

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Danielis Huetii Demonstratio Evangelica

Huet, Pierre Daniel

Parisiis, 1679

Propositio IV. Genuini sunt libri Veteris Testamenti.

urn:nbn:de:hbz:466:1-16260

plenum; quem fraudis, vafritiei, ac vaniloquentiæ suspectum habere nefas' sit. Atqui se ipse Messiam esse palam professus est. Igitur Messias fuit. Id proponimus pro re nata, & in antecessum, quod suo loco fufius demonstrabitur.

PROPOSITIO QUARTA.

Genuini sunt libri Veteris Testamenti.

*Librorum
Veteris Te-
stamenti an-
tiquitas gene-
ratim proba-
tur.*

I. **A**B iis enim auctoribus scripti sunt, à quibus dicuntur esse scripti, & iis circiter temporibus, quibus scripti esse feruntur. Id ut obtineamus, definire ac partite loci hujus quaestio tractanda est, ac singulae Veteris Testamenti partes sigillatim exploranda. Magnum opus, si res fufe agarur & enucleate pro merito suo. Nos adhibebimus modum, & intra legitimos fines nostra sese diligentia continebit: non ita in arctum desilientes, ut quaestiones aliquas instituto operi haudquaquam penitus conjunctas obiter attingere occasione data religio sit; neque vero ita expatiantes, quoad ingens ac prope infinita materies & ubertas rerum postulabit. Ac primum duobus argumentis omnium fere Veteris Testamenti librorum antiquitatem probabimus. Prius arcessemus ex Librorum sacrorum Canone, qui ab Efdra, auctoritate Synagogæ magnæ, Artaxerxis *μακεδονικος* temporibus, conflatus est: ut ad calcem Propositionis hujus demonstrabo. Unde sequitur libros ipsos, qui eo continebantur Canone, fuisse ea, quam dixi, ætate antiquiores. Alterum argumentum subministrat vetus interpretatio Græca, sive ab Interpretibus Septuaginta elaborata Ptolemæi Philadelphii ævo, quod vulgo creditur; sive multo recentiore, uti viris quibusdam eruditis visum est; sive partim ab his, partim ab aliis, ut opinati sunt nonnulli, omnium certe consensu ante Christi ætatem concinnata. Cum in ea enim libri haberentur iidem qui in Canone, prorsus hinc efficitur Christi temporibus esse vetustiores. Ex ea etiam scire licet, nomina ac titulos libris præfixos, unde ad agnoscendos auctores non inania sæpe capimus argumenta, minime illuc fuisse recentiorum hominum studio appositos, sed jam inde à prima origine istas sedes occupasse. His in antecessum generatim præmissis, singulis deinceps libris suum continget examen, sua probatio.

DE LIBRIS MOSIS.

*Diviso dis-
sertationis
hujus de li-
bris Mosis.*

I. **A**C ordiemur primum à Mosis Pentateucho: qui quoniam librorum omnium, qui supersunt, antiquissimus est, utile juxta erit & operosum vetustatem ejus & *γνησιότητά* quaestis undique argumentis tueri. Quod ut ordine fiat, Scriptorum primo sacrorum utemur testimoniis; tum decurremus ad auctores reliquos: inde alterius generis asciscemus probationes, & ostendemus Mosem ipsum, ac res ab eo gestas & literis proditas, unicum fere fontem fuisse, unde universæ propemodum per orbem gentes Deos suos, Heroas, & auctores, totamque Theologiam suam hauserunt; Phœnices dico, Ægyptios, Persas, Indos, Thraces, Germanos, Gallos, Britannos, Hispanos, ipsos etiam Americanos; præcipue vero Græcos, & Romanos, quos omnes Mosem, personatum quidem, ac certis tamen intermoscendum indicis, retulisse inter Deos, & divino cultu profecutos esse reperiemus. Quod mirabile sane est, & impietati retundendæ summopere efficac. Nam quæ se expugnari non patietur pertinacia, siquidem ostendero quidquid apud antiquissimas gentes, & ingenii ac doctrinæ laude imprimis florentes, divinum, præstans, illustre, & valde vetustum habitum est, Deos puta, Diisque prognatos Heroas, conditores etiam urbium, ac legumlatores, nihil aliud fuisse quam expressas ad Mosis exemplar imagines, & quem divinis honoribus tot homines magno affecerunt consensu, hunc summi, quem nos colimus, Dei cultorem ac servum se tulisse? Si cui ergo prolixior æquo fortasse videbitur argumenti hujus tractatio, is reputet apud se utilitatem rei ac momentum ad causam, quam tuemur, obtinendam, ita brevior etiam fatebitur. Atque hæc cum ipse mecum commentarer, miratus sum equidem sæpenumero in tanta literarum, ac sacrarum præsertim luce, neminem extitisse adhuc, qui hanc aperiret scenam, detractaque tot commentitiis Heroibus, ac Diis larva, quam iis præci ævi superstitione imposuit, Mosem Mofi restitueret, ac publice agnoscendum proponeret. Id à me factum est hæc Dissertatione, nec ita quidem, ut hoc argumentum exhaustissem me putem,

quod operis haudquaquam patiebatur ratio, neque ipse iniquis exclusus spatii potuisset; sed unde tamen excitari possint studiosi ad persequenda reliqua, & antiquitates sacras à profanis Historiis eruendas. Huic disputationi subiciemus alteram non dissimilis generis, qua reliquas Græcorum fabulas ex libris Mosis arcessitas esse & expressas evincemus. Indidem derivatos esse priscos earum prope omnium, quas dixi, gentium ritus complures demonstrabimus. Tum quæremus postmodum quomodo sacrorum Librorum notitiam habuerint Græci, quos Ebraicæ ac externarum linguarum rudes fere & imperitos fuisse constat, & an librorum Mosis interpretatio aliqua fuerit Alexandri ævo vetustior. Dehinc linguæ Ebraicæ, literarumque Samaritarum & Judaicarum originem perscrutabimur. Demum refellemus argumenta, quibus librorum Mosis oppugnari solet dignitas & γνησιότης. Ac tandem de depravationibus Pentateuchi paucis tractabimus.

CAPUT PRIMUM.

I. *Probatur Scriptorum sacrorum testimoniis γνησιότης librorum Mosis. II. Utrum solum Deuteronomium, an universum Pentateuchum in Templo Helcias Pontifex repperit.*

I. **N**unc ergo probemus consequentes proxime & continua serie ætates Libros illos, qui dicuntur esse Mosis, adscripsisse Mose, ac proinde ea ætate esse scriptos, qua scripti esse feruntur. Ac primum res à populo Dei gestas in literas retulisse Mosem liquet ex decimo septimo capite Exodi, in quo Amalecitanam victoriam jubet Mosem Deus scribere ob monumentum in libro. Mandata quoque à Deo accepta libris commississe ostendunt illa è vigesimo quarto libri ejusdem capite: *Scriptit autem Moyses universos sermones Domini: & paulo post: Assumensque volumen fœderis legit audiente populo: necnon & ista è tricesimo quarto: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum, & cum Israël pepigi fœdus.* Deuteronomium vero à Mose primum, & deinde à Josua fuisse descriptum, clarissimis indicibus testatum extat: sed hoc præcipue tricesimi primi capitis Deuteronomii: *Scriptit itaque Moyses Legem hæc, & tradidit eam Sacerdotibus filiis Levi, qui portabant Arcam fœderis Domini, & cunctis Senioribus Israël, nempe ut ad latus Arce fœderis servaretur.* Tum eam septimo quoque anno publice prælegi fancit. Alio loco jubet Moses Regem Israëlitis olim præficiendum, Deuteronomium à Sacerdotibus Leviticæ tribus acceptum describere. Canticum præterea jussu Dei scribit Moses, atque id Israëlitas docet, ut habetur in postremis Deuteronomii capitibus. Frequentem hujus Deuteronomii usum, & latarum in eo legum custodiam commendat auctor libri Josuæ: ipsum vero Josuam in lapidibus Deuteronomium descripsisse narrat in monte Hebal, & populum hinc precipubus, inde diris devovisse, juxta traditum sibi à Mose præceptum in ipso Deuteronomio. Librum Justorum, qui capite decimo libri Josuæ laudatur, & libri secundi Regum capite primo, quidam putant esse librum Exodi; R. Selomoh ipsum Pentateuchum. Josuæ præterea, in libro ipsius nomine inscripto, mandata executus esse dicitur, quæcunque à Deo Mose tradita fuerant: quod ut accurate fieri posset, descripta esse oportuit. Id confirmatur in hoc Exodi: *Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade aures Josuæ: & ex isto libri Josuæ: Confortare igitur, & esto robustus valde, ut custodias & facias omnem Legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen Legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo.* Ex his sequitur Legem Mosis Josuæ temporibus scriptam extitisse: nec Legem solum secundam, quæ Deuteronomium est; sed priorem etiam, quæ posteriore amplior fuit, nam multa habuit prior Lex, quæ repetita non sunt in secunda. Atqui non posteriorem solum, sed priorem quoque descriptam habuisse Josuam necesse fuit, ut universis Mosis præceptis obtemperaret, & populum quoque in eorum obsequium flecteret: nam pars hæc præcipua fuit mandatorum Mosis. Itaque ante latum Deuteronomium Josuam præceptis instruit Moses, quæcunque ipse à Deo acceperat. Hæc enim leguntur capite Numerorum vicesimo septimo: *Fecit Moyses ut præceperat Dominus: Num. 27. 22, 23; cumque tulisset Josuæ, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi. Et impositis capiti ejus manibus cuncta replicavit, quæ mandaverat Dominus. Commemorantur quoque mandata Mosis in libro Judicum, his verbis: Dimisitque eos, ut in ipsis ex-* Judic. 3. 4. *periretur Israël, utrum audiret mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.* Frequentior etiam horum mentio in libris Regum: velut cum in Arca 3. Reg. 8. 9.

Probatur Scriptorum sacrorum testimoniis γνησιότης librorum Mosis. Exod. 17. 14. Exod. 24. 4. 7. Exod. 34. 27.

Deut. 31. 9, 10, 11, 25, 26.

Deut. 31. 19, 22.

Jos. 1. 8. & 23. 6. Jos. 8. 31, & seq.

Jos. 10. 13. 2. Reg. 1. 18.

Jos. 8. 35. & 41. 15.

Exod. 17. 14.

Jos. 1. 7, 8.

Num. 27. 22, 23.

Judic. 3. 4.

3. Reg. 8. 9.

PROPOSITIO IV.

40

nihil aliud fuisse legitur quam Tabulas lapideas, quas in ea Moses reconderat ad montem Horeb. Et cum Amasias narratur interfectis patris sui percussoribus, a filiis eorum manum abstinuisse; morem gerens præcepto Mosis, quo patres luere noxas filiorum, vel filios patrum sancitur. Adde isthæc è secundo capite tertii Regum: *Observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias ceremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, sicut scriptum est in Lege Moyfi, ut intelligas universa que facis: & hæc quoque è vicefimo primo capite quarti Regum: Si custodierint universam Legem, quam mandavit eis servus meus Moyfes: tum & illa e vicefimo tertio capite libri ejusdem: Similis non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua, juxta omnem Legem Moyfi.*

Paria his extant in Paralipomenis. Tale hoc è decimo sexto capite libri prioris: *Juxta omnia que scripta sunt in Lege Domini, quam præcepit Israël: & hoc quoque è decimo septimo capite posterioris: Docebantque populum in Juda, habentes librum Legis Domini: atque id etiam è vicefimo tertio capite sequente: Ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in Lege Moyfi: tum & illud è vicefimo quinto capite sequente: Cumque roboratum sibi videret imperiam, jugularit servos qui occiderant Regem patrem suum, sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in Lege Moyfi: Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus, sed unusquisque in peccato suo morietur.* Atqui hæc conceptis verbis extant in Deuteronomio. Plurima apud Esdram, qui fuit scriba velox in Lege Moyfi, Mosaica Legis mentio. Sic tertio capite: *Et surrexit Josue filius Josedece, & fratres ejus, & edificaverunt altare Dei Israël, ut offerrent in eo holocaustata, sicut scriptum est in libro Moyfi viri Dei: sic sexto: Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis, super opera Dei in Ierusalem, sicut scriptum est in libro Moyfi.* Crebro etiam in libro Nehemix commemoratur Lex Mosis. Sic capite nono: *Et legerunt in volumine Legis Domini Dei sui quater in die: & capite sequenti: Ut ambularent in Lege Dei, quam dederat in manu Moyfi servi Dei: & paulo post bis in testimonium eadem Lex adducitur: in decimo tertio quoque capite: In die autem illo lectum est in volumine Moyfi, audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in Ecclesiam Dei usque in æternum.* Quæ itidem ut alia in libris Mosis scripta leguntur. Præcipuum vero illud est, quod extat in eodem libro Nehemix, Esdram Mosaica Legis volumen prælegisse universæ Israëlitarum genti, & interpretationibus explanasse. Jam vero liber Psalmodum, quorum Mosem auctorem habent nonnulli, quid aliud est quam frequens Mosaicorum mandatorum iteratio? Psalmi præcipue, septuagesimus septimus, centesimus quartus, centesimus quintus, & centesimus tricentus quintus, totam Pentateuchi historiam ab initio repetunt. Testimoniis Mosaica Legis aliquoties utuntur Prophetæ, Baruchus, & Daniel. Meminit uterque dirarum, quibus impii devoentur in Lege Mosis. Sic præterea Baruchus secundo capite: *Sicut locutus es in manu pueri tui Moyfi, in die qua præcepisti ei scribere Legem tuam: & Daniel decimo tertio: Erudierunt filiam suam secundam Legem Moyfi.* Insigne & illud Malachix: *Mementote Legis Moyfi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, præcepta, & judicia.* Tobix conlanguineo suo Saram despondere se ait Raguel, *ut conjungeretur cognationi suæ, secundum Legem Moyfi.* Jesus Siracides eximio Mosem ornat elogio, creatumque esse ait Israëlitiçi populi legumlatorem: quod apud eum non semel legere licet. Plurima denique in Machabaicis libris Mosaici operis commemoratio: velut in septimo capite libri secundi: *Non obedio præcepto Regis, sed præcepto Legis, que data est nobis per Moysem:* quo capite & Cantici Mosis fit mentio, ex eoque testimonium quoddam profertur.

Utrum solum Deuteronomium, an universum Pentateuchum in Templo Helcias Pontifex repererit.

II. Notabile vero imprimis illud est, quod habent Libri Regum, & Paralipomena, Helciam Pontificem, cum facta tecta Templi curaret, librum Legis, ipsa Mosis manu scriptum, ut indicare videntur Paralipomena, & Interpretes plerique volunt, in domo Domini reperisse: quem ad se missum cum Josias legisset, ejusdem jussu, universo populo audiente fuisse recitatum. Id ad omnes Mosis libros referendum manifesto censet Josephus, quod ad unicum Deuteronomium pertinere arbitrati sunt, Athanasius, Chrysostomus, & recentiores plerique: propterea, opinor, quod librum eundem ab Helcia repertum fuisse crediderunt, quem manu sua descriptum ad latus Arcæ Federis locari jusserat Moses, ut narratur Deuteronomii ipsius tricentesimo primo capite; hunc autem, non totam Legem, sed Deuteronomium solum fuisse completum, multorum opinio est: & quod decimo septimo capite scriptum legitur de futuro Israëlitarum Rege: *Postquam sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium Legis hujus in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Levitica tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vite sue, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias ejus, que in Lege præcepta sunt.* Huc accedit quod libri Josux capite octavo,

octavo, cum aram Domino extruit Josue in monte Hebal, factum hoc legitur, *sicut scriptum est in volumine Legis Moysi* cum id Deuteronomii vicesimo septimo capite, nec alio præterea Pentateuchi loco reperitur: & quod decimo quarto capite libri quarti Regum testimonium recitatur ex libro Legis Moysi, quod Deuteronomii vicesimo quarto capite, nec alibi usquam in Lege habetur: & quod in libro Nehemia arceri jubentur ab Ecclesia Dei Moabitæ, & Ammonitæ, prout lectum fuerat in volumine Moysi, quod non alibi quam Deuteronomii capite vicesimo tertio occurrit: & quod prius aliquot è Lege Moysi depromuntur à Barucho, & Daniele, quas extra Deuteronomium frustra requiras. Eæ jam à me superius allatæ sunt. Verum & reliquos præterea Pentateuchi libros in latere Arce simul fuisse asservatos, & ab Helcia repertos, neque negat Auctor libri Regum, neque rationibus suis Tostatus conficit, quæ sunt ejusmodi, ut facile ex illis appareat positum fuisse in latere Arce Deuteronomium, non ut priores quatuor illinc fuisse exclusos nos fateri cogat: cum præsertim censeant Judæorum plerique, non Deuteronomium solum, sed & totam Legem in Arca à Mose fuisse inclusam. Visum id est Isâaco Abrabanieli, & R. Levi ben Gerfon. Plus aliquid legitur in Debarim rabba, nempe Mosem instante morte tredecim exemplaria Legis descripsisse, quorum duodecim in usum cederent duodecim tribuum, unum vero in Arca servaretur, ex quo reliqua emendari possent, si quæ forte iis labes inolevisset. Hæc retulit & amplexus est Maimonides, & ad eorum probationem usus est ipsis verbis Moysi: *Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arce fœderis Dei vestri, ut sit tibi contra te in testimonium.* Hinc etiam occasionem habuisse videtur Epiphanius, alique post Epiphanium complures, ut crederent non Legem solum totam, sed & libros omnes Canonicos intra Arcam fuisse reconditos, cum inde Apocryphi secluderentur, quod vanum tamen est ac frivolum: nam in Arca solas fuisse Tabulas lapideas à Deo scriptas discimus ex libris Regum, & Paralipomenon: Lex autem fuit ad latus Arce exterius, quo & urna aurea mannae plena, & Aaronis virga: hoc est, si Jonathanem Paraphrastem Chaldaum audimus, בקופסא, in capsâ, ad latus dextrum Arce: vel si Gemaram Thalmudici libri שקלים, in גרוסקום, in גראוורוניום, hoc est, scrinio. Cum autem post Templi ædificationem, Tabernaculum, plurimæque Tabernaculi vasa & suppellectilem, in Templi ipsius Gazophylaciis fuisse reposita verisimile sit, illuc quoque illatam fuisse capsulam, Legis volumini recondendo destinatam, credere par est: quæ postquam diu illic neglecta & ignorata jacuit, tandem ab Helcia Pontifice reperta est. Quamobrem non in Arca Domini, sed in domo Domini repertum à se librum Legis prædicat Helcias, non fimeo infossum, ut conjectavit Chrysofomus, sed in capsula illa reconditum, quæ stante Tabernaculo fuerat ad latus dextrum Arce. Sed de his infra. Libet huc adjicere Arabum quorundam opinionem, qui tradunt Phinees quinque libros Legis, servatam Mannae portionem, Tabulas duas, virgam Moysi, & illam Aaronis quæ folia produxerat, in urnam aneam congestisse; tum vas plumbo obturatum clam abdidisse in spelunca, cui deinde inædificatum est Templum Salomonis. Ad testimonia vero illa è Deuteronomio depromta quod attinet, sciendum est fuisse Deuteronomium, velut compendiarium priorum Pentateuchi librorum explanationem, & Legis totius breviarium, in familiarem & quotidianam populi Israëlitiçi usum compositum. Id declarat ipse Moses cum ait initio Deuteronomii: *Capit Moyses explanare Legem & dicere: Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb.* Prioris fœderis iterationem, & quasi novum fœdus fuisse significant illa è vicesimo nono capite Deuteronomii: *Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi, ut feriret cum filiis Israel in terra Moab, præter illud fœdus quod cum eis pepigit in Horeb.* Atque hinc porro Liber ille dictus est Deuteronomium, secunda Lex; relata in literas itidem ut prima, quam primam Legem si quis à Mose scriptam ut secundam negare auserit, opprimeretur hoc loco Exodi: *Scriptis autem Moyses universos sermones Domini.* Et deinde: *Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo.* Atque ea sane à Deo ipso fuerat jam ante ex parte descripta: sic enim habetur in Exodo: *Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboque tibi Tabulas lapideas, & Legem, ac mandata quæ scripsi, ut doceas eos.* At Deuteronomium cum esset Legis, ut dixi, velut Epitome, hinc illud præcipit Moses suspendi pro signo in manibus, inter oculos collocari, postibus domum adscribi, nocturna ac diurna manu versari, propter brevitatem nimirum & condiscendi facilitatem. Res itaque illic delibatas tantum, & quasi perstrictas animadvertere licet, quæ jam fuerunt enucleatius descriptæ. Quod autem tritior ejus esset & promptior usus, idcirco testimonia ex eo depromi solent, cum hominum esset eruditiorum, & accuratorem rerum notitiam quaerentium, tractatio reliquorum Librorum: ex quibus tamen non pauca itidem depromta videas in recentioribus Scripturæ sacre Libris. Cujusmodi est illud secundi Para-

in 1. Cor. 2,
Deut. 31. 9, 15,
24, 26.
Deut. 17, 18,
19.
Jof. 8. 31.
Deut. 27. 5, &
30.
4. Reg. 14. 6.
Deut. 24. 16.
1. Efdr. 11. 1.
Deut. 23. 5.
Bar. 1. 20. & 2.
2, 23.
Dan. 9. 11, 13.
& 11. 63.
Tostat. Quæst.
10. in 4. Reg. 21.
Abrab. in Deut.
31. 9, 16.
R. Levi ben
Gerf. ibid.
Maimon. Praef.
in Jad Chazac.
Deut. 31. 26.
Epiphani. De
pond. & mens.
cap. 4.
1. Reg. 8. 9.
2. Par. 5. 10.
Ebr. 9. 4.
Jonath. in
Deut. 31. 26.
4. Reg. 21. 8.
Chrysof. in
Matth. 2. Ho-
mil. 9. & in 1.
Cor. 2. Hom. 7.
Abulfarag.
Hist. Orient.
Dyn. 2.
Deut. 1. 5.
Deut. 29. 1.
Exod. 24. 4, 7.
Exod. 24. 12.

PROPOSITIO IV.

42

1. Par. 30. 19. 16. lipomenon: Immolaverunt autem Phafe quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque, atque Levitae tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini. Steteruntque in ordine suo juxta dispositionem, & legem Moysi hominis Dei. Et capite sequenti: Pars autem Regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum mane semper & vespere; Sabbatis quoque, & Calendis, & solennitatibus ceteris, sicut scriptum est in Lege Moysi. Et capite trigesimo quinto: Et immolatum est Phafe, asperseruntque Sacerdotes manu sua sanguinem, & Levitae detraxerunt pelles holocaustorum, & separaverunt ea, ut darent per domos, & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi. Et in Nehemiae libro, capite decimo, plurima recensentur ex Lege Moisaica: quae sane in Deuteronomio nusquam leguntur. Plura hujusmodi proferre possem, sed haec sufficientiunt, & ad reliqua properandum est.

CAPUT SECUNDUM.

I. Probatur aliorum Scriptorum testimoniis veteris librorum Moysi: II. Sanchoniatis, III. Homeri, & Hesiodi, IV. Pentateuchi Samaritani, V. Thaletis, VI. Solonis, VII. Pythagore, VIII. Anaxagore, IX. Hellanici, X. Charonde, XI. Socratis, XII. Theopompi, & Theodectis, XIII. Platonis, XIV. Aegyptiacarum Mercurii Columnnarum, quae quid fuerint ostenditur; XV. Aristotelis, XVI. Hecataei, XVII. Eudoxi, XVIII. Berosi, XIX. Abydeni, XX. Demetrii Phalerei, XXI. Septuaginta Interpreterum Scripturae sacrae, & Aristae, XXII. Ezeieli, XXIII. Manethonis, XXIV. Philochori, XXV. Aristobuli Judaei, XXVI. Polemionis, XXVII. Eupolemi, XXVIII. Demetrii Judaei, XXIX. Cleodemii, XXX. Theodoti, XXXI. Philonis Senioris, XXXII. Alexandri Polyhistoris, XXXIII. Apollonii Molonis, XXXIV. Castoris Rhodii, XXXV. Diodori Siculi, XXXVI. Charemonis, XXXVII. Trogi Pompeii, & Justini, XXXVIII. Nicolai Damasceni, XXXIX. Ptolomei Mendesi, XL. Strabonis, XLI. Apionis, XLII. Philonis, Josephi, & Justini Tiberiensis, XLIII. Auctorum libri tertii, & quarti Esdrae, & tertii Machabeorum, XLIV. Juvenalis, XLV. Plutarchi, XLVI. Philonis Byblii, XLVII. Galeni, XLVIII. Ptolemai Chemi, XLIX. Taciti, L. Plinii, Apuleii, LI. Luciani, LII. Numenii, LIII. Longini, LIV. Porphyrii, LV. Trebellii Pollionis, LVI. Iamblichi, LVII. Juliani & Sabiti, LVIII. Helladii Besantinoi, LIX. Artapani, LX. Thalli, LXI. Histiaei, LXII. Lysimachi, LXIII. Poematis veteris Phocylidi adscripti, LXIV. Onkelosi, Jonathanis, Hierosolymitani Interpretis, Hagiographorum Paraphrastis, Syri Interpretis, Aquile, Theodotionis, Symmachi, Hierichuntinae, & Nicopolitane Interpretationis.

Probatur aliorum Scriptorum testimoniis veteris librorum Moysi:

Sanchoniatis, Porphyrii, apud Euseb. De prep. Evang. libr. 1. & 10.

I. **E**X superioribus, ni fallor, satis luculenter demonstratum est, quam perpetua, jam inde à Moysi aëvo, & certa Libris ejus constiterit auctoritas: quam si externis jam confirmare libet testimoniis, & aliorum Auctorum asciscere auxilia, qui vel Moysi ipsius, vel Moisaicarum scriptionum aliqua se notitia imbutos fuisse prodiderunt, à proximis Moysi temporibus, ad confirmatum jam in orbe Christianissimum, clarius etiam Propositionis hujus veritas elucescet. Tam alte ergo repetitis disquisitionis hujus initiis, per consequentes aetates nostra decurret oratio.

II. Ac ordiemur primum à Sanchoniathone Berytio, antiquissimo Phoenicicarum rerum Scriptore, quem Trojanis vetustiore fuisse temporibus, & Moysi uno alterove saeculo recentiore, ex Phoeniciae regum successione probari scribit Porphyrius. Hujus opus e lingua Phoenicum Graece reddidit Philo Byblius, unde nonnulla excerptit Eusebius, & libris suis De evangelica preparatione intexit. Atque ea quidem talia sunt, ut attendenti appareat pleraque ipsum è Moysi fontibus in lacunas suas derivasse. Non est otii nostri rem accuratiori examine ventilare, & ab aliis jam hæc occupata provincia est. Id observandum nobis est quod tradidit Porphyrius, & est

ad rem quam tractamus appositum, commentaria accepisse Sanchoniathonem ab Ierombalo Sacerdote Dei Ievo, & de Judæis verissima prodidisse. Ierombalum autem eum esse Gedeonem, ex libro Judicum, ubi non semel Ierobaal cognominatur, sciunt eruditi, & docuit Suidas, sed in vocis originatione falsus est; quemadmodum in ipsa re Georgius Syncellus, qui Ierombalum Gedeonis fratrem esse credidit, nominis duplicis ambiguitate deceptus. Quæ autem à Gedeone commentaria Sanchoniathon accepit, quid aliud esse dicamus, quam ipsos Mosis libros, quorum doctrina tinctæ sunt & aspersæ, ut dixi, superflites Sanchoniathonis reliquæ? Omnem vero dubitationem tollit, quod notatum est à Philone Byblio, Sanchoniathonem, cum de rerum principis & mundi origine commentaturus esset, summa diligentia Taauti libros evolvisse, ut pote quem sciret esse literarum repertorem, & primum commentaria reliquisse; ab eoque summissis scribendi argumentum. Tum posteaquam Sanchoniathonis dissertationes de mundi & animalium procreatione exposuit, hæc omnia ait in Taauti Cosmogonia fuisse descripta, quæ sibi comperta ex signis & conjecturis mens ipsius nos docuit; atque hunc Taautum, ab Ægyptiis Thoyth, à Græcis Mercurium appellari. Jam vero hæc omnia mecum argumenta recollige: De mundi generatione scripsit Taautus, scripsit & Mosis: literarum inventio Taauto tribuitur, tribuitur & Mosis ab Eupolemo, Theodoro, & Isidoro: Taauti libris ad opus suum lucubrandum usus est Sanchoniathon, idemque à Gedeone commentaria ad id ipsum accepit; Mosis doctrinam spirant passim & representant Sanchoniathonis reliquæ: quis non inde conjiciat Taautum illum fuisse Mosem? At nos id quoque infra multiplici argumentorum congerie clarius etiam & certius approbabitur.

III. Sanchoniathonem excipient Homerus, & Hesiodus, quorum scriptis nullum antiquius habent Græci: nam Orphica quæ circumferuntur, Pisistrati ævo haudquam vetustiora sunt. Homerum studiorum causa Ægyptum petiisse tradit Diodorus: imo & Ægyptius à plurimis existimatus est, ut asseverat Clemens Alexandrinus. Cum autem dubitare nos non sinant ea quæ dicturi sumus inferius, quin tum apud Ægyptios vigeret Mosis memoria, atque illuc jam penetrassent ipsius scriptiones, quis illas, unde tantarum rerum notitiam poterant comparare, neget ab iis lectas & subleatas, qui illuc discendi gratia proficiscebantur? Multis id confirmat Justinus in Paranesi, & libri ipsi Homeri loquuntur, in quibus sexcenta deprehendere licet ex Mose depromta. Velut cum scribit Deos peregrinorum habitu urbes circumire, ad exploranda hominum bene vel male facta. Id ipsi suppeditavit Moses, cum tres Angelos Abrahamo apparuisse scribit. Augurium, ejusque expositio, quæ habentur in Odyssæa, cum aquilas in capita procorum involantes mortem ipsis Augur portendere declarat, non-ne similis ostenti imitatio est, quod Ægyptio pistorum magistro in somnis contigit, & in paris eventus significationem traxit Josephus? Multa etiam hujus generis apud Hesiodum nanciscare. Græcanica Theogonia architectos fuisse ipsos disertis verbis Herodotus pronuntiat: quam multa autem in tota hac Mythologia è Mose manifesto petita? quod & infra probabimus. Chaos Hesiodo memoratum, ex Mosis verbis confectum esse agnoscunt omnes. Aristoteles in libello de Xenophane, Zenone, & Gorgia, Chaos illud Hesiodi, ex quo orta sunt omnia, nihil esse diserte pronuntiat. Hesiodi ejusdem Erebus, ipsum est עֵרֶב Mosis. Diem Noctem fatum, proindeque recentiorum finxit: Moses quippe vespertinum tempus matutino anteposuit, & post tenebras lucem creatam dixit. Septimum diem sacrum esse, & hic docuit, & Homerus, qui & eo cuncta perfecta fuisse addit, ut ab Aristobulo adnotatum est. Hominem luto formatum, & primorum hominum vitam nostra hac fuisse diuturniorem scripsit Hesiodus: quæ mere Mosæica sunt. Ate Homeri, Pandora Hesiodi, Eva est parens generis humani. Omnia Homerus ex Oriente depromississe, demonstraturum se spondet non semel Heinsius in Aristarcho sacro. Prodiit libellus ante annos aliquot, quo locutiones Homerica & Hesiodica, Mosis, aliorumque Scriptorum sacrorum locutionibus similes colliguntur. Ex quibus cognoscitur tantam Ebraïsmorum segetem, nonnisi ex Librorum sacrorum lectione suboriri potuisse. Atque hinc factum opinor, ut Aristæ Proconnesii, qui sæpe confunditur cum Aristæo Apollinis filio, quem Mosem esse ostendimus, discipulum credi ab aliquibus Homerum Strabo & Eustathius prodiderint.

IV. Ex omnibus argumentis, quæ ad fidem Mosæicis libris adstruendam colligi possunt, vix validius ullum reperias, quam quod ex Pentateuchi Samaritani vetustate & auctoritate ducitur. Cum enim jam inde ab Ieroboami perduellione, decem tribus secessione facta suis legibus, suaque religione uti cœpissent: majorque deinde exarsisset invidia, postquam Templi Hierosolymitani, Urbisque adeo ipsius instaurationem turbantes Esdras devovit, & horrendi carminis pronuntiatione factas & infas-

Jud. 6. 32. & 7. 1. & 8. 35.
Boch. Chan. lib. 2. cap. 17.
Suid. in ἱερο-
βάαλ.
Georg. Sync. Chronograph. ad ann. Mund. 4315.
Philo Bybl. apud Euseb. De Præp. Evang. lib. 1.

Eupol. apud Clem. Alex. Strom. lib. 1.
Theodor. in Gen. Interp. 61.
Isidor. Orig. lib. 1. c. 3.

Homeri, & Hesiodi.
Diodor. lib. 1.
Clem. Alex. Strom. 2.

Hom. Odyss. p.
Hom. Odyss. 6.

Herod. lib. 2. cap. 13.

Aristob. apud Euseb. Præp. lib. 13. cap. 12.

Heins. Aristarch. sacr. part. 1. cap. 14.

Strab. lib. 13.
Eustath. in Hom. II. 8.

Pentateuchi Samaritani.

mes esse iussit: capitale demum odium, & perpetua dissociatio consecuta est ab Alexandri Magni temporibus, ex quo Manasses Jaddi Pontificis frater, Sanaballetis Satrapæ, qui Darii nomine Samariam regebat, filia uxore præter fas & Legis præscriptum ducta, Sacerdotio exauctoratus est. Cujus injuriæ impatiens, ne amatam conjugem dimitteret, confugit ad socerum, & Templo ab eo in monte Garizim instructo præfectus, Pontificem se gessit. Tempore ab hoc nullus amor populis, nec fœdera fuerunt, sed implacabile dissidium, quod ad hanc diem perseverat. Et tamen utraque gens suum Pentateuchi codicem habet, nihil vel parum certe dissentientem; hunc Samaritanis literis exaratum, qui veteres fuerunt Chananæorum characteres; illum Judaicis, qui post captivitatem Babylonicam ex Assyriis detorti sunt.

Thaletis,

Joseph, libr. 1.
contr. Apion.
Laërt. in Thale-
te.

V. Circiter trigessimam quintam Olympiadem florebat Thales, oriundo Phœnix, Ægyptiorum & Chaldæorum sine controversia discipulus, uti de ipso prædicat Josephus. In Epistola autem Thaletis ad Pherecydem, quæ refertur à Laërtio, & *αλεθλιας* mihi suspecta est, in Ægyptum penetrasse se ait, non ut cum Astronomis solum, sed & Sacerdotibus congregaretur. Quem deinde morem adeunda Ægypti tenuerunt vetustiorum Græciæ Philosophorum plerique, ut ex ipsis fontibus puriores patriæ doctrinæ latices haurirent. Non semel igitur candide agnoscit Plato, alique complures, quæcunque de rebus divinis à Græcis disputata sunt, ex Ægyptiis scholis esse profecta. Idem argumentum persequitur Plutarchus in Libello de Iside & Osiride, clarissimosque Græcicæ Philosophiæ antistites, Thaletem, Solonem, Pythagoram, Lycurgum, Platonem, & Eudoxum, in Ægyptum philosophandi causa se contulisse narrat, & Ægyptiis magistris esse usos, quorum & nomina recenset. Ex Ægyptiorum ergo quos adierat, & Phœnicum ad quos genus referebat, rivis, in quos magnam Mosaicæ doctrinæ copiam confluisse mox ostendemus, abunde Thales hortulos suos irrigavit. Hinc Deum definebat, Quod principio & sine caret, quod rerum omnium antiquissimum est: atque hanc aiebat esse Mentem, quæ cuncta ex aquis formavit. Hinc hominum cogitata Deo perfecta esse scisciebat. Hinc hominum animos primus immortales esse dixisse fertur. Hinc lucem tenebris posteritorem esse statuit. Quæ non ex apothecis Philosophiæ, sed ex intimis veræ Theologiæ myrorheciis deprompta sunt.

Solonis,

Plutarch. De
Isid. & Osir.
Diodor. libr. 1.

VI. In dubia eadem & suspecta ad Pherecydem Epistola, Solonem itineris in Ægyptum socium habuisse se ait Thales, & cum Sacerdotibus, ac Astronomis Ægyptiis utrumque esse conversatum. Idem testatur Plato in Timæo. Sonchin & Psenophin Sacerdotum illorum celeberrimos nominat Plutarchus. Tradit Diodorus Solonem, itidem ut Lycurgum, multa de legibus Ægyptiorum in legum suarum collectionem transtulisse; cum alibi Mosaicis legibus usos Ægyptios docuisset. Inde fit ut pleraque Atheniensium instituta Mosaicis fuerint consimilia, ut paulo post notabimus. Inde inter illustriora ejus effata celebratur illud, quo Diis honorem, parentibus reverentiam exhiberi præcipiebat. Atque ea sane è Decalogo petita erant.

Pythagora,

Jambli. De vit.
Pyth. libr. 1. c. 2.
Euseb. Præp. l.
10. c. 4.
Cleans. apud
Malch. de vit.
Pyth. & Clem.
Alex. Strom. 1.
Jambli. De vit.
Pyth. libr. 1. c. 3.
Athen. libr. 1.
Joseph. Antiq.
libr. 1. cap. 4.
Tatian. Orat.
contr. Gent.
Diog. Laërt.
Proctem. Sui-
das in *αποτ.*
Strab. libr. 16.
Sext. Emp.
adv. Math.

VII. Hos excipit Pythagoras Samius, in Syria natus, juxta Iamblichi, aliorumque sententiam. Is itaque patriæ revisendæ desiderio, Sidonem, Tyrum, & Byblum navigavit, ac totam fere lustravit Syriam, & Chaldæos, Ebræos, Arabes, ac Ægyptios præceptores habuit. Scribit Iamblichus Sidone congressum fuisse Pythagoram cum Mochi Physiologi successoribus. Mochi historici Phœnicis, qui res gentis suæ patria lingua prodidit, meminerunt Athenæus, Josephus, & Tarianus. Ochus appellatur apud Dionigenem Laërtium, & Suidam. At is quem commemorat Iamblichus, de rerum natura differuit. Itaque hic ipse est, quem Moschum Sidonium appellat Strabo, quemque Physica tractasse ait, & Trojano excidio fuisse vetustiorum. Meminit ejusdem & Sextus Empiricus, ab eoque doctrinam suam Democritum petivisse statuit, auctore Posidonio. Hinc ergo emendandus Iamblichus, & pro, *Μόχου*, quod etiam in scriptis Codicibus reperi, scribendum, *Μόχου*. Atqui, *Μόχου*, ipsissimum videtur, *משה*, Moyses, qui merito *μοσολογος* dictus est, ut pote qui scripserit de rerum primordiis, & quique Trojanum bellum ætate præcessit, & Sidonium credi potuit ab iis qui patriam ipsius ignorabant, vel quod in hac potissimum urbe propagata fortasse fuerit ipsius doctrina, multique eam amplexi sint, vel propter Judææ viciniam: nonnumquam enim cum Phœnicibus Judæos confundi certum est. Adeunda Ægypti auctor Pythagoræ fuit Thales: abeuntem Polycrates commendatitiis ad Amasim Ægypti regem literis profecutus est, Amasis vero ad Ægyptios Sacerdotes. Quo cum pervenisset, Sonchidi Archiprophete in disciplinam se tradidit. Ac primum eum circumcisum ferunt: tum deinde per viginti duorum annorum decursum, non Astronomicis solum, & Geometricis, sed sacris etiam, & interioribus doctrinis institutus est, & omnibus Deorum mysteriis initiatus. Chaldæos quoque, Assyrios, & Persarum Magos audivit,

& magna demum disciplinarum merce ditatus Philosophiam suam instruxit. Quam multa autem Mosaica, inter Judæos & vicinas gentes conquesta, illuc contulerit, optimus testis Hermippus, qui Judæorum dogmata ac leges Pythagoram in suam transtulisse Philosophiam scripsit; ut ex Josepho, & Origene discimus. Testis & Aristobulus Judæus apud Clementem Alexandrinum, & Eusebium. Horum ille colligit aliquot Pythagoræ dogmata, & Mosaicis consentire ostendit; velut illud è Decalogo, quo sculpsibus interdicitur, expressisse Pythagoram ostendit, cum vetuit imaginem Dei annulo inscribi. Mosem etiam secutos esse docet Pythagoreos, cum hominem ad Dei imaginem conditum esse definirunt. Quod eorum dogma ex testimonio Iamblichi, & laudati ab Iamblichæ Archytæ Tarentini facile colligitur. Multa ad hæc similia congerit, quæ prætereo. Eodem pertinent alia quoque jam observata à Grotio: cuiusmodi est ea lex, qua morticinorum prohibetur esus, quamque inter præcepta sua Pythagoras retulit. Cum nudis pedibus idem sacra fieri iussit, nonne mandatum Mosi de rubo ardenti editum videtur in mente habuisse, quemadmodum ab Ambrosio notatum est? Integrum quoque præceptum Mosi representavit Pythagoras, quo ne frugifera succiderentur arbores interdixit. Ex historia Balaami & Asinæ prodiit Pythagoricum illud, non transcendendum illac, ubi asinus procubuerit. Adde Timæum Locrum Pythagoreum, & Platonem in libro, quem Timæi hujus nomine inscripsit, de mundi opificio pleraque Mosi doctrinæ consona disserere. Adde & veri per similem conjecturam Seldeni, & Wendelini, qua mirificam illam Pythagoræ *πνευματικὴν* ipsam esse suspicantur Dei nomen *πνευματικόν*, *רוח*, atque ejus notitiam à Daniele jam sene Pythagoram, cum in Babylonia degeret, accepisse. Danieli adjungi poterat & Ezechiel, ut ostendam infra. Notabile hoc habet Plutarchus, Pythagoram, & Platonem asseverasse mundum à Deo esse factum, & suapte natura corruptioni esse obnoxium. Idem alibi pleraque Pythagoræ dogmata, Numæ Pompili dogmatis consentanea profert, quæ ex Mosaicis legibus expressa esse manifestum est. Velut cum Deum neque corrumpi posse, neque sensu percepi, sed intelligi solum uterque statuit: & cum vetuit Numa Deum ad hominis, aut animalis cuiuscunque formam exprimi, unde nec centum ac septuaginta prioribus Romani regni annis ulla Dei effigies Romæ extitit: & cum sanam ac vinum sacrificiis uterque adhibuit. Adde & referre Malchum, sive Porphyrium, certas quasdam victimarum partes nonnumquam comedisse Pythagoram, qui animatorum cæteroquin esu fere abstinebat, alias victimarum partes constanter respuisse. Sciebat enim quarumdam victimæ partium esum ex præscripto Mosi Sacerdotibus concedi. Quamobrem cum Pythagoram ex Columnis Mercurii in Ægypto doctrinam suam hausisse docet Iamblichus in libro De mysteriis, pertinere id utique videtur ad libros Mosi, ut mox ostendam. Atque ex hac Mosaicæ doctrinæ assecratione factum puto, ut Judæis prognatum cum plerique crediderint, quemadmodum refert Ambrosius in Epistola ad Irenæum. Splendide ergo halucinatur Lactantius, cum mirari se ait, quod cum Pythagoras ad Ægyptios, Magos, & Persas veritatis indaganda studio penetrasset, ad Judæos tamen non accesserit, penes quos tunc solos veritas erat, & ad quos facilius ire potuisset. Conceptis enim verbis tradit Porphyrius in vita Pythagoræ, Ægyptios, Arabes, Chaldaeos, & Ebræos ipsum adiiisse, ab iisque vaticinandi per somnia scientiam accepisse. Sæpissime autem Ebræis Deum in somnis occulta revelasse, Jacobi, & Josephi probant historiæ. Quod non pietate promereri, sed arte comparare Ebræos esse solitos Ethnici arbitrabantur. Alia vero, atque insigniora veritatis monumenta ab illis hausit Pythagoras. Præterea cum inter Ægyptios, ac Persas, tanquam in meditullio positi Judæi ultro citroque commeanti Pythagoræ sese velut obviam darent, vix credibile est apud eos saltem non interjunctisse.

VIII. Anaxagoram de sacris Mosi fluentis Philosophiam suam temperasse, etiamsi taceret Theodoretus, satis declarant Diogenes Laërtius, & Eusebius, qui ipsum scriptiōni suæ hoc initium fecisse scribunt: Omnia simul erant, deinde Mens superveniens ea in ordinem digessit. Idem prius scripsisse Linum narrat quoque Diogenes, qui & Anaxagoram sua vult inde sumsisse. Vero: Linum enim ipsum esse Mosem suo loco demonstrabimus. Genesin autem Moses ea sententia exorsus est, ex qua operis sui exordium Anaxagoram expressisse liquet.

IX. Justinus in Parænesi, postquam à Græcis proditum dixit Judæos ex Ægypto secessisse Mose duce, testem inter alios Hellenicum citat, vetustissimum historicum Mitylenæum. Citat & Cyrillus tanquam Mosi memorem.

X. Suppar illi Charondas, qui Thurinam civitatem à Sybaritis & Atheniensibus recens exstructam legibus temperavit. Is cornutus pingitur in vetustis Nummis, itemdem ut & alii legumatores, ad exemplum Mosi, nempe ut qui in legum ferendarum munere pares esse studuerant, vultu quoque similes & specie viderentur.

Joseph. libr. 1.
contr. Apion.
Origen. libr. 1.
contr. Cels.
Clem. Alex.
Strom. 1. & 2.
& 5.
Euseb. Præp.
1. 9. & 13.

Grot. De verit.
relig. Chr. 1. 1.
& Annot.

Ambros. Epist.
libr. 3. Ep. 20.

Selden. de Dis.
Syr. Synt. 2. c. 1.
Godefr. Wendel.
Dissert. de
Pythagor. Tetra-
ctyl.
Plut. de Pla-
cit. Philosoph.
& in Numa.

Malch. in vita
Pythag.

Ambros. Epist.
libr. 1. Epist. 20.
Lactant. Instit.
libr. 4. cap. 2.

Anaxagoræ
Theodoret. De
cur. Græc. af-
fect. Sermon. 2.
de princ.
Laërt. Anaxag.
& Proocem.
Euseb. Præp.
libr. 10. c. 14.

Hellenici,

Charonda,

Socratis ;
Euf. De Præp.
Evang. libr. 13.
Clem. Alex.
Strom. 5.

Theopompi
& Theode-
tisi ;
Arist. De Lxx.
Interpr.
Jos. Ant. 12. c. 2.
Platonis ;

Aristob. apud
Euf. Præp. Ev.
1. 9. c. 6. & 1. 13.
c. 12. & Clem.
Alex. Strom. 1.
Nomen. apud
Euseb. Præp.
Evang. 1. 11. c.
10. & Clem.
Alex. Strom. 1.
Joseph. libr. 2.
contr. Apion.
Justin. Patræn.
& Apol. 2. pas-
sim.
Clem. Præd. 13.
& Strom. 1. &
5. & alibi sæpe.
Theodoret. De
cur. Græc. af-
fect. Serm. 2.
Augustin. De
civ. Dei. lib. 8.
cap. 11. & De
doctr. Christ.
libr. 1. cap. 28.
& Retract. libr.
2. cap. 4.

Plat. Tim.

Gen. 1. 31.

Aristob. apud
Euseb. Præp.
Evang. libr. 13.
Clem. Alex.
Strom. libr. 5.
Gen. 1. 3.
Plat. libr. 3. de
Leg. & Timæo.
Euseb. Præp.
libr. 12.

Joseph. Antiq.
libr. 8. cap. 1.

XI. Mosaicarum quoque sententiarum aura aliqua afflatum fuisse Socratem sensisse videntur Aristobulus apud Eusebium, & Clemens Alexandrinus. Ipse vero Socrates in Phædro Platonis, Theuth Ægyptium plurimarum rerum inventorem prædicat. Theuth autem Mosem esse docebitur.

XII. Hic sibi locum postulant, quæ de Theopompo, & Theodecto dicta à Demetrio Phalereo referunt Aristæas, & Josephus: hunc nempe oculorum, illum mentis usu fuisse divinitus orbatum, quod nonnulla de sacris Voluminibus delibata scriptio- nibus suis intexuissent; ac agnito demum & emendato errore fuisse utrumque sanitati restitutum.

XIII. Ægyptios quoque Hierophantas adiit Plato, & Sechnuphidi præcipue Heliopolitæ in disciplinam se tradidit. Illic etiam ex Columnis Mercurii Philosophiam arripuit, itidem ut Pythagoras, & Eudoxus, quemadmodum testatur Iamblichus in libro De mysteriis. De quibus Columnis sacræ ante Senum Septuaginta ætatem, ipsiusque adeo Alexandri expeditionem, in Græcam linguam fuisse conversam, atque inde pleraque Platonem hausisse. Inde Numenius Pythagoreus Platonem nihil aliud esse dixit, quam Mosem Atticissantem. Quapropter libros Mosis involasse Platonem uno ore arguunt Josephus, Justinus, Clemens, Theodoretus, & alii. Persuasum etiam aliquando fuit Augustino, Ieremiæ Prophetæ consuetudine usum fuisse Platonem, dum esset in Ægypto; sed rationibus temporum accuratius subductis eam demum opinionem repudiavit. Certum tamen est, cum in Ægyptum appulit Plato, maximum illic tum fuisse Judæorum numerum, ex iis videlicet prognatorum, quos una cum Ieremia traduxerat illic Johanan, post interfectum ab Ismahele Godoliam, tum & eorum, qui regionis vicinitate, aliisvecaulis invitati, illic migraverant.

Verum etiam si alia nos indicia destituerent, vel sola Platonica doctrinæ cum Mosaicæ consensio, alterius ab altera propagationem ostenderet. Res abiret in immensum, si singula persequeretur: præcipua duntaxat delibabo quædam, unde documentum de reliquis sumi possit. De mundi primum officio ita disserit Plato in Timæo, & Timæus ipse Locrus, ut Mosem pene ipsum differrentem putes: nam & Deum supremum rerum opificem agnoscunt, & mundum ab eo creatum ad exemplar, sive ideam æternam in mente ejus expressam. Mundi materiam *αἰετὸν πάραχρονον* & æternam statuisset Platonem ex illis Mosis verbis: *Terra autem erat inanis & vacua*, contendunt Interpretes plerique, & Justinus in Parænesi, quasi inanem illam terram, aliam esse crediderit, quam quæ priorè Genesios versu à Deo creata dicitur. Certe *ἀόριστον* illam appellat Plato, & *ὅσον ὅριον ἔτι τὸ πᾶν ἦν ἔστι*. *Existente priusquam omnia fierent*. In commodum sensum trahunt id Platonici quidam, & Christianis dogmatis accommodant, materiam dicentes, itidem ut ideam, in Dei decreto æternam spectasse Platonem. Verum satis illi, & ex Theogonia Hesiodi, & ex Pythagoreorum, ex Anaxagoræ, ex Stoicorum, ac deinde Valentinianorum, & Marcionistarum consentiente cum Platonis decretis doctrinæ refelluntur. Finem hunc sibi, cum mundum crearet, proposuisse Deum ait Plato, ut optimum opus, & bonitatis suæ particeps conderet, quod postquam perfectum vidit, mirifice esse delectatum: nempe à Mose acceperat, Deum opera sua, postquam creata sunt, probasse: *Viditque Deus, inquit Mosès, cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Astra ad determinanda temporis spatia, condidisse Deum dixit Plato, juxta Mosis effata, verbis etiam ejus usurpatis. Deum res verbo creasse pronuntiat *ἀπολάξει* in Timæo. Itaque universalitatem rerum creatam à Deo & conservatam cum animo consideraret ipse, & Socrates, & Pythagoras, Dei vocem audire sibi videbantur: ut dixisse illos tradunt Aristobulus apud Eusebium, & Clemens Alexandrinus: quippe legerant apud Mosem verbo Deum res condidisse: *Dixitque Deus, Fiat lux, & facta est lux*. Hominem partim à Deo, partim à Dei ministris ipsius jussu creatum esse docuit Plato in Timæo. Idem hominem Dei simulacrum esse à Mose acceptum tradidit. Paradisum voluptatis à Mose descriptum refert Jovis hortus Platoni commemoratus, ut notatum est ab Eusebio. Sed & Serpentis historiam expressit allegorice. Primorum hominum vitam ita descripsit, ut Adami & Evæ vitam possis agnoscere: & Diluvii meminit: & *νομοθεσίαν* suam condere exorsus, eundem narrationis ordinem tenuit, quem Mosès est persecutus. Servitutem à Græcis lege sua prohibuit, quemadmodum ab Ebrais Mosès, septimo ipsos anno in libertatem restitui jubens, si qui fuissent servituti mancipati: *ἢ ἢ ἰδὲ βελίον ἰδὲ ἰδὲ βελίον*. *Ebraeorum enim nullus serviebat*: inquit Josephus. De restitutione rerum furto subreptarum, & nocturni furis cæde, & bove cornu feriente, paria fere utrique placuerunt. Rempublicam suam in duodecim tribus, perinde ut Israëliticam, discretam esse voluit Plato. Ideas suas quemadmodum à

Mose sumferit, docent Justinus, & Clemens, & ex eo ac Philone Eusebius. Deum unicum esse demonstravit Plato in Timæo, aliisque locis: id ipsi Mosem persuasisse idem Eusebius ostendit, quem Cyrillus affectatur. Deum ita definit Plato, ut ipse se Deus, cum ait: *Ego sum qui sum*. Declarat id pluribus Justinus in Paranesi, & ex Numenio Eusebius & Augustinus. Quod nisi Socratis supplicio fuisset absteritus, citra ambages, Mosem secutus, de Deo disseruisset; sed vera de Dei natura ad vulgum proloqui tutum sibi non esse falsus ipse est. Nec aliam ob causam prisca Christianis Platonis dogmata placuerunt, adeo ut Platonici haberentur, frequentioreque Platoniorum operum lectionem Julianus ipsis objiceret, quam quod recoctus ipsis & personatus Moses videretur esse Plato, aut, ut ait Numenius, Moses Atticissans. Hinc satis extat, Mosis libros Platonem diligenter excussisse. Plura collegerunt Justinus & Eusebius. Lactantium itaque & Augustinum non multum moror, quorum ille, uti supra jam ex parte notavi, mirari se ait, quamobrem Pythagoras & Plato Ægyptios, Magos, & Persas, non item Judæos adiverint; cum Syriam lustrasse Pythagoram, utrumque autem cum Judæis esse conversatum ostenderit: Augustinus vero Platonem Libros sacros evoluisse negat, ut qui nondum essent Græco sermone donati, quod refellemus infra, vel certe per interpretationem quid iis libris contineretur didicisse, quod facile concesserim.

XIV. Quæsitum dignum est, quid fuerint illæ Mercurii Columnæ, quibus ad Philosophiam velut magistris usi sunt Pythagoras, Plato, & alii. Sciendum est ante reperitum papyri usum, saxis veteres animi sensa signasse. Veritissima fuit hæc consuetudo apud Phœnices & Ægyptios. Diserte id docent Herodorus, Strabo, Lucanus, Plinius, Tacitus, Proclus, & Aristophanis Scholiastes. Mos ille diu perseveravit, etiam post inventam papyrum; præsertim si quid vulgo notum esse vellent, vel posteris. Eximia generis hujus monumenta quamplurima extabant olim in Ægypto, quæ à Diodoro descripta sunt. Mirabilia imprimis fuerunt subterranei quidam secessus, prope Thebas Ægyptias, quos Syringes appellabant, magno labore excavati, Veteribus memorati, Ammiano præcipue, qui eorum parietibus Hieroglyphicæ literas insculptas fuisse perhibet ante Diluvium, à viris, qui calamitatis hujus præscii priscorum rituum rationem ad posteritatis memoriam hac arte commendarunt. Insignes horum operum reliquias ad nostram ætatem superesse Viatores testantur. Lex à Deo in Tabulis lapideis descripta est. Moses jubet Deuteronomium lapidibus inscribi. Inde cipporum sive columnarum lapidearum usus ad sepulcra, non, ut vult Servius, *mortuis nobilibus superpositarum, ad ostendendum eorum colamen*, sed excipiendis elogiis; cujusmodi vetustissima duæ memorantur à Diodoro, ad Isidis & Osiridis sepulcra sacris literis signata. Inde columnis in Tingitana erectis Phœnices se à Josua patria exterminatos adscriperunt. Inde columnæ Olympiicarum, & ducum victorum. Refert Plutarchus tria Epigrammata, ab Atheniensibus incisa Hermis, (quos Mercurii columnas recte appelles) post res ad Strymonem à Cimone præclare gestas. Talis fuit & Rostrata Duillii, & illæ Appii Claudii, & nobiles illæ Trajani & Antonini. Hinc & ea, quibus fœdera incidebantur: velut illa, cui leges fœderis Romanos inter & Latinos isti Servius Tullius impressit; & illa Amarynthia Straboni memorata, in qua Eretrientes & Chalcidenses designaverant genera armorum, quibus de compacto uterentur: & illæ, quibus Alexandri fœdus cum Mitylenæis insculptum est. Inde & columnæ ad regionum fines determinandos positæ: quales fuerunt illæ, quas ad signandos terrarum à se domitarum limites adscriptis titulis Sesostris destituit: qualis fuit & celebris illa, in Isthmo Corinthiaco à Theseo collocata, ad fines Ionie & Peloponnesi notandos. Plurima hujusmodi supeditat liber Inscriptionum Gruteri. At nihil hoc in genere Marmoræ Oxoniensia æquiparare queat; quibus insigniores priscorum Græcorum Epochæ, Fœdus Smyrnæorum & Magnetum, aliaque egregia vetustatis monumenta inscripta sunt. Quibus lapides deerant, ut Babylonii, hi lateribus utebantur. Quamobrem Ezechieli Babylonone degenti mandat Deus, ut in latere civitatem Jerusalem describat. Talem fuisse opinor columnam Acicari, è qua Democritus apud Babylonios sua expressit. Cœtilibus quoque laterculis fideles plurimorum annorum observationes inscripsisse eosdem, docet gravis Auditor Epigenes apud Plinium. Ut sileam de gemina hac columna, lapidea altera, altera lateritia, cui Sethi nepotes Astronomicæ doctrinæ præcepta, si Josephum audimus, inciderunt. Ex auro autem & argento conflatas fuisse scribit Philostratus columnas illas Gadibus positas, quas in domo Parcarum ignotis vulgo literis inscriptas esse ab Hercule, ut suum ordinem elementa servarent, dicebat Apollonius Tyaneus; quasque à Columnis illis Herculeis vulgo notis distinguit Strabo. Aurea fuit Panchaica illa in Jovis Triphylia templo columna, in qua Cœli, Saturni, & Jovis descripta Panchaicis literis fuisse facinora narrat ex Euhemero Messenio Diodorus & Lactantius. Truncis quoque arborum, & januarum postibus ad inscriptiones uteban-

Justin. Parænesi.
Clem. Alex.
Strabon. 5.
Euseb. Præp.
libr. 11. cap. 13.
Cyrill. libr. 2.
contra Jul.
Plat. Tim.
Esod. 3. 14.
Euseb. Præp.
Evang. libr. 11.
cap. 9. & 10.
August. de civ.
Dei. libr. 8. c. 11.
Plat. Tim.
Justin. Parænesi.
Euseb. Præp.
libr. 11. & 12.
Lactant. Instit.
libr. 4. c. 2.
August. De civ.
vit. Dei. libr. 8.
cap. 11.

Ægyptiaca.
tum Mercurii
Columnarum,
quæ
quid fuerint
ostenditur:
Herod. libr. 2.
cap. 102. 103.
Strab. libr. 17.
Lucan. libr. 3.
Plin. libr. 6. cap.
29.
Tacit. Ann. libr.
11. cap. 14.
Procl. in Tim.
Aristoph. Sch.
in Nub. &
Avib.
Diod. libr. 1.
Amm. Marc.
libr. 12.
Deut. 27. 4. 3.
Jof. 8. 11.
Serv. in Æn. 8.
Plutarch. in
Cimon.

Strab. libr. 10.

Plutarch. Theop.

Ezech. 4. 1.

Plin. 17. c. 56.

Joseph. Antiq.
libr. 1. cap. 1.
Philostr. de vit.
Apollon. libr. 5.
cap. 1.
Strab. libr. 3.
Diodor. libr. 6.
apud Euseb.
Præp. libr. 1. c. 2.
Lact. 1. 1. c. 11.

Deut. 6. 9.

Eustath. in
Hom. Iliad.
Theocr. Schol.
in Idyll. 6.

Euseb. Chron.
Gr. libr. 1.
Scalig. in Eu-
seb. Chron.
Gr. libr. 1.
Marc. Cap. 1. 2.
Georg. Syn-
cell. Chronogr.

Iamblic. de myst.

Ioseph. Antiq.
libr. 1. cap. 7.

Ioseph. Antiq.
libr. 1. cap. 7.

Jud. 7. 19, 26.
Voss. De arat.
mundi, cap. 10.

Aristotelis,

Ioseph. libr. 1.
Contr. Apion.
Euf. De Præp.
Evang. libr. 9.
cap. 1. & 6.
Clem. Alex.
Strom. 1.

tur. Unde Israëlitas jubet Moses præcepta Decalogi in liminibus domorum describere. Leges Atheniensium in ligneis cippis descriptæ prostabant. Sic quoque scripsisse Ægyptios & Scythas docet Eustathius. Hinc vox *καταγραφή*, *sculpere & scribere* significat, ut & hic & Theocriti Scholiales tradunt: quemadmodum & Ebræis *קָטַף*. Meminerimus præterea vetustissimum apud Ægyptios legumlatorem habitum fuisse Mosem, ut constat ex Diodoro. Mosem autem Mercurium esse, certissimis rationibus infra conficiam. Suspicio igitur doctrinam Mosis de principis rerum, ipsiusque Leges, cum pro veris & æquis haberent Ægyptii, & apud se ratas esse vellent, in columnis ligneis vel lapideis descriptas publice proposuisse; atque has Columnas, quod doctrinam continerent Mosis, qui Mercurius dicebatur, Columnas Mercurii esse dictas. Historiam vero creationis rerum iis inscriptam, interpolatam fortasse, & figmentis, quibus dedita ea gens est, perspersam, *Ἐπιτομή τῶν ἐργῶν* appellat Manethos apud Eusebium; quod interpretor, Mosis Genesin; quam & *ספר תולדות*, *Librum generationum*, dictam ab Ebræis ostendit Scaliger. Fallor, an ea sunt quæ *Deorum stemmata* appellat Martianus Capella, in subterraneis adytis Ægyptiorum adscripta eminentibus saxi, quæ nominat Stelas. Tradunt autem Eusebius & Georgius Syncellus, has Columnas sacris notis inscriptas à Thoyth, sive priore Mercurio, in Seriadica terra fuisse positas, ac deinde post Diluvium ex sacra lingua in Græcam esse translatas, & sacris Ægyptiorum penetralibus conclusas ab Agathodæmone, sive altero Mercurio, Tati patre. Videntur certe Columnæ illæ principia mundi, ut dixi, juxta Mosaicam doctrinam esse complexæ; atque inde petita esse, quæ sacris Ægyptiorum libris continebantur, subnexis tantum sequentis ævi gestis. Publica autem conditi fuerant auctoritate hi libri, & in tabulariis servati; unde commentaria sua Manethos descripsit. Est apud Iamblichum, Bicin prophetam Ammoni regi quædam esse interpretatum ex Mercurialibus libris, quos in adytis Saitici Templi sacris literis exaratos repererat; hos in Græcam linguam ex Ægyptia conversos esse ait. Mercuriales dicti sunt libri isti, quod ex Mercurii Columnis essent delibati. Hinc instructi sunt Pythagoras & Plato. Quoniam autem illi libri Ægyptiorum ex Columnis Mercurii fuerant excerpti, idcirco ex Columnis Mercurii eruditi dicebantur, quibus facta fuerat librorum illorum copia; & ex Columnis Mercurii petita itidem dicebantur, quæ ex mysticis illis voluminibus fuerant collecta. Id ostendit Epistola Manethonis ad Ptolemæum Philadelphum, in qua compilasse se fatetur scriptos à proavo ejus Mercurio, posteriore videlicet, libros.

Quod autem ait Manethos apud Eusebium & Georgium Syncellum, Mercurii Columnas ante Diluvium extitisse in Seriadica terra, in eo videtur Columnas Mercurii Ægyptias confundere cum Columnis duabus, lapidea una, lateritia altera, quibus Sethi nepotes sideralem scientiam insculptam commendasse Iosephus tradidit: quarum & lapideam (legendum enim hoc loco *λίθινη*, non ut vulgo editum extat *μαρμαρινή*) sua ætate in Syriade mansisse affirmat. Pseudo-Eustathius in Hexæmeron fuisse eam scribit *ἐν τῇ Σετριάδῃ, ἐν τῇ Σετριάδῃ*, ad sua usque tempora. Cedrenus: *ἦνε οὐκ ἔστι, ὡς Ἰωάννης μαρτυροῦσι, ἐν τῷ Σέτριάδῃ ὄρει, ἕως ἡ, νῦν. Quæ servatur, ut testis est Iosephus, in Sirido monte, ad hoc tempus.* Igitur Eusebius Mercurii Columnas confundit cum Columnis posterorum Sethi; & quoniam has *ἐν τῷ Σετριάδῃ* positas legerat, ibidem & illas statuit. Hinc factum ut Syriadem, & Seriadicam terram, circa Ægyptum quærent nonnulli. Nam Seres Æthiopica gens est, & Ser fluvius insulam Seriam in mari Rubro efficiens, & Seres oppidum in vicinia Ægypti. Verum quis credat Sethum, aut Sethi filios in Æthiopiam penetrasse, cum vix credibile sit, ante Diluvium, Asia excessisse quemquam? Opinabar ipse quoque Syriadem terram dictam Ægyptum, quasi Niliacam: Nilus enim est Siris. At propius vero videtur signari à Iosepho Syriam illam, quam ad Cophenem fluvium ipse alibi locat: vel legendum *σετριάδα*, ut intelligatur Schirath, locus in Galgalis, in quo fuisse *סְפִירִים, τὰ γλυπῆα*, lapides *sculptos* docet nos liber Judicum. Quæ verisimillima est conjectura amplissimi Vossii, quem & pro sua singulari virtute summopere colo, & pro veteri nostra necessitudine valde amo.

XV. Aristotelem cum Judæo quodam in Asia fuisse conversatum, Clearchus Aristotelis discipulus memorie prodidit. Frequens quippe fuit hoc tempore Græcorum consuetudo cum Judæis, qui & bellis interfuerunt Alexandri, & sub eo, ipsiusque successoribus stipendia meruerunt. Verba ipsa Clearchi recitant Iosephus & Eusebius. Itaque Aristoteles rerum omnium causam esse dixit Deum & Materiam, quod ex eodem fonte, Mosis videlicet doctrina, quippe adulterata & corrupta, videtur esse profectum, unde sententiam eandem hausisse Platonem diximus, qui & Ideam præterea addidit. Idem post principem Deum Deos alios inferiores, sub intelligentiam tantum cadentes posuit, Angelos nimirum; auctore Mose, vel aliis certe Scriptoris sacris. Denique

nique in libello De mundo vetustam quamdam ait esse doctrinam, quæ Deum rerum omnium conditorem & servatorem esse statuit, quod ad Mosem utique videtur pertinere. Promptum ergo & facile fuit Aristobulo Judæo ostendere, ex Mose & Prophetis Peripateticam Philosophiam manasse; quod factum ab eo testatur Clemens Alexandrinus.

Clem. Alex.
Strom. 5.

XVI. Æqualis fuit Aristotelis Hecataeus Abderita, qui de Judæis librum reliquit. Hujus quoque extabat liber de Abrahamo: quem librum Historiæ hujus Judæicæ partem fuisse opinantur quidam. Eo autem Judæorum instituta ita probabat, ut vel religionem Judaicam eum esse amplexum suspicatus sit Herennius Philo, vel librum certe suppositum esse: futili sane & inani conjectura. Narrabat præterea quomodo erga suas leges affecti essent Judæi, easque constanter & fortiter retinerent: id quod aiebat se ab Ezechia summo eorum Pontifice audivisse, qui gentis suæ instituta, & vitæ rationem è libro, in quo descripta hæc erant, audiente se prælegebat. Librum hunc autem, Mosaicum volumen esse aio. Causam idem alibi affert, cur neque Mosaicæ legis, neque memoratorum in ea virorum meminerint Historici, vel Oratores, vel Poætæ; quod nempe sacra mytheria ore impuro enuntiari minime liceat. Quæ quidem rei non veræ vera ratio est: quam multorum enim scriptis celebrata sit Judaica Lex, satis indicat hæc à nobis instituta disquisitione.

Hecataei.

XVII. Conuphidem in Ægypto audiit Eudoxus Cnidius. Illic autem ex Columnis Mercurii Philosophiam didicisse ipsum commemorat Iamblichus. Atqui Columnas illas Lege Mosis ac doctrina fuisse inscriptas non infelici conjectura supra deprehendimus.

Eudoxi.

XVIII. Sequitur Chaldaicæ historiæ florentissimus scriptor Berosus, quam ex vetustis quidem Annalibus Chaldaeorum collegit. Attamen de generis humani corruptela, & effuso puniendis hominum noxis Diluvio, deque Arca in Armeniæ verticibus delata, qua sobolis humanæ reparator Noachus servatus est, ita disserit, ut à Mose plurima, vel ipsum, vel quos secutus est Annales, summissè appareat. Atque hunc subinde affectati sunt Abydenus, & Alexander Polyhistor, ex quorum ruderibus Mosaicæ auri ramenta eruemus.

Berosi.

XIX. Demus ergo hic locum Abydeno, qui idem videtur ac Abydenus ille Palæphatus, Aristotelis, ut ferunt, amasius: uterque enim in scribendis historiis industriam suam exercuit; & ut hic Arabica, Cypriaca, & Delia scripsit, ita ille Assyriaca, Medica, & Chaldaica, paræ argumenti res ac tituli. Nec moror varietatem scripturæ in nomine hoc exprimendo, quam observavit Scaliger: nam ea ex inuito in veteribus libris iotacismo provenit. Fragmentum porro insigne ex ejus Assyriacis & Medicis affert Eusebius in libris De præparatione Evangelica; in quo Diluvii Noachici, Arcae ad Armenios montes appellentis, & avium inde emissarum casus, turris quoque Babylonica historia, ita narratur, ut Mosem tanquam per nubila facile agnoscas.

Abydeni.

Scalig. in Euseb. Chr.

Euseb. De præp. evang. libr. 9. cap. 11.

XX. Quod Mosem Græce loquentem audimus in interpretatione Septuaginta Senum, id Demetrio Phalereo debemus. Hoc enim auctore & inventore egregia hæc & memorabilis opera ad literarum sacrarum illustrationem collata est. Ex quibusdam Josephi verbis adversus Apionem, existimari possit aliquid de Judæis scripsisse; sed si veris locum damus, videtur illic Josephus Phalereum Demetrium confudisse cum Demetrio Judæo, qui de Judæorum regibus dissertationem edidit.

Demetrii

Phalerei.

Joseph. adv. Apion. libr. 1.

XXI. Hic recensendi celeberrimæ hujus Librorum sacrarum Interpretationis Græcæ auctores Septuaginta, & ipse rei narrator Aristæas: cujus tamen nomine inscriptum quod extat opus, genuinum esse contendere nolim. Interpretationis quoque hujus historiam, & auctores in controversiam revocari scio. Sed ne ipsi quidem sententiæ receptæ oppugnatores, negant sub Ptolemæo Philadelpho Græcis literis explicatos esse Libros sacros, quod mihi in præsentia satis est.

Septuaginta

Interpretum

Scripturæ sacre.

& Aristæa.

XXII. De numero Septuaginta horum Interpretum unum fuisse Ezechiolum, Judaicarum tragædiarum poetam, quibusdam persuasum esse video. Certe non Eusebium solum, & Clementem Alexandrinum præcessit ætate, sed & Alexandrum Polyhistorum, qui fuit L. Sullæ coævus; & Demetrium Judæum, qui ex ejus scriptis fragmenta depromit apud Eusebium. Vixisse autem Demetrium hunc, inter Ptolemæos, Philopators, & Lathyrum, paulo post patefaciam. Drama ejus hodieque extat, ἐξαρωνῆ inscriptum, quo Ebræorum exitus, duce Mose, explicatur.

Ezekieli.

Euseb. De præp. evang. l. 9. c. 21.

Clem. Alex. Strom. 1.

XXIII. At Manethos Sebennyta in Ægyptiaca Historia luculentam Mosaicarum rerum collegit memoriam, sive ex sacris Columnis à priore Thoyth positis, sive potius ex libris sacris, quos ex Columnarum inscriptionibus Mercurius Trismegistus expresserat. Hæc autem supra demonstravi fuisse ex Mosaicis libris delibata. Confu-

Manethoni.

lito ergo fragmenta Scriptoris hujus apud Josephum; Israëlitici populi historiam à Mose traditam, quamquam fabulis aliquot infuscatam, reperies. Sed & Mosis ipse meminit nominatim, quem leges Ebraeis posuisse, & Olsariphum esse dictum narrat, at genere Heliopolitanen fuisse mentitur.

Philochori, XXIV. Meminit & Mosis Philochorus Atheniensis, tanquam vetustissimi Judæorum ducis. Id discimus ex Justini Parænesi. Vixit autem Philochorus Ptolemæi Philopatoris temporibus.

Aristobuli Judæi, XXV. Librorum Mosis explanationem lucubravit Aristobulus Judæus, Peripateticus Philosophus. Unum de Septuaginta Interpretum numero fuisse comminiscitur Anatolius apud Eusebium, quod temporum ratio non patitur; nam Ptolemæi Philometoris magister fuit, eique opus suum inscripsit, atque inde nonnulla profert Clemens Alexandrinus, nec alius est ab eo cujus mentio fit libro Machabæorum posteriore. Multum hic operæ ac studii in literis sacris posuit, & Judæorum Legem plurimum Pythagoræ, Platoni, ac Peripateticis Philosophis instrumenti ad veri disquisitionem subministrasse ostendit, & ante Ptolemæum Philadelphum Græcam Mosis interpretationem extitisse. Verba ipsius in volumina sua Clemens & Eusebius retulerunt.

Clem. Alex. Strom. 1. & 5. Euf. Præp. 1. 13. Polemonis, Euf. De Præp. Evang. libr. 10. Cyrill. adv. Jul. libr. 1. XXVI. Ptolemæi Epiphaniæ ævo floruit Polemon, è cujus Græcæ historia insigne affert monumentum Africanus, de exitu Israëliitarum ex Ægypto. Africani verba ipsa & in Chronicis Canonibus, & in libris De præparatione Evangelica consecravit Eusebius. Mosis ipse, tanquam ducis Judaicæ gentis discrete meminisse Polemonem scribit Justinus in Parænesi, & ex Justino Cyrillus adversus Julianum.

Eupolemi, Euseb. Præp. Evang. 1. 9. c. 17. 1. Mach. 8. 17. 2. Mach. 4. 11. Clem. Alex. Strom. 1. Joseph. libr. 1. contra Apion. XXVII. Subnectendus huic Eupolemum, quem quoniam laudat apud Eusebium Alexander Polyhistor, sequitur antiquiorem fuisse Sulla temporibus. Certe hunc ipsum esse Eupolemum filium Johannis, quem ad Romanos fœderis ineundi causa misit Judas Machabæus, multa persuadere possunt; nam & tempora congruunt; etenim quinto Demetrii Soteris anno, Ptolemæi vero Evergetis duodecimo videtur historiam suam contexuisse, ut apparet ex *μεσοδομια* ab illo petita, quam notat Clemens Alexandrinus. Unicum me movet Josephi *ἡντιν*, quo inter Græcos locat Eupolemum & Philonem Seniore, & Libros Sacros nequam ipsis lectos fuisse fatetur. Sed tamen videtur Græcos eos dixisse, quia Hellenistæ erant. Ait deinde non potuisse ipsos sancta Volumina satis accurate persequi, quia propter linguæ sanctæ ignorantiam, quam pauci omnino hoc ævo callebant, ad exemplaria Ebraica non poterant recurrere. Fieri sane potuit, ut cum animum appulerunt ad scribendam historiam, non tam Veterum commentariis, & præcis inhærenter memoriis, quam Traditionibus *παροιμιασθησικαις*, vel famigerationibus: quod scriptores faciunt nimis multi. Quid si aperte dicamus hic halucinatum Josephum, cum inter Græcos Eupolemum recenset, quem Hieronymus Judæum fuisse asseverat, perinde ut Aristobulum & Demetrium? Sed & in hoc Demetrio errasse videtur Josephus, cum Phalereum cum esse putavit, qui longe alius est, Judæus nempe, & qui de Judæorum regibus scripsit, uti mox declarabimus. Eupolemum Mosis & Judaicæ gentis antiquitatem retulisse in literas, itidem ut à Josepho factum est, tradit ibidem Hieronymus. Illustria ejus fragmenta profert apud Eusebium is quem dixi Polyhistor. Mosem ille alicubi scripsit primum sapientem fuisse, cum tamen Abrahamum reliquos sapientia præstitisse antea dixisset. Sed notabile imprimis habet illud, falsum licet, Judæis primum Mosem literas tradidisse, Judæos Phœnicibus, Phœnices Græcis. Verius hoc adjicit, primum leges Judæis Mosem posuisse.

Hieron. De script. Eccl. in Clement. Alex. Euseb. Præp. Evang. libr. 9. cap. 17, 26, 30, & seq. Demetrii Judæi, Euseb. Præp. Evang. libr. 9. Hier. De script. Eccl. in Clemente Alex. Clem. Alex. Strom. 1. Euseb. Præp. Evang. libr. 9. cap. 21. & 29. Joseph. libr. 1. XXVIII. Celebratur quoque ab Alexandro Polyhistor apud Eusebium Demetrius quidam, quem Judæum fuisse, itidem ut Aristobulum & Eupolemum, indicat Hieronymus, & Mosis ac Judæorum *ἀποστολιαν* demonstrasse, quemadmodum à Josepho factum est. Librum de Judæorum regibus fortasse significat, quem ab ipso lucubratum esse memorat Clemens Alexandrinus. Quibus temporibus vixerit, ignoratur vulgo. Mihi certe constat inter Ptolemæi quarti, sive Philopatoris, & Ptolemæi Lathyri ætatem floruisse. Hujus enim ætate vixit Alexander Polyhistor, à quo citatur; illius vero meminit Demetrius ipse in fragmento quod affert Clemens Alexandrinus. Longe ampliora hoc fragmenta, ex Alexandri illius libris deprompta, servavit Eusebius, quibus Jacobi profectio in Mesopotamiam, & reliqui ipsius, filiorumque ac nepotum casus ad mortem usque continentur, necnon & Mosis fuga in Madian ad Jethronem, ejusque cum Saphora conjugium, ac mirifica item virtus, qua amarus fontes coniecto ligno dulces effecit in Mara; unde in Elim profectus est, ubi duodecim fontes & septuaginta palmas reperit. Atque hæc accurate ad Scripturæ veritatem exacta sunt. Perperam, ut dixi supra, confunditur à Josepho Demetrius ille Ju-

dæus cum Phalereo: nam conjungitur illie cum Philone Seniore, & Eupolemo, qui Judæi fuerunt; quemadmodum ab Hieronymo quoque cum Eupolemo & Aristobulo confociatur, & à Clemente Alexandrino cum Philone seniore. Cum ergo Demetrium Judæum illi significaverint, idem videtur à Josepho significari debuisse.

XXIX. Cleodemum præterea, qui & Malchus dictus est, laudat Alexander idem Polyhistor, apud Josephum. Prophetam quoque appellat, & juxta Mosis narrationem historiam Judæorum elaborasse ait: tum subjicit ejus fragmentum de liberis Abrahami, ex Chætura natis.

XXX. Theodoti quoque auctoritate se tuetur Alexander Polyhistor, & ex ejus libro de Judæis particulas depromit versa oratione scriptas: unde librum hunc non aliud fuisse colligas, quam Mosaicæ historiæ metricam expositionem. Narrantur illic, Jacobi in Mesopotamiam ad Labanem profectio, duplex ibi cum Lia & Rachele conjugium, undecim marium liberorum, & puellæ unius procreatio; reditus Jacobi ad suos, Dinæ stuprum, Sichemo ac Sichemitis illatus à Symeone, & Levi, reliquisque Dinæ fratribus interitus. Quibus demum Josephi casus subjuncti erant. Atque ea penitus ad mentem Mosis, neque ulla re discrepantia. Plane is ipse est, quem Josephus primo contra Apionem Judæorum meminisse ait à περιόρως. Eundem esse qui res Phœnicum Phœnicia lingua profecutus est, & Sanchoniathonis continuavit historiam, quique Græce à Lato redditus est, ut extat apud Tatianum, viri graves & eruditi affirmarunt. Ego vero vix credere ausim tantum in Phœnicia & Græcæ linguæ facultate potuisse, ut geminam historiam utraque lingua conderet. Et vero præter nominis similitudinem nulla causa est, cur id sibi persuadeat quisquam.

XXXI. Laudat & Philonem Seniore Alexander Polyhistor. De regibus Judæorum scripsisse illum, & alia ac Demetrium de iis sensisse testis est Clemens Alexandrinus. Citantur à Polyhistore apud Eusebium libri ejus de Hierosolymis, ex iisque nonnulla depromuntur fragmenta, numeris poeticis adstricta, quibus Abrahamus, Isaacus, Jacobus, & Josephus celebrantur. Sive autem is auctor est libri Sapientia, qui Salomonis nomen præfert, quod nonnullis Scriptorum veterum persuasum fuisse affirmat Hieronymus; sive eum collegit solum & descripsit, quod communi sententiæ magis est consentaneum; sive liberiori interpretatione exposuit, quod mihi videtur probabilis, Mosis libros compilasse credi potest, & multa in hunc librum transtulisse. Judæum fuisse notat Hieronymus. Unde erroris manifestus est Josephus, qui in Græcorum seriem conjecit, & Codicem sacrum legere ipsum non potuisse ait: vel ita certe exponendus est Josephus, uti exposuimus supra, cum de Eupolemo ageremus; nempe cum esset Ebraicæ linguæ imperitus Philo, Ebraico exemplari uti non potuisse.

XXXII. Fuit æqualis Ptolemæi Lathyri sæpe jam laudatus Alexander Polyhistor, qui non plurimas solum Mosaicæ Historiæ partes è vetustis auctoribus excerptas Commentariis suis complexus est, velut ex Beroso cosmogoniam, figmentis licet deformatam, & Diluvii, ac Arcæ Noachi in Armenios montes delatæ, & avium ad explorandam aquæ altitudinem emissarum historiam: ex Eupolemo vero, Artapano, Cleodemo, & Demetrio, turris Babilonicæ ædificationem, Abrahami ex Ur Chaldæorum profectionem in Phœniciam, è Phœnicia in Ægyptum, famis tolerandæ causa, Pharaonis amorem adversus Saraïam, Abrahami victoriam ex Loti hostibus, oblata ei à Melchisedeco dona; liberos ejus ex libera & ex ancilla susceptos, ex priore nempe Isaacum, quem Risum nominat (quippe id sonat vox Isaac,) inchoatum Isaaci, non consummatum sacrificium; alios etiam ex Chætura genitos liberos; tum deinde accuratam Jacobi, & liberorum ac nepotum ejus historiam, ad Mosem usque & Aaronem; Chamii etiam, Chanaani, Mesraimi, Enochii quoque & Mathusalæ mentionem; postmodum stuprum Dinæ, & Sichemi interitum ex Theodoto: sed Mosis etiam Judaicæ Legis latoris res gestas, Mosemque ipsum, ut antiquum Judæorum ducem laudat. Quæ cum ita sint, comminisci sane non possum, quo auctore, quave ratione scripserit, Judæorum Legem opus esse Ebraicæ mulieris, cui nomen Mose. Quamquam & sexum utrumque ab exoticis Scriptoribus Mose tributum fuisse infra ostendimus.

XXXIII. Apollonio Molonis gravem impingit calumniæ ac sycophantiæ dicam Josephus, quod leges à Mose sancitas, Mosemque adeo ipsum fictis criminibus, & probris vexarit. Errorum quoque ejus notat in assignando tempore exitus Judæorum ex Ægypto; & diluit demum oblatas ab eo adversus Judæos criminationes, quod alienos ritus, & falsas reliquarum gentium de Deo opiniones repudiarent. Apollonium Molonis dixi, non, ut Josephus ipse eum appellat, Apollonium Molonem: qua re Apollonium Molonis, qui μεγαλός dictus est, cum Molone perperam con-

contr. Apion.
Hier. De script.
Ecl. in Cle-
ment. Alex.
Clem. Alex.
Strom. 1.
Cleodemi.
Joseph. Antiq.
libr. 1. cap. 16.

Theodoti;

Tatian. Orat.
contr. gent.
Voss. De Hist.
Gr. 1. 3. Boch.
Chart. 1. a. c. 17.

Philonis Se-
nioris,
Clem. Alex.
Strom. 1. Euf.
Præp. Evang. 1.
9. c. 20, & 24.

Hier. Præf. in
libr. Salom.

Hier. Præf. in
libr. Salom.
Joseph. libr. 1.
contra Apion.

Alexandri
Polyhistoris.

Apollonii
Molonis.

Jos. 1. contr.
Apion.

fundit, quos esse distinguendos docet Strabo.

Strab. libr. 14.
Castoris
Rhodii,
Justin. Paren.

XXXIV. Mosem noverat & Castor, sive Rhodius, sive Galata, Dejotari gener, & inter eos recensetur à Justino, qui Mosi tanquam vetustissimi Judæorum principis meminerunt.

Diodori Si-
culi,
Diodor. libr. 1.
Justin. Paren.
Cyrill. libr. 1.
congr. Julian.

XXXV. Memorabili testimonio Mosem Diodorus Siculus prosequitur, quo & virtutes ejus prædicat, & ait primum Ægyptiis leges posuisse. Verba Diodori referunt Justinus & Cyrillus, verum variante scriptura: sic enim legitur in vulgatis Diodori codicibus: *μετὰ τὸ πλὴν παλαιὰ τὰ κρητίζοντα εἰς κρητίζωσαν, πλὴν μὲν δὲ ἰσχυροτέρως γινώσκοντες ἐπὶ τῆς θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, πλείους φασιν ἀγαθῶν νόμων ἡγήσαντες τὰ πλείονα εἰσὶν τῶν Μυθῶν, ἀνδρῶν καὶ τῆς φύσιν μέγαν, καὶ τὰ εἰς κοινότητα ἐπὶ μνημονοδομήσαν.* Nam post vetustum hoc in Ægypto vivendi genus, quod Deorum & Heroum ævo viguisse fertur, primum Mneven aiunt, magni animi virum, & inter celeberrimos de vita præclare meritum, vulgi multitudini persuasisse, ut legibus uteretur non scriptis, ad easque vitam accommodaret. Ita vero habent edita exemplaria Justini: *πλείους φασιν ἐγγράφοις νόμοις ἀγαθῶν ἡγήσαντες τὰ πλείονα καὶ εἰσὶν Μωυσίου ἀνδρῶν καὶ τῆς φύσιν μέγαν, καὶ τὰ εἰς κοινότητα μνημονοδομήσαν.* Paria fere habet Cyrillus, qui hunc Justinum locum videtur, cum scriberet, respexisse. Certe utrum, Μωσῆν, an, Μωυσίω, scripserit Diodorus, dubitatio est. Verum quomodocumque legas, parum interest; cum Mneves, seu Mnevis, ipse sit Osiris; Osiris autem, ipse Mosès: quod suo loco demonstrabitur. Videtur id quidem ignorasse Diodorus, & ne verum dissimulem, Μυθῶν scripsisse; nam paulo post Mosem inter latores legum nominatim recenset. Sed nihil adversus verum valere debet Diodori ignoratio; cum præsertim post fabulosam Deorum & Heroum tempora leges tulisse dicat Mneven virum magnum, quem & alibi Menam appellat: quæ tamen nomina diversa sunt, & originis diversæ. Atque hoc Mosi aptius convenit, qui vere vir magnus fuit, quam Heliopolitano illi Deo, qui vir dici non potuit, & eum Musarum discipulum vocat, quod literarum repertor Mosès, seu Mercurius habitus sit, & Musicæ artis peritus. Quam ob causam & Apollo *μουσηγέτης* diæus est, & Bacchus quoque, quos Mosès esse typos ostendimus. Aditipulantur nostræ conjectura sequentia Diodori verba, quibus ait finxisse Mneven se leges illas accepisse à Mercurio, qui Mosès est. Porro non, ἀγαθῶν, sed, ἐγγράφοις, vere legitur apud Justinum & Cyrillum: alioqui legumlatores Ægyptios recensens Diodorus, primum notasset auctorem ἐγγράφων legum, haud secus ac ἀγαθῶν. Præterea si primus leges ἀγαθῶν Ægyptiis posuit Mneves, quibus ante Mnevem legibus usus eos dicemus: nam credibile non est exleges penitus vixisse per octodecim annorum millia, dum à Diis & Heroibus, prout habent ipsorum fabulæ, regerentur. Subjungit Diodorus commentum esse Mneven leges suas sibi à Deo traditas, quemadmodum & Minoem, & Lycurgum, & Zaratrem, & Zamolxim, *ὧν δὲ ἢ τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῶν τὸν ἰαὼ ἀπακλήθητον θεόν, εἴτε θυμωσῶν & θεῶν ὅπως ἐνοίαν ἐξ κεναντας, πλὴν μέλλουσαν ὠφελήσεν ἀνθρώπων πλείους, εἴτε & πρὸς ἰσχυροτέρως & δυνάμει τῶν εὐρέων λειτουργῶν τὸς νόμους ἀποβλέψαντα τὸν ὄχλον, μέλλον ὑπανέσταντες ἀελαβόντας.* Hoc sibi vult Diodorus, latores illos legum, eas à Diis sibi traditas finxisse, sive quod mirabilem & divinam profusus eam existimarent esse cogitationem, quæ hominibus tanto futura esset usui: sive quod libentius obtemperaturam arbitrarentur multitudinem, dum ad auctores legum tanta dignitate & potestate pollentes respicerent. Hæc autem quamvis aperta & perspicua, parum tamen videtur intellexisse sanctissimus martyr Justinus, apud quem ita conceptus est ille locus: *ὧν δὲ ἢ τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῶν τὸν καλέθητον θεόν, εἴτε θυμωσῶν & θεῶν ὅπως ἐνοίαν ἐξ κεναντας πλὴν μέλλουσαν ὠφελήσεν ἀνθρώπων πλείους, εἴτε & πρὸς ἰσχυροτέρως & δυνάμει τῶν εὐρέων λειτουργῶν τὸς νόμους ἀποβλέψαντα τὸν ὄχλον, μέλλον ὑπανέσταντες ἀελαβόντας.* Hæc sensu à superioribus discrepant: nam sibi volunt Mosem apud Judæos Dei nomen fuisse consecutum, sive quod à divina mente profectas crederent leges hominibus adjumento futuras, sive quod promptiores ad obsequium homines fore censerent, si ad eorum præstantiam & virtutem oculos intenderent, qui repertores legum habebantur. Atque hanc lectionem secutus est Cyrillus, sed vitiosam, ut videtur, & corruptam. Sed tamen constat saltem cognitum Diodoro & memoratum Mosem, Judaicæ gentis legumlatorem, & Dei Iao, sive Iehova nomen invocantem, quæ ad hujus disputationis propositum sufficiunt.

Diodor. libr. 1.

Herod. libr. 2.
cap. 99.
Joseph. Antiq.
libr. 8, cap. 2.
Plut. De Isid.
& Osir.
Alian. De
anim. libr. 11.
cap. 10, & 40.
Justin. Poll. libr. 4.
cap. 7.

Charemonis,

XXXVI. Clariuit Augusti ætate Ægyptiacæ conditor Historiæ Charemon, quæ Ebræos narrat excessisse ex Ægypto duce Mosè: sed narrationibus suis mendacia aspergit; velut cum Josephum Mosi expeditionis hujus comitem adjungit.

Tragi Pom-

XXXVII. Tulit eadem ætas Trogum Pompeium laudatissimum Historicum,

ejus opus in epitomen contraxit Justinus, Antonini Pii temporibus. Paucis ille complexus est gesta Mosis, at ea tamen aliquot fabulis inquinavit, ut fere Auctores illi, & ætate & spatiis locorum à Mose & Judæa discreti, proptereaque Judaicarum rerum fati rudes. Quæcunque tamen affert Trogius, utcunque adulterata, ex Mosæicis tamen adytis depròmta esse liquet. Notabile imprimis est, quod Judæis Sacerdotibus justitiae religione temperata testimonium præbet.

XXXVIII. Herodis & Augusti familiaritate floruit Nicolaus Damascenus, auctor Historiæ universalis: qui cum & Syrus esset, & Herodis Judæorum regis amicus, res profecto Judaicas ignorare non potuit. Ex hac ergo ipsius Historiæ narrationibus suis confirmandis testimonia quædam affert Josephus. Celebratissimum illud est, quo Mosis Judæorum legislatoris libros citat. In eo de Arca Noachi agens, & Armeniæ monte ad quem appulit, vocari ait montem hunc, *Cæcidæ*. Ab Arca ipsa ita dictum vere existimabat Scaliger: naves enim, *Cæcidæ*, appellabantur, cujus vocis originem, vulgo ignorabilem, docuit me Æschyli Scholiastes. Is ad hæc Æschyli verba: *Ἐπέρις ἢ πύργος ἢ πύργος ἢ πύργος*, sic disserit: *ὁ Ἐπέρις ἢ πύργος τὰ κρημνὰ ἰσχυροῦν ἐπέρις, & ἐπανάστει τὰς Cæcidæσαι ναυαί, τὰς δὲ τὸν ἑκάστου ἵσχυος, ἢ τὸν ἑκάστου πύργου, & ἢ τὸν ἑκάστου Cæcidæσαι Xerxes autem mala videlicet omnia appetiit, & attraxit navibus Baridibus, Bari profectis, quæ Persiæ urbs est, ex qua & naves Barides dicte. A Persis transit ea vox ad Ionas, ut intelligitur ex Corinthi libro de dialectis: hinc ad Græcos & Latinos. Sed hæc obiter.*

XXXIX. Hoc ævo vixisse videtur Ptolemæus Mendesium, qui res Ægyptias tribus libris complexus est. Minime ille quidem Judæorum præeunte Mose exitum ex Ægypto prætermisit, quem ad Amosios regis Ægypti tempus retulit. Verba ipsius representavit Apion, ex Apione Clemens Alexandrinus. Meminerunt eorundem Justinus in Parænesi, Tatianus, Africanus apud Eusebium, & Cyrillus.

XL. Huic subjiciemus Strabonem, virum pretii quantivis, qui de Mose & Judæis summo candore disseruit. Scribit enim profanos Ægyptiorum mores exosum Mosem, collecta ingenti piorum hominum multitudine concessisse in Judæam, illicque fixis sedibus, & sanctis Dei colendi ritibus institutis, abjectoque potissimum & ejurato idolorum cultu, non tam vi & armis, quam pietate imperium confirmasse: verum in pejus deinde vergentibus Judæorum animis, puram religionem superstitionibus fuisse labefactam, & quæsitum sanctitate ac integritate vitæ imperium gentem nefariam tyrannide & latrocinii auxisse. Falsa quidem veris nonnulla admiscet, sed viro *φιλολάτῳ*, ac res ab aliis sibi traditas ingenue referenti condonanda.

XLI. Quæ à Ptolemæo Mendeseio acceperat, non retulit modo Apion Grammaticus, sed suo etiam assensu comprobavit, pessime licet erga Judæam gentem affectus, quam & scriptis suis proscidit. Mosem igitur Judæis Ægyptum fugientibus prævisse fatetur, cum Argis Inachus, Amosis in Ægypto regnaret. Itaque eum in testimonium adducit Justinus, adducunt & Tatianus, & Africanus apud Eusebium. Verba ipsa exhibet Clemens Alexandrinus. Verum longe plura affert Josephus ex libris Grammatici hujus, qui sincerum licet veritatis vas incrustare tentet, Mosis tamen res gestas mirifice confirmat.

XLII. Huc conferendi, Philo Judæus Apionis hujus æqualis, qui eruditissimis lucubrationibus Mosem illustravit; Flavius Josephus Judaicarum Antiquitatum vernaculus vindex, qui Vespasiani ac Titi præcipue temporibus enituit; & Justus Tiberien- sis Josephi ὁμήλιξ & adversarius, qui Chronicon regum Judæorum scripsit, & à Mose auspiciatus est.

XLIII. Cuinam vero potissimum ætati tribuendi sint Auctores apocryphorum librorum Esdræ, tertii, & quarti; item tertii Machabæorum, incertum est: neque vero hæc est præsentis loci tractatio. Constet modo expressas in iis Mosæici operis notas extare.

XLIV. Arcano Mosis volumine Judaicum jus contineri, atque à Judæis edisci, servari, & metui, scriptum reliquit Juvenalis.

XLV. Columba è Deucalionis arca ad explorandam tempestatem emissæ meminuit Plutarchus. Atque id quidem vel à Mose sumit ipse, vel quod potius existimaverim, ab aliis qui à Mose sumserant. Quanquam ex sacris Libris suos ipsum, & Plotinum, & Numenium, & alios complures, exornasse vult Theodoretus. Quæcunque certe de Typhone narrat in libro De Iside & Osiride, ad Mosem pertinere, & nos dicemus infra, & alii demonstrarunt: velut cum ait Typhonem asino vectum per dies septem fugisse, & liberis demum Hierosolymum & Judæam genuisse. Quippe legitur in Exodo: *Tulit Moyses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum.* Post sex dierum fugam, septimo conquevisse Mosem fabulantur Trogius & Apion.

peii, & Ju-
stini.

Nicolaus Da-
masceni.

Scalig. ad
Fragm.
Æschyl. Pers.
v. 522.

Ptolemæi
Mendesi.
Clem. Strom. 1.
Euf. Præp. libr.
10. cap. 10.
Cyr. in Jul. 1. 1.

Strabonis,
Strab. libr. 16.

Apionis.

Justin. Parænes.
Euf. Præp. libr.
10. cap. 10.
Clem. Strom. 1.
Jof. 1. 2. in. Ap.

Philonis, Jo-
sephi, & Justus
Tiberien-
sis.

Auctorum li-
bri tertii &
quarti Esdræ,
& tertii Ma-
chabæorum.

Juvenalis,
Juven. Sat. 14.

Plutarchi,
Plutarch. libr.
Terr. an aquat.
anim. callid.

Theodoret. De
curand. Græc.
affect. Serm. 2.

Exod. 4. 20.
Justin. 1. 36. c. 2.
Jof. 1. 2. in. Ap.

- Tacit. Hist. lib. 5, cap. 2.** Idem habet Tacitus, atque id præterea, Judæorum exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Juda, proximas in terras exoneratam. Scribit ibidem Plutarchus ex Phrygum historiis, Typhonem filium fuisse Iſaaci, qui fuit Herculis filius, Comitem quoque eum adjungit Æthiopiſſæ Regina; hoc est, ut videtur, Sephoræ, quæ filia fuit Raguclis, horum locorum reguli, juxta Artapanum, Ezekielum, & alios; quæque Æthiopiſſa appellatur in libro Numerorum, hoc est Chufitis: nam Chus, quæ Arabia est, Æthiopia fere redditur ab Interpretibus. Pluribus id argumentum persecutus est Bochartus in Hierozoico.
- Num. 12. 1.** XLVI. Locum hic sibi vindicat Phylo Byblius Sanchoniathonis interpres, cujus opus ad Mosis libros esse expressum supra docuimus.
- Boch. Hieroz. Part. 1. l. a. c. 34.** XLVII. Huic subjungemus Galenum Pergamenum, qui quam pertinaciter Mosis adhererent Judæi, in opere De differentia pulsuum, quam pie etiam ac prolixè de infinita Dei potentia sentiret Mofes, obiter in libro De usu partium corporis humani significavit.
- Philonis Byblij, Galeni, Gal. De diff. puls. lib. 3. & De vi. part. lib. 11. cap. 14.** XLVIII. Fuit etiam hoc ævo Ptolemæus Alexandrinus, Hephæstionis filius, cognomento Chennus, cujus ineptissimum hoc commentum refert Phorius, Mofem Judæorum legislatorem Alpha fuisse dictum, quod vitilagine laboraret, quæ ἀλφός Græce appellatur. Veteri hac calumnia jamdiu ante Ptolemæum istum vexati sunt Judæi, confilasse ipsos agmen hominum impetigine ac lepris affectorum, atque collecta hac hominum languentium colluvie Syriam repetiisse. Hoc ipsis objecerunt Manethos, Lyſimachus, & Apion; Josephus vero confutavit.
- Chenni, Ptolemæi, Ihot. Cod. 190.** XLIX. Objecit id & Trogus apud Justinum; objecit & Tacitus, qui veram Mosis, totiusque Judaicæ gentis historiam infuscavit aliis plerisque figmentis; cujusmodi multa hoc tempore adversus Judæos, vulgo odiosam gentem, jactabantur. Sed tamen non tantum fama mendax potuit, ut penitus veritatem extingueret: multis illa siquidem, iisque illustribus sese in hac narratione Taciti prodidit indicis.
- Joseph. lib. 1. contr. Apion. Taciti, Tacit. Hist. lib. 5, cap. 3, & 4.** L. Haufit Plinius ex eadem mendaciorum face, quod de Mose scripsit, magicæ nempe cujusdam factionis auctorem ipsum fuisse. Haufit & Apuleius inter famulos Magos Mofem celebrans.
- Plinius, Apuleii, Plin. l. 30. c. 1. Apul. apol. 2.** LI. Lucianus quidem de Mose pertinaciter siluit; sed Mosaïca tamen nonnulla habet, velut accuratam Diluviæ, & Aræ historiam, quam se à Græcis accepisse ait. Multa quoque de Adonide & Ofiride narrat, quibus adumbrari Mofem suo loco à nobis demonstrabitur. At Auctor Dialogi, qui inscribitur Philopatris, & inter opera Luciani edi solet, Luciano licet videatur aliquanto vetustior, & circa Trajani tempora lucubratus, mundi creationem ipsis fere Mosis verbis narrat, eumque auctorem citat, & βεβαβύλωσον appellat, quod impeditioris esset & tardioris linguæ.
- Luciani, Lucian. De Dea Syt.** LII. Numenius autem Apameus, Pythagoricus juxta & Platonicus Philosophus, vir magni inter eruditos nominis, non apertam modo & explicatam Mosis injeicit sæpe mentionem, sed suos etiam libros Mosaïca doctrina locupletavit. Tradunt id Porphyrius, & Origenes; plurima vero assert Eusebius, unde id constare possit. Fertur imprimis hoc ejus dictum, τὴ γὰρ ἔστι πλάτων, ἢ μοῦσης ἀπὸ τῶν ἑσπερίων, quibus ingenue agnoscit Ethnicus Philosophus, Platonem illum qui à suis divinus appellatus est, dogmata sua à Mose sumfisse. Mofem præterea, non Prophetam solum dicit, ut testatur Porphyrius, sed Theologum etiam, & legum divinarum interpretem, ut ejus verba indicant, quæ recitat Clemens Alexandrinus. Alio loco Musæum eum nominat, Judæorum ducem, virum Dei precibus exorandi scientissimum, & calamitatum Ægypti auctorem.
- Numenii, Porphyr. De antr. Nymph. Origen. contr. Cell. lib. 4. Euf. De Περ. Evang. l. 9. c. 6, & 8. l. 11. c. 10. Clem. Alex. Strom. 1.** LIII. Longinus, Zenobiæ Palmyrenorum reginæ à consiliis & studiis, criticæ artis princeps, in aureolo libello ἐπὶ Μωυσε, eximio Mofem elogio exornat; nam Dei potestatem pro dignitate cognovisse & elocutum fuisse ait: quippe qui, inquit, initio legum Deum dixisse scribat: Fiat lux, & facta est; Fiat terra, & facta est. Verumtamen quæ hic tanquam sublimia & ἰσχυροτάτηα assert è Mose Longinus, ut ejus styli ἀσφόδρα approbet, simplicissima sunt. Rem quidem narrat Mofes longe maximam, sed stylo λιτή. Atque hinc adducor ut credam, hæc aliunde Longinum accepisse: nam si ad ipsos recurrisset fontes, & Mosis libros evolvisset, summam deprehendisset ubique χαρῶντιος ἰσχυρότητα, quam persecutus esse Mofem puto, propter dignitatem materiæ, quæ doceri contenta respuit omnem ornatum. Cum cæteroqui cognoscatur ex ipsius Canticis, & ex libro Jobi, quem ejus factum esse ostendam, in sublimi hoc genere dicendi exercitatissimum fuisse.
- Longini, Porphyrii.** LIV. Longinum audivit Porphyrius Tyrius Philosophus, qui res Judaicas tractavit peculiari opere, & scriptis à se libris pestiferis Christianos oppugnavit. Cujus

væsanæ imitatore habuit Proclum Lycium, sed à Johanne Philopono egregie confutatum. Atque utinam tam æqua de his sensisset, quam recte scripsit Mosem verisima de Judæis narrasse, quemadmodum deprehendisse se significat ex conflictu Commentariorum Sanchoniathonis. Itaque ex ἀπολογισμοῖς temporum, juxta Porphyrii rationes ductis, colligit Eusebius Mosem annis plusquam octingentis Trojæ ἀλώσιν præcessisse, celeberrimos vero Græciæ Philosophos, Pythagoram, Democritum, & reliquos sequentis ævi, annis mille & quingentis. Quinetiam de Essæis Judæis loquens Porphyrius, eos esse ait ἐβλαβῆς ἰσραῖς, καὶ ἀσφαρόεως ἀγγέλων, & πνευματικῶν ἀποφθιγγῶν. In sacris Libris, & variis expiationibus, & Prophetarum oraculis à tenera ætate exercitatos: Legem & Prophetas his vocibus significans. Mosem quoque designare volens, τὸν νομοθετῆρα appellat κατ' ἐξοχὴν.

Euseb. De Præp. Evang. libr. 10.

Porph. ad ἄποχ. ἐπιφ.

LIV. Narrat Trebellius Pollio, jactare solitos Mathematicorum doctissimos, non amplius quam centum & viginti annos homini ad vivendum esse concessos, etiam illud addentes, Mosem solum, Dei (ut Judæorum libri loquuntur) familiarem, centum viginti quinque annos vixisse: qui quum quaereretur quod juvenis inierit, responsum ei ab incerto serunt numine neminem plus esse victurum. Simile quid habet Josephus, nempe vitæ terminum annorum centum & viginti spatio Deum circumscripsisse post Mosem, qui tantumdem vixit. Incertum illud numen hoc ipsum est quod designat Lucanus cum ait: Incerti Judæa Dei. Hic ipse est ἀγνωστος θεός, in Actis Apostolicis, & in Philopatride Dialogo, qui Luciano perperam adscribitur, memoratus. Hic ipse denique, cui Samaritæ in Epistola ad Antiochum, quæ extat apud Josephum, Templum ἀνώρυμνον in monte Garizim extractum esse scribunt. Causa porro hujus querelæ Mosis de immatura sua morte & fato præcoce, his videtur inesse verbis Deuteronomii: *Moses centum & viginti annorum erat, quando mortuus est: non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.*

Trebellii Polionis; Trebell. Poll. Claud. cap. 2.

Joseph. Antiq. libr. 1. cap. 7.

Lucan. libr. 2. Act. 17. 23.

Joseph. Antiq. libr. 12. cap. 7.

Deut. 34. 7.

LVI. Porphyrii auditor fuit Iamblichus Chalcide Syriæ natus. Is librum suum De mysteriis Ægyptiorum decerpisse se ait ex Columnis Mercurii, quas Mosis doctrina fuisse inscriptas ostendimus.

Iamblichi,

LVII. At minime mirum, cognitum fuisse & memoratum Mosem Juliano Imperatori τῷ ὁμοιωτάτῃ, qui in Ecclesia Christi adolevit. Mosis enim & Prophetarum, aliorumque Veteris ac Novi Testamenti scriptorum oraculis fundata nititur Christianorum fides.

Juliani ὁμοιωτάτου,

LVIII. Quod de Mose scriperat Ptolemæus Chennus, Alpha scilicet fuisse dictum, quia corpus scabie & vitiligine punctum ac turpatum gereret, idem literis prodidit Helladius Besantinus, cujus vanitatis testem laudat Philonem. Id extabat in illius Chrestomathiis, è quibus excerpta quædam Photius repræsentavit.

Helladii Besantini,

Phot. Cod. 145. & 179.

Atque hos quidem scriptores retulimus, juxta temporum suorum seriem; reliquos qui sequuntur, quoniam ignota sunt & incerta ætatis, nullo certo ordine, sed prout quemque tulerit fors, digeremus.

LIX. Primus occurrit Artapanus, Alexandro Polyhystore vetustior, qui Commentarium de Judæis reliquit, unde nonnulla apud Eusebium depromit Alexander, in quibus Abrahami & Josephi casus plerique diserte narrantur. Insigne vero & nobis perutile fragmentum illud affert, in quo Palmenothen Ægypti regem ait Artapanus male erga Judæos affectum, filiam suam Merrhin Chenephri, sive Necephri, ut legitur apud Clementem Alexandrinum, aut Chenebroni, ut in Fastis Siculis, superioris Ægypti regi despondisse: quæ cum sterilis esset, Moysum Judæum adoptasse, qui Muxæus à Græcis dictus est, & Orphei præceptor fuit; hunc deinde, postquam virilem attigit ætatem, optimis institutis Chenephri imperium fundasse, & egregius inventis exornasse; quorum ea fuit apud Ægyptios admirabilitas, ut divinos ipsi honores sub Mercurii nomine tribuerent, solum Chenephren virtuti Mosis invidentem, bellatum adversus Æthiopes, sic tanquam in certissimum misisse interitum; verum rem cecidisse præter spem, gloriam enim eum hoc bello reperisse; boum usum ad terræ cultionem ostendisse Nacheroti, & submissum demum Chanethothen sicarium ad interficiendum Mosem dum Merrhin defunctam humaret, ab ipso Mose fuisse interfectum; eum deinde cum Aarone fugisse in Arabiam ad Raguelem hujus regionis toparcham, & ejus filiam duxisse. His subnectit, visum Mose in deserto ignem, & vocem auditam, quæ eum juberet ab Ægyptiaca captivitate eximere Judæos, & in antiquam patriam reducere, id exequi parantem, ab Ægypti rege fuisse in vincula coniectum, sed noctu demum patentibus sponte custodiæ foribus ad regem introisse, apertis vi divina regis valvis, & nemine prohibente: viso Mose attonitum regem petiisse ab eo Dei nomen, cujus ope talia perpetrare auderet; quo ad ejus aurem insufurrato corruisse mutum, & mortuo similem, sed vitæ statim à Mose restitutum, signum ab

Artapani; Euseb. Præp. Evang. libr. 9. cap. 13. 23. 27.

Clem. Alex. Strom. 5.

eo legationis postulasse; tum prodigia Mosem edidisse prope eadem quæ in Exodo narrantur: his regem valde perterritum, copiam Ebrais abeundi fecisse; eaque impetrata, & spoliatis Ægyptiis aufugisse Ebræos, & observato à Mose Maris Rubri recessu, uti quidem memorant Memphitæ, incolumes trajecisse; juxta Heliopolitanorum vero sermonem, diviso mari à Mose, vi mirifica illius virgæ; quo cum incauti sese intulissent Ægyptii, aquis fuisse obrutos: at in deserto per annos triginta errasse Ebræos, cum manna caelesti alerentur: procerum fuisse Mosem, rufum, canum, capillatum, majestate oris venerandum. Hæc Artapanus isto loco; è quibus nonnulla apud Clementem, & in Chronico Alexandrino reperiuntur.

Clem. Alex.
Strom. 1.

Thalli,

LX. Mosi, circa Ogygis & Inachi tempora Judæorum ducis ac principis, mentionem extitisse in Syriacæ Thalli historia testis est Justinus in Parænesi.

Histia,

Jos. An. 1.1. c. 5.

LXI. De campo Sennaar in Babylonia sito differit Histiaus Milesius Phœnicia Historiæ scriptor apud Josephum; quod mere Mosæicum est.

Lysimachi,

LXII. Mosem & promulgatas à Mose leges calumniis & maledictis profudit Lysimachus quidam incerte ætatis & originis, quem conjectant nonnulli Alexandrinum esse Lysimachum, Thebaicorum auctorem. Fabulatur ille Judæos, dum in Ægypto agerent, Bocchori regnante, lepris ac scabie languentes, morbi luem in vulgus ita diffudisse, ut sterilitas consequeretur. Quibus malis ut occurreretur, ex Ammonis responso Bocchorin jussisse in mare ægros demergi, reliquos in desertis locis expositos, Mose duce in Judæam aufugisse. Atque id commentum variis mendaciunculis exornat. Sed ea demum à Josepho explosa sunt.

Joseph. 1. 1. &
2. contr. Apion.
Poëmaticæ
θετικῆ Phocylidis
adscripti,

LXIII. Ægre recensemus in hac serie *μεθρητικόν* Poëma, quod Phocylidis sibi nomen præscribit; Mosæicis quidem præceptis manifeste perperum, quorum partem adnotavit Josephus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, partem nos quoque observavimus; sed quod Hellenistæ Judæi videtur esse factus, aut Christiani potius satis recentis, ut pote cujus veterum Patrum nullus omnino meminerit. Locum hic ergo suum, nominis solum ratione tueri potest, quod vetus alter Poëta gessit, Simonidis, Theognidis, & Anacreontis æqualis.

Onkelosi, Jo-

nathanis,

Hierosolymita-

ni Interpretis,

Hagiographorum

paraphrasis,

Syri Interpretis,

Aquila,

Theodotionis,

Symmachi,

Hierichuntina,

& Nicopolitana

interpretationis.

Confl. Or. ad

cæt. Sanct. c. 27.

Hec. apud Jos.

Ant. 1. 12. c. 2.

& Euf. Pr. 1. 8.

LXIV. Huc addam Chaldaicas Paraphrases Onkelosi, Jonathanis ben Uziel, Hierosolymitani Interpretis, & Josephi Cæci, cui Hagiographorum vulgo adscribitur Paraphrasis; Syriacam quoque Veteris Testamenti interpretationem; etsi ambigua horum ætas est & controversa: Aquilam præterea Sinopeum, Theodotionem Ephesium, profelytum utrumque Judæum, & Symmachum Samaritanum, quorum primus imperium tenente Hadriano; alter sub Marco Aurelio, vel Commodus, vel prius etiam; & tertius demum sub Commodus, & iterum sub Severo, Libros sacros Græco sermone repræsentarunt. Repertæ quoque sunt Scripturæ sanctæ interpretationes duæ; altera Hiericunthe sub Caracalla; Nicopoli altera sub Alexandro Mammææ filio.

Ex hoc Auctorum censu manifestum est, à proximis usque Mosæico ævo temporibus ad adultum jam in orbe Christianismum, pervulgatum fuisse Mosi nomen, & scripturæ ab eo historiæ ac conditæ Legis vestigia palam extitisse; vereque dixisse Constantinum Imperatorem, Mosem reliquos omnes, qui ante ipsum vixerant, sapientia adeo superasse, ut qui deinceps inter Ethnicos clariore fuerunt Sapientes & Philosophi, sapientiam ejus sibi imitandam proposuerint: e contrario autem longe à vero aberrasse Hecataem Abderitam, cum scripsit nullum vel Oratorem, vel Poëtam, vel Historicum Ebraicæ Legis meminisse.

CAPUT TERTIUM.

- I. *Universa propemodum Ethnicorum Theologia ex Mose, Mosive acis aut scriptis manavit*: II. *velut illa Phœnicum. Taautus idem ac Moses.* III. *Adonis idem ac Moses.* IV. *Thammus Ezechielis idem ac Moses.* V. *πολυθεϊσμος fuit Moses.* VI. *Marnas Gazensium Deus, idem ac Moses.*

Universa
propemodum
Ethnicorum
Theologia,
ex Mose,
Mosive
acis, aut
scriptis ma-
navit:

I. **E**T si ea, quam contexuimus, testimoniorum series, sive quæ nobis Scriptores sacri, sive quæ exotici suppedant, usquequaque cohæreat, neque ulla prorsus parte dehiscat; eaque, juxta instituti operis leges, ad demonstrandam Mosi, Mosæicorumque scriptorum antiquitatem & *ῥησιόπεια* possit sufficere; alio tamen insuper utemur genere probationum, ac prisicos illos gentium Deos & Heroas, quicunque per universum fere orbem culti sunt, earumdem etiam conditores plerisque ac legumlatores, totamque Ethnicorum Theologiam, ex Mose ipso, Mosive acis, aut

aut descriptionibus manasse demonstrabimus. Quo argumento vix validius ullum, aut splendidius, ex eorum genere qua ratio suppeditat, ad sciendam Scripturae sacrae dignitatem reperire queas. Nam quid in causam nostram magis prodesse possit, quam si planum fiat vetustissimas & optime constitutas civitates hunc ut Deum coluisse, Deumque habuisse, qui summi quem nos colimus Dei servum se profiteretur: Hoc autem ne cui incredibile videatur, aut mirum, attendat primum Israelitas Aegypto re-
duces, postquam promissam sibi à Deo Chananæam, velut postliminio repetitam, ar-
mis occuparunt, veri Dei cultum à Mose sibi traditum inter vicinas gentes pro sua
pietate propagasse; nec aliter fieri potuisse, quam ut Phœnicum Theologia Mosaicis
dogmatis imbueretur. Quemadmodum enim ex gentis utriusque, Judæorum, inquam,
& Phœnicum commercio & vicinitate factum est, ut Israelita, sanctæ licet & divinæ
legis mysteriis instituti, haudquaquam immunes se Phœnicia impietatis labe tuerentur;
ita longe facilius evenit, ut tot portentis asserta Mosaicæ doctrinae veritas Phœnicum
animis illaberetur: cum præsertim è Chananæa gente plerique in media Judæa inter
ipso Israelitas diu incolumes permanferint: velut familia meretricis Rahab, Gabao-
nita, Jebusai, alique complures. Itaque posterioris ævi Scriptores utramque gentem
confuderunt; atque ipsi etiam Phœnices se è Mari quondam Rubro in Phœniciam
fuisse transfretos commemorabant: quod de Judæis audiverant, ad se pertinere exi-
stimantes. Hoc etiam facilius Israeliticæ religionis notitiam habuit Aegyptus, per tot
annos Ebræorum hospes, alrix, & domina; & post eorum secessionem crebris dein-
de commerciis, fœderibus, connubiis, bellis, exiliis, peregrinationibus, eidem genti
permixta. Idem prope de Persis dicas, Assyriorum ac Babyloniorum successoribus,
per quos domiti Israelitæ, & in Orientem migrare jussi, diutnam inter eas moram
traxerunt; pars etiam illic in perpetuum confedit. Ex Perside porro stricturae quædam
Ebraicæ doctrinae in vicina India tenebris fulserunt. Per Phœnices vero & Aegy-
ptios ejusdem disciplinae aura Græci, ac pleræque per Occidentem maritimæ gentes,
per Græcos Romani afflati sunt. Atqui dignum erat oblatae veritati integritatem suam
servare, quod longe secus evenit: eam quippe tot fabularum involucris obsepserunt,
ut vix tandem explicari, & perplexis fabularum nodis expediri queat. Nos id jam pri-
dem monuerat Scriptor Machabaici prioris, cum diceret: *Expanderunt libros Legis,* 1. Mach. 3. 47.
de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum. Ex quibus intelligat Le-
ctor non inanem nos operam sumere, nec industriae nostræ exercendæ gratia, aut *σοφει-
σῆς* ostentandæ, sed unius veritatis studio ductos, vetusta gentium numina in sacris
Voluminibus quaerere. Verum res ipsa faciet indicium.

II. Ac initium capiemus à Phœnicibus, in quorum antiquitatibus Mosem laten-
tem deprehendere licet sub Taauti persona, qui Deus ab ipsis habitus est. Quam
multa ei cum Mose conveniant, jam supra breviter ostendimus, cum ageremus de
Sanchoiathone; & idem quoque tam certis infra evincemus rationibus, cum de
Thoyth Aegyptiorum (quem Mercurium esse Græcorum, & Taautum Phœnicum
non semel affirmant Philo Byblius & Porphyrius) disceremus, ut nullus dubitatio-
ni possit locus superesse. Nunc pauca hæc præmittemus in antecessum, unde rei ve-
ritas liquido cognoscatur. Aegypti regem fuisse Taautum narrat ibidem Philo: Mo-
sem paterni regni successorem destinaverat Thermuthis Aegyptiorum regis filia; ei-
que rex ipse diadema suum imposuerat, ut legitur apud Josephum: atque hunc etiam
σοφόν, βασιλέα, νομοθέτην Clemens appellat. Sapientia inter Phœnices præstitisse Taau-
tum tradit Porphyrius in libro de Judæis: eruditum fuisse Mosem omni sapientia
Aegyptiorum Acta Apostolorum indicant. Literarum repertor Taautus creditus est:
idem de Mose tradiderunt Eupolemus, Theodoretus, & Isidorus, ut jam à me nota-
tum est. Cum gentium origines ab orbe condito Sanchoiathon vellet cognoscere,
Taauti commentarios consuluit, quibus Cosmogonia continebatur: Moses initia
gentium à mundi exordio diligenter est persecutus. Primus quæ ad Dei pertinerent
cultum, Taautus retulit in literas; primus retulit & Moses. Sacras appellat Porphy-
rius Taauti lucubrations: sacris notis inscriptæ erant Columnæ Mercurii, & ex iis
descripti fuerant sacri Aegyptiorum libri, quibus Moses, ut superius observavi, do-
ctrina explicabatur. Prima rerum exordia Chaos & Spiritum ponit Sanchoiathon,
Taauti disciplina eruditus: hæc ex Mosaicæ Geneseos initio sunt manifeste deprom-
ta: ut & alia pleraque, quæ à Bocharto adnotata prætereo. Unam repetam Abraha-
mi, Saræ, & Isaaci immolandi historiam, quam sub Israël, sive Saturni, Anobret,
& Jehud nominibus exponi, à Porphyrio ante Bochartum notavit Scaliger. Et Jehud qui-
dem esse, *יהוד*, *Unigenam*, uterque vidit. Anobret alii aliter interpretantur; optime
Bochartus, *Ex gratia concipientem*. Israël positum mihi videtur pro, *יל*, sic enim Sa-
turnum dictum docet ibidem Philo Byblius Sanchoiathonem interpretans. Nam Li-

H

velut illa
Phœnicum.
Taautus idem
ac Moses.

Phil. Bybl. &
Porphyr. apud
Euseb. Præp.
Evang. libr. 1.

Joseph. Antiq.
libr. 2. cap. 5.
Clem. Alex.
Strom. 2.
Porphyr. apud
Euf. Pr. Ev. 1. 2.
Act. 7. 12.
Eupol. apud
Cl. Al. Strom. 1.
Theodoret. in
Gen. Interp. 61.
Isidor. Orig.
libr. 1. cap. 3.
Porphyr. apud
Euseb. Præp.
Evang. libr. 1.

Boch. Chan.
libr. 2. cap. 2.

Scal. Fragm.
P. 48.

brarii vocem *ισραηλ* sic contrahere solent, *ισλ*, & *ισλ*. Cum ergo à Phœnicibus dictum Saturnum, *ισλ*, legisset incautus librarius, hoc est, *ισλ*, id significare putavit, *ισραηλ*, atque ita rescripsit. Nihil tamen affirmare velim. Alia porro memoratu digna de Abrahamo, sub Saturni nomine, refert ex Sanchoniathone Philo; Cœlo nempe patri unigenam filium totum flammis absumtum sacrificasse, tum sibi circumcidisse virilia, & commilitones omnes idem ut facerent adegisse. Quis negare potest hæc esse ex Mose petita? Scribit Porphyrius, summa fide de Judæis Sanchoniathonem disseruisse, cum ab Hierombalo, quem Gedeonem esse superius docui, Commentarios accepisset: Commentarios illos fuisse libros Mosis, ex eo qui tradidit, conjecturam ducere licet: atqui iidem videntur esse qui traditi sunt ab Hierombalo Commentarii, ac Commentarii Taauti, quibus ad operis itidem sui lucubrationem usus est Sanchoniathon. Taautus denique serpentibus divinitatem quamdam adscripsit: Moses serpentem æneum mirifica quadam & divina vi pollentem palam proposuit. Minime porro credendum est, Mosis libros ita fuisse affectatum Sanchoniathonem, ut rerum principia describens nusquam ab iis recesserit. Ea excerpit duntaxat, quæ cum gentis suæ religionibus, & receptis dogmatis consentirent. Neque vero, quæ à Sanchoniathone scripta erant, fideliter retulit interpres Philo Byblius. Ex iis quæ extant apud Eusebium facile agnosceas, quam multa sibi in interpretando permisit. Mosem itaque Sanchoniathon, Sanchoniathonem Philo Byblius interpolavit. Hinc plurima è Taauti libris à Sanchoniathone deprompta esse dicuntur, quæ à Mosæica tamen doctrina prorsus abhorrent.

Adonis idem ac Mosis.

III. Alteram Mosis imaginem Phœnices affinxerunt Adonidi, qui non ab iis solum, sed à vicinis quoque gentibus inter Deos celebratus est. Natus quippe dicitur Adonis in Sabæis Arabica gente: Moses in Arabia annos complures traduxit. Scribit Apollodorus in Adonidis etiamnum infantis forma commotam Venerem, clam Diis omnibus cum oculuisse in arca, & Proserpinæ tradidisse, hanc pupam tam bellum confpicatam retinuisse, atque ea re excitatam inter Deas contentionem Jovem sedasse, hac lege atque omine, ut tertiam anni partem penes se maneret Adonis, tertiam penes Venerem, tertiam Proserpinam: unde *ἑπίπρωτος* dicitur Theocrito. Sciabant enim figmenti hujus artifices Jocabed Mose filio auctam, *Videntem cum elegantem abscondisse tribus mensibus; cumque jam celare non posset, sumisse fuscillam scirpeam, & postum intus infantulam abjecisse in carectum, hoc est in certam perniciem & præientem mortem dedisse; sive, ut lepide fabulatores dixerunt, Proserpinæ tradidisse; miseram vero Pharaonis filiam extractum aquis infantem ipsi matri Jocabedæ commisisse alendum, spectataque demum pueri venustate sibi adoptasse, hunc vero prodeuntibus subinde annis ad Deum frequenter itasse. Ex quibus factis aperte extat, cur partim apud Venerem, partim apud Proserpinam, partim apud Jovem annum degere dictus sit. Sororis suæ filius esse fertur Adonis, quod sororis suæ industria Mosis infans servatus ac velut renatus sit. *Φιλέρημος* esse Adonis, hoc est loca sectari, dicitur in Orphicis: Moses in desertis totum fere vitæ tempus contrivit. Ibidem jaçtatur Adonidis prudentia: summam prudentiæ gloriam rebus gestis tulit Moses. Illic Adonis omnium altor vocatur: Mosis precibus, manna, coturnices, & aquam Ebræis esurientibus & sitientibus Deus largitus est. Fulgidus & tenebrosus esse dicitur Adonis, & in cœlum ex inferis, ad inferos de cœlo ultro citroque commeare: his consimilia narrantur de Mercurio; nam partim atra facie, partim aurea exhibetur ab Ægyptiis, geminoque mundo, cœlesti & inferno, commercia facere dicitur: Mercurium autem ipsissimum esse Mosem infra demonstrabimus. Philosophum fuisse Adonin tradunt, Auctor Chronici Alexandrini, & Cedrenus: Moses de mundi, rerumque omnium principis differuit.*

Virg. Ecl. 10.

Et formosus oves ad flumina pavit Adonis:

pavit & Moses in Arabia. Canticis gaudere Adonin Orphica narrant, quod Mercurio etiam Lyra repertori tribuitur. Horum comminiscendi causæ fuerunt, quod pastoralem vitam egit Moses, quod de Sina monte ad suos reversus, primum lucida, deinde velata facie in medium processit, quod in summo montis ejusdem cacumine, ac velut in cœli suburbis Deum sæpe affatus est; postmodum vero ad nutum ipsius turbulenti ac seditiosi cives, Core, Dathan, & Abiron terra absorpti sunt, *descendentque vivi in infernum*; & quod Deo hymnos non semel Moses decantavit. Sed & longe plura Adonis communia habet cum Baccho, quem expressam esse Mosis imaginem constabit ex sequentibus. Imo vero, non alium esse Adonin, atque Bacchum, & similibus utrumque religionibus coli, disertis verbis à Plutarcho traditum est. Sexus utriusque particeps uterque fingitur in Orphicis, & apud Ptolemæum Chennum à me jam laudatum; cornutus uterque, & *ἀβερήμους*, quæ Mosis quoque tribui inferius

Porphyr. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 1.

Apollod. libr. 3.

Theocr. Idyll. 15. Exod. 2. 2. 3.

Orph. Hymn. in Adon.

Num. 26. 33.

Plat. Symp. libr. 4. Quest. 5.

patebit. Bacchus autem idem est qui Osiris, ac Osiris proinde Adonis est. Hinc illud Ausonii Epigramma :

Ogygia me Bacchum vocat,
Osirin Ægyptus putat,
Mysi Phanacon nominant,
Dionyson Indi existimant,
Romana sacra Liberum,
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus Pantheon.

Auson. Epigr.
301.

Martianus Capella Osirin appellat Byblium Adonem; & utriusque mors ac reditus ad vitam, hujus apud Phœnices, illius apud Ægyptios, pari luctu & gaudio utrobique celebrantur. Osirin autem & Liberum nemo Solem esse nescit. Unde efficitur Mosem, non Adonin solum, & Osirin, & Bacchum esse, sed Apollinem quoque, quod pluribus etiam infra probabitur. Adonin autem esse Solem & asseverat Macrobius, & Orphica ostendunt, cum ipsum omnium altorem, & *θεογονίαν* & *λαμπραντα*, extinctum & lucentem appellant: quotis enim quibusque annis & diebus Sol *θεογονίαν* & *λαμπραντα*. Et extinguitur quidem, cum in inferioribus versatur Zodiaci signis, & à nobis velut ad Proserpinam, hoc est ad inferius hemisphaerium abit; fulget rursus superiora signa repetens, cum lucis & dierum incremento. Præclara est Macrobius super hoc argumento dissertatio. Et extingui quidem prius dicebatur quam fulgere, quia annum à Septembri mense auspicabantur Ægyptii & Phœnices, quo tempore Solis lumen & calor decrescere incipiunt, & ad hyemem vergit annus: vel quia in occasu Solis diei initium Ebraei constituebant; quem morem ab illis acceperunt Græci veteres; unde Dianam, quæ Luna est, & nocti præest, priusquam Apollinem, sive Solem, natam esse fingebant; Ægyptii vero à media nocte diem inchoabant: vel quod Phœnices, & Ebraei, & Arabes, quemadmodum & Numida, & Galli veteres, ac Germani, & nunc quoque Poloni, ac Bohemi, ex noctibus temporum suorum spatia, non ex diebus computabant. Minime vero mirandum est eodem Adonidis signamento res tam discordis naturæ, Mosem puta, & Solem, priscos illos Mythologos adumbrasse: hic enim *πανικώς* significatur, ille *ισοεικώς*, quod in plerisque sæpe factum jam alii observarunt. Adonin stans diebus mulieres quotannis solenni ritu complorabant; propterea quod Mosem per dies triginta Ebraei luxerunt, ut legitur sub finem Deuteronomii. Quod spectat vero ad hortulos illos, quos in testis, atque etiam in suburbiis diligenti cura excolebant mulieres *ἀδωνιάδες*, & Adonios appellabant, Regem Adonidem hortorum curæ impense fuisse deditum narrantes; minime id quidem pertinet ad historiam Mosi, nec aliam appellationis hujus causam comminiscor, quam vocum, אדון, & ערן, similitudinem, quarum illa *Dominum*, sive *Adonin* significat, hæc *voluptatem*, sive *Eden*. Proclive ergo fuit propter vocum consonantiam, אדון ערן, *hortum voluptatis*, quo nomine Phœnicia mulieres hortulos illos suos in suburbiis, & in vasis, voluptatis gratia consitos appellabant, reddere, אדון ערן, *hortum Adonidis*.

Mart. Cap.
libr. 2.

Macr. Sat. Ebr.
1. cap. 21.

Deut. 34. 8.

IV. Scribit Ezechiel se per Aquilonare ostium in Templum introeuntem offendisse mulieres plangentes Thammuz. Vertit Hieronymus, *Adonidem*, & sic intellexit quoque Procopius: ita ut planctus ille mulierum, sit *ἀδωνιασμός*. Nec enim moror fabulam illam de Thammuz, quam refert Maimonides in More Nevochim. Equidem Tethmosin dictum Mosem reperio apud Cedrenum, quæ vox ab appellatione Thammuz non valde recedit. Pharaoni certe, quo regnante Ægypto profugerunt Ebraei, Themosi nomen fuisse docet Manethos apud Josephum. Thammuz dicitur Philastro & Eusebio, quorum uterque Josephum secutus est. Theuth quoque sive Mercurium, qui Moses est, ut mox apparebit, Ægypti regem Thamum adiuisse, artiumque, quas callebat, specimina coram eo edidisse, gravissimus auctor Plato testatur. Verum non hæc eodem modo apud Chronologos temporibus divisa sunt: quidam enim, ipseque adeo Manethos, vetustioris Mosè Themosi faciunt. Memoratur etiam ab eodem Manethone Timæus Ægyptiorum rex, Themosi antiquior, quo regnante Judæos scribit Ægyptum invasisse. Quanquam autem in re adeo incerta, & propter antiquitatem obscura vix conjecturis superest locus, suspicor nihilominus Thammuz, sive Themosi, aut Tethmosin dictum fuisse eum Ægypti regem, non quo regnante Moses excessit Ægypto, sed quo natus est: nam consonum nomini huic nomen habuit ejus filia Thermuthis, quemadmodum appellatur à Josepho, & aliis; nam ex Thamuz fieri potuit Thermuthis, ut à νόμος, *norma*; à *τεγο*, *tergus*. Atqui nomina patronymica, de patrum nominibus facta, apud Ægyptios

Thammuz
Ezechielis
idem ac Mo-
ses.
Ezech. 8. 14.
Hieron. Ezech.
8. 14. & Epist.
13. ad Paulin.
Procop. in Hist.
18.
R. Mos. ben.
Maim. More
Nevoch. Part.
1. cap. 29.
Jos. 1. cont. Ap.
Philast. Hæc.
23.
Euseb. Chron.
Plat. in Phædr.
Maneth. apud
Joseph. libr. 1.
contr. Apion.

Joseph. libr. 1.
contra Apion.

liberis aliquando fuisse imposita, probari potest ex Josepho, qui ait Sethonem dictum fuisse Ramessem, de nomine patris Rhampse. Cum autem Mosem Thermuthis adoptasset, à casu quo ex aquis extractus est, Mosem dixit; de patris vero sui, suoque adeo nomine, Thammuz ipsi nomen fecisse suspicari possum. Sin potior videtur eorum sententia qui *Thermuthidis* nomen, *Aspidem* exponunt: (Aspidem enim, ut Deum, colebant Ægyptii, & de Deorum suorum nominibus sibi nomina saepe numero faciebant) non valde equidem repugnabo: constet modo probabile videri nomen *Thamuz* de nomine *Themoscos* factum esse.

ἠελουθίζουσ
fuit Moses.

Vajicr. tabb.
Sect. 1.
Clem. Alex.
Strom. 1.

Maneth. &
Chaz. apud Jo-
seph. libr. 1.
contra Apion.
Aben Etr. in
Exod. 2.

V. Discimus porro ex libro De vita & morte Mosi, quem edidit Gaulminus, singulos propemodum ipsius agnatos & affines nomina ei indidisse, & à patre quidem vocatum fuisse Chabar, à matre, Jechotiel; ab avita, quam ait observasse infantem in Nilo expositum, vel sorore potius, Jared; ab Aarone, Abizannach; à Caatho, Abigedur; à nutrice, Abizuco; ab Israëlitis, Schemaja. R. Eliezer in Pirke scribit Mosem à parentibus nominatum fuisse Jechotiel, quo die circumcisus est; & præterea propter elegantiam, משה, esse dictum. Aliis Ebrais Magistris placet decem ipsum nomina gessisse. Clemens Alexandrinus ab Amramo patre, cum circumcideretur, Joachimum nuncupatum fuisse ait; Melchi vero in cælo, postquam illic evectus est, juxta Mystarum doctrinam. Olsariphum ab Osiridis nomine Ægyptii dixerunt, ut ait Manethos; Tifichen, ut Charemon. Admosin & Tethmosin, atque item Melchiam dictum fuisse narrat Cedrenus: quod postremum nomen agnoscunt etiam Pseudo-Eustathius in Hexaëmeron, & Georgius Syncellus. Auctor libri de agricultura, ex Ægyptia lingua in Arabicam conversi, quem citat Aben Ezra, scribit Mosem Ægyptiæ Monios fuisse appellatum; cujus vocabuli originem infra quaeremus. Alpha præterea nomen fuisse Mosi, quod vitiligine laboraret, quæ ἀλφός Græce appellatur, Ptolemæus Chennus, & Helladius Belantinus mentiuntur; cuius ineptiæ testem hic Philonem citat: otiosorum Græculorum figmentum, Judicæ religionis auctorem ita suggillantium, supra jam à me castigatum. Ipsi etiam Thermuthidis, quæ Mosi nomina fecit, non unum nomen fuit. Phareis & Pharia appellatur à Georgiis, Syncello, & Cedreno, nomine patronymico, quod à Pharaone, vel à Pharo, Poëta, ut videtur, deflexerunt, & ut proprium Georgius uterque accepit. Bathja dicitur R. Eliezer in Pirke, hoc est, Dei filia, Merrin & Merrhinam nominat Artapanus. Muthidem alicubi Cedrenus appellat, sed voce, ut opinor, à librariis corrupta ex Thermuthidis nomine, quod filia huic Pharaonis alibi tribuit.

Artap. apud
Euseb. Præp.
Evang. libr. 9.

Marnas Ga-
zænsium
Deus idem
ac Moses.

VI. Locum hic sibi postulare Marnas Gazensium Deus, quem Jovem Crentensem esse docet Stephanus: hunc quippe non alium esse quam Mosem rationes evincunt necessariae. Verum de eo opportunius infra disseremus.

CAPUT QUARTUM.

I. *Moses ab Ægyptiis inter Deos relatus.* II. *Theuth, sive Mercurius idem ac Moses.* III. *Osiris, sive Bacchus idem ac Moses.* IV. *Apis & Mnævis iidem ac Moses.* V. *Serapis idem ac Moses.* VI. *Orus idem ac Moses.* VII. *Anubis idem ac Moses.* VIII. *Vulcanus idem ac Moses.* IX. *Typhon idem ac Moses.* X. *Probatur Veterum testimoniis Mosem ab Ægyptiis Deum fuisse habitum.* XI. *Refellitur Simplicius Mosaicæ doctrinæ originem ad Ægyptios referens.*

Moses ab
Ægyptiis in-
ter Deos re-
latus.

I. **I**N Ægyptiorum quoque Theologia multiplex apparet Mosaicæ doctrinæ vestigium. Imo, Mosem ipsum, quem mira apud se patrassè, & Regis sui impietatem ac contumaciam egregie ultum esse, & summas deinde res in Arabia desertis gessisse acceperant, majorum suorum edocti damnis, & edomita tandem supremo fine invidia, divinis honoribus consecrarunt; credula quippe gens, & ad idolorum cultum proclivis, & in Deos referre solita quæ sibi commoda essent, vel noxia. Paucis id demonstrare operæpretium est.

Theuth, sive
Mercurius
idem ac Mo-
ses.
Plat. in Phædr.

II. Inter Ægyptiorum Deos celebrabatur imprimis Mercurius, Theuth ab iis dictus, ut est apud Platonem; vel Thoyth, ut apud Ciceronem, & Martianum Capellam, qui ex ἰσομήθεια, hoc est arithmetico literarum vocabuli hujus valore, per eam artem, quam Gematriam Rabbini appellant, collecto mira quædam comminif-

citur. Idem Alexandrinis Thoth dicitur; Taautus, ut dixi, Phœnicibus; quem Varro, Togatorum licet doctissimus, rerum sane exoticarum valde rudis, cum Cælo & Saturno perperam confundit. Hunc Mercurium, non vanis opinionibus, sed verisimillimis ductus conjecturis, ipsum esse Mosem existimo. Ea sane est copia argumentorum, ut iterare nihil atineat, quæ supra attulimus, cum Taautum Mosem esse probarem. Ad nomen Thoyth quod spectat, persuasum fuit Scaligero, & aliis, factum illud ex תהו, quæ dicitio inter primas Geneseos Mosæicæ dictiones occurrit. Nempe Auctori de descriptione sua nomen finxerunt. Scribit Julianus Apostata Monimum & Azizum cum Sole Edessæ colli. Quo loco pro, ἰδαρυα, haud dubie legendum est, ἰμεσσα: nam sacrum Soli urbem esse ait; quod de Edessæ nemo, de Emesa plerique tradunt. Præterea id de Edessæ prædicat Julianus, postquam de Phœnicum Theologia se acturum dixit: atqui Emesæ Phœnicæ, sive Syriæ Apamenæ urbs est; Edessæ Mesopotamiae. Deinde Azizum Emesæ regnasse scripsit Josephus; Deo illi nempe cognominem, quem Julianus commemorat. Denique alias etiam Emesæ & Edessæ nomina permixta & confusa observavi. Monimus ergo Emesæ colebatur, quem ex Iamblichi sententia Mercurium esse Julianus ibidem assererat. Atqui supra observavimus Auctorem libri De agricultura, laudatum ab Aben Ezra, scripsisse nomen Ægyptiacum Mofi fuisse, Monios. Addit Aben Ezra idipsum in Græcorum libris reperiri, atque vocabuli, Monios, interpretationem esse dictionem, Moses. Cum ait vocem, Monios, extare in libris Græcorum, videtur nomen, Monimos, intelligere; ac proinde voces, Monimos, Monios, & Moses, unam eandemque personam signare. At R. Isaac Abrabaniel, etsi nomen, Monios, Mofi inditum plane non negat, ejus tamen nominis interpretationem esse vocem, Moses, negat; quippe nomina propria in aliam linguam minime transferri solere, etsi verba ipsa unde prodierunt transferuntur. Mossem itaque à matre Mosem dictum censet, non à Pharaonis filia. Vocem autem, Monios, ipsum esse suspicatur vocabulum, Moses, sic interpolatum & corruptum ab Interpretibus, dum ex Ebræa lingua in Ægyptiam, ex Ægyptia in Arabicam, & ex Arabica fortasse in Græcam transfertur. Conjecturæ huic aliam subjicit, vocem, מוניוס, Monios, ipsam esse dictionem, מאניוס, quæ Græce, Magnum, sonat; Latine, puto, dicere voluit. Hæc est igitur Rabbini sententia, Monios, nomen esse appellativum, quod ex voce, Magnus, detortum est, seu potius ipsam esse dictionem, Magnus. At credibile profecto non est quempiam, qui libros Latine scriptos interpretandos suscepit, Latine linguæ fuisse adeo imperitum & rudem, ut tritissimæ vocis, Magnus, significationem ignoraverit, & pro nomine proprio acceperit. Præterea quis credat Ægyptium scriptorem, ex Latino auctore didicisse nomen Mosis; nec nomen solum, sed etiam nomen Ægyptium? Ac si quis dicat scriptorem Gallum, Caroli magni itidem Galli nomen à Persico aliquo auctore didicisse. Nam conceptis verbis affirmat Aben Ezra, in libro quodam De agricultura, Ægyptia primum lingua scripto, deinde Arabice converso, & in libris quoque Græcis scriptum reperiri, nomen Ægyptium Mosis fuisse, Monios. Obiter Lectorem monebo librum illum De agricultura ab Abrabaniele appellari, ספר הענבה & ספר הענבה, hoc est, *Librum Orientalem*, ab Arabico nomine, *Tseba* quod Apelioten ventum significat, unde Sabii dicti, Maimonidæ, aliisque Arabibus scriptoribus tam sæpe commemorati; hoc est עבניים, *Orientales*, quo nomine Chaldaei designantur. Nam ex Chaldaea primum profectos esse Sabios docet Abulfaragius. Hi autem hæretici habentur ab Arabibus, qui iisdem erroribus infectos fuisse narrant vetustissimos Chaldaeos, atque in hac secta natum & eductum fuisse Abrahamum, sed eam demum ejurasse. At Sabii ipsi auctorem disciplinæ suæ jaçant Sabium Sethi filium, Adami nepotem. Doctissimos viros hæreseos suæ affines habuerunt: in his Thebith ben Corrah, & Albategnium, præstantissimos Astronomos. Alias nominis eorum originationes affert doctissimus Pocockius, easque veri non absimiles. Velut illa, quæ nomen arcescit ab Arabico verbo, *Tseba*, quod est, *pristinus Dei cultus novis admissis relinquere*. Cui confirmandæ afferre possumus nomen Christianorum illorum Balsarensum, qui Sancti Johannis vulgo dicuntur. Hi hodieque appellantur, Sabbi, uti à peregrinatoribus accepimus. Quod nomen tribui solet, Antiquarum religionum perduellibus & transfugis, *Ἰσαβάραις, Ἰσαβάραις*. Verum certissimam eam esse quam damus, ostendit libri hujus De agricultura titulus, quem citat Abrabaniel. Nam hunc Sabiorum factum esse docet Moses ben Maimon. Sed revertamur ad propositum. Fuit tempus, cum existimarem dictionem, Monios, factam esse ex epitheto Mercurii, *Νόμιος*. Verum vocabuli hujus veriloquium omnino petendum est ex Ægyptia lingua. Id exponens Gaulminus ait, *Mo*, Ægyptiacæ, *aquam*, sonare: *Ni*, vero, *ex*; Monios igitur *ἠνωλεῖς* esse, *ex aqua*, sive *ἠνωλεῖς*, ut in supposititiis Orphicis appellatur. Equidem apud Philonem, Josephum, & Clemen-

& Phileb.
 Cicer. libr. 3.
 De nat. Deor.
 Mart. Capell.
 libr. 2.
 Vari. De ling.
 Lat. libr. 4.
 cap. 9.
 Scalig. Not. in
 Fragm.
 Julian. Hymn.
 in Sol.

Joseph. Antiq.
 libr. 10. cap. 9.

Aben Ezra, in
 Exod. 2.

R. Abrab. in
 Exod. 2.

Pocock. in
 Abulfar. de
 morib. Arab.
 Maimon. in
 More nevoch.
 libr. 3. cap. 29.
 Gaulm. in libr.
 De vit. & mort.
 Mosis.
 Phil. libr. 1. De

vit. Moſ.
Joſeph. Antiq.
libr. 2. cap. 5.
Clem. Strom. 1.
Joſeph. Antiq.
libr. 2. cap. 5.
Eufath. in He-
xaem.

tem Alexandrinum, *μῦς*, ſive *μῦ*, ſive *μῦν* Ægyptium, exponitur, *aqua*. In Scala quoque magna Ibno Cabar à Kircherò edita, reperio, *μῦς*, ſignificare, *aquam*; *νῦ* vero, *ex*. At, *νῦς*, juxta Joſephum, vel *νῦς*, juxta alios, *ſervatum* ſonat. Nempe opinor; ab Ægyptio, *νῦ*, quod eſt, *capere*, & dictioni præfixum activa vi pollet, paſſiva ſubnexum. Abjecto ergo ex *μῦς*, articulo *ν*, fieret Græcæ forma, *Μῦνῦς*, vel *Μῦνῦς*, aut *Μῦνῦς*, ſive *Μῦνῦς*, vel *Μῦνῦς*, quo nomine dictum fuiſſe Mercurium tradit Iamblichus, ut notavi ſupra. Ex Monimos autem facile prodiit Monios, extrita litera *m*, quod nonnumquam fieri docent Grammaticorum filii: cum præſertim in nominum propriorum coagmentatione ſæpiſſime pars aliqua excidat. Ita, *Samuel*, factum eſt ex, *Saul-meel*, & *Abraham*, ex *Ab-rahamon*. Porro, *Monios*, &, *Mnevis*, una videtur eademque vox, poſitura ſolum literarum diſcrepans. Mnevim autem Moſem eſſe demonſtrabo. Atqui ab Ægyptiis ad Emefenſem vicinam gentem tranſiit vocabulum, *Monimos*. Græcum etiam Mercurii nomen, *Ἑρμῆς*, ex Moſis hiſtoria prodiit; nam cum dixerimus ſupra Ægyptios nonnumquam de patrum nominibus appellari filios, credibile eſt ipſos Moſi nomen Amrami patris tribuiſſe. Id nomen Cares intulerunt ex Ægypto in Græciam, atque ex eo inſule Imbro nomen fecerunt, in qua colebatur Mercurius, quem Imbramum Cares appellabant. Auctor Eufathius in Dionyſii Periegeſin. Imbramus ille qui Mercurius eſt, ipſe eſt Amram, ſive Moſes patris Amrami nomen gerens. Hoc autem nomen, *עמרם*, ſi ad Græcicam morem reſingas, erit *ἄμρας*, ſive *ἱμρας*, inſerto *ε*, propter euphoniã: atque inde tranſpoſitis literis fiet *ἄμρας*, vel *ἱμρας*, vel *ἔμρας*, quod eſt *Ἑρμῆς*.

Clem. Strom. 1.
Cicer. libr. 3.
de nat. Deor.

Vidimus nomina Mercurii ex Moſe eſſe protecta; nunc videamus res ipſas. Mercurium Thebæum fuiſſe narrat Clemens Alexandrinus, Cicero vero Nilo patre natum; Moſes Ægyptius fuit, & infans Nili aquis impoſitus, atque inde extractus à Themutide Pharaonis filia, ejuſque famulabus. Id etiam cauſa fuit, cur in Tricrenis lotus à Nymphis Mercurius creditus ſit, quemadmodum Pauſanias in Arcadicis ſcriptum reliquit. Vulcanus, in Luciani Dialogis, Apollini prædicat Mercurii recens nati venuſtatem, eamque omnibus placere ait; formæ quoque ſuæ elegantiam illic jactat Mercurius: ſcilicet quippe infans fuit Moſes & pulchellus, uti legitur in Exodo;

Exod. 2. 2.
Juſtin. libr. 36.
cap. 1.

cujus rei fama & ad Ethnicos manaverat; ſic enim de eo Juſtinus: *Quem præter paternæ ſcientiæ hereditatem, etiam forma pulchritudo commendabat.* Mercurio ſexum utrumque tributum eſſe ab antiquis, cum utriuſque inſignibus lancea & colo, Albricus obſervat: leges accepſiſſe Judæos à muliere, cui nomen Moſo, credidit Alexander Polyhiſtor, ut habetur apud Suidam. Junonis lac Mercurius ſuſcipiſſe fingitur: Moſes à regia puella educatus eſt. Quidam Mercurium Arcadem dixerunt; propter Ægyptiorum & Argivorum aſſinitatem, ab Ægypto & Danao Beli filiiſ proginatorum, ut eſt in fabulis. Paſtorum Deus habitus eſt Mercurius, ut ex Homeri Iliade probat Pauſanias, & ut habetur in Epigrammatis Anthologia. Hinc appellatur *πόλιος* ab Ariſtophane, *μυροπόλιος* ab aliis. Paville quoque oves ſerunt, & boves dono ei ab Apolline datas, quo tempore ſitulam paſtorales compegit. Panos etiam Ægyptiaci Dei, & paſtorum patroni pater fuiſſe dicitur. Paſtorales vitam egit Moſes, & foceri ſui Jethro oves duxit, & præfuit Iſraëlitis, qui ſe paſtores ovium à prima origine fuiſſe profitebantur, & pecudum cultui in Ægypto præcipue dediti fuerunt: unde, Hycſos, dictos fuiſſe Ægyptio vocabulo, hoc eſt, *Reges paſtores*, tradit Manetho apud

Albr. De Deor.
libr. 3.
cap. 5.

Panſ. Corinth.
Anthol. libr. 4.
Epigr. 77.
Ariſtoph. Theſ.
moph.

Joſephum. *Νόμος* Mercurium Phurnutus, quem rectius Cornutum appelles, commodiori ſenſu dictum putat à latrone legum: quod appoſite quadrat in Moſem legumlatorum omnium antiquiſſimum & nobiliſſimum. Mercurius unus fuit à Cabiris Samothracum Diis, Camillus dictus, vel Caſmilus, vel Cadmilus, *καὶ δὲ ἑξαονίας*, inquit Plutarchus. Nam veteri Etruſcorum lingua Caſmillus ſervum ſignificabat, quam vocem Romani eadem notione uſurparunt; ac præcipue in ſacris. Teſtes Feſtus, Macrobius, & Servius. Hinc Pacuvius Medeam dixit, Cælitum camillam hoc eſt, miniſtram. Mercurius autem miniſteria in caelo, etiam inſima obibat, quod apud

Joſeph. libr. 1.
contr. Apion.

Plut. in Numa.
Feſtus in Flaminio.
Macr. Sat. libr. 3.
cap. 8.
Serv. in Virgil.
Æn. 11.
Exod. 14. 31.
Num. 12. 7.
Deut. 34. 5.
Jof. 4. 1.

matrem queritur in Luciani Dialogis. Atqui Moſes ſervus Dei quaſi proprio & peculiari cognomento dictus eſt. *Et crediderunt*, inquit ipſe de ſe, *Domino, & Moſi ſervo ejus.* Dominus ipſe alibi: *At non talis ſervus meus Moſes.* *Quare ergo non timuiſtis detrabere ſervo meo Moſi?* Rurſus: *Mortuusque eſt ibi Moſes ſervus Domini.* Et paulo poſt: *Et factum eſt poſt mortem Moſi ſervi Domini, ut loqueretur Dominus ad Iofue, & diceret ei, Moſes ſervus meus mortuus eſt.* Præſtigiator fingitur Mercurius, propter edita à Moſe per totum vitæ decurſum prodigia. Quæcunque autem adverſus Magos Ægyptios vi divina geſſit, incantamenti & vi Damonum gerere creditus eſt. Caduceum Mercurio tribuitur, virga nimirum ſerpentibus intexta, portentorum effectrix: virgæ ſcilicet illius mirificæ inſtar, quæ à Moſe demiffa in terram colubri

more reptavit, veneficorum Ægyptiorum absorbit virgas, & mirabilia subinde opera patravit. Atque his etiam ratio inest, cur ἀργειφόντις Mercurius dictus sit: nam quæ vulgo afferri solent, cædes nempe pastoris illius πολυομήϊτι, qui Argus dicebatur, nania est sopiendis infantibus idonea. Verius est quod proposuit Pausanias in Lexico, ἀργειφόντι, sonare, ὀφιοκτόνον, ac si dicas anguicidam; quippe, ἀργίη, anguem, notare. Idem hoc testantur Grammatici veteres, Hesychius, Harpocration, & Suidas: testificatur & Plutarchus eo sensu dictionem hanc apud Poëtas aliquos reperiri. Addit Eustathius, Pausaniam non subjecisse causam, cur ὀφιοκτόνος dictus sit Mercurius; at nos subjiciemus: nempe quod Magorum Ægyptiorum virgas in angues conversas, illa Moïsi, anguis itidem facta, deglutierit: vel quod serpentium ignitorum lethalem vim Moïses proposito aneo serpente represserit. Unde nata quoque fabula Pythonis serpentis, intercepti ab Apolline, quem aliud esse Moïsi simulacrum sequentia demonstrant. Pergamus vero Mercurium cum Mose contendere. Argum Mercurius iussu Jovis occidit, ob eamque causam in Ægyptum profugisse ait Cicero: sic enim emendandum est ex Laëtantio: virum Ægyptium interfecit Moses ad Israëlitarum salutem à Deo excitatus, & ex Ægypto profugit. Furax habetur Mercurius, & furum Deus: quippe vas aureis & argenteis, ac plurima veste Ægyptios ut fraudarent Judæi, Moïses auctor fuit. Unde Trogus de Moïse: *Dux exulum factus sacra Ægyptiorum furto abstulit.* Boves Apollinis abegisse dicitur Mercurius: Moïses Pharaonem fugiens è ripis Nili, qui Siris & Ofiris dicitur itidem ut Apollo, abegit oves & armenta & animalia diversi generis multa nimis. Actum id aiunt à Mercurio etiamnum cunis involuto; memores Moïsem in cunis Nilo innataisse. Statuæ Mercurii pro foribus domorum ponebantur ad arcendos fures; unde ερεφῆ dictus est, à cardine nimirum januæ, & ερεφύλαξ. Quam etiam ob causam οἰκῶν appellatur ab Homero; hoc est, juxta Hesychium, & Phurnutum, οἰκῶν, domorum servator. An quod suadente Moïse & jubente, domorum postes ac superliminaria sanguine aspererunt Judæi, atque ita majores natu filios à transseuntis Domini cæde prohibuerunt? Semitalis Deus, sive ἐνόσιος, ac itinerum præses existimatus ac dictus est Mercurius; ἡγεμόσιον etiam appellari auctor est Phurnutus: quod per annos quadraginta in desertis & avisi locis viam ducem Israëlitis se Moïses præbuit. Inde lux veteri Epigrammati ad Fortunam Prænestinam, quod habetur in Catalectis, ubi de mercatore agitur, qui erat, ut habet ipsum Epigramma,

ire per altos

Consuetus portus:

tum etiam:

*Fortuna simulacra colens, & Apollinis aras,
Arcanumque Vii.*

Viam aio esse Mercurium, à viis quibus præest, sic dictum: quod perinde est, ut si ἐνόσιον dicas, vel Semitale; mercatorum & nautarum Deum. Cabiri, quorum unum fuisse Mercurium, sive Moïsem diximus, navigantibus præerant & favebant. Diserte id produnt Apollonius, Diodorus, & Suidas. Arcana autem fuisse Samothracum mysteria nemo nescit. Atque hoc est *Arcanum Vii.* Erat in Troade, quemadmodum refert Pausanias, ad sepulcrum Herophiles Sibyllæ, in luco Sminthei Apollinis, statua Mercurii, ad lavam aquas habens in labrum defluentes: propter aquas nimirum à Moïse ex rupe educatas. Quam ob causam Priapus quoque, quem non alium esse probabo quam Moïsem, viam ad fontes indicat in Priapeis. Observavimus supra, scriptum reliquisse Philonem Byblium, Taauto deberi inventionem literarum, primamque commentariorum lucubrationem. Idem de Mercurio Ægyptio, præter Ciceronem, Plutarchum, & alios, memoriae prodidit Plato in Phædro & Philebo. Ait ille scribendi ac legendi artem excogitavisse Theuth Ægyptium, & variarum rerum fingendis nominibus operam dedisse: quia, opinor, Moïsaicos libros omnium quos cognovisset antiquissimos esse acceperat. Sine ulla vero ambage Eupolemus, quem secuti sunt Theodoretus, & Isidorus, Moïsem affirmat primum fuisse sapientem, & Judæis Grammaticam tradidisse, Judæos Phœnicibus, Phœnices Græcis. Quod mento tamen refellit Augustinus, Ægyptiis leges tradidisse Mercurium docent Cicero, & Ælianus. *Ἱεραγματεία* Ofiridis Diodorus fuisse ait, & sacrorum doctrinam prodidisse. Paria his habet Johannes Tzetzes. Narrat Porphyrius Taautum rudes populos, & rerum divinarum sacrarumque ignaros ad Dei cultum traduxisse. Addunt Strabo, Manilius, Arnobius, & alii, siderum cursus ab eo observatos, anni dierumque rationes ordinatas; & Philosophiæ auctorem extitisse, Artem numerandi, & Geometriam eidem, præter Astronomiam adscribit Plato. Instruētissimum omni genere doctrinæ fuisse Laëtantius affirmat, & propter multiplicem rerum scientiam Trismegistum dictum. Ve-

Pausan. apud Eustath. in Iliad. 6. Hesych. in Ἀργεφόντι. Idem, & Harpocr. & Suid. in Ἀργεφόντι. Plut. Demosth.

Cicer. libr. 3. de nat. Deor. Laëtant. Inst. libr. 1. cap. 6.

Justin. libr. 36. cap. 1. Exod. 12. 38.

Hom. Iliad. 6. Hesych. in Σοφιστ. Phurn. De nat. Deor. in Mercur.

Phurnut. De nat. Deor.

Apollon. Arg. libr. 1.

Diodor. libr. 5. Suid. in Σαμοθρακ.

Paul. Phocic. Priap. Epigr. 69.

Phil. Bybl. apud Euf. Præp.

Evang. libr. 1. Cicer. libr. 3.

de nat. Deor. Plutarch. libr. 9. quest. 3.

Eupol. apud Clem. Alex. Strom. 1. & Euf. Præp. lib. 9. cap. 29.

Theod. in Gen. Interp. 61.

Isidor. Orig. libr. 1. cap. 3.

August. De civ. Dei libr. 18. cap. 39.

Cicer. libr. 3. de nat. Deor.

Ælian. Var.

rum in eo pueriliter halucinatus est, aliisque errandi causam dedit, quod ab hoc Mercurio vere scriptos censuit libellos istos, qui Pœmandræ & Asclepii titulis inscripti, & Mercurio Trismegisto adscripti circumferuntur; adulterinum opus, & à primi, secundive Ecclesiæ sæculi Christianis quibusdam male feriat, ac ut videtur hæreticis suppositum. Rerum omnium inventionem Mercurio suo tribuisse Ægyptios testificantur Iamblichus in libro De mysteriis, & Johannes Tzetzes, proptereaque liberos ei suos inscripsisse, & sapientia totius præsidem existimasse. Quid ita vero: quia scilicet rerum omnium primordia libro suo Moses complexus est, nec mundi solum & naturæ, sed religionis etiam & Theologiæ, historiæ quoque humani generis & animalium, Geographiæ, politicæ scientiæ, castrensis disciplinæ, æqui bonique ac legum ferendarum doctrinæ, staticæ, artis, architeconicæ fabrilis, fusoriæ, sutoriæ, baphicæ, coriariæ, phrygionicæ, aliarumque complurium; sanxit idem sacrificia ac perpetuos ritus sacrorum; annum sacrum & civilem festis distinxit quibusdam, spatia temporum in certas discrevit periodos; & Israëlitis leges tulit. Merito ergo scripsit Pseudo-Eustathius in Hexaëmeron, & ante Eustathium Artapanus in libro De Judæis, armorum, navigiorum, antiarum, tollenonum, sacrarum literarum, & civilis disciplinæ inventionem Mosis Ægyptios debere. Merito quoque dixit Clemens Alexandrinus: *ἔστι οὖν ὁ μωυσῆς ἡμῶν νομοθετὴς, ποιητὴς τῶν νόμων, ἡγεμὼν τοῦ λαοῦ, ἡγεμὼν τῆς πόλεως, ἡγεμὼν τῆς ἐκκλησίας, ἡγεμὼν τῆς πόλεως, ἡγεμὼν τῆς πόλεως, ἡγεμὼν τῆς πόλεως.* Est ergo nobis Moses præsciis futurarum, legumlator, acies instruende, exercitus ducendi, Republicæ administrande peritus, & Philosophus. Quemadmodum autem è Taauti libris nonnulla proferuntur à Porphyrio, quæ nuspian extant in libris Mosis, ita plurima Mercurii hujus Ægyptii opera recensentur à Clemente Alexandrino, quæ nullus sanæ mentis ad Molem referre auit. Multa scilicet, propter viri auctoritatem & antiquitatem, ei, ut fieri amat, adscripta sunt à subdolis hominibus, favorem scriptionibus suis & plausum illustri nomine conciliantibus: quemadmodum & Pœmandram deinde non multo post Christum eidem Christiani adscripserunt. Parnethos Ægyptius Mosis nomen Osarsiph fuisse commemorat, ex nomine Osiridis. E quidem ab Osiridis, hoc est Solis, observatione factum id nomen coniecerim: nam Æbraicum, *צפח*, speculatorem sonat. Sic apud Philonem Byblium, *Ἐωραμῆν*, hoc est *צפח*, redditur, *ἡγεμὼν τῆς πόλεως*. Igitur Osarsiph erit *ἡγεμὼν τῆς πόλεως*, Solis speculator; quia nimirum Moses, ut erat Ægyptiorum disciplinis instructus, Astronomiam apud eos præ cæteris disciplinis florentem videtur coluisse. *Οὐρανῶν* appellatur à Georgio Syncello. Scio afferri à nonnullis aliud nominis hujus etymon, qui Osarsiph idem esse volunt ac *ἡγεμὼν*, quod non aquis solum, sed & ignibus Moses liberatus sit. Verum præstat Manethonem sequi, qui ab Osiride id nominis deductum esse discrete affirmat. Quod si quis Osarsiph corruptum putet ex dictione, Osirapis, quæ juxta Clementis Alexandrini sententiam constat nominibus Osiridis & Apios, me quidem non valde repugnantem habebit. Est apud Plutarchum, Bacchum Isis filium apud Ægyptios, non Osiridem, sed Arsaphen appellari, atque ea voce *Fortem* significari. Videretur profecto id vocabulum detortum ex Osarsiph. Ut enim Moses est Bacchus, quemadmodum probabitur infra, ita Osarsiph est Arsaphes. Postquam autem primigenia vox Osarsiph degenerare cæpit in Arsaphes, ignorato etymo, adulterina ascita est significatio. Deorum hominumque nuntius ac sequester dictus est Mercurius, & Jovis jussu deferre ad homines, hominum pteces ad Deum allegare, propter itiones crebras Mosis, & diutinas mansiones in Sinæ montis fastigio, ac crebra cum Deo colloquia, & Dei mandata ad homines perlata. Unde factum quoque reor, ut Mercurio consiliario & scriba usum Saturnum dixerit Sanchoniathon apud Eusebium. Petasatus pingitur Mercurius: Mosis velato vultu alloquebatur Israelitas, ne acies eorum ad radiorum à se prodeuntium fulgorem hebesceret. Vel ita certe peregrinantis habitu exhibetur Mercurius, *tanquam vias aggredi præparet, & Solem pulveremque declinet*, inquit Arnobius: quod res memoratu dignissimas Moses peregrinus gesserit. Petasum Mercurii media parte album, media nigrum fuisse scribunt; ejus quoque simulacrum, partim atra, partim aurea facie ab Ægyptiis pingebatur: quia post habitum cum Deo congressum, Mosis de monte descendens luminosa facie prodit. Quæ cum legisent, ac perperam accepissent Interpretes, & pro lumine cornua Mosis affinxissent, vocis *ἡγεμὼν* ambiguitate decepti, hinc hirco sese assimilasse Mercurium Fabulatores dixerunt, ut tutius Penelopes amore frueretur, unde & arietem humeris vel sub ala gestans pingi solet, & *νεωρόπ* appellatur, ex eoque ipsius & Penelopes concubitu Pan dicitur esse natus, quem hircina quoque forma Ægyptii itidem ut Græci representant. Cornua etiam ista Mosis causæ fuerunt, cur *Ἐμάρπης* Mercurius à Lycophrone, Harpocrate aliisque dictus sit. Ex his quoque Mosis radiis, & fulguribus, ac

toni.

Hist. l. 14. c. 34.
Diodor. libr. 1.
Tzet. Chil. 4.
Porphy. apud
Euf. Præp. Ev.
libr. 1.
Strab. libr. 17.
Masil. libr. 1.
Arnob. libr. 2.
Plat. phædr.
Lactant. Inst.
libr. 1. cap. 6.
Joh. Tzet.
Chil. 4.

Artap. apud
Eufeb. Præp.
Ev. l. 9. c. 17.
Clem. Alex.
Strom. libr. 1.

Porphy. apud
Euf. Præp. l. 1.
Clem. Alex.
Strom. libr. 6.

Maneth. apud
Joseph. libr. 1.
contr. Apion.

Clem. Alex.
Protrept.
Plur. De Idæ.
& Osirid.

Euseb. Præp.
Evang. libr. 1.
cap. 10.

Arnob. libr. 6.

tribus in Sinai monte editis, cum Deus Mosē alloqueretur, factum est, ut Jovis fulmen Mercurium surripere voluisse dixerit Lucianus. Ex his utique Deum inter & homines obitis à Mosē legationibus, Mercurius legationum ac fœderum repertor creditus est. Ad inferos quoque legatus mitti fertur, quod velut ad Mosi imperium Core, Dathan, & Abiron, adversus legem ipsius perduelles, terræ hiatu hausti sint, & descenderint vivi in infernum, ut notavimus supra, cum de Adonide ageremus. Mercurio præfectus est Mercurius, & ponderum mensurarumque inventor creditur, quia Mosēs in emtionibus, venditionibusque contrahendis fraudes legibus suis coërcuit, ponderum & mensurarum aequalitatem sanxit, & foenebrem licentiam sustulit. Lyra, fistula pastoralis, atque adeo Musicæ repertor Mercurius existimatus est: geminum hymnum, omnibus Poëticæ artis pigmentis splendescentem, Deo Mosēs decantavit. Idem buccinam eam reperit, quæ Afosra ab Ebræis appellatur, & describitur à Josepho: cum aliqui lyra, & alia pleraque instrumenta musica ex Oriente prodierint. Id nomina ipsa satis ostendunt: ex כנור factum est *xyloea*; ex נבל, *vabla*; ex תפה, *xylophonus*; ex סבבא, *xylophonus*; ex Gingra, qui Phœnicum lingua fuit Adonis, *xylophonus*, genus quoddam tibiarium; & ex אבוב, *tibia*, (cujus etymon est in primitivo אבב, unde אבוב, *calamus spica*; quia olim tibia fiebant è calamis) nomen habuerunt Ambubajæ, quod perinde est ut si tibicinas dicas. Hinc Juvenalis:

*Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Crontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad circum jussus prostare puellas.*

Lucian. Dial.
Apoll. & Vulc.

Num. 16. 33.

Joseph. Antiq.
libr. 3. cap. 11.

Juven. Sat. 3.

Post abactas Apollinis boves lyram à Mercurio repertam esse fabulantur: post expilatam Ægyptum carmen lyricum Deo Mosēs cecinit. Mercurio veteres vitulo fecisse auctor est Ovidius, propter conflatum ab Aarone vitulum aureum, quem combustum igni, in pulverem comminutum, & in aquam coniectum Mosēs Judæis propinavit: nam quæ Deo cuique valde odiosa essent animalia, hæc ipsis sacrificabant. Scribit Plutarchus, alique, seniorum Mercuriorum simulacra pedibus, manibusque truncata exhiberi, quadam vero parte nimium parata, propterea quod senes, non celeritate pedum, vel manuum robore, sed mentis vigore ac fecunditate res administrare solent; quæ Mosi ita propria sunt, ut non alteri cuiquam magis conveniant. Futurorum prænotionem & artem divinandi ab Apolline Mercurium accepisse narrat: Mosēs à Deo propheticam habuit facultatem, & inter Prophetas censetur. Summa Mercurium inter & Herculem necessitudo ac societas ab antiquis constituitur, adeo ut communes eorum fuisse statuas Aristides prodiderit; atqui Herculem Josuæ typum esse infra demonstrabo. Scribit Apollodorus Jovem, simul ac soluta femoris futura Bacchum enixus est, Mercurio eum tradidisse, hoc est Mosē Mosi; nam & Mercurium Mosē esse jam ostendi satis, & Bacchum quoque Mosē esse mox ostendam: sic enim unum eundemque hominem multiplici specie, plures homines una persona Fabulatores adumbrabant. Symbolum Mercurii canem fuisse docet Plutarchus: quod Calebum Moses socium habuerit. Vox autem *Caleb*, Ebraice *canem* significat. Facit huc Chronologorum quorundam, ac imprimis Augustini sententia, qui Mercurium Mosi coætaneum faciunt. Facit huc & adnotatio quædam inserta nuperæ editioni Lactantii, ad *psalm* supra allatam, è libro primo Institutionum, in qua legitur codicem quemdam manuscriptum Bibliothecæ S. Pauli Lipsiensis, pro voce *Thoth*, substituisse, *Mosin*. Finem faciam dissertationis hujus in opportunissimo ad opinionem nostram Artapani testimonio, quod proferunt Eusebius, & Auctor Alexandrini Chronici, cuique ad stipulatur Auctor Hypomnematis in Hexaëmeron, quod Eustathio tribuitur. Illic legitur Mosē ab Ægyptiis pro Deo habitum fuisse & cultum, & Mercurium appellatum; cumque bellum gereret adversus Æthiopas, condidisse urbem, & Hermopolin appellasse.

Ovid. 4. Met.

Plut. An seni sit
gerenda Respu.

Aristid. Orat.
in Herc.
Apollod. libr. 3.

Plutarch. De
Isid. & Osir.

August. libr. 18.
Deciv. Dei.
cap. 8.
Lact. libr. 1.
Inst. cap. 6.

Euseb. libr. 9.
Præp. Evang.
cap. 27.

III. At non in Theuth solum, sive Mercurio, sed sub Osiridis quoque persona, quem eundem esse ac Dionysum, sive Liberum Indorum domitorem asseverant Antiqui, Mosē Ægyptii coluerunt. Cum enim non politicis solum & æconomicis, sed militaribus etiam virtutibus claruerit, illas in Mercurio, has in Osiride, seu Libero adumbrarunt præci illi artifices fabularum. De Mercurio vidimus, & quidem ita luculenter, ut mirabile sit in re tam perspicua neminem adhuc, quod sciam, verum olfecisse. Bacchum autem quoniam doctorum hominum studiis jam deprehensum est Mosi esse simulacrum, argumenta eorum contrahemus in pauca; tum si quid ad rei confirmationem suppeditet penus noster, adjiciemus. Nati sunt in Ægypto Mosēs & Bacchus, in arcam uterque inclusus, & in profluentem abjectus. Huic Mosi nomen, illi Misi, ut est in Orphicis. Utrique tributus est sexus uter-

Osiris, sive
Bacchus
idem ac Mo-

Orph. Hymn.
in Mitem.

- que. Bimater uterque; nam & velut alteram matrem Thermuthin Pharaonis filiam habuit Moses, quem illa adoptavit in locum filii, ut loquitur ipse Moses; & bis etiam propriae matri, primum à natura, deinde à Thermuthide traditus est alendus. Venu-
Exod. 2. 10. tus uterque & forma præstans. Eductus uterque in Arabia; hic ad Sinam montem, ille ad Nysam, quæ Sina ipsa est, ut diserte habent Fasti Siculi. Exulavit uterque. Bacchæ cujusdam virga in terram projecta serpentis instar repere visa est, ut illa Mo-
Anthol. libr. 1. cap. 18. sis. Bacchi chorus fruebatur lucis aspectu, dum Indi tenebris obsiti erant, quemad- modum Israëlita inter Ægyptios. Fugiens uterque Ægyptios, pedibus mare Rubrum trajecit. Transiit ille fluvios Hydaspem & Orontem thyrso arefactos; hic Rubrum mare mirifica virga bipertitum. Cornutus uterque fingitur. Leges tulit uterque du-
T. Liv. libr. 41. cap. 29, & 61, & 63, & 67, & libr. 44. cap. 4.plici tabulæ inscriptas. Νόμιος uterque fuit: de Mose quidem vidimus supra: de Bac- cho testatur vetus Epigramma Anthologiae. Bacchæ, itidem ut Moses, virga aquas de rupe elicerunt. Hic serpentem æneum erigit; illæ se tortis serpentibus incingunt, serpentibus coronantur, Bacchicorum orgiorum insigne habent serpentem, & iis qui Sabaziis sacris initiantur symbolum est serpens sinum pervadens. Calebum, quod vocabulum exponitur canis, locum habuit Moses, canem Liber. Mosis jussu race-
Aristoph. Nub. mum è promissa terra retulit Calebus: Bacchi auspiciis reperta est factio vitis. Deni- que manat utrique terra lactis, mellis, ac vini fluentis.
Philostr. Vir. Apoll. libr. 2. cap. 4. Hæc ab aliis jam observata sunt: ista à me. Osarsiph Ægyptiis dictus est Moses, Bacchus Arsaphes, ut jam dixi: quas voces non affines solum, sed easdem esse pro-
Diodor. libr. 1.clivis est suspicio. Fulminibus ambustam esse Semelen, & inter ignes natum Bac- chum prodit fabularis historia; unde *πυλωσος*, & *Ignigena* dicitur, propter visum Mose in rubo ignem, & habita eidem cum Deo colloquia inter ignes & fulgura. Hinc *νομιστιω δόνουον ουω πολυας οελαγιν, τωτρε μη λαμπυδιων & πυες χορδων, & διδανων εη δρον.* Comestorem Bacchum cum tadis fulgere, hoc est cum lampadibus & igne tripudiare, & fervidum ac igneum esse Deum, aiunt Aristophanes, ipsiusque Scholiastes.
Virg. 4. Georg. Hinc instituta Baccho *λαμπυηε* apud Pellenses *λαμπυηεα εορτη*, Pausania in Achaicis commemorata. A Nymphis educatus fuisse dicitur Bacchus, quod in Nili aquas projectus sit Moses: nam *νύμφαι* aquæ sunt. Mises ille in Orphicis Hymnis lau-
Diodor. libr. 1.datus, qui idem Bacchus est, Isis filius fingitur, & cum ea ac famulabus ad Nili fluenta exultans & tripudians exhibetur, quod ancillis comitata Thermuthis, cum ad Nilum lavandi causa descenderet, Mosem in Nilo expositum servaverit. Ex hujus
Anth. l. 1. c. 38. Num. 13. 34. Jos. 13. 11.Misis nomine factum videtur Misagenis nomen, qui Masinissa filius fuit, Livio saepe memoratus; quemadmodum à Jove Diogenes, à Mercurio Hermogenes, ab Oro Origenes: ut facilis inde conjectura sit Misis sive Mosis religionem ad Numidas quo- que transiisse. Fallor, aut later idem ille Mises in his Hieronymi verbis, ex Epistola ad Latam: *Nonne specum Mithrae, & omnia portentosa simulacra, quibus Covax, Niphus, Miles, Leo, Perses, Helios, Bromius pater innitebantur, subvertit?* Ubi pro, Miles, le-
Virg. 4. Georg.gendum suspicor, *Mises*. Auctor est Philostratus, Indos quosdam existimare, Bacchum Indi fluvii filium esse, quod Moses velut Nilo patre renatus sit. Scribit Diodorus Osiridis exercitum duxisse Herculem; quod Mosis exercitus ducem habuerit Josiam, cujus typum esse Herculem infra approbabo. Virorum ac mulierum exercitum Bac-
Diodor. libr. 4.chus circumduxit, perinde ut Moses. Nefarios uterque & facinorosos suppliciis affe-
Paulan. Attic. Helych. in ελδδερθε, Plutarch. in Ρουμαξωτ. Orph. Hymn. εγωα χδουα.cit. Bacchum cognomine *γυμνωλετιω* dicit vetus Poëta, propter expugnata Mosis auspiciis *monstra sfliorum Enac de genere giganteo*, & excisas reliquias *Raphaim*, quas per-
Anth. l. 1. c. 91.cussit Moses atque delevit, ut est in libris Numerorum, & Josue. Ab Indis in Græciam victor Bacchus fingitur remeasse; quia Ægyptus contermina est Æthiopiae, quam ab India veteres Geographi non distinxerunt: Moses autem adversus Æthiopas bellum gessisse dictus est, ut supra docui; & ex Ægypto deinde quæ vicina Æthiopiae regio est, in Asiam progressus, ab India venire dictus est; quemadmodum Nilus Virgilio, *annis devexus ab Indis* dicitur. Bacchus patriam in libertatem vindicasse, & in rei monu-
Virg. 4. Georg.mentum urbem condidisse, & de facti nomine Eleutheras appellasse dicitur à Diodo-
Paulan. Attic. Helych. in ελδδερθε, Plutarch. in Ρουμαξωτ. Orph. Hymn. εγωα χδουα.ro; unde *ελδδερθε*, & *ελδδερ* cognominatus est à Græcis, Liber à Romanis, te-
Anth. l. 1. c. 91.ste Alexandro apud Plutarchum: Moses populares suos Ægyptiaca servitute exemit. Mercurio *χδουα* Bacchi nomen Orphica tribuunt, quia Bacchus & Mercurius, unus idemque est, Moses videlicet. Ob eam causam Ægyptii Mercurio, sive Thoth dica-
Virg. 4. Georg.runt, & de ejus nomine appellarunt Septembrem mensem, quo vindemiam colligere
Anth. l. 1. c. 91.solent. Vnde vetus epigramma Anthologiae:
πρωτος θωθ εδαν θριπυλω ετι εοφω εχαρηε
Primus Thoth novit falcem cuius admovere.
Apollod. libr. 3. Hinc quoque ortum est, quod de Jove narrat Apollodorus, cum partum Semeles Ju- nonem celare vellet, Bacchum mutasse in hædum, & Mercurio tradidisse deferen-

dum ad Nymphas Nyssæ montis. Comatus & *καλλιόθερος* inducitur Bacchus, & *ξανθοκόρη* dicitur in veteri Epigrammate, propter radios quibus Mosis vertex cingebatur. Mitra eidem imponitur, propter Aaronis mitram. Aaronem autem fratrem cum Mose, itidem ut Amramum patrem, historici Scriptores sæpe confundunt. Trogo quidem Mosis filium Aaron esse dicitur, & Arius appellatur. Terram Bacchus concutit, quamobrem *ἐκχέουσαν* nominatur in Orphicis, flammæque ejus opera è terra erumpunt: terræ hiatu hauriuntur Core, Dathan, & Abiron, cum adversus Mosem rebellassent; tum alii ejusdem perduellionis rei erumpentibus ignibus succensi sunt. Thyrsium Bacchus, sive ferulam, sive baculum manu gestat, unde *θυρσοπλάστης*, & *σκηπτοφόρος*, & *ναρθηκοφόρος* dicitur; propter mirificam virgam Mosis. Columnæ symbolo designabatur Bacchus, & *αἰετιόνης* appellabatur, propter columnam illam nubis, diurni Israëlitarum itineris ducem, igneam vero nocturni. Id tangit Clemens Alexandrinus. In lapidem quadratum tractu temporis mutata est hæc columna apud Arabes, quos hoc simulacro coluisse auctor est Maximus Tyrius Deum aliquem sibi incompertum. Plane is est *λίθος τῆς ἑσπερίαν*, Euthymio memoratus in Saracenicis à Sylburgio editis, sive Meccano Templo servatus, quem Arabes ante Muhammedi tempora sibi cultum, non tamen post inventam ab eo novam religionem divinis honoribus prosequi deserunt. Bacchi autem apud eos educati, seu potius Mosis, simulacrum hoc esse ex superioribus conjecturam facere licet. Niger ille quidem lapis est, at candidus alter visitur Hispahani, quem ex Arabia itidem ab Ali Propheta advectum putant Persæ, & summopere venerantur. Et candidum quoque olim fuisse lapidem Brachthan bardi Arabes putant. Alios etiam lapides Meccæ ii colunt: sed redeamus ad Bacchum. *Τελεπόρης* dicitur, quasi dicas, rituum & ceremoniarum auctorem, Deorum quippe colendorum rationem, legesque ac judicia sanxisset fertur; quod Israëliticæ religionis & *πολιτείας* ex Dei præscripto conditor fuerit Moses. Prudentem fingunt Bacchum & *ὄβελθα*, qua laude floruisse quoque fertur Ægyptius ille Mercurius, cum eum sibi consiliarium Osiris adhibuerit, & ad bellum proficiscens jussisset monitis atque consiliis Isidem juvare: quia maximis rebus gestis summae prudentiæ Moses specimina edidit, unde *σύνεργος σωτηριώτατος* vocatur à Josepho. Bacchi demessa fuisse pudenda, in cistam condita, & à Cabis in Thusciam delata, cur fingerent Veteres, causæ fuit istud quod legitur in Exodo: *Tulit illic Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui, tetigitque pedes ejus, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum, postquam dixerat, Sponsus sanguinum, ob circumcisionem.* Hinc *φαλλασκοεὶα* Ægyptiorum & Græcorum in sacris Osiridis & Bacchi. Hinc Præbia, fascini forma, quæ de collo puerorum legimus pro amuletis Veteres suspendisse. Rem aliter narrat Diodorus, Typhonem nimirum post interfectum Osiridem & membratim sectum, virilia ejus projecisse in fluvium, atque ea demum cum Isis, cæteris viri membris collectis, non reperisset, divinis honoribus in templis consecrassè. Diversis modis narratæ ejusdem fabulæ una tamen origo est. Cur autem *ἑσπερίαν τῆς αἰθρίας* fingeretur simulacrum Osiridis, ut est apud Plutarchum, hæc ipsa fuit causa, quæ effectum esse diximus ut eadem forma Mercurio tribueretur. Musicae deditus fuisse fertur Bacchus, & Satyros saltatores & cantores secum, Musasque adeo ipsas circumegisse; & tympanorum ac cymbalorum, non in acie modo, quod testatur Diodorus, sed in Deorum etiam, sui que adeo ipsius cultu ac cerimonis, quemadmodum habet Arrianus, usum Indis tradidisse, propter hymnos à Mose recitatos: quo canente *sumsit Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua, egressaque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat.* Inde est quod Oxydracæ, qui se Baccho prognatos ferebant, orgia cum tympanis celebrabant, & Indorum reges in publicum prodeuntes tympana cum tintinnabulis præcessisse refert Strabo. His perperam & confuse intellectis sic disseruit Tacitus: *Quia sacerdotes Judæorum tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea Templo reperta; Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis: quippe Liber festos letosque ritus posuit; Judæorum mos absurdus, sordidusque.* Plutarchus quoque Tabernaculorum festum, quod post collectas fruges, & vindemiam agebatur, Bacchicam quamdam celebritatem & *θυρσοφειαν* esse censet; Sabbathum etiam meram esse *εὐχυσίαν*, eo die sese largius invitare Judæos, & vino madere; nomen Sabbatho esse à Sabo, Levitis à Lyso, vel ab Evio, quæ Bacchi cognomina sunt. Hæc valde inepta sunt; sed ex iis tamen apparet confusam Mosis & Bacchi notitiam Græcos habuisse; & qui fanciti fuerant ab illo ritus, in hujus honorem institutos existimasse. Credat aliquis ex nomine serpentium, quibus incinctæ Bacchæ procedunt, factam vociferationem *Εὐε*, & *Εὐαν*, quam in ore habebant, unde & *Εὐαντες* dicuntur, & Bacchus Evius: nam serpentem Syri *κνίη* appellant. Clemens Alexandrinus in Pa-

Athenol. libr. 1. cap. 38.

Justin. libr. 36. cap. 2. Orph. Hymn. Τελεπόρη. & Hymn. εἰς αἰετιόνην.

Clement. Alex. Strom. 1.

Maxim. Tyr. Dissert. 38.

Joseph. libr. 2. contra Apion.

Exod. 4. 25, 26.

Diodor. libr. 2.

Plutarch. de Isid. & Osir.

Diod. libr. 2.

Arrian. Indic.

Exod. 15. 20.

Strab. libr. 15.

Tacit. Hist. libr. 5. cap. 5.

Plutarch. Symp. libr. 4. Quest. 5.

ranesi, de Bacchis: ἀνεσημῆροι τοῖς ὄφειν, ἐποροδύζοντες δ' αὖ. *Coronati serpentibus, ululantes Evam.* Quod arripuit Epiphanius: οἱ τὰς ὄφεις ἀνεσημῆροι, inquit, ἐνάλζοντες τὸ, εἶα, εἶα. *Qui serpentibus coronati sunt, vociferantes, Va, Va.* Pergit Clemens: σημίον ὄφρων βακχικῶν ὄφεις ἐστὶ πεπλησμένους: ἀντιπρὸς τοῦ κτ' τῶ ἀκρελῆ τῶν ἰσραὴλιν φωνῶν, τὸ ὄνομα τὸ εἰνὰ διασωόμενον ἐρμηνεύεται ὄφεις θήληα. *Insigne orgiorum Bacchi, serpens est factus dicatus. Nunc igitur juxta accuratam Ebraeorum linguam, vox Hevia aspirata exponitur Serpens femina.* Verum ad eos potius accedimus, qui hæc referunt ad insanos temulentorum clamores, à Salomone in Proverbiis notatos, וַיִּי, quod est εἶα Epiphani, & וְהָאֵל quod est εὐδὲ. Itaque Clementi & Epiphanio assentiri non possum, qui Bacchantium serpentes & clamores, Evam hominum omnium matrem, & infidiatorem serpentem notare putant. Nam quid Bacchi mysteris cum Eva? Præterea ut splendorem vultus sui amiculo obducto Moses occultuit, ita Osiridis imaginibus velamen flammæ, ἀπτερόντων φλογοςδῆ, circumponi Plutarchum testatur. Copias suas æstu fatiscientes ad salubres montis Meri fontes deduxit Bacchus; suas Moles siti laborantes, & aquarum scatebris è montis Horebi rupe virgæ suæ tactu elicitis recreavit. Ignotum denique Osiridis sepulcrum fuit, juxta Diodorum: quod & de sepulcro Mosis Literæ sacræ testantur.

IV. Osiridi sacri erant boves illi, Heliopolitanus & Memphiticus; hic Apis dictus, ille Mnevis, vel erant potius ipse Osiris, quem Mosem esse diximus. De Apide id Plutarchum docuerunt Ægyptii Sacerdotes, quemadmodum fatetur ipse in libro De Iside & Osiride. Præterea apud Eusebium narrat Artapanus, Nacherotem Ægyptium à Mose quarentem equid hominibus valde esset utile, boum genus respondisse, qui terram arant: Chenephrem itaque Ægypti regem, taurum nominasse Apim, eique Templum extrui iussisse. Quoniam ergo causâ fuit Mosis dictum, cur hoc cultu Apim consecraret Chenephres, promptum fuit posteris, qui Mosem ipsum haud secus ac Deum jam sancte venerabantur, ut mox dicemus, Apim cum Mose confundere. Polemo quidem apud Africanum Apidem Phoronei filium Mosis coævum facit. Mnevem autem esse Mosem colligitur ex Justino in Parænesi, ubi testimonium proferens ex Bibliotheca Diodori, quo de Sacerdotibus Ægyptiis audivisse ait primum legislatorem fuisse Mnevem, pro Mnevis quod præterunt hodiernæ Diodori editiones, Justinus scribit Μνώβη. Unus nimirum idemque est Mnevis & Mosès. Firmatur id ex nomine Monios, quod Mose tributum esse diximus supra. Voces autem Monios & Mnevis elementorum solum ordine diserepant. Firmare id etiam possum ex dictione Μόγος, quæ Græcis vitulum & bovem sonat. Μόγος autem ipsum est Mosis nomen, ut ostendi supra, cum de Pythagora agerem. Appellationem vero hanc ex Ægypto transisse in Græciam minime mirabitur, quicunque meminerit Ægyptiorum discipulos fuisse Græcos, totamque Græcicam Theologiam ex Ægypto manasse per frequentia gentis utriusque commercia, & crebras Philosophorum Græcorum peregrinationes, & mansiones in Ægypto, condiscendæ Philosophiæ causâ. Id sæpe fatetur Plato; fatentur etiam Plutarchus, Proclus, Iamblichus, & alii, quod commemoravi jam supra, & infra quoque multiplex erit commemorandi locus. Cum igitur Mofchi nomen asciverunt Græci quidam, non ad obviam & patentem nominis significationem, sed ad nobiliorem & occultam spectasse reor, ut pote non ignaros penitus, id nominis virum quemdam magnum prius gessisse.

V. Serapin quoque eundem esse ac Osirin docuit Sanchoniathon, & multis ostendit Macrobius. Itaque Serapis etiam fuerit Mosès. Id confirmat Ptolemæi Lagidæ somnium, quod refert Tacitus, oblatum ei secundum quietem Serapidem, visum in cælum igne plurimo attolli. Hinc origo nominis: nam שרפ is est *incendere*, unde & שרפים dicti, quod reddidit Dionysius, ἰμπερσῆς, ἰμπερσῆς; Gregorius *incendentes, ardentes*, ut notavimus in Origenianis. Indidem ergo Serapis, quod igne plurimo in cælum tolleretur, non pro Osirapis, ut volunt Clemens Alexandrinus, & Cyrillus; nec pro Soroapis, vocabulo conflato ex σορῆς, *loculus*, & Apis; ut tradit Clemens ex Nymphodoro, & ex Varrone Augustinus; neque ex Ægyptiaca voce σέρπ, quæ *diem festivum* sonat, ut docet Plutarchus. Merito autem appellationem ex igne habuit Mosès, qui vultu flammeo de monte ad suos reversus est, & inter ignes legem à Deo accepit. Gemmæ formam exhibet Pignorius in Expositione mensæ Isiacæ, in qua sculpta videtur imago Serapidis cornuti & radiati, virgam tricuspidem angue circumplacatam gestantis. Symbola hæc sunt Mosis, qui radiatus de Horebo descendit, qui cornutus pingitur vulgo, cuius gestamen virga fuit in serpentem non semel mutata. Tricuspis illa est, qualem Neptuno ad temperandos maris fluctus Mythologi tribuunt: quippe Rubri maris undas protensa virga discedere iussit Mosès & coire; Ægypti aquas vertit in sanguinem, ex iisque ranas eduxit.

Epiph. Hæc. 80.

Proverb. 23. 29.

Plut. de Isid. & Osir.

Diodor. libr. 2.

Diodor. libr. 1.

Apis & Mnevis idem ac Mosès.

Euseb. Præp. Evang. libr. 9.

African. Chronogr. libr. 3. apud Euseb. Præp. libr. 10. cap. 10.

Serapis idem ac Mosès.

Sanchon. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 1.

Macrobi. Sat. libr. 1.

Tacit. Hist. libr. 4. c. 85. 84.

Clem. Alex. Protrept.

Cyrril. libr. 1. contr. Julian.

Clem. Alex. Strom. 1.

August. l. 18. de civit. Dei. c. 6.

Plut. de Isid. & Osir.

VI. Ofiridis filium fuisse Orum plerique censent, eundem ac Ofiridem Macro-
bius & Eusebius. Is pingebatur alatus, sceptrum dextra gestans, obscenam partem
sinistra tenens: quæ omnia Mercurio, qui Moses fuit, tribui fuisse solita, partim di-
ximus supra, partim sciunt omnes. Idem etiam fuit ac Priapus, quò ut ostendemus
paulo post, Moses quoque expressus fuit.

*Orus idem
ac Moses.
Macr. Sat. l. 1.
Euseb. Præp.
libr. 3.*

VII. Anubin eundem esse ac Mercurium suadet Apuleius: *Ille, inquit, superum
commeteor ac inferum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis cervicibus arduas,
leva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens.* Suadent & Hieroglyphica Geor-
gii Herwarti, in quibus eundem hunc habitum gestat Anubis, si dextera ornatum
excipias, qui non palma termes, sed sphaera est. Suadet & Plutarchus, qui eum-
dem Anubin & Hermanubin appellari scribit. Suadet & Servius in octavum Ænei-
dos. Typhone, quem esse Mosem fumus mox probatur, natum eum prisca ætas do-
cuit. Sane quod idem esse fertur ac Mercurius, quod superos & inferos adire, quod
facie ambigua esse, quod virgam eamque circumplexos angues gerere, hæc Mosem
aperte indicant, ut ex superioribus manifestum est. Sphaeram vero propterea huic tri-
bui crediderim, quod Cæli ac Terræ originem Moses docuerit. Camino capite cur-
pingatur, hæ causæ sunt in promptu, vel ejus nimirum vigilantia & sapientia, qui-
bus virtutibus Moses imprimis enituit; vel quod ut eum nonnumquam cum Josua
ejus ministro, sic cum Caleb ejus legato posterior ætas confudit. Caleb autem ca-
nem significare quis nescit?

*Anubis idem
ac Moses.
Apul. Metam.
11.
Plur. de Ifid.
& Ofirid.*

VIII. Celeberrimum quoque inter Ægyptios Deos Vulcanum, nil aliud quam
personatum esse Mosem approbavimus. Nilo genitus Vulcanus dictus est à Cicerone,
& Diogene Laërtio, quod infans inter Nili undas & carecta Moses repertus sit.
Vulcanus Ægyptiis Opas dictus est, eodem Cicerone teste. Ignorabili vocabulo Opas
substituendum Phthas viri docti jam pridem suspicati sunt, vel fortasse Aphthas; Vul-
cano enim Phthas & Aphthas nomen fuisse scribit Suidas. Narrat Eusebius Phtha
Ægyptiorum eundem esse ac Vulcanum Græcorum; patrem ipsi fuisse Cneph rerum
opificem, qui cum ovum ore emisisset, inde Phtha esse procreatum. Alia quidem de
Cneph & Phtha traduntur ab Iamblichio in libro De mysteriis, alia à Proclo. In eo
consentit uterque eundem esse Amun, Phtha, Vulcanum, & Ofiridem. Atqui jam
obtinuimus Ofiridem esse Mosem. Vulcanus ergo Moses est. Multis de Phtha illo eru-
dite sane & ingeniose disserit Kircherus in Prodomo Copto, eundemque esse docet
ac Taautum Phœnicum, Thoth Alexandrinorum, Græcorum Vulcanum ac Mer-
curium, & Suadam sive Πήδα, cujus & nomen à φθα derivatum opinatur. Quæ si vera
sunt, jam causam certe vicimus. Sed & September mensis, qui à Deo Thoth nomen
habuit, Phtha quoque appellabatur. Pro Phtha in libris quibusdam aliquando scri-
ptum reperias φθα, sed perperam. Cneph ille, rerum omnium parens est & condi-
tor Deus; is ipse ni fallor, qui Cnuphis appellatur à Strabone, cujus templum Sye-
ne visebatur. Hunc cave confundas cum Deo altero Ægyptiorum, qui postremus est
Decanus signi Cancræ, & dicitur χνυβίς, cujus nomen ac figuram sæpe reperias in
φειάμμοσι, & πλάσμασι sive σοχάσμασι, quæ Talisman appellatur. Græce diceret,
χνυβίς, ab Ægyptia voce νύβ, quæ exponitur aurum in Scala magna Ibno Cabar,
quam edidit idem Kircherus. Quapropter Eratosthenes Regis Thebæi nomen χνυβίς
interpretatur, χνυβίς; & Aristides in Oratione Ægyptiaca Canobum exponit, χνυβίς
ἑδρατος, aurum solum. At alius erat Cneph sive Cnuphis quam Chnubis. Cneph pingebatur
ab Ægyptiis supra caput habens πτερόν βασιλῆος Πτερόν alam significat: quo-
niam autem alis pullos suos aves protegunt, fovent, & inumbrant, hinc apud Scri-
ptores sacros crebra umbra alarum, tegminis alarum, velamenti alarum mentio: hinc
& οὐμβέλα, sive umbellas Græci πτερά dixerunt. Hefychius, πτερόν, οὐμβέλα. Itaque πτερόν
βασιλῆος, apud Eusebium, umbellam regiam interpretor. Alam autem Ebræi קנה ap-
pellant. Chaldæi quidem tentorium vocant קנה, sed dictio est alterius originis, & à
Græco κανωπέον detorta, quod tentorii genus erat, ab Ægyptiis ad arcendos culices
excogitati. A קנה autem prodiisse videtur nomen Cneph; ex qua voce ad Græcæ
linguæ genium accommodata χνυβίς dictus est supremus ille Deus. Thebæos quos-
dam mercatores de Deo differentes inducit Athenagoras in Eroticis, unumque il-
lum esse pronuntiantes, & χνυβίον dictum, quod nec oculis spectari, nec animo com-
prehendi possit. Agnoscis obiter originem Græcæ vocis χνυβίς, quæ obscurum & tene-
bratum & minime aspectabilem sonat, quamque à κενός φάσις, vel à κεν privativa particula &
φάσις inapte derivarunt Hefychius, & Etymologus. Nempe dictio χνυβίς arcessenda
est ab Ægyptia voce Cneph, illa ab Ebraica קנה, quæ πτερόν, alam, & umbellam
sonat; quia, ut dixi, Deus opifex rerum umbella protectus pingebatur, quod erat
symbolum λόγος δυσδρόντος, κη κερκομυθίς, κη ἡ φανῶ. Mentis cognitum difficile, & occultum.

*Vulcanus
idem ac Me-
ses.
Cicer. libr. 3.
De nat. Deor.
Diog. Laert. in
Proem.
Suid. in φθῆς.
Euseb. Præp.
Evang. libr. 3.*

*Kirch. Prodr.
Copt. cap. 6.*

Strab. libr. 17.

*Euseb. libr. 5.
Præp. Evang.
cap. 11.*

*Athenag. Erot.
libr. 6.*

*Hefych. Ery-
mol. & Suid. in
κνυβίς.*

nec palam apparentis. Deos omnes alatos fingebat Taautus, teste Sanchoniathone apud

Euf. Præp. libr. 1. cap. 10.

Eusebium. Saturni vero non humeros solum, sed & caput alatum expressit, ut una ala esset ὅτι τὸ ἡγεμονικότερον αὐτοῦ, super mente principatum obtinente : altera δὲ ἀειδί-

Euf. Præp. libr. 1. cap. 10.

σως : super sensu. In Tabulis Hieroglyphicis Ægyptiorum à Pignorio & Herwarto editis, Dii plerique pinguntur alato capite & humeris. Cnepho etiam Ægyptii imponebant caput accipitris, qui natura sua alatus est. Testis apud Eusebium Porphy-

Orpheus apud Porphy. Euf. Præp. l. 1. c. 9.

rius. Testis apud eundem Orpheus Jovem alis instructum esse. Alas quoque capite gestantem ἱεροεργεματα exhibet Clemens Alexandrinus, propter similes videlicet

Clem. Alex. Strom. libr. 6.

causas. Nec alia fortasse est origo alarum, quæ Mercurii perasum tegebant. Nec

Euseb. Præp. libr. 1. cap. 11.

alia etiam causa, quamobrem Dynastæ Mamlucorum Circassorum Ægypti, cum regia pompa ornati procedebant, supra caput suum avem & conopeum gestari vel-

lent, uti legimus in Historiis Arabum. Symbolum hujus ἡερα βασιλείου, Cnephi verti-

ci impositi sic interpretatur Eusebius, ὅτι λόγος διεσπασμένος, ἢ κακρομυθίος, ἢ ἰ φανός, ἢ ὅτι ζωοποιός, ἢ ὅτι βασιλεύς, ἢ ὅτι νομοθετὴς κρείττων. Ὅτι ἢ τὸ ἡερα φύσις ἐστὶν τῆ κεφαλῆς κρείττων. Quod viens cognitu difficilis est, & abscondita, nec palam apparet, & quod vitam

præstat, & quod regina est, & quod more intelligentis rei movetur. Quamobrem & ale ortus in capite est. Nos rei hujus causam arcessimus ex ipsis Mosis verbis, qui Deum sic

inducit loquentem : Non poteris videre faciem meam : non enim videbit me homo, & vi-

vet. Unde David de Deo : Et posuit tenebras latibulum suum. Et alibi : Nubes & caligo in circuitu ejus. Itaias : Vere tu es Deus absconditus. Et Paulus : Qui solus habet immor-

talitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem ; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Et Pseudo-Orpheus apud Justinum, & Eusebium :

αὐτὸν δ' οὐκ ὄρω, αὐτὸν δὲ οὐκ ἴσθαι ἰσχυραὶ

Ipsam autem non video, nubes enim eum circumstiffit.

Exod. 33. 20.

Psalms. 17. 11. & 36. 11.

Isa. 44. 15.

1. Tim. 6. 16.

Justin. Parzen. Euseb. Præp. libr. 1. cap. 11.

Judic. 13. 18. Isa. 9. 6.

Sed & Angeli Dei nomen, capite decimo tertio libri Judicium, est פלא, & capite nono Itaias Messix nomen est פלא. Radix utriusque est פלא, absconditus fuit. Scribit Justinus in Parænetico, Acmonem priscum Auctorem Deum appellare, πύκρο-

Iamblic. de myster.

φον ; Mercurium autem aperte pronuntiare difficile esse Deum cognoscere, qui vero cognoscere potuerit, cognita eloqui non posse. At Amun, qui juxta Iamblichum, & Proclum idem est ac Phtha, sive Vulcanus, & Ofiris, ut dixi, proindeque idem ac

Plutarch. de Isid. & Ofir.

Moses ; Amun, inquam, Ægyptiorum lingua, occultum significat, Manethone Seben-

nyta teste apud Plutarchum : quod Moses de monte descendens faciem suam ex Dei congressu fulgidam velamine occultaverit. Iamblichus vero, qui Amun Mosem esse nec

scivit, & intellectum opificem esse censuit, appellationis illius rationem attulit his

verbis : quod Opifex intellectus, qui & veritatis est dominus atque sapientia, quatenus in gene-

rationem progrediens occultam, latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amun Ægyptiaca lingua vocatur. Sed hæc obiter. De origine vero nominis Phtha Kircherus af-

sentior, qui à persuadendo factum putat : פתח enim Ebræi reddunt, persuasus est, unde & פתח, nam ut oratione mentes molliat ac flecitat Mercurius, sic res alias Vulcanus flexibiles & tractabiles præstat ; quamobrem & Mulciber dictus est, hoc est μυλιχος.

Phil. Bybl. apud Euseb. Præp. libr. 1. cap. 10.

Hinc emendandus Philo Byblius, qui de Chrysof sive Vulcano disserens, ait καλεῖσθαι αὐτὸν καὶ Διαμύχον. Id exponit Bochartus, Jovem machinatorem, ab Ebraico פתח, quod machinam sonat. Perperam : legendum enim, Δία μυλιχόν. Jupiter μυλιχος inter Grecos fuit valde celebratus. Διάσια in ejus honorem instituta fuerunt apud Athenienses. Sed & ita cognominatus fuit Bacchus, ut legitur non semel apud Plutarchum. Bacchus autem Moses est. Non minus commo-

Boch. in Chan. libr. 2. cap. 2.

de originem vocabuli Phtha referre possis ad dictionem פתח, quæ transit ad Ægyptios, ut docet Ibno Cabar in Scala magna. Significat autem aperuit, solvit ; quod omnia pervadat & dissolvat ignis. Aliter Iamblichus, qui Phtha nuncupatum vult, Quatenus sine mendacio peragit omnia : hoc est, aperte & candidè. Atque ita etiam origo nominis esset פתח. Utramvis nominis originationem sequare, sive à פתח, sive à פתח, in Mosem nomen congruet, qui refractarias & pervicaces Israëlitarum mentes molliit, & ad Dei obsequium flexit, & maris claustra, vastas deserti solitudines hostilibus copiis infessas, & difficilem longamque viam, ac prope inviam Ebræis aperuit. Reliqua etiam quæ de Vulcano diximus, in Mosem cadunt : Dei enim su-

Plut. in Anton. & αὐτὸν ονομαζομενος, lib. 1.

premi filius creditus est, ob singularem in Deum pietatem, qua qui præditi sunt, filii Dei appellantur. Ea de causa filium suum appellat Israëllem Deus in Exodo, & apud Jeremiam. Quo respexit Paulus cum hæc ad Corinthios scriberet : Propter quod

Exod. 4. 22.

Jerem. 31. 9.

2. Cor. 6. 17, 18.

exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos ; & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Sic & apud Oseam : Et erit in loco ubi dicitur eis : Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

Ose. 1. 10.

Joh. 1. 12, 13.

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

etiam dicitur eis, Non populus meus vos ; dicetur eis, Filii Dei viventis. Sic apud Johannem : Quotquot autem receperunt eum, dedit

eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus; qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Sic apud Paulum: Quicumque enim spiritu Dei agitur, ii sunt filii Dei. Quod & alibi pluribus inculcat. Qui autem præter pietatem mansuetudine ac clementia præcellunt, ii præcipuo quodam jure filii Dei dicuntur. Auctor Christus apud Matthæum: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur: & paulo post: Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est. Insignis autem Mosis lenitudo prædicatur in libro Numerorum: Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Vulcanum ἀρ-δεζυωον esse sciscit Ægyptiorum Theologia, ut auctor est Horus Apollo; quod & de Baccho, qui Mosis itidem typus fuit, dictum fuisse supra docuimus. Juno se Vulcani filii deformitate & claudicatione offensam, cum debilem eum & loripedem inter Deos peperisset, de cælo præcipitasse, hunc vero Thetidis, ipsiusque sororum beneficio susceptum & servatum fuisse narrat apud Homerum, Hymno in Apollinem: quem Hymnum esse Homeri auctore Thucydide probare possumus. Sed & primo Iliados Vulcanus ipse se à Jove de cælo derurbatum affirmat. A Mose quoque fabula isthæc proflexit, qui consensu monte Sinai, post mansionem illic diutinam, & longa cum Deo colloquia, in cælum abiisse creditus, tandem velut cælo delapsus, ex insperato apparuit. Vel potius claudicatione Vulcani notatur dubitatio illa & hæsitatio Mosis ad Aquas contradictionis, qua offensus Deus Terræ promissæ ingressu hunc prohibuit. Clauditas enim illa symbolum est & nota hominis ἐκδηλαστος ἡ ἐπιπορευσις: Quamobrem Elias, Israëlitas Deum inter & Baal ancipites & incertos, his incesit verbis: Usquequo claudicatis in duas partes: si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum. Eadem notio est locutionis hujus ex Epistola ad Ebræos: Gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Primum in Ægypto regnasse Vulcanum narrat Diodorus; Cicero custodem Ægypti fuisse; Stephanus, & Eustathius de Vulcani nomine Ægyptum ἡφαιστον esse dictam: nempe quod Ægyptum Mose servaverit, tum cum Æthiopus Ægypto imminentes armis domuit, ut refert Josephus. Vulcanus uxorem duxit Venerem, quam Sephoram esse Mosis uxorem infra ostendemus. Totius Ægyptiorum philosophiæ auctorem esse Vulcanum Laërtius docuit; quod rerum origines, & mundi principia luculentis scriptis Mose tradiderit. Diodorus, propter repertum ignem, primum Vulcanum Ægypti regnum tenuisse commemorat, cujus etiam beneficii gratia Vulcanalibus ἀγυμνάδιον ἐλαυ, sive Lampadis certamen in Ceramicis celebrabant Athenienses. Inde & constatum ipsi nomen: nam ἡφαιστος est אב אשחא, Pater ignis, juxta Bochartum, non ἡφαιστος ἡφαιστος, quod vult Cornutus. Inde etiam perpetuus ignis à Siculis alebatur in Ætneo Vulcani Templo, cui custodes additi sunt sacri canes, blandientes piis hominibus, in impios ferocientes. Hæc quam Mose convenient, ex superioribus satis liquet, in quibus declaravimus cur Bacchus ἀμύθηρ, & ἀδύμωστος dictus sit. Canum vero custodia Templo apposita, originem trahere videtur à Calebo; ad lustrandam Terram Chananaeam cum aliis misso, & officio gnaviter ac fideliter functo, quem servum suum Deus idcirco agnoscat & appellat. Caleb autem, ut sapius jam dixi, Ebraice canem sonat. Eandem ob causam fabulati sunt Veteres, canem vivum ex ære à Vulcanico fuisse fabricatum, & ita ab arte comparatum, ut nulla eum oblata præda effugeret, & Jovi dono datum. Nec enim ignis solum, sed & præclarorum operum, & artium præcipue omnium quæ per ignem exercentur, inventio Vulcano tributa est: cujus figmenti caussas supra attulimus, cum quaereremus cur Mercurio rerum omnium inventionem Ægypti adscripsissent. Arma Jovi adversus Gigantes formasse & subministrasse dictus est Vulcanus, quod ad Mose preces Core, Darhan, & Abiron, aliorumque seditiosorum impietatem Deus ultus sit; vel quod ejus ductu ac consilio populus Dei filios Enac, robustissimam ac procerissimam gentem subegerit. Pandoram ornatissimam feminam, malorum omnium inter homines auctorem, è luto Vulcanus finxisse fertur; quod Evam, & illatam humano generi ab Eva perniciem Mose posterorum memoria commendavit. Quod vero mirabilem Dei in creando orbe prudentiam, artem, & consilium Mose scriptis celebraverit, idcirco dictus est Vulcanus Jovi, Minervam è capite parienti, obstetricis officium præstitisse. Diis in cælo domos extruxisse fertur Vulcanus, & homines quoque in antris prius habitantes domorum edificandarum & incolendarum rationem docuisse: Deo quippe Tabernaculum erexit Mose; & Israëlitis exulibus, & ad alienum arbitrium viventibus certos lares, propriaque domos quaesivit.

IX. At non omnes Ægyptii vi veritatis ac detrimentis suis convicti Mose debitas laudes tribuerunt, sed refractarii plerique & pertinaces mitem in eum & placati ac Mose.

Rom. 8. 14.

Matth. 5. 9. 44.

45.

Num. 12. 3.

1. Reg. 18. 11.

Ebr. 12. 13.

Diodor. libr. 1.

Cicer. De nat.

Deor. libr. 3.

Steph. in al-

γυμνάσιον.

Eustath. in

Dion. Per.

Joseph. Antiq.

libr. 2. cap. 19.

Diog. Laërt.

Procerum.

Diod. libr. 1.

Boch. Chan.

Libr. 1. cap. 12.

Corn. De nat.

Deor. De Vul-

cano.

PROPOSITIO IV.

72

dum animam numquam sumserunt; & dum ab his Adonidis, Theuthi, Osiridis, aut Vulcani appellationibus honestabatur & titulis, Typhonis contumelioso nomine ab illis infamabatur. Vetustum quippe hunc Typhonem Ægyptiorum commentis celebratum, & maledictis profectum, ipsum esse Mosem, ex lectione libelli Plutarchi De Iside & Osiride deprehenditur. Probarem id pluribus, nisi instituta nuper Bocharto, viro doctrinæ singularis, rei hujus demonstratio similem nobis operam eximeret. Typhonem autem, quem contumeliis sæpe afficiunt Ægyptii, eundem sacrificiis placant aliquando, *παρηγοροῦσι θυμὸν αὐτοῦ, καὶ προσέουσιν*, inquit Plutarchus. Quod Typhoni ergo, qui Mosès est, præstabant Ægyptii, cultum nimirum & sacrificia, idem Mosi, sub Osiridis, alteriusve persona præstitisse nihil mirum est.

Boch. Hieroz. Part. 1. libr. 2. cap. 34.

Plut. De Isid. & Osir.

Probatur Verum testimonium Mosi ab Ægyptiis Deum fuisse habitum.

Cyroll. libr. 1. & Justin. Parzen.

Exod. 7. 1. Joseph. libr. 1. cont. Apion, & Antiq. libr. 3. cap. 13.

Euseb. Pæp. Evang. libr. 9.

Diod. libr. 1. Herod. libr. 2. cap. 49.

Resilius Simplicius Mosaisca doctrina originem ad Ægyptios referens. Simplic. in libr. 8. Physic. Sect. 11.

X. Liquer ex superioribus de nihilo esse quod objicit Bochartus, verisimile non esse Mosem, Ægyptiis & Phœnicibus odiosum, pro Deo benefico ab illis fuisse habitum: credibilius quippe est timorem ab Ægyptiis plerisque, religiosum hunc erga Mosem cultum primo expressisse. *Primus in orbe Deos fecit timor*, aiunt Ethnici Poëtæ. Alios autem probabile est, quem vivum oderant, extinctum amavisse, & meritis honoribus coluisse; sopita & sedata per mortem invidia. Testis Cyrillus, qui virtutem Mosi, & mirabilem sapientiam summæ apud Ægyptios admirationi fuisse non semel asseverat; quique non Judæos solum, quod & Justinus confirmat, sed aliquos etiam ex Ægyptiis Dei nomine Mosem affectisse scribit, gnaros fortasse hæc ipsi Deum dixisse: *Ecce dedi te Deum Pharaoni*. Testis & Josephus, qui Mosem ait ab Ægyptiis ita mirabilem & divinum existimari, ut eum sibi vindicent, ac Heliopoliten fuisse fingant. Idem in fine libri tertii *ἀπαιροδοξίας* tradit Mosem, propter leges latas, quibus tantum inesse videbatur divinitatis, sua ipsius natura majorem fuisse existimatum. Quid quod Artapanus apud Eusebium, & Auctor Hypomnematis in Hexaëmeron, quod Eustathio Antiocheno adscribitur, & Cedrenus, Mosem etiam in vivis agentem, Deum ab Ægyptiis habitum fuisse narrant? Prona sane erat illa gens ad ea inter Deos adscribenda, quæ sibi utilia vel damnosa sentiebat, velut Solem & serpentes, *Omnigenamque Deum monstrat*. Quod & à Persis Oromasden & Arimanium colentibus, aliisque gentibus plurimis factum legimus. Neque vero putandum est ab Ægyptiis esse profectum, quicquid in Bacchi, & Mercurii historia Græcia mendax aucta est: quamvis enim *Ἰσοκράτους ἱστορίας*, & *παρρησιαίας*, & Mercurii fabulam ad Græcos transtulerit, sive Cadmus Ægyptius Thebæus, ut vult Diodorus, sive Orpheus, ut idem statuit, sive Melampus Amythaonis filius, ut habet Herodotus, verisimile tamen est Græcos eas coloribus suis, & multiplici eventorum figmento pro consuetudine exornasse.

XI. Præclare etiam ex iis quæ diximus intelligitur, quam temere & impudenter affirmaverit Simplicius, adversus Johannem Philoponum disputans, quæ à Mose de rerum creatione tradita sunt, esse fabulosa, & ex fabulis Ægyptiorum expressa. Quod contra est, cum ex divina Mosi doctrina Theologiam suam adornasse Ægyptios satis clare superiora demonstrent. Nempe animis multorum infederat falsa hæc opinio, Ebræos Ægyptiorum esse progeniem, quam Scriptores Ethnici complures in libros suos retulerunt. Ergo verisimile his factum est, avorum Ægyptiorum doctrinam retinuisse nepotes Judæos. Verum si Ebraicarum rerum, & priscae historiæ consultiores fuissent, intellexissent utique toto caelo discrepare Ebraicam Theologiam, & Ægyptiam; & Ebræos oriundo Chaldæos fuisse, non Ægyptios.

CAPUT QUINTUM.

I. Ex libris Mosi fluxit prisca Persarum religio. II. Zoroastres idem ac Mosès.

Ex libris Mosi fluxit prisca Persarum religio. Zoroastres idem ac Mosès.

I. Idem quoque è libris Mosi prisca fluxit Persarum religio, quam hodieque aliqua ex parte retinent plerique Persidis incolæ, Arabes etiam nonnulli, & qui è Perside in Indiam paulopost Jesdegirdis tempora à Muhammedanis expulsi profugerunt. Quoniam autem jam inde à primis Reipublicæ Christianæ temporibus Persidem, totumque Orientem pervasit Christi religio, quæ Mosi Mosaiscaque doctrinæ notitiam, partim figmentis his in locis dissimulatam emendavit, partim obsoletam vetustate renovavit, magna cautione prisca veterum Persarum dogmata à recentioribus seponenda & dijudicanda sunt. Nam quod Deum unicum, æternum, immensum agnoscunt; quod mundum à Deo conditum non aliter narrant ac Mosès; quod Deum post singulorum dierum opus, quietis causa cessasse volunt; quod pri-

mos hominum parentes à Deo esse procreatos, & horum gratia facta reliqua; Adamo, illi, huic, Evæ nomen fuisse; quod Luciferi perduellionem, & perpetuas adversus homines insidias prædicant; quod Diluvium, & generis humani reparationem fatentur; quod Noachum, alterum Adamum appellant, magna hæc ex parte debere videntur institutioni & disciplinæ Christianæ, in multis licet ab illis adulterate. Quod Legumlatoris sui matrem sculptori nupuisse; quod post missum ad eum Angelum à Deo, gravidam se sensisse; quod ex Astrorum inspectione natum Zoroastrem, eique imperium in animos hominum destinatum deprehendisse horum temporum Astrologos; quod Regem, qui tum per vim regnum obtinebat, veritum ne ab infante recens nato olim solio deturbaretur, mulieres omnes uterum ferentes trucidari iussisse; quod absentem à parentibus anxie quæsitum esse dicunt: quod baptismatis ritum servant; quod quamdam sacræ Confessionis adumbrationem retinent; quod acceptas injurias condonari, & ex animo deleri jubent, hæc ex evangelicis historiis ac præceptis manifeste arcessita sunt.

II. Quod autem inter Deos suos principem ponunt Tauthe, eique filium adscribunt Moymin, ut traditum est à Damascio in libro nondum edito *ἡθι ἀρχῶν*, qui servatur Oxonii, id ex vicinis populis Phœnicibus, & Ægyptiis, cum quibus maxima gesserunt bella & commercia, omnino videntur sumisse, quorum Taautum & Theuth supremum Deum eundem, & Mosem esse ostendimus. Apud Ægyptios etiam & Emefenos diximus Mosi nomen fuisse Monimos & Monios. Sed & Solis, ignisque colendi ritus, cui Persæ obsequuntur ad hanc diem, ac plurimæ veteris eorum instituti reliquæ; præcipue vero tota Zoroastris historia & præcepta, etsi ab ultima vetustate, & à multis ante natum Christum annis ad eos à majoribus transmissa sunt; non apud eos tamen nata, sed exotica & adventitia esse non inani conjectura opinatus est Agathias, uti paulopost declarabimus. Hunc Zoroastrem legumlatorem, doctrinæ suæ & religionis reformatorem, ac morum censorem venerantur. De eo multiplex est, & prorsus incerta virorum doctorum sententia. Alii Chamum Noachi filium esse censent; quidam Chami filium Mesraimum; Japetum nonnulli; nonnulli Chus, alii Assur; quidam Nemrod. Alia mihi est, nec levibus conjecturis nixa opinio, non alium eum fuisse quam Mosem. Non prorsus quidem tempus convenit: verum adeo discrepantia de eo ab Auctoribus tradita sunt, ut hæc varietas falsâ omnia de ejus ætate scripta esse, ac fucio circumlitam esse veritatem satis probet. Necenim Eudoxum, Aristotelemve moror, qui sex millibus annorum Platone vetustiorum Zoroastrem finxerunt; nec Hermodorum Platonicum, aut Hermippum, qui eum annorum millibus quinque Trojanum bellum præcessisse rati sunt, & Plutarcho ac Suidæ idem sententibus præverunt. Hos pro merito confutat Plinius. Sunt qui Nini æqualem faciunt, & Abrahamo paulo antiquiorem, atque ita Christi ortum plus duobus annorum millibus prævertisse. His consentiunt recentiores hujus ætatis Persæ, Abrahami cœvum statuentes Persarum regem Gustaphum, qui acceptam à Zoroastre religionem in Perside propagavit. Nec defuit tamen, qui Gustaphum illum quingentis solum annis Christo priorem opinantur. Alia est Xanthi Lydi ratio, à Zoroastre ad Xerxis transitum sexcentos annos ponentis. Id propius ætatem Mosi accedit; cujus obitus mille circiter annis Diabasin Xerxis antecessit. Auctor est Agathias, Hytaspis cœvum fecisse cum Persas suis temporibus, nec facile ætatem ejus deprehendi posse. Cyri avum fuisse statuit Imæel Abulfeda in Historia. Cambysis æqualem ponit Gregorius Abulfaragius, Hytaspem ipsum esse conjicit Pocockius in his literis apprimè versatus. Ex hac sententiarum fluctuatione id colligo, supposititiam esse Zoroastris personam, cui etsi vera subest Mosi persona, falsâ tamen ipsa est, & tota figmentis confuta, de qua certi nihil cognitum est, aut literis proditum. Idem concludas & ex ignoratione patriæ Zoroastris: de ea quippe non minus quam de ætate inter scriptores disconvenit. Sinam recentiores Persæ apud Indos degentes faciunt: at Carmaniæ incolæ Franco patre genitum, hoc est homine ad occasum nato, qualis fuit Moses in Ægypto natus, quæ ad Persidis occasum sita est. Atqui hodierni hi Persæ Carmanienses majorum suorum doctrinam alienis opinionibus & ritibus minus oblitam ac permittam videntur retinuisse, quam priores illi Indiæ inquilini, à patria sua jamdudum exterminati, & moribus exterorum ac dogmatis imbuti. Itaque valde à prioribus religione & ceremoniis discrepant: quamquam & in multis conveniunt, ut facile eandem originem possis agnoscere. Zoroastrem nunc Persam, nunc Medum statuit Clemens Alexandrinus, Perfomedum Suidas, plerique Bactrianum, alii Æthiopem: quos inter ait Arnobius ex Æthiopia interiore per igneam Zonam venisse Zoroastrem. An quod ex Chusitide regione uxorem duxit Moses? Chus autem ab Interpretibus Septuaginta, & deinde à Josepho, aliisque plurimis, Æthiopia numquamnon exponitur: quod ut ita aliquando esse intelligendum alibi do-

Zoroastres
idem ac Mo-
ses.

Agath. libr. 2.

Eud. & Aristot.
apud Pto. libr.
30. cap. 1.
Hermod. apud
Laert. Proctem.
Hermipp. apud
Plin. libr. 30.
cap. 1.
Plutarch. De
Isid. & Ostrid.
Suid. in *ἡθι ἀρχῶν*.
Plin. libr. 30.
cap. 1.
Xanth. apud
Laert. in
Proctem.
Agath. libr. 2.
Abulfed. Hist.
cap. de Persis.
Abulfar. Hist.
Dyn. 7.
Pocock. in
Abulfar. de
morib. Arab.
pag. 147.

Clem. Alex.
Strom. 1.
Suid. in *ἡθι ἀρχῶν*.
Arnob. libr. 1.
Observ. in Ori-
gen.

cuimus, ita longe saepius Arabiam notare alii demonstrarunt. Ergo Mosis uxor, Chusitis cum esset, & ex Arabia orta, in libro tamen Numerorum Æthiopiissa vocatur. Hinc & Mose Æthiops credi potuit, qui tot annos transegit in Arabia apud focerum Jethro, & tandem per Arabiam gentem Israëliticam circumduxit. Alia praterea opinio hujus causa esse potest bellum, quod adversus Æthiops gessit Mosem Josephus scriptum reliquit. Quod autem Æthiops habitus sit, inde factum est, ut Sina quoque, & Persa, & Medus fuerit existimatus. Veteres enim Geographiae imperiti Æthiopiam & Nili fontes versus ortum esse sitos rati sunt: quocirca Memnonem Æthiopem, Aurorae filium dixerunt, idemque Sufis & Thebis Ægyptiis colebatur: & Nilum ab ortu fluere scripsit Staius, & Persidem praeterfluere Virgilius. Sed & Æthiopum Asiaticorum meminerunt Herodotus & Philostratus. Nec alius videtur Zoroastres Proconnesius; etsi distinguit Plinius. Omnino is est, quem Petrus Comestor in Historia Ecclesiastica Thracia regem fuisse narrat. Quod & Mosei convenit: nam Thraciam pro Palæstina sumunt aliquando fabulatores, cujus rei infra aperiemus causas, cum de Orpheo differemus. Has inter se pugnantis sententias acute conciliaturos se existimarunt nonnulli, si plures statuerent Zoroastres. Præluxit illis Plinius, qui unus Zoroastres fuerit, an postea & alius, non satis constare ait: item Suidas, qui Zoroastrem alium Bactrianum, Peromedum alium statuit. Certe regem illum Bactrianorum, qui cum Nino parum prospere conflixit, non Zoroastrem, sed Oxyartem ex Ctesia Diodorus appellat. Neque qui unicum Zoroastrem posuit, sed vel æquo vetustiore, aut recentiore, neque qui plures, rem uti erat assecuti sunt. Unus utrique error, sed variis partibus illudit, quia hunc esse Mosem utriusque ignorarunt, quod sequentia ostendunt. Levius ii peccarunt, sed peccarunt tamen, qui Zoroastrem cum Ezechiele confuderunt, uti suo loco demonstrabitur. Felicius coniecit Goropius Becanus, qui neque Zoroastrem, neque Mercurium Trismegistum, neque Orpheum unquam existisse contendit. Oromazi sive Ormazdis filium esse Zoroastrem finxerunt fabularum architecti, alludentes ad Amrami nomen, qui fuit pater Mosis. Risisse eum ferunt, quo die natus est, quia matri suæ Mose, statim ut natus est, apparuit elegans, quod exponit Interpres Arabs, *venusse videns*. Præceptorem habuisse Azonacem scripsit Hermippus: at supra notavimus Abizannacem unum fuisse ex nominibus Mosis, secunda litera extrita; ut fit in *omiso*, quod est *obmisso*, in *ostendo*, quod est *obitendo*, in *rudis*, quod est *palædo*: Zoroastri ergo Azonacem præceptorem dare, tantundem est ac adscriptam Zoroastri doctrinam ad Mosem referre. Ad nomen quod spectat, non Zoroastrem, sed *Zardust* *زردشت* Persæ appellant. Hanc vocem Græcorum nonnulli pro more inter eos recepto ad linguæ suæ genium temperatam recuderunt in Zoroadus, & Zaradas. Utroque enim nomine, Agathia teste, Zoroastres appellatus est. Zaradas autem sive Zoroadus, idem est qui Zaras Pythagoræ præceptor, Alexandro Polyhistori memoratus, & qui Zaratas Plutarcho, & qui Zares Suidæ, & qui Zaroës Pseudo-Abdia, & qui Zabratas Porphyrio dictus, quique in corruptis, ut videtur, Clementis Alexandrini codicibus Nazaratus perperam appellatur, & qui, ni valde fallor, Zathraustes vocatur apud Diodorum, & legumlator Arimasporum fuisse dicitur. At longe plures Zoroastrem nuncuparunt, & quasi vox esset Græcicae originis, ex *ζωός* & *ἀστρον* constata, *vivum sidus* exposuerunt. Dinon *ἀστροβίτου*, sive ut aliis legendum placet, *ἀστροβίτου* interpretatur. Persæ vero *Zardust* exponunt, *amicum ignis*, atque id illi nomen ex eo factum esse dicunt, quod cum eum mater gestaret in utero, cœlum ardens, & igneo rubore undique perfusum aliquando viderit; fortasse & propter visum Zoroastri ipsi flammis coruscantem Deum, & delatum de cœlo ignem. Utramque nominis originem tangere videtur Clemens Recognitionum auctor, cum ait Persas *extructo sepulchro ad honorem ejus, tanquam amicum Dei, ac fulminis vehiculo ad cælum sublatum adorare ausos esse, & quasi vivens astrum colere*. Hinc enim & nomen. Post mortem ejus *Zoroaster, est hoc vivum sidus, appellatus est*. Originem prioris partis vocabuli hujus indicent, si qui vetustam Persarum linguam callent, in postrema certe nominis parte, dictio *𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴* facile dignoscitur, quæ Chaldaice *ignem* sonat. Persæ dicunt *𐎠𐎹𐎲𐎡𐎴* *Atesch*, transpositis literis. Qua ratione & Magus, sive Cultor ignis nuncupatur. Quemadmodum autem istæ appellatio Mosei conveniat, facile intelligitur & ex conspecto illi Deo in rubo ardenti, & in fastigio Horebi montis inter ignes & fulgura, & ex splendida ejus & candenti facie post habita cum Deo colloquia. Quo accedit pervulgata inter Rabbinos narratio, qua Mosem ferunt ex ardentibus Ægyptiorum catinis evasisse, quibus Judæi torrebantur. Inde est quod Zoroastres Carmanienfibus Persis *Zer atecht* nuncupatur, hoc est juxta ipsorum expositionem, *Argento lotus*, quod Regis Persarum jussu, inquit, certius explorare volentis quam Deo carus esset, in vas liquefacto argento plenum se ipse dimiserit, ex eoque illatus exie-

Num. 11. 1.

Joseph. Antiq. libr. 1. cap. 5.

Stat. Theb. libr. 4. & 8. Virg. 4. Georg. Herodot. libr. 3. Philostr. vit. Apoll. libr. 3. cap. 6. Plin. libr. 10. cap. 1. Suid. in *ζωογράφος*.

Diod. libr. 2.

Gorop. in Gal. libr. 7. cap. 16.

Hermipp. apud Pim. libr. 10. cap. 1.

Alexander Polyh. in libro De Pythagorice symbolis, apud Cyrill. libr. 4. contr. Julian. Agath. libr. 1. Plut. *ἀστροβίτου* *ἀστροβίτου*.

Suid. in *μυθολογία*.

Abd. Hist. Apost. libr. 6. Perphy. in vit. Pythag. Clem. Strom. 1. Dinon apud Laert. in Proœm.

Clem. Recogn. libr. 4. cap. 18.

rit. Sunt qui Zoroastrem, ut dixi, nomine proprio τ *Mog*, hoc est *Magum*, dictum fuisse purant. Hoc si sit, ab auctore Mago disciplina Magorum habuerit vocabulum. Magagistiam, vel Magachagistiam (non, ut in Ammiano legitur, Machagistiam,) mystico nomine Plato appellabat: quasi dicas $\mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\iota\alpha\mu$. Arabibus certe dicitur $\mu\alpha\gamma\omega\sigma$ *Magus*. Cum hunc enim ignis colendi ritus tradidisse hominibus, ac Dei mysteria nuntiasse narrant, non alium quam Zoroastrem fuisse satis ostendunt. Nomina autem *Magus* & *Mog* ex nomine Mosis recusa & recocta credere licet. Ut ex $\mu\alpha\gamma\omega\sigma$ factum $\mu\alpha\gamma\omega\sigma$, hinc $\mu\alpha\gamma\omega\sigma$, ita *Magus* & *Mog*; quemadmodum ex $\epsilon\lambda\alpha\iota\omega\sigma$, *valgens*: cum præsertim Arabica litera τ quæ reperitur in dictione *Magus* efferatur per g molle, quale illud est quod nos Galli pronuntiamus ante e & i vocales. Hoc autem elementum sic pronuntiatum accedit ad sonum Ebraicæ literæ ω . Dixi à Mago, sive Zoroastre, nomen habuisse Magorum scientiam; quippe scientiæ ipsius auctor habitus est. Primum artes Magicas invenisse, & mundi principia, siderumque motus diligentissime tractasse scribit Justinus. Atque id inter Auctores magno consensu convenit. Quippe eruditus erat *Mosès omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis & in operibus suis*; & totam prodigiis suis ac mirifica vi conturbavit Ægyptum, & Jamnis ac Mambri incantamenta retudit. Quapropter Plinius nobilissimos magicæ artis auctores recensens, Mosis simul cum Zoroastre meminit: *Est & alia, inquit, magices factio, à Mose, & Jamne, & Jotape Judæis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem.* An inde rati sunt quidam, apud Laërtium, Magorum discipulos fuisse Judæos, an quod à Chaldæis orti sunt? Cæterum magiam Zoroastris, non præstigiaticem illam & $\mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\iota\alpha\mu$ intelligi volunt Veterum peritissimi, sed Dei cultum & divinarum rerum scientiam. Sic visum locupleti auctori Platoni, quem itidem ut Pythagoram, Empedoclem, & Democritum, ad eam comparandam navigavisse, exiliis verius, quam peregrinationibus susceptis docet Plinius. Multus est in magica arte tuenda Apuleius, quem si cui consulere vacat, is magiam Zoroastris intelliget esse *Diis immortalibus acceptam, colendi eos ac venerandi pergnaram, piam scilicet & divini scientem, jam inde à Zoroastre nobilem, calitum antistitem, & Magum* Perfarum lingua, nihil aliud quam *Sacerdotem* sonare. Non multum hinc abeunt Dio Chrysostomus, & Porphyrius, cum homines rerum divinarum peritos, & Dei cultores, Magos aiunt à Persis appellari; id enim Persica dialecto vocem hanc significare. Philo Magos vult esse Philosophos naturæ arcana rimari solitos. Docet Hefychius Persas appellare Magum, qui pius sit, & Theologus, & sacerdos. His adstipulatur Suidas, cum Magos Persas, Zoroastris disciplinis instructos, Philosophos esse tradit, & Dei amantes. Itaque Zoroastrem creationis mysteria à Deo edoctum fuisse Persæ affirmant, futurorum prænotione, aliarumque rerum complurium scientiam imbutum, quæ revelare nefas esset; mundi quoque tractasse principia perhibet Justinus, & res Astrologicas, de qua libri quinque ei adscripti à Suida memorantur: Mosis quippe de mundi creatione, huic à Deo tradita quinque libri extant, quibus futura multa vaticinatus est, & præter legem $\epsilon\gamma\sigma\tau\alpha\sigma\tau\epsilon\sigma$, quam habemus, $\alpha\gamma\epsilon\sigma\tau\alpha$ multa, & disciplinarum principia, ut volunt Ebraeorum magistri, senioribus Israëlitis & sapientioribus prodidit: quem cum Stephanus in Actis eruditum omni sapientia Ægyptiorum esse dixit, Mathesin præcipue & medicinam intelligi voluit, ut exponit Clemens Alexandrinus. Est apud Abulfedam vetustiores Zardusto Magos duo rerum principia posuisse, lucem ac tenebras; sive Deum ac Diabolum; hanc ipsorum doctrinam reformasse Zardustum, cum luce ac tenebris antiquiorem docuisset esse Deum, unicum ac socio carentem, lucis & tenebrarum, & mundi ex earum permissione conflati opificem. Abulfaragius vero Eliae discipulum à nonnullis creditum fuisse narrat, & Persis Messia adventum prædixisse, atque ejus vaticiniis præmonitos Magos stellam Messia nuntiam agnovisse. Addunt alii ex Arabibus, idola ipsum sustulisse. In his Mosem licet deprehendere, qui veram originis mundi à Deo uno rerum omnium opifice conditi historiam æquales suos, magnis, ut videtur, ignorantia tenebris circumseptos, & posteros quoque scriptis voluminibus docuit, quorum initium à tenebris & luce ducitur. Eliae discipulus creditus est, cum Eliae magister credi debuisset, qui Legis à Mose tradita disciplinam ac præcepta fecutus est, & ex eadem gente est prognatus. Messia adventum vere prædixit Moses, & libris suis clarissimas tanti beneficii prædictiones inseruit. Quamobrem fieri potuit, ut Magi illi qui Christum Jesum adorandi causa adierunt, cum ex aliis indicis, tum ex Mosaicarum scripturarum lectione, genus ejus, sedem, ac ætatem cognoverint. Denique idolorum cultum gravissimis verbis Mosès interdixit. A rege Sinensium, apud quos fingitur natus, insidiis appetitum & morti destinatum Zoroastrem narrant, submissis etiam percussoribus. Alii regis Perfarum, infanti plagam gladio inferre parantis, manum illico exaruisse fabulantur; & tamen prodigiali poena haud-

Amm. Marcell. libr. 23.

Justin. libr. 2: cap. 1. Act. 7. 22.

Plin. libr. 30: cap. 1.

Laërt. Proem.

Plat. Alcib. 1.

Plin. libr. 30: cap. 1. Apul. Apol. 1.

Dio Chryf.

Orat. 36.

Porphy. $\epsilon\mu\delta$ $\alpha\mu\sigma\chi$. $\epsilon\mu\delta$

libr. 4.

Phil. libr. Quod

omnis probus

liber.

Hefych. in

M. 120.

Suid. in $\mu\alpha\gamma\omega\sigma$.

Justin. libr. 1.

cap. 1.

Suid. in $\zeta\alpha\sigma$.

p. 525.

Act. 7. 22.

Clem. Alex.

Strom. 1.

Abulfed. Hist.

cap. de Persis.

Abulfarag.

Hist. Dyn. 5.

quaquam absterritum in ignem inferi Zoroastrem iussisse: verum Dei omnipotentis nutu ardentem rogum in roseum cubile conversum molliter puerum excepisse, & le- ni somno fovisse: nec ita tamen respicientem Regem, cum nova ei compararet sup- plicia, Deum hominis impietatem venenatis culicibus immisis ultum esse. Moses, itidem ut reliqui Israelitici generis pueri, ad mortem ex regis Ægyptii mandato damnatus, in profluentem missus est; atque inde servatus cum esset, rursus ad sup- plicium à Pharaone quaesitus est. At is longo post tempore, ex Madianitico exilio rediit in patriam, Regis tum in Ægypto Israelitas durissima tyrannide prementis pertinaciam magna culicum vi excitata multavit. Zoroastrem deinde à regis Sinensis insidiis tutum aiunt in Perfidem profugisse: Moses à Pharaonis malevolentia incolu- mis in Madianitidem regionem concessit. Zoroastrem ad Persas fugientem, fluvios iter morantes congelasse dicunt; mirificum maris Rubri duce Mose transitum hac fabula significantes. Dio Chrysostomus in oratione quæ Borysthenica appellatur, nonnulla habet ex doctrina Persarum, ad hanc dissertationem perapposita. Zoroa- strem dicit sapientiæ & æquitatis studiosum, vitatis hominum congressibus in mon- tem secessisse, qui delapsus de cælo ignibus conflagravit: hac rei novitate perterri- tos Persarum primores: qui cum monti succederent, & Deum precibus placare vellent, illasum ex igne prodiisse Zoroastrem, bonoque eos animo esse iussisse, & quosdam sacrificiorum docuisse ritus, tanquam à Deo sibi in monte traditos: postea vero, non vulgo se immiscuisse, sed cum hominibus solum ad pietatem colendam natis es- se conversatum, & divini cultus peritis, quos Persæ Magos dixere. Non valde di- screpant quæ de Zoroastre Persæ recentiores tradidere: Zoroastrem enim narrant Perfidem profugum, cum aliquando solus in agro devia loca sectaretur, in cælum fuisse evectum, & Deum flammis oblitum vidisse, non oculis quidem suis, qui tan- tum fulgorem ferre non poterant, sed ascitiis Angeli oculis; ab eoque librum Le- gis, quem Zundavastaw appellant, accepisse, & ignem de cælo in terras detulisse. Nempe Mosem audiverant in Arabia oves aliquando pascentem, ad radices Horebi montis rubum ardentem vidisse; cui cum inesse Deum intellexisset, *abscondisse faciem suam, non enim ausum esse aspicere contra Deum; & in eodem postmodum monte inter flammam & fulgura Legem manu Dei scriptam (librum Arabes appellant) accepisse, cum totus mons Sinai fumaret, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascende- ret fumus ex eo, quasi de fornace, essetque omnis mons terribilis; ipsumque ad suos sub- inde remeantem, persulam luce nova faciem, & igne cælesti coruscantem retulisse; & ad contundendam Pharaonis pervicaciam fulgura & tonitrua grandine missa de cælo eduxisse, ut habetur in Exodo. Inde quoque est quod habent Suidas & Glycas, optas- se Zoroastrem igne cælesti interire, & quod habent Fasti Siculi & Cedrenus & Gre- gorius Turonensis, reipsa de cælo tactum perisse, & quod habet Auctor Recognitio- num, à Dæmone, quem importunius frequentabat, igni succensum arsisse. Sunt qui ex hominum oculis evanuisse garriant: unde Carmanienium Persarum plerique in cælum evectum fuisse affirmant; nonnulli in sandapilam forte oblatam se prope Bag- dadum condidisse, in eaque raptum fuisse ab Angelis. Deum non aperta facie, & re- velato vultu, sed ignibus obductum, & tectum flammis, Zoroastri visum esse volunt Persæ; quia Mosi dixit Deus: *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Prodigis fidem Legi suæ Zoroastrem adstruxisse volunt, itidem ut Mosem suæ. Zoroastrem in desertis casæo vixisse annis viginti, ita temperato, ut vetustatem non sentiret, tradidisse nonnullos refert Plinius: ita videlicet manna in deserto Israëlitis subministrata, & vestium post annos quadraginta nequitiam detritarum portentum hoc commento dissimularunt. Ad hæc in multis conveniunt Zoroastri & Mosi leges. Alienas facultates concupisci vetat Zoroastres, vetat & Moses. Studium Legis suæ valde commendat Zoroastres, itidem ut Moses suæ. Ciborum mundorum & immun- dorum discrimen statuit Zoroastres, perinde ut Moses; atque horum usum, aliarumque rerum impurarum contactu uterque interdixit. Injurias condonari sanxit uterque. Ad legem uterque suam addi quicquam vetuit, aut ab ea detrahi. Unum uterque Ponti- ficem maximum esse iussit, cui frequens præscribitur lavationum usus, & honorum om- nium decimæ attribuuntur. Cum uxore ægra ex *καταμνήσις* congressi Pontificem ve- tuit Zoroastres, Moses Israëlitas universos. Mulieres hoc affectu laborantes, ab homi- num consortio segregatas seorsum degere jubet uterque, Suilla Persæ abstinent; absti- nent & Israëlita. Statuas Persæ non habent, nec Ebrai. Delatum autem à se de cæ- lo ignem subjectis pabulis indefinenter & perpetuo ali ita sanxit Zoroastres, ut præ- cipuum illud & velut Legis suæ *καταμνήσις* mandatum esse voluerit. Adeo ut voca- bulum *Magus*, quod Zoroastri sequacibus tribuitur, apud Persas & Arabes, pro Cul- tore ignis, tralatitio usu sumi soleat. Atque hunc ritum non apud ipsos natum, sed*

Exod. 1. 6.

Abulfarag.
Dya. 2.
Exod. 19. 18.Exod. 9. 23.
Suid. in *κα-
ταμνήσις*.
Mich. Glyc.
Ann. Part. 2.
Greg. Tur. 1. 1.
Hist. Fr. cap. 5.
Clem. Recogn.
libr. 4. cap. 27.

Exod. 33. 23.

Plin. libr. 11.
cap. 42.Exod. 20. 17.
Deut. 11. 18. &
seq.
Levit. 11.
Levit. 19. 18.
Deut. 4. 2.
Num. 18. 21.

Levit. 18. 19.

Levit. 11. 7.
Exod. 20. 4.

alijunde, uti & ipsorum pleraque, traductum merito suspicatus est Agathias. Scilicet hoc ipsum est præceptum Moſis: *Ignis autem in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubjiciens ligna mane per ſingulos dies, & impoſito holocauſto deſuper adolebit adipēs pacificorum. Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deſiciet in altari.* Hinc orta apud Judæos feſtivities, quam appellabant *ἑυλοφοειών*, qua ligna in Templum portare conſueverant, ad ignis illius inextincti pabulum. Meminit Joſephus. Is porro ritus apud exteras gentes propagatus eſt, quæ in prytaneis ſuis ignem perpetuum magna cura aſſervare ſolent. Vetuſtiſſimum hunc eſſe apud Chaldæos morem memoriæ prodidit R. Moſes ben Maimon in More nevochim. Invaluit eadem conſuetudo apud Medos & Cappadocas; apud Dugbimos quoque Benjaminio Tudelenſi memoratos, & in Aſiæ inſulis Chenerag ignem adorantes, in eumque ſe ſponte ſæpe, itidem ut apud Indos fieri ſolent legimus, cultus & obſequii cauſſa immittentes, ſequē vivos concremantes. Invaluit & apud Phryges, aliaſque Aſiæ gentes. In cultum ignis tota Ægyptus conſenſit: τὸ πῦρ ἐφ' ἑλπιῶν ἀθάνατον ἐν τοῖς ἱεροῖς. *Ignem immortalē ſervabant in delubris:* inquit Porphyrius de Ægyptiis: unde tot apud illos Vulcani ſimulacra. Iarbas apud Getulos,

*Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias Divum æternas.*

ut habet Virgilius. In templo Gaditano Herculis ignem arſiſſe perpetuum tradit Silius. Factum id etiam in templo Jovis Ammonis: factum apud Arabes, qui ſtatis ſingulorum dierum horis igni ſacrificabant, ſequē ei devovebant, ut accurate referet R. Menachem Lonzano: factum & in Delphico templo; quippe & alius Moſis typus Apollo fuit, ut infra demonſtrabimus: factum & Athenis in templo Minervæ Poliadis: nec Athenis ſolum, ſed & in omnibus Græciæ urbibus, ut probatum eſt à Caſaubono in Athenæum: factum & in Ætnæo Vulcani templo, & in Erycino Veneris, auctore Eliano: factum id quoque Romæ à Veſtalibus, traducto more ad Romanos ab Albanis, qui eum à Lavinienſibus, hi à Trojanis acceperant: vel traducto potius à Græcis: dubitat enim Prudentius, à Phrygia, an à Græciâ arceſſenda ſit ea conſuetudo; mihi vero haud paulo ſit veriſſimilis per colonias Græcorum in Italiam fuiſſe illatam. Iſi demum Romanorum Imperatores, Regum Perſarum exemplum ſecuti, ignem ſacrum ſibi præferri voluerunt. Nec ita pridem ignis perpetui ſervandi ritus exolevit apud Lithuanos, Samogitos, & Moſcovitas, cum quibus olim per Armeniam & Iberiam, ut hodieque, commercia Perſis eſſe potuerunt: cum præſertim celeberrimum in Caucaſo regionibus illis imminente Pyreum per multa ſæcula inreſtinctum perfeveraverit. Id manere ad hanc diem affirmavit Teixeira, alique complures; quod falſum eſſe deprehendit Olearius, oculatus teſtis, ſcriptor integerrimæ fidei. Hunc à Perſis ritum profecto acceperunt Sarmatica iſtæ gentes; & vetuſtiſſimum quidem hoc eſt, cum Sauromatas ignem venerari tradidit Nymphodorus in libro De barbaricis inſtitutis, ut teſtatur Clemens Alexandrinus. Scribunt idem de Tartariſ Guelielmus de Rubruquis, & Johannes Plancarpinius. A gentibus iſtis Borealiſ transiit eadem conſuetudo ad Hibernos, apud quos Moniales Kildarienſes ignem à multis annis, vel potius ſæculis ſervafſe narrat Giraldus Cambrenſis. Ignis Brigidæ vocabatur, quaſi rei auctoꝝ pia virgo fuiſſet. Cænobium ipſum dicebatur, Domus ignis. Verum ab Ethniciſ traductum fuiſſe inſtitutum indicat Henrici Archiepiſcopi Dublinienſis factum, qui ſuperſtitionem hanc, ut pote profanam, & Chriſtiana pietate indignam abolevit. Quamquam & renovatam ſubinde, ad Henricum octavum perfeverafſe, ſunt qui conſtanter affirmant. Quinetiam morem eumdem ſervafſe Mexicanos notat Herrera. Sed & Sinas quoque, apud quos natum Zoroaſtrem volunt Perſæ recentiores, ignem adorare, & injecti ſuccini crematione colere peregrinatores narrant. Legimus porro apud Maximum Tyrium, priſcos Perſas cenſuiſſe ignem eſſe divinitatis ſimulacrum; quæ videtur Brachmanum quoque fuiſſe opinio. Item Porphyrius: θεοῖς ὅδ' ἐπὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον φυλάττεται ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὃν μάλιστα ἀποτίς ἐμυῖνάτων. *Diis enim ignem immortalē ſervamus in Templis; ut pote qui ſit ipſis quam ſimillimus.* At poſtmodum, non ut Dēi imaginem, ſed ut Deum ipſum, ignem coluerunt. Quo eos fortafſe perpulit iſtud Moſis: *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* Vere itaque adverſus Apionem prædicat Joſephus, cum alios ritus pleroſque à Judæis accepiſſe gentes propemodum univerſas, tum maxime *λύγων ἀνακάνουσι*: Redeamus ad Zoroaſtrem, ex cujus fama & exiſtimatione provenit eorum fallacia, qui ſub ejus nomine Oracula quædam magica Græce ſcripta incautis obtruſerunt. Edita illa ſunt cum Pſelli & Plethonis ſcholiis: ſed ſi nares admoveris, fraus ſubolebit. Vetuſtiora quidem illa ſunt, nihilo tamen *γρηγοῦται* Oracula, quæ Cræſi temporibus extitiſſe narrat Nicolaus Damafcenus. Inſinceros quoque eos dixerim libros, quos Chaldaice ſcriptos, & Chaldaicis commentariis illuſtra-

Agath. libr. 1.
Levit. 6. 12, 13.

Joſeph. de bell.
Jud. libr. 2.

Maim. in Mor.
Nev. libr. 3.
cap. 30.

Porphyr. *ἑυλοφοειών*
libr. 1.
Virg. Æn. 4.

Sil. libr. 3.

R. Men. Lonz.
in Duab. man.
nib.

Caſaub. Anim.
in Athen. libr.
15. cap. 19.
Elian. De ann.
libr. 10.
cap. ultim. l. II.
cap. 3.
Prudent. libr. 2.
cont. Symmach.

Olear. Tom. 1.
libr. 4.

Clem. Alex.
Protrept.
Rubruq. cap. 3.
Plancarp. cap. 3.
Girald. Camb.
Topogr. Hibern.
diſtinct.
2. cap. 34.

Herr. Dec. 5.
libr. 2. cap. 15.

Maxim. Tyr.
Orat. 38.
Porphy. *ἑυλοφοειών*
libr. 1. 2.

Deut. 4. 24.
Joſeph. libr. 2.
cont. Apion.

Nicol. Damasc.
Hiſt. libr. 7. in

Exc. Const.
Porphyr.
Plin. libr. 30.
cap. 1.

Euf. Præp. Ev.
libr. 1.

Clem. Alex.
Strom. 1.
Suid. in Za-
pæpæ
Auct. Recogn.
libr. 4. cap. 27.
Porphyr. in Vit.
Plotin.

ros, & effata ac sententias complexos Johannem Picum habuisse ferunt; infinceros & librum Zind, mihi de nomine solum cognitum, quo ritus magicos, & ignis colendi disciplinam aiunt contineri: infinceros & quos Hermippus, Plinio teste, ducen- tis versuum millibus sub Zoroastris nomine conditos, indicibus quoque positis expla- navit. Ex iisdem falsariorum incudibus profectus est supra memoratus Perficarum Le- gum codex Zundavastav, quem vetustissimum tamen conjicio, & eundem fortasse, qui ab Eusebio Collectio sacra Perficarum rerum appellatur. Indidem profectus & quem se in arcanis habere jactabant, qui Prodicti Philosophi doctrinam sectabantur, ut est apud Clementem Alexandrinum; indidem & quos commemorat Suidas; & qui de Magia, Zoroastris nomine scripti circumferebantur, ut habet Auctor Recognitionum; & quem tradit Auctor Astrologiæ cujusdam Perficæ, Ebraice redditæ, ab eo lucubra- tum, & Regnum Dei fuisse incipitum, & manibus Perfarum assidue gestari esse soli- tum. Scribit Porphyrus, Plotini temporibus à Christianis suppositos fuisse & confictos libros plerosque; in his Apocalypsin Zoroastris, cujus *voðias* à se, cum sermonibus, tum scriptis fuisse demonstratam. Hoc genere fraudis nimis sæpe usi sunt priscorum Ecclesiæ temporum Heretici. Adulterina illæ lucubrations, quarum meminit Porphy- rius, Gnosticos auctores habuerunt, ad quos & confutationem suam scripsit. Nec dictu facile est, quantum Republicæ Christianæ nocuerint ejusmodi fallaciæ: nec enim Hæ- reticos ab Orthodoxis discernabant Ethnici. Illorum itaque doli & nefariæ artes in- famiam utrisque & odium conlabant. Nunc cum ex hac dissertatione clarissime pa- teat Zoroastrem ipsum esse Mosem, & vetustissimæ Perfarum religionis fontem esse Mosaicam Legem, Mosi certe antiquitas luculenter mihi videtur esse comprobata.

CAPUT SEXTUM.

- I. Ex libris Mosi fluxit prisca Indorum religio; cum Guzarattensium,
II. tum & Coromandelensium. III. Qui factum ut ad Indos
Mosaica doctrina penetravit.

Ex libris
Mosi fluxit
prisca Indo-
rum religio,
cum Guza-
rattensium,

Megasth. l. 1.
Indic. apud
Clem. Alex.
libr. 2. Strom.

Strab. libr. 15.

Philostr. Apoll.
libr. 1. cap. 4. & 5.

I. **V**etustissimam esse Indorum Guzarattensium religionem nemo nescit. Præ- cipua ejus dogmata libro quodam continentur, cui nomen fecerunt Cha- ster; tantæ antiquitatis, ut omnem apud illos memoriam superet; exoleta lingua scripto, & ab hominum, præterquam doctorum aliquot, usu intermissa. Antiquos etiam habent priscorum Brachmanum codices, quos novitii Brachmanes studiose le- gunt. Tam manifestis autem & illustribus insignita est secta hæc Mosaicæ historiæ & doctrinæ monumentis, ut nulli dubium esse possit, quin ex iis expressa sit: nam & de mundi, & primi hominis, primæque mulieris creatione eadem differit, deque primæ horum progeniei vitiositate, exitio, & reparatione. Deum narrant de caelo delapsum in montem Meropurbateum, luce & radiis coruscum, Bremavio Patriarchæ legum suarum codicem Chaster de nube tradidisse: quia videlicet Mosem à Deo sic Legem in Horebo monte accepisse audiverant. Meropurbateum montem Meron esse suspicor In- diae montem, Nysæ proximum, hederis & vitibus constum, ab iis celebratum qui Bacchi res gestas memoriæ commendarunt: nam & hinc ortum eum ferunt. Meros autem, quæ vox Græce *Femur* sonat, occasionem dedisse creditur Græcis Bacchum è Jovis femore natum fingendi. Æque certe fictitius videtur ille mons Meros; ac Bac- chi ortus: sed tamen cum Bacchum constet Mosi esse typum, uti probatum est à no- bis, eum sibi sub alio nomine asciscentes Indi, Meron quoque in fabulas suas transtu- lerunt. Tota hæc gens in certas tribus distincta est, quarum nulla est unquam per con- nubia, vel adoptiones, vel affinitates confociatio: quippe sic in duodecim tribus dis- cretam Israëliticam gentem cognoverant, inter quas, quemadmodum Levitica sacris dedita est, ita apud illos sacris procurandis Brachmanes vacant. Megasthenis, accu- ratissimi rerum Indicarum scriptoris, qui Alexandri magni temporibus apud ipsos In- dorum reges historiam suam concinnabat, verba ea repræsentat Clémens Alexandri- nus, ex quibus intelligas veteribus Græcis, in iis quæ ad naturam pertinent, Brachma- nes & Judæos fere consentire. Itaque de mundi origine ea credidisse ipsos ex Megasthe- ne refert Strabo, quæ credenda esse Moses docuit; à Deo videlicet conditum, ab eo- dem regi, & olim interiturum. Paradisi terrestrius notitiam habuisse eos, cognoscitur ex colloquio Calani cujusdam cum Onesicrito, quod refert Strabo. Portentificam ipsos virgam gestasse testatur Philostratus; instar scilicet Mosaicæ. Vestes olim ipsis geri so- litas describit Philostratus, non multum earum abfimiles, quas Judæorum Sacerdotes

gerabant. Olei quoque unctione ad consecrationem utebantur, & nudis pedibus incedebant, perinde ut Moses cum ad rubum ardentem accessit. Decalogi præcepta vetustis literarum monumentis sibi tradita retinent, ex quibus etiam literis futurum cognoverunt, ut omnes homines unice legis imperio contineantur. Præclare hæc intellexit Gulielmus Postellus nostras, cum scripsit in Commentario ad Jezirah, Brachmanes ad hanc usque diem servare sacra doctrinae præcepta, in quibus eadem præscripta habent, quæ & Moses cultus accepit. Prodidit supra memoratus Megasthenes, Strabone & Arriano testibus, nefas eos habuisse vitiatam Deo aut mancam victimam offerre, & quamdam servasse legem talionis, quæ consentanea sunt præceptis à Mose in Exodo & Deuteronomio traditis: & lege apud eos cautum fuisse, ne Indus quisquam se daret in servitum; quam legem à vetustis ipsorum Philosophis latam esse Diodorus affirmat. Nempe ortum habuit ex hoc decreto Mosis in Levitico: *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non cum opprimes servitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum jubileum operabitur apud te, & postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem, & ad possessionem patrum suorum: mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti: non veneat condicione servorum; ne affligas eum per potentiam, sed merito Deum tuum.* Nunc etiam, dum peregrinantes matutinis horis ad iter se accingunt, Sacerdotes ipsorum pericam depangunt in terram, cujus summitas circumplicata est serpentis simulacro. Id venerantur singuli, & salutant: traducto nimirum more ex aeneo serpente Mosis.

Strab. libr. 15.
Arrian. Indic.
Deut. 19. 21.
Exod. 21. 24.
Lev. 25. 39. &
scq.
Diodor. libr. 2.

II. At non una est Indorum omnium Ethnicorum de rebus divinis sententia: nam facta sunt apud eos longe plures, quarum omnium discrimina notare nihil necesse est. De Coromandelenibus huc adjecisse quædam sufficit. Hi quamvis à Guzarattensibus discrepent religione & moribus, non pauciora tamen retinent Mosaicæ doctrinae vestigia: nam & ipsum quoque Mosem sub Annuræ nomine celebratum ipsis fuisse nonnulli arbitrati sunt. Deum unicum, mundi conditorem agnoscunt. Cassiopam à Brantama Dei filio genitum ferunt citra mulieris consortium, primum Brachmanum parentem fuisse, Diti uxorem duxisse, liberos alios pietate insignes & æquitate, alios impios procreasse; sic Adami, (quem & de nomine Bengalenses norunt) Evæ, Abelis, & Caini historiam adumbrantes. Ante orbem conditum nihil extitisse aiunt præter Deum & aquam, propter illud Geneseos: *Et spiritus Domini ferebatur super aquas.* Gigantium fabulam ad sextum Geneseos caput expressam habent. Coram idolis suis saltant, itidem ut Ebræi coram vitulo aureo: quem tamen morem, ut verum fatear, videntur utrique ab Ægyptiis accepisse. Quemadmodum enim ritus plerisque hauserunt Ægyptii ab Ebræis, ita Ebræi vicissim ab Ægyptiis, apud quos diuturnam fecerunt moram, multos acceperunt. Indorum vero Ethnicorum, de quibus agimus, religio ab Ægyptiis fere, sed & à Persis etiam, aliisque prodiit, qui institutis Ebraicis imbuti, eadem ipsis communicarunt. Porro sacra illa coram idolis saltatio invaluit apud omnes propemodum gentes, jam inde ab antiquis temporibus. Ad idola accedentes Brachmanes tintinnabulum gestant, instar tintinnabulorum summi Ebræorum Pontificis. Pueris aures perforant, quos in perpetuam servitutem Deo sunt mancipaturi; quo ritu, inter Ebræos, dominis suis servi in perpetuum se addicebant. Ex inextincto Ebræorum igne prodierunt lychni diu noctuque coram idolis Indorum ardentes. Pueras & pueros à partu recentes immundos esse, atque hanc immunditiam aquis abluerentur; tum pueris nomina paucis ab ortu diebus imponunt: quæ Ebræorum institutis omnia consentiunt. Incesta, & adulteria supremo supplicio sanciunt, juxta præscriptum Mosis. Solis Brachmanibus, itidem ut Levitis, patent interiora Templi, reliqui arcantur. Lustricis aquis lavantur utrique ad eluendas impuritates, & noxas expiandas. Morticinorum contactu sese pollui censent utrique. Cibaria idolis Brachmanes apponunt, instar Panum propositionis. Brachmanes puellas impuberes ducere tenebantur, quod & de summo Judæorum Pontifice scribunt Rabbinii. Ritus nuptiarum apud Brachmanes perficitur oriza ter à sponso in caput sponsæ profusa: quod frumento profuso Judæi faciunt. Atque hujus moris typus fuisse videtur confarreatio. Brachmanibus & Judæis usurpatur mortuorum lavatio. Brachmanis cædes, itidem ut Judæi, peregrinationibus expiatur. Celebris est apud illos Merouvvæ montis mentio, de qua mira quædam narrant; quæ vox nomina Meropurbatei, & Meri montium representat, de quibus proxime egimus. Scribit præterea Rabbinorum doctissimus Maimonides, idololatrias Indos Adami & Evæ, vetitæ arboris, & serpentis fallacis historiam sua etiamnum ætate novisse. Verum, ne quid dissimulem, hæc Coromandelenium Indorum religio, multo videtur Guzarattensi recentior, ut pote Judæorum posterioris avi institutis aliquot perspersa. Redolet quoque Christianorum doctrinam, vel olim à sanctis Apostolis Thoma & Bartholomæo, & deinde à Pantæno, aliisque; vel ex Per-

tum & Co-
romandelen-
sium.

Genes. 1. 2.

Maimon, Mo-
re Neu, Part. 3.
cap. 29.

larum Christianorum commercio acceptam. Nam Brammam quemdam Deo genitum, Deum inter & homines *μωάρτω* & sequestrum fingunt, eademque ipsi tribuunt quæ nos Christo. Summum Deum sub Cristina nomine in mundum venisse aiunt, & Dæmonem totius orbis victorem debellasse, ejusque vinculis exemisse sexdecim captivarum puellarum millia, atque has subinde ipsius pulchritudine captas ei nupsisse; quæ Christum animarum nostrarum vindicem, & inferorum domitorem apertissime repræsentant. Narrant iidem Gayazoram mundi peccata sustulisse, & à Deo deinde morti fuisse datum, sed ea tamen lege, ut qui corpori ejus massam, sive farinam coactam aqua & subactam imponeret, amicos defunctos vinculis tartareis liberaret. Quæ germana sunt & similia veteris illius calumnia, à Cæcilio apud Minutium Felicem memorata, qua dicebantur Christiani infantem farre contectum iis apponere qui sacris imbuebantur, ut eum cæcis occultisque vulneribus confoderent. Hæc autem sacrosanctum Eucharistiæ mysterium & sub specie panis delitescens Christi corpus non obscure adumbrant. Utinque est, satis evincunt superiora vetustissima Indorum religionis architectis multum instrumenti ac copiarum Mosaicos libros suppeditasse.

*Opus factum,
ut ad Indos
Mosaica doctrina
penetravit.*

Diod. libr. 3,
& 2.

Strab. libr. 17.

Artap. apud
Eucl. Præp.
Evang. libr. 9.

Strab. libr. 17,
& 17.
Diodor. libr. 1,
& 2.
Arrian. Indic.

Herod. libr. 2,
cap. 121.
Clem. Alex.
Strom. 3, & 6.
Lucian. de Dea
Syr.

III. Indi porro mysteriis Ebraicis per Ægyptiorum commercia, fortasse & Ebraeorum ipsorum, videntur fuisse imbuti. Ebraeos enim Arabicum, Persicum & Indicum mare lustrasse persuadent navigationes jussu & auspiciis Salomonis in Ophir susceptæ. Nec enim putandum est hoc sine ita ipsorum constituisse classes, ut non in alias quoque regiones excursus tentaverint. Ægyptios vero in Indiam plerosque confluisse docent nos Historiæ. Narrat Diodorus Osirim ad Indos penetrasse, illic regnum per duos & quinquaginta annos tenuisse, præclara multa gentem rudem & incultam docuisse, urbes condidisse, leges posuisse, multasque in India passim Ægyptiorum colonias disseminasse. Adeo ut posteriores Indi Dei hujus ortum patriæ suæ adscripserint, quem veteres ex occidentis partibus venisse dicebant. Nec me fugit hanc Osiridis in Indiam expeditionem, perinde ac illam Herculis, (quem itidem ut Bacchum, alii Thebanum, Ægyptium alii fuisse volunt) fabulosam & esse, & haberi ab Eratosthene, atque id à Strabone adversus Megasthenem egregie esse probatum, Causas quoque figmenti hujus perspectas habeo, quas & supra tetigi. Verumtamen male hæc & infabre causæ fuissent fabulæ, nisi prisca gentis utriusque commercia colorem iis aliquem, forsitan & occasionem dedissent. Sed missis iis recurramus ad Historiam, unde cognoscimus in Indiam confugisse Ægyptios complures, cum Ægyptum Cambyfes invasit. Crebra quoque cum Indis Ægyptios agitasse commercia non obscuris probatur argumentis. Velut illa vacæarum reverentia, quam ab Ægyptiis esse profectam tradit Artapanus; Sinica scribendi ratio Hieroglyphicæ Ægyptiæ perimilis; Pyramis quadam à Brachmanibus culta, & Dei cujusdam ossa complecti credita, ut refert Clemens, Pyramidum Ægyptiarum instar; Gentis utriusque in certas tribus ac prope easdem distinctio, quas accurate adnotatas habes apud Strabonem, Diodorum, & Arrianum. Par apud utrosque similium idolorum, & in serpentium formam fere fabricatorum cultus, & præcipua omnia Pythagoricæ Philosophiæ capita, quæ ab Ægyptiis fere Pythagoras acceperat, quæque Brachmanes pertinaciter ad hanc diem retinuerunt; potissimum vero doctrina Metempsychoseos, quam primi Ægyptii tradiderunt, ut auctores sunt Herodotus, & Clemens Alexandrinus, & à quibus profecta in Indiam & Sinenses tractus manavit. Multas quoque in India ditiones jam inde à prisca temporibus possederunt Arabes. Quosdam etiam ad Indum fluvium collocat Dionysius Periegetes. Cum ait ergo Lucianus, primos omnium hominum Ægyptios Deorum habuisse notitiam, templaque iis ac lucos possuisse, sic intelligo; profani idolorum cultus & *πολυθεϊσμος* auctores Ægyptios extitisse; ab iisque plurimas gentes, Indos in his, eadem dogmata ac ritus accepisse. Optimis illi quidem ad colendum Deum ritibus à Noachi filius, gentis illorum auctoribus, primum fuerant instituti; quamobrem nulla olim in ipsorum templis simulacra visebantur; uti neque apud Syros: quemadmodum ibidem Lucianus affirmat. Verum progressu temporis à pristina pietate ad nefarias religiones deflexerunt. At vera religio penes Ebraeos fuit, quam à Noacho, & deinde ab Abrahamo per manus sibi traditam constanter retinuerunt. Sed hæc uberiores sibi tractationem deposcunt.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

- I. *Moses à gentibus ad Septentrionem & Occasum positus agnitus & cultus: à Thracibus, II. Germanis, III. Gallis, IV. Britannis, V. Hispanis, VI. & ipsis etiam Americanis.*

Ceterum Theuthi illius, sive Mercurii Ægyptii, de quo dixi, quemque jam Mosem credere licet, cultus apud exterarum gentes ita propagatus est, ut inter Thracas, Germanos, Scythas, nostrates Gallos, & ipsos quoque Britannos, ac Hispanos summum numen habitus sit. De Thracibus testis locuples Herodotus, qui non popularem apud eos Deum esse Mercurium ait, sed Regum tantum, qui summis illum religionibus colunt, & cujus solius numen jurant, sequere ab eo prognatos ferunt. In mediis quidem Bosphori Thracii angustiis Mercurii fanum in rupe visebatur, Polybio teste. Erat & in Bithynia Thraciæ proxima, & trans Bosphorum posita, locus ἱερὸν ὄντα dictus, non ab Hermo Atheniensi nescio quo, Theſei socio, ut vult Plutarchus, sed à Mercurio ipſo, ut Pythopolitæ in vicinia ſiti aſſeverabant. In Imbro etiam, Thracica inſula, colebatur Mercurius, alio nomine Imbramus dictus; unde & Imbrus inſula nomen habuit. Scriptum id reliquit Eufſtathius ad Dionyſium Periegeten: ἢ ἡ ἱμερῶν, inquit, θρακικὴ μὲν ἔστι νῆσος, ἰερά καὶ ἑστὴν καὶ ἀνή. ὄνομα δὲ θαμνῶν οἱ ἱμερῶν. ἱμαῖο δὲ ἀπὸ τοῦ ἡ, ἔρμης, ὃν ἱμεραμον λέγουσιν οἱ κῆρες, ὡς ἐν τοῖς ἱθνηοῖς ἀναγράφεται. Imbrus Thracica inſula eſt, ſacra & ipſa Cabiris. Cabiri autem Deorum nomen eſt. Ibidem colebatur & Mercurius, quem Imbrammum Cares appellant, ut ſcriptum extat in Ethnicis. Stephani Ethnica intelligit, in quorum Epitome quæ ſuper eſt, verba hæc reperias: ἱμερῶν, νῆσος ἰερά καὶ ἑστὴν, καὶ ἔρμης, ὃν ἱμεραμον λέγουσιν ἱμαῖοις. Imbrus, inſula ſacra Cabiris & Mercurio, quem Imbrum Beati appellant. Utra emendatior ſcriptura, Stephani an Eufſtathii, ſtatuerè promptum eſt. Cares quippe Lemnum occupafſe ſcribit Cornelius Nepos, unde facilis conjectura eſt nec à vicinis locis abſtinuiſſe. Ergo Stephanum ſic emendabis ex Eufſtathio: ὃν ἱμεραμον λέγουσιν οἱ κῆρες. *Quem Imbrammum appellant Cares.* Nos autem in Imbrami vocabulo, Amrami, qui fuit Moſis pater, nomen perſpicue agnoſcimus, cui euphoniæ gratia b inſertum eſt. Sic in Gallicis vocibus, *chambre, nombre*, ex *camera & numerus*: ſic in *γαμβροῦ*, ex *γάμος*; in *μωμηβεία*, ex *μωμηβεία*. Itaque Septuaginta Interpretes Ebraicum nomen *עמרם* reddiderunt *ἱμεραμον*, quemadmodum legendum quoque eſt in excerptis Demetrii, quæ repræſentat Alexander Polyhiſtor apud Eufebium; non uti legitur in vulgatis codicibus, *ἱμεραμον*. Ex *ἱμεραμον* autem manifeſto fecerunt Cares, *ἱμεραμος*. Patrum autem nomina filiis aliquando tribuiſſe Ægyptios ſupra ex Joſepho probavimus. Itaque Moſes patris Amrami nomen tulit, & ab eo Imbrus inſula nomen traxit. Ex Ægypto autem Amrami & Moſis noticiam Cares & Iones attulerunt, jam inde à Pfammitchi avo; quo Ægypti regnum tenente, ſedem ipſos in ea regione fixiſſe Herodotus memoriæ prodidit: vel ad eos intulerunt Phœnices, cum patria relicta Bithyniam, Thraciam, & finitima loca duce Phœnicæ; Rhodium quoque, & vicina loca, Cadmum ſecuti inſederunt. Clare id intelligas ex Diodoro. Sed & alias illuc confediſſe Phœnicum colonias oſtenditur ex Ergea Rhodio apud Athenæum, & Conone apud Photium, & aliis. Igitur in Rhodi vicinia loca de Phœnicum nomine appellata agnoſcunt Ptolemæus, & Stephanus; & Cariam Phœnicen fuiſſe dictam docet nos ex Corinna & Bacchylide Athenæus. Sed & Pamphyliam ac Piſidiam Caria vicinas regiones Plutarchus Phœnicen appellat; & vicini Solymi *φοίνικος ἕδος* nuncupantur à Quinto Smyrneo, & Phœnicio genere prognati à Chœrilo prædicantur. Quid quod & Samum Ionicam ab Amramo quoque nomen traxiſſe veri haud diſſimile eſt; ab Imbraſo ſiquidem fluvio, cui & Parthenio nomen fuit, Imbraſiam eſſe dictam tradit Strabo. Nam vocem Amram ad nominum ſuorum formam ſelectentes Græci dixerunt *ἱμεραμος* & *ἱμερας*. Ut pro Adam & Abraham, Adas & Abrahæ, ab *ἱμερας* prodidit Imbraſus. Samum autem Ionicam frequentibus Phœnicum commerciis fuiſſe frequentatam ſatis ſuperque à Bocharto probatum eſt. Huc facit & Serapidis Templum, quod in Thracia exiſtiſſe Polybius perhibet; cujus Dei effigiem ex Ponto acciviſſe Ptolemæum Lagiden tradunt Plutarchus, Tacitus, Eufſtathius: facit & Liberi, quem Moſem eſſe probavimus, receptus apud Thracas cultus, & à Poëtis tantopere celebratus: facit & Vulcano, qui Moſes quoque eſt, honos in Lemno Thracica inſula habitus. Adde myſteria Cabirorum, non ex Phrygia profecta, nec à Ca-

Moses à gentibus ad Septentrionem & Occasum positus agnitus & cultus: à Thracibus.
Herod. libr. 2. cap. 30. & libr. 5. cap. 7.
Polyb. libr. 4.
Plutarch. Theſeo.

Corn. Nep. in Miltiad.

Eufeb. Præp. libr. 9. cap. 12.

Herod. libr. 2. cap. 61. & 152. & 154. & libr. 3. cap. 11.

Diodor. libr. 5. Athen. libr. 8. Phot. Tm. 186. Procl. l. 5. cap. 2.

Steph. in Aſcuſis, & Phœnicæ Athen. libr. 4. Plut. in Alex.

Quint. Smyrn. libr. 3. Chær. apud Joſ. 1. cont. Ap. Strab. libr. 10. & 14.

Boch. Chan. libr. 1. cap. 8. Polyb. libr. 4. Plutarch. de Iſid. & Oſir. Tacit. Hiſt. libr. 4. cap. 24. Eufſtath. in

biris Phrygia montibus, quod tradit Apollonii Scholiastes, vel potius Scholiaste; (erudita hæc enim & optima Scholia, Tarrhæi, Lucilli, Sophoclei, & Theonis, doctissimorum Grammaticorum esse docet Aristophanis Scholiastes:) sed è Phœnicia. Berytini enim cultos fuisse discimus ex Sanchoniathone, & Damascio. Unum autem è Cabiris fuisse Bacchum prodit idem Scholiastes Apollonii, unum quoque ex illis fuisse Mercurium asseverat ex Dionysodoro. Horum vero fratrem fuisse Æsculapium narrant Philo Byblius ex Sanchoniathone & Damascius apud Photium. Atqui Serapidem, Bacchum, Mercurium, & Æsculapium, unius Mosis simulacra fuisse partim jam viciniam, partim infra vincemus. Itaque mera Mosis mysteria in Cabirorum mysteriis delitescere credendum est. Recepta autem ea fuerunt, & in Imbro, ut ex Stephano & Eustathio docuimus; & in Lemno, ut habet Hesychius; & in Samo-thrace, quæ Thraciæ insula sunt, ut Veteres testantur: Delata fuisse & ad Thyr-rhenos à Cabiris ipsis fratribus scribit Clemens Alexandrinus. Delata & ab Æneæ in Italiam fuisse colligitur ex ejus narratione apud Virgilium:

Ferox exul in altum

Cum sociis, natoque, Penatibus, & Magnis Dis.

Magni Dii sunt Dii Cabiri, hoc est כבירי, sic dicti à כבר, quod Ebraice & Arabicè significat, *magnus fuit, potens fuit.* Unde in Augurum libris *Dioi Potes* appellabantur, *Dei Suuari* in Samothrace, ut est apud Varronem. Pervenisse ea & ad insulam usque Britannia finitimam tradit Artemidorus. Quin & Samothracen ipsam, prius Leucosiam, deinde à Sao Mercurii & Rhene filio Samum fuisse dictam docuit Aristoteles in Samothracen Republica, ut legitur apud Apollonii Scholiasten. Ubi & Mosem denuo in Mercurio agnoscis. Et vero cum Josaphatus & Ochozias, hic Israël rex, ille Juda, inita simul societate commercia subinde cum Thracibus & Ponti ac-colis agitaverint, ut refert Josephus, vel inde Mosem & Amramum noscere potuerunt. Verum igitur est, quod probandum susceperam, Mosis famam, & cultum ad Thracæ quoque penetrasse.

II. De Germanis illustre est Taciti testimonium, quo præcipuos in illis honores Mercurium occupasse docet. Tum addit: *Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Liburnæ figuratum docet advectam religionem.* Unde vero advectam? nempe ex Ægypto ubi Isis colebatur, per Euxinum Pontum, atque inde per Danubium in Suevos, & ex illis in reliquam porro Germaniam. Certe ad fontes Danubii penetrasse Ægyptios Osiride duce testatur Diodorus; Herodorus vero duce Sefostri Scythas & Thracæ subegisse, in eorum regionibus trophæa statuisse, pervenisse ad Phasim, & in Colchide partem exercitus reliquisse; at Eustathius Osirim aratri usum docuisse Tauros Scythicam gentem. Alio postea nomine Germanos appellasse Mercurium observat Paulus Diaconus, & Wodan, seu Gwōdan dixisse. Id autem ex Mosis doctrina habuerunt, quod non ex Dei magnitudine esse censerent, in ullam cum humani oris speciem assimilari. Auctor idem qui superiorum Tacitus.

III. Ex Germania videtur in Galliam demum transisse idem cultus Mercurii. Gallos eadem de Mercurio ac Græcos sensitse perhibet Cæsar: *Deum, inquit, maxime Mercurium colunt: hujus sunt plurima simulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt; hunc viarum atque itinerum ducem; hunc ad questus pecunie, mercaturæque habere vim maximam arbitrantur.* Ad utrosque autem, Gallos dico & Germanos, Theuthi quoque appellatio penetravit, unde & hi Theutoni dicti, & plurimi ex iis sibi hinc nomina fecerunt, velut Theuta nobilis illa Illyriorum regina, Theodobaldus, Theodomannus, Theocebalus, Theodebertus. Scio Aventinum nominum illorum originem repetere à *Dieths*, vocabulo antiquo linguæ Germanicæ, quod *divitias, officium, & facinora præclara* significat; Grotium vero à *Theud*, quod *populum sonat*; sed verisimilior est originatio nostra, & doctorum virorum suffragiis comprobata. Dani, & ad Septentrionem posite gentes Germanicæ propaginis, *Tiis* Mercurium appellabant, Angli *Tevés*. Testes Monumenta Danica Wormii. Galli vero Teutaten supremum Deum venerabantur, & sanguine humano placabant. Nomen fortasse compositum ex *Theuth* & *Taihb*. *Taihb* Armorica lingua & Britannica veteri, quæ valde affines sunt, & prope eadem, & quarum utramque à veteri Gallica manasse eruditi sciunt, *viam* significat. Ita ut *Theuth taihb*, sive *Teutates*, idem sonet ac *Deus via*, sive *crōd*, quod unum esse diximus ex cognomentis Mercurii. Hoc nominis etymon debemus Camdeno. Accessere id quoque possumus ex vocibus *Theuth* & *Tat*, quæ postrema dictio patrem notat eadem Celtica veteri lingua, ac si *Mercurium patrem* dixisses, ut Romani dixerunt *Diespiter*, sive *Juppiter*, & *Marspiter*. Insigne præterea Ægyptiacæ religionis ad Germanos & Gallos propagatæ monumentum, è sepulcro Childerici Francorum Regis

Dion. Perieg.
Apoll. Sch. libr.
1. Argon.
Aristoph. schol.
Nubib.
Sanchon. apud
Euseb. libr. 1.
Præp. Evang.
Damasc. apud
Pfor. Cod. 242.
Apollon. Schol.
libr. 1. Arg.
Euseb. Præp.
libr. 1.
Hesych. in Kæ-
Cesop.
Clem. Alex.
Paræn.
Virg. 3. Æh.

Varr. de R. R.
libr. 4.
Artemid. apud
Strab. libr. 4.
Apoll. Schol.
Argon. libr. 1.

Joseph. Antiq.
libr. 9. cap. 7.

Germanis,
Tacit. De mor.
Germ.

Diod. libr. 1.
Herod. libr. 2.
cap. 101.
Eustath. in
Dion. Per.
Paul. Disc. De
gest. Long.
libr. 1. cap. 9.
Tacit. De mor.
Germ.

Gallis,
Cæf. De bell.
Gall. libr. 6.

Avent. No-
menc. præfix.
Ahn. Boior.
Grot. in Hist.
Goth.

Worm. Mo-
nunt. Danic.
libr. 1. cap. 4.

Camd. Brit.
P. 13.

Tornaci effossum ante aliquot annos, hodie visitur in Bibliotheca Regia: bubulum nempe caput auro effictum, Solis imagine in fronte notatum. Hæc erat scilicet Apis Ægyptiorum Dei effigies, cui Solis symbolum inerat, ut Macrobius docet. Et ne quis Apim esse nesciret, adjectæ fuerant apes aureæ plusquam trecentæ, ut ex harum nomine nomen illius intelligeretur. Nam cum ex putrefactis bouum visceribus nasci apes magno consensu Veteres tradiderint, patrium illis nomen fuisse inditum mihi verisimile fit; & quoniam ex Api, qui bos est, ortæ sunt, Apes esse dictas, & quasi patronymicum nomen tulisse. Quod vocis hujus etymon longe probabilius est, iis omnibus quæ adhuc allata sunt. Bouum autem capita ab Ægyptiis esse culta docet Octavius apud Minutium Felicem. Indi etiam, qui bovis cultum acceperunt ab Ægyptiis, & ad hanc diem retinuerunt, capita bubula vexillis suis appingunt. Quinetiam simulacrum illud aureum ab Aarone conflatum, ab Israëlitis adoratum, non vitulum, sed vituli caput fuisse sanctorum Patrum plerique affirmarunt; Tertullianus, Lactantius, Optatus, Hieronymus, alii. Atqui ritum hunc ab Ægyptiis sumserant Ebræi, & id agebant quod agentes eos viderant, bubulum nempe caput colentes. Sed & traditum est à Plutarcho Cimbro, qui Celsoscythæ erant, cum Italiam infestis armis adorarentur, taurum æneum, Ægyptiicæ haud dubie originis Deum, sic tanquam præsens nomen circumtulisse, per eumque, si quando res posceret, jurasse; atque eum tandem, profligato Barbarorum exercitu, in Lutatii Catuli Imperatoris domum, quasi victoriæ primitiis, fuisse illatum. Notabo & id obiter, vocem quoque Theuth usurpasse Græcos, & in *θεός* recoxisse: plerisque enim Græcorum Deos ex Ægypto esse allatos scire licet ex Diodoro, & ex iis quæ diximus. Ex *θεός* autem Græco, prodiit Latinum *Deus*.

IV. De Britannis vero nihil est cur dubitemus affirmare receptum fuisse inter eos cultum Mercurii, cum Gallorum sacra apud eos fuisse deprehensa Tacitus testatur, & pluribus demonstrari possit. Liberi etiam Patris cultum, ac ceremonias apud Amnitas Britannicam gentem, magno apparatu celebratas fuisse tradit Dionysius Periegetes. Liber autem, Moses ipse est. Samothracum quoque mysteria, in quibus delitescit Moses, in insulam Britannicæ proximam trajecisse narrat Artemidorus apud Strabonem, ut dixi.

V. Nec sum animi dubius Gallis in Teutate colendo, sicut in aliis plerisque Hispanos consensisse: non quod prope Carthaginem Novam tumulus exiterit, qui Mercurii Teutatis diceretur, ut vulgo creditur: sed quod apud Livium, qui rei hujus auctor jaçtatur, mentionem tantum fieri *tumuli Mercurij* fidem faciat emendatissima Gronovii editio; & quod magno numero Celta confluerint in Hispanias, illucque mores suos ac religionem intulerint, sedibusque in ea positis Celuberi dicti fuerint.

VI. Observatione quoque dignum existimo, quod nonnullis fortasse leve videbitur, Mexicanos Deum lingua sua *Teutl* appellare: unde factum nomen *Teutlille*. A Theuth Ægyptio venisse dictionem hanc affirmare vix ausim, vereor enim hominum judicia. Sed tamen notum est quid de vasta illa & uberrima Atlantici maris insula, multorum dierum navigatione à Gadibus distita, à Pœnis reperta, & magna cautione celata scripserint Diodorus, & Auctor Mirabilium quæ Aristoteli adscribuntur. Hoc si sit, uti esse fertur, ex Taauto Phœnicum, à quibus ortum & religionem Carthago habuit, & ex Theuth Ægyptiorum prodiisse *Teutl* Mexicanorum; & ex horrendis illis Phœnicum & Carthaginensium sacrificiis, quibus homines immolabantur, extitisse similia illa Mexicanorum, aliorumque Novi Orbis incolarum, vehemens suspicio est. De Americanorum originibus, totis jam voluminibus ventilata est & excussa quæstio. Mihi quidem semper verisimile visum est, sive præcorum Phœnicum, sive Carthaginensium naves freto Gaditano digressas, sive alias ex Europæ & Africa oris ad occasum devexis solutas, Austrum versus processisse; quo sæpissime illas commeasse ex antiquis historiis satis constat: cum autem pervenisissent intra Tropicos, & ventos illic secundos ab ortu in occasum perpetuo flantes, & mare eodem cursu incitatum nactæ essent, sese mari & vento permisisse, & in Americam expedita & commoda navigatione appulisse; ac invitatas postmodum ubertate terræ, sedes illic fixisse: cum præsertim difficilior esset regressus; nam venti in ortum ferentes ab occasu, circa septimum tantum ac vicesimum ab Æquinoctiali gradum petendi erant; illic enim fere flant: quanquam extra Tropicos magna est ventorum inconstantia. Nullam itaque itineris sui noticiam Antiquo Orbi, unde venerant, dare potuerunt; vel si forte dederunt, temporum deinde lapsu, aut casu aliquo, aut hominum negligentia commercium omnino intercidit. Quemadmodum florens olim Norvegos inter & præcos Groenlandos societates, & ratio negotiorum, gravissima demum pestilentia ita soluta est, ut ejus etiam oblitterata sint vestigia. Sententiam nostram apprime confirmat tradita à laudatis scriptoribus, Francisco Lopezio à Gomara, Josepho Acoſta, & Garcilasso à Vega opi-

Tertull. adv. Jud. cap. 1.
Lactant. libr. 4. cap. 10.
Opt. Mil. l. 3.
Hier. in Ose. 4.
Plutarch. in Marcio.

Diod. libr. 1.

Britannias Tacit. in Vit. Agric.

Strab. libr. 4.

Hispanias;

& ipsis etiam Americanis.

Diod. libr. 5.

Gomar. Hist.

Indic. libr. 1.
cap. 13.
Acofta, Hift.
Ind. libr. 1.
cap. 19.
Garcil. Hift.
Yncar, libr. 1.
cap. 3.

nio, viam in has oras instituisse Christophorum Columbum, Hispani cujusdam narchi indicio, cui nomen Alphonfo Sanctio ab Huelva. Hunc aiunt in Canariis, & Azoribus commercia agitantem, vento abrepta navi, ad longinquas terras & ignota litora appulisse, & reditus demum explorata via ac reperta Maderam pervenisse; & à Columbo, quem forte illic nactus erat, domi benigne & liberaliter exceptum, navigationis suae commentarios & ephemerides, sic tanquam hospitalitatis munus, ipsi morientem reliquisse. Quod igitur Sanctio contigit, hoc ipsum jam aliis prius contigisse credibile est. Astipulantur sententiae eidem, plurimae apud Americanos praesentium Antiqui Orbis religionum & rituum notae. Circumciduntur Mexicani infantes, Jucatanenses, & alii. Ignem perpetuum & inextinctum servant Mexicani: quod à Mosis Lege profectum diximus. Quo loco Daemonis sui responsum acceperant Mexicani venefici, illic ara lapidea ab iis exstructa est: quod prius fecerat Jacob post oblatam sibi Dei speciem. Sacrificia illic humana, ut dixi, ex Paenorum institutis. Sanguinem suum per membrorum incisuras fundunt, quemadmodum Prophetae Baalis, Elia temporibus. Jubilaeum celebrant quinquagesimo quoque recurrente anno, & sabbatum septimo quoque die. Neomenias etiam observant Caribae, & renascentem Lunam, ut buccinae clangore Judaei, sic magnis clamoribus celebrant & salutant. Idem porcina abstinent. Apud Peruvianos fiunt quaedam agnorum sacrificia, Mosais pacificorum sacrificiis consimilia. Est & apud illos quidam Paschae typus, cum limina domorum farina sanguine diluta tingunt. Narrant illi Solem, cum liberos suos Mancocapacum & Coyam Mammam ad manufaciendos gentis suae mores mitteret, virga aurea instruxisse, monitos ut quo loco eam destituere possent in terram, illic imperii sedem ponerent. Quo Mosais virgae miracula vis exprimitur. In America Boreali secedunt, seque vulgo segregant menstruales mulieres. Ad impetrandas & promerendas puellarum nuptias voluntarium famulatum foveris exhibent proci, ut Labani Jacob. Apud Mechoacanenses, qui cadaver hominis attingit, corpus abluunt. Peruviani, Guatimalenses, & Novae Hispaniae incolae fratrum defunctorum uxores ducere consueverunt. Caribae cognatas ex instituto ducunt. Matrimonium contrahunt Peruviani per alligationem calcei, quem sponsae pedi vir obducit. Id à lege Mosis non valde discrepat, qua vidua fratrem viri sui sine prole defuncti, matrimonium secum contrahere recusantem, calceo exiit. In Nicaragua immunda habentur feminae recens enixae: cum quibus & congregari nefas alii esse ducunt. Haec Mosais doctrinam sapiunt. Aliquos etiam posterioribus temporibus è nostro Orbe illuc commeasse ostendunt quamplurima Christianismi indicia illic reperta. Nec enim uni alicui aetati, vel uni causae, univse auctoribus regionum illarum explorationem assignandam puto. Quod illic effecerunt venti intra Tropicos perpetuo flantes ab ortu, idem alibi tempestas; cujusmodi ea fuit quae Lusitanos primum in Brasiliam detulit, casus alter alibi, alibi vicinitas praestare potuit. Quid si Novum Orbem alicubi vel haerere Veteri dicamus versus Septentrionem, vel haesisse; sed Oceani ingruentibus undis olim convulsam dissiluisse, quod de Sicilia fertur, & de Britannia non absurde credi potest, & in terris mari adjacentibus non raro contingit: tum vero manifesta erit causa, quae ferax omnis generis & pecudes illuc transmigrare potuerint. Quoniam vero Africanis Guineensibus & Angolanis, qui intra Zonam Torridam degunt, commodissimus fuit in Americam trajectus, multos inde transfuisse, & Peruviana fortasse genti, per Amazonum flumen navigantes, ortum dedisse existimo. Carent enim utrique literis & scriptura; funiculos autem diversicolores certis nodis distinctos adhibent ad computos utrique; Solem etiam & Lunam utrique adorant; Amazonas quoque America habet perinde ut Africa. Nam cum Africa interioris incolis commercia habuerint Aethiopes ad occasum prope Oceanum siti. Atrum autem colorem per frequentia connubia cum albis hominibus illic repertis, perque aeris mutationem, subiinde fuisse dilutum reor: quod & aliis evenisse notum est. Multa huc adderem, sed ea sunt praeter institutum.

CAPUT OCTAVUM.

- I. *Græci Mosais doctrinam infinitis fabulis obduxerunt.* II. *A Cadmo & Danao Mosis notitiam habuerunt.* III. *Apollo idem ac Mosis.* IV. *Pan idem ac Mosis.* V. *Priapus idem ac Mosis.* VI. *Aesculapius idem ac Mosis.* VII. *Prometheus idem ac Mosis.* VIII. *Cecrops idem ac Mosis.* IX. *Mi-*

nos idem ac Moses. X. Explicatur 1. Mach. 12. 21. in quo agitur de Iudeorum & Spartanorum germanitate. XI. Perperam locum hunc interpretatus est Josephus. XII. Rhadamanthys idem ac Moses. XIII. Aacus idem ac Moses. XIV. Proteus idem ac Moses. XV. Perseus idem ac Moses. XVI. Moses inter astra relatus, & Libra gestandæ adhibitus. XVII. Aristæus idem ac Moses. XVIII. Musæus idem ac Moses. XIX. Orpheus idem ac Moses. XX. Linus idem ac Moses. XXI. Amphion idem ac Moses. XXII. Eumolpus idem ac Moses. XXIII. Tiresias idem ac Moses.

I. **P**rogrediamur nunc ad Græcos, memoriæ veteris & præcæ ac veræ historiae adeo ignaros & rudes, ut Ægyptius ille Sacerdos, cum quo in urbe Sai differuisset Solonem narrat Plato in Timæo, & cui Pateneit nomen fuisse scripsit Proclus, merito ei objecerit numquam senescere Græcos, nec pueros esse desinere. Hanc doctrinæ Græcicæ novitatem multis comprobatur Josephus in Dissertationibus suis adversus Apionem; & Legislatores omnes Græcorum, præ Mose novellos esse ac recentes ostendit, ita ut ne Legis quidem Græcum nomen apud Homerum reperitur. Cum enim Græci primævæ rerum originis notitia aliqua à Phœnicibus, & Ægyptiis essent imbuti, à quibus & universos homines Theologiæ suæ principia petiisse asseverat Philo Byblius, & egregios Mosaicæ disciplinæ satus ab iis accepissent, hæc puerilibus fabulis ad sua tempora & coævus sibi homines accommodatis ita implicuerunt, quas nova subinde figmentorum accessione consequens ætas cumulavit, ut veritatem pene totam extinxerint, in densissimas certe tenebras demerferint. Id in ipsorum Theogonia potissimum observare licet, cujus cum præcipua capita foris nata essent, & extrinsecus quaesita, magnam tamen ejus partem ab Homero & Hesiodo fuisse excogitatum Herodotus confessus est. Simile quidpiam apud Phœnices evenisse refert Philo Byblius, quibus postquam in Taauti, hoc est Mosis, & Santhoniathonis libris, prima mundi exordia tradita fuisse dixit, & veræ Theologiæ posita fundamenta, merito queritur deformata hæc esse à recentioribus, & tanta mendaciorum vanitate infuscata, ut veritatem jam inde eruere difficile sit. Neque tamen ita sunt erasa apud Græcos veri vestigia, ut non in fabulis illorum, si quis attendat, Mosaica doctrina, & nonnumquam etiam sententiæ ac verba emineant. Occuparunt hoc argumentum, ac pene jam exhaustum Josephus, Justinus, Clemens Alexandrinus, Eusebius, alique complures, antiqui juxta & recentes, ut in probanda re jam satis probata superfluous omnis labor videri possit. Quoniam tamen illud est disputationis hujus, temperare mihi non possum, quin aliqua afferam, unde appareat præcæ Mythologiam, qua nihil habent Græci antiquius, & quæ Deos ipsos quos colerent, totamque religionem suppeditavit, è Mosis inscriptionibus prodisse, cum præsertim nova aliqua & ab aliis nondum observata huc conferre mihi posse videar.

II. Ac primam quidem Mosis cognitionem à Cadmo & Danao verisimile est Græcos accepisse: quorum ille, juxta nonnullos Ægyptius Thebaus, juxta plures ac pene omnes Phœnix, cum esset Mosis coævus, & à Josua una cum aliis Phœnicibus plerisque patria pulsus venisset in Græciam, ejus incolæ rudes & barbaros ad meliorem cultum traduxit, in urbes coëgit, literis imbuit & doctrina, Mosemque inter Phœnices suos rebus præclare gestis celebrem apud eos prædicavit. Per idem tempus in Græciam quoque profugus appulit Danaus Ægyptius, multaque, ut credere par est, de virtutibus Mosis genti suæ nimium cognitum commemoravit. Factum idem subinde ab aliis, quos ex utraque regione in Græciam varii casus intulerunt. Cum his igitur præconibus Mosis fama fuisset sparsa in vulgus, Græci ad fingendum & mentiendum proni multis eam perspererunt fabulis, variasque Mosis Deorum & Heroum personas imposuerunt, quemadmodum à doctores suis Phœnicibus & Ægyptiis jam ante factum acceperant. Quinetiam Deos quosdam ad Mosis exemplar confictos ab his sumserunt, Mercurium puta, Bacchum, ac Vulcanum, & Theologiæ suæ inseruerunt. Quamobrem vere ab Herodoto, & Diodoro, & Eusebio scriptum extat, illustres quoque Ægyptiorum Deos ac Heroas sibi sumisisse Græcos, suosque fecisse. Quinam Græcorum Deorum indigenæ sint, quinam advenæ, in præsentia non disputo: hoc unum mihi probandum sumo, complures eorum Mosem dissimulare.

III. Hujus generis Apollinem esse aio, qui *Ἐλμπεύς* dicitur in Orphicis, *Ἐλμπεύς* apud Callimachum: quæ nomina Bacchum hunc esse denotant. Apollo præterea, qui Sol est, idem est qui Osiris: Osiris autem Liber, ut dixi, unde Sol Virgilio Liber dicitur: Apollo ergo Liber est sive Bacchus. Osiris filium esse docet Herodotus, at-

Græci Mosaicam doctrinam insularibus fabulis obduxerunt. Procl. in Tim.

Phil. Bybl. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 1.

Herod. libr. 2. cap. 13. Phil. Bybl. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 1.

A Cadmo & Danao Mosis notitiam habuerunt.

Herod. libr. 2. cap. 10. Diodor. libr. 1. Euseb. Præp. libr. 2. cap. 1.

Apollo idem ac Moses. Orph. Hymn. in Apoll. Callim. Hymn.

In Apoll.
Herod. libr. 2.
cap. 144.
Diod. libr. 1.

Orph. Hymn.
i. Apoll.
Cicer. libr. 3.
De nat. Deor.

Clem. Alex.
Protr.

Procl. Hymn.
in Sol. Arcton.
libr. 2. cap. 35.

Maer. Sat. libr.
1. cap. 9.
Soph. El. Cr.
& Schol.
Pausan. Attic.
Hefsch. in
Πισσαριος.
Horat. libr. 4.
Od. 6.
Stat. 1. 3. Sylv.
in Coma Ea-
rin.

Orph. Hymn.
in Aescul.
Pausan. Co-
rinth.

Lucian. De
Dea Syria.
Maer. Sat. libr.
1. cap. 17. & 18.
Pausan. Bero-
tic.

Callim. Hymn.
in Apoll.
Maer. Sat. libr.
1. cap. 17.
Orph. Hymn.
in Apoll.

Plut. Pelopid.
Star. Sylv. libr.
1. Soter.
Plutarch. Lu-
cull.

Plut. De Iud. &
Olir.
Atrap. apud
Euseb. Præp.
Evang. libr. 9.

que Orum ipsum, quem alii Osiridis fratrem faciunt. Hic cum esset à Titanibus per insidias interfectus, mortuusque jaceret in aqua, à matre dicitur esse ad vitam excitatus; ut est apud Diodorum: quibus Mosis exposititi casus, & per matris ac sororis industriam salus significatur. Notabile hoc, quod tradit Plutarchus in libello De Iside & Osiride, quæcunque Græci narrant de Gigantibus ac Titanibus, Apollinis quoque adversus Pythonem dimicationes, Bacchi exilia, & errores Cereris, nihil ab his differre, quæ apud Ægyptios de Osiride & Typhone celebrantur. Atqui Osiris & Typhon Mosis est, ut docui. Pan quoque Apollo nominatur in Orphicis. Vulcani, ejus qui Nilum patrem habuit, filium fuisse Apollinum antiquissimum prodit Cicero; secundum natum in Creta, qua Palæstinam sæpe exprimi infra ostendam; tertium Jo- vis filium; nempe, opinor, quod Dei filii dici soleant viri pii, cujusmodi fuit Moyses; quartum in Arcadia natum, quod & ab Aristotele perhibetur apud Clementem Alex- andrinum. Itaque Apollinis Parrhasii lucum, templum, & sacrificia commemorat Pausanias in Arcadicis; atque item Apollinis Epicurii, & Onæatæ, & Pheneatæ, & Theoxeni. Atqui indidem quoque ortum credi Mercurium supra notavimus. Bacchi patrem Apollinem fingit Proclus. Idem & Adonim cum facit. Animum etiam ducto- rem appellat, itidem ut Mercurium. Sermonum & facundiæ Artemidorus invento- rem statuit, quod alii Mercurio tribuunt. Cithara Apollini à Mercurio dono data esse dicitur: idemque Musica, non secus ac Mercurius & Bacchus, gaudere fertur. Gau- det & saltationibus, uti habet Homerus Hymno in Apollinem: unde & *χρησπίος* dicitur in Orphicis: propter Canticum videlicet Mosis, & Mariæ, sociarumque tripu- dium, decimoquinto Exodi capite celebratum. Ergo & *Μωσική* habetur Apollo, perinde ut Bacchus. Mercurii virga ab eo profecta fingitur. *Θυράϊον* vocari, quod exi- tus & introitus potens sit, testis est Nigidius apud Macrobius: fuisse vocatum & *Περσική*, quod ante fores statueretur, Veteres docent: nuncupatur & *ἀγυρίς* à Græcis, & ab ipso quoque Horatio, quasi viis præfectum dicas: quæ in Mercurio convenire ostendimus. Medicinæ parens esse dicitur, itidem ut Aesculapius. Dicitur & Aesculapii pater. Juvenis exhibetur & imberbis, itidem ut Bacchus; & ipse quoque Aesculapius; qui quamvis barbatus pingi soleat, juvenis tamen Phœbeius ap- pellatur à Statio, & *ἀνελιδυλὴς νέος* in Orphicis Hymnis; & statuam ejus imberbem fuisse apud Philiassios scribit Pausanias. Quemadmodum autem barbatum illum Aescu- lapium, investem etiam quandoque fingebant; ita imberbes illos, Apollinem, & Bac- chum, barbatus aliquando & vesticipes, nonnumquam etiam promissam & seni- lem barbam gerentes exhibuisse, testes habeo Lucianum & Macrobius: & *πολιόν*, hoc est, canum Apollinem in honore fuisse apud Thebanos præficus temporibus scimus ex Paulania. Pastor ab Amphryso, & *Ἀμυρήλιος*, & *ποιμνίος*, & *ἀριστούμενος*, & *να- πύσιος*, & *νόμιος* appellatur Apollo, ut Mercurius & Bacchus. *Καρνείος* quoque di- citur à Callimacho, non à Carno vate, ut vult Scholiastes, nec *ὅτι κερνέουσι* *ὄρεται* *νέος* quod *ardens cernatur juvenis*, ut censet Macrobius; sed, uti quidem conjicio, ab Ebraïca voce *קַרְנַי* quæ cornu significat: *ἀνέρος* enim Apollo, haud secus quam Bacchus nuncupatur in Orphicis. Hinc Carneæ festum Apollinis apud Lacedæmo- nios & Cyrenæos, in quibus & Scenopegia quædam celebrabatur, quod rei origi- nem clarius patefacit. Ex his aperte liquet eandem esse Apollinis notionem ac Bac- chi, & Adonidis, & Mercurii, & Aesculapii, & ad Vulcanum accedere; quos di- versas esse ejusdem exemplaris, Mosis nimirum, effigies, & jam partim ostendi supra, partim infra demonstraturus sum. Huc accedit Apollinem in Libya natum & Jovis Ammonis filium fingi à quibusdam, quod Mosis patriam propius contingit, quam Del- los: quia vero cornutum fuisse Mosem audiverant, id à patre Ammone, cornuto & ipso, velut ex traduce habuisse Apollinem censuerunt. Inter duo fluenta natum esse docet Plutarchus, quod in Nilo infans Mosis expositus sit. In Arabum arvis eru- ditus esse dicitur à Statio, quod in Mosem aptissime quadrat. Ex Sinope dicitur à Plu- tarcho Syrum filium sustulisse: Sinopes nomen non multum abludit à Sephoræ nomi- ne, quæ Mosis uxor fuit; Syri vero pater dicitur, quod velut parens habitus sit Is- raelitarum, quæ gens inter Syros numerata est, & in Syria sedes habuit. Non *ἀκρο- σκόμης* tantum, sed & *χρυσόκομος* Apollo cognominatur, propter fulgorem è Mosis vultu exeuntem: unde & Typhonem fuisse *πυρρόν κ' ὀνόματι πλεῖν χροῦν*, *rufum & asininum* *colore*, ait Plutarchus, cum Mosem *πυρρακῆ* fuisse dixerit Artapanus. Apollinem Ægy- ptii sub Solis persona exhibebant capite semirato, & simulacris nonnumquam cæru- lis, hoc est atro colore infectis; claris nonnumquam & splendidis: eandem videlicet ob causam, propter quam Mercurius, altera Mosis imago, facie partim aurea, par- tim atra pingebatur ab iisdem Ægyptiis, & petasum capite gestans media parte can- didum, media nigrum. Inde est quod Genium, naturæ humanæ Deum, vultu muta-

bilem esse, album & atrum dixit Horatius. Atqui Genius est *μῦθος*, unde *μῦθος*, *Ἄο-
lice* *μῦθος*, Latine Manes, atque etiam Menes: *Μῦθος* autem est Sol, seu Apollo. Id
nos alibi fuse ostendimus. Ergo Apollo est albus & ater. Radiato etiam vertice pin-
gitur, quale habuit Moses postquam Dei alloquio fruitus est. Hinc nomen, ut puto,
Didymeo Apollini, in Branchidis: non, ut vult Macrobius, *Quod geminam speciem sui
muminis praeferat, illuminando, formandoque Lunam.* Unde & Janus, quem Mosem quo-
que esse dicemus suo loco, bifrons pingitur, & cum eodem Didymeo Apolline à Ro-
manis, teste eodem Macrobio, confunditur. Atque hoc quidem *ἰσοειδής*, nam *ἰσοει-
δής* Solem Apolline significari non infitior, cuius radios notat quoque aurea & inton-
sa Apollinis caefaries. Quapropter & pectus Soli tribuebatur. Unde adagium vetus
quod habet Tertullianus, *Lamiae turres, & pectines Solis.* Ex quo scias etiam, cur *Tur-
ricolas Lamias* appellet Lucilius apud Lactantium. Sic enim legendum esse liquet, non
ut vulgo, *Terricolas.* Futurorum praescius habitus est Apollo: Propheta fuit Moses.
Narrat vetus Poeta apud Clementem Alexandrinum, statuam Apollinis in Delphi-
co templo esse columnam; propterea quod Moses per Arabiae desertam Israëlitas duxit,
praeeunte Domino *per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis.* Cui simili
aliquid de Baccho supra retulimus. Postulat Proclus à Sole, sive Apolline, ut Deum
precibus suis propitium faciat, noxarum veniam sibi impetret & poenarum, iustitiam
divinam placabilem praestet, & animae suae lucis divinae radios infundat: quae sunt lu-
jusmodi, ut Israëlitas Mosem alloquentes audire mihi videar. Admeto servit Apollo,
ejusque pecudes pavit: à Pharaone viro revera *ἀδμήτωρ* & inflexo durissima servitute
oppressi sunt cum Mose caeteri Israëlita; cum operam suam Pharaoni vendidisset Is-
raël: *Petimus*, inquebat, *ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.* Tum deinde super
iis haec Josepho praecipit Pharao: *Quod si nosti*, inquit, *in eis esse viros industrios, con-
stituere illos magistras pecorum meorum.* Est apud Ciceronem, Apollinem Arcades *Νόμιον* appella-
re, (sic enim legendum, non ut vulgo, *Nomionem*) quod ab eo se leges ferunt accepisse:
vel potius quod Moses Ebraeis leges posuerit. *Φυζίος* dicitur apud Philostratum,
quemadmodum & Pan, alterum Mosis simulacrum; non ab Herculis fuga, ut vult
Theocriti Scholiastes; sed quod suafore ac duce Mose Ebraei ex Aegypto in Chana-
naeam profugerint. *Ἐπιτοπος* dicitur apud Cornutum, quod Israëlita; reipublicae
custos Moses, tutor, & praefectus fuerit. *Λεγυβείος* dicitur, non quod *λέγυς*, hoc
est confabulantium circulis praefuit, ut vult Suidas, sed propter colloquia Mosis cum
Deo in monte habita: *Loquebatur enim Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet lo-
qui homo ad amicum suum.* Quamobrem & Minoem Mosis typum, ut mox dicam,
ὄαεισιώ Homerus appellat. Narrat Artemidorus, auctor locuples, à Daldianis po-
pularibus suis Mysten nuncupari Apollinem: Moses quippe divinorum mysteriorum
interpres fuit. Megaris simulacrum exstabat Apollinis *δευκτόρου*, sic dicti propter ri-
tum decimarum Deo solvendarum, à Mose instauratum. Argonautae apud Apollo-
nium sacra faciunt Apollini *ἑμβασις*, & *ἐμβασις*, non sic dicti à conscensione eo-
rum in navim, & descensione, Apollinis auspiciis facta, ut garriant Mythici; sed à
Mosis potius & Israëlitarum ingressu in mare Rubrum, & egressu. Cernebatur Athe-
nis Phidiae opus, aeneum simulacrum Apollinis Parnopii, non sic dicti, quod regio-
nem locustis, quas Graeci *πάρουσις* vocant, vastatam liberaisset: vera enim nominis
origo est in locustis, culicibus, & muscis, quibus Aegyptum Moses infestam habuit.
Peregrinationes significare consuevisse Apollinem Delphinium discimus ex Artemido-
ro; propter diuturnam Mosis, Ebraeorumque in Arabiae desertis peregrinationem.
Apollo Troiae muros ad citharae cantum fertur condidisse: Israëlita gens ut in civi-
tatis coalesceret formam, & legibus contineri se pateretur, Moses perfecit. Narra-
tur Apollo apud Tibullum:

*Saturno rege fugato
Victoris laudes concinnasse Jovis:*

submerso Pharaone & Aegyptiis, hymnum victori Deo cecinit Moses, & alte-
rum quoque debellatis gentibus, quae iter in Chanaaneam terram morabantur. Py-
thonem serpentem ab Apolline interfectum narrant fabulatores; fortasse quod He-
vaeos, Chanaaneam gentem, Mosis praeepta secuti Israëlita; domuerint: *πύθων* autem He-
vaeum & serpentem sonat, ut à Bocharto demonstratum est; vel potius quod virga
Mosis versa in colubrum, Magorum Aegyptiorum virgas mutatas quoque in serpen-
tes absorbuerit, & quod serpentium ignitorum à Deo in Israëlitas immissorum vim
virusque excitato Serpente aneo Moses represserit. Tityon etiam terrae omniparentis
alumnus & filium Apollo occidit. Hic mortuus, juxta Homerum, *ἐπ' ἐνεία κείτω
πύθωνος*, per novem terra jugera porrigebatur: Moses Og regem Basan interfecit, vi-
rum de stirpe gigantum, cuius lectus novem cubitos habebat longitudinis. Nomen Tityo à

Horac. libr. 2.
Epist. 2.
Observ. ad
Orig. p. 109.
110.

Macrobi. Sa-
turn. libr. 1.
cap. 17.

Tertull. adv.
Valent. cap. 11
Lactant. libr. 1.
cap. 21.
Clem. Alex.
Strom. 1.

Exod. 13. 21.
Procl. Hymn.
in Sol.

Gen. 47. 4.
Gen. 47. 6.

Cicer. de nat.
Deor. libr. 3.
Philostr. He-
roic.

Theocrit. Idyll.
7.

Suid. in *Αέ-
σχη*.
Exod. 33. 21.
Homer. Od. 7.
Artem. Oni-
rocr. libr. 2.
cap. 77.
Paulan. Attic.
Apoll. libr. 3.
Argon.

Paulan. Attic.

Artemid. Oni-
rocr. libr. 2.
cap. 35.

Tibull. libr. 2.
Eleg. 5.

Boch. Phal.
libr. 4. cap. 36.
Chan. libr. 1.
cap. 19. & 23.

Hom. Od. 2.
Deu. 2.

Callim. Hymn.
in Jov.

Hom. Od. 9.
Plut. Thef.
Paul. Corinth.
& Bceotic.
Ælian. de ani-
mal. libr. 11.
cap. 1.

Pan idem ac
Mofes.

Macr. Sat. libr.
1. cap. 12.

Pind. Pyth.
Od. 9.
Cicer. De nat.
Deor. libr. 1.
Pausan. Arca-
dic.
Helych. in
Agypt.
Orph. Hymn.
Apoll.

πρω, quod lutum significat, quasi dicas πρωγονος, quo nomine Gigantes Callimachus appellat: Og Basanitidis terræ indigena & filius fuit. In Eubœam ad visendum Tityon ivisse Rhadamanthyn cecinit Homerus: quippe Ogi regionem adiit & subegit Moses, quem Rhadamanthyn esse suo loco probabimus. Apollini Diradiotæ sacrificabatur agnus, Delphinio & πλιφ taurus, Myrensis vitulus: nempe has Apollini, qui Moses est, gratissimas fore rebantur victimas, quas ipse sanxisset: ac forsitan etiam Vituli aurei à Mose comminuti meminerant: nam quæ Deo cuique odiosa esse putabant, huic ea sacrificabant.

IV. Nec obscuriorem ejus imaginem refert Pan Deus Arcadiæ, seu potius Ægypti, ubi Deorum vetustissimus habebatur. Multa quidem illi cum Apolline sive Sole communia sunt, ut docet Macrobius, plura cum Mercurio; quod & hi, & ille ad idem exemplar, Mosem scilicet conficti sint. Futurorum præcius est, ab eoque vaticinandi artem ferunt Apollinem accepisse. Sinoën nutricem habuit, unde Sinoës dictus est; Sinopen uxorem Apollo. Cultus uterque in Arcadia, & νόμος dictus, Apollo quidem apud Pindarum & Ciceronem, Pan vero in Paulaniæ Arcadicis. Dicitur uterque & ἀγρικός, Apollo item apud Pindarum, Pan apud Apollodorum, teste Helychio. Saltator uterque. Pan Nympharum dux & comes; Apollo Musarum, Pan quoque, ut Apollo, Sol esse creditus est, & Panos nomine Apollinem Orphica indignant, ut dixi. His ille Apollini similis est, istis Mercurio. Natus dicitur in Arcadam montibus; itaque Evander Arcas Panos potissimum & Mercurii cultum ac ceremonias Italis tradidit:

*Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, alipedisque Dei.*

Ovid. libr. 5.
Fast.

Pausan. Arcad.

Porphyr. apud
Enf. Præp. libr.
5. cap. 6.

Pausan. Arcad.

Joseph. libr. 1.
contra Apion.

inquit Ovidius. Hircinam formam gerere dicitur, quod Mercurio patre in hircum mutato genitus sit; hominum preces allegare ad Deos, damnare votis, improbos punire pro meritis, Deorum esse nuntius, baculum manu gestare, lacte & melle placari, plurimarum rerum artificia callere, quod & ipsi cum Vulcano commune est. Apollini vero simul & Mercurio his similis est, quod musicam colit, quod pastoribus præest, quod κρητύς est, quemadmodum & Bacchus, alter Moses typus, qui & Satyros & Musas secum ducere dicitur, itidem ut Pan. Tradit præterea Pausanias ignem Pani perpetuum & inextinctum ali; qua re Vulcano & Zoroastri similis est. Lampadephoria Pani, iridem ut Vulcano & Prometheo, instituta est. Vulcanus autem, Zoroastres, & Prometheus, Moses imaginem gerunt. Plurimæ etiam propriae ac peculiare Pani notæ insunt, ad archetypum Moses compositæ. In desertis locis degit, quod per deserti tot annos Moses vagatus sit. Miniata facie pingitur & ignea, cornibus vero aureis, & ad cælum pertingentibus, propter caelestes radios, quibus Moses de monte descendens facies perfusa apparuit. Apollinis oraculum apud Branchidas editum refert Porphyrius, in quo Pan describitur manu altera virgam tenens, altera fistulam, eaque Nymphas delinens & agricolas territans, qui & eo viso periisse dicuntur. Panos virga Mosaica virgæ symbolum fuit. Moses Canticum Maria cum comitibus feminis ad tympanum modulata est: tum deinde paulo post ipsius obitum. Josue præceptis ab eo instructus solo tubæ cantu Hierichuntina moenia prostravit, & terræ incolas exscidit. Montivagus habetur & κρηνοβάτης, montiumque verticibus & saxosis fastigiis præesse creditur; quippe Moses in montis cacumine legem à Deo accepit, de montis Nebo culmine Terram promissam lustravit, ibidem obiit & sepultus est. Ex uva illa inusitatae magnitudinis, quam ad Mosem retulerunt Terræ sanctæ exploratores, factum puto ut Pan Scolita sit dictus: sic enim appellatur apud Pausaniam: non uti quidem hic censet à colle Scolita, sed potius ab Ebraica voce חַמְשֵׁי, quæ uvam sonat, quasi dicas ἑξήδωτος Bacchi enim, qui Moses est, socius esse fingitur, & διακόμις, & famulus, laborumque & Indicae expeditionis particeps: nam non pastorem solum & saltatorem, sed bellatorem quoque se fert Pan; nec Bacchicis modo pugnis interfuit, sed in Deorum quoque bello adversus Typhonem strenue se gessit, & Marathonio etiam prælio Atheniensibus opem tulisse prædicatur. At Moses ductu & auspiciis maxima bella gesta sunt; quamobrem à Josepho ἀετος ἡγεμὼν, optimus dux; & σπαργὸς ἀετος, Imperator egregius appellatur. Quoniam autem homines procero corpore & giganteo Chananæa terra ab Ebraeis depulso acceperant Mythici, & tubarum clangore Hierichuntina moenia corruisse, hinc præbita illis ansa fingendi Panem conchæ sonitu exterruisse Gigantes & in fugam dedisse. Nec de nihilo est quod Cererem narrant, raptam Proserpina, mæstam se in Arcadiæ specubus oculuisse, diuque à Diis quæsitam, à Pane demum fuisse repertam; ni fecisset, fame quippe homines fuisse interituros: his enim Israëlitarum in solis locis & sterilibus erantur significatur fames, & apud Mosem expostulationes & querelæ; cujus precibus

bus panes de caelo pluerunt; sic enim Manna appellatur in Exodo. Mundi harmoniam fistula concinere Pan narratur in Hymnis Orphicis, quemadmodum Silenum Virgilius in Ecloga canentem inducit, ut feminibus magnum per inane coactis mundi tener orbis concreverit: quia mundi creationem Moses scriptis celebravit. Pan denique manu supra oculos protensa speculans longinqua pingebatur, ut tradit Hesychius: nos Mosem a speculatione Osaraphum & *Ὀσάρηλον* dictum supra ostendimus.

V. Eundem vero esse Panem ac Priapum docet nos Phumutus, seu potius Cornutus in libro De natura Deorum. Deus agricola, & rusticus Tibullo dicitur Priapus, ruricola Ovidio: Pan *ἀγροδός* appellatur ab Apollodoro, ut habet Hesychius; & Apollo quoque à Pindaro. In Apolline autem & Pane Mosem occultum jam agnovimus. Bellicosus praterea uterque est, Pan & Priapus; saltator uterque: quippe has quoque in Priapum dotes transcribit Lucianus. Tradit is quoque unum fuisse Priapum ex Idaeis Daetylis: at nos infra docebimus quantum Judaeos inter & Idaeos affinitatis infuerit Eundem hunc esse ac Orum & testatur Suidas, & multa persuadent. Hic Osiridis filius est, ille Bacchi: Bacchus autem est Osiris. Hoc ipsum ex utriusque simulacro ostenditur: uterque enim sinistra manu tenet *αἰδοία*: quod etiam commune illis erat cum Osiride, cujus simulacrum *ἐν πτωμαρίον* ubique fingebatur, ut discimus ex Plutarcho; & cum Mercurio, qui similiter pingi solebat. In triviis quippe, Priapi, & Marsya, & Mercurii, & Termini fontium & viarum indices, obsceno hoc habitu omnes ponebantur, unde Hermæ capite tantum ac pene constare dicebantur. Mercurios istos Cornutus, & Plutarchus, seniores esse aiunt; nempe, opinor, quod barbati essent; & senes Mercurii appellantur, qui Priapi erant dicendi. Barba autem & caput Priapi canis capillis albicabant, ut habet vetus Epigramma. Quamquam & puerili quandoque ætate fuisse exhibitum Suidas docet; quemadmodum & supra de Apolline, Æsculapio, & Baccho diximus, qui omnes Mosem dissimulant. Bacchi praterea & Priapi affinitatem sacra Bacchi ostendunt, in quibus fiebat *παρρηγοεία*. At Phallus, & Triphallus, & Ithyphallus, Priapierant cubitales. Sed & Priapum Osiridis partem obscenam esse fabulantur Ægyptii, ut perhibet Diodorus. Ergo Priapus est Pan, Orus, Mercurius, Bacchus, & Osiris: est & Typhon, eodem Diodoro teste. Hi autem omnes Mosi symbola: igitur & Priapus. Quo accedit & asini effigies, quæ Priapo adungebatur, ut ex Priapeis disci potest: nempe ex veteri fabula Taito credita, qua asini agrestes Mosi & Israëlita genti in solitudine aquæ penuria laboranti ad largas aquarum venas viam præivisse ferebantur. Unde & asini caput in sacrario collocasse & adorasse dicitur Judæi, ut est apud Josephum, & Minutium Felicem; & ut Damocritum scripsisse refert Suidas. Unde & Ononychites Tertulliani. Præsertim cum traditum sit ab Æliano, Ægyptios, inter quos tandiu confederant Ebraei, jussu Ochi Persæ asinum inter Deos recepisse. Hinc & fontium index Priapus celebratur in Priapeis: *Priape, Ad fontem queso dic mihi qua sit iter.* Priapus infans à matre expositus est, juxta Suidam; expositus est & Moses. Cornu copix gestat Priapus, & vitium custodiæ præficitur, teste Cornuto: quod ad terræ illius uberrimæ lacte & melle manantis aditus populum Dei Moses deduxerit, ejusque iteratis pollicitationibus erumpentes seditiones sæpe compescuerit. In tutela Priapi virorum esse genitalia fabulatoribus placet; puto quod ad sobolis propagationem homines à Deo non semel fuisse excitatos, & quod insignem Israëlita genti fecunditatem & proliis ubertatem pollicitum esse Deum Moses testatus sit: *Non erit apud te, inquit, sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.* Atque hinc etiam factum reor, ut hortorum curam Priapo demandaverint iudem *μυθονιδεσται*, nam *κίτρος* & hortum, & obscenam mulieris partem notat; quemadmodum & *λαμὸν* apud Euripidem, & *παιδιον* apud Aristophanem, & *νάτος* apud Hesychium, & *salus* apud Plautum. Itaque Priapum *κίτρον* Deum esse dicentes, ludebant in ambiguo, & in hortis simulacrum ejus statuentes, verum ejus manus per figuram dissimulabant. Sceptrum Priapo tribuitur, auctore Suida: virga Mosi. Scribit idem Suidas alas Priapum gestare, quare Mercurio quoque similis est: Mercurius autem est Moses. Nec alas ipsi solum, easque aureas affingit Orphicus Hymnus in *αεθρογόρον*, sed & duplicem naturam: quod & de Baccho & de Vulcano superius diximus, quorum uterque Moses est. Hoc insuper cum Mercurio, Mosi simulacro, commune habet, quod artifex juxta Cornutum, & artium peritus fuerit.

VI. In Æsculapii quoque fabula Mosem deprehendo. Ipsum, uti & ipsius patrem Apollinem, Ægyptium fuisse scribit Pausanias; Memphiten Clemens Alexandrinus: Moses ac Mosi pater Ægyptii fuerunt. Serapin esse conjectant quidam, ut refert Tacitus: Serapin autem Mosem esse à nobis probatum est. In supposititio illo Mercurii Trimegisti Pœmandra observatione dignum est, primas Dialogi partes Pœman-

Exod. 16. 4. 8.
Orph. Hymn.
in Pana.
Virg. Eclog. 6.
Hesych. in *Ὀσάρηλον*.
Priapus idem ac Moses.
Corn. de nat. Deor. cap. De Pane.
Tibull. libr. 1. Elg. 1. 4. & 5. Ovid. 1. Trist. Hesych. in *Ἀγροδός*.
Pind. Pych. Od. 9.
Lucian. De salt. Suid. in *ἐπιλάττω*.
Plut. de Isid. & Osir.
Cornut. De nat. Deor. Plut. de Isid. & Osir.
Priap. Epigr. 77.
Suid. in *Ἰπλάττω*.
Diodor. libr. 4.
Priap. Epigr. 55.
Tacit. Hist. libr. 5.
Joseph. libr. 8. cont. Apion. Suid. in *Ὀσάρηλον*.
Tertull. Apolog. cap. 16.
Ælian. De anim. libr. 10. cap. 18.
Priap. Epigr. 69.
Suid. in *Ἰπλάττω*.
Corn. de nat. Deor. cap. de Pane.
Exod. 23. 26. Deut. 7. 14.
Eurip. Cyclop. Aristoph. Lylistr.
Hesych. in *νάτος*.
Plaut. Casin. Suid. in *ἐπιλάττω*.
Corn. De nat. Deor. cap. de Pane.
Æsculapius idem ac Moses.
Paul. Corinth. Clem. Str. 1. Tac. Hist. 1. 5.

drae tribui, secundas Mercurio Ægyptio, Æsculapio amico ejus & necessario tertias, postremas filio ipsius Tar, quem & Eusebius in Chronico commemorat; alterum vero Dialogum Æsculapii ipsius nomine inscribi. At Damascius apud Photium, non Græcum, nec Ægyptium, sed Phœnicem vult Æsculapium fuisse; quia Ægyptius licet natalibus Moses, Syrus tamen origine fuit: Esiunum autem appellat Phœnicio nomine, atque id *oëtaum* significare ait, quod verum esse fatebuntur Ebraicarum literarum periti: Cabirorum autem oëtaus fuit, in quibus non uno modo latentem Mosem supra notavimus. Hæc perita sunt è Sanchoniathone, qui ad superiora addit, fratrem Taauti fuisse Æsculapium: Taautus autem Moses est. Itaque non inter Græcos primum Æsculapius divinos honores consecutus est; Tyro enim profecta est religio isthæc, & in Græciam sive à Cadmo, sive ab aliis Phœnicibus Græciæ oras commercii causa crebro perlustrantibus delata: Tyri quippe magnum erat Mosi & illustre nomen, propter res in vicinia præclare gestas. Opinioni huic accedit ex eo fides, quod Carthaginenses Tyriorum propago in summo Byrsæ arcis fastigio templum Æsculapio consecratum habuerunt; atque idem postmodum, cum Carthaginiem Novam in Hispania conderent, ædem Æsculapii in collibus vicinis adstruxerunt. Fingitur Æsculapius, Apolline patre natus esse: Apollo autem ipse est Sol; Sol Liber, Arnobius: *Nam sverum est Solem eundem Liberum esse, eundemque Apollinem*. Legere dignum est quod super hoc argumento scripsit Macrobius. Liber autem, sive Sol, idem est qui Osiris, sive Sirius, sive Siris. Commune vero hoc nomen habet Sol cum Caniculâ, commune & cum Nilo, qui sub Caniculâ ortum exundare solet. Sic appellatur Nilus Æthiopum lingua, Ebraica *נילוס*, hoc est *Niger*; unde & à Græcis Melas nominatur, ab Ennio, Aufonio, aliisque Melo, quod *viridem Ægyptum nigra secundet arena*; & Osirim nigro colore inficiunt Ægyptii; & Ægyptus ipsa *æscia*, hoc est *nigricans*, & *μυροβόρος*, & *μαροβόρος* dicta est. A nigrore etiam Plutarchus Chemiam vocatam censet; *χημ* enim nigrum sonat. Moses autem Nilo extractus, concinne dici potuit Nili sive Siris filius: unde & Æsculapium Apollinis filium dixerunt Mythologi, occasio- ne captata ex ambiguitate vocis Siris, quæ Nilum, & Solem, hoc est Apollinem significat. Tertium Æsculapium, filium fuisse Arfinoës & Arsippi à Cicerone proditum est; in qua Arsippi appellatione observare licet manifesta vestigia vocis Otarisphus, quod nomen gessisse Mosem tradidit Manethos, ut superius dictum est. Ad ripam Amyri fluvii in Thessalia natum fuisse Æsculapium canit Apollonius in Argonauticis: Moses in ripa Nili inter carecta infans repertus est. Æsculapium à partu recentem mater exposuit, itidem ut Mosem sua. Infantis Æsculapii caput ardere visum est: Moses postquam in monte cum Deo congressus est, radiatam & splendidam faciem ad suos retulit. Chirone Æsculapii præceptore adumbratus videtur Jethro sacerdos Madian, cujus monitis Moses commodam regendi Israëlî formam instituit. Morbos sanabat Æsculapius, & mortuos ad vitam revocabat; Mariam fororem lepris affectam Moses sanitati restituit: idem præterea mortiferam serpentium ignitorum luem proposito serpente æneo coercuit: *Fac serpentem æneum*, inquit Dominus; & *pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur*. Hinc Æsculapio appingitur draco: hinc fabularum confarcinatores & Astronomi Græci, ac fortasse etiam Ægyptii, inter sidera eum sub Ophiuchi persona collocarunt: hinc medicis reliquis tribuuntur angues: hinc baculus angue circumplicatus gestamen Æsculapio tribuitur; nisi ejus causam à virga Mosi in serpentem mutata malis arcescere: hinc denique mutatus ipse fingitur in serpentem; atque hac forma Epidauri cultus est, & Roman demum illatus. Quoniam autem medicæ artis, ut aliarum quoque disciplinarum, notitiam in Ægypto comparaverat Moses; hinc medicinam reperisse fingitur Apis, Æsculapium promovisse. Divinationibus & auguriis præesse Æsculapium tradit Apollodorus in libris *ἱεῖ δαιμόν*, quos citat Macrobius: Eadem dote præditus fuit Apollo: quod utriusque exemplar Moses præscientiam rerum à Deo consecutus sit. Fulmine tandem à Jove tactus Æsculapius interit, quod inter murmura tonitruum, & fulgurum splendores Mosem Deus allocutus sit. Mercurii & Herculis coævus ponitur Æsculapius; nempe Moses idem est ac Mercurius, ut dixi, Hercules autem, qui & Ægypto ortus est, Josue ipse est, quod infra ostendam.

VII. Venio ad Prometheus, Mosi effigiem, si quis vero falsum seponere sciat. Consentit quidem computatio Chronologorum, qui Prometheus Mosi & Herculis coævum faciunt. Testis Augustinus in libris *De civitate Dei*. Plutarchus in libro *De Iside & Osiride* Mercurium, hoc est Mosem, ita cum Prometheo confundit ac permiscet, ut ambigi dicat utro nata sit Isis, Mercurioque Grammaticam & Musicam, Prometheo sapientiam & providentiam, à plerisque acceptas referri, cum viderimus tamen

Sanchon. apud
Euseb. Præp.
Evang. lib. 1.
Arnob. lib. 3.

Macrobi. Sat.
lib. 1. cap. 18.

Fest. Serv.
Aulon. Epist. 5.
Virg. 4. Georg.
Plutarch. de
Isid. & Osir.

Cicer. lib. 3.
De nat. Deor.

Maneth. apud
Joseph. lib. 1.
contr. Apion.
Apollon. Ar-
gon. lib. 4.

Num. 21. 8, 9.

Macrobi. Sat. 1. 1.
cap. 20.

Prometheus
idem ac Mo-
ses.
August. 1. 18. de
civitate Dei, c. 2.

philosophiæ, prudentiæ, sapientiæ & futurorum prævisionis laudibus Mercurium insigniri. Confunditur quoque cum Æsculapio altera Mosis icone. Erat apud Panopenfes simulacrum, quod Æsculapiine esset an Promethei incertum fuit. Cabirorum unus fuisse fertur Prometheus, idem ut Æsculapius, & ipse quoque Mercurius. Asia maritum fuisse narrat Herodotus, alii filium: ex Asia oriundus fuit Mosès, totaque Israëlita gens in Asiam ex Ægypto remeavit. Atlantis frater, aut ut aliis placet, pater fingitur Prometheus; nepos Mercurius, quem Mosèm esse dixi: unde patet Prometheum inter & Mosèm affinitas. Alii fratrem fuisse volunt Deucalionis, quem primum templa Diis constituisse ait Apollonius, quia primus Aaron Mosis frater, summus Israëlita gentis sacerdos à Deo creatus est. Refert Diodorus in quadam Ægypti parte regnasse Prometheum, in quam aliquando restagnans Nilus magnam hominum pecudumque ediderit stragem, & in magnas angustias Prometheum redegerit; sed Herculem demum tulisse ipsi opem, & exundantem Nilum coercuisse, & in pristinum alveum coëgisse. Ebraeorum dux, legumlator, & veluti Rex habitus est Mosès; unde rixosus ille Israëlita Mosi respondit, *Quis te constituit principem & iudicem super nos?* & à Clemente Alexandrino dicitur σοφός, βασιλεύς, νομοθέτης quin & paterni regni successorem eum destinabat Thermuthis Pharaonis filia. Ægypti autem portionem, terram nimirum Gesen occuparunt Ebraei. Exundatio Nili homines & bruta disperdens, quam Herculis tandem suppeditis Prometheus evasit, quid aliud significare putem, quam Ægyptiorum cladem, cum Israëlitis tuto transmissis, ipsi mari Rubro absorpti sunt? Herculem vero Josuæ typum esse, Mosès administri, & consiliiari, & Israëlitarum imperatoris infra probabitur. Sceptrum dextra manu tenebant Promethei statuæ, ut & illa Priapi, effigiem videlicet prodigialis virgæ Mosis. Ipse se Prometheus remedia morborum reperisse jactat apud Æschylum, quod & Apollini, & Æsculapio, Mosis simulacris, adscriptum vidimus. Viarum se quoque indicem prædicat, quod & de Mercurio, & Priapo fertur, quorum uterque Mosès est. Fertur Prometheus hominem de luto finxisse, fabula inde ducta, quod hominis originem primus Mosès literis consignavit, eumque de terra à Deo formatum esse homines docuerit. Quadrat & in Mosèm Hygini Mythologi explicatio: Prometheus, inquit, propter excellentiam ingenii miram, homines finxisse existimatur. Africanus vero quod homines rudes & simplices Prometheus disciplinis instruxerit, idcirco hominum fictorem creditum esse censet. Atque id etiam in Mosèm congruit, à quo egregius institutus Ebraica gens informata est. Cum Jove colloquia Prometheus habuisse fertur: Mosèm Dei *οαεστω* fuisse constat. Aruspiciæ artis in sacris exerceri solita rationem à se deprehensam narrat Prometheus in tragedia Æschyli: Mosès sacrificio- rum, & victimarum in partes secundarum ritus, quæque Deo acceptiores essent, quæ igni dandæ, quæ Sacerdotibus seponendæ, Israelitas docuit. Atque hanc originem esse puto fabulæ de Prometheo ab Hesiodo proditæ, bovem in duas ipsum divisisse partes; hinc ossa adipem contexta, inde carnes apposuisse Jovi, tentandi causâ: sic enim, opinor, interpolavit profana illa vetustas præcepta Mosès, quorum alterum hoc est: *Omnis adeps Domini erit: nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis:* alterum est illud: *Pectusculum elevationis & armum separationis tui à filiis Israël de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron Sacerdoti, & filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Israël.* Furtivi etiam præcius inducitur Prometheus in Luciani Dialogo: qua facultate Mosès pollebat. Metallorum etiam repertorem apud Æschylum se fert Prometheus; propter tot opera, ex Mosès præscripto, fusoria arte fabricata. Astronomiæ, literarum, & artium denique omnium inventionem sibi arrogat Prometheus; quæ Mercurio quoque, Mosès typo, cur ab Ægyptiis tributa sit, supra ostendimus. Incertum porro est an ex illa metallicæ artis, an ex Astronomiæ peritia, qua pollebat Prometheus, an ex usu ignis ab eo reperto, dictus sit de cælo ignem rapuisse; cujus ignis causâ in Prometheis, Atheniensium festo, lampadibus ad Aram in Academia accensis certabatur. Ut ut est, id ipsum profecto narratur de Zoroastre, nec multum diversa de Vulcano, quos Mosèm esse invictis rationibus demonstravimus. Quid quod Prometheum ac Vulcanum iisdem religionibus placatos fuisse, simulque cultos, ex Sophoclis Scholiaste discimus. Nam ad hunc Sophoclis locum in OEdipo Coloneo: *ὁ πυρρόφωτος θεὸς πρῶτος ἀεζυμβόλος.* Deus ignifer Titan Prometheus, Vulcanum esse ait hunc *πυρρόφωτος θεός.* Tum ex Apollodoro & Lyfimachida addit in Academia communem utrique aram spectari. His ortum dederunt & fulgura, quæ sublata à Mosè virga Deus cum grandine ad perterendam Ægyptum de cælo misit; & ignis ille, quem in rubo vidit Mosès, & caelestis ille fulgor in vertice montis Sinæ splendens, cum Mosèm Deus colloquio suo dignabatur; & lucida Mosès facies, cum è monte regrederetur; & ignis ille perpetuus, quem nunquam deficere in altari iussit Mosès. Pandora, vaferrima mulier, tot do-

Herod. libr. 4.
cap. 45.

Apollon. Ar-
gon. libr. 1.
Diodor. libr. 1.

Exod. 2. 14.
Clem. Alex.
Strom. 2.

Æsch. Pro-
meth.

Hyg. Poët.
Astron. libr. 2.
African. libr. 3.
Chronogr.
apud Euseb.
Præp. libr. 40.
cap. 10.

Hesiod. Theog.

Exod. 3. 17.
Exod. 7. 34.

Lucian. Pro-
meth.
Æsch. Prom.

Levit. 6. 17.

tibus à Diis ornata, tot malorum hominibus auctor, quid aliud est quam Eva hominum mater? Hanc ad Prometheus missam à Jove narrant, & à Prometheo repudiatam, ab Epimetheo exceptam; quia ejus historia à Mose consignata est, qui Eva Adamo traditæ vafritiem & scelus scriptis suis damnavit. Similem ob causam Prometheus Deucalionis patrem dictum crediderim, quia veram Noachi & Diluvii historiam Moses hominibus tradidit. Est apud Nicandrum in Theriacis, Jovem post deprehensum hominum indicio Promethei furtum, præmium hominibus Iuventam concessisse; quam cum asino imposuissent, asinus vero sitiens ad fontem accessisset, & potu à serpente prohiberetur, ita bibendi ab eo impetrasse veniam, si sibi, quod gestabat dorso, donare vellet, id urgente siti pactum esse asellum; proptereaque senium deponere serpentes & juvenescere. Ad ea si quis attendat, perpetuo hoc juventutis dono expressum deprehendet beneficium Israeliticæ genti in delicto concessum à Deo, ne vestes eorum aut calceamenta vetustate detererentur; sitientem hunc asinum typum esse asinorum agrestium, quos Mosi totique Judæorum populo siti jam exarescenti ad fontes viam præmonstrasse mendax vetustas commenta est; serpentem vero signare aneum Serpentem, cujus aspectu inflicta à serpentibus ignitis vulnera sanabantur. Narrant Mythologi Jovis mandato Prometheus à Mercurio & Vulcano in Caucasum montem fuisse ductum, & in spelunca vincum, propter raptum de celo ignem: Moses Dei jussu Sinai montem conscendit, & cum Dei gloriam intueri vellet, à Deo positus est *in foramine petrae*. Aquila Typhonis filia Promethei jecore pascitur; Typhonem esse diximus Moësem; Aquilam autem Ebraei נשר appellunt, cujus vocis origo est in radice שרר, *contemplatus est, speculatus est*; quia ex hac spelunca in qua fuerat à Deo constitutus, tanquam è specula, Dei gloriam contemplatus est. Supplicio demum & vinculis ab Hercule Prometheus exemptus est: in quo mihi obscure adumbrata videtur pugna Amalecitanæ historia, quam dum pugnabat Josue, quem Herculem esse ostendam, Moses in vertice montis manibus per totum diem expansis mansit, nec inde abstulit, quam per partam à Josua victoriam veluti solutus est. Hanc ipsam Promethei fabulam, nominibus discrepantem, re ipsa pene similem reperias in apocrypho libro Enoch, apud Georgium Syncellum, & in Josephi Scaligeri Notis ad Eusebii Chronicon: narrat enim Azazel, decimum inter Egregoros, metallicæ fabricæ artem hominibus tradidisse; id indignatum Deum jussisse Raphaellem, manibus pedibusque constrictum Azazellem, in loco solo & tenebricoso, substratis acutis petris statuere. Agnoscis, Lector, in Azazele Prometheus, in Raphaelle Mercurium. Azazel porro, & Azazel, voces corruptæ sunt ex אַזַּזֵּל, de quo hæc leguntur in Levitico: *Duos hircos stare faciet (Aaron) coram Domino, in ostio tabernaculi testimonii, mittensque super utrumque sortem, unam Domino, & alteram אַזַּזֵּל* Azazeli. Septuaginta verterunt, *vel δαίμονος*. Ex hoc loco perperam accepto ansam arripuerunt Judæi, ut Azazellem Dæmonem quemdam esse crederent, ad quem alter hircorum in desertum mitteretur. Id docent, R. Eliezer in פְּרָקִי, & R. Abraham Menachem in Leviticum. Qui error transit & ad Valentinianos. Idem de hoc δαίμονος arbitrati sunt Græci quidam, in iisque Julianus Apostata. Hinc ergo inter Egregoros numeratus est Azazel. Sed & hæc Mosis verba de hircis sortito delectis, quorum alter à summo Sacerdote sacrificaretur Deo, alter vero post suas super eo preces emitteretur in desertum, suspicari quoque possumus ortum dedisse fabulæ supra à nobis ex Hesiodo narratæ, de bove Jovi immolato, & in duas portiones dolose distributo, & pellibus duabus incluso, quarum una carnem, altera ossa contexit Prometheus, optionemque alterius eligendæ Jovi dedit. Quemadmodum enim hircorum alter Deo, alter Azazeli sortito cedere existimabatur; ita pellium una Jovi, Prometheo altera sortito cessisse dicta est. Quod igitur Aaron, quem exotici Mythologi cum Moëse sæpe confuderunt, sorte victimas duas cum Deo quasi partiretur, alteramque mactaret, alteram in desertum emitteret, idem esse Azazel ad quem emittebatur, ac Aaron à quo emittebatur, creditus est. Utramvis fabulæ hujus Promethei originem, vel hanc quam indicamus, vel eam quam attulimus supra, persequi Lectori per me liceat, dummodo ex alterutra ipsam prodiisse certum habeat. Cæterum Enoch liber hic apocryphus idcirco affictus est, quod Enochum crederent Veteres ab Angelis Dei eruditum, Astronomiam primum reperisse, ab eo accepisse Chaldaeos, à Chaldaeis Ægyptios per Abrahamum, ab Ægyptiis Græcos. Hæc partim Josephus, partim ex Eupolemo & Artapano Alexander Polyhistor refert apud Eusebium.

VIII. Quin & Cecrops, primus ille Atheniensium rex, Mosis effigies est. Ætas convenit in Eusebii Chronico. Ægyptius Cecrops fuit: Ægyptius Moëses. Vulcano patre Cecropem ortum ferunt, propter rubi, & Sinai montis ignes, & tonitrua & grandinem ac dissonantia fulgura super terram Ægypti, & flammam quæ Coræ, Da-

Exod. 33. 12.

Levit. 16. 7, 8.

Joseph. Antiq.
lib. 1. cap. 9.
Euseb. Prep.
lib. 9. cap. 16,
& 17, & 18.
Cecrops idem
ac Moëses.
Exod. 9. 23.

thanis, & Abironis socios consumserunt. $\Delta\iota\mu\omega\phi\omega\theta$ & $\delta\eta\gamma\omega\theta$ & $\delta\eta\mu\omega\theta$ & ambigua esse natura dictus est Cecrops, vel propter geminam linguam Aegyptiæ & Græcæ peritiam, vel quod superiori parte homo esset, inferiori serpens: Mosis sexum utrumque tributum fuisse, proindeque $\delta\eta\mu\omega\theta$ creditum, bicolorum etiam sub Mercurii persona depictum fuisse diximus. Cum autem virgam quæ divina vi in serpentem coram Aegyptiis mutata fuerat gestaret, & Serpentem æneum ad curandos serpentium morsus in Arabicis desertis proposuisset, id ad fabulam torserunt mendaces Græci, & inferiori eum parte serpentem fuisse finxerunt. Atheniensium antea disperforum, & barbaro ritu vitam agentium, rempublicam instituit, iisque leges dixit, uti Ebrais Moses. Duas calluit linguas Græcam & Aegyptiam, Moses Aegyptiam & Ebraicam. Primus Jovi bovem immolasse dictus est Cecrops, vel quod Vitulum aureum confregerit Moses, vel quod sacrificiorum ritus Israelitas docuerit.

IX. Licet etiam in Minoë Cretenfium rege Mosem reperire. Eadem certe utriusque ætas est; Europa quippe Cadmi sorore natus est Minos; Bacchi autem, qui Moses est, Cadmus avus fuit. Rursum Herculis cœvus fuit Minos; Herculem autem Jovis esse infra ostendam. Cum Mosem Minois cœvum dico, non verum Mosem intelligo, qui vetustior fuit, sed personatum, qualis est Bacchus. Qui sensus his quas instituius comparationibus sæpe adhibendus est. Deinde & cum Herculi ac Baccho aequalem Minoem ponerent prisca Mythologi, non erant nescii à vetustioribus etiam fabulam Minois repetendam esse temporibus ac vulgo fieret: ejus enim antiquitatem prædicant Thucydides, & Diodorus. Et Minois conjux Itona appellata est, auctore eodem Diodoro, hoc est, ut conjicio עִינָא, antiqua, ex Chaldaico עֵינָא, quod tempus sonat. Et leges à Minoë Cretenfibus positas omnium antiquissimas esse definit Plato in Minoë. Matrem Phœnissam Minoi adscriperunt fabulatores: Mosis enim progenitores ex Phœnicia venisse sciebant. Regnasse porro in Creta fingitur Minos, quod Moses in Palæstinam Ebræos deduxerit. Palæstini autem in Libris sacris sæpe appellantur בני־תימן. Vulgata reddit *Cerethi*, & *Palæstinos*: Septuaginta aliquando *επι־τιμ*, *Cretenfes*, ut à Bocharto observatum est. Gaza ipsa Palæstinorum urbs, Minoæ dicta est, teste Stephano; & prope Gazam Minois oppidum collocatur ab Hieronymo. Idem Stephanus Gazæorum Deum Marnam, Jovem Cretenfem esse ait, Minois nempe patrem. Nos vero sequimur Epiphanium, qui Marnam, non Cretenfem Jovem, sed Asterii Cretenfium Regis famulum fuisse docet. Asterium autem illum Eusebius Europam à Jove jam vitiatam duxisse scribit, & Minoem genuisse. Apollodorus vero Asterium duxisse quidem Europam censet, sed jam trium liberorum ex Jove matrem, Minois, Rhadamanthos, & Sarpedonis, nullosque ex ea liberos suscepisse. At unus tamen idemque fuit Asterius ille, & Jupiter Cretenfium rex Minois pater. Jovem Asterium Tzetzes appellat, & propterea Jovem dictum esse vult, quod olim Reges omnes Joves vocarentur. Marnam autem ejus famulum, Minoem ipsum fuisse puto, qui urbi & vicino oppido nomen dedit. Is filius Jovis habitus est, quod reges antiquitas Jovis filios dixerit: *ἐν ἧ δὲ δὴς βασιλῆες. Ex Jove autem sunt Reges*, inquit Hesiodus. In Scriptura quoque sancta optimates dicuntur Filii Dei. Sic in sexto Genesios, qui Filii Dei nominantur, eos *δυνασῶντας*, Principes Symmachus appellat. Sæpissime etiam viros pios, mansuetos, ac lenes, Filios Dei appellant Scriptores sacri, ut docui supra cum de Vulcano agerem. Famulus vero Jovis dictus est Minos, quod divinatorum præceptorum fuerit observantissimus. Atque in his Mosem licet agnoscere, qui Ebrais jure regio præfuit, qui pietate ac lenitudine clarus fuit, & quem servum suum sæpe Deus appellat. Vox autem Marnas, quam Scaliger & Seldenus interpretantur, *μάρνα* ἀνθρώπων, ego vocem Aegyptiam esse reor Maneros, quo nomine affectus fuit Linus, qui Moses est, uti paulo infra demonstrabo. Maneros autem eadem vox est ac Monimos, & Monios, quæ Mosis cognomina esse diximus. Ex Monios itidem excusa est vox Minos. Adeo ut non nomina solum, Monimos, Maneros, Marnas, Monios, & Minos, sed res ipsæ his signatæ nominibus, unum eundemque hominem, Mosem nempe significant. Aliam præterea Minoam, à Minoë item dictam collocat Stephanus in Arabia: Arabiam autem per multos annos Moses incoluit. Minæos etiam Arabiæ populos, à Minoë originem trahere creditos, Plinius commemorat. Sane & in portibus suis Mufa & Mofcha, Mosis nomen Felix hæc Arabia videtur retinuisse. Huc referri potest, quod legitur apud Tacitum: *Judeos Creta insula profugos, novissima Libya insedisit: argumentum è nomine peti; inclutum in Creta Idam montem, accolos Idæos, aucto in barbarum cognomento, Judeos vocitari. Unde cognoscitur, quamobrem Hercules ex Idæis Dactylis unus esse dictus sit, & Idæus appellatus. Ratio in promptu est, Hercules is erat Josue Ebræus, sive ut posteri locuti sunt, Judæus, quemadmodum suo probabitur loco. Ex his apparet Idæos Cretenfes cum Judæis exoticos Scriptores confudisse. Quinetiam Ephori testimonium secutus Idæos Minoi*

Minos idem ac Moses.

Thucyd. libr. 1.
Diod. libr. 4.
& 5.

Boch. Chan.
libr. 1. cap. 15.
Steph. in γὰρ.
Hier. de Locis
Ebr.
Euf. Chr. libr. 2.
Apollod. libr. 3.

Joh. Tzetz.
Chalæ. Hist. 19.

Hesiod. Theog.
Gen. 6. 2.

Scal. ad Frag.
ment.
Seld. de Dis
Syr. Synt. 2.
cap. 1.

Steph. in Mi.
noæ.

Plin. libr. 6.
cap. 28.
Tacit. Hist. 5.
cap. 2.

- Diod. libr. 5. expeditionis focios adjungit Diodorus, quod Israëlita genti ducem se Moses præbuerit. Præfignatores fuisse ait, propter crebra illa & stupenda prodigia, quibus suum erga Ebræos favorem Deus declaravit. Ait & cerimonis Deorum, sacrisque mysteriis vacavisse, quod & à Strabone proditum est; quippe veræ religionis cultores extiterunt Ebræi, rituumque præcepta à Deo acceperunt. Idem Deos omnes, & collata à Diis in homines beneficia, artium nempe omni in inventionem, & bonorum largitionem, ex Creta docer esse profecta: quod ex Mose nimirum, Mosique scriptionibus profu- xerit Mythologia, & fabularis omnis Deorum historia; artiumque & utilitatum complurium primus ipse repertor extiterit; quæ & supra jam attigimus, & in se- quentibus declarabuntur. Addit Curetes Idæis ortos greges ovium coëgisse, cicuras se pecudes, & mellificium docuisse; quod Aristæo, Mosi typo, adscriptum proxime videbimus: homines vagos & dispersos à ferino ritu ad humaniorem cultum, convictum- que, & concordiam traduxisse; quod in Orpheum, & Amphionem, Mosi item simula- tas effigies convenire mox patefaciam. Saltandi arte præstiterunt: quæ laus Baccho, Pa- ni, Priapo, Proteo, Orpheo, & Musæo, Mosi simulacris, à Luciano tribuitur. Ignis usum invenerunt; quod & de Vulcano, & Prometheo, Mosi item personam gerentibus prædicatur. Minos fratrem unicum habuit Rhadamanthyn: nam qui tertius his adjungi- tur à nonnullis Sarpedon, non Europa natus est, sed Laodamia Bellerophontis filia, jux- ta Homerum, & Apollodorum: Moses fratrem unicum habuit Aaronem. Minois com- plures recenset liberos Apollodorus; at duos tantum Diodorus, Deucalionem, & Mo- lum; quot nempe Moses habuit. Primus leges invenisse perhibetur Minos, easque Cre- tensibus proposuisse, non à se excogitatas, sed à Jove ipso sibi traditas, cum nono quolibet anno in antrum Jovi sacrum secederet, illicque cum ipso colloqueretur, atque eo tanquam præceptore uteretur. Homerus:

πρὸς δ' ἐπὶ κνωσὸς μεγάλης πόλις, ἔνθα τε μίνως
ἐνέωρος βασιλῆος διὸς μεγάλης ὀαείσης.

Apud eos erat Cnossus magna urbs, ubi Minos

Regnabat, qui nono quolibet anno cum Jove magno confabulabatur.

Ἐνέωρος enim conjungendum est cum ὀαείσης, non cum βασιλῆος, quod perperam fe- cerunt Interpretes. Sic ista igitur interpretatur Plato in Minoë: Homerus, inquit, vult Minoëm nono quoque anno cum Jove congregi, & ad eum sic tanquam ad do- ctorem erudiendi causa accedere, atque hanc laudem in neminem profus Heroum ab Homero fuisse collatam addit, præterquam in Minoëm, Jove præceptore usum esse. Ὄαείσιω ergo exponit, σπυσιωσιω ἐν ἴδῳ, qui cum alio colloquitur. In Ida monte antrum hoc collocat Maximus Tyrius, unde emendare licet Eusebium, cujus verba hæc leguntur in Chronico: Μίνως ἰθαλασοκρατὴρ, ἢ κρητὸν ὄντα διὸς ἐνομοδότη, κομίζων

Maxim. Tyr.
Dial. 22.

πὸς νόμος ἐξ ἄνευ τῆ ἐν τῇ ἰδῳ ἐντασμετῆρ. Scribe, Ἐξ ἄνευ τῆ ἐν τῇ ἰδῳ ut exurgat hæc sententia: Minos imperium maris obtinebat, & Leges à Jove acceptas Cretenibus statu- bat; afferens leges ex antro quod erat in Ida, nono quoque anno. Ephorus apud Strabonem descriptas leges ex antro Minoëm attulisse ait. Hæc nobis Minoëm præclare exprimunt: Leges ipsi in monte traditæ sunt à Deo, & descriptas in Tabulis lapideis ad populum retulit: in monte à Deo positus est in foramine petreæ, ut Deum transeuntem à tergo videre possit: Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad ami- cum suum; vereque Dei ὀαείσης, & σπυσιωσιω erat Moses. Notat Plato nusquam finxisse Homerum cum Jove collocutum esse Rhadamanthyn. Atque hoc ipsum est quod legitur in libro Numerorum, Aaronem & Mariam, cum hæc de se jactassent: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? sic increpuisse Dominum: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad il- lum: at non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est; ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt. Vere igitur scriptum est à Clemente Alexandrino: Ὅχι τὴ ἰδῳν ἀδεται ὁ μίνως, ἐνέωρος βασιλῆος, ὀαεί- σης διὸς. ἀκνωστίων ἑαυτῶν ὄπως ποτε μετὰ μουσῆως διελέγεται ὁ θεός, ὡς ἐν τῆ λαλῆσιω φέρεται τὸν ἑαυτῶ φῶδωρ. Apud Græcos decantatur Minos, nono quoque anno Rex cum Jove collo- quens: cum inaudissent ipsi quemadmodum aliquando cum Mose collocutus sit Deus, ut si quis amicam suam affaretur. Addit Plato ad superiora, Talum, quo legum suarum custode Minos usus est, eas in tabulis exaratas habuisse; quod ad Mosaicarum Tabularum exemplum confectum est. Rex fuit Minos, & quidem βασιλῆος, juxta Hesiodum: regiam potestatem in suos Moses exercuit. Minoëm θαλασοκρατοῦ, maris imperio pōritum esse, auctor est Aristoteles, alique deinceps: Moses mare Rubrum dicto audiens habuit, & manu protensa discedere pro imperio jussit & accedere. Apud inferos jus di- xisse Minoëm fingunt. Factum id in rebus tantum obscuris narrat Plato in Gorgia, & quarum spissa esset ac operosa dijudicatio, quæque Rhadamantho Asianorum, Æaco

Strab. libr. 10.

Erod. 13. 22.

Erod. 13. 11.

Plat. in Min.

Num. 12. 2, 6,
& seq.

Clem. A' ex.
Strom. 2.

Aristot. Polit.
libr. 2. cap. 8,
& 12.

Europæorum iudici non liquerent : plane hoc est quod de Mose in Exodo legitur, ipsum
 iudices ex consilio Jethro foceri sui constituisse, qui leviores causas deciderent, de gra-
 vioribus vero ad ipsum fuisse relatum. Sceptrum aureum Minoi tribuit Homerus, Jovis
 id sceptrum Hesiodus appellat apud Platonem : mirifica hæc Mosis virga est, de qua
 Deus ad Mosem : *Virgam hanc sume in manibus, in qua facturus es signa.* Alii sapientem
 Minoem, τῆν τὴν γῶμην καὶ τῆν κείνην διενέχοντα, consilio, iudicioque præstantem, justum
 quoque fuisse volunt, alii tyrannum, violentum, difficilem, imperitum, & injustum.
 Causæ fuisse censent Plato & Plutarchus Tragicorum Atheniensium dicacitatem & ca-
 lumnias, propter vastatam à Minoë Atticam, & expugnatas, gravissimoque tributo op-
 pressas Athenas. At nos supra notavimus Ægyptiorum maledicentia profectum fuisse
 Mosem, & Typhonis nomine dedecoratum, quod & à Chananæis, vicinisque gentibus,
 quas funditas delendas fuisseperat, factum opinari debemus. Non aliam ob causam la-
 trocinia Minos & piraticam à nonnullis dicitur exercuisse, teste Eustathio : cum Ægy-
 pto præsertim excellerint Israëlita, revera spoliatis Ægyptiis. Ergo & Josuam Israeli-
 tarum ducem & Mosis successorem Phœnices in Africam Tingitanam profugit, ἀγστῶν
 positis columnis & inscriptionibus Phœnicis appellaverunt, ut est in Procopii Vanda-
 licis. Cum præci fabulatores magnificum illum Labyrinthum, quem descripsit Hero-
 dorus, esse accepissent in Ægypto, unde prodierat Mosés, à Minoë quoque suo, quem
 ad Mosis formam expresserant, Labyrinthum in Creta extractum finxerunt. Itaque
 testantur Diodorus, & Plinius Dædalum Labyrinthi Cretici ex Ægypto exemplar
 fuisse. Cæterum falsum esse constat Labyrinthum ullum in Creta fuisse ædificatum ;
 verum fabulæ occasionem dederunt ingentes & tortuosæ secturæ, quæ ad radices Idæ
 montis actæ sunt, cum ad Cnossion, aliasque urbes condendas lapides exciderentur. Vi-
 sentur hodieque ex lapidicis, & à Bellonio perlustratæ sunt. Cnossion autem ædificasse
 dicitur Minos à Strabone, proptereaque Labyrinthus iussu ejus conditus dicitur. His
 adspulatur Etymologus, & Cedrenus, qui hunc Labyrinthum antrum fuisse scribunt,
 adspulatur & Eustathius, qui subterraneam speluncam contortuplicatam & sinuosam
 fuisse ait. Eiusmodi fuerunt & Labyrinthi Naupliensēs Straboni memorati, quos Cyclo-
 pia appellarunt. Scripsit Philochorus, Plutarcho teste, negare Cretenses quæ narrantur
 de Labyrintho ; nec aliud fuisse quam custodiam, in quam conjiciebant, quos asservatos
 vellent. Idem habent Tzetzes & Nicetas. Atqui credibile est Latomias illas Creticas.
 itidem ut Syracufanas, carceris usum præstitisse. Taurus Pasiphaës, qui è mari prodierat,
 quemque in furorem egit Neptunus, cum alium ipsi Minos immolasset, Vituli aurei ad-
 umbratio quædam fuit, de quo dicebat Aaron : *Projeci illud (aurum) in ignem, egressusque
 est hic vitulus.* Pasiphaës autem adulterium, impium Ebrææ gentis cultum signat, Vitulo
 huic exhibitum : notum enim est idolorum cultum, fornicationis & adulterii nomine sæpe
 in Scriptura sacra signari. Porro Vitulum hunc Mosés iratus combussit & contrivit, cum
 legitimum aliorum vitulorum sacrificandorum ritum populares suos docuisset. Notissima
 est Scyllæ fabula, Nisi Megarensium regis filia, quæ Minoem Megaram obsidentem
 conspicata, tanto ejus amore exarsit, ut patrem ipsi, patriamque proderet : mutatis no-
 minibus idem de Mose narrat Josephus, & Auctor Hypomnematis in Hexaëmeron,
 quod Eustathio Antiocheno tribuitur : eum nempe cum exercitu adversus Æthiopas à
 Chenephre fuisse missum, & re egregie gesta Æthiopas in urbem regiam Sabam probe
 munitam compulsos obsedisse ; (Megaram dixere, hoc est *בגנר*, *Habitationem* ; sic enim
 exponit Bochartus) Tharbin vero regis Æthiopum filiam, conspecto de mœnibus Mose,
 forma ejus ac virtute captam, ita hominem adamasse, ut per internuntios de prodenda
 ipsi patria, nuptiisque cum eo contrahendis pacisceretur, atque id re præstitum fuisse.
 Manifestum est autem, nuptiis hæc Æthiopicis Mosis confingendis causam præbuisse
 Sephoram Mosis uxorem Madianitidem, quæ in libro Numerorum Æthiopissa appella-
 tur à Septuaginta Interpretibus & à Vulgato, cum in Ebraico exemplari dicatur *כשית*
 hoc est Chulithis. Quippe Chus Arabiam sæpius notare, à Bocharto probatum est. Refert
 Plutarchus, Minoë Atticam armis vastante, Deos velut ipsi succenturiatos, regionem
 quoque morbis, siccitate, & sterilitate fecidasse : cui fabulæ præbuit argumentum Mosis
 adversus Chananæos, proximasque gentes, Dei nutu suscepta, ope confecta expeditio.
 Merito ergo Mosem cum Minoë comparaverunt Strabo, & Josephus : merito ille quo-
 que incerta esse dixit, quæ de Minoë tradita sunt, nec constare quidem inter Auctores
 Cretensise ortu fuerit, an inquilinus. Liquidum etiam est vanam esse distinctionem,
 quam inter duos Minoas, avum, Jovis vel Asterii filium, Lycasti patrem, & nepotem
 Lycasti filium, Scriptores plerique inesse voluerunt, cum uterque vere unicus Mosés fue-
 rit. Sprevit igitur distinctionem istam Apollodorus, & unum dumtaxat Minoem agno-
 vit.

Exod. 18.
 Hom. Odyss. A.
 Plat. in Minoë.
 Exod. 4. 17.
 Schol. Hom.
 Odyss. 7.
 Plat. Min.
 Plut. Theseo.
 Eustath. in
 Iliad. 6. & in
 Odyss. A.
 Herod. libr. 2.
 cap. 148.
 Diodor. libr. 7.
 Plin. libr. 36.
 cap. 13.
 Bellon. Ob-
 serv. libr. 2.
 cap. 6.
 Strab. libr. 16.
 Etymol. in Aa-
 κύρα-ῶν.
 Cedr. Synops.
 Hist. p. 112.
 Eustath. in
 Odyss. A.
 Strab. libr. 16.
 Plut. Thef.
 Tzetz. Chil. 11.
 cap. 379.
 Nicet. de Im-
 per. Andron.
 libr. 1.
 Exod. 31. 24.
 Boch. Char-
 libr. 1. cap. 24.
 Num. 12. 1.
 Boch. Phal.
 libr. 4. cap. 2.
 Plut. Theseo.
 Strab. libr. 16.
 Joseph. libr. 2.
 contr. Apion.
 Strab. libr. 10.

X. Ex his porro quæ de Judæorum & Idæorum Cretensium affinitate vulgo credita *Explicatur*

1. Mach. 12.
21. in quo agitur de Iudæorum & Spartanorum germanitate.
Strab. libr. 10.

Plut. Pyrrh.

Joseph. Antiq. libr. 12. cap. 5.

Steph. in Iuda.

Perperam locum hunc interpretatus est Joseph. Antiq. libr. 13. cap. 5.

fuisse diximus, lux accedere potest obscuro Machabaici prioris loco, ubi Spartanorum rex Arius Oniæ Judæorum Pontifici hæc scribit: *Inventum est in Scriptura de Spartatis & Iudæis, quoniam sunt fratres, & quod sunt de genere Abraham.* Docet Strabo Lyctum, Gortynam, aliasque urbes Creticas à Spartanis fuisse conditas, Lycurgum in Cretam abiisse, indeque leges suas in patriam reportasse, ac utroque simillimos usos moribus & institutis: quod & Plato docet in primo De legibus, & Aristoteles in secundo Politicorum. Lacedæmonii autem cum florent omnibus copiis, credibile est Cretenses Spartanæ originis gloriam, aliquot tantum civitatum suarum propriam, ad totam gentem Creticam prorogasse, seque Sparta oriundos iactasse: nec abnuisse Spartanos, laudi sibi ducentes auctores haberi clarissimæ gentis. Credebant præterea Cretenses, vel credere se fingebant, Judæos ex se prodiisse: unde & hos quoque, tanquam progeniem suam agnoscerent poterant Lacedæmonii, ac proinde arbitrari communem sibi esse cum Cretensibus & Judæis originem, quemadmodum filii, patris, & avi communis origo est. Videtur autem opinio ista, tum cum in Creta esset, imbutus fuisse Arius: scriptum enim reliquit Plutarchus Arium Gortyniis suppetias latum ivisse in Cretam. Ergo cum pro certo haberi sciret Abrahamum vetustissimum ac nobilissimum Judaicæ gentis auctorem & parentem esse, eum quoque genti suæ parentem asciscendum ratus esse: non quod ita ipsi esset fortasse persuasum, sed quod in rebus favorabilibus, cum ignoratur veritas, figmenta pro veris habere deceat, ad eamque simulationem Lacedæmonios gratia Judaicæ gentis invitaret. Sic Turcæ, cum oppugnarent Græciam, ut à mittendis ipsi subsidiis Italos averterent, scribebant ad summos Pontifices Turcicam & Italiam gentem à Trojanis ducere originem, qui cum à Græcis olim magnis calamitatibus fuerint affecti, debere Italos sibi favere, dum majorum suorum injurias persequuntur. Quapropter Arius de communi illa Judæorum & Spartanorum origine, velut re explorata & comperta non differit, sed ut re fortuito sibi cognita ex libro, cujus nec titulum, nec auctorem indicat, propter obscuritatem videlicet: *εὐρέθη ἐν γραφῇ, Inventum est in scriptura:* & apud Josephum: *εἰρηρῶντες γραφῇ πρὸς ἑσέσδρι.* Legentes scripturam quamdam reperimus. Videtur autem scriptum habuisse liber ille, Judæos Abrahami sobolem, Cretensium Idaorum colonos esse, Cretenses vero Spartanorum. Id è re nata arripuit Arius, atque hinc collegit vel Abrahamum illum, Judæorum parentem, ex Spartanis quoque esse ortum, itidem ut posteros ejus Judæos; vel Spartanos itidem ut Judæos ex Abrahamo prodiisse: si verum fuisset prius illud, non valde antiquum utique id esse posse, nec ignorari potuisse, propter nimis recentem rei memoriam, claraque tam egregie ac nobilis civis sui apud se mansura fuisset vestigia, quæ cum extarent plane nulla, unum superesse, ut Spartanos, perinde ac Judæos, Abrahami progeniem esse agnosceret. Quod in tanta originis obscuritate, qualis illa erat Lacedæmoniorum, impune credere & dicere licuit. Cujus originis dubiæ ac controversæ conscius Arius vetustissimum ac clarissimum genti suæ auctorem & parentem, qualem fuisse Abrahamum acceperat, adscribere posse putavit. Simili ratiocinatione uti necesse est eos, qui Arium putant idcirco Jonathæ scripsisse, Spartanos esse fratres Judæorum, quod à Judæo Spartone Bacchi commilitone Thebis profecto, cujus meminit Claudius Iolaus apud Stephanum, ortos utroque crediderit; atque ita Judæum illum Spartonem cum alio Spartone Phoronei filio, Spartæ; juxta nonnullos, conditor confuderit. Nam si Spartonem communem gentis utriusque auctorem esse censuit Arius, Abrahamo prognatum eum credere debuit.

XI. Eandem representavit Epistolam Josephus, in libris Judaicæ ἀρχαιολογίας, sed ita ut à legitima Machabaici Historici sententia prorsus aberret. Rex utriusque contentione apparebit. Sic Machabaicus: *ἦν πατρῶσιν ἀπεσάλπισαν ἐπιστολαὶ πρὸς ὄνιαν τὸν ἀρχιερέα ὡς ἀρτίου τῶ βασιλευστος ἐν ὕμνῳ, ὅτι ἐστὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν, ὡς (lego, ὅτι) τὸ ἀντίγραφοι ὑπὸ κρηται. καὶ ἐπεδέξατο ὄνιαν τὸν ἀνδρα τὸν ἀπεσάλπισον ἐν δόξῃ, & ἔλαβεν τὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς διισαφίτο θεὸς συμμοχὰς & φιλίας καὶ ἡμεῖς οὐδ' ἀπαρῶσθαις τῶν ὄντιος, ὡς ἀρτίου ἐχόντες τὰ βιβλία τὰ ἄγια τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν, ἐπιερχομένων ἀποσείδει τῶν πρὸς ὑμᾶς ἀδελφότητα καὶ φιλίας ἀνανώσασθαι, πρὸς τὸ μὴ ἐξαλλοθῆναι ὑμῶν.* Jampridem misse erant epistolæ ad Oniam summum Sacerdotem ab Ario qui regnabat apud vos, quod estis fratres nostri; quarum exemplar subnexum est. Et Onias virum qui missus fuerat, honorifice accepit, & accepit literas, in quibus significabatur de societate & amicitia. Nos igitur his non indigentes, solatio habentes Libros sanctos qui sunt in manibus nostris, aggressi sumus mittere ad renovandam germanitatem & amicitiam, ne alieni à vobis efficiamur. Apertissima sententia: Oniam ait jampridem ab Ario literas accepisse, in quibus de gentis utriusque Judææ & Spartanæ germanitate scriptum erat, legatum honorifice fuisse susceptum, & literas quoque ipsas, quæ societatem & amicitiam proponebant: qua societate quanquam tuto carere possint Judæi, omnem spem & solatium in Sacrorum Voluminum pollicitationibus repositum habentes, conditionem tamen ipsos accipere, ac liber

benter

benter amicitiam & germanitatem renovare cum Spartanis, ne amicitia solvatur nexus, ac neglecta societas diuturnitate extabescat. Sic intellexit Vulgatus Interpres, sic Syrus. Longe vero aliter Josephus: nam istæc: ἡμεῖς ἔν ἀφροσδεις τῶν ὄντων, Nos igitur his non indigentes, refert, non ad, συμμαχίας ἢ φιλίας, societate & amicitia, quæ proxime præcedunt; sed ad, ἀπερὶ αὐτῶν ἐπιστολῶν, ὅτι ἐστὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν. Missæ sunt epistole, quod estis fratres nostri; atque ita exponit: ἢ δὲ ὁμοῖοι τῆς τοιαύτης διαπόλιξέως. Non indigentes hujusmodi declaratione. Tum quod subest in Machabaico: Ὁδὴ ἄλλοι ἐργοντες τὰ θελῶντα τὰ ἄγρια τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Solatio habentes Libros sacros qui sunt in manibus nostris, sic reddit Josephus; διὰ τὸ ἐκ τῶν ἱερῶν ἡμῶν πεπιστῶσθαι γραμμάτων. Quod sacra nostra litera his fidem fecerint: hoc est, ejusmodi significatione, & admonitione nobis opus non erat, ea nempe qua de germanitate nostra nos monuistis, quippe quam jam ex Libris nostris sacris compertam habebamus. Velim æquus & attentus Lector totam Machabaici Scriptoris pericopen expendat, & cum antecedentibus ac sequentibus controversam ῥῆσιν confligat, omnino intelliget ea, quorum ἀφροσδεις Judæos esse scribit Jonathas, esse συμμαχίας & φιλίας Spartanorum, quarum proxime præcedit & subest mentio. Nam si id sibi voluisset Jonathas, Judæos non eguisse admonitione illa, qua de germanitate sua cum Spartanis docebantur, dixisset utique, ἡμεῖς ἔν ἀφροσδεις πάντες: Nos igitur non indigentes ea. Nunc cum dixerit τῶν ὄντων, harum, manifestum est respexisse ad συμμαχίας & φιλίας proximè commemoratas. Quod opponit autem Grotius, hujus interpretationis asseritor, Ὁδὴ ἄλλοιον hic significare ἀπόδειξιν, velut nono capite prioris hujus Machabaici: παρεκάλει τὰς Ναυαταίους ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων τῶν ἑσπερῶν αὐτῶν τῶν πολλῶν, vanum & frivolum est: nam παρεκάλει, illic non usurpatur pro ἀπόδειξε, sed pro ἰκέσει, ἐδέχθη, ἠξίωσε. Vulgata, rogavit. Et Ὁδὴ ἄλλοιον, adhortationem, deprecationem, evocationem, significare fateor; ἀπόδειξιν, proflus nego. Perperam igitur Jonathæ epistolam interpolavit, & adulteravit Josephus; quemadmodum & illam Arii, uti rectè animadvertit Scaliger in Canonibus Isagogicis. Quod si cui nostra hæc de Judæorum & Spartanorum consanguinitate conjectura non satisfacit, alteram afferemus infra: nam in re dubia & incerta suspicionibus patet locus, & quæcunque probabilitatem habent aliquam & similitudinem veri, confidenter & utiliter proponi possunt.

1. Mach. 9. 15.

Scalig. Can. Isag. lib. 3.

XII. In plerisque Minoi & Rhadamanthi convenit, ætate, patria, parentibus, quæ nobis iidem argumento esse possunt, & hunc quoque ad Mosi exemplar à Mythologis esse adornatum. Nominis origo obscura est & incerta. Hanc proponit Eustathius, ἐπεὶ ἢ μητὴρ ἑμῶν, κατέτι πάντ' ἐσθρακῶς διετίθη καὶ τὰ ῥόδα, ἄπὸρ δ' αὐτῶν ἀρπάσας τῶν ἐσθ' ἀεζήσασθ'. Quia mater ejus insaniit, hoc est insana cupiditate affecta fuit erga vos, quas ipsi taurus præbuit, à quo rapta est. Quod valde ineptum est. Ex Oriente petenda fuit nominis hujus origo: nempe ex ררה, quod est, castigavit, erudit, subegit, præfuit, dominatus est; unde רררר, pedagogus, præceptor: & ex כננת, terruit. Ita ut ex כננת רררר, quod Præceptorem terribilem sonat, constat fit nomen Rhadamanthios. Illius ecquod sit apud inferos officium, malo Virgilio verbis, quam meis referre:

Rhadamanthys idem as Mosi. Eustath. in Iliad. 5.

Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,
 Castigatque, auditque dolos, subigitque fateri,
 Quæ quis apud superos furto letatus inani,
 Distulit in seivam commissa piacula mortem.
 Continuo fontes ultrix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans.

Atqui id in Mosem aptissime convenit, qui & severas leges Ebræis dixit, & si qui eas perrumpere auderent, acerbissimis suppliciis punivit. Hoc autem munere apud inferos defungi Rhadamanthyn sinxerunt Veteres, quod dum viveret, juri dicundo fuisset à Minoë præfectus. Sunt qui legumlatorem fuisse dicant, alii primum legum repertorem. Ex Ephoro autem refert Strabo imitatore fuisse Minoem præsci cujusdam Rhadamanthios, qui primus Cretensibus leges constituerit, à Jove eas se accepisse fingens. Has inter Rhadamanthios leges memorabilis illa erat, quæ vetabat ne per Deum quis juraret, nomenque Dei temere usurparet, ὑπὲρ τῶ μη θεῶν ὀνομάζειν ἐπὶ πάντ'. Ne Deus omnino nominaretur, inquit Eustathius; per anserem vero, aut canem, aut arietem, aut quid simile, & jurabat ipse, & alios jurare jubebat; quod & à Socrate factum ferunt. Atque id Rhadamanthios juramentum quamobrem inter Proverbia retulerint Græci Paræmiographi Zenobius, & Apostolius, & post illos deinde Erasmus, proflus non video. Ipsissima autem Mosi lex est: Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim habebit infontem Dominus eum, qui assumerit nomen Dei sui frustra. Virgam, dum jura reddit, manu tenere Rhadamanthyn ait Plato, in quo Mosi vir-

Strab. lib. 10.

Eustath. in Hom. Odyss. 7. Zenob. Cent. 5. Proverb. 81. Apostol. Cent. 17. Prov. 7. Erasim. Chil. 1. Cent. 9. Prov. 31. Exod. 20. 7.

- gam possumus agnoscere. Multas Asiae maritimae terras imperio suo subiecisse Rhadamanthyn memorat Diodorus, quod & de Mose Historiae sacrae praedicant. Addit Diodorus hunc ἐρυθρῶ, ἐν τῶν ἑαυτοῦ παίδων, ἡγεμονίᾳ τῶν Κασιέων τῶν δὲ ἐνείων ἐρυθρῶν ὀνομαζόμενον Erythro, uni ex filiis suis, regnum eorum tradidisse, qui propter eum Erythri dicti sunt. Ita & Perseo, alteri Mosis imagini, Erythras filius adscribitur, qui in Rubri maris ora regnavit, ut suo loco notabimus. Certe Rhamnaeos Arabicam gentem à Rhadamantho nomen habuisse tradit Plinius, nec alios esse puto, quam qui a Strabone Rhamanithæ, & à Nonno Rhadamanes appellantur. Legimus enim in Dionysiacis Nonni Minoem ex insula Creta expulisse Rhadamanas in Arabiam: unde & alibi Dictæos eos appellat, & in expeditionis Indicae societatem à Baccho ascitos fuisse narrat. Legimus & apud Stephanum, Rhadamanthyn cum fratribus Gazam Phœniciam urbem ivisse. Atqui Mosis & in Arabia, non privatus solum apud socerum Jethro, sed dux etiam ac gentis suae princeps diutinam moram traxit, & ejus consiliis ac praecceptis Ebraei obsecuti, Palaestinos, quorum regio fere maritima est, maximis damnis affecerunt. Memoriae prodidit Itacius Tzetzes propter interfectum fratrem patria exulasse Rhadamanthyn: hæc historiae Mosis interpolatio est, qui *viram Aegyptium, percussentem quemdam de Ebrais fratribus suis, percussim abscondit fabulo*, & in Madiamitem terram profugit. Rhadamanthyn Homerus non semel flavum appellat: *πύρρον* fuisse Mosem tradit Artapanus apud Eusebium; *πύρρον* quoque fuisse Typhonem, qui ad Mosis exemplar factus est, Plutarchus scriptum reliquit.
- XIII. Quin & Aecus, tertius inferorum iudex, Mosem exhibet. Minois coævus fuit, coævus & Bacchi, & Aristæi, in quibus occultum Mosem deteximus: coævus & Asterii, qui Minois filius fuit, avo cognominis. Atque hos, Aecum, inquam, Minoem, Aristæum, & Asterium, Baccho Indicae expeditionis socios addit Nonnus in Dionysiacis. Jovis filius fingitur, item ut pleraque Mosis imagines, Bacchus, Minos, Rhadamanthys, alii. Jove in ignem mutato natus dicitur, perinde ut Bacchus. Testis Ovidius, cum ait de Jove: *Aureus ut Danaën, Alopida luserit ignis*. Alopis illa, Aegina est, Asopi filia, Aeci mater. Non ex Jove ignibus celato, at in aquilam verso genitum eum scribit Nonnus, sed prope ardentem & *πυελουσσον* fluvium. Fabulam fufius narrat Apollodorus, Alopum, cum Jovem Aeginam rapientem pertinaciter insequeretur, a Jove fulmine fuisse ictum, & ad fluentia sua remissum, proptereaque ex fluvio hocce carbonem efferrit. Quae manifesto alludunt ad fatum Bacchi, igneo & fulgurante Jove ac Semele prognati, & ad Mosem itidem referenda sunt. Mater Aeco tribuitur Aegina Asopi fluvii filia, quod Thermuthis, velut altera Mosis mater, eum ex fluvio extraxerit. Piissimum omnium hominum fuisse Aecum testificatur Apollodorus, Graecorum omnium Plutarchus: sanctitatem ac pietatem Mosis praedicare nihil attinet. Virgam inter judicandum tenuisse Aecum dicit Plato, quo sacra illa Mosis virga notatur. Graeciae siccitate, sterilitate, ac fame laboranti largos imbres, & vilem ac uberem frugum annonam precibus & sacrificiis à Jove Aecus impetravit: Moses Israëlitis aquam, manna, & coturnices. Observatum est à Pausania, ex Aeci liberis nullum ipsi in regnum Aeginae successisse: Mosis filiorum nullus paternae dignitatis hæres fuit. In Aeci Templo, quod in urbe Aegina visebatur, ara erat paulum è terra extans, quam Aeci monumentum fuisse in arcanis habebatur, ut auctor est Pausanias: de sepulcro Mosis sic postremum caput Deuteronomii: *Et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in presentem diem*.
- XIV. Occulit Mosem & Proteus, Deus ille multiformis, Mosis coævus fuit; nam consulit eum apud Virgilium Aristæus, quem Mosem esse paulo post ostendam. Bacchum etiam, larvatum Mosem, excepit hospitio, ut est apud Apollodorum. Et ejus filios denique interfecit Hercules, quem Josuae imaginem gerere probabo. Aegyptium faciunt Veteres, qualis Mosis fuit: alii Thracem; Pallenem enim, quam ipsi patriam assignat Virgilius, in Thracia Stephanus, alique collocant: cujus rei causam ad Mosem quoque pertinere docebo infra, ubi de Orpheo disseram. Patrem Jovem habuit, si Luciano fides est: nam quibus regia potestas & dignitas contigerat, eos Jove prognatos Antiqui fingebant, ut supra dixi. Atqui regem Aegypti Proteum fuisse dicunt Herodotus, & Euripides; & id dignitatis Mosis obtinuit. At Johannes Tzetzes Nepruno & Phœnice, Phœnicis filia, natum Proteum esse docet, in quo Mosis, Ebraeorumque, quorum avi olim venerant ex Phœnicia, originem licet animadvertere. Atque hæc mihi videtur fuisse ratio, cur Memphi templum ipsi conditum fuerit eo loco, qui Castra Tyriorum appellatus est, inter Tyrios Phœnicis circum habitantes: quod discimus ex Herodoto. Cur autem Neprunus ipsi pater adscribatur, causæ fuit mirabilis maris Rubri transitus, cujus qui fuit auctor & dux Mosis, ita faventem & propitium visus est fabulatoribus habuisse Neprunum, ut eo natum esse statuerent. Hanc

Diod. libr. 5.

Plin. libr. 6.
cap. 28.
Strab. libr. 16.
Nonn. Dionys.
libr. 21. & 36.Steph. in *ῥαδ.*It. Tzetz. in
Lycophr.
Exod. 2. 11. &
seq.Hom. Odyss.
1. & 8.
Euf. Præp. 1. 9.
Plur. De Iud.
*Aecus idem
ac Mosis.*Nonn. Dion.
libr. 13.Ovid. Met.
libr. 6.Nonn. Dionys.
libr. 13.
Apollod. libr. 3.Apollod. libr. 3.
Plur. Theleo.
Plur. Gorg.

Pausan. Attic.

Pausan. Co-
rinth.
Deut. 14. 6.*Proteus idem
ac Mosis.*
Virgil. Georg.
libr. 4.
Apollod. libr. 3.Lucian. De
mort. Peregr.Herodot. libr.
2. cap. 112.
Euripid. Helen.
Prolog.
Tzetz. Chil. 2.
Hist. 44.Herod. libr. 2.
cap. 112.

etiam videtur habuisse causam Pseudo-orpheus, quamobrem maris claves Proteum gerere diceret; eandem & alii, cur paratum ipsi à Neptuno alcum sub mari finxerint, per quem ex Pallene in Ægyptum ficus penetraret, uti referunt Ilacius Tzetzes, & Philargyrius. Forsitan & quod acceperint vetusti *μυθονόμοισι* ingressum Mosem medium nebula ascendisse in montem, nube densissima opertum, & à Deo locatum in foramine petrae, idcirco Proteum in obscuris illis meatibus, vel in specubus latitantem finxerunt. Ob quam etiam causam ex Thracia, regione septentrionali, profectum esse voluerunt, uti & Orpheum, & Eumolpum, Mosis itidem, ut mox ostendemus, imagines: Septentrionem enim Veteres caliginosum, & densis tenebris oblitum censuerunt. Ideo *ζόφον* apud Homerum, Strabo Septentrionem interpretatur. Tibullus Panegyrico ad Mef. salam, de Septentrione:

Illic & densa tellus absconditur umbra.

Arabes quoque Mare septentrionale, Tenebrosum appellant. Ita Geographus Nubiensis. Hinc & Aquiloni vento nomen. Aquilus enim color, niger est. Glossarium: *Aquilum*, *μύδαν*, *ὡς Λυκίλλου*. Suetonius opponit candido. Festus fuscum & subnigrum interpretatur. Eodem sensu dixit Plautus, corpus aquilum; Varro, fluctum aquilum. Eodem dicitur & Aquilo. Nos Galli dicimus, *La Bise*, pari significato: nam Gallice *bis*, nigrum sonat. In quibusdam Galliae nostrae locis ventus Thrafcias, niger vocatur. Mythologi itaque ut exprimerent densam illam montis caliginem, & opacam nebulam, è qua egressus ad suos rediit Moses, ex ea mundi parte venisse dixerunt, quae opacis obsepta tenebris credebatur. Duos filios Proteus habuit, duos & Moses. Omnia sese in rerum miracula transformabat, in ignem, propter fluctura & flammam Sinai montis verticem obsidentes, cum Deum Moses alloqueretur, in serpentem, propter virgam Mosis, quae in serpentem, & rursus ex serpente in virgam mutata est; & in alias denique formas, propter varia prodigia virgae hujus ope edita. An eandem ob causam, propter quam Mercurio facies partim aurea, partim nigra dabatur, petasus item partim candidus, partim niger, Apollini vero caput semirasum; & simulacra aliquando atra, aliquando splendida: Id quidem velle videtur Horatius, cum Protea, non quidem corpus, sed tantum vultus mutare dixit. Praeterita, praesentia, & futura callere dicitur est Proteus, quod praeteritorum historiam, descriptionem praesentium, & futurorum praedictionem lucubracionibus suis Moses complexus sit. Magum fuisse Proteum, & praestigiatorem, & *θυματοποιόν* tradunt Auctores plerique; quo nomine & Mosem Apollonius Molon, Lyfimachus, & alii traducere conati sunt. *Λεγομένη* etiam fuisse, hoc est futura per pelvispicium, ut ita loquar, pranovisse testatur Johannes Tzetzes: Protei columnas commemorat Virgilius: ejusdem in Astrologici scientiam Diodorus praedicat. Horum omnium causae brevi Apionis narratione continentur. In Ægyptiacis quippe scripsisse hunc refert Josephus, Mosem Heliopolitanum fuisse, & in patria sua statuisse quoddam instrumentum, quod verbis ipsius describere satius est: *ἀντὶ τῆ ὀβελῶν ἔσση κίονας, ὑφ' οἷς ἦν ἐκτύπωμα σκᾶφης, οὐκ ἂν ἀνδρῶν ἐπ' αὐτῶν ἔσση κίονας, ὡς ἔστι ἐν αἰθέρι τῶν αἰτῶν δεξμῶν ἡλίω συμπειρολιῶν*. Haec ita leguntur in codice manuscripto Bibliothecae Regiae, & in libris editis, licet valde mendosa sint, quemadmodum & totus iste liber: quae sic restituere conabar: *ἀντὶ δὲ ὀβελῶν ἔσση κίονας, ὑφ' οἷς ἦν ἐκτύπωμα σκᾶφης, οὐκ ἂν ἀνδρῶν ἐπ' αὐτῶν ἔσση κίονας, ὡς ἔστι ἐν αἰθέρι, τῶν αἰτῶν αἰτῶν δεξμῶν ἡλίω συμπειρολιῶν*. Sensus est, Pro gnomonibus columnas statuit, quibus scapha forma subjecta erat; ab harum vero summitatibus umbra in eam incidebat; ita ut eandem cursum, quem Sol in aethere, absolveret. Dictionem, *ἀνδρῶν*, Interpretes non agnoscit. Ceterum intricata est phrasus, quapropter à Josepho deridetur. Hac ergo correctione contenti sumus, dum melioris Codicis nobis contingat subsidium. Mosem ait pro obeliscis columnas in scapha statuisse, quarum umbra solarem cursum designaret. Scaphen, sive Hemisphaerium intelligit, quod ab Aristarcho Samio inventum esse Vitruvius docet. Describitur à Martino Capella his verbis: *Scaphia dicitur cantur rotunda ex aere vasa, quae horarum ductus stili in medio fundo sui proceritate discriminant, qui stilus gnomon appellatur*. At Sciotheron Mose ab Apione adscriptum, pro gnomone columnas habebat in medio, quarum usum ignoravit Grammaticus ille. Nam si umbræ solum projiciendae utiles erant, longe melius id fecisset stilus unicus. Atqui hoc ipsum videtur esse horologium, quod nonnulli de grege Rabbiorum, à majoribus suis acceptum, & ab Ægyptiis, ut videtur, ac Babylonis inventum describunt, quodque supra tres columellas in media scapha sitas magnam compactilium armillarum coagmentationem, multasque inscriptiones Ebraicas praeferebat: atque id tamen fuisse Sciotheron ostendit Scaphe subjecta. Verum Mose inventum hoc longe esse recentius multa suadent, quae nunc explicare non vacat. Multum differebat hoc horologium ab Achazi *מַעְלָן*, quarum descriptionem dederunt iidem Rab-

Orph. Hymn. in Proteum. If. Tzetz. in Lycophr. Philarg. in Virg. Georg. 4. Exod. 12. 18. & 19. 16. & 33. 12.

Hom. Odyss. 1. & 2. Strab. libr. 1. & 10.

Geogr. Nub. Clin. 7. part. 1. & 9. Sueton. Aug. cap. 79. Plaut. Poen. 5. 2. Varro *de ling. Lat. lib. 5. c. 10.*

Horat. libr. 1. Epist. 1.

Apoll. & Lyl. apud Joseph. 1. 2. contr. Ap. Tzetz. Chil. 2. Hist. 44. Virgil. *Aen.* 11. Diodor. libr. 2. Joseph. libr. 2. contr. Apionis

Vitr. libr. 9. cap. 9. Mart. Cap. libr. 6. cap. 1.

bini, Utut est, vides Mofi, itidem ut Proteo, attributas ab Apione columnas, pelvim five Scapham, & Astrologia peritiam. Egregius saltator fuit Proteus; quod de Orpheo itidem, & Musæo, quos ex Mosis quoque historia prodiisse ostendam, Lucianus tradidit; propter cantatos à Mose Hymnos, & Mania fororis Mosis tripudia ac chorcas. Naturæ principia aperuisse Proteum legitur in Hymnis Orpheo adscriptis, & in Chiliadibus Tzetis: quod unice Mofi convenit, qui de rerum origine, & mundi creatione laculenter, versimeque disseruit. Proteus ποσειδάωνος, multi consilii appellatur in iisdem Orphicis: sic Mercurius Osiridis σύμβουλος consiliarius fuisse dicitur à Diodoro, *ὅτι τὸ πρῶτον τῶν ἀγαθῶν ἦν ἀδῶν φίλων*. Quod aliis omnibus ejus amicis, hic prudentia prestiterit: sic Bacchus in iisdem Hymnis, *ὁβουλος*, boni consilii, & ἐμπροσθεν, bonis consiliis plenus dicitur: Bacchus autem & Mercurius, typi sunt Mosis: sic & Moses ipse à Josepho dicitur prudentissimus consiliarius, *σύμβουλος συνετάκτωρ*. Proteum fortissimum & invictum fuisse constat: verba sunt Servii, qui & propter fortitudinem Herculem eum ait fuisse dictum: de Mose perhibet Josephus, *ἐν ἀρασι στρατηγὸν ἀεὶ τὸν γαργύριον*. In omnibus excellentem imperatorem extitisse. Nepruni armenta & turpes phocas pascere Proteum. cecinerunt Homerus, & Virgilius: Mofes diu pastoralem vitam egit. Ex iis quæ de Proteo narrat Herodotus, summa ipsius æquitas & integritas intelligitur, qua præcipue laude Mofes floruit. Divinos denique in Ægypto honores Proteus consecutus est, itidem ut Osiris, Mercurius, Vulcanus, & Typhon, in quibus fallax vetustas Mofem adumbravit.

XV. Mofes quoque Perseo multis rebus similis est. Libero & Amphioni, quorum uterque Mofes est, Perseus æqualis fuit. Ægyptium fuisse tradunt Herodotus, ac Diodorus: addit ille Chemmi positum ei fuisse templum, & à Chemmitis solitum gymniciis ludis celebrari: Strabo vero in Ægypto ποσειδάωνος οὐρού, Persei speculam ponit; quod & speculatorem fuisse Perseum indicat: Ægyptius fuit Mofes; fuisse & speculatorem ostendit cognomen ipsius Osarsiph, hoc est, Solis speculator: idem & *Στόνιος* à Georgio Syncello dictus est, ut supra observavimus. Statim ab ortu in arcam conclusus, & in mare abjectus est Perseus, & in Polydeca deinde regia educatus: quæ in Mofem apposite congruunt. Magicæ artis peritum fuisse narrat Auctor Philopatridos, qui libellus Luciano tribuitur: idem de Proteo, qui Mofes est, à nonnullis vulgo creditum esse diximus. Andromeden Cephei Æthiopum regis filiam duxit uxorem: Tharbis Æthiopum regis filia Mosis nuptias ambivit & impetravit, ut affirmat Josephus; hic deinde uxorem duxit Sephoram Æthiopiſſam, hoc est Chusitidem; nam Chus populos ad utrumque Rubri maris litus pertinentes significabat. Persei filium Erythram quidam faciunt, qui ad maris hujus oram imperitarit. Sic Rhadamanthyi, qui figura est Mosis, tribuit Diodorus Erythrum filium qui regnum tenuerit Erythrorum, ut dixi supra, quod liberos Mofes hoc in litore genuerit. Mercurii talaria & gladium gestavit Perseus; quippe Mercurius ipse Mofes est.

XVI. Non alio etiam quam ad Mofem videntur referenda, quæ in Libro Memoriali scripsit Lucius Ampelius, rudis homo quidem & imperitus, sed aliorum in scribendo subnixus studiis, & aliquibus bonæ vetustatis reliquiis conspicuus. *Libra*, inquit, quam Græci *Λύρα* appellant, virile nomen est adeptus. Is omni clementia justitia Mochos dictus, qui primus dicitur libra pondus hominibus invenisse, quæ utilissima mortalibus æstimantur, ideoque in numerum stellarum receptus est, & *Libra* est dictus. En tibi Mofem proprio nomine appellatum, si pro Mochos legas Mofchos, quod est *μωχ*. Quo nomine ab aliis Scriptoribus designatum Mofem supra diximus. Statives ipsi inventionem tribuit Ampelius, quod sancte caverit, ne qua fraus ponderibus, mensuris, aut regulis inesset: *Nolite facere*, inquit, *iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, & aqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius*. Eadem gravissimis verbis alio loco iterat: *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus; nec erit in domo tua modius major & minor: pondus habebis justum & verum; & modius æqualis & verus erit tibi, ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & adversatur omnem injustitiam*. Ineptum autem est, quod ait ineptus Ampelius, *Libram*, quam Græci *Λύρα* appellant, virile nomen esse adeptam. *Libra* à veteribus Astronomis, non folla, uti nunc, sed simul cum *Libripende* in astrothesia pingebatur. Diserte Manilius: *Humana est facies Libræ*. Munus cælestis Libræ pendendæ Augusto delegavit ipsius ætas, quo optimo & æquissimo Principi gratificaretur. Alii id Virgini adscripserunt. Atqui ex Ampelio intelligimus Mofi hunc honorem jam ante fuisse habitum, propter æquitatem, ac statives inventionem: nempe, ut verisimile est, ab Ægyptiis, vicinisque nationibus, Astronomiæ studio deditis, quas Mosis fama pervaserat.

XVII. Quinetiam in Aristæo nobilis constat Mosis effigies. Apollinis, vel ut

Luc. De saltat.
Orph. Hymn. in Prot. Tzet. Chil. 2. Hill. 44.
Diodor. libr. 1. Orph. Hymn. in Dionys.
Joseph. libr. 2. contr. Apion. Serv. in Virg. Æn. 11.
Hom. Olyf. Virg. 4. Georg. Herod. libr. 2. cap. 115.
Perseus idem ac Mofes. Herod. libr. 2. cap. 91. Diod. libr. 1. Strab. libr. 17.
Joseph. Antiq. libr. 2. cap. 5.
Diod. libr. 5.
Mofes inter astra relatus, & Libra gestanda adhibuit.
Levit. 19. 35. Deuter. 25. 25. & seq.
Manil. libr. 2.
Aristæus

alis placet, Liberi filius dictus est Aristæus: Mosem in Libero, & Apolline latere do-
 cuimus. Atque hic pater cum filio, ut alias sæpe, confunditur: nam Apollo ipse Ari-
 stæus habitus est, & Apollo quidem *ῥόμιος*, sive Pastoralis, quod apposite in Mo-
 sem convenire ostendimus. Pastorem dicit Aristæum Virgilius, & tercentum ipsi juven-
 cos Cææ dumetâ tondere; Cyrenes ab Apolline raptâ, cum pecudes ad Penei ripam
 pasceret, filium fuisse prodit Apollonius in Argonauticis; & Apollo ipse, Pastor ab
 Amphrýso memorandus dicitur: pastor fuit Moses *παρθένος*, & prognatus Israëlitis,
 qui pastores ovium fuerunt. Bacchi socium Aristæum faciunt Diodorus & Nonnus:
 Bacchus Moses ipse est; est & Mercurius, ac propterea nascentem Aristæum à Mer-
 curio fuisse sublatum canit Pindarus. Aristæus Nymphis nutriendus est traditus, ut ha-
 bet Diodorus: in aquas statim ab ortu abjectus est Moses, ab iisque servatus & extra-
 ctus: Nymphas autem, lymphas esse, sive aquas notum est; quam ob causam & Li-
 ber, qui Moses est, à Nymphis educatus fuisse dicitur. Indidem factum est, ut Aristæi
 mater Cyrene, Penei filia esse fingeretur; quod videlicet Mosem sua mater fluvio com-
 miserit. Duos ex Cyrene filios suscepisse Apollinem, Autuchum & Aristæum docent
 Scholia Apollonii: duos Amramus filios genuit, Aaronem & Mosem. Filios dico, nam
 & filiam præterea Mariam habuit. Aristæum Hesiodus *ἑσθραίου* appellat, propter
 radios è Mosis vertice micantes. Scribit Pindarus Libyæ terræ portionem Cyrene Ari-
 stæi matri donatam, ab eaque *ἑσθραίου* factam, hoc est legibus bene temperatam: le-
 gislatoris munere functus est Moses, atque id quidem in locis Cyrenaicæ proximis.
 Primum Aristæum Diis bovem immolasse à quibusdam traditum est; quod & de Ce-
 crope, qui Moses est, tradidit Eusebius in Chronico; & quod Prometheo, qui Mo-
 ses quoque est, ab aliis tribuitur: quia nempe Moses sacrificiorum rationem suos do-
 cuit, vel quod Vitulum aureum comminuerit. Ceos astri Sirii inclementia torrefactos
 sacris Jovi factis Aristæus sublevavit, & blandos Etesiarum status ad æstus mitigandos
 impetravit: Moses populares suos ad Nili ripas in miserabilem servitutem redactos,
 & sævissime habitos, libertatis compotes fecit, & in desertum ad sacra Deo faciendâ
 deduxit. Sirius autem idem est qui Nilus, ut supra monui: Æthiopibus Siris dicitur,
 teste Dionysio Periegete. Ubi perperam Eustathius nomen id Nilum à Sirio stella ha-
 buisse tradit, *ὡπὸ κούρα γδ, φαδὴν, ἢ μέγας ὁ σείκεος ἀστὴρ, πρὸς αὐτὸν ὁ νεῖδος, ἐν ἑσθραίου
 κούρα ἀραβίων.* Sub Cane enim, inquit, cuius pars est stella Sirius, exundat Nilus,
 oriente Cane intumescens: cum è contrario à Nilo Sirius stella nomen habeat; Nilus
 vero *שׁוּרְיָ* dicatur, à nigrore aquæ limo turbide, à Græcis *Μέλας*, à Latinis Melo.
 Aristæum fingit Virgilius matrem sub undis adiisse, rerum suarum iacturam & cala-
 mitates conquestum: Moses flumine extractus cum Pharaone de gentis suæ miseriis ex-
 postulat. Aristæum medicinam, agriculturam, & vaticinandi artem Musæ docuerunt,
 ut dicimus ex Apollonii Argonauticis, & Politii Heraclidis: Propheta fuit Moses, &
 naturas rerum perculluit, fuit enim *eruditus omni sapientia Ægyptiorum*, ut habet Lu-
 cas in Actis; eumque ob medicinæ peritiâ laudat Clemens Alexandrinus. Aristæum
 artes omnes tenuisse scribit Germanicus in Arateis Phenomenis, & ab Antiquis sub
 Aquarii asterismo cælo consecratum credi; alii relatum eum esse narrant in Deorum
 numerum, propter res in usum generis humani & commodum inventas, & dia ipsius
 reperta, quæ recenset Nonnus in Dionysiâcis, unde & *ἑσθραίου, vitæ servatorem* ipsum
 appellat: quam multis gentem suam, hominesque universos beneficiis devinxerit Mo-
 ses, supervacuum est exponere; hinc certe divinos honores apud Ethnicos consecu-
 tus est. In Hæmo monte ex hominum oculis evanuisse Aristæum refert Diodorus:
 mortuus est Moses in monte Nebo: & non cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsen-
 tem diem.

Aristæus hic cum Aristea Proconnesio sæpenumero confunditur, & res alterius al-
 teri sæpe adscriptæ sunt, quemadmodum ostendam in Propositione nona. Aristeam
 autem fuisse Philosophum, & de rerum natura scripsisse docet disertè Maximus Ty-
 rius: Philosophiæ totius principia, verasque rerum origines libris suis Moses confi-
 gnavit; Philosophiæ inventorem eum prædicant Artapanus & Eupolemus, atque
 ob Philosophiæ peritiâ laudatur à Clemente Alexandrino. Præstigiator fuit Aristæus,
ἀστὴρ γόνος, ἢ τοῦ ἀδδ. Vir præstigiator, si quis alius, inquit Strabo; propter prodigia
 à Mose in Ægypto edita, quibus Magos ipsos Ægyptios superavit: unde *γόνος* & *ἀπαι-
 τῶν* ab extraneis dictus & creditus est, Josepho teste. Inter vates futurorum præ-
 scientia celebratos ponitur à Clemente Alexandrino Aristæus: Mosis extant vaticinia.
 Homero antiquiorem Aristeam facit Tatianus; multis quippe annis Homerum Moses
 præcessit. Quin & præceptor Homeri à nonnullis Aristæus creditus est, juxta testi-
 ficationem Strabonis & Eustathii: non pauca enim ex libris Mosis depromta in Ho-
 mero deprehendas, quod suo loco demonstravimus. Animam ponere & fumere pro

idem ac Mo-
 sis.
 Virg. Georg.
 4. & 1.
 Apollon. Arg.
 libr. 2.
 Diod. libr. 4.
 Nonn. Dion.
 libr. 13.
 Pind. Pyth.
 Od. 9.
 Schol. Apol-
 lon. Arg. libr. 2.
 Hesiod. Theog.
 Pind. Pyth.
 Od. 9.
 Virg. 4. Georg.
 Apollon. Arg.
 libr. 2.
 Act. 7. 22.
 Clem. Str. 1. 1.
 German. cap. 1.
 Aquar.
 Nonn. Dion.
 libr. 5.
 Diod. libr. 4.
 Deut. 34. 6.
 Max. Tyr. Diss.
 21.
 Artap. apud
 Euseb. libr. 9.
 Præp. Evang.
 Eupol. apud
 Euseb. ibid. &
 Clem. Alex.
 Strom. 1.
 Joseph. libr. 2.
 contr. Apion.
 Strab. libr. 13.
 Tatian. Orat.
 adv. Gr.
 Strab. libr. 14.
 Eustath. in
 Hom. Iliad. c.

libitu Aristeam solitum Veteres commenti sunt, vivumque sepius apparuisse, cum mortuus putaretur: Moses in Nili profluentem demissus, & morti devotus, vivus exiit; idem, cum à Pharaone ad mortem quæreretur, *fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian*; cum mora deinde in monte facta periisse crederetur, salvus illac fusque descendit. Corpus denique Aristeæ, in fullonica defuncti, neutiquam quærentibus apparuit, uti neque illud Mosis, postquam in monte obiit.

Exod. 2. 15.

Musæum idem

ac Mosis.

Nansen, libr. 3.

de bono, apud

Euseb. Præp.

Evang. libr. 8.

Justin. Paten.

Euseb. Præp.

libr. 11. cap. 11.

Athen. libr. 13.

Euthym. Zig.

Saracen.

Cedren. Chr.

Scalig. Not.

in Fragm.

Herod. libr. 1.

cap. 131. & libr.

1. cap. 8.

Seld. De Dis

Syr. Synt. 1.

cap. 4.

Clem. Alex.

Strom. 1.

Laërt. Proem.

Clem. Alex.

Strom. 1.

Strab. libr. 16.

Herodot. libr. 7.

cap. 6. & libr.

2. cap. 96.

Suid. in Me-

mor.

Clem. Alex.

Strom. 1.

Euseb. Chron.

libr. 1.

Turn. Adv. libr.

28. cap. 46.

Serv. in Virg.

Æn. 6.

Artap. apud

Euseb. Præp.

Evang. libr. 9.

Orpheus

idem ac Mo-

ses.

Clem. Alex.

Strom. 1.

Euseb. Chron.

Eustath. in

Hom. Iliad. C.

Herod. libr. 1.

Eustath. in

Hom. Iliad. C.

XVIII. In Musæo Mosaicum inesse quippiam, vel nomen ipsum nos admonet: nam Numenius Pythagoreus mentionem Mosis faciens, non aliter eum quam Musæum appellat, Lunæ filium fuisse auctores sunt Pseudo-orpheus apud Justinum & Eusebium, & Hermesianax apud Athenæum; idcirco, opinor, quod è Madianitide prodit Mosés ad Ebræos servitio liberandos. Atqui circumstantes Madianitidem gentes, & Madianitarum non pauci, Lunæ cultui erant dediti. Cubar eam appellabant, seu potius Cabar, hoc est *Magnam*, ut exponunt Euthymius, & Cedrenus; ab Ebræo לילית. Appellabant & Alilat, quod interpretatur Scaliger, *Noctilucam*: Ebræi dixerunt Lilith: apud Herodotum est *ἀλίττα* & *ἀλιλάτ*; cujus religionis vestigia hodie etiam retinere Muhammedanos recte à Seldeno observatum est. Sed de eo nos alibi. Propter diuturnam etiam illam Mosis in Arabia mansionem, Liber, quem Mosém esse constat, in Arabia educatus esse dictus est à Poëtis. Musæo tribuitur Musices studium ac Lyricæ poëseos: calluisse Mosém scribit Clemens Alexandrinus *ἰοδυντικῶς τε, καὶ ἀρμονικῶς, ἐπὶ τῆ ἰατρικῶς ἀμα καὶ μουσικῶς. Numerorum musicorum, sonorumque scientiam, medicinam præterea & musicam*: ac ejus certe hymni extant in Pentateucho. Orphei à quibusdam discipulus, à nonnullis imitator, ab aliis filius fuisse dicitur, Orpheum autem Mosém esse mox ostendam. Primus Musæus Theogoniam & sphaeram docuit, & ex uno omnia esse, in idque resoldi dixit, teste Diogene Laërtio; quapropter Philosophus, & Theologus à Servio fuisse dicitur: hæc mirifice in Mosém conveniunt, qui mundi creationem, & rerum principia explicavit, qui de Deo, uno omnium auctore ac fine, Deique colendi ritibus præclare disseruit; qui à Chaldeis denique & Ægyptiis celestium motuum doctrinis accurate instructus est, ut habet Clemens Alexandrinus. Tres futurorum præciosos vates simul commemorat Strabo, Orpheum, Musæum, & Mosém, qui tres unus, idemque sunt. Igitur *ἡρησμοῦς* sub Musæi nomine Onomacritus supposuit, & Onomacritum *ἡρησμοδοσοῦν τε, καὶ θεοδότην ἡρησμοῦν τῆ μουσικῆς* oraculorum interpretem, & oraculorum Musæi ordinatorem, appellat Herodotus; & alibi quoque prædictorum quorundam Musæi meminit. Floruisse vult Suidas sub Cecrope secundo, in cujus ætatem conjunctum Clemens Alexandrinus, & Eusebius Liberum, & Perseum, & Amphionem. Hi autem expressæ sunt Mosis imagines, uti partim jam demonstratum à me est, partim mox demonstrabitur. Atqui ad ætatem primi Cecropis *τῆ θεοῦς*, quem Mosém esse dixi, referenda ista erant. Sed Græci Chronologiam ad Mythologiam suam accommodarunt. Hic à me impetrare non possum, ut Turnebi, viri sane quam docti, puerilem errorem præteream: mirari aut plerisque tam honorificam Musæi mentionem à Virgilio factam, Homeri prorsus nullam, ac propterea ipsi aliquam à Græcis livoris labem aspergi. Quasi vero Æneas in inferis nancisci potuerit Homerum, qui diu post Trojanum bellum natus est. Tam diversæ certe de Musæo hominum sententiæ, quas agnovit & conquestus est Servius, veritatem fabulis dissimulatam olent. Disconvenit inter fabulatores de parentibus; nam alii Orphei, quidam Antiphemi, nonnulli Lunæ, alii Eumolpi, alii Thamyra filium fuisse fingunt. Disconvenit de patria; alii quippe Eleusinium, alii Thracem, quidam Thebanum faciunt. De ætate disconvenit; alii enim Orphei coævum, alii antiquiorem, quidam recentiorem statuunt. Definam in præclaro Artapani testimonio, qui disertis affirmat verbis, eum qui ab Ebræis Mosés appellatus est, eundem à Græcis Musæum esse nominatum, eundemque Orphei præceptorem fuisse.

XIX. Ad Mosis etiam exemplar Orpheus ipse expressus est. Tempus convenit, nam ponitur Herculi æqualis, Josuæ videlicet, ministro Mosis. Coævus ponitur & Aristæi, & Musæi, & Persei, & Liberi, quibus omnibus Mosés unus adumbratur. Adscribuntur autem hi à Clemente Alexandrino & Eusebio Cecropis secundi ævo, cum ad ætatem primi Cecropis *τῆ θεοῦς*, qui fuit Mosi *ἀρχηγόν*, verius pertineant. Quamobrem duos Orpheas finxerunt Veteres, ut legimus apud Eustathium; quorum alter alterum undecim *ἡρησμοῦς* præcesserit: quod postremum inter Argonautas, quorum pars magna fuit, vixisse accepissent; alterum autem longe vetustiorum esse suaderet ratio. Quod si juxta Herodotum & Eustathium, aliosque complures, *ἡρησμοῦς* statuumus annorum circiter triginta, & undecim *ἡρησμοῦς* annorum ab Argonautarum expeditione retro numeres, in tempora Mosaica incidet. Idem fiet si à belli Tro-

jani temporibus retro numerandi ducas initium, centum enim & viginti Moses explevit vitæ annos. Unde alii undecim ætatibus Trojano bello antiquiorem ponunt Orpheum. Nec inde abluunt, qui novem vixisse eum ætates volunt. Apertissime convenientiam ætatis demonstrat Artapanus in libro de Judæis, cum Mosem Orphei discipulum fuisse scribit. Similis error in Minois, qui Moses est, assignando ævo à Tarrano admissus est: eum enim undecima ætate, *ἑξήκοντα ἔτη*, post Inachum floruisse tradit, cum Mosi coætaneum Inachum statuerit. Merito ergo Orpheum, Linum quoque, & Musæum, Theologorum omnium primos ac vetustissimos à Græcis haberi scribit Eusebius. Poëtarum omnium antiquissimum Orpheum appellant, Iamblichus, & Lactantius, & Theodoretus; ipsique adscriptos libros, antiquitatis esse divinæ scribit Arnobius; & neminem eum habuisse quem imitaretur, Plutarchus asseverat. Minime ab hac opinione discrepat Suidas, cum OEagrum Orphei patrem ab Atlante quintum facit, ac Orpheum proinde sextum. Nam sic Atlantem inter & Orpheum quinque intererunt *ἔτη*, sive anni centum & quinquaginta, quot circiter ponunt Chronologi Atlantem inter & Mosem. Arcadem fuisse putant nonnulli, quod & de Mercurio, & de Pane traditum est, quorum uterque Moses est. Thrax tamen fuisse vulgo creditur: Mercurii enim, quem Mosem esse constat ex superioribus, sacra in Thraciam penetrasse, mihi docuisse videor. Hanc præterea opinionis hujus valde probabilem causam reperio. Dixi supra Minoem, qui Moses est, Cretæ regem fuisse dictum, quod Palæstini *מרתים* dicerentur. Ex hac voce facile prodiit vox altera *מרתים* transpositis literis, quod ipsissimum Thracum nomen est. Atque inde factum puto, ut Eumolpus quoque, & Musæus, quos Mosi speciem tulisse mox patefaciam, & Proteus de quo idem demonstratum est, Thracæ ab aliquibus habiti sint. Hinc factum etiam, ut Aristæus, alter Moses, in Thraciam ad Bacchum, alterum itidem Mosem, ivisse à Diodoro dictus sit, ab eoque Orgiorum sacris fuisse initiatum, & in Hamo Thraciæ monte ex hominum oculis evanuisse. Factum hinc quoque ut Bacchus appellatus sit Sabazius, à Sabis gente Thracica, quemadmodum perhibet Eustathius ad Dionysii Periegesin; & post debellatos Lycurgum Thracum regem, Thracæque ipsos, regem ipsis Tharopem præfecisse dictus sit, Orgiorumque ritus eum edocuisse, quos OEagro filio deinde Tharops, Orphea filio OEagrus tradiderit. Horum auctorem Diodorum habeo, qui subjungit Poëtas quosdam, & in iis Antimachus, dicere, non Thracum regem, sed Arabum Lycurgum fuisse. Unde colligere possumus Thracum nomen, gentis alterius Judæis proximæ nomen extrusisse. Hinc factum denique, ut scripserit Hermippus Pythagoram Judæorum & Thracum opinionibus fuisse imbutum. Filius Apollinis habetur Orpheus, Mosi itidem personati. Orphei nomen non multum recedit à nomine Osariph, quod Mosi tribuit Manethos, & nos supra *Solis speculatorem* exposuimus: quippe Astrologiæ studiis ab Orphea primum institutos esse Græcos Lucianus affirmat; primus & cælorum harmoniam deprehendisse fertur, auctore Servio. Narrat Eustathius Orpheum primo agyrtam fuisse, & collecta demum valida hominum manu, magnam sibi potentiam comparasse: Moses locis plerisque peragratis rediit tandem ad suos, assumptoque Aaron *Venerum simul, & congregaverunt cunctos seniores filiorum Israël*, totique deinde Ebræorum genti præfuit, & summo quidem jure, ac vere regio. Quocirca merito Clemens Alexandrinus: *ἦν δ' οὐδ' ὁ ἄλλο Μωϋσῆς σοφός, βασιλεύς, νομοθέτης. Erat igitur Moses sapiens, rex, Legislator*; & à Thermuthi Pharaonis filia, non adoptatum solum, sed & in paterni regni successionem educatum fuisse ait Josephus; & ab Æthiopicis ut regem fuisse observatum scripsit Pseudo-eustathius in Hexæmeron; & R. Bechai, ut Mosem regem fuisse probet, ei istud Geneseos accommodat: *Et ad eum erit aggregatio populorum*; & hoc quoque Deuteronomii: *Erit apud rectissimum Rex congregatis principibus populi, cum tribubus Israël*. Hinc ergo Orpheus in Thracia regnasse dictus est. Hunc tiam auream capite gestantem exhibent Philostratus, & Callistratus, quod Moses fratri suo Aaroni, cum quo sæpe confunditur, cidarim lamina aurea instructam concinnarit. Sacerdotem appellat Orpheum Virgilius, quod Levitici generis fuerit Moses. Ægyptum se adiisse prædicat Orpheus in adscriptis illi Argonauticis; necnon reconditas hausit Ægyptiorum disciplinas: produnt enim Veteres memoriæ illuc erudiendi causa fuisse profectos & præcis Græcis plerosque, qui ad doctrinæ non vulgaris laudem aspirarent, ut supra jam monui, Melampodem puta, Dædalum, Homerum, Lycurgum, Solonem, Pythagoram, Eudoxum, Democritum, OEnopidem, & Platonem. Atque idipsum de Musæo etiam finxerunt, quem Mosem esse demonstravi. At Theodoretus, non ab Ægyptiis solum, sed ab Ebræis etiam veritatem hos accepisse docet. Ægyptius vero fuit Moses, & eruditus omni sapientia Ægyptiorum. Magna igitur doctrinarum omnium laus Orphea tributa est, ac Astronomiæ præsertim, ut dixi. Idem & poetica facultate flo-

Artap. apud Euseb. Præp. libr. 9. cap. 27. Tarran. Orat. contr. gent. & apud Euf. Præp. libr. 10. cap. 11. Euseb. Præp. libr. 10. cap. 4. Iamblich. De vit. Pyth. cap. 14. Lactant. libr. 1. Instit. cap. 4. Theodoret. Sem. 2. De princip. Arnob. libr. 5. Punt. De music. Suid. in *ἑρμῖππος*

Diodor. libr. 4.

Diodor. libr. 4.

Hermipp. apud Joseph. libr. 1. contr. Apion. Maneth. apud Joseph. libr. 1. contra Apion. Lucian. de Astrolog. Serv. in Virg. Æn. 6. Eustath. in Hom. Iliad. xi. Erod. 4. 29. Clem. Alex. Strom. 2.

Joseph. Antiqu. libr. 2. cap. 5.

Gen. 49. 10. Deut. 33. 5.

Philostr. Vit. Apoll. libr. 1. cap. 18. Philostr. Jun. Icon. Callistr. in Stati. Virg. Æn. 6.

Theodoret. Sem. 1. de fide. Act. 7. 28.

Suid. in Orp.
p. 65.

Euseb. Chron.
Eupol. apud
Clement. Alex.
Strom. 1. & Euseb.
libr. 9. cap. 26.
Luc. de Astrolog.
Clem. Alex.
Strom. 6.
Procl. Pison.
Theol. 1. 4. c. 5.
& libr. 6. cap. 8.
Paus. Boreotic.
Diodor. libr. 5.
Lucian. De
Astrol.
Procl. lib. 1. c. 4.

Iamb. De vit.
Pyth. cap. 28.
Theodor. Scr.
2. de fide.

Tert. Chil. 1.
Hist. 399.
Mofch. &
Procl. in Hesiod.
Eupol.

Euf. Præp. Ev.
libr. 11.
Justin. in Pagan.
& de Monarchia.
Clem. Alex.
Strom. 1.
Cyrill. libr. 1.
contr. Julian.

Clem. Alex.
Strom. 1.

ruit. Summa vero ejus fuit in Musicis, ac lyrae cantu præstantia; quo nomine celebratum quoque supra diximus Mosem, & cujus geminus extat Hymnus; unde & Hymnos Orpheus scripsisse dicitur apud Suidam, & Hymni ejus nomine inscripti circumferuntur. Nec de nihilo est quod cum Poëtarum vetustissimis ab aliquibus fingatur Orpheus, alii poëticæ artis inventorem faciunt Mercurium, alii Osiridem; quippe his tribus unus notatur Moses. Singularem fuisse aiunt Orphei in Philosophiæ studiis eruditionem: Philosophorum omnium antiquissimus fuit Moses, ut qui veras mundi origines primus in literas retulerit. Quapropter Eusebius ad annum ab Abrahamo 467, *Moses*, inquit, *Ægyptum derelinquens in eremo philosophatur*; & Eupolemus primum sapientem ait Mosem fuisse. Tantum in Theologicis nomen adeptus esse fertur Orpheus, ut à suis Theologus cognomento appellatus sit, ab aliis *ἱεροδρῆς*; & ejus Theologia, mystagogia, & *ἱερολογία* à Luciano, Clemente Alexandrino, & Proclo Diadocho celebrentur; primumque invenisse scribat Pausanias, quomodo Diis initia fierent, expiarentur scelera, curarentur morbi, & Deorum ira placaretur. Hæc Orpheum ab Idæis Dactylis accepisse Diodorus affirmat: Idæos autem Judæorum progenitores fuisse, imo Judæos ipsos, & Tacitus, & Veterum crediderunt complures, & nos supra docuimus. Primus quoque Bacchi Orgia ab Ægyptiis accepta transtulit in Græciam, quæ Orphica ab eo sunt dicta. Addit Lucianus non dilucide hæc ipsum explanasse inter suos, sed mysteriis occultasse. Unde Proclus Orphicum de rebus divinis differendi modum, eum esse ait, qui sit per symbola; quem cum tenuerit Pythagoras, *Ἐπιπρωτὸν τῆς ὀρφικῆς ἐπιπρωτίας τῆς ἀποδείξεως*. Imitatorem modi quem in interpretandis & constituendis rebus tenuit Orpheus, dictum fuisse testatur Iamblichus. Quid quod & Panathenæa, & Thesmophoria, & Eleusinia Athenas eum derulisse Theodoretus asseverat, & Isis ac Osiridis sacra in Cereris & Liberi orgia convertisse; testesque citat Plutarchum, Diodorum, & Demosthenem. Quibus significatur totam Græcorum Theologiam fabularum figmentis infuscatam, à Mose provenisse, qui quam peritus fuerit symboliæ Philosophiæ, discere licet ex libro primo Stromatum Clementis Alexandrini. Scripsisse se Orpheus ait in supposititiis Argonauticis, de Chao, de Jovis cultu, & de sacrificiis *ἱεροποιεῖς*: adscribuntur ei quoque à Tertze Ephemerides, & Decaëterides; quo respexisse opinor Moschopulum, & Proclum, Hesiodi interpretes, cum de bonis & malis diebus scripsisse Orpheum dixerunt. Quinciam tabulas ab eo descriptas commemorat Euripides in Alcesti. Mosis manifesto hæc congruunt, qui Leges divinas in Tabulis exaratas proposuit, festa solennia suis assignavit temporibus, sacrorum ritus sanxit, & rerum principia posteris prodidit. At quæ ex Orpheo attulerunt Aristobulus Peripateticus apud Eusebium, Justinus, Clemens Alexandrinus, Cyrillus, & alii, ea prorsus videntur à Veteribus Christianis conficta, & ex sacrorum Codicum segminibus confuta: neque verum est Orpheum, postquam *πλουδόντα* dedidicisset, & Mosis doctrina fuisset imbutus, hæc scripsisse; quod putavit Justinus, & Cyrillo persuasit, & supposititiis carminibus conare probatus est. Minum aperiant ea quæ de Orpheo refert Suidas; ex cujus *ἱερολογίαις* scriptionibus *ἡ ἐπιπρωτία* ea depromit de rerum primordiis, & fabricatione mundi, de summo omnium opifice, de sanctissima Trinitate, de hominis creatione, & animæ origine, quæ ex Christianorum exhedris prorsus videntur esse profecta. Eiusdem sunt commatis, quæ apud Patres proxime laudatos Orphei nomen ferunt. Moses illic appellatur *ὕδωρ*, hoc est, *aquis ortus*; illic Legis Mosis à Deo tradita, & duabus inscripta Tabulis sit mentio; tum Verbi Dei, quo conditus est orbis, & *πνεύματος* hominis, & infusionis animæ ratione pollentis in humanum corpus; commemoratur illic & Chaos, & tenebræ rebus omnibus incubantes, & lux deinde orta, & nox prior die; tum & Unigena quidam Chaldæis oriundus, cui soli mortalium omnium videndum se Deus permisit. Tam infabre hæc interpolata sunt, ut fraus manifesta sit, suamque novitatem prodant. Veteres enim qui Mosis scrinia compilabant, parce id faciebant & sobrie; scite etiam & industrie; hic intemperanter & media luce grassatur. Cæterum quando rerum series eo loci nos deduxit, quæramus obiter quis sit ille Unigena. Clemens Alexandrinus eum vel Abrahamum esse conjectat, vel filium ejus Isaacum. At Unigena non fuit Abrahamus, qui fratres habuit Nachor, & Aran; neque rerum celestium ac naturalium peritia claruisse fertur Isaacus, quod iste de illo Unigena predicatur. Ego intelligi Mosem posse censeo, qui quamquam Unigena non fuit, Unigena tamen ab exoticis quibusdam gentibus habitus est; velut ab iis qui sub Adonidis eum, aut Zoroastris simulacro expresserunt: omnibus autem Ægyptiorum discipulis fuit innutritus, proindeque Astronomiæ, cujus studio plurimum delectata est Ægyptus, ut sapius jam notavi. Verumtamen id dubium relinquo; nam nec eorum penitus improbo sententiam, qui post Clementem referunt ad Abrahamum: ei enim adscripta

adscripta est à Berofo, & Eupolemo, & Artapano, Astronomiæ inventio; & de eo ait Dominus apud Isaiam: *Quia unum vocavi eum.* Unde *μονογενής* dictus videri potest, uti observatum doctissimo Grotio: quamquam illic *אברהם* dicitur Abrahamus, hoc est *Unus*, non *אברהם* *Origena*. Itaque unus est ratione *μονογενής*, qui innumeri ex uno illo prodierunt; non vero ratione *δμογόνων*, quod tamen necesse erat, ut *Unus* exponi posset *μονογενής*. Prisca vero illa Argonautica, Orphei sunt cujusdam Crotoniata, quem Suidas Pisistrati temporibus floruisse docet. Hymnos autem, & librum De lapidibus sibi vindicat Onomacritus, Pisistrato itidem aequalis. Testes sunt Tatianus & Suidas. Quemadmodum enim sub Musæi nomine *ῥησμούς* ediderat, ut perhibent Herodotus, & Clemens Alexandrinus; ita & sub Orphei nomine has scriptio- nes lucubravit. Sed ad rem. Vaticinia in Ægypto à se edita esse profitetur Orpheus in Argonauticis, quod vere præstitit Moses. Itaque inter gnaros futurorum vates, Orpheum, Musæum, & Moïsem Strabo collocavit; veriusque dixit Celsus quam censuit, cum Orpheum *hand dubie sancto afflatum fuisse spiritu, ἀμφοτέρωθεν ὅσῳ ῥησάμενον πνεύματι* affirmavit. Lyra à Mercurio inventa, ab Apolline Orpheo tradita est; quippe unus Moses tribus his exprimitur: proptereaque in cælum translata esse fertur Orphei lyra, quod Dei laudes Hymnis suis Moses concelebravit. Feras cantu mansuefa- cere dictum esse Orpheum testatur Horatius, quod sylvestres homines victu fædo, & cædibus deterruent: quo Moïsi in Israëlitis delimiendis, & ad obsequium suum fle- dendis, ac per desertâ circumducendis notatur industria, & eloquentiæ vis ad per- suadendum efficax. Leges etiam, itidem ut Moïses, Orpheus scripsisse fertur. Magia scientissimus dicitur fuisse Orpheus, & Idæorum Dactylorum occultis artibus institu- tus, quod Magorum Ægyptiorum præstigijs eluserit Moïses, omnemque eorum indu- striam superarit. Quomobrem & Moïsem, *ὡς γόητα & ἀπατεῖνα, ut prestigiatorum & im- postorem*, nonnulli calumniati sunt. Orpheo denuntiat Iafon, in Argonauticis, sine eo in Colchidem pervenire non posse Argonautas: quippe Israëlitis Chananaeam adeun- di auctor & dux Moïses fuit. Quemadmodum Bacchus matrem Jovis ignibus necatam, ita uxorem serpentis morſu interentam Orpheus ad vitam revocavit: an quod Moïses Israëlitas serpentis morſibus infestatos, excitato Serpente æneo, incolumes præstitit; an quod Mariam sororem lepris laborantem sanavit? Ad inferos bis adiisse dicitur Or- pheus; quod & infans in Nilum tanquam periturus abjectus sit Moïses, & quod pro- pter diuturnam in monte cum Deo pertractam moram periisse creditus sit. Quidam Orpheum fulmine à Jove percussum interiisse volunt; argumento ducto vel à fulguri- bus & tonitribus grandine mistis, quæ ad domandam Pharaonis contumaciã Moïses extensa virga de cælo clicuisse memoratur in Exodo; vel ab iis quibus Sinai montis vertex perſtrepebat, cum Deum Moïses alloqueretur. Caput Orphei in Hebrum flu- vium projectum fuisse fertur, quod profluente Nili Moïses infans commissus sit. Caput Orphei revulsum à cervice fabulantur fuisse loquax, & consultum de futuris veridica responsa dedisse: fortasse quod Moïses, Propheta ut erat, in libris suis superscriptis, & futurorum prænuntiis, tanquam in re præſenti loqui visus sit. Latet & anei Ser- pentis historia in fabula, quam narrat Ovidius de serpente, qui caput Orphei denti- bus invadens, ab Apolline in lapidem mutatus est. Orphei mortem infinitis stetibus Bistonides femina prosecuta sunt, ut scribit Antipater in Anthologia. Quotannis si- militer Adonin, quem Moïsem esse ostendimus, mulieres lugebant. Moïsem *steverunt filii Israel in campeſtribus Moab triginta diebus.* In Olympo monte, juxta Pausaniam, & Antipatrum, sepultus est Orpheus: Moïses in monte Nebo obiit. Quid plura, cum sce- nam hanc omnem aperte retegat Aristoteles, quem scripsisse testificatur Cicero, Or- pheum nunquam fuisse? Ejuſdem aſertorem ſententiæ Dionysium quemdam citat Sui- das. Sed & Androtion apud Ælianum, docet nullam literarum notiã Thracas ha- buisse; imo vero literis uti in rebus turpissimis habuisse; unde colligit, male inter Sa- pientes recenseri Orpheum, ipsique adscripta carmina esse suppositicia. Addimus nos, supposititium esse & ipsum, & quasunque de eo fabulas Mythologi referunt, muta- to nomine de Moſe narrari.

Berof apud Jo-
seph. Antiq.
libr. 1. cap. 8.
Eupol. & Ar-
tap. apud Euf.
Præp. Ev. l. 9.
Isa. 51. 2.
Grot. Annot.
ad l. i. De verit.
reliq. Christi.
Suid. in Op-
p. 65.
Tatian. Orat.
contr. Gent.
Herodot. libr.
7. cap. 6.
Clem. Alex.
Strom. 1.
Strab. libr. 16.
Cels. apud Ori-
gen. contr.
Cels. libr. 7.

Horat. De art.

Joseph. libr. 2.
contr. Apion.

Exod. 9. 23.

Ovid. Metam.
libr. 11.

Anthol. libr. 3.
c. 25. Epigr. 10.
Deut. 34. 8.
Paul. Bæotic.
Antip. Anthol.
libr. 3. cap. 25.
Epigr. 9.
Cicer. libr. 1. De
nat. Deor.
Suid. in Op-
p. 65.
Ælian. Var.
Hist. l. 8. c. 6.

XX. Multa Linus cum Orpheo communia habet; tempus, parentes: nam Mer- curio natum Linum quidam statuunt, alii Apolline; quapropter & Orphei fratrem fuisse tradit Apollodorus. Sapientia commendatur uterque; & cum eos collocet inter sapientes Celsus apud Origenem, tum Lino primum locum tribuit. Scripsisse dicitur uterque de rerum principiis. Ac Linum quidem memorant Diogenes Laërtius, & Johan- nes Tzetzes, de mundi ortu, de plantarum, animaliumque generationibus scripsisse, atque hoc Poëmaturum suorum exordium fecisse:

Linus idem
ac Moïses.

Apollod. lib. 2.
Origen. libr. 1.
contr. Cels.
Diog. Laërt.
Tzetzes.
Proem.
Tzetzes. in He-
rod. l. 27.

*ἢν ποτὲ πῆ χεῖρ' ὁ θεῶν, ἐν ᾧ ἅμει πάντα ἐπέφυκε,
Fuit aliquando tempus illud, cum omnia simul orta sunt.*

O

- quod Mosaicae Geneseos exordio simillimum est. Versus utriusque falso sunt adscripti, nec enim ullos vel scripsisse Linum, vel ad posteros pervenisse retur Pausanias. Theologus uterque, & de rebus Theologicis scripsisse fertur: nam de Lino id Servius asserat. Poeta uterque: musicus quoque, & citharcedus. Quae tribuitur ipsi lyrae repta laus, eandem ab aliis concedi Orpheo, ab aliis Amphioni, quem Mosem quoque personatum esse ostendam, Plinius docet. Vaticinator uterque & fatidicus: talem quippe fuisse Linum Servii sententia est. Orphei denique praeceptor Linus fuisse dicitur. Maximis uterque lamentis & planctibus post mortem comploratus est. Unde & lugubre quoddam cantionis genus, Linus dictum est. Unde & Hesiodus apud Eustathium, ait cantores omnes & citharcedos in conviviis & tripudiis à Lini deploratione ordiri, & in eadem finire. Atque haec quidem omnia ut Mosi conveniant, proxime demonstravi. Sed & alia quaedam sibi propria habet Linus, quibus etiam Moses esse approbatur. Aegyptium fuisse narrat Herodotus, & nomen Aegyptium habuisse, Maneros: in quo vestigia agnosco nominum, Monimos, & Monios, quibus Moses affectus est, inserta canina litera, vel extrita, uti saepe fit. Primi Dionysi res gestas Pelasgicis literis descripsisse Linum testatur Diodorus. Atqui Dionysus ille fuit Moses. Ergo id sibi vult, Mosem gesta Mosi descripsisse, quod verissimum est. Pelasgicae literae barbare erant, ut testis est Herodotus, & Graecis ignorabiles, perinde ut Ebraicae. Itaque in discernendis illis errare promptum fuit. Atqui legimus apud Suidam, primum Linum ex Phoenice in Graeciam literas intulisse: unde credi posset Phoenicis literis, quas callebat, Dionysi historiam consignasse. Verum res aliter se habet: eo quippe intelligendum est, Ebraica lingua, quae Phoeniciae proxima & per similis erat, Mosi historiam à Mose ipso fuisse exaratam. Caeterum auctor est Eupolemus apud Clementem & Eusebium, à Mose Judaeos literas accepisse, ab his Phoenices, ab istis deinde Graecos: & nos praeterea notavimus literarum usum Mercurio suo, qui Moses est, Aegyptios acceptum referre. Herculis praeceptor fuisse fertur Linus: Josuam Herculem esse suo docebimus loco. En tibi vero Mosem Josuae praecepta tradentem in libro Numerorum: *Dixitque Dominus ad eum (Mosem) Tolle filium Num, in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum: qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei praecepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae.* In Deuteronomio etiam sic Deus ad Mosem: *Præcipe Josue, & corrobora eum, atque conforta.* Ex Lino denique versus quosdam affert Aristobulus apud Eusebium, Mosaica doctrina imbutos. Velut ille est: *ἔβδουατην δι' οἱ πηλασγῆα πάντα τὰν ἄνθρωπον. Septimo autem die perfecta ei omnia fuerunt.* Haud equidem credo versus illos esse genuinos, qui Linum ipsum fictitium esse sciam: ex iis tamen apparet, quicumque eos affinxit Lino, hunc habuisse persuasum, eadem Linum ac Mosem de mundi origine tenuisse.
- XXI.** Cum Orpheo etiam ac Lino communia multa habet Amphion. Coaevi fuerunt, ut ex Eusebii Canonibus intelligitur. Mercurii filium faciunt Amphionem nonnulli, quod & de aliis duobus itidem dictum est. Lyrae cantu hi tres nobilitati sunt. Lyram ab Apolline Orpheum & Amphionem aiunt accepisse. Inventio citharae Orpheo à quibusdam, ab aliis Lino, Amphioni à nonnullis addicitur, teste Plinio. Orpheus apud Philostratum tiam gestat, Amphion mitram. Iasoni ad Colchicam expeditionem nomen dedit uterque. Quod feros homines & agrestes uterque ad mitiores vitae cultus traduxerit; feras ille, hic saxa movere cantu, & allicere à fabricatoribus dictus est. Utrique magicarum artium peritia tribuitur; nam de Amphione tradunt id quidem Pausanias & Clemens Alexandrinus. Regia uterque dignitate praeditus fuit: de Amphione certe testificatur Tzetzes. Pari fato occubere Linus & Amphion, Apollinis sagittis confossi, quod se illi aequassent. Quippini, qui Apollo ipse erant, Moses videlicet? Quibus autem rebus Amphioni cum Orpheo & Lino convenit, iisdem fere Orpheo & Lino cum Mose convenire probavimus; unde efficitur iisdem quoque Amphionis & Mosi convenientiam argumentis comprobari. Huc adde & unicum fuisse Amphionis fratrem Zethum, unicum Mosi Aaronem; utrumque infantem expositum; Antiope Amphionis matri patrem ab Homero assignari Aesopum fluvium, quemadmodum & Aeginae matri Aëaci, qui Moses est, patrem idem assignatur, ut supra docui; quod in fluvium Moses à matre missus sit, Amphionem à patre Jove institutum, citharae cantum reperisse, ut apud Plutarchum tradit Heraclides; quemadmodum Moses à Deo praeceptis instructus eximia inventa protulit; juxta alios, discipulum Mercurii fuisse Amphionem, lyramque ab eo, atque alia praecleara dona accepisse; ac primum aram Mercurio excitasse. Quibus cognoscitur quanta Mercurium inter & Amphionem intercesserit necessitudo & affinitas; tanta certe, quanta esse potuit maxima, adeo ut unus idemque essent, nempe Moses.
- XXII.** En tibi rursus Mosem in Eumolpo: nam & tempora consentiunt; fi-

lius quippe, vel juxta alios pater Musæi fuisse fingitur, & Orphei discipulus, quos *idem ac Mo-*
 Mosem ipsum esse diximus. Herculem fidibus docuit, juxta Theocritum, quod alii *ses.*
 Lino tribuunt, quippe Josuam, qui ut dixi Hercules est, præceptis Moses informa- *Theocr. He-*
 vit. Eandem ob causam Eleusiniis Cereris sacris initiatum ab Eumolpo Herculem, *raclic.*
 & casti Centauri crimine purgatum, priusquam ad inferos Cerberum abducturus de-
 scenderet, Mythologi scribunt. In quo sane aliud dissimulatur Mosaicarum rerum my-
 sterium. Ceres quippe legum inventrix, legifera, & *ἑπιμορῆς* est: Moses autem le-
 gumlator cum artibus suis, administrandæ nimirum Republicæ, populorumque regen-
 dorum præceptis Josuam imbueret, Cereris eum sacris initiasse dictus est, non Thelmo-
 phoris quidem, at Eleusiniis: nec enim in fabulis suis concinnandis accuratam con-
 venientiam Mythologi sectabantur. Indidem est, quod & Bacchum, & Æsculapium,
 qui Mosi effigiem gerunt, ad eadem sacra admissos finxerunt. Inde quoque est quod
 non Eumolpo, sed Musæo, qui Moses quoque est, Eleusinia adscribit Tertullianus. *Tertull. Apo-*
 Est apud Apollodorum, Chionen Boreæ filiam, cum Eumolpum ex Neptuno clam pa- *log. cap. 21.*
 tre suscepisset, veritatem patris iram, infantem in mare dejecisse, at exceptum eum in *Apollod. libr. 3.*
 Æthiopiam detulisse Neptunum, & Benthescyme filia suæ & Amphitrites alendam
 mandasse: viriles autem assecuto annos virum Benthescymes filiarum alteram nuptui
 dedisse, (Sic enim legenda & emendanda sunt verba Apollodori, quæ in editis libris
 vitata sunt: *ἡ δὲ θεοῦ ἐν δειπνῶντι ἔβλεπε αὐτὴν θογαῖν καὶ ἀμφιθέμεν ὡς ἢ ἐπὶ λειῶν, αὐτὴν
 ὁ βενθισκύμης ἀνὴρ πλὴν ἐπέραν αὐτῆς τῶν θυγατέρων εἶδεν.*) cum is autem uxoris suæ so-
 rori vim postmodum inferre parasset, in exilium pulsus ad Tegyrium Thracum regem
 abiisse, ipsiusque filiam filio suo sumsisse uxorem, ac ei demum in regnum successisse.
 Hæc è Mosi historia manifeste profluunt. Traditum quippe est à Josepho, & Au- *Joseph. Antiq;*
 dore Hypomnematis in Hexæmeron, quod Eustathio adscribitur, Mosem qui à ma- *libr. 2. cap. 5.*
 tre in Nilo fuerat expositus, indequæ à Pharaonis filia extractus, Ægyptiis bellum
 adversus Æthiopes moventibus fuisse à Rege præfectum, qui cum maximis cladibus
 attrivisset Æthiopes, & in urbem Saba compulsos obsidione cinxisset, Tharbin
 Æthiopum regis filiam, forma viri & virtute captam, misisse ad eum servorum fidissi-
 mos, qui de nuptiis pacifcerentur, accepisse illum conditionem, ea lege, si urbs sibi
 traderetur, nec facta dictis abfuisse: reducem deinde, cum paratas sibi ab Ægyptiis
 intellexisset insidias, fugisse in Arabiam ad Jethro, quem Josephus *ἰεθρῶν* appellat, *Joseph. Antiq;*
 & cujus nomen à Tegyrii nomine non multum abludit, ejusque filiam duxisse. Quod *libr. 2. cap. 6.*
 additur vero, in regnum ipsi successisse, id quoque Mosi convenit, quem Thermo-
 this Pharaonis filia patris successorem esse optabat. Præterea pastorem fuisse Eumol-
 pum docent Clemens & Arnobius, Musicam calluit, Philosophus fuit, Luciano au- *Clem. Protepr.*
 dore: quæ omnia in Mosè jam ante reperimus. Nec me fugit duos Eumolpos distin- *Arnob. libr. 5.*
 gui à Suida, quorum alter alterum atate præcesserit: verum confunduntur ab Euri- *Lucian. Fugit.*
 pide in Phœnissis, & ab Apollodoro. Et vero Eumolpus ille Neptuni filius, Chionen *Suid. in Eὐ-*
 matrem habuit, Chiones fratres fuerunt Zetes & Calais, qui fuerunt ex Argonautis, *μολλῶν.*
 quorum temporibus vixisse fingitur alter Eumolpus Musæi filius vel pater, Orphei *Apollod. libr. 3.*
 discipulus.

XXIII. Quin & Tiresiam Mosem esse aio. Fuit ille Baccho & Eumolpo *σύ-*
ἄγων. Uterque autem Moses est. Sua opera victoriam de Eumolpo Atheniensis re- *Tiresias idem*
 portasse gloriatur Tiresias apud Euripidem: Mosi opera Æthiopes ab Ægyptiis sunt *ac Moses.*
 devicti. Hoc bello retulit Tiresias coronam auream, primitias spoliolorum hostilium, qua *Eurip. Phœn.*
 radii Mosi verticem cingentes designantur. Geminos angues semel iterumque magno
 quodam baculo cyaneo dicitur percussisse, propter Mosi virgam in serpentem muta-
 tam. Factum id in Cyllene monte, juxta aliquorum sententiam, in quo natum audive-
 rant Mercurium & Panam, quorum uterque Moses est. Ambigui sexus fuit Tiresias, se-
 xum enim sæpe mutasse docet Sostratus apud Eustathium; hoc ipsum notavimus de *Eustath. in*
 Baccho, & Vulcano, qui Mosi simulacra sunt, fuisse creditum. Scribit ibidem Eu- *Hom. Odys. 2.*
 stathius eum in Cretam abiisse, quam pro Palæstina sumi supra docuimus. Palladem nu-
 dam vidit, Deum vidit Moses. Juppiter & Juno altercantes judicem eum litis suæ con-
 stituunt: judex à Deo Israëlitis datus est Moses. Has ob causas excæcatum Tiresiam *Apollod. libr. 3.*
 fingunt, quidam à Pallade, alii à Junone: an potius ob velamen, quo Moses de monte
 descendens caput obnupsit? Aliam calamitatis hujus Tiresiæ illatæ causam affert Apol-
 lodorus; quod mortalibus revelaret, quæ ipsos Dii celata vellent: idem Prometheum,
 qui Moses est, peccasse fabulati sunt. Tiresias montivagus fuit, juxta Eustathium, *Eustath. in*
 perinde ut Pan, qui Moses quoque est. Firmam ipsi mentem, *ὀρένας ἐμπίδους*, Homë- *Hom. Odys. 2.*
 rus tribuit, propter insignem Mosi prudentiam & sapientiam. Tiresias in consilium *Hom. Odys. 2.*
 adhibetur à Thebanis in bello adversus Polynicen, & in altero Thebanorum bello *Eurip. Phœniss.*
 adversus Epigonos: auctor Euripides, cui succinit & Diodorus: Mosem *σὺμβουλῶν* *Diod. libr. 4.*
Joseph. libr. 2.

contr. Apion, Lucian, de Astrolog.
Eustath. in Odyss. 2.
Eustath. ibid.
Lucian. Macrobius.
Agatharch. De miris Rubr. l. 5.
Lucian. Macrobius.
Phleg. De reb. mirab. cap. 4.
Hygin. Fab. 7.
Treb. Poll. Claud. cap. 1.
Strab. libr. 9.

οὐρανοτάτων, consiliarium prudentissimum Josephus appellat. Vates fuit futurorum sciens Tiresias, haud secus quam Mosès. Inter Astrologos Tiresiam recenset Lucianus, qui & notabile hoc habet, geminum ipsi sexum fuisse tributum, quod stellarum masculas alias, alias femineas esse dixerit: ab astris etiam, quæ πείρα appellatur, nomen ipsi fuisse impositum Eustathius affirmat: Mosès impense fuit eruditus disciplinis Ægyptiorum; ii autem Astronomiam diligenter coluerunt. Musicæ artis peritiam ab Apolline consecutum esse Tiresiam legitur apud Eustathium: dote eadem clari fuerunt Orpheus, Linus, Amphion, Eumolpus, Mercurius, Pan, Apollo, in quibus Mosèm dissimulatum esse evicimus. Scribit Lucianus Diis sacrum fuisse Tiresiam, ac purissima vivendi ratione fuisse usum; quod Mosès quam proprium sit, dicere supervacaneum est. Addit diutissime eum hanc ob causam vixisse: plus quam quinque ætates assignat Euripides, quo nomine & ab Agatharchide reprehenditur; sex Lucianus; septem Phlegon, & Hyginus: cujus figmenti ratio continetur hoc Trebellii Pollionis testimonio, quo Mathematicos ait dicere solere, centum & viginti annis humana vitæ spatia determinari; etiam illud addentes, Mosèm solum Dei, ut Judæorum libri loquuntur, familiarem, centum viginti quinque annos vixisse: qui quum quæreretur, quod juvenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus esse victurum. Ad radices Tilphosii montis extorrem obiisse Tiresiam tradidit Strabo: extra patriam obiit & Mosès, & in valle sepultus est. Prudentia Tiresias etiam post mortem clarus fuit:

τῆς καὶ τῆς θεῶν νόου πῶρα προσηφονεία
δὴν παπυρίαι.
Huic etiam defuncto mentem dedit Proserpina,
Solut ut sapiens esset.

Homer. Odyss. inquit Homerus; vel ut Callimachus:

καὶ μὲν θεῶν, ὅτε δῶκεν, παπυρίαι, ἐν νεκυεῖαι
φοιτασεί, μέγαλον ἦεν ἀράδιαι.
Et solus, postquam obierit, sapiens inter mortuos
stabit, magno honoratus Plutoni.

proptereaque ipsum de futuris Ulysses consulit. Quibus ingeniose expressus est Mosès, ad vitam pie recteque instituendam scriptis libris homines post mortem juvans, ipsique vaticinia futurorum pandens. Idem Tiresiæ defuncto honos à Thebanis habitus est ac Diis ipsis, Diodoro teste: Mosèm gentes plurimæ in Deorum album retulerunt. Denique Strabo Mosèm cum Orphæo, Musæo, & Tiresiæ comparat; Mosèm videlicet cum Mosè ipso.

Diodor. libr. 4.
Strab. libr. 16.

CAPUT NONUM.

I. Ex Arcadia fere profluxit omnis Romanorum Theologia. II. Janus idem ac Mosès. III. Vertumnus idem ac Mosès. IV. Faunus idem ac Mosès. V. Silvanus idem ac Mosès. VI. Evander idem ac Mosès. VII. In Penatibus et Laribus latet Mosès. VIII. Multa quoque ex historia Mosès in Romuli historiam translata sunt.

EX Arcadia fere profluxit omnis Romanorum Theologia.

I. Romanorum Theologia Græcicæ Theologiæ propago fuit, ac ejus potissimum quæ vigeat in Arcadia. Nam si temporum replicemus memoriam, multas ex Arcadia colonias venisse in Italiam, illicque sedes posuisse reperimus. Primum enim Aborigines, gens Arcadibus prognata, ducibus OEnotro & Peucetio fratribus, multis ante Trojanum bellum annis, in Italiam transfretarunt, ut ex antiquis scriptoribus solerter probat Dionysius Halicarnassæus. Eodem deinde profectos Pelagos in sedes suas receperunt Aborigines, καὶ τὸ στυγίαις: propter cognationem, inquit Dionysius, quippe ex Peloponneso ortos, καὶ ἀρκάδας τὸ ἀνέκαθεν & Arcades ab origine. Unde & Arcadia dicta est Pelasgia, Stephano teste. Hi vero eam sibi delegerunt regionem, in qua deinde Roma condita est. Iisdem in locis confederunt Arcades, Evandrum, ut fertur, ducem secuti, Palantio Arcadica urbe relicta. Nec longum abierat tempus, cum aliæ Arcadum Pheneatarum, Elidenfibus Epeis permistorum, copiæ Herculis ductu eandem tenuerunt regionem. Postremus illic appulit Æneas cum Trojanis, qui & originem ad Arcades referebant: Dardanus enim avior Trojæ Arcas fuit, Electræ filius, Atlantis nepos, qui Arcadiæ regnum tenuit, ut ab eodem Dionysio scriptum extat. Ergo Romanorum, Latinorumque progenito-

Dion. libr. 1.

Steph. in epigr.

Dion. libr. 1.

res, Arcades fuere. Patrios autem illi ritus & religiones in Italiam intulerunt. Atqui satis declaratum est superiori capite, ex omnibus Græciæ regionibus non aliam sæpius esse delectam quam Arcadiam, cui natales eorum adscriberent Mythici, quos ad Mosis exemplar adornare vellent. Testis Mercurius, & Mercurio prognatus Pan; Æsculapius quoque, quem cultum ab Arcadibus, & apud eos humatum esse cognoscimus ex Cicerone, Pausania & Stephano: necnon & Prometheus, qui cum Mercurio, & Æsculapio confunditur, quique Atlantis Arcadiæ regis, vel frater, vel pater fuisse dicitur: testis denique & Aristæus. Hinc colligitur Mosis nomen, ac rerum ab eo gestarum famam, ritusque etiam ac præcepta illuc pervasisse; profectosque subinde Arcades, iisdem moribus & institutis Italiam imbuisse. Ergo Myrsilus Lesbibus auctor est sterilitate laborantes in Italia Pelasgos proventuum omnium decimas Jovi, Apollini & Cabiris vovisse: in quo manifesta cernuntur Mosis & Mosaicæ Legis vestigia. Evander deinde sacra multa, præcipue vero Panis, quem Arcades præ Diis aliis summo in honore habebant, & antiquissimum omnium arbitrabantur, & Mercurii, quorum utrumque nos Mosem esse vicimus, cultum sanxit apud Italos, si Ovidio credimus. Literarum insuper usum, & Musicorum quorundam instrumentorum, eosdem docuit; & latis legibus mores eorum feros ac rudes emendavit, quæ ab Ebræis ad Arcades profectæ erant, atque ex Mosis historia arcessitæ & conflata. Exin Hercules harum regionum incolis decimarum Diis impertendarum ritum fertur tradidisse. Meminerunt & sacrificiorum Dionysius ac Strabo, Græcanico ritu Romæ fieri solitorum, & ab Evandro ac Hercule institutorum. Postrema hæc Romani acceperunt à Sabinis, qui Sancum, seu Herculem, auctorem gentis suæ iactabant: idcirco nimirum quod coloni essent Lacedæmoniorum, ut auctor est Plutarchus. Lacedæmonii autem quod se ab Hercule ferebant. Ita hi quoque ritus à Peloponnesiis ad Romanos venerunt. Æneam postmodum, capta Troia, clam Samothracia Cabirorum mysteria abstulisse, & in Italiam deportasse volunt quidam, Plutarcho teste: quæ Trojam condens Dardanus attulerat. In Cabiris autem non uno modo delitescere Mosem supra evicimus. Mere quoque Mosaicum est, quod de Numa tradit Plutarchus, & retuli supra; edicto ipsum cavisse, ne quis Romanorum effigiem Dei ullam vel pingeret, vel sculperet; atque id fieri nefas habitum fuisse apud Romanos per annos centum & septuaginta. Igitur quæ sibi numina Romani colenda proposuerunt, vel eadem omnino fuere, ne mutatis quidem nominibus, quæ Græci venerabantur; vel interpolato parumper habitu ac nomine, manserunt tamen eadem apud illos; vel eorum propria ac peculiaria fuere; cujusmodi erant Quirinus, Evander, Carmenta, Acca Laurentia, Anna Perenna, aliaque hujusmodi. Ea prætereo, propter quæ, inquit Cicero, datur homini ascensus in calum, Mentem, Virtutem, Pietatem, Fidem, easque laudes, quarum delubra Romæ publice dedicata erant. Prætereo & illa, quæ hominibus, hominumve bonis tuendis & servandis præfunt, qualia fuerunt Domiducus, Cælius, Volumnus, Tutanus, Robigus, Terminus, aliaque hujus generis sexcenta. Omnia recognoscere nec vacat, nec necesse est. Seligam aliquot, quæ si suis exolvero involucris, Moses in iis statim apparebit.

II. Primus in scenam prodeat Janus, cujus ætatem cum Liberi, Persei, & Amphionis ætate conjungunt Chronologi. Illos autem jam Mosem esse scimus. Nomen Jani variis modis Grammatici ἐτυμολογῶσι. Mihi probabile est fieri ab Æolico *Ἰαν*, quod Jovis nomen est; unde *Ἰανός*, Janus; ut à *Ἰανὸς*, Iuno; à *Ἰανὸς πατὴρ*, Juppiter; à *Ἰανόν*, jugum. Ergo Janus est Juppiter, juxta rationem nominis. Jovem autem esse Solem Macrobius demonstravit. Ita Janus est Sol; ut Jana, Luna apud Varronem. Unde Diana dicta, quasi *Divia Jana*, quemadmodum & *Divos Janos* pro Sole, ut alibi notat idem Varro. Id jam observatum aliis. Item cum ait Plutarchus Janum esse Dæmonem, Solem intellige: Dæmonem enim esse Solem declaravi in Observationibus ad Origenem. Matutinus pater Horatio dicitur Janus: quidam diei dominum, quidam anni faciunt, juxta Amobium, & Servium, ex quibus concluditur Solem esse. Idem probant & alia plurima quæ viri docti collegerunt. Multus est in hoc argumento Macrobius, apud quem asseverat Nigidius *Apollinem Janum esse, Dianamque Janam*. Apollo autem Moses est, ut superiora indicant: meminisse enim debemus eadem re nonnumquam physica & historica symbola contineri. Sororem Camelsen in Perthæbia Janum duxisse perhibet Dracon Corcyræus apud Athenæum: sororem patruelem Jochabed duxit Amram, ex quibus genitus est Moses. Bifrons pingebatur Janus; quod Græcus inter Italos degens, pristinae linguæ usum, ac vitæ rationem mutaverit; vel quod homines agrestes mansuefecerit, inquit Plutarchus; vel quod & præterita sciverit, & futura provideret, inquit Macrobius. Hæc Mosis omnia conveniunt, qui Ebræus in Ægypto diu vixit; qui Ebraicam & Ægyptiam calluit linguam; qui Ebræos legibus coercuit; qui

Cicer. De nat. Deor. libr. 3.
Pausan. Arcad. Steph. in Kazé.

Myrs. apud Dion. libr. 2.

Ovid. 5. Fast.

Dionys. libr. 4.
Strab. libr. 5.

Plut. Romul.

Plut. Camill.

Plutarch. Numa.
Clement. Alex. Strom. 1.
Euseb. Præp. libr. 9. cap. 6.

Cicer. libr. 2. de legib.

Janus idem ac Ades.

Macr. Sat. 1. r. cap. 21.

Varr. De re rust. libr. 1. cap. 37. & De Ling. Lat. libr. 6.

Plut. Numa.

Horat. Sermon. 2. Sat. 6.

Arnob. libr. 3.

Serv. in Virgil. Æn. 7. v. 607.

Macrobi. Sat. libr. 1. cap. 9.

Athen. libr. 15.

Plutarch. in Quest. Rom. & in Num. Macrobi. Sat.

& Porphyrio. Id ille cum Mercurio, qui Mosēs est, commune habet; item cum Jano, ut illic scribit Acron. Primitias fructuum sibi vindicat apud Propertium & Ovidium; quod primitiā frugum omnium, quas Deo offerebant Israëlita, pertinerent ad Sacerdotes, quorum de genere erat Mosēs. Arma etiam apud Propertium tulisse gloriatur: Mosē *ἐν ἀπαισιν σπαιτηγόν ἄριστον χαρμόνεια*, in omnibus rebus excimium ducem se gefisse perhibent Josephus & Clemens Alexandrinus. Vertumnum Deum Etruria facit Varro: Mosē divinis honoribus insipitā gentes consecrarunt.

IV. Rursum Mosē nobis exhibet alter Romanorum Deus Faunus: quod probare promptum est, cum idem ille sit ac Pan, quem Mosē esse vicinus. Corniger uterque, pinu coronatus uterque, Panicorum terricolorum auctor uterque: nam & id Fauno Dionysius Halicarnassensis adscribit. Bacchi comes uterque: nam & id Fauno tribuit Nonnus in Dionysiācis. Fatidicus uterque: nam præter alios Virgilius Fauni oracula prædicat. Quin etiam in nomine Panis habetur origo nominis Fauni, si Salmafio credimus. Itaque Fauni, qui Pan est, & Mercurii sacra primus in Italia fertur instituisse Evander Arcas. Sacra autem patria hæc erant: nam Panem & Mercurium colunt imprimis Arcades; Panem vero præcipue, qui Deus omnium antiquissimus ipsis est & honoratissimus, ut scribit Dionysius. Antiquissimum item Ægyptiis haberi tradit Herodotus: unde colligi obiter potest ex Ægyptiaca Theologia Arcadicam esse ortam. Panem esse Faunum ostendit Ovidius, cum Lupercalia, quæ Pani celebrabantur, Fauni sacra appellat; & Fauni ac Panis nomina promiscue usurpat. Idem alibi:

Exul ab Arcadia Latios Evander in agros

Venerat, impositos attuleratque Deos:

Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis

Has docuit gentes, alipedisque Dei.

Idem ostendunt Cincius & Cassius apud Servium, cum aiunt ab Evandro Faunum Deum appellatum. Servius alibi docet eundem esse Deum, Inuum, Panem, Ephialtem sive Incubonem, Faunum, Fatuum, & Fatuellum. Paria propemodum diserit Probus Virgilio Interpres: paria & Auctor libelli De origine gentis Romanæ: paria & Rutilius Numatianus in Itinerario. Quare insigniter falsus est Libelli ejusdem Auctor, & ante eum Dionysius, & quicumque advenientem cum Arcadibus Evandrum à Fauno Aboriginum rege exceptum fuisse prodiderunt: nam quomodo excipi ab eo potuit in Italia, qui per eum primum cognitus in Italia & cultus est? Nec alium dicas; nam scribit diserte Dionysius Faunum Evandri hospitem, eum ipsum esse quem Romani inter Indigetes retulerunt: Auctor vero memorati Libelli eundem esse ac Panem. Nec idcirco negaverim Fauni nomen ulli deinde in Italia fuisse tributum; at Faunum Deum, ipsum esse Panem pertendo. Quædam tamen Fauni propria fabulatores voluerunt esse, ex quibus & Mosē eum esse conjicimus: cujusmodi est tempus quo dicitur vixisse; Orphei enim, qui Mosēs est, æqualem facit Lactantius. Æqualis quoque dicitur Herculis, qui est Josue. Fatuam Faunam forem cum Lactantius uxorem habuisse scribit: Amram Mosēs pater, quem sæpe cum filio confundi observavimus, uxorem habuit Jochabed forem patrualem. Faunam hanc eandem esse ac Maiam notat Cornelius Labeo apud Macrobiū: Maiam autem quidam Vulcani uxorem, plerique Mercurii matrem, quidam Semelen Bacchi matrem putant, ut ibidem monet Macrobius. Vulcanus autem, Mercurius, & Bacchus, Mosēs ipse est. Narrat Cedrenus & Suidas Faunum eundem esse ac Mercurium; vaftrum illum fuisse, disertum, Mathematicarum & Naturalium disciplinarum peritum, Philosophum, & futurorum præscium; quæ in Mosē omnia apprime quadrant. Addunt fratrum deinde insidiis appetitum in Ægyptum fugisse, magna auri copia suffarcinatum; ibique pro Deo habitum, per annos undequadragesima regnasse. His male dissimulatur vera Mosēs historia, qui fratrum & Ægyptiorum insidias veritus, non in Ægyptum, sed ex Ægypto profugit, & annis quadragesima, multi itidem auri locuples, Israëlitis præfuit; & divinos demum honores in Ægypto adeptus est. Ægyptios locupletasse dicitur Faunus apud eundem Suidam: Israëlitas Mosēs consiliis suis ditavit, tum expilatis & spoliatis Ægyptiis, tum & parta armis uberrima regione. Vult Macrobius Maiam Fauni filiam fuisse, (Oma dicitur Servio, sed mendose) & cum patri concubitum ejus appetenti, ne myrtea quidem virga ab eo cæsa, & vini poculis onusta, morigeram se præbere vellet, ei tandem in serpentem mutato esse obsecutam; proptereaque in ejus templis vitem superextendi, ex iisque serpentes caute abigi. In his Mosēs virga in serpentem mutata, & Mosēs ipse in vini Deum à Mythicis conversus agnoscitur. Metalla, metallorumque fundendorum, ac conflatorum artem reperisse Faunum idem Suidas perhibet: qua re Prometheo, quem Mosē esse diximus, similis est. Prudentiam Fauni laudat Dionysius; Mosēs Josephus, qui

cer. Verr. 3.
Act. & Porph. in
Hor. Ep. 20. l. 1.
Prop. l. 4. El. 2.
Ovid. Met. 14.
Josi. in Ap. l. 2.
Clem. Strom. 1.
Varr. libr. 4. de
Ling. Lat.

Faunus idem
ac Mosēs.

Dionys. Hal.
libr. 5.
Nonn. Dion.
libr. 13.
Virg. Æneid. 7.
Salm. in Solim.
Dion. libr. 1.

Herod. libr. 2.
cap. 145.
Ovid. 2. Fast.
& 5.

Serv. in Georg.
1. & in Æn. 6.

Prob. in Virg.
Georg. 1.

Rutil. Itin. 1. 1.
Dion. libr. 1.

Lactant. libr. 1.
Instit. cap. 22.

Macrobi. lib. 2.
Sat. cap. 12.

Suid. in
Φαυνοσ.

Macrobi. Sat. libr.
1. cap. 12.
Serv. in Æn. 2.

Suid. in
Φαυνοσ.
Dion. Hal. l. 1.
Joseph. libr. 2.
contra Apion.

PROPOSITIO IV.

112

cum, ut dixi jam sapius, *prudētissimum consiliarium* appellat. Astronomus fuit Faunus, teste Suida: Moses Oiarfiph dictus est, quod *Solis contemplatorem* sonat. Rex Aboriginum dicitur fuisse Faunus: rex dicitur Moses à Clemente Alexandrino. Magiam calluisse Faunum nonnulli fabulati sunt, ut prædicat Plutarchus: idem à plerisque de Mose proditum esse supra notavimus. Omnes quoque formas induere solitum narrant, quod & de Proteo & Vertumno, qui Mosem adumbrant, dictum vidimus. Faunus civium suorum feritatem narratur mansuefecisse: Moses pius sanctisque legibus Israelitarum mores mitigavit. Tradit Probus Faunum *primum loca certa numinibus, & adificia quedam, lucosque sacrasse, à quo & sana dicta esse* (sic enim hæc emendamus, quæ in editis libris vitata sunt;) Lactantio quoque dicitur *inceptor religionum*: Moses inter Israelitas piarum & verarum auctor fuit. Faunus demum Deorum albo oracula dabat Faunus: Moses in scriptis futura mortuus prænuñtiavit.

Clem. Alex. Strom. 1. Plut. in Numa.

Prob. in Virg. Georg. 1.

Lactant. libr. 1. Inst. cap. 22.

Silvanus idem ac Mosei.

Isid. Orig. libr. 2. cap. 11.

Horat. Epist. 1. Virgil. Ecl. 10. Inscript. Gruter. pag. 64.

Virg. Æn. 1. 10. Stat. Theb. 1. 5. Plin. libr. 11. c. 1. Macr. Sat. libr. 1. cap. 22.

Serv. in Æn. 8. Inscript. Gruter. p. 64.

Virgil. Æn. 8. H. dar. Pyth. Od. 9. Ovid. Met. libr. 10.

Serv. in Georg. 1. Hesych. in Σιλῶνι.

Tacit. Hist. libr. 5. cap. 3. Ovid. Metam. libr. 10.

Deut. 34. 7. Inscr. Gruter. p. 4. & 64. & 42.

Pausan. Eliac. 4.

Evander idem ac Mosei.

Num. 27. 18. & seq.

Dionys. libr. 1. & 2. Pausan. J. read.

V. Constat quoque Mosem esse Silvanum, si probaverimus hunc esse Panem, & Faunum, & Apollinem: quippe cum hi Moses sint. Hoc autem ex Libello de origine gentis Romanæ liquidum est, ubi legitur Faunum, Silvanum, Inuum, & Panem, unum esse & eundem. Glossæ Philoxeni: *Silvanus, Πάν, θεός Ἰλῶος*. Aliæ Glossæ: *Πάν, ὁ δαίμων, Incubus Silvanus*. Onomasticon vetus: *Silvanus, Πάν*. Isidorus: *Pan dicunt Græci, Latini Silvanum*. Idem docet & Papias. Utrumque veteres piabant lacte. Testis Horatius de Silvano: de Pane idem nos supra ostendimus. Fistula adscribitur utrique, & corona pinea, quam capitis Silvani agrestem honorem Virgilius appellat, & sic visitur in Marmoribus antiquis. Hic est, quem Sylvicolam Faunum Virgilius & Stæsius nominant, indicata obiter nominis origine: nam Silvani à sylvis dicuntur, teste Plinio. Græci Ἰλῶον & Ἰλῶον θεόν nuncupant, quod tamen Macrobius & Servius *ἀγροῦ πῆρ Ἰλῶος, dominum materie*, non Ἰλῶον, *silvarum*, exponunt. Apollinem esse indicant Auctores finium regundorum, cum tres Silvanos faciunt, quorum unus dicitur *Agrestis, pastoribus consecratus*. Sæpe etiam in Inscriptionibus Agrestis appellatur Silvanus, ubi perperam pro SILVANO AG. legitur non semel, SILVANO AUG. Idem nempe quem Virgilius *Agrosum, pecorisque Deum* nuncupat. Apollinem autem & Arinæmque, quorum utrumque Mosem esse evicimus, ἀγροῦ κ' νόμιον Pindarus dici affirmat. Cyparissi casum, quem Apollini adscribit Ovidius, Servius ad Silvanum refert. Alii Silvanum & Silenum eundem esse, & illum ab hoc nomen habere putant; inferto digamma. Unde apud Hesychium Σιλῶνοι dicuntur Satyri, digamma mutato in gamma, ut sæpe fit. Id si ita est, res quoque pertinet ad Mosem; nam Bacchi, qui Moses est, focius fingitur Silenus. Idem futura prædicit; prædicit & Moses. Asino vehitur Silenus, propter notam & supra à nobis memoratam fabulam de grege asinorum agrestium, quorum ductu venas aquarum Moses reperisse narratur apud Tacitum. Silenus suis juvenilibus annis dicitur Ovidio, quod cruda fuerit & viridis Moses senectus, ita ut *non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sint*. Mercurium, Herculem, & Silvanum, *συνεπῆς* fuisse vetus Marmor ostendit, quod repræsentat Gruterus in Inscriptionibus. Aliud Silvano, Mercurio, & Libero positum est. Sæpe reperias apud eundem Herculi & Silvano solis posita monumenta: quippe & Mercurius & Liber Moses est; Hercules vero Josue Moses focius. Memorabile est, quod legitur apud Pausaniam, Sileni sepulcrum esse in regione Ebræorum: quod de Mose intelligendum est, qui cornutus dicitur & pictus est; itidem ut sæpe Sileni exhibebantur, cujusmodi complures marmorei hodieque supersunt.

VI. Nec notis ac symbolis Mosem signantibus Evander vacat. Coævus dicitur fuisse Fauni, qui Moses est; & Herculis, qui Josue. Scribunt igitur primum Evandrum coluisse Herculem tanquam Deum: an propter ista libri Numerorum: *Dixitque Dominus ad eum: (Mosem) Tolle Josue filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum: qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine; & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum*. Mercurii, qui Moses est, ac Themidis, quæ justitiæ & legum Dea est, filius habitus est Evander, teste Dionysio Halicarnassæo; propter leges à Mose Israelitis latas. Carmentam Romani dixerunt, à carminibus & vaticiniis, ab eaque Evandrum futura didicisse; quo notatur prophetica facultas Mosi. Eandem Ladonis fluvii filiam facit Pausanias, quod à matre Moses in Nilum demissus sit. Arcas fuisse fertur Evander, perinde ut Mercurius, & Pan, & Aristæus, alique quibus Mosem adumbratum esse ostendimus. Nomen etiam, quod hominem viris egregiis stipatum sonat, Mosi congruit. Evandro literarum utum debere Latinos scripserunt complures: notavimus supra literarum inventionem Taauto Philonem Byblium, Mercurio Ægyptio Platonem adscripsisse.

lisse. Hyginus: *Has autem Græcas (litteras) Mercurius in Ægyptum primus detulisse dicitur, ex Ægypto Cadmus in Græciam, quas Evandrus profugus ex Arcadia in Italiam transtulit; quas mater ejus Carmenta in Latinas commutavit.* Taausus autem ille & Mercurius, Moses ipse est; à quo & Eupolemus, & alii Eupolemum secuti, aiunt Grammaticam Judæos accepisse, ab his Phœnices, à Phœnicibus Græcos. Italis leges dixisse Evandrum auctor est Dionysius: Ebraei legistatorem Mosem habuere. Musicam quoque Italis tradidit Evander, eodem Dionysio teste, propter egregios illos Mosi Hymnos qui exant in Pentateucho. Evander Italis fruges in Græcia primum inventas ostendit, serendique usum edocuit, terræque excolenda gratia primus boves in Italia junxit: ut habet Auctor libelli de origine gentis Romanæ: idem beneficium acceptum refertur Osiridi, qui Moses est. Evandrum præterea ad artes plurimas & studia Italos instituisse idem Dionysius affirmat; uti Mosem Ebræos instituisse vidimus superius, cum de Mercurio ageremus. Religionum ceremonias in Italia sanxit Evander, templa exstruxit, aras & statuas erexit: Moses sacros ritus Ebræis præscripsit. Nec aliam ob causam cultum Panis, qui Moses est, in illas oras inveniisse dictus est Evander, quam quod ex Mosi historia Evandri fabula detorta sit. *Excellentissima justitiæ vir fuisse legitur in memorato jam sæpius Libello de origine gentis Romanæ: eundem Arcadum omnium sapientissimum & fortissimum fuisse Paulanius asseverat: quibus dotibus commendatissimum fuisse Mosem sæpe jam observavimus. Regiam dignitatem obtinuit Evander; rex dictus est Moses à Clemente Alexandrino. Heroibus denique, & Dæmonibus, ac Diis adscriptus est Evander, ipseque ac Carmenta mater aras & sacrificia inter Romanos promeruerunt: quod honore apud alias gentes Moses affectus est. Quæ cum ita sint, verissimum esse patet quod dixit Vossius, nullum fuisse regem, cui proprium fuerit Evandri nomen. Jure quoque Strabonem existimasse liquet, fabulosum esse, quod sermone omnium pervulgatum est, Evandrum in Italiam coloniam Arcadicam duxisse. Sed & nos præterea fictitiam esse personam, ad Mosi exemplar compositam, merito pronuntiamus.*

VII. Penates, Deos Romanorum proprios esse Macrobius significat. De iis autem magna est veterum Scriptorum concertatio. Nigidius & Cornelius Labeo Neptunum & Apollinem esse rentur. Apollo autem Moses est. Verum aliud nobis suadere videtur Virgilius, cum libro Æneidos tertio Penates ab Apolline missos inducit: itaque diversi fuerint ab Apolline. At Varro & Cassius Hemina Deos esse Samothracas affirmant. Fuisse autem in his Mercurium, Bacchum, & Æsculapium, Mosi simulacra, superius à me demonstratum est. Inesse Mercurium indicat quoque eorum effigies, quam ex Timæo proponit Dionysius Halicarnassæus, cum ait fuisse ærea & ferrea caducea. Multi volunt Penates eosdem esse ac Lares. Certe Deos Samothracios cum Laribus nonnumquam confundi, testis est Nigidius apud Arnobium. Ergo in Laribus quoque Mosem habemus. Plures vero distinguunt Lares à Penatibus; & apertissime Plautus in Mercatore. Verum, distinguantur licet, plurimam quoque iis contineri Mosi imaginem deprehendetur. Mercurii, qui Moses est, Lares filii esse dicuntur. Gemini sunt, ut Aaron & Moses. Curetes quoque esse & Dactylos Idæos statuunt Hyginus & Arnobius; Cretensēs nimirum, quod Palæstinæ incolæ כרתים dicti sint, ut supra monui, cum de Minoë differerem. Lares Varro Manes esse vult, Maniæ filios, quæ dicitur vulgo Larunda. Apuleius, in libro De Deo Socratis, Larum docet appellari Manem. At nos observavimus in Notis ad Origenem Manem esse Μῆρα, hoc est Damonem. Glossæ Philoxeni: Larunda, δαυμῶν μήμηρ. Ergo Lar est Μῆρ, & Manis, & Dæmon; hoc est Sol, ut ibidem à me notatum est; nempe φωνῆς; idem & Apollo, hoc est Moses, ἰσοεὐνῆς. Vulgus Lares iterum Deos esse arbitrat. Viales dicuntur Plauto, & in Inscriptione veteri; Compitales Suetonio; unde Compitalia. Græce ἐνοχῆς dicas. Dii porro ἐνοχῆς, sive Semitales, sunt Mercurius & Hecate sive Bivia. Mercurius autem Moses est. Compitalibus aliquamdiu observatum refert Macrobius, ut Maniæ Larum matri pro familiarum incolumitate pueri mactarentur; deinde vero Junium Brutum Consulē, infaustum & cruentum sacrificium abrogasse, pro puerorum capitibus aliorum & papaverum capita offerentem, ut Apollinis oraculo satisfaceret, qui pro capitibus capita postulaverat. Tum addit Macrobius: *Factumque est ut effigies Maniæ suspense pro singulorum foribus periculum, si quod immineret familis, expiarent. Quem ritum suspicor ex Dei mandato profectum, cum per Mosē Israëlitas Ægyptiaca tyrannide janjam eximendos iussit fores sanguine aspergere: Et transibo, inquit, per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus: & in cunctis Diis Ægypti faciam iudicia, ego Dominus. Erit autem sanguis vobis in signum in edibus, in quibus eritis; & videbo sanguinem, & transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti. Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solennem Domino*

Hyg. cap. 277.

Eupol. apud Clem. Alex. Strom. 1. Dionys. libr. 1.

Poufan. Arcad.

Clem. Alex. Strom. 2.

Voss. de idol. libr. 1. cap. 22. Strab. libr. 5.

In Penatibus etiam & Laribus later Moses.

Macrobi. Sat. libr. 3. cap. 4. Nigid. & Lab. apud Macrobi. Sat. libr. 3. cap. 4. & Serv. in 1. Æn. Varr. & Hemina apud Macrobi. Sat. libr. 3. cap. 4. & Serv. in 1. Æn. Dion. Hal. l. 1. Arnob. libr. 3. Plaut. Merc. 3. 1. 7.

Varr. apud Arnob. libr. 3.

Plaut. Mercat. 3. 2. Inscript. Græc. p. 78. Sueton. Aug. cap. 31. Macrobi. Sat. libr. 1. cap. 7.

Exod. 7. 12, & seq.

in generationibus vestris cultu sempiterno. Designari videtur & Moses per Lares illos Permarinos, quibus adem dedicavit in Campo Martio M. Aemilius Cenfor, quam undecim annis ante voverat L. Aemilius Regillus, navali praelio, adversus Praefectos regis Antiochi. Meminit Livius. Permarini sunt *σπανόροι*, ut habent veteres Glossae Philoxeni; quo nomine Moses per mare Rubrum transitus designatur. In antiquo Maromere Laribus conjungitur Silvanus, & SILVANUS LARUM dicitur; supple, ductor: ut in alia Inscriptione, & apud Macrobius, Hercules Musarum, hoc est, *μουσάρχης*. Atqui Silvanus Moses est. Canina pelle amicum, iisque canis affidet, quem admodum, praeter alios, describit eos eleganter Pseudo-athenagoras: propter Callebem à Mose ad explorandam Palaestinam missum, cujus nomen *canem* significat. Minime mirum igitur si in Aegyptiorum quoque Theologia, quae tam multa à Mose mutuata est, Lares reperiuntur.

Liv. libr. 40.
cap. 52.

Inscript. Grut.
P. 67. & 1070.
Macrobi. Sat.
libr. 1. cap. 12.
Athenag. Erot.
libr. 6.

Multa quae ex historia Mosi in Romuli historiam translatam sunt.
Plutarch. in Numa & Romulo.

VIII. Haudquaquam sane, quaecunque de Romulo prodita sunt, conficta ac falsa esse dixerim. At si fidem sequimur historiae, fabulosa pleraque de eo narrari, contraria multa ac pugnancia comperiemus. Atque id eo credibilis est, quod docuerit non uno loco Plutarchus, cladem Romae à Gallis illatam veterum temporum monumenta ita consumpsisse, ut recentia multa, non praefata solum illa, efficeret ambigua & incerta. Veris autem sic falsa permixta sunt & involuta, ut non aegre tamen possis agnoscere ex Mosiacis promtuaris haec fere provenisse. Res indicium faciet. Filiam Regis, matrem habuit Romulus, à filia Regis adoptatus est Moses, & filii loco habitus. Contra Vestalium & Amulii legem conceptus à matre & editus est Romulus: contra Pharaonis edictum à matre Moses infans per tres menses clam educatus est. Magna in Romulo etiam tum infante apparuit corporis dignitas: elegans in cunis visus est Moses. Fratrem unicum Romulus habuit Remum; Aaronem Moses. In alveo seu scapha Romulus expositus est in alluvie Tiberis fluvii super ripas lenibus stagnis effusi: Moses in hircella jacens expositus est in carectis Nili. Pastoribus natus Romulus diu creditus est: gente pastoritiae rei dedita progenitus est Moses. Gabiis egregie institutum esse Romulum, & literas, Musicam, artem militarem, *ἡ δὲ ἴσα γῆν τὰς δὲ γαζοβόρας*, & quaecunque generosos pueros scire decet, edoctum testantur Dionysius Halicarnassensis & Plutarchus: *eruditus est Moses omni sapientia Aegyptiorum*. Romulus pastorem vitam egit, perinde ut Moses. Idem afflictis praesto erat, ab iisque graffatorum & ficariorum vim prohibebat: Moses Ebraeos ab Aegyptiorum injuriis tutatus est. Infidiatum est vitæ Romuli Amulius, Mosi Pharao. Romulus Amulium sibi infestum obruncavit: Mose manum protendente, maris fluctibus Pharao obrutus est. Fratrem Romulus interfecit: Moses Aegyptium percutientem quemdam de Hebraeis fratribus suis. Populum Romanum in tribus, curias, & decurias Romulus discretit, & singulis rectores praefecit, tum & Patrum Senatam instituit: Moses electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicabant plebem omni tempore: tum & Dei jussu elegit septuaginta viros de senibus Israël, quibuscum regendi populi munus partitus est. Romulus Sabinas rapuit, Moses Aegyptios spoliavit. Romulus Acrone victo votum solvit Jovi Fretorio, & in Capitolio templum dedicavit; impetum item Tatii, Sabinorumque repressit, *ἀνατίνας τις θεῶν τὰς πόλεις, & ἰσχυρῶς τὰ δὲ δῖα σῖσται τὸ σελῶδες, ἡ τὰ παλαιῶν ἀεθροῦντα νόστρα μὴ ἀεὶδῖν, ἀλλ' ὀρῶσθαι. προσηΐς ἰν' αὐλὸν μανίβας, & cum Jovem precatus esset, ut exercitum scilicet, neve collapsas despiceret res Romanorum, sed restitueret. Verba sunt Plutarchi. Tum voti compos templum Jovi Statori condidit, quod monumentum esset posteris, inquit Livius, *ejus praesenti ope servatam urbem esse*. In Amalecitanis, *Dixit Dominus ad Moysen, Scribe hoc ob monumentum in libro . . . . Edificavitque Moyses altare*. Scribunt Dionysius & Plutarchus, ignis perpetui, Vestaliumque consecrandarum ritum Romulo auctori adscribi. Ignem inextinctum Moses subiectis lignis indefinenter servari iussit, ut est in Levitico. Lituum gestavit Romulus, virgam Moses, Romulum religiosum, *φειδούριον*, rerum divinarum peritum, sacrorum instituentium, templorum, altarium, festorum dierum, & solennium feriarum auctorem & suasorem faciunt Dionysius & Plutarchus, quibus notis quam Mosi similis sit dicere nihil opus est. Romulum coorta tempestate sublimem procella raptum ex oculis hominum ferunt evanuisse, & à Marte patre in caelum fuisse evehctum: Moses in monte Nebo mortuus est, & à Deo sepultus, nec ulli mortalium sepulcrum ejus innotuit. Romulus post mortem in Deorum album relatus est: Mosi dixit Deus, *Ecce dedi te Deum Pharaoni*; & eum praeterea, tanquam Deum, gentes plurimae coluerunt.*

Dion. Hal. l. 1.
Pier. Romul.
Act. 7. 22.

Exod. 12. 11.

Exod. 18. 25, 26.

Num. 11. 16.

Plutarch. Romul.

Liv. libr. 2. c. 12.
Exod. 17. 11, &
109.

Dion. Hal. l. 1.
Plutarch Rom.
Levit. 6. 12, 13.

Dionys. libr. 2.
Pier. Romul.
Horat. Carm.
libr. 3. Od. 3.
Ovid. Metam.
libr. 14.
Exod. 7. 1.

CAPUT DECIMUM.

I. *Fabulares omnes Dii, unus idemque sunt, nempe Moses.* II. *Exponitur quid sit Myobarbum Aufonii.* III. *Fabulares omnes Dea, una eademque Dea sunt, atque hæc Sephora est Moses uxor.* IV. *Fabularium quoque Dearum pleraque Mariam Moses sororem referunt.* V. *Uni, eidemque fabulari personæ insunt diversa significationes; & alie quidem ΦΥΣΙΣ, alie ΨΥΧΗ.* VI. *Fabularis historia Græcorum bona pars ex Moses libris & doctrina, atque ipsis etiam verbis profluxit.* VII. *Geographica à Mose in Genesi obiter tradita, Scriptoris ac Scriptioris vetustatem indicant.*

I. **N**unc si recolligamus superiora, Mosem personatum quidem, & commentitiis nominibus ac gestis, pro gentium singularum captu, dissimulatum, & velut peregrinis indutum vestibus, sed agnoscendum tamen, si quis oculos adhibeat, & summis per totum fere orbem religionibus dignatum cernemus; Taauti quippe, & Adonidis, & Thammuz, & Marnæ personam gessisse apud Phœnices; Mercurii si-
ve Theuthi, Osiridis sive Bacchi, Apis, Mnevis, Serapidis, Ori, Anubis, Vulcani, & Typhonis apud Ægyptios; Zoroastris apud Persas; Mercurii rursum sive Theuthi apud Thraces, Germanos, Gallos, Britannos, Hispanos, & ipsos quoque fortasse Mexicanos; Apollinis, Panos, Priapi, Æsculapii, Promethei, Cecropis, Minois, Rhadamanthos, Æaci, Protei, Persei, Libripendis cælestis, Aristæi, Musæi, Orphei, Lini, Amphionis, Eumolpi, & Tiresiæ apud Græcos; Jani, Vertumni, Fauni, Silvani, Evandri, unius etiam ex Penatibus & Laribus apud Romanos; & Indis quoque præcipua religionis suæ dogmata & ritus subministrasse. Fidem his facit quod ab aliis jam pridem observatum est, multiplicem illam Deorum turbam, quam nobis obtrudit fabularis historia, unum eundemque esse Deum, pro variis effectis varia nomina sortitum. Legi velim eruditissimum Plutarchi librum De Iside & Osiride, in quo plurima habentur ad hoc argumentum apposita. Præclara vero est imprimis Macro-
bii dissertatio, omnes Deos ad Solem referri copiose demonstrans, Apollinem videlicet, Janum, Liberum, Martem, Mercurium, Æsculapium, Serapin, Adonin, Attinem, Osirin, Orum, Pana seu Inuum, Saturnum, Ammonem, & Jovem. Notabile præcipue illud affert Apollinis Clarii oraculum, quo supremum Deorum omnium Iao, Plutonem hyme appellari pronuntiat, Jovem ineunte vere, æstate Solem, autumno Iao. Cui & germanum istud depromit ex Orphicis:

εἰς Ἥλιος, εἰς ἄδης, εἰς Ἥλιος, εἰς δῖονος.

Unus Iupiter, unus Pluto, unus Sol, unus Bacchus.

Quem verum ex oraculo Apollinis ita conceptum refert Julianus Imperator:

εἰς Ἥλιος, εἰς ἄδης, εἰς Ἥλιος ἔστι σάραπις.

Unus Juppiter, unus Pluto, unus Sol est Serapis.

quo probat Apostata eundem esse Solem & Jovem, additque Cyprios Sacerdotes

communem utrique aram statuere. Hoc quoque ex Orphicis representat Macrobius:

ἄγλας Ἥλιος, δῖονος, πάτερ πάντι, πάτερ αἰός,

ἥλιος παρῳσμέτορ, πανάλοος, χρυσοφειγής.

Splendide Iuppiter, Bacche, pater maris, pater terre,

Sol omnium parens, vario ornatu insignis, aurea luce fulgens.

Idem ergo Juppiter, Dionysius, Neptunus, Pluto, & Sol. Eadem est Porphyrii sen-

tentia, docentis apud Eusebium Solem pro variis virtutibus Apollinem dici, & Her-

culum, & Æsculapium, & Dionysium, & Horum, & Plutonem, & Mercurium,

& Hermopanem, & Hermanubin. Quorum omnium significationem parum videtur

perspexisse Eusebius, cum probare conatus est diversos fuisse. Alibi vero docet eum-

dem esse Solem, Osirin, Bacchum, & Sirium. Deinde Apollinis de se profert oracu-

lum, quo declarat se esse Solem, Horum, Osiridem, & Bacchum. Adde Æschyli,

Sophoclis, & Euripidis testimonia, quæ representat Clemens Alexandrinus, ut Jo-

vem omnia esse prober, unumque ab illis Deum statui. Adde & illud Diodori, unde

intelligas eundem credi ab aliquibus Osirin ac Serapin, ab aliis eundem ac Libe-

rum, à quibusdam eundem ac Plutonem, à nonnullis eundem ac Ammonem, ab

his eundem ac Jovem, ab illis eundem ac Pana. Adde & illa Iamblichi, & Procli,

quibus unus idemque est, Amun, Phtha, Vulcanus, Juppiter *μυλιγχοσ*, & Osiris. Ad-

Fabulares omnes Dii, unus idemque sunt, nempe Moses.

Macrobi. Sat. libr. 1. cap. 17. & seq.

Macrobi. Sat. libr. 1. cap. 18.

Julian. Orat. in Solem.

Maer. libr. 1. Sat. cap. 23.

Euseb. Præp. Evang. libr. 3. cap. 11. & 13.

Euseb. Præp. Evang. libr. 1. cap. 9. & 15.

Clem. Alex. Strom. 1. Diodor. libr. 1.

Iambli. de my. ster.

de & illud Nonni, apud quem Bacchus Solem invocans, Herculem eum appellat, & Belum, & Ammonem, & Apin, & Saturnum, & Jovem, & Serapin, & Tempus, & Phaëthontem, & Mithram, & Apollinem, & Pæonem, & Æthera. Adde & illud Stephani, qui de Amathunte Cypri civitate differens ait, *ἐν ἧ ἀδωνίς ὄσεις ἐν μύθῳ, in qua Adonis Osiris colebatur*, quasi duplici nomine personam unam designans. Adde & illud Suidæ, qui scribit simulacrum quoddam communi Osiris & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuisse cultum. Adde & illud Augustini, quo docet persuasum fuisse Ethnicis in uno Jove latere omnes Deos, quorum seriem subtextit. Idem alibi ex Varrone profert hos versus Valerii Sorani:

*Juppiter omnipotens, regum, rerumque, Deumque
Progenitor, genitrixque Deum, Deus unus, & omnes.*

Mart. Cap.
libr. 2.

Adde & illud Martiani Capellæ, qui ait sub diversis Phœbi, Lyæi, Serapidis, Osiris, Mithræ, Ditis, Typhonis, Attinis, Ammonis, & Adonidis nominibus, idem numen ab universo orbe coli. Adonidem quidem Apollinem ipsum esse discrete docet Proclus Lycius Hymno in Apollinem. Causam affert Clemens Alexandrinus in Parenesi, cur Bacchus ab aliquibus Artis appelletur. Jovem vero Serapin esse tradit Eustathius, cum ait simulacrum Jovis Serapidis Sinope advehi curasse Ptolemæum Lagiden, quod cujus esset naturæ spectatores discernere non potuissent: ut vel inde capi posset argumentum Diis plerisque communem esse naturam Jovis. Rem aliter narrat Plutarchus, & simulacrum id Plutonis fuisse docet, nec alium hunc esse quam Serapin. De Sinopensi hoc Dite differens Tacitus tradit multos ex insignibus, quæ in ipso manifesta erant, conjectasse eum esse Æsculapium, quosdam Osirin, plerosque Jovem, plurimos Ditem patrem. Jovem quoque esse Æsculapium liquet ex Aristide, cui commemoratur *Ζεὺς ἀσκληπιός*: Eundem esse constat Pana ex Orphico Hymno, in quo Pan *verus Juppiter cornutus* appellatur. Probatur item esse Bacchum ex eodem Aristide: probatur & ex Pomponio Mela, qui Indicum montem Meron, Bacchi mysteriis celebrem, Jovi sacrum esse scribit; & ex Julio Firmico, & ex veteri Inscriptione, in qua Juppiter Sabazius appellatur; quod unum esse ex Bacchi cognominibus nemo nescit. Mercurium Faunum esse decernit Cedrenus, Anubin Apuleius, & Servius; unde & *κνωπέροισιν* eum pingebant Ægyptii, Luciano teste. Solem, Orum, & Priapum ab Ægyptiis eundem Deum haberi declarant Suidas & Codinus. Reperitur in Poëmatis antiquis, à Pithæco editis, carmen in laudem Solis, quod eum esse Liberum, & Cererem, & Jovem statuit, & mille nominibus gaudere. Jovem Orphica Dæmonem indigitant: Dæmon autem esse Apollo, ut dixi. Panem Saturnum esse pronuntiat Macrobius; Varro vero eisdem esse Deos Harpocratem, Serapidem, & Isidem; Taautem, & Astartem; Saturnum, & Opem; & Deos Samothracum. Saturnum esse Evandrum & Janum non absurde conjicit Vossius: esse Herculem colligitur ex Athenagora. Janum esse Vertumnum probare nititur Johannes Annus. Eundem & Anubin esse quidam opinati sunt, ut perhibet Plutarchus in libro De Iside & Osiride. Docuimus supra ex Auctore libelli de origine gentis Romanae, & ex Servio, eundem esse Pana, Inuum, Faunum, Ephialtem, Fatuum, Fa-tuellum, & Silvanum. Silvanus autem est Apollo & Aristæus, ut superius ostendi: idem & Mars, si Catonem audimus. Mars autem & Janus est, auctore Plutarcho & Servio. Est & Hercules secundum Pontificalem ritum, ut idem Servius affirmat. Martis simulacrum in Pantheo multorum Deorum imagines continebat, unde & templo nomen, juxta Dionem, Æsculapium, Pæonem, & Attinem unicum esse Deum asseverat Damascius apud Photium. Melicarthum, sive Melicertam, qui & Palæmon, & Portunus, esse Herculem notat Philo Byblius, Sanchoniathonis interpres. Liberum esse Apollinem, & Solem, certum est ex Arnobio, cujus verba hæc sunt: *Nam si verum est Solem eundem Liberum esse, eundemque Apollinem*; & ex Statio, cui dicitur, *lucidus Evan*; & ex Cornelio Severo, cum ait: *Liberum venire per celsa sidera celi*; & ex his Ovidii ad Bacchum: *Tu formosissimus alto Conspicieris celo*; potissimum vero ex Virgilio, cujus hoc est: *Labentem celo qui ducitis annum, Liber, & alma Ceres*. Quod petitem est ex scholis Ægyptiorum: eos enim sciscere ait Herodotus, Liberum & Cererem rebus his inferioribus præesse. Hæc quæ diximus propemodum omnia unica clausula comprehendit Hermesianax:

*πλάτων, ποσειδών, θεμήτη, κόρη, ἕσπετος,
πείτωνος, ηὐροδός, πηδός, καὶ κνωπέροισι,
ἄρμης ἢ ἠφαισός τε κλυτός, πᾶν, Ζεὺς τε, καὶ ἦρη,
ἀρτεμις, ἢ δὲ ἐκάργος ἀπόλλων, εἰς θεός ἐστι
Pluto, Proserpina, Ceres, Venus, Amores,
Tristones, Nereus, Tethys, & Neptunus,*

Eustath. in
Dion. Perieg.

Plut. De Isid.
& Osir.
Tacit. Hist.
libr. 4, cap. 84.
Aristid. Orat.
in Æsculap.
Orph. Hymn.
in Pan.

Arist. Orat. in
Bacch.
Pomp. Mel.
libr. 1, cap. 7.
Jul. Firm. De
ere, prof. relig.
Inscr. Græc.
pag. 22.

Apul. Metam.
libr. 11.
Serv. in Virg.
Æn. 8.
Lucian. De Sa-
crif.
Suid. in *εὐλα-
μα*.

Codin. Ex-
cerpt. de Ori-
gin. Constan-
tinop.
Orph. Hymn.
in Dæmon.
Macrob. Sat.
libr. 1, cap. 22.
Varr. libr. 4, de
Ling. Lat.

Voss. de idolol.
libr. 1, cap. 24.
& 20. & de art.
Gramm. libr.
1, cap. 11.
Ann. Viterb.
ad Propert.
libr. 4, Eleg. 1.

Serv. in Virg.
Æneid. 6.
Cato De re
rust. cap. 83.
Plut. in Numa.
Serv. in Virg.
Æn. 7.
Dion. libr. 51.
Phot. Tmetm.
241.

Phil. Bybl.
apud Euf. Præp.
Evang. libr. 1.
Arnob. libr. 1.
Stat. Theb.
libr. 1.
Corn. Sev.
Æma.

Mercurius, & inclutus Fulcanus, Pan, Juppiter, & Juno, Diana, & longe operans Apollo, unus Deus est.

Simile est & illud Euphorionis:

Ζῆς ἔστιν αἰθήρ, Ζῆς ἔστι γῆ, Ζῆς δ' ἕκαστος,
Ζῆς τοὶ τὰ πάντα.

Juppiter est aether, Juppiter terra, Juppiter calum,
Juppiter est omnia.

Afferuntur & versus quidam ex minore Cratere Orphei, in quibus cum de Mercurio, Nymphis, Vulcano, Cerere, Neptuno, Marte, Venere, Baccho, Themide, Apolline, & Aesculapio commemorasset, subjicit tandem, ἐν ταῖς πάντα. Merito itaque ait Seneca: Quacunq[ue] voles Jovi nomina proprie aptabis, vim aliquam, effectumque celestium rerum continentia, & appellationes ejus possunt esse quot munera. Atque hinc Poëtae veteres Græci & Latini unicum esse Deum tam crebris effatis declararunt, quæ ab aliis studiose sunt collecta. Quod si Dii fabulares universi, unus idemque sunt; cum plerisque eorum Mosem esse vicerimus, sequitur fabulares omnes Deos, unum exhibere Mosem ἰσοεὐδῶς, aliam enim significationem inesse physicam non negamus.

Senec. libr. 4.
De benef. cap. 7.

II. Addendum superioribus Epigramma Aufonii, quod recitavi supra; unde noscitur eundem esse Bacchum, Osirin, Phanacen, & Adonidem; eundemque Luca-niaci Pantheum appellari. Lemma Epigrammatis est ejusmodi: Myobarbum Liberi pa-tris, signo marmoreo in villa nostra omnium Deorum argumenta habentis. Jamdiu est cum viros ætatis suæ eruditissimos, Turnebum & Scaligerum, torfit vox illa Myobarbum. Ille factam putat à mure, in quo latet mysterii significatio, & barbo, quo in mysteriis Cereris legifera utebantur, ut est apud Hefychium. Hæc confutat Scaliger, & merito; nihil ipse affert idoneus: nam quod Bacchus pingi soleat cum cantharo oblon-go, & infima parte angusto ac turbinato, cantharum illum dictum putat Myobarbum, voce hybrida, à similitudine & muris & barbæ quæ in conum definit. Pudet ineptia-rum. Myobarbum dicitur ipsum ἀγάλμα, quo refertur & vox Pantheum. Ratio nomi-nis, quod barbam prolixam in acutum desinentem gereret. Quemadmodum enim Parones naves, cum oblongæ sunt & acuminatæ, Myoparones dicuntur, à murium similitudine, qui utrimque sunt acuminati, & à rostro, & à cauda; unde μύοες di-citur, qui extrema parte subtilis & angustus est; ita à barba promissa & acuta, Myo-barbum dictum est simulacrum Bacchi. Tali id fuisse barba colligo ex Macrobio: Hiera-politani, inquit, qui sunt gentis Assyriorum, omnes Solis effectus atque virtutes ad unius simulacri barbati speciem redigunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies prolixa in acutum barba figurata est. Tum ita id depingit, ut Deorum prope omnium argumenta habeat, haud secus ac Myobarbum illud Aufonii. Hæc Apollinis effigies ea ipsa vide-tur esse, quam in templo Deæ Syriæ Hierapoli fuisse narrat Lucianus: utraque enim barbata est, utraque & vestibus induta. Atenim, inquit, Apollinem exhibet Macro-bius, Bacchum Aufonius. Responsum præbet ex Aristotele Macrobius ipse, capi-tis sequentis initio: Aristoteles, inquit, Theologumena scripsit: Apollinem & Liberum pa-trem, unum eundemque Deum esse multis argumentis asserit. Et Liberum quidem suum Aufonius cum Osirin esse dicit, satis indicat Apollinem esse sive Solem. Liberum autem, perinde ut Apollinem, Veteres barbatum quandoque pingebant: καὶ τὸ πύθη, inquit Ulpianus, καὶ προσβύτιον, καὶ ἀνδρα γαστροῦν ἑστῶν. Adstipulatur Macrobius, cum ait: Liberi patris simulacra, partim puerili ætate, partim juvenili fingunt; præterea barbata specie, senilique ore, uti Græci ejus quem Bassarea, item quem Brysea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant, Hebona cognominantes. Atqui Liber & Apollo iidem erant ac Mercurius. Quare & Mercurius ἀλωποτήρων exhibebatur. Auctor Artemido-rus. En tibi tres Deos, Liberum, Apollinem, & Mercurium, eandem barbam ge-rentes. Quo habitu cum fabricatum esset Myobarbum, tres illos utique representa-bat. Scribit Lucianus, in Templo Hierapolitano Syriæ Deæ simulacrum aureum fuis-se, formam propriam aut nomen haudquaquam habens, at aliorum omnium Deorum species gerens, quod alii ad Dionysium, nonnulli ad Deucalionem, quidam ad Semi-ramidem referunt. Videtur itaque Bacchi Aufoniani effigies, Deorum omnium argu-menta habens, ad Hierapolitanas illas imagines, Deorum quoque omnium insignia habentes, fuisse expressa, & barbam prolixam acutamque gestasse: unde manifesta origo vocis Myobarbum: origo vero nominis Pantheum, ex insignibus Deorum om-nium, quæ inerant Myobarbo. Sic magnificentum illud templum, quod Romæ Agrip-pa condidit, Pantheon appellatum fuisse conjectat Dio, ὅτι πολλῶν θεῶν εἰκόνας ἐν τοῖς ἀγάλμασι, τὰ τε τῶ ἀρεῶς, καὶ τὰ τῶ ἀποδείκνυς ἔταθεν. Quia plurimorum Deorum imagines in simulacris Martis & Veneris continebat.

Exponitur
quid sit Myo-
barbum Au-
sonii.
Aulon, Epigr.
10.
Turn. Adv.
libr. 3, cap. 19.
Scal. in Aulon.
Hefych. in
Bapβίς.

Macr. libr. 1.
Sat. cap. 17.

Lucian. De
Dea Syr.

Ulpian. in
Orat. De-
mophil. 27 μί-
σις.

Macrob. Sat.
libr. 1, cap. 18.
Artem. libr. 1.
cap. 42.

Lucian. de Dea
Syr.

Dio libr. 13.

III. Quanta autem patellariorum Deorum & Heroum soboles ex Mose propa- Fabulares
P iij

omnes Dea. una eademque Dea sunt; atque haec Sephora est, Moſis uxor. Cicer. libr. 3. de nat. Deor. Gen. 46. 31. Sanchon. apud Euf. Præp. Ev. libr. 2. cap. 10.

gata est; tantam Dearum focturam Sephora ipsius uxor dedit. Nam primum Aſtarte ipſa est, quam Cicero Adonidi nupſiſſe ait; ſiquidem Moſes est Adonis. Sunt autem alia pleraque quæ idem perſuadeant. Aſtarte nomen habet ab עשתרת, quod grecus Ionat, ut pote uxor Moſis, viri pecuaria rei dediti, de genere Iſraëliitarum, qui erant Viri paſtores ovium, curamque habebant alendorum gregum. Taurinum caput & corniculatum geſtare Aſtarten narrat Sanchoniathon: qua figura Iſis Ægyptiis, Io Græcis exhibebatur, ut cornuti Moſis uxor eſſe ſignificaretur. Narrat & terram peragraſe, quemadmodum Io poſt multos errores in Ægyptum perveſſe fabulantur: quod Moſi Ægyptum repetenti Sephora comes per aliquod itineris ſpatium adhaſerit. Ergo Sephora Aſtarte eſt. Aſtarten autem, ſive Deam Syriam, ipſam eſſe Cybelen Deam matrem, ex Luciano, Apuleio, Damafcio, aliſque, ex Veteribus Nummis ac Inſcriptionibus probarunt jam Seldenus & Grotius: quod Scaliger in Notis ad Fragmenta ignorafſe deprehenditur. Idem vero aliunde nos præterea arguimus. Attinem urgente & ſtimulante Cybele ſeipſum eviraſſe Fabulatores tradunt: hoc ipſum de Aſtronoë & Eſmuno ſive Æſculapio ſcribit Damafcius, qui & hoc amplius addit, juvenis caſum miſeratam Deam vim ei genitalem reſtituiſſe. Æſculapium autem eſſe Moſem demonſtravimus. Eundem eſſe Attinem indicant fiſtula & virga, quibus ornati cum diſcimus ex Macrobio: utrumque enim inſigne paſtoris eſt, qualis fuit Moſes; hoc præterea patrandorum prodigiorum instrumentum. Atqui ad Sephoræ factum pertinent iſta, cum ad virum ab interitu vindicandum, *Tulis acutiſſimam petram, & circumcidit præputium ſili ſui.* Porro Cybele eadem eſt quæ Rhea, & Veſta, & Ops, & Pales, & Tellus: eadem etiam quæ Pandora, Diodoro teſte: eadem etiam quæ Ceres; unde *δημήτηρ*, quaſi *ἡ μήτηρ* dici credita eſt. Igitur *πυρροφάει* utraque pingebatur; utraque Terra dicebatur & habebatur, teſte Codino in Parecholis; iſdem myſteris utraque placabatur, teſte Clemente Alexandrino in Paræneſi; & plauftra Cereris eadem quæ Cybeles, juxta Servium. Diſſertationem quamdam Porphyrii repræſentat Eufebius, qua docetur unum eſſe atque idem, Veſtam, Rheam, Cererem, Themidem, Priapum, Proſerpinam, Bacchum, Attin, Adonin, Silenum, Bacchas, & Satyros. Pronuntiat inſuper Macrobius unam eſſe Deam, Maiam, Bonam Deam, Faunam, Opem, Fatuam, Proſerpinam, & Medeam. Cæterum Veſta dicta eſt *βουλάνα* à Dinarcho apud Harpocrationem; propter prudentiam Moſis, & leges ab eo latas; quaſi hæc Sephoræ cum ipſo communia ſint. Narrat Albricus pingi ſolitam fuiſſe Veſtam, infantem gremio foventem: fortaſſe propter adminiſtratam ab ea filii circumſiſionem. Eſt apud Ptolemæum in Tetrabiblo, Venerem à Syris ut Matrem Deum coli, & variis affici nominibus. Eamdem credi Libitinam à peritiſſimis Romanorum perhibet Plutarchus in Numa. Venus autem eſt Aſtarte, ut ſcribunt ex Sanchoniathone Philo Byblius, & Cicero, & Procopius Gazæus. Non autem ſub Veneris illius mollis & voluptaria, ſed bellatrix & victricis habitu colebatur: *ἑγασίον* Græci appellabant, hoc eſt *Hæſtatam*. Talis à Spartanis pingebatur, atque ea erat Venus Victrix Romæ celebrata, crebris Inſcriptionibus nobilitata, qua Caſar & annuli ſigno & bellica teſſera utebatur. Ea quoque erat Andraſte, ſive Adraſte, ſive Aſtarte, memorata Dioni, & pro Victoria à Britannis culta. Scribit Macrobius Veneris ſignum fuiſſe Cypri, barbatur quidem, ſed veſte muliebri, cum ſceptro, ac ſtatura virili, eamque ab illis marem & feminam eſſe credi, & ab Ariſtophane *ἀνδρόστρον* appellari, & legi debere apud Virgilium; *Diſcedo, ac ducente Deo*; non, ut vulgo, *Dea*: cum & apud Calvum legendum eſſe affirmet Aſterianus, *Pollenemque Deum Venerem*, non, *Deam*. Veterem auctorem qui de Amathunte ſcripſerat, dixiſſe refert Heſychius, *πρωϊαν ἀνδρα τὴν ἑὸν ἐγκύματα ἐν κίβρω*. Deam viri barbati ſigura exhiberi in Parecholis, idem habet & Servius. Statuam Veneris deſcribens Codinus Curopalates in Parecholis, pectinem eam geſtare ait, barbatur eſſe, utriuſque ſexus instrumenta habere, ut pote rerum omnium generationis præſidem, ſuperiori parte maſculam, inferiori feminam eſſe, & equo inſidere. Meminerimus interim parem ſexus ambiguitatem Moſi eſſe tributam. Cæterum quid aliud eſſe dicas Venerem armatam, quam Minervam? Quamobrem Deam Syriam Minervæ ſive Veneris Victricis habitu exhibent Nummi veteres quidam. Minervam autem Lunæ effigiem eſſe vult Eufebius. Hinc ut Luna *Siderum regina* dicitur Horatio, ſic Minerva Belifama in Inſcriptione veteri, hoc eſt, *Domina cali*, בעלת שמים, juxta veriſſimam Seldeni conjecturam: hinc *βαλάνδα* vocat Philo Byblius, quam & *δωδώνη* appellat, hoc eſt Venerem: hinc Lucianus, aliique complures, Aſtarten, quam Minervam eſſe dixi, Lunam eſſe decernunt: hinc cæli filiam eſſe ait Sanchoniathon: hinc quoque nomen ejus ab aſtris derivatum Procopius Gazæus & Suidas, exoticarum linguarum imperiti crediderunt. Quorum uterque Luciferum, aſtrum eſſe Aſtartes innuit, quod Ve-

Seld. de Diſ. Syr. Syn. 2. cap. 2. Grot. in libr. Judic. Damaf. apud Phot. Tom. 242.

Macrob. Sat. libr. 1. cap. 21. Exod. 4. 25.

Diod. libr. 3.

Serv. in Georg. 2. Euf. Præp. libr. 3. cap. 11. Macr. Sat. libr. 1. cap. 12. Serv. in Georg. 2. Harpocr. in *βουλάνα*. Albric. De Deor. imag. Ptolem. Tetrab. libr. 2.

Phil. Bybl. apud Euf. Præp. l. 1. Cicer. libr. 3. de nat. Deor. Procop. in libr. 1. Reg. cap. 7. Inſcript. Græc. p. 59. 60. Xiphil. in Nerone. Macr. Sat. libr. 1. cap. 8.

Heſych. in *ἀνδρόστρον*. Serv. in *Æn.* 2.

Euf. Præp. Ev. libr. 1. Horat. Carm. Sac. Inſcript. Græc. p. 1067. Seld. De Diſ. Syr. Syn. 2. cap. 2. Phil. Bybl. apud

neris fit, quæ Astarte est. Eandem etymologiam Astartes ab Astris probasse videntur
 ii, qui in Orphicis Hymnis & apud Herodianum pro ἀστέρην perperam scripserunt
 ἀσπάρην, & ἀσπάρην, cum origo vocis petenda esset ex אַשְׁתָּרֶת. Affert istud ex Læ-
 vino Macrobius: Venerem igitur almam adorans, sive femina, sive mas est, ita uti alma
 Noctiluca est. Tum subjungit eandem esse Lunam, juxta Philochorum in Arthide, &
 ei sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili, quod eadem mas
 æstimetur & femina. Venus ista Noctiluca, eadem est quæ Venus Noctuvigila appel-
 latur in Curculione Plautina. Alilat Arabibus dici, Assyriis Mylittam, discimus ex
 Herodoto. Nempe eadem esse videtur quam in Alcorano dictam videmus *Allat*, &
 quæ illic una è Dei filiabus esse narratur. *Allat* Deam sonat, & est femininum nominis
Alla, quod Deum sonat. Deæ hujus idolum, quod ab Arabibus colebatur, Muhammedi
 jussu obtritum esse scripsit Abulfeda, ut docet nos Pocockius, Arabica literatura,
 ad ipsorum etiam Arabum invidiam, facile princeps. Sexum utrumque Lunæ affin-
 git ἡσθηνοειδής illa Orphei Initia: & apud Carrenos Lunus Deus colebatur, ut
 discimus ex Spartiano. Huc confert Lunæ cultus ad Arabes & Saracenos propaga-
 tus, ab his ad Turcas, qui & Lunæ corniculatæ effigiem, velut sacrum quoddam in-
 signe præferunt. Hanc enim religionem à Syris & Phœnicibus, Astartes, quæ Luna
 est, cultoribus acceperunt. Itaque ad Lunæ motus tempora metantur annua, &
 menstrua, atque etiam diurna, siquidem apud illos dies mensis cujusque ineunt à pri-
 ma Lunæ visione. Quapropter & auspiciari diem civilem solent ab occasu Solis. Tra-
 dit id Alfraganus in Elementis Astronomicis. Eandem etiam γαλαρ, vel κουβαρ ap-
 pellabant; utroque enim modo scriptum habetur in Saracenicis à Sylburgio editis, hoc
 autem *magnam* sonat. Isto nomine proprie appellatur Venus, sed illic cum Luna con-
 funditur, ut alii jam observarunt. Hinc Muhammedani ad primam Lunæ φάση vo-
 ciferentur: *Allah cobar*, quod idem est ac *Deus magnus*. Legantur super his erudite Pococ-
 kii Notæ in Abulfaragium. Cæterum ex uno Lunæ sidere Deas extitisse Mimervam,
 Dianam, Hecaten, Parcas, Cererem, & Proserpinam, apud Eusebium Porphyrius
 assererat. Sic etiam de Cappadocum Dea discit Plutarchus in Sylla, ut appareat
 eandem existimasse Lunam, Minervam, & Enyo. Ita hæc omnia Astarte fuerit, quæ
 Luna est. Hanc Cererem esse probamus etiam aliunde: Lunam quippe Dianam esse
 notum est. Ut autem Diana πολύμησος fuit Ephesi, quemadmodum legitur apud
 Minutium Felicem & Hieronymum; ita Cererem Mammofam Lucretius appellavit.
 Astarte quoque Juno est, sive Lucina: nam Plutarchus & Appianus, Astartem à
 nonnullis Venerem, Junonem ab aliis haberi sciscunt: vere, nam Junonem Pœni
 Phœnicibus oriundi devotissimo cultu prosequerantur, atque inde Sarrana Juno, &
 Carthago Junonia à C. Graccho dicta & in Junonis tutela esse credita est. Itaque
 Augustinus Junonem sine dubitatione à Pœnis Astartem vocari ait. Horatius in Car-
 mine sæculari Deam eandem Ilithyiam seu Lucinam nuncupari significat, & Geni-
 talem. Ilithyia autem Juno est, Genitalis Venus. Quamobrem Syria Dea, quæ Juno
 erat, Dearum omnium formas continebat: aliquid enim simile habuisse, & Veneris,
 & Lunæ, & Rheæ, & Dianæ, & Nemesis, & Parcarum, auctor est Lucianus. Auctor
 quoque Plutarchus apud Eusebium, Junonem eandem ac Latonam esse creditam.
 Atergatidem etiam, quæ Dea Syria erat, eandem fuisse ac Rheam Cornutus affir-
 mat. Refert Herodianus fuisse Carthagine signum Urania, è Phœnicia illuc à Didone
 illatum, quam Afri Cœlestem, Phœnices Aitroarchen appellant, & Lunam esse vo-
 lunt. Urania illa, sive Cœlestis, Tertulliano, Augustino, aliisque Christianis & Eth-
 nicis memorata, & Invidiæ Cœlestis in veteri Inscriptione dicta, Venus est; unde &
 Veneris appellationem derivatam arbitror: nam nominandi casu *Veneris* olim diceba-
 tur: ut *carnis*, Livio Andronico; *enjat*, Accio, & Plauto; *concordis*, Cæcilio; *discor-*
dis, Pomponio; *præcoquis*, & *pedis*, Nævio; *vulturis*, Ennio; *Ferentinatis*, Titinnio;
fortis, Opis, *Polluces*, *Sarsinatis*, Plauto; *cohoris*, Polybio; *Ditis*, Petronio; *frondis*.
 Sereno Sammonico & Servio; *assis*, Acroni; & sexcenta ejusmodi. Ex *Veneris* dictio-
 ne *σωτηρίας*, *Venus*, factum est, ut *euro*, *cujas*, *concoris*, *discoris*, *præcox*, *pes*, *vultur*,
Ferentinis, *sors*, *Ops*, *Pollux*, *Sarsinas*, *cohoris*, *Dis*, *frons*, *as*. Vocabulum autem, *Ve-*
neris, fit ab *εὐγενίς*, transpositis literis. *Οὐγενίς* vero dicta est eo sensu quo Cœli fi-
 lia à Sanchoniathone; & Belifama in Inscriptione antiqua, hoc est, Domina cœli; &
 Regina cœli à Jeremia. Urania ergo sive Cœlestis, Venus est: quo fit ut utraque *Ve-*
neris & Cœlestis appellatio conjunctim ipsi in Marmoribus antiquis tribuatur, &
 ut ambigui sexus fuisse Carthaginensis illa Dea, itidem ut Venus, credita sit: id quod
 ostendit veteris Evocationis formula apud Macrobius: *Si Deus, si Dea est, cui popu-*
lus, civitasque Carthaginensis est in tutela. Quin & Europam esse Astartem colligi po-
 test ex Luciani verbis, cum ait esse quoddam Phœnicia templum à Sidoniis celebra-

Orph. Hymn.
 in Lun.
 Herod. lib. 5.
 Macrob. Sat.
 libr. 3, cap. 8.

Plaut. Curc.
 Act. 1, sc. 3.
 Herod. lib. 5, c. 13.
 & libr. 3, c. 8.
 Alcor. Surato
 l' Noim.
 Pocock. in
 Abulfar. de
 morib. Arab.
 Orph. Hymn.
 in Lunam.
 Spart. in Ca-
 rac.

Euseb. Præp.
 Evang. lib. 3,
 cap. 11.

Hier. Proem.
 Comm. in Ep.
 ad Ephes.
 Lucret. lib. 4.
 Plut. in Cræso.
 Appian. in Pat-
 thic.
 Plutarch. in
 Gracch.
 August. lib. 7.
 Quæst. cap. 16.

Lucian. De
 Dea Syr.
 Euseb. Præp.
 libr. 3, Proem.
 & cap. 1.
 Herod. lib. 5.

Inscript. Græc.
 pag. 59.

Liv. Odyss.
 Acc. Teleph.
 Plaut. Curc.
 Act. 3, sc. 1.
 Cæcil. Cratin.
 Pompon. Sa-
 tur.

Næv. apud
 Nonium.
 Ennius Annal.
 Titinn. Plaltria.
 Plaut. Cas. Act.
 1, sc. 6, & Barch.
 Act. 4, sc. 8.
 Most. Act. 3,
 sc. 2.
 Polyb. lib. 11.
 Petr. cap. 80.
 Ser. Samm.

cap. 13. & 17.
Serv. in Georg.
2.
Acron in Horat.
rat. Art.
Sanch. apud
Eul. Præp. l. 1.
Inscr. Grut.
pag. 82. 1067.
Jerem. 7. 18.
Inscr. pt. Grut.
pag. 19.
Macrob. Sat.
lib. 1. cap. 9.
Lucian. De
Dea Syr.
Sanch. apud
Eul. Præp. Ev.
libr. 1. cap. 10.
Plut. De Isid.
& Osir.
Athenag. Erot.
libr. 6.
Apul. Metam.
libr. 11.
Plut. De Isid. &
Osir.
Inscript. Grut.
pag. 8.
Callim. Hymn.
in Dian.
Dio. libr. 51. 59.
Eul. Præp. libr.
3. cap. 11.
Herod. libr. 2.
cap. 19. & 176.
Tertull. Apol.
cap. 16.
Ovid. Met. 9.
Varr. libr. 4. de
ling. Lat.
Isidor. Orig.
libr. 8. cap. 11.
Plut. De Isid.
& Osir.
Diod. l. 1. & 5.
Adolph. O. co
Inscr. Hispan.
Pign. in Expos.
Mense Inac.
Ovid. l. 1. Fast.
Varr. apud.
Gell. l. 13. c. 21.
Varr. libr. 1. de
vit. Pop. Rom.
apud Nonium.

tum; Astarte, ut ipsi dicunt, consecratum; Europæ, ut Sacerdotes. Fere præterea convenit Europæ à tauro raptæ, id quod de Astarte tradidit Sanchoniathon, taurinum ipsam gestare caput, atque eo habitu variis per orbem erroribus esse actam. Quod & Ioni, quæ Isis est, convenit, ut dixi. Isidem autem omnia esse testatur Capuana vetus Inscriptio: **TE TIBI UNA QUÆ ES OMNIA DEA ISIS ARRIUS BALBINUS V. C.** & Saitica altera Inscriptio in templo Minervæ, quam Isin esse Ægyptii aiunt, à Plutarcho, & Pseudo-athenagora relata: *ἐγὼ εἶμι πάν τὸ γαρνός, καὶ ἐν, καὶ ἐσθρόν.* Ego sum omne quod fuit, quod est, quod erit. Item Apuleius Isidem esse significat rerum naturam, eamque Deorum ac Dearum faciem uniformem appellat, *cujus*, inquit, *numen unicum multiformi specie, visu vario, nomine multijugo totus veneratur orbis*; tum hanc ipsam esse ait, quam Phryges Deum matrem, Attici Minervam, Cretes Dianam, Siculi Proserpinam, Eleusini Cererem, alii Junonem, alii Bellonam, alii Hecaten, & Nemefin alii indignant; quæ & in fronte signum Lunæ gerit. Legas item apud Plutarchum Isidem esse naturæ secus muliebre, omnis generationis capax; eandemque à Platone dici nutricem omnia recipientem, & Myrionymum appellari, quod omnimodas formas & species suscipiat. Ita quidem certe nominatur in veteri Inscriptio. Qua re Dianæ similis est, quæ apud Callimachum à Jove *πολυωνυμίου* postulat & impetrat, ne hac parte ab Apolline superetur: Apollo quippe, isidem ut Moses quem repræsentat, *πολυώνυμος* est. Similiter Veneri multorum Deorum notæ inerant. Quocirca Pantheon, quod ab Agrippa Romæ extructum est, sic dictum fuisse opinatur Dio, quod multorum Deorum formas in Martis & Veneris statu contineret; quod supra jam monui. Nec aliam ob causam Pantheæ nomen tributum crediderim Drusillæ, postquam diem suum obiit, quam quod ipsius statua ad Veneris speciem fabrefacta in foro collocata est, ut refert idem Dio. Auctor est Porphyrius apud Eusebium, eandem esse Isidem, ac Lunam, & Terram, & Cererem, & Proserpinam. Isidem quidem esse Cererem non semel Herodotus assererat; Tertullianus Cererem Phariam appellat; & spicis redimita exhibetur ab Ovidio & Minutio. Esse Astartem & Opem, Varronis sententia est; esse Terram, Isidori, esse Proserpinam, Plutarchi, ex Archemacho & Heraclide; esse Cererem, Lunam, & Junonem, Diodori; esse stellam Sirium dictam ostendit Inscriptio vetus de Iside, quam refert Diodorus, & quam Calletia extare testatur Adolphus Occo. Gemmæ veteris sculptura, cujus formam Pignorius refert in Tabule expositione, Isidem expressam habet capite cornuto & radiis cincto. Addita est tricuspis virga, cui circumvolutus est anguis, ut Moses conjugem esse appareat, qui sub imagine Serapidis isidem notis insignitus est in altera gemma à Pignorio isidem exhibita, de qua supra dixi. Quinetiam notat Ovidius Annam Perennam ab aliquibus existimari esse Io, ab aliis Lunam, Themis à nonnullis. Addo & unam videri Deam ac eandem, omnes eas quas hoc disticho Varro complexus est:

*Ted Anna Peranna, Panda, te Lato, Pales,
Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.*

Empandam quidem esse Cererem putat Ælius apud Varronem, Vides ergo confundi Astartem, Cybelen, Venerem, Minervam, Lunam, Dianam, Hecaten, Parcas, Junonem, Cererem, & Isidem. Atqui Astarte Sephora est, Moses uxor. Ergo Sephora fabulares Deas omnes una complectitur.

Fabularium quoque Deorum pleraque Mariam Moses sororem referunt.
Diod. libr. 1.
Lactant. libr. 1. cap. 21.
Euleb. Præp. libr. 3. cap. 11.
Exod. 15. 20. 21.
Callim. Hymn. in Dian.

IV. Quemadmodum autem Moses cum fratre Aarone sæpe confunditur, ita Mariam Mosis sororem à Sephora glorie non semper distingui indicat Inscriptio vetus Isidi posita, quam refert Diodorus. Hæc Osiridis, qui Moses est, uxorem & sororem ipsam facit. Eiusdem matrem faciunt Minutius & Lactantius; uxorem, sororem, matrem Eusebius ex Porphyrio. Observavimus præterea, cum Deabus plerisque ad Sephoræ exemplar confictis multa Mariam habere communia; puta cum Cybele, quæ tympanum gerens pingitur; cum de Maria hæc legamus in Exodo: *Sumfit Maria Prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat.* Ex his tympanistis & saltatricibus, Dei & Israelitarum victoriam in maris littore celebrantibus, factum est ut Dianæ Juppiter apud Callimachum attribuat *ἑξήκοντα χορηδὸς ἀναστροφῶν*. Sexaginta saltatrices Oceani filias. Viis item & portubus Dianam in eodem Hymno præficit Juppiter: *καὶ μὲν ἀργαίης*, inquit, *Ἐσθῆ καὶ διμυρίασιν ἑπίσκομος*. Sed & viis ac portubus præficietis. Viis quidem, quasi hoc munus cum Mercurio fratre, qui Moses est, partita sit; portubus, quod ad maris littus eximium pietatis suæ specimen Maria tripudiis suis & canticis in Dei honorem celebratis ediderit. Mariam item Venerem esse probat Pseudo-orphei Hymnus in Venerem; ubi Bacchi, qui Moses est, comes appellatur, & festis gaudere dicitur; quod Maria tripudiis ac cantibus operam dederit. Hinc etiam Isis, Mariæ perinde ut Sephoræ

PROPOSITIO IV.

Sephoræ effigies, & Ifiaci fistra gerunt, atque hujus etiam instrumenti nota Ægyptus ipsa designata est. Quamobrem Ifaias eam appellat *Terram cymbali alarum*. Cymbalum alarum, Ebraice *עלצל כנפים*, significat *cymbalum alatum*: ut, *vas electionis*, *vas electum*; *caro peccati*, *carnem peccatis obnoxiam*; *odor suavitatis*, *odorem suavem*; *Spiritus promissionis*, *Spiritum promissum*; *verbum veritatis*, *verbum verum*; & apud Plautum, *forma amicitatis*, *formam amœnam*. Cymbalum autem alatum, est fistrum: cujus appellationis causam scire licet ex nummis, & marmoribus, quæ fistri formam exhibent. Sistrum formæ est in lateribus rotundæ, in summitatibus acuta. Ex utroque latere eminent crepitacula quaedam, tanquam ala. Manubrium, caudæ, summitas opposita, rostri figuram gerit: totumque sistrum avis speciem quamdam refert. Inde Minutius Felix appellat, *Ad hirundinem sistrum*, hoc est, Sistrum hirundinum, seu hirundinis forma. Pari locutione dixit, *Ad vindemiam ferias*, hoc est, ferias vindemiales. Perperam existimarunt Interpretes sic dictum sistrum à Minutius, sonitus hirundini causa: à forma, non à sono id nominis habuit. Perperam quoque Bochartus à Vulgata interpretatione discessit, & *Cymbalum orarum* verti iussit: nam Vulgato Interpreti plane suffragatur Minutius. Sed ad rem. Apertissima imprimis hæc Orphicorum, & ad Mariam exprimendam adeo apposita, ut vix aliis uti potuisset verbis, si laudare ipsam nominatim instituisset:

ἢ τε κ' εὐλιθέου σελῆς ἔδος ἀμφιπολλῶν,
ἢ τε σὺ γ' ἐν πεδίοις, σὺν ἄρμασι χρυσοτέλεισι,
αἰγῶν ἢ κατὰ γῆρας ἰερῆς ἰουδαίας λουφῶ,
ἢ κ' σὺ κνανίαις ὄχθουσι, ἐπὶ πόντον οἰδμε,
περπομένη χεῖρας θνητῶν κυκλίσαι χορείαις,
ἢ νύμφαις πέτρῃ κνανώπων ἐν χθονὶ δια
σιναι ἐπ' αἰγιαλοῖς λαμυρόδεν ἀρμασι κούφοι
Sive thurifera Syria sedes circumis,
Sive in campis, cum carribus auro fabricatis,
Ægypti tenes sacra secunda lavacra,
Sive in nigris collibus, prope maris fluctus,
Dilectata gaudes mortalium orbiculatis choreis,
Vel Nymphis oblectaris nigris oculis habentibus, in terra divina,
Supra tumulos, in litore arenoso, curru levi.

En tibi illam in Syriæ campis, & pone Ægypti fluenta, & choreas agentem ad maris litus, puellis comitatam. Atque hæc puellæ originem dedisse videntur fabulæ Musarum, quarum & nomen conjecturam nostram confirmat. Nam ut Moses à Græcis quibusdam appellatus est *Μουσαῖος* & *Μούσης*, ita Maria Mosis soror convenienti nomine appellari debuit *Μούση*, ipsius vero sociæ *Μούση*. Cujus nominis etymon hæcenus frustra quaesitum est. Par ergo nomen, par & officium; cantus videlicet & tripudia; Eratus præcipue, quæ *ἑμῶν ἀθανάτους πολυτελείας ἔχουσι*. *Hymnos immortales jucundos invenit*, ut est in veteri Epigrammate: quo munere præcipue nobilitata est Maria. Roborantur ista Diodori testimonio, qui Musas fuisse docet virgines Ægyptias, Musicæ peritas, Osiridis sive Bacchi socias. Atque hic propterea dicitur *μουσηγέτης*, perinde ut Apollo. Panem quoque Musarum ductorem fingi observavimus. Hi autem Mosem dissimulant.

V. Atenim, dices, si Astarte Luna est, Sol Osiris, & Adonis, & Bacchus, Diique ac Deæ omnes quos diximus, quorsum illam ad Sephoram, hos ad Mosem referre satagimus? Nempe postquam à vero deflexerunt homines, in multiplices errorum anfractus delapsi fabulas fabulis congesserunt. Plurimum vero ipsis placuisse comperio, uni eidemque fictitiæ personæ diversas adjungere significationes; & alias quidem *μουσηγέτης*, aliam *ἰσοεικής*, quod sæpe jam monui. Sic Jovis nomine, Planetam ita dictam, & summam etiam aëris regionem *φουσκῶς*, tum & Cretensium regem, & Hammonem præterea sive Chamum Noachi filium *ἰσοεικῶς* designabant. Osiridis appellatione, Sol & Nilus *φουσκῶς*, Iapetum *ἰσοεικῶς* Saturni nomen, Planetarum omnium supremo & Noacho; illud Vulcani, igni & Tubalcaino tributum est. Janus ille bifrons annum vertentem & in se sua per vestigia redeuntem, atque item Solem notabat *φουσκῶς*, Mosem & Noachum *ἰσοεικῶς*. Similiter igitur, quæ stellis, aut elementis, aliisve rebus naturalibus Veteres accommodaverunt nomina, eadem Mosis, Historicorum monumentis & hominum memoria celeberrimo, ejusque uxori Sephoræ, aut forori Mariæ indiderunt.

VI. Cum demonstratum sit Græcicos Deos, ex ipsa Mosis persona larvata, & ascitio habitu contecta provenisse, nunc probare aggredior ex Mosis scriptioni-

Ifa. 18. c.

Plaut. Milit. 4.
4. 36.
Grut. Inscript.
pag. 82.

Boch. Phaleg.
libr. 4. cap. 2.

Diod. libr. 2.

Uni, eidemque fabulari personæ sunt diverse significationes; & alia quidem φουσκῶς, alia ἰσοεικῶς.

Fabularis historia Græco-

filium sonat. Mars præterea bellorum Deus eundem Nemrodum exhibet, qui *cæpit esse potens in terra, & erat robustus venator coram Domino*. Nemrodus autem, cujus *Babylon regni principium* fuit, is est, ut dixi, Belus Babylonici imperii conditor, quem *εὐράλιος*, hoc est Martem Histæus, scriptor pervetus, apud Josephum appellat. Huius quoque filium Ninum bella finitimis primum intulisse memorat Trogus: sive filio patris gesta posterius tribuerint, sive vicissim quæ filii erant adscripserint patri. Aliis placet Marte exprimi Thurram Nini successorem, virum bellis deditum, & armorum laudibus insignem. Ad hæc existimant nonnulli, & argumentis haudquaquam inutilibus approbant Nemrodum esse Bacchum; Magog Prometheum, Chanaan, qui fuit *seruus seruatorum fratribus suis*, Mercurium Jovis ministrum & nuntium. Mirabitur quod hicaliquis nos ex una persona Nemrodi plures Deos fecisse, Saturnum, & Martem, & Bacchum: & in unum itidem Deum, puta Bacchum, plures personas, puta Noachi, & Nemrodi, & Mosis contulisse. Nempe, ut unica veritatis via est, plures erroris, multi fuerunt apud Græcos fabularum artifices, qui confusa de Diis suis ac pugnantia senserunt; multorumque hominum gesta tribuerunt uni, vel acta unius in plures partiti sunt; omnia vero, vel pleraque certe ex Codicibus sacris hauserunt, ac præcipue ex Pentateucho Mosis, quem perpetuum Theologiæ suæ ac Mythologiæ fontem habuerunt. Sed pergamus ad reliqua. Aditum illum Domini ad Abrahamum, cum ei pro tabernaculi foribus sedenti in convalle Mambre tres viri apparuerunt, à quibus apud se liberaliter acceptis filii promissionem, pietatis præmium tulit, Græci Fabulatores adumbrarunt figmento Orionis, cujus ortum Hyrico improli, à quo benigne excepti fuerant hospicio Dii tres, Juppiter, Neptunus, & Mercurius, concesserunt. Aditus quoque ille Jovis & Mercurii ad Philemonem & Baucida, à quibus comiter habiti, humanitatis mercedem utrique rependerunt, Angelorum duorum accessum ad Lot & uxorem videtur significare: nam & his & illis patria educitis, & in tuto collocatis, popularium, vicinarumque gentium impietatem ulti sunt, illic Dii, hic Angeli, & totam regionem stagnum effecerunt. Ex Græcis & Latinis Scriptoribus intelligere licet cognitum illis fuisse Sodomiticum interitum. Quod pertinet ad statuam salis in quam mutata est uxor Loti, non ex libris solum Mosis, sed ex ipsa re cognitam habere potuerunt Veteres; si modo Josepho habenda fides est, qui eam suis narrat extitisse temporibus; eamque hodie superesse affirmant qui has oras adierunt. Fides sit penes ipsos. Lapis à Jacobo erectus in titulum, & dictus Bethel, originem dedit fabulæ Bætyliorum, qui lapides animati fuerunt, & à Cælo excogitati, si quid credimus Philoni Byblio hæc ex Sanchoniathone differenti. Hoc deinde nomen à Græcis tributum est lapidibus, quos Saturno vorandos Rhea objecit, & lapidibus quibusdam sacris, quos Vivos appellabant, ut ex Damascio, Hefychio, Erymologo, Lampridio, aliisque discere licet. Ex eo quod sui à tergo videndi facultatem Mosis concessit Deus, à fronte non item; inde inolita apud Græcos, aliasque gentes opinio, Deos videri aduersos nolle, nec nisi abeuntes & excedentes à tergo agnosci: quod pluribus locis Poëtæ testantur. Hinc averfa Jovis statua Callimachi Epigrammate celebrata. Columna illa dux Ebraeorum in deserto, noctu ignea, nubila interdiu, locum habuit in Delphico templo, & in Bacchi mysteriis, ut supra notavi. Ex virga Mosis orta est, non mirifica solum Mercurii virga, de qua multa jam diximus, sed & illa Palladis, qua Ulyssis figuram sapius mutatam canit Homerus, & de qua librum scripserat Antisthenes Cynicus, Laërtio teste; & illa quoque Circes, qua Ulyssis sociis novam figuram saga hæc induit. Atque hinc porro abuit in proverbium Virgula divina, quæ res omnes ex voto suppeditare fingebatur. Elicitam fuisse aquam è rupe cuspede percussa ab Atalanta, & à Jano, perinde ut à Mose, Mythiciarrant. Quod Israëlitarum victimæ flammis de cælo lapsis non semel consumptæ sint, hinc adductus est Servius ut talia scriberet: *Apud majores, aræ non incendebantur, sed ignem divinum precibus eliciebant, qui incendebat altaria*. Hinc & Plinius tradit, *In Salentino oppidò Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere*. Cum ergo in itinere Brundusino Egnatiam pervenisset Horatius, municipes hoc prodigium apud se fieri solitum jactantes derisit: *Credat Judæus Apella*, inquit, *Non ego*. Idem de igne suo jactasse Eleos refert Pausanias; idem de suo jactat Pharmaceutria Virgilio: idem de Erycinorum igne legimus apud Ælianum, de illo Chaldæorum apud Ammiannum. Ignis ad altaria perpetuo ardentis usum apud tot gentes receptum, ex Mosis mandato provenisse supra verissime docui. Enacæi, sive filii Enac, qui tantum terrorem intulerunt Israëlitis, homines gigantei roboris & staturæ; Inachidis nomen & originem dederunt, juxta quorundam sententiam. Convenit certe inter eruditos ex illorum nomine factam vocem *άναξ*, qua reges & principes Græci appellant. Indidem *άναξ* dicti Castor & Pollux, viri corporis robore & animi fortitudine præstantes.

Gen. 10. 8. 9. 10.

Joseph. Antiq. libr. 1. cap. 5. Trog. Just. libr. 1.

Gen. 9. 24.

Joseph. Antiq. libr. 1. cap. 22.

Phil. Bibl. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 1. cap. 10. Damasc. apud Phot. Tm. 242. Hefych. & Erymol. in *Σειμωλες*. Lamprid. Hellog. cap. 7. Callim. in Epigra. & Poëm. Vet. Pithoci.Serv. in *En. 11.*

Plin. libr. 2. cap. 107.

Horat. Serm. libr. 1. Sat. 5. Paus. Eliac. 1. Ælian. Hist. Anim. libr. 10. cap. 50. Amm. libr. 23.

Ex Josephi Patriarchæ historia heræ suæ concubitus aspernati, expressæ sunt Bellero-
phontis, Hebræi, Tanis, Myrtili, Pelei, Hippolyti & Cncmonis fabulæ, qui cum Stheno-
bocæ, Damaspides, Peribocæ, Hippodamia, Hippolytes, Phædræ & Demanetes amores
sprevissent, ab impuris mulieribus apud viros tentatæ suæ pudicitia accusati, in maxima
pericula inciderunt; quidam etiam tristissimam mortem oppetierunt. Eamdem habet
originem similis Myeni casus, quem refert Plutarchus in libello De fluminibus.

Plut. de Rom.
in Lyconia.

Dicat aliquis harum rerum famam, non ex Mosaicis scriptionibus, sed vulgi ser-
monibus traditam, & continua successione per multas ætates propagatam, ad Græcos
pervenisse, vel ex aliorum librorum lectione ipsos hausisse. Nec inficias ivero aliquam,
si forte, Mythologiæ partem sic extitisse: neque id contendo sane, ex uno Mosis volu-
mine fuisse petitum, quidquid nobis Mythici obrulerunt. Nonnulla ipsis subministra-
runt Ægyptii, fabulosa gens, quorum figmentis nova sua addentes Græci eo prove-
xerunt, ut in tam diversa commenta velut membratim discripta veritas vix recolligi
& uni formæ reddi possit. Hoc tantum mihi credi velim, & ad rem quam probo sa-
tis est, si non omnia, at plurima certe à Mose Græcos summissæ. Non enim res tan-
tum ab eo descriptas, sed ipsa ejus verba fabulas sexcentas peperisse, cum alii obser-
varunt, tum maxime Samuel Bochartus, homo literariis laudibus abundans, in ple-
risque locis locupletissimi de Geographia sacra operis. Velut ex celebri illo Jacobi de

Gen. 49. 10, &
seq.

Justin. Apolog.
2. & Dial. cum
Tryph.
Boch. in Chan.
libr. 1. cap. 18.

Christo vaticinio: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat
Messias, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium: ligans ad vineam pullum suum, &
ad vitem asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine urve pallium suum.
Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.* Justinus martyr non uno
loco hæc ad Bacchum Dæmones retulisse ait. At hinc potius detortam esse Sileni fa-
bulam solerter & acute vidit eruditus ille vir, ex dictione quippe שׂוּיָה, quam Chri-
sto illic tribuit Jacobus Patriarcha, excusum esse Sileni nomen, & asino vinctum fingi
Silenum, & comitem Bacchi, & venas semper instatam vino, & lacte pastum. Pluri-
ma ejusmodi reperias in hoc sacra & profana antiquitatis penu, quæ non res solum
à Mose traditas, sed voces etiam ab eo usurpatas mendacem Græciam adulterasse, &
amibus fabulis deformasse manifesto indicant. Unde Pentareuchi veritas, antiquitas,
& auctoritas præclare statuuntur.

Geographica
à Mose in
Genesis obiter
tradita. Scri-
ptoris ac
Scriptionis
vetustatem
indicant.

VII. Idem egregie illustravit hoc opere Geographica Genesios, quæ quamvis
Mosi velut aliud agenti exciderint, sunt tamen ejusmodi, ut antiquissimarum natio-
num contineant origines, & Auctoris ipsius vetustatem ac studium veritatis unice de-
monstrent: quippe qui ea tradat, quæ cum extantibus apud singulas gentes anti-
quæ argumentis mirifice consentiunt; & præcis ac præcipuæ auctoritatis Scriptoribus
cum super hoc argumento, tum super aliis plerisque rebus, multa de suo videatur
suppeditasse, ab iis ipse nihil omnino accepit. Plurima de Geographicis Mosis dis-
feruerat Josephus in Archæologia: nonnulla quoque singularis eruditionis congesterat
Hugo Grotius; sed omnem demum funditus materiam Bochartus exhaustit. Post tam am-
plam messam, superesset tamen quælibetque spicilegio locus: sed hæc sunt alterius loci.

CAPUT UNDECIMUM.

- I. *Ex Mosis libris complures manarunt variarum gentium leges, ritus, ac
historia: II. præcipue vero Græcorum; III. atque in his maxime
Atheniensium: IV. tum & Romanorum.*

Ex Mosis li-
bris complu-
res manarunt
variarum
gentium le-
ges, ritus, ac
historia:

I. **E**ST præterea in vetustissimis præscarum gentium legibus, ritibus, & quibus-
dam etiam historiis, ac dividendorum temporum ratione, certissimum an-
tiquitatis Mosaicæ operis, unde hæc petita sunt, indicium. Suam sibi tractationem,
suum volumen postularet ea materies, si quis eam pro merito ac dignitate persequi
veller. Quæ quoniam multorum jam exercuit operam ac studium, & nonnulla ad eam
causam pertinentia obiter attigimus supra, cum de Phœnicibus, Indis, Persis, Ægy-
ptiis, & Americanis ageremus; nunc nobis summa reliquorum quæ supersunt capi-
ta perstrinxisse sufficiat, & quædam aliis non observata adjecisse. Ac primum ad In-
dos & Persas quod attinet, præter ritus ipsorum, quos cum Mosaicis cognationem
habere deprehendimus, servatur à quibusdam ex illis, nec non & à Tartaris Iberiam
& Albaniam incolentibus, Mosaicæ ea lex, qua fratris absque liberis defuncti uxorem
frater ducere tenetur, & suscipere semen fratris sui. Gallorum Syrorum Hierapolitani
Dei Syria Templi ministeria obeuntium ritus quosdam Mosaicis valde consentaneos

Deut. 25. 5.

Lucianus tradidit. Post sepultum è numero suorum aliquem, Templo per septem dies abstinebant: quem morem hodieque retinent Perlae cultores idolorum. Cauffman dedit istud Mosis: *Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, sive sepulcrum, immundus erit septem diebus. Quisquis Gallorum cadaver aspexerat, non nisi posttridie, ac lustratus, Templum subibat. Moses ibidem: Omnis qui tetigerit humane anima morticinum, & aspersus hac commissione non fuerit, polluet Tabernaculum Domini. Mortuos confanguinei lugebant per triginta dies, nec nisi raso capite in Templum ingrediebantur. Totidem dies Mose lugendo Israelitae tribuerunt. Conuenit praeterea lex Deuteronomii de captiva à domino amata: Introduces eam in domum tuam, quae cadet caesariem, & circumcidet unguem, & deponet vestem in qua capta est; sedensque in domo tua sibi patrem & matrem suam uno mense.* Hanc legem repraesentans Iosephus addit numerum istum dierum sapienti ad lugendos amicos sufficere: & in libro De bello Iudaico narrat interitum suum Hierosolymitanis falso nuntiatum, per dies triginta fuisse ab ipsis comploratum. Hieropolitani Galli immundos existimabant suos, usque nec vescebantur, nec in sacris utebantur; quod profus Mosaicum est. Levit. 11, 7, 8.

Tyriorum colonia fuerunt Gades. Vetusissimum illic Hercules Templum à Phoenibus conditum visebatur, & ceremoniis Phoeniciis celebratum. Sic autem describitur à Silio, ut multa in eo religionis Ebraicae vestigia appareant. Templum illud non saxis, sed trabibus constabat, ad modum Tabernaculi Ebraeorum: nam Templo Salomonis vetustius fuit Gaditanum. Hoc suos arcebantur. Linea veste inducebantur, qui ad sacra accedebant. Pedibus erant nudis, quemadmodum & Moses coram ardente rubo. Uxoribus abstinebant *עַן תִּי תִלְזֶי תִּיִּס עֲפֻנְעִיָּא. In ordine vicis suae.* Ignis illic perpetuus.

Sed nulla effigies, simulacrae nota Deorum; Majestate locum, & sacro implevere timore.

Atque hos ritus ne aliunde petitos putes quam è Phoenicia, cavet Appianus in Ibericis, ubi de hoc Templo differens ait: *Ἐθνικὸν ἄρα τὸ ἐν Φοινικίᾳ. Colitur etiam nunc ritu Phoenicio.* Idem habent Diodorus & Arrianus. Carthaginenses Tyriorum propago frugum suarum primitias & decumas Tyrum ad Herculem mittebant, ritu Ebraico. Penetraverat & ad Indos mos idem decimarum solvendarum. Sed & vicini Judaeorum Arabes, juxta Plinium, decumas thuris Sabotam mittebant ad Deum suum Sabin, quem Bacchum esse discant obiter studiosi, non Solem, ut vult Bochartus, nisi quatenus Sol idem est ac Osiris, qui & Bacchus. Frustra ergo pro Sabis, legit Sabis, ut sit, שַׁבִּי, Sol. Sabis enim Arabum non alius est ac Sabbus, quod Bacchi cognomen esse perhibet Plutarchus; nec alius ac Sabazius Phrygum, & Thracum, quem Bacchum esse constat; nec alius ac Sabus, vel Sabinus, qui Sabinorum Deus est, testibus Dionysio & Silio; nam Sabinorum agros vini feraces esse docet Strabo, ac propterea Baccho erant sacri: unde Hesychius Sabum eundem esse tradit ac Sabazium. A Deo Sabi nomen habuit rex Arabiae Felicis Sabos, adversus quem Aelius Largus exercitum duxit tempore Augusti, ut est apud Dionem. Origo nominis, שַׁבִּי, potavit; ut tradit ipse Bochartus, & ante illum Heinsius in Aristarcho sacro. Hinc & apud Hesychium, שַׁבְּלֵי, שַׁבְּלֵי, & שַׁבְּלֵי, שַׁבְּלֵי; & apud Harpocrationem & Scholiasten Aristophanis, שַׁבְּלֵי Sabazii sacerdotes: & vociferationes orgiorum Sabazii, שַׁבְּלֵי, שַׁבְּלֵי. Adde Mythologos natum finxisse Bacchum in Arabia, divinofque illic honores ei fuisse tributos. Sed regrediamur in viam. A Mose initium habuerunt Ebraeorum Judices, qui שַׁפְּטִים appellabantur: Ithobalo ac Baali Tyri regibus successerunt שַׁפְּטִים, sive שַׁפְּטִים, hoc est Judices, quos ex Actis Tyriorum recenset Iosephus. Indidem Carthaginensium Suffetes, quod & nomen indicat.

Habebant & Aegyptii suos שַׁפְּטִים, Ebraeorum שַׁפְּטִים similes, non eorum qui שַׁפְּטִים appellabantur proprie, sed Sacerdotum Levitici generis, qui judicia exercebant. Judices illi Aegyptii, fuerunt itidem ab initio hieratici generis, quibus suus praerat Pontifex, sigillum sapphirinum de collo suspensum gerens, quod Veritas appellabatur. Notatum id Diodoro & Aeliano, & à Mosaicis institutum manifesto sumtum est, vel ipso Aeliano teste, qui à Mercurio hæc Aegyptios accepisse scribit. Atqui Mercurium Mosem esse scimus. Suilla abstinuisse Aegyptios scribit Herodotus; Phoenices quoque & Elagabalum Syrum Herodianus. Pleniluniorum tamen tempore Libero & Lunæ suem maclare, eodemque vesci licebat Aegyptiis: cujus sacrificii ritum, ab Herodoto traditum, si quis contulerit cum sacrificiis Pacificorum à Mose sancitis, ab hoc illud derivatum fatebitur. Lineas Sacerdotum Ebraeorum tunicas imitati sunt linigeri Isis Sacerdotes. Serapidi panificia obtulisse Aegyptios discimus ex Suetonio, ad exemplum scilicet Panum propositionis. Vinum & oleum victimis affudisse Aegyptios prodit Herodotus, uti fiebat apud Ebraeos in jugi & quotidiano sa-

Qij

Lucian, libr. De Dea Syr.
Num. 19, 16.
Num. 19, 13.
Deut. 21, 12, 13.
Ioseph. Antiq. libr. 4, cap. 6.
Levit. 11, 7, 8.
Sil. libr. 3.
Diod. libr. 5.
Arrian. De exped. Alex. libr. 2.
Plin. libr. 12, cap. 14.
Boch. libr. 2, Phal. cap. 17.
Plut. Symp. libr. 4, Quæst. 5.
Dion. Hal. Antiq. libr. 2, Silius libr. 8.
Strab. libr. 5.
Hesych. in Sæp. Sæp. & Sæp. Sæp. & Sæp. Dio. libr. 33.
Heinf. Aristarch. sacr. Part. 1, cap. 1.
Harpocr. in Sæp. Aristoph. Schol. Vesp. Ioseph. libr. 1, adv. Apion.
Diod. libr. 1.
Aelian. Var. Hist. libr. 14, cap. 34.
Herod. libr. 2, cap. 47.
Herodian. l. 5.
Suet. Vespas. cap. 7.
Herod. libr. 2.

- cap. 39. 40. crificio agnorum duorum. Vino abstinebant, & in casto erant tempore *ἐπιμυσίας* suae Ægyptii Sacerdotes, perinde ut Ebraei. Animalium mundorum & immundorum discrimen, ex unguularum fissione vel soliditate, ex pinnis & squamis, earumve defectu petitum, in Ægypto, itidem ut inter Ebræos obtinuit. Apud utrosque si cui *ὄνειδος* contigerat, is ablui jubebatur. Victimæ oculis captas, aut maculosas Deo offerre, utrique nefas erat. Utrique holocausta Deo faciebant, quemadmodum & Cyprii. Circumcidebant virilia Ægyptii: quem morem ab ipsis Phœnices & Syri neque acceperunt, neque se fatentur accepisse, quod vult Herodotus: ad Saturnum quippe Phœnices referunt circumcisionis institutum, ut in Sanchoniathonis suis scribit Philo Byblius, homo Phœnix, & rerum suarum Herodoto longe consultior. Solos quidem Judæos in Syria circumcidi Josephus asseverat: quod ejus ætate verum fuit, jam enim apud multas gentes exoleverat ritus ille, qui prius servabatur. Minime ergo ab Ægyptiis venit ad Ebræos, cum ab Ism Æle contra & Ceturæ filius Arabes, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, Madianitæ, Troglodytæ; ab Arabibus Ægyptii consuetudinem hanc acceperint, ut alibi observavimus: nam Ægyptiæ circumcisionis non eandem causam esse ac Judaicæ, & differre utramque definit Origenes. Judæi certe octavo circumcidebantur ætatis die, Ægyptii decimo tertio anno, quemadmodum & Imaëlita. Non omnes præterea circumcidebantur apud Ægyptios, uti neque apud Troglodytas, sed ii solum qui literis aut sacris operam dabant, cum Judæi ad unum omnes lege Mosis ad ponendum præputium astringerentur. Verum quod Ægyptios, id bona fide retulit, & Straboni ac Celso Epicureo ad eundem errorem prævit. Per hebdomadas discreta fuerunt Ægyptiis temporum spatia, necnon & Indis, & Gallis, & Germanis, & Britannis, & ipsis etiam Americanis, & Græcis quoque, ut mox dicam. Insignis est locus R. Gedaliæ in Catena Cabalæ, quo in confesso apud Ethnicos esse ait, universum orbem Sabbathum celebrare. Insignis & ille Josephi, quem representare operapretium est: *ὅτι ἐστὶν ἡ πόλις ἰσραήλων οὐδ' ἡγεμονίῃ, οὐδ' βασιλείῃ, οὐδ' ἐν ἔθνεσιν, ἐστὶν μὴ τὸ τίς ἐξεδράσας, ἢν ἀρροῦμεν ἡμῖς, τὸ ἔδος ἢ ἀναποσίμων*. Nulla omnino urbs est vel Græcorum, vel Barbarorum, neque ulla gens, ad quam non penetraverit mos celebrandi septimi diei, quem seriatim traducimus. Factum id a, ut illos crederem, quod è septem sideribus queis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia Saturni feratur, ac pleraque celestium vim suam & cursum septimos per numeros conficiant; ut falso de Judaici Sabbathi origine differit Tacitus, quorum similia habet Dio Cassius, qui in eo etiam peccat, quod moris hujus originem recentem esse vult, & ab Ægyptiis profectam, unde in Judæos & reliquos homines dimanarit, cum vetustissimam esse doceat Herodotus, ut ante nos observavit Grotius, cumque ejus antiquitatem hoc quem indicavi loco Tacitus prædicet. Verum scimus plerosque eorum sacrum habuisse septimum diem, & die hoc mundi creationem absolutam existimasse. Ex urbibus illis, in quas tutum patere homicidii non spontanei reis per fugium sanxerat Moses, orta videntur asyla illa Neptuni & Osiridis in Ægypto.
- Manavit quoque à Judæis ad Ammonios Ægyptiorum colonos ritus Iychni in Templo semper ardentis. Ammonis Templo præfectus erat Pontifex, cujus vestimenta describit Athenagoras in Eroticis, vestimentorum summi Judæorum Sacerdotis ita similia, ut ad illorum exemplum fuisse elaborata nemo dubitare possit. Reliqui vero Ammonis Sacerdotes ad modum Ebræorum Sacerdotum lineis vestibus utebantur. Sinum Arabicum describens Diodorus, apud accolæ Ichthyophagos fama à patribus accepta ferri ait, aestu ingenti mare hoc olim ita fuisse exsiccatum, ut fundus appareret, tum revolutis deinde aquis in pristinum statum fuisse restitutum: quæ non alia sunt, quam quæ in mirifica Ebræorum *ἀσθεῖας* contigisse narrat Moses. Gens Sinenfis, quæ magna floret ingenii & eruditionis laude, Chronologiam nobis summa fide præsentavit Martinus Martinus: quam si quis ad Mosaicos *ἐπιλογισμοὺς* exegerit, tantam deprehendet congruentiam, ut fidem utrique adjungere necesse sit. Lux quoque accedet & robur Mosaicis annorum computationibus, si confligantur cum Siamensibus, Persicis, Chaldaicis, Arabicis, Ægyptiis, & Æthiopicis.
- Præcipue vetero Græcorum;* II. Sed hæc levia, præter illa sunt, quæ à Judæis mutuati sunt Græci. Amplius jam & luculentis dissertationibus id argumentum persecuti sunt Josephus, Justinus, Clemens Alexandrinus, & Eusebius. Paucula tamen vel stricim delibata, vel omnino prætermissa ab aliis hic attingemus, ne pars illa à nobis penitus neglecta videatur. Septimum diem Græcis veteri instituto sacrum fuisse Josephus asseverat, & alii deinde demonstrarunt. Luculenter id probant apud Eusebium, Aristobulum, & Clemens Alexandrinus, ex Homero, Hesiodo, Lino *Ἰαδωνίω*, Solone, & Callimacho, ex quorum verbis intelligitur credidisse eos, septimo die completam fuisse rerum om-

Herod. libr. 1.
cap. 37. & 104.
Phil. Bybl.
apud Euseb. Pr.
Evang. libr. 1.
Joseph. Antiq.
libr. 8. cap. 4.
& libr. 1. contr.
Apion.

Orig. libr. 5.
contr. Cels.

Strab. libr. 17.
Cels. apud Ori-
gen. libr. 1.
contr. Cels.

Joseph. libr. 2.
contr. Apion.

Tacit. libr. 5.
Hist. cap. 4.
Dio. libr. 37.
Herod. libr. 1.
Grot. De verit.
reig. Chr. libr.
1.

Athenag. Erot.
libr. 1.

Diod. libr. 3.

Præcipue vetero Græcorum;

Joseph. libr. 2.
contr. Apion.
Euseb. libr. 11.
Præp. Evang.

nium procreationem. Septenarium numerum nuptiarum festivitatis & letitiae dicatum fuisse Mosaica nos docet Historia. *Imple hebdomadam dierum hujus copula*, inquit Laban ad Jacobum, postquam pro Rachele Lia huic supposita est. Quae consuetudo manavit ad Jacobi posteros, eamque in Samsonis nuptiis observatam prodit liber Judicum. Tobiam cum uxore Sara redeuntem septem dierum epulis Tobias pater excepit. Morem autem eundem tenuisse Ethnicos ostendit Claudianus in Praefatione Epithalamii in nuptias Honorii & Mariae, & per septem dies Pelei & Thetidis nuptias celebratas fuisse scribit. Ostendit & Donatus in Terentium: *In nuptiis*, inquit, *septimus dies instaurationem voti habet*. Hinc creptam sibi conjugem septem totos menses Orpheus luxit. Haudquaquam profecto me fugit septenarium numerum propter sterilitatem, & quod neque gignat, neque gignatur, Virginem & Minervam à Pythagoreis fuisse appellatum. Ita à Theone Smyrnaeo, Macrobio, & aliis accepimus. Docuit quoque me Philo ab iisdem Philosophis fuisse comparatum Deo ipsi numerum hunc, quod immobilis sit; quippe qui neque gignatur, neque gignat; generationem enim esse nullam sine motu. Verum ex eodem quoque Philone didici senarium esse *ἑπτατάτων*, *secundissimum*; marem enim esse & feminam, & ex utriusque viribus conflatum; ex ternario videlicet numero, qui imparium primus est & masculus, ducto in binarium, qui parium primus est & femineus. Hanc ob causam *Veneri esse attributum* scribit Martianus Capella. Propterea quoque Conjugium à Pythagoreis esse nominatum statuunt Plutarchus, Clemens Alexandrinus, & Aristides Quintilianus: vel quod *ἑπτα ἔργων ἕκαστα ποιεῖ τὰ ἐκγόνα τοῖς γονεῖσιν* Conjugii opus liberos genitoribus similes efficit, ut vult Theon. Censorinus vero *fundamentum gignendi* senionem esse tradit, quod sit perfectus, & ex partibus suis, sexta, tertia, & dimidia constet. Itaque propter hanc ipsam senario attributam fecunditatem videntur Veteres statim post completum senarium numerum, die nempe proxime sequente, septimo videlicet, festivitatem nuptialem celebrasse. Nec enim vi sua pollet numerus, nisi sit absolutus & perfectus; quamobrem nec fecunditatem suam expromere putabatur senarius, nisi completus fuisset & evolutus, incunte nempe septimo, cujus in decursu vigeat genitalis illa senarii vis, & conjuges ipsos suam numerus hic fuerat assecutus, octavo videlicet inchoato. Atque haec quidem existimaverim spectasse Ethnicos, eamque moris hujus causam credidisse; ignaros videlicet Ebraicorum rituum a Mose traditorum, unde consuetudinem istam ad ipsos primum mansisse vero propius est: cum praesertim diem septimum, ut dixi, sacrum haberent. Ebraei autem ad has fictitias numerorum virtutes haudquaquam attendebant. Vana haec fuerunt otiosorum Pythagoreorum somnia. Rationem potius habuisse reor senarii dierum numeri, quo haec universitas rerum à Deo condita est: quo peracto opere, velut festum quoddam, & feriae solennes consecuta sunt: cujus festi symbolum fuit celebratas nuptiarum. Ceterum & septenario numero animam humanam generatam esse Timaeus Platonis docuit, & ex eo Macrobius; ex Cicerone vero, hunc numerum rerum omnium fere nodum esse, & geminam vim obtinere vincendi. Nunc ad rem. Neomenias Graecae sacras fuisse cognoscitur ex Porphyrio. Inde Laconicae Lunae in proverbium abiit. Ionica gens in partes duodecim distributa est, ad exemplum, ut videtur, Ebraicae gentis in tribus totidem distincta. Jam supra ostendimus Plutarchum existimasse Tabernaculorum festum, *βανχίας* esse & *δυσσοφείαν*, cum *βανχίας* contra & *δυσσοφείαν* videantur natae ex Ebraica Scenopegia; atque hoc potissimum festum quod Cereri post collectas aetivas fruges, & illud quod Baccho & Minervae post autumnales fructus conditos celebrabatur. *Ὀζοφεία* Graeci hoc appellabant, illud *θαλύσια* & *συγκομύθεια*. Sed & in Carniis, festo Apollinis, apud Cyrenenses, & apud Lacedaemonios, cum Copidem celebrarent, *σινιάδες* erigebantur quaedam, in iisque convivia agitabantur. Decumarum Deo offerendarum institutum transiisse à Judaeis ad Graecos & Romanos tralatitium est. Ergo decima quaeque Diis suis pene omnibus hos obtulisse, cum ex aliis, tum praecipue ex Festo cognoscimus. Indidem praedae Jovi & Diis offerenda venit ad utroque consuetudo. Unde Virgilius:

*Irruimus ferro, & Divos, ipsamque vocamus
In partem praedamque Jovem.*

Unde & Romae templum Jovis Praedatoris. Quippe & manubiarum partem Deo obtulerat Abrahamus. Transiit & ad illos foederum per hostiarum sectionem pangendorum mos ab Abrahamo, quem hoc ritu foedus sanxisset cum Deo legimus. Lapidem in triviis ungebant, & positis genibus adorabant; & *tanquam inesset vis praesens, adstantur, asstantur, & beneficia posebant*: quod à se factum aliquando queritur Arnobius. Unde natum Proverbium, à Clemente Alexandrino adnotatum, *πάντα λίθον λιπαρὸν προσκυνοῦσιν* *Omnem lapidem unctum adorans*; traducto inde more, quod Jacob lapidem, cui capite innixus scalam in somnis viderat, *erexit in titulum, fundens*

* Q iiii

Gen. 29. 27.
Jud. 14. 12, & seq.
Terent. Phorm. Act. 1. Sc. 1.
Theon. Mathem. cap. 46.
Macrobi. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 6.
Phil. *ἑπτατάτων*.
Martian. Capell. lib. 7.
Plutarch. *ἑπτατάτων*.
Clem. Al. Str.
Aristid. Quinti. De music. lib. 3.
Theon. Math. cap. 45.
Censor. cap. 11.
Macrobi. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 6.
Porphyr. *ἑπτατάτων*.
Plut. Symp. lib. 4. Quaest. 5.
Virgil. *Æn.* lib. 3.
Gen. 14. 20.
Gen. 15. 9. 17.
Arnob. lib. 1.
Clemens Alex. Strom. 7.
Gen. 28. 18, 19, & 33. 14.

oleum desuper. Ex eo quod Moses ad Deum accedens, & in terra sancta consistens nudis pedibus esse iustus est, votorum nudis pedibus solvendorum consuetudo invaluit in Judæa, *Observant ubi festa mero pede sabbatha Reges:* quam & tenuisse Berenicen legimus apud Josephum, cum sacrificiis Deo rite peractis nudo pede ad Flori tribunal accessit. Usurpatum deinde fuisse morem hunc narrat Justinus ab exteris gentibus, quæ pedes exuere solebant, cum fana ingrederentur. Hoc habitu Diis sacra faciebant Pythagoras & Proclus; hoc Cretes, cum in ædem Britomartis introibant; hoc Græci sæpius, ut scimus ex Callimacho & Valerio Flacco; hoc Romani, cum ad impetrandos de cælo imbres denuntiatis populo Nudipedalibus Aquilicia Jovi immolabant; hoc *proceres togati, matris Idææ sacris, ante carpentum*, ut est apud Prudentium. Cujus moris specimen aliquod in variis Gallix nostræ locis hodieque retineri, & ad eliciendas aquas nudis pedibus loca sacra homines supplices adire cognovimus. Quid quod & in Ethnicorum gratiam Nudipedalia exercuisse Paulum tradit Hieronymus: quod unde habuerit, comminisci sane non possum; nihil enim hujusmodi in Libris sacris reperias. Pedes, manusque abluiebant Græci sacris operanturi, ex Mosis instituto. Indidem & sacris vinum adhibebant. Sanguinem victimarum circa aram fundi sanxit Moses: id ipsum à Græcis & Romanis usurpatum est, ut scitur ex Porphyrio in libro *περὶ τῆς ἐκ τῶν ζώων φηροσσίας*, cujus fragmentum affert Eusebius; & ex Luciani libro De sacrificiis. Ait Moses, *In oblatione tua offeres sal*: ait Plinius, *Nulla sacra conficiuntur sine mola salsa*. *Ὀὐλάς* & *δολοχότας* Græci appellant. Oraculum refert illic Porphyrius, quod cælestibus Diis supremas victimarum partes adoleri jubet, reliqua comedi; quod ex præscripta à Mose partitione hostiarum pro delicto, aliarumque, ortum habuit. Auctor is quoque Græcis fuit ritus illius, ab Homero & Apollonio notati, operendarum adipe partium victimarum, quæ cremandæ essent: auctor & holocaustorum faciendorum. Quanquam & ante Mosem ab aliis gentibus fiebant. Pervenit & ad Græcos lex Mosis de victimis integris & omni vitio carentibus Deo offerendis. Mensæ hujus aureæ, cui imponebantur Panes Propositionis, instar fuerunt mensæ illæ factæ, Diis olim apponi solitæ, non apud Græcos solum, sed apud Romanos etiam, & Babylonios, & Persas, & Æthiopus. Ex lege in Levitico tradita, de vestibus ejus abluendis, qui vel emissarium caprum dimisisset, vel immolatos pro peccato vitulum aut hircum combussisset, manavit illa altera, à Græcorum Theologis uno consensu recepta, juxta Porphyrii testimonium, quæ cum piaculis uti, & corpus ac vestes aqua sancit eluere, quisquis victimas *ὑποφονεύσας* attigerit. Vetabantur item Pythagorei funeribus interesse. Erant apud Græcos Levitici legem, qua & Græcorum Sacerdotes adstricti erant. Erant apud Græcos & Ebræos, qui cæsariem suam Deo consecrarent. Immundus erat utrisque quisquis humanum cadaver tetigisset. Ex lege Zelotypiæ, quæ traditur in libro Numerorum, prodit Stygis fabula, cujus numen Dii jurare timent & fallere; & varii diversarum gentium ritus, quibus aqua vel igne occultorum facinorum veritas exploratur. Ex lege Jubilæi, qua in solido rursus locabantur; qui fundo suo exciderant, prodit videtur Locensium lex, qua cautum erat ne quis avitum fundum alienaret. Nonne ex Mosaicis quoque profectam dicas Oxylæ Heraclidarum ducis & Eleorum regis legem, qua agros pignori opponi vetuit? Placuit Rhadamanthi, atque item Charondæ, *ταυτοπονεία*, sive lex talionis, quam primo invexerat Moses. Suilla denique sancte abstinuisset Cretenses refert Agathocles Babylonius apud Athenæum.

III. Nulla tamen Græcia regio plures, quam Attica, Israëlitarum servavit ritus, partim à Phœnicibus sibi traditos, qui hæc littora, commercii causa frequentabant; partim à Solone, quem multa de legibus Ægyptiorum, quæ Mosaicis consimiles erant, transfulisse ex Diodoro notavimus. Hujusmodi lex ea est, qua filia *Ἐπιχλοῦς* gentili suo nubere jubebatur; atque is si ad res Veneris imbecillus erat, puella licebat, ejus qui proximus esset agnatus, opera uti: & altera, qua Sacerdos uxorem duccens, virginem tenebatur & civem ducere: ipse casto & integro corpore esse debebat: & illa, qua sanxerat Solon victimas esse *ἀφελῆς*, hoc est *ὀρθοκλήστες ἢ ἐμπλήστες*, integras & perfectas; & agnum anniculo minorem non mactari; nec non & illa, quæ homicidio admisso, cujus ignorabatur auctor, totum vicinæ civitatis populum purgari præcipiebat; & hæc quoque, per quàm furem nocturnum interficere licebat. His addo, Altare æneum à Mose fabricatum, causæ fuisse cur Diipolia celebrantes in Acropoli Athenienses, super ænea mensa placentas & liba apponerent, uti factum refert Porphyrius: addo & *ἰαστὰ* Jovi offerri solita, nihil aliud fuisse, quam *ἀνδρόεν ἐδάριον ἀδελυμῆρον*, farinam oleo confersam, uti discere licet ex Scholiaste Aristophanis: qualem nempe Deo offerri præcepit Moses. Vetusissimis temporibus Deos solis illis *δολιμασι* placasse homines docet Ovidius: neque morem hunc intermiserunt, cum cæperunt pecudes ad sacrificia cadere; nam & absolutis sacrificiis *δολιμαστα* offerebant:

Erod. 15.
 Juven. Sat. 6.
 Joseph. de bell. Jul. libr. 2. cap. 15.
 Justin. Apol. 2.
 Callim. Hymn. in Ceres. Valer. Flacc. libr. 2. Prudent. 621 517.
 Hier. libr. 1. adv. Jovin. cap. 7.
 Erod. 30. 18. & seq.
 Erod. 29. 16.
 Euseb. Præp. Evang. libr. 4. cap. 9.
 Levit. 2. 13.
 Plin. libr. 35. cap. 7.
 Levit. 16. 26. & seq.
 Porph. libr. 2. περὶ τῆς ἐκ τῶν ζώων φηροσσίας.
 Levit. 21. 11.
 Num. 5.
 Virg. Æn. 6.
 Athen. libr. 9. atque in his maxime Atheniensium:
 Diod. libr. 1.
 Plutarch. Solon.
 Porph. libr. 4. περὶ τῆς ἐκ τῶν ζώων φηροσσίας.
 Aristoph. Schol. Plut.
 Ovid. Fast. libr. 1.

bant: ἐν τῷ νῦν ὄρεσ τῶν πάλαι τῶν θνητῶν τοῖς λαοῖσι θυλάματα γρόμεθα. Nunc quoque sub finem sacrificiorum liba adhibemus; inquit Porphyrius. Inde & far in sacrificiis. Auctor est Theophrastus victimarum partes quasdam, in Atheniensium sacrificiis, Diis cessisse. Scribit insuper Aristophanis Scholiastes, pecudum armos, καλλῶ scilicet, uti ab Aristophane appellatur, Mercurio consecratos Athenis fuisse: quia nimirum armum cum pectusculo de hostiis pacificorum cedere iusserat Deus Sacerdoti, Aaroni nimirum fratri Moysi, quem Mercurio adumbratum fuisse diximus. Docet præterea sacrificiorum reliquias Sacerdotum fuisse; quod & ex Levitici functionibus manasse perspicuum est. Docet idem, atque alii etiam, moris id fuisse Atheniensibus, ut postquam extulissent mortuum, purgandi causa lavarent; quod ante præscripserat Moses in libro Numerorum, cum quisquis humanum tenuisset cadaver, aquæ asperione mundari iussit. Uti Judæis immunda habebantur puerperæ, & per quadraginta dies Templo arcebantur, juxta Moysi legem: ita moribus Atheniensium ad eas accedere nefas erat, ut tradunt Theophrastus & Chrysostomus, qui fecisset, altaribus prohibebatur, teste Euripide. Urbes illæ denique, in quas velut in asyla Moses tutum perfugium esse voluerat iis qui imprudenter homicidium admisissent, exemplum præbuere nepotibus Herculis, Ara Misericordiæ Athenis consecranda, quo quisquis confugisset, per vim inde minime posset abduci: præbuere exemplum & Atheniensibus delubri Theſeo condendi, quod servis & tenuioris fortunæ hominibus esset perfugium; & alterius etiam in insula Calauria Neptuno dicandi, eodem jure pollentis.

IV. Porro ex Græciæ civitatibus, atque Athenis potissimum, ubi Solonis constitutiones vigebant, Romam leges reportarunt legati tres, in Græciam hac una de causa missi, quas deinde à Decemviris ad populum latas centuriatis comitiis populus univertus ratas esse iussit. Sed & plurima Solonis instituta Valerii Publicolæ opera & auctoritate adductos Romanos jam ante admisisse perhibet Plutarchus. Earum Legum, quas tulerunt Decemviri, reliquias collegerunt eruditi horum temporum viri; quas si quis evoluat, Mosem in plerisque capitibus agnoscat. Major est etiam Imperatoriarum sanctionum, quæ his successerunt, cum Mosæicis affinitas. Libellum scripsit olim Licinius Rufinus hoc titulo: *Collatio legum Judaicarum & Romanarum*. Prior è tenebris opus hoc eruit Petrus Pithæus, & typis subjecit. Adeatur modo; res quam probamus apparebit. Præter illas vero, alias etiam in Veterum scriptis observavimus; è quibus aliquot hic ob oculos Lectorum proponemus, è Jure Pontificio Romanorum potissimum selectas. Herculi in culina fiebat sacrificium proficiendi causa, quod propter viam dicebatur, hoc est ἐπιμέα, in quo mos erat, ut si quid ex cibis pollutis fuisset reliquum, igne consumeretur. Id qui faceret, propter viam facere dicebatur, non proterviam, ut habent vulgati Macrobii codices, qui viros doctos complures in fraudem illexerunt. Sed hic error ex Festo arguitur. Idem in sacrificio Paschæ factum est à Judæis ex Aegypto profecturis; propter viam nimirum, quam in Chanaan capeſſebant. Ex azymis festi ejusdem factum puto, ut farina fermento mista Flamines abstinerint. Victimarum sanguinem in ara fundebant Romani: sic nempe à Moſe fuerat institutum. *κυσῶν* Jovi offerendorum morem ab Atheniensibus Romani acceperunt, Atheniensēs à Judæis. Quanquam id à Trojanis potius Romanos habuisse credent, qui fictitium illum *Æνææ* in Italiam adventum pro vero certoque habent; nam ritus Trojanorum, à quibus ortos se ferebant Romani, describens Virgilius in funere Miseni, thus illos, dapes, hoc est farra, & oleum creasse narrat, juxta præceptum Moysi. Certe hoc institutum apud Asiaticas gentes fuisse receptum scimus ex Appiano, qui Mithridatem Ponti regem perhibet, cum Jovi *σπαῖος* sacra patrio ritu faceret, congestis in excelso monte lignis, suffimenta omne genus, oleum, lac, vinum, & mel superaddidisse. Far autem tostam ad sacrificia adhibebant Romani à Numa instituti, Mosæicarum disciplinarum haudquaquam imperito. Hinc festum Fornaciorum, quibus farra ad sacrificiorum usum torrebantur. Eiusdem Numæ tempore farina & vino sacra fiebant, ut auctor est Plutarchus in ipsius vita. Mosæicæ sanctioni idem obsecutus est, cum agrorum terminos moveri vetuit. Quæ lex ut sanctior haberetur, sinxerunt Romani Deum Terminum & Terminalem Jovem, & Terminalia celebrarunt. Imprimis vero notabile est quod illic scribit Plutarchus, ut ostendat maximam fuisse dogmatum Numæ ac Pythagoræ consensionem: Numam scilicet opinatum esse Deum, neque sensilem esse, neque quicquam pati posse, aut videri, aut corrumpi, sed animo solum cognosci; eundemque cavisse ne qua ad humanam, aut aliam quamcunque speciem elaborata effigie exprimeretur; neque Romæ ullum fuisse vel fictum, vel pictum Dei simulacrum, ante septuagesimum & centesimum annum ab Urbe condita. Quæ Mosæicam originem satis produnt. Auctor quoque Romanis fuit Moſes Nudipedaliorum, & molæ salæ; auctor

Porph. libr. 2. *περὶ μυστ. ἀποχ.*
Theophr. Charact. *περὶ ἀναλ. ἀδύσιας.*
Aristoph. Schol. Plur. Levit. 7. 34.

Aristoph. Schol. Nub. Num. 19. 11.

Theophr. Charact. *περὶ ἀναλ. ἀδύσιας.*
Chrysol. Hom. 11. in Epist. ad Ephes. Eurip. Iphig. in Tauris.

Plutarch. in Compar. Solon. & Public.

Macrobi. Sat. libr. 2. cap. 2. Festus in Propter viam.

Virg. Æneid. libr. 6. Levit. 2. 1. Appian. Mithrid.

Levit. 2. 14, 16.

& ritus, quo quadraginta diebus à partu templis abstinebat puerpera; & alterius, quo lavabat mulier post congressum virilem: id quod aquam fumere dicebant. Piscibus, qui squamosi non essent, pollucere vetuit lex Numæ, quam refert Cassius Helmina apud Plinium: at hujusmodi pisces abominabiles & execrandos Moses declaravit. Romanorum mos fuit, derisus à Prudentio in Supplicio S. Romani, ut bove mactato in pulpito tabulis perforatis instrato, & profuente per rimas sanguine, Pontifex infulatus sub pulpito in scrobe abditus aspergeretur. Causam præbuit huic consuetudini, ritus consecrationis Sacerdotum Ebraeorum, quo dextræ eorum aures, ac pollices, & vestimenta, mactati arietis sanguine tangebantur. Decimas Diis offerre consueverant Romani, more à Pelasgis ducto, ut opinari licet ex Myrsili Lesbii verbis, quæ affert Dionysius Halicarnassæus. Morem hunc autem ab Ebraeis transiisse ad Græcos jam diximus. Festo Annæ Perennæ die, & Neptunalibus, umbras, hoc est frondeas casas, extrucebant Romani, instar Ebraicæ Scenopægiæ. Asylum Romæ instituit Romulus, instar Aræ Misericordiæ quam Athenis Heraclidæ dedicaverunt: præeunte utrisque Mosè qui urbes perfugii receptaculum eorum esse voluerat, qui hominem incauti occidissent. Quemadmodum autem hi eos ad suos redeundi morte Pontificis consequebantur, ita profugi in Aricinum Templum morte Sacerdotis solvebantur. Inde quoque est quod Romanis ad mortem damnatis tutus Neapolim, Præneste, & Tibur receptus fuit, ut docet nos Polybius. Romanis Sacerdotibus, itidem ut Ebraeis, funestam domum ingredi, aut attrectare feralia, piaculum erat, Flamini præcipue Diali, cui, teste Gellio, etsi funus procurare licebat, mortuum tamen tangere non licebat; imo ne aspicere quidem, quod ex multis Historiæ Romanæ testimoniis colligitur. Flaminum pilea, usque virgæ impostæ, originem ducere videntur ex virga quam gestabat Moses, & velamine quo ex monte descendens vultum texit, ut & mos capite adoperto precandi, qui non penitus apud Judæos exolevit. Cum autem purpureo amictu in sacrificiis uti Æneam, Æneadisque jubet Helenus apud Virgilium, qui & Phrygium amictum appellat, color originem rei indicat, fulgorem nempe de Mosi vertice micantem, quem amictu imposto contextit. Unde factum quoque supra notavimus, ut Osiridis, qui Moses est, simulacra velamine flammeo obnuberentur. Sabbathæ peculiari aliquo cultu Romanis fuisse observata ex Ovidio, Seneca, Vulcatio Gallicano, & veteribus Calendaris manifestum est: sed magis etiam ex Dione, qui numerandorum per hebdomadas dierum modum sua ætate apud omnes homines, præsertim vero apud Romanos usitatum fuisse tradit. Vestes lana & lino contexta, cujus usum universis interdixit Moses, Flaminicam indui nefas erat. Sacris operaturi Romani uxoribus abstinebant, ut erudite ostendit Brissonius in Opere de formulis: abstinebant & Judæi. Pecorum factus ante diem octavum mactari vetabant Romani: veterat & Moses. Thymiamatum & lavationum usus in sacris, quæ Mosæ institutis sancita sunt, non Romanos solum & Græcos, sed gentes omnes, etiam penitus barbaras pervasit. Saturnaliorum festum manavit ex Saturnalibus quibusdam Ebraeorum, per novem dies agitari solitis, initio quinquagesimi cujuslibet anni, qui Jubilæus erat: quippe tum servi libertatem recuperaturi, à primo die Tisri, usque ad festum Expiationum, quod in diem decimum cadebat, jucunditati se dabant, vacabant computationibus, & coronati procedebant, quoad tubarum clangore Senatores Sanhedrin libertatis signum darent. Hæc habentur apud Maimoniden. Præterea mere Mosæ fuit lex illa Romanorum, qua cautum erat, ut si quis excavasset foveam, quam prætereuntes providere non possent, in eamque prolapsum aliquid factum esset deterius, auctor foveæ damni teneretur. Jus Talionis, quod in Codice Theodosiano appellatur *Pana reciproci*, & in Lege XII. Tabularum sancitum est, à Jure Mosæ habuit originem, quod dentem pro dente, oculum pro oculo reposcit. Divortii jus, quod Sp. Carvilio auctore apud Romanos introductum est, manavit è jure Mosæ. Indidem & census agendi natus est ritus, & tributum ex censu conferendi. Luctus denique Romanorum ob Cannensem cladem Senatusconsulto diebus triginta definitus est: diebus quippe totidem Mosæ luxerant Israëlita, atque hoc luctui tempus legibus suis præfinitum habebant, ut supra docui. Ex superioribus patet non inaniter adversus Apionem jactasse Josephum nullam esse Græcorum vel Barbarorum civitatem, in quam Judæorum ritus jampridem, *ἐν μακροῦ*, non penetrarint. Sed verba ipsa referre satius est: *ὅ μὲν ἀλλὰ καὶ πάλαιθεν ἦδη πολὺς χρόνος ἐν μακροῦ τις ἡμαρτίας εὐσεβείας. οὐδ' ἐστὶν ἐν πόλει ἐλλήνων ἐκδηροῦ, οὐδὲ βαρβαρῶν, οὐδὲ ἐν ἔθνος, ἐνθα μὴ τὸ τις ἐβδουμάδος, ἢν ἀρροῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος ἐξέστησάντων, καὶ αἱ νηστεῖαι, καὶ λυχνῶν ἀνακρίσεις, καὶ πολλὰ ἄλλα εἰς βέλπον ἡμῖν ἐνενομισμένων ἐξέστησάντων. μιμνήσκου δὲ πικρῶν καὶ τῶν ποσῶν ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν, καὶ τῶν πάντων ἀνάδοσιν, καὶ τὸ φιλεργῶν ἐν ταῖς τέχναις, καὶ τὸ χρηστελεῖν ἐν ταῖς ὑπὲρ τοῦ νόμου ἀνάγκαις.* Et vero jampridem

Plin. libr. 31.
cap. 2.
Prudent. libr.
De coronis.

Dion. libr. 7.

Polyb. libr. 6.

Gell. libr. 10.
cap. 15.

Virgil. Æn. 3.
v. 405, & seq.
& v. 545.

Ovid. Amat.
Art. libr. 1
Senec. Epist.
of
Vulcat. in Avid.
cap. 6.
Dio libr. 36.

Maimon. in
libro De ritu
anni Sabbathi
ci & Jubilæi.
cap. 10.
L. Qui foveas.
D. Ad legem
Aquilam.

Plutarch. in
Fabio.

Joseph. libr. 1.
cont. Apion.

nostrorum Dei colendi rituum imitandorum multis desiderium incessit; neque ulla Græcorum urbs est, vel Barbarorum, neque ulla gens, ad quam non pervenerit septimi diei, quem otiosi traducimus, celebrandi consuetudo; & apud quam jejunia, & lucernarum incensiones, multaque legibus nostris circa cibos sanctita non observentur. Conantur autem mutua nostram imitari concordiam, & honorum largitionem, & in artibus exercendis sedulitatem, & tolerantiam in tormentis quæ pro legibus nostris sustinemus.

CAPUT DUODECIMUM.

I. Quomodo Librorum sacrorum notitiam habuerint Græci. II. Utrum Librorum Mosis Alexandro vetustior fuerit interpretatio. III. Partes tantum quadam Pentateuchi ante Alexandrum Græce reddita sunt.

I. **A**TENIM quæri potest, unde notitiam Librorum sacrorum habuerint Græci. Judaica quippe gens ex instituto suo ita fuit à reliquis gentibus discreta, ut nullo se commercio, nulla affinitate confociari pateretur cum iis qui viverent alieno more, & diversis ritibus ac religione uterentur. Id sæpe experti Ethnici ab iis exoptulaverunt. Querebatur Lyfimachus Mosem iussisse Judæos, μήτε ἀθέσπρον τῶν ἑθνῶν, μήτε ἀεὶσα συμβουλεύσασθαι, ἀλλὰ τὰ χείρονα. Erga nullum hominum benevolos esse, neque optima iis sed pessima consilia dare. Quod etsi verum non est, vulgatam de Judæis hominum reliquorum opinionem ostendit. Querebatur & Apollonius Molonis, ὅτι μὴ παρὰ δόξαν ὁ ἰουδαῖος τῶν ἄλλων ἀεὶ καὶ ἀλλοτρίων δόξας περὶ θεοῦ, καὶ κοινῶν ἰδεῶν τῶν κατὰ ἑτέραν συνήθειαν τοῦ ἑνὸς ἀεὶ ἀεὶ ἀεὶ. A Judæis non admitti, quicumque diversis de Deo opinionibus essent impliciti, nec consuetudinem iniri cum iis qui aliam vivendi rationem essent amplexi. Trogus quoque: Caverunt ne cum peregrinis communicarent; quod ex causâ factum, paulatim in disciplinam religionemque convertit. Quam exoptulationem tantum abest, ut sibi probrosam putarent Judæi, ut sibi eam potius laudi ducerent; atque id præceptum de republica ab extraneorum contagio prohibenda, Platonem à Mose summississe Josephus gloriatur. Quis ergo persuaderi potest gentium aliarum osiores & contemptores Judæos, tam facile in totius religionis, legum, ac rituum suorum penus referasse, qui eos vix allocutione etiam sua & commercio dignarentur? Ut solvatur iste nodus, meminerimus post Alexandri expeditionem, jam tum magnum Judæos inter & Græcos usum intercessisse, ut qui non illius solum imperio essent subditi, sed in ejus etiam exercitu stipendia facerent. Meminerimus præterea statim post Alexandri obitum Ptolemaum Lagi occupata Hierosolyma magnum Judæorum numerum traduxisse in Ægyptum, & jus Alexandrinæ civitatis iis tribuisse. Meminerimus quoque, ejus deinde, & Ptolemæi Philadelphii filii jussu Libros sacros in Græcam linguam ab Interpretibus Septuaginta fuisse conversos. Meminerimus denique sub Antiocho Epiphane Judæos demum ipsos adificasse gymnasium in Hierosolyms secundum leges nationum, & fecisse sibi præputia, & recessisse à Testamento sancto, & junctos esse nationibus. At de temporibus quæ Alexandri ævum præcesserunt major est difficultas: sed & tunc quoque fuit aliquod Judæorum cum vicinis regionibus consortium. Nam primum ex Ethnicis plerisque servaverunt incolomes, cum Palæstinam armis subegerunt, velut Gabaonitas, Jebusæos, aliosque complures: qua importuna clementia divinam adversus se iram sæpe conciverunt. Unde & ab Assyriis, Moabitis, Chananæis, Amalecitis, Palæstinis, Ægyptiis, & Chaldæis identidem cæsi, profligati, in servitutem redacti, & extra patriam abducti sunt. Quas inter clades & captivitates, tum Assyriacam, tum Babylonicam, & reliquiarum etiam Judaicarum una cum Propheta Jeremia transmissionem in Ægyptum, fieri non potuit, quin Libri sacri in Ethnicorum potestatem venirent. Præterea Judæis, vel propter vicinitatem, frequens intercessit cum Phœnicibus commercium; Davidi etiam & Salomoni cum Hiram; Salomoni præterea cum Regina Chuside, & cum Ægyptiorum rege, cujus & filiam duxit. Quin & Sidonias sumisit uxores, & Tyrias, & Ammonitidas, & Idumæas, quarum impus & profanis cerimoniis patrios ritus & avitam religionem inquinavit. Quocirca confociatas ab Israëlitis cum impuris gentibus amicitias & fœdera Deus identidem criminatur. Inde adeo Sanchoniathon Phœnix libros suos, ut dixi, Mosais documentis oblevit. Inde nobiles illæ Mercurii columnæ Mosis legibus & historia notatæ fuerunt. Porro Phœnices disseminatis per totum orbem coloniis, Mosis circumtulisse libros, & in varias gentes intulisse verisimillimum est. Græcorum item in Ægyptum, & Ægyptiorum in Græciam itiones erant crebræ, & diutinæ mansiones jam ante Trojana tempora.

Quomodo Librorum sacrorum notitiam habuerint Græci. Lyfim. apud Joseph. libr. 1. contr. Apion. Apollon. apud Joseph. libr. 1. contr. Apion. Justin. libr. 36. cap. 2.

Joseph. libr. 2. contr. Apion.

1. Mach. 1. 15. & seq.

Herod. libr. 1. cap. 43, & seq. Diodor. libr. 1.

Joseph. Antiq. libr. 8. cap. 1.

Heliodor. libr. 2.

Phil. De vit. Mos. libr. 1.

Utrum Librorum Mosi Alexandro vetustior fuerit interpretatio. August. De ci. vit. Dei libr. 18. cap. 11. Bar on. Ann. 211. c. 11, & seq. Clearch. libr. 1. De somno apud Joseph. libr. 1. Contr. Apion. & Euseb. Prep. libr. 9. cap. 5. Arist. Protem. libr. De Septuag. Phil. libr. 2. De vit. Mosi. Epiph. De pond. & mens. cap. 9. Clem. Alex. Strom. 5. Euseb. Prep. Evang. libr. 8. 2. Macch. 1. 10. Scalig. in Euf. Chron. libr. 2. Partes tantum quaedam Pentateuchi ante Alexandrum Græce

Ex Ægypto venisse in Græciam Cadmum & Herculem tradunt Herodotus & Diodorus. Bacchica, aliaque sacra permulta ex Ægypto in Græciam traduxisse fertur Melampus. In Ægyptum quoque appulisse dicuntur Paris & Menelaus. Deinde vero Josaphatum regem Juda, & Ochoziam Israël, negotiatum misisse aliquos de suis in Thraciam, vicinasque Ponti regiones, perhibet Josephus. Psammitichus Ægypti rex, Ionum postmodum & Carum ope in regnum restitutus, agrum illis habitandum assignavit ad ostium Pelusiacum: quo tempore Græca primum lingua in Ægyptum est illata. Ab ostio autem Pelusiaco Memphim eos transtulit Amasis, tuendi sui causa; atque hi sedibus tandem in media Ægypto collocatis, ac præcipue Naucrati, cum reliqua Græcia creberrima commercia agitaverunt. Ægyptiorum autem narrationibus, mirifice capiebantur Græci, & quæcunque jactabat ea gens promissis accipiebant auribus, & inter suos sparsa proprios demum in usum convertentes. Αἰγυπτίους γὰρ ἀκούσαντες διήγησε τῶν, ἐκλεμισθῆς ἀκοῆς ἐπαρωγῶντων inquit Heliodorus. Omnis enim Ægyptiaca historia & narratio Græcicas aures valde allicit. Quamobrem maximam Græcicæ Theologiæ partem ex Ægypto profluxisse Herodotus confessus est. Græcis quoque innotuisse reor Mosi nomen & scripta per bella Persarum, tum in Asia minore gesta, tum in Græcia: quos inter militasse Ebræos aliquos, & Ebraicis etiam rebus imbutos fuisse Persas plerosque probabile est, cum in ipso Persicæ regionis meditullio etiamnum hærent Ebræi decem tribuum quas transtulerat Salmanasâr, & per annos septuaginta in media Babylonia reliquæ tribus captivæ fuissent. Cum autem in conferendis legum sacrarum Voluminibus tantam curam adhiberent Judæi, ut tenerentur habere, quemadmodum tradunt Judæorum Magistri, qui tandem fieri potuissent, ut non eos, quibuscum assidue conversabantur, studium aliquod legendarum harum scriptionum tangeret? Ita quidem evenisse scribit Philo, & generi humano perutile opus diu delitescere in tenebris, & intra gentis unius, ejusque exiguæ angustias contineri non potuisse agnosceret. Igitur Persis & Ægyptiis cognitas eas scriptiones, lectas, & quoad verborum saltem sensum intellectas fuisse dicendum est. Id si est, uti sane est, & eas quoque ad Græcos manasse negari non potest; quorum creberrima fuere in has regiones itinera, quique Persicam & Ægyptiam linguam frequenter & facile condiscabant. Testis Themistocles, qui ut Persarum regem absque interprete alloqui posset, Persicæ linguæ notitiam intra anni spatium comparavit. Testes Pythagoras & Plato, qui non aliter Ægyptias disciplinas capeßere se posse censuerunt, quam si regionis hujus loquelam pernoscerent.

II. Quid si Mosæici operis partem aliquam jam ante Persici Imperii excidium Græca lingua donatam dicamus? Verus hæc est profecto, & ab eruditissimis in utramque partem multum disputata controversia. Negat præcisè Augustinus interpretationem ullam Græcam Ptolemaica vetustiore extitisse: nec Platonem Scripturam sacram in Ægypto legere potuisse ait, quæ nondum esset Græce conversa. Idem sentit Baronijs, & recentiores plerique: aiunt enim novam interpretationem haudquaquam procuraturum fuisse Philadelphum, nec actum acturum, si quis hoc jam labore fuisset defunctus; huic significasse Demetrium Phalereum, vel e Poëtis, vel ex Oratoribus, vel ex Historicis neminem ausum esse Libros sacros attingere, eorumve meminisse, scripsisse Clearchum, multa Aristoteli à Judæo quodam fuisse exposita, quæ in Libris sacris habebantur; quod cur fecisset, si jam interpretatione fuissent donati, negare id ipsum Aristeam, & Philonem, & Epiphanium; nullam denique præcæ illius interpretationis particulam superesse. At his opponitur Clementis Alexandrini & Eusebii suffragium, qui diserte docent ante expeditionem Alexandri aliquam Mosæicarum scriptionum interpretationem Græcam extitisse: quorum sententiam non minor doctorum hominum numerus defendit. Pugnans illi auctoritate Aristobuli Philosophi Peripatetici, qui is ipse est Ptolemæi Philometoris magister, ad quem scripta extat epistola Judæ, Senatus, populique Judaici, in Epitome Machabaicorum, ut dixi supra. Quod cur inhiatus sit Scaliger adversus Clementis & Eusebii auctoritatem, neque ipse causam affert, neque ego conjicere possum. Hæc, inquam, Aristobuli auctoritas, unica est opinionis hujus anchora. Atque ea profecto est hujusmodi, ut alijs præpollere videatur, cum hic ætatis illius fuerit proximus, qua interpretationem suam elaborarunt Septuaginta Senes, & antiquior illa usurpabatur: reliqui vero longe recentiores rei veritatem nonnisi per nebulam explorare poterunt.

III. Has inter pugnantis sententias mediam, eamque novam amplector. Aio enim non totum Pentateuchum, sed partes tantum quasdam ante Alexandrum Græce redditas fuisse. Nihil aliud sonant, si quis animum advertat, Aristobuli verba: ἀρκευώδεις δὲ τῶν διηγησίου, ὅσ' ἔτερον, τῶν τῆς ἀλεξάνδρου καὶ πρώτων ἐπιχειρήσεων,

τά τε καὶ τὸ ἐξ ἀγροῦ ἐξαγωγὴν ἢ ἐβραίων τῶν ἡμετέρων πολιτῶν, καὶ ἢ τῶν γεγονότων *reddita sunt.*
 αὐτοῖς ἐπιφάνεια, καὶ κατέποιε τῆς χάρας, καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπέξηγας. *Ante Demetrium, Aristobul. apud*
 priusquam Persas domisset Alexander, alii interpretati sunt ea quae pertinent ad Ebraeorum *Euf. Pr. libr. 9.*
 popularium nostrorum exitum ex Aegypto, & ad rerum quae ipsis contigerunt *cap. 6. & libr.,*
 regionis expugnationem, & totius legislationis enarrationem. Si totum Pentateuchum *23. cap. 12.*
 voluisset significare, quorsum ejusmodi circuitione usus esset? aperte dixisset ante De-
 metrium Graece expositum fuisse Mosis volumen. Quod quoniam ita non erat, nem-
 pe id quod erat locutus est, & partes Graece conversas recensuit; exitum nimirum
 Ebraeorum ex Aegypto, praecipua miracula à Deo in eorum gratiam edita, pugnas
 item & victorias, & legislationis denique historiam. Igitur eo opere, non Genesis,
 neque Arca, aut Tabernaculi fabrica, non constructio instrumentorum & utensilium
 quae pertinerent ad sacrificia, non Pontificalium & Sacerdotalium vestimentorum de-
 scriptio, non populi recensio, non Legis repetitio, non Lex ipsa continebatur. Aliud
 est enim νόμος, aliud νομοθεσία, Lex, & Legislatio: habebatur illic νομοθεσία, non
 νόμος, quae tamen aliquando confunduntur. Insigniter igitur errarunt qui, haec ad prophe-
 ticos & historicos libros spectare nuper scripserunt, cum de νομοθεσία tantum age-
 re se Aristobulus testificetur. Manifesta haec sunt, sed manifestiora etiam quae subjun-
 xit: postquam enim ex hac interpretatione partium quarundam Pentateuchi, ple-
 raque Pythagoram & Platonem in suos usus transtulisse dixit: ἢ ὁ δὲ, inquit,
 ἐρωτώμενος τῶν διὰ τὸ νόμου πάντων ἐπὶ τῷ περὶ βασιλείας φιλαδέλφου βασιλέως, οὐδὲ
 περὶ τῶν περὶ τῶν νομῶν μείζονα φιλοτιμίαν, δημοφιλῆ τῶν φιλικῶν περὶ τῶν νομῶν
 ταῦτα αὐτῷ τούτων. *At integra interpretatio eorum omnium quae in Lege habentur, adornata est*
sub rege eo qui Philadelphi nomen tulit, progenitore tuo, à quo major rei huic adhibita est
cura & studium; rei administrationem procurante Demetrio Phalereo. Habetur locus hic
 apud Eusebium libro Preparationis Evangelicae nono & decimo tertio. Idem alter *Euseb. Praep.*
 significat, quem refert Josephus ex Epistola Demetrii Phalerei ad Ptolemaeum Phi- *libr. 9. cap. 6.*
 ladelphum: δηλώ σοι τὰ τῆς ἰουδαίων νομοθεσίας βιβλία λέπειν ἡμῖν οὐδέ τις. *& libr. 13. cap.*
 οἱ δὲ ἐβραῖοις γαρχαμύδια, καὶ φωνὴ τῆ ἐβραϊκῆ, ἐστὶν ἡμῖν ἀσαφῆ· συμβέβηκε δ' αὐτὰ καὶ ἀμα- *12.*
 λίσσεν, ἢ ἐχει, σωμαίνουσα, διὰ τὸ βασιλικῆς οὐκ ἔστι περὶ τῶν νομῶν ἀσφαλείας. *Joseph. Antiq.*
 ἢ καὶ ταῦτα ὡς δὲ σωμαίνουσα ..... εἰάν οὐ σοι δοκῆ, βασιλεῦ, γράψαι τὰ τῶν ἰουδαίων *libr. 12. cap. 2.*
 ἀρχαίων, ὅπως ἀποστείλῃ τῶν προσηυμένων ἐξ ἀφ' ἐκείνης φυλῆς τοὺς ἐμπειροτάτους τῶν νό- *& Euseb. Praep.*
 μων, ἀφ' ὧν τὸ τῶν βιβλίων σαφές καὶ σύμφωνον εἴη μαθόντες, καὶ τὸ καὶ ἐρωτώμενος ἀκριβέ- *libr. 2. cap. 3.*
 λαστοῦσθαι τῶν περὶ τῶν νομῶν ἀσφαλείας. *Significo tibi li-*
 brum legislationis Judaeorum deesse nobis cum aliis. Cum enim Ebraico charactere & patria *iporum lingua scriptus sit, intelligi à nobis non potest. Contigit autem & ipsum negligentius*
quam postulat expositum esse, quod nondum regia ei cura consuluerit. (Qua profecto opinio-
nem nostram apprime confirmare, & rem omnino conficere fatendum est.) Necessè
est autem ut hos quoque habeas accurate elaboratos ..... Quamobrem si ita tibi visum erit,
Rex, scribes ad Judaeorum Pontificem, ut ad te mittat seniores sex ex singulis tribubus, le-
gum peritissimos, à quibus postquam librorum illorum apertum & consonum sensum intelle-
xerimus, & accuratam acceperimus rerum interpretationem, digna hac desiderio tuo collige-
mus. Significat hoc ipsum alius quoque locus, qui est apud Aristeam & Eusebium;
 ubi ait Philadelpho Demetrius, ἀκούσθαι αὐτῶν θεοπόμου, διὸν μέλλων πρὸς τῶν νομῶν *Arist. Hist.*
 μιλωμένων ἐπιφάνειαν ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῶν νομῶν, ταρχαμύ δια τῆς ὁμοίας πλείον ἡμα- *lxx. Interpr.*
 ἐν ἰακόντα· *audivisse se Theopompum, cum ex Lege nonnulla eorum quae jam fuerant in-* *Euseb. Praep.*
 terpretatione donata, *audaciori & liberiori sermone referre voluisset, mente emotum per dies* *libr. 2. cap. 5.*
 plus triginta fuisse. Quid aliud autem significant, τὰ νομῶν ἀσφαλείας ἐν τῷ νόμῳ, quam
 partes Legis jam ante conversas? Unde plane efficitur, non omnes tum fuisse con-
 versas.

IV. His positis, jam in promptu est argumentorum solutio, quibus causae suae *Refelluntur*
 patrocinantur Adversarii. Ad lucubrandam novam interpretationem animum adjecit *argumenta*
 Philadelphus; plenam scilicet & integram, quia mutila & dimidiata antea circumfere- *Adversarie-*
 rebatur. Dixerunt Philadelphus & Demetrius nullum Graecorum ausum esse Libros *rum.*
 sacros attingere, vel eorum meminisse, quod fecissent utique si vetustior extitisset in-
 terpretatio: nempe deterrebantur poena Theopompi & Theodectis, qui id temere
 attentaverant; cum Libros illos, non in piorum usus interpretari, sed iis jam interpre-
 tatis abuti vellent. Unde etiam telum nobis ad defensionem sententiae hujus subministra-
 tur: nam si Libros sacros attingerent Theopompus & Theodectes, homines Graeci, &
 ut verisimillimum est Ebraicae linguae profus rudes, sequitur libros illos jam tum
 Graeco sermone fuisse expositos. Aristoteli sanctum Volumen interpretatus est Judaeus
 quidam: quippe viro magni & curiosi ingenii pars Voluminis hujus satis esse non po-
 terat. Negarunt Aristaeas, Philo, & alii ante Philadelphum Mosaicae Legis ullam ex-

tirillse interpretationem; absolutam videlicet & perfectam. Nulla prisca hujus interpretationis particula ætatem tulit: vetustiore enim recentior, ut fieri amat, abolevit.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

I. De lingua Ebraice origine. II. Lingua Ebraica ea non est, que ante Babelicam confusionem vulgo usurpabatur. III. Probatur argumentis. IV. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. V. Secundum argumentum. VI. Tertium argumentum. VII. Quartum argumentum. VIII. Quintum argumentum. IX. De origine literarum Samaritarum & Judicarum. X. Refelluntur argumenta Rabbiorum super urisque.

De lingua
Ebraica ori-
gine.

Eupol. apud
Clem. Alex.
Strom. 1. &
Euseb. Præp.
Evang. libr. 9.
Theodor. in
Gen. Interpr. 61.
Isid. Orig. libr.
1. cap. 3.

Gen. 11. 1.
Philastr. Hist.
103. 104.

Theodor. In-
terpr. 60. in Gen.

Gen. 1. 20.

Gen. 4. 1.

Gen. 2. 23.

Gen. 9. 26.

Lingua

I. **P**ost habitam questionem de vetustate Græcarum Mosaici voluminis Interpretationem, non erit, opinor, abs re de lingua ipsius Ebraicæ, qua Volumen illud scriptum extat, vetustate paucis disserere: cum antiquissimum hoc sit loquelæ illius monumentum; cumque præsertim Mosæm Ebraicarum literarum inventorem dixerint Eupolemus, Theodoretus, Isidorus, alii saltem reformatorem. Quæ tamen sententiæ à multis jam exploræ sunt. Existimarunt nonnulli varias linguas ante confusionem Babelicam ab hominibus fuisse usurpatas, sed linguarum illarum notitiam, quæ nunc arte comparatur & studio, tunc singulari Dei beneficio universis hominibus fuisse concessam, quemadmodum & Apostolis subinde concessa est: at in Babelici sceleris pœnam, non novas à Deo conditas fuisse linguas, sed quæ ab omnibus intelligebantur, tum vulgo ignorabiles factas, & à paucis duntaxat fuisse perceptas. Sed quoniam manifeste pugnat ista opinio cum Scriptura sacra, quæ hoc tempore *terram labii unius & sermonum eorundem* fuisse sciscit, merito inter Hæreses à Philastrio rejecta est. Probabilior hæc est sententia, & doctorum hominum, ac sanctorum etiam Patrum aliquot consensu receptissima, linguam Ebraicam mundo ipsi cœvæ esse, & Adami, priorumque Patriarcharum usu concelebratam, post Babelicam linguarum divisionem, in Semî ac deinde Eberi familia integram ad Abrahamum usque & Israëliticam gentem perseverasse. Literas autem antiquiores, quas Chananæas, & Phœnicias, & Samariticas appellant, alii Setho, Abrahamo alii acceptas referunt; Ebrææ vero temporibus Babylone reportatas fuisse constat eas quæ hodie sunt in usu, quæque Ebraicæ dicuntur vulgo, & Chaldaicæ potius, aut ut à Judæis ipsis appellantur, Assyriæ nominandæ sunt, ut pote ex illis detorta & depravata. In ea sententia, præter alios, præcipuum nomen est Origenis, Hieronymi, & Augustini. Eandem deinde opinionem secuta est sanior Rabbiorum pars; atque eam demum calculo comprobarunt suo, qui linguarum Orientis peritiores habiti sunt. Huic firmandæ plurima proferuntur argumenta; ad pompam & speciem nonnulla, quæ ut frivola & futilia prætermittimus: validiora tantum proponemus. Primum ac præcipuum, & à Theodoro pro lingua Syriaca usurpatum, petitur ex nominibus propriis sive hominum, sive locorum, quæ ab orbe condito usque ad linguarum confusionem commemorantur in historia Mosi, & quorum origines in Ebraica lingua reperiuntur. Adam, verbi gratia, ita dictus est, quod factus sit ex *האדמה*, terra: Eva, *הוה*, eo quod mater esses *כל חי*, omnis viventis: Cain *קין*, à *קנה*, possedit: quod dixerit Eva, *Possedi hominem per Deum*: Hortus Eden, ab *עדן*, voluptas; quasi dicas, *Hortum voluptatis*. Eodem pertinent nominum allusiones ad voces Ebraicas, ut Eva, quæ dicta est à Deo *אשה*, virago, quia sumpta est ab *איש*, viro: ut Iaphethi, cum ait Noë, *יפת אלהים ליפת*, Dilatet Deus Iapheth. Alterum argumentum suppeditant antiquæ variarum gentium appellationes, propagatæ ex nominibus originis plerumque Ebraicæ, ut fuse ostendit Hieronymus in libro De nominibus Ebraicis. Tertium arcessitur ex nominibus Deorum & Heroum Ethnicorum, quibus nihil in gentibus occurrit antiquius; atque eorum tamen veriloquia subministrat Ebraica lingua: velut Saturni, ex *סתר* abscondit, quod in Latio latuerit; Jovis, ex tetragrammato Dei nomine *יהוה*; Vulcani ex Tubalcain; Iapeti ex Iapheth. Quartum præbent Ebraicæ linguæ vestigia, quæ in omnibus aliis linguis deprehenderunt viri eruditi. Quintum denique oritur ex Ebraicæ linguæ castitate & simplicitate, quæ cum per alias linguas diffusa sit, ipsa nihil sibi ex aliis linguis adhærescere passa est.

II. Hæc quantumvis credibilia & similia veri, non me absterrent tamen, quin

de lingua Ebraica origine aliter existimem, ac vulgo existimatur. Sic enim sentio, non aliam fuisse quam Chananæam ipsam, unam ex iis quæ ortæ sunt ex Babelica confusione; pristinam vero illam & primigeniam, quæ ante confusionem linguarum obtinebat, quum terra omnis erat *labii unius & sermonum eorundem*, vel funditus interitisse, vel in alias linguas esse disseminatam; vel si perseveravit integra, ecquanam illa fuerit, Assyria, an Chananæa, an alia quævis, absque temeritate assignari non posse. Quæ ne pium & æquum Lectorem offendant sententia, Theodoretii patrocinio utar, qui idem tractans argumentum, *ὁὐδὲν*, inquit, *τὸν λόγον τῆς ἐνορέβειας λυγείνεται, καὶ τὸ πῶς, καὶ τὸ ἐκείνο διαφύεται*. *Nihil officit pietatis rationibus, si hoc, si illud recipiamus*. Cum igitur Chaldæa patria profectus Abraham in Chananæam venisset, linguam regionis illius perdidit, & linguæ hujus characteres scribendo usurpavit: quod faciunt, qui in externa regione sedem figunt. Bilinguis itaque fuit Abraham, Chaldaicæ nimirum linguæ, quam ad Babelem ex confusione quoque natam puto, & Chananææ peritus. At ejus posterii una Chananæa, ut pote vernacula contenti, aliam neglexerunt. Ebraica vero dicta est, quoniam ab Ebræis usurpabatur. Qui postquam Babylonem captivi abducti sunt, tum vero ex Chaldæorum, inter quos dispersi erant, commercio, patriam inquinantur loquelam: & ex Chaldaicæ ac Ebraicæ confusione tertia prodit lingua, quæ Syriaca dicta est, quaque Christus & Apostoli usi sunt.

Ebraica, ea non est, quæ ante Babelicam confusionem vulgo usurpabatur.
Gen. 11. 1.
Theodor. In terr. 61. in Quæst.

III. Cur autem de Ebraicæ linguæ antiquitate ac dignitate tantum detraham, causas has habeo. Constat primum inter eruditos, nihil aut certe parum Chananæam inter & Ebraicam linguam, hoc est linguam inter Phœnicum & Israëlitarum interfuisse, fallique Origenem, cum à Phœnicia lingua Ebraicam differre autumat: nisi fortasse differentiam interesse quidem, at exiguam & levem intellexerit. *Lingua Chananæa*, ait Hieronymus, *inter Ægyptiam & Ebræam media est, & Ebrææ magna ex parte confinis*. Liquido patet id ex nominibus locorum & gentium, quas illuc advenientes Ebræi reppererunt: Ebraica siquidem ea plane sunt. Ut reliqua prætermittam argumenta, quibus hoc ab aliis jam satis superque probatum est. Nam quid opus est argumentis & disputationibus, cum dubitationem omnem præcidat Isaias: *In die illa*, inquit, *erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum*. Linguam Chanaan hic Ebraicam significare consentiunt Interpretes universi. Ergo, juxta Isaiam, lingua Chanaan Ebraica ipsa lingua est. At ab Assyria sive Chaldaica discrepasse Ebræam multa probant: velut notatio illa Mosis, qua *Acerorum testimonii* à Labane & Jacobo erectum, ab illo quidem vocatum significat *יגד שׂהדוּתָא*, *Iegar sâhadutha*; ab hoc autem *גלעד*, *Galaad*. Et tamen Laban ille erat de stirpe Semi, & Jacobi consanguineus. Rabfacen præterea Assyrium Ebraice Ebræos alloquentem rogant horum primores, ut se alloquatur Assyria lingua, ne à populo intelligatur. Jeremias quoque Ebræis exitium impendere à Chaldæis vaticinans: *Ecce ego*, inquit, *adducam super vos gentem de longinquo, domus Israël, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquetur*. De eadem gente ait Isaias: *In loquela labii, & lingua altera loquetur ad populum istum*. Item Baruch: *Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius lingua*. Pueros etiam Ebræos jubet Nabuchodonosor instrui literis & lingua Chaldæorum. Tum verba illa, Mane, Thekel, Phares, Ebraice descripta, neque legere potuit Chaldæus ullus, neque intelligere: Daniel vero facile perlegit. Non quod alio ordine dispositæ literæ essent, quam quo solebant collocari, uti somniavit Abrabaniel, sed quod multum differrent Ebraica lingua & Chaldaica. Plurima Chaldaice scripta extant à Daniele & ab Esdra, quæ loquelæ hujus ac Ebraicæ discrepantiam patefaciunt. Denique discrimen literarum utriusque gentis, Ebrææ & Assyriæ, linguarum quoque discrimen ostendit. Literas antiquas Ebraicas intelligo, quæ Samaritica vulgo appellantur, & ante captivitatem Babylonicam in Ebræa gente vulgares fuerunt. Ex his efficitur, vel linguam sanctam in familia Semi & Eberii puram & integram non perseverasse; vel linguam Ebraicam, sanctam illam & primigeniam non esse. Efficitur quoque necesse habuisse Abrahamum, cum venit in Chananæam, popularem gentis hujus linguam condiscere, à patria lingua sua Chaldaica discrepantem. Unde Hieronymus, *Nisi forte*, inquit, *juxta quorundam opinionem duas Abraham linguas & Ebræorum & Chaldæorum scisse dicamus*. Atque hinc factum puto ut Ebraicæ linguæ inventor Abrahamus à nonnullis creditus sit; quia nempe linguam hanc primus posteris suis tradidit, cum aliam à majoribus accepisset. Hinc factum quoque ut lingua hæc dicta sit Ebraica; ab Abrahamo nimirum, qui à transfuso Euphrate dictus est *עברני*, *עברני*, (quemadmodum & Niger Idumææ rector, ut docet Josephus, quod genus ex regione Transjordanensi duceret:) non vero lingua Joseph. de bell.

Probatum argumentis.

Orig. libr. 3. contr. Cels.

Hieron. in Isa. 19.

Isa. 19. 12.

Gen. 31. 43.

Jerem. 5. 15.

Isa. 28. 11.

Bar. 4. 15.

Hier. in Dan. 1. 4.

Gen. 14. 13.

Adami, vel Sethi, vel Semi appellata est, ita ut debuisset appellari, si Adamum, vel Sethum, vel Semum auctorem habuisset. Factum hinc quoque dicerem, post Josephum & Eusebium, ut scripserit Chæcilus Poëta, Solymos, hoc est ut ipsi interpretantur Judæos Hierosolymitanos, Phœnicio sermone loqui;

ἡλώσσαν ἰδὲ φωνίαν τῶν συμμάχων ἀφίεντες,

non vero Phœnices Judaico; nisi doctæ & solerter demonstrasset Cunæus, & post eum Bochartus, Pisidas Chæcilum, non Judæos notasse. Quod autem opinatur Josephus Scaliger, quem proxime asseclatur Johannes Seldenus, ex Assyria lingua Chananæam manasse per colonias illinc in Phœniciam deductas; atque Assyriam demum linguam, propter frequentem aliarum gentium usum & commercia crebra negotiatorum, pristinam integritatem amisisse, quum Chananæi interea incorruptum linguæ Assyriæ nitorem retinerent, raro ad eos commœnantibus peregrinis; id sane gratis dicitur, nec ullo argumento vel cujusquam auctoritate firmatur: neque sane probabile est. Præterea si ante Abrahamum jam adulteratam fuisse dicas Assyriam linguam, le est. Præterea si ante Abrahamum jam adulteratam fuisse dicas Assyriam linguam, quod dixit Scaliger, neutiquam constabit ratio: nam à linguarum confusione ad Abrahami ortum, vix sēsquisæculum numeres, juxta receptissimam sententiam: quo spatio quis tantam mutationem illatam credat, quanta fuit? Sin post Abrahami perfectionem in Chananæam evenisse hoc dicas, ut dixit Elias Levita, hærebit itidem aqua; nam ab exitu Abrahami ex Haran, ad Jacobi discessum ex eodem loco à Labane, non toti ducenti effluerunt anni; quo intervallo tantam corruptelam pati non potuit Assyria lingua, quicquid opponat Seldenus, quantam fuisse necesse est, ut

Jud. libr. 2. cap. 47.
Chæc. apud Joseph. libr. 1. cont. Apion. & Euseb. Præp. libr. 9. cap. 9.
Con. De Ier. Ebr. libr. 2. cap. 18.
Boch. Chan. libr. 1. cap. 6.
Scalig. Epist. 24. & 162.
Seld. De Dis. Syr. Proleg. cap. 2.

Elias in Præf. ad בתורנות.

Seld. De Dis. Syr. Proleg. cap. 2.

Acerum testimonii tam diversis nominibus appellarent Jacob & Laban. Gratis quoque & sine auctore pronuntiant alii, Semum aut Eberum Babelicæ conspirationis participem non fuisse, atque hanc propterea à Deo mercedem tulisse, sanctæ ac primævæ linguæ sibi, posterisque retinendæ prærogativam. Nam si id fuit pietatis præmium, cur Judæi post Babylonicam captivitatem, cur Christus ipse demum & Apostoli eo fraudati sunt, cum eo interea Samaritani impii & perduelles fruerentur? cur ipse Esdras, vir sanctus, & Judaicæ religionis consultissimus, præcis ac sanctis characteribus repudiatis, novos & profanos ascivit? Egregiam vero mercedem; quam Chananæi, gens detestabilis & à Noacho execrationibus devota, perinde ut Semi posteri consecuti sunt. Respondent Adversarii factum id, non in Chananæorum, sed in Abrahami posterorumque ejus gratiam, quo minori negotio inter Chananæos conversari & peregrinari posset. Quorsum ergo nec in Ægyptum lingua illa transfusa est, quo Abrahamus quoque, ac deinde Jacob cum filiis, & tota Israelitarum gens tot annos mansura erat? Quorsum Babylone contaminata est, ut volunt, quo dispergendi erant Judæi Chaldaicæ linguæ plane inscii?

Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. Grot. in Gen. 11. 1.

IV. His animadversis facile discutuntur argumenta Adversariorum. Ebraicæ esse aiunt originis nomina propria hominum & locorum, quorum ante gentium *Ἰσραήλ* meminit Moses, proindeque receptam tum & vulgatam fuisse Ebraicam linguam. Respondet Grotius nomina illa Ebraico sermone à Mose esse expressa, Ebræorum gratia, in eundem significatum, quem in primæva lingua obtinuerant: cujus mutationis exempla affert complura; velut illa è Curtio, milites quosdam à Persis vocatos esse Immortales; Chiliarchos vero, eos qui mille militibus præessent: quas voces aliter extulisse Persas haud dubium est; Clupeam præterea appellasse Latinos, quæ Aspis dicebatur; Pithecusam & Ampelusiam Græcos appellasse, quæ Punica nomina habebant ejusdem notionis; & Græcos Scripturæ Interpretes nomina quædam Ebraica locorum Græce reddidisse. His addo Vulgatæ Scripturæ sanctæ Interpretis exemplum, qui istud exponens: *Hæc vocabitur וְשֵׁי, quoniam וְשֵׁי sumta est: eandem originationem nominibus Latinis expressit: Hæc vocabitur Virago, quoniam de Viro sumta est.* Isaacum, cujus nomen Ebraicè *יִשָּׂא* sonat, *Ἰσαάκ* appellat Alexander Polyhistor, Esau, cui & Edom, hoc est Rufo nomen fuit, Erythras à Græcis dictus est. Og, qui fuit rex Basan, & id nomen habuit ab ustione seu coctione, juxta nonnullos Græcis Typhon est appellatus, quæ dictio ejusdem est significationis. Qui Cephas à Christo nomen habuit, Petrus à Græcis est nuncupatus. *Πλάτων* Latinis nominatur Dis; Carthago, Græcis Carnepolis; Rhodos, Ophiussa. Picti vocati sunt à Romanis, qui Britanni à suis; eadem significatione, ut docuit Camdenus. Philonis subditivi Brevarium Ebraicè reddens R. Azarias, Philonem appellat Jeditæum, quæ vox idem valet. Scribit Plato in Critia, Solonem in locum Ægyptiorum nominum Græca nomina in carminibus suis supposuisse. Omnem vero contradicendi ansam præcidit ipsum Mosis nomen, quod purum putum Ebraicum est; & tamen ex Ægyptio ductum est, quod ipsi primum impositum fuit. Nemo enim, opinor, finget sibi Ægyptiam puellam, Pharaonis filiam, Ebraicæ, ut verisimillimum est, ignaram linguæ, Ebraicum nomen

Gen. 2. 23.

Alexand. Polyhist. apud Euseb. Præp. Evang. libr. 9.

Camd. in Britann.

nomen ex Ebraica lingua peritum Mosi tribuisse. Sic enim ipse de se: *Quem illa ad-*
opravit in locum filii, vocavitque nomen ejus, Moyses, dicens, Quia de aqua tui cum. Exod. 1. 10.
 Observavi superius scripsisse Aben Ezram Mosi Ægyptium nomen fuisse *Monios*, at-
 que hujus nominis Ebraicam interpretationem esse *Moses*: quam sententiam auctori-
 tate libri Ægyptii De agricultura, & Græcorum tuetur. Hoc cum parum intellige-
 ret R. Isaac Arabaniel, Mosem à matre sic dictum censuit, non à filia Pharaonis;
 prorsus contra mentem Scriptoris sacri. Insignis in eo genere fuit Aquila Scripturæ In-
 terpres, qui significationes propriorum nominum sæpe respexit & repræsentavit. Paris
 nominum permutationis illustre edidit exemplum patrum nostrorum memoria Jaco-
 bus Augustus Thuanus, nobilis Historicus, qui nominum propriorum significatum
 Latina lingua fere retulit. Præterea quoniam in nominum Ebraicorum originationi-
 bus & veriloquiis vis inerat ac sensus cognitu utilis, & Ebræis ad virtutem infor-
 mandis opportunus, ea idcirco consecutus est Moses, nec rem populo Dei condu-
 cibilem insuperhabendam duxit, quam alias fortasse neglexisset, & reipsa neglexit,
 cum Ægyptia nomina, aliave externa referret, quorum nulli futura esset usui inter-
 pretatio. Quippe sanctæ illius gentis intererat scire, Adamo, exempli causâ, à terra
 nomen factum, ut omnes meminissent conditionis humanæ, cum primus hominum
 omnium parens terræ filius fuerit. Atque id etymon Latina quoque lingua exprimit,
 homini ab humo appellationem arcessens. Origenis auctoritate fulciri potest hæc
 responsio. Docet eis quippe in Epistola ad Africanum, Græcos Interpretes *παρονο-*
μα, si quæ in Ebraicis occurrerent, similibus *παρονομασις* Græcis, diversâ licet signifi-
 cationis reddidisse: & *παρονομασις* inter *αριον* ac *αριον*, & *λιον* ac *λιον*, quæ occur-
 runt in historia Sufannæ, excogitatas fuisse ab Interprete Græco, ut aliis *παρονο-*
μασις, quas in alterius significationis vocibus Scriptor Ebræus proposuerat, ex æquo
 responderent. Exemplum in Latina loquela dat Hieronymus, in Præfatione ad Da-
 nielem: *Cujus rei, inquit, nos intelligentiam nostris hanc possumus dare; ut, verbi gratia,*
diciamus de arbore ilice dixisse eum, ilico pereas: & a lentisco, In lentem te comminuat An-
gelus; vel, Non lente pereas; aut, Lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem; sive aliud
quid ad arboris nomen conveniens. Simile quid nos in reddendis nominibus propriis à
 Mosè factum dicimus.

V. Secundo argumento, quod ducunt Adversarii ex antiquis variarum gentium *Secundum*
 appellationibus, ex Ebraica lingua plerumque derivatis, occurrere promptum est. Nam *argumentum.*
 primum certum est plurima variarum illarum gentium nomina quæ habet Moses, ni-
 hil plane in Ebraica lingua significare. Deinde probabile est Mosem nomina illa exotica,
 ad linguæ suæ inflexionem & modum fere accommodasse, quemadmodum vulgo fieri
 solere notum est. Hunc morem præ cæteris habuerunt Græci. Hi Rhodum, Samum,
 Naxum ita extulerunt, quasi à *ῥόδον*, *σάμος*, *ναξου* derivata essent, Italiam quasi ab
ἰταλός, Phœnicæ quasi *ἰταλὸν τῶν φοινίκων*, Byrsam quasi *ἰταλὸν τῆς βύρρας*, Thebas quasi *ἰταλὸν τῆς*
θεσσαλίας, ἰταλὸν τῆς ἀρμενίας τῆς βοός, Diu Socotoram quasi à Dioscoride, torrentes Ce-
 dron & Cifon quasi *ἰταλὸν τῆς κέδρων* & *ἰταλὸν τῆς κισσῶν*. Similiter Moph recoxerunt in
 Memphin, quæ vox Græcam originem sapit; Pibeseeth in Bubastum. Eadem fuit &
 Romanorum ratio: hi Latium quasi Latine originis nomen formarunt, quod in eo
latuerit Saturnus; Siciliam, quasi *Sicilitam*, hoc est divisam, sive ut loquitur Mani- *Manil. libr. 4.*
 lius, *precisam*: quæ tamen origines ab aliis repudiantur. Simile quoque in alterius
 generis nominibus è materna lingua derivandis studium & affectationem deprehen-
 das. Saturnum ita censent appellatum, quod *saturretur annis*, cum alii deriveut à *סתר*,
occuluit; Jovem à *juvando*, alii à *יהוה*; Cererem à *cerendo*, alii à *כרש*, *fructus Luna*
vi protrusus; Janum ab *eundo*, cum sit, ut superius notavi, à *ἰανός*, qui genitivus est
τῆς ἰαν, quod Æolicum est pro *ἰανός*, *ἰανός*. Inde & *ἰανός*, unde Latinum *Juno*, quod
 à *juvando* itidem alii arcessunt. Vestam Ovidius nuncupatam vult, quod *vi sua stetit*; *Ovid. libr. 6.*
 Isidorus quod herbis *vestita* sit, cum sciamus tamen factum id nomen ab *ἰστία*, hoc à *Fall.*
 Chaldaico *אשתא*, illud ab *אש*. Multus est in iis veriloquiis Cicero, multus & Var- *Incl. Orig. libr.*
 ro; parum uterque etymologicæ artis peritus. Quæsiuisses à Goropio Becano vo- *8. cap. 11.*
 cabuli alicujus etymon, recurrisset ad Brabantinas & Cimbricas origines; consuluis-
 ses Bochartum, Ebraicas proposuisset: & tamen unica est vocabuli hujus origo. Adeo
 facilis est hac in arte lapsus, parata & proclivis offensio. Probandus quidem est &
 laudabilis eorum conatus, qui nominum Geographicorum rationem peruestigantes,
 ad Ebraicam potissimum linguam, utpote antiquissimam, & quoquo versus disseminatam,
 & per varias linguas late patentem respiciunt; modo conjecturas non plus quam con-
 jecturas valere velint; nec quod in duobus, si forte, tribuere successerit nominibus,
 ad reliqua æque prorogare se posse sperent; caveantque ne aliqua syllabarum & so-
 norum concentione decepti, sibi ipsi fucum faciant. Hac cautione quicumque se mu-

niverint, tum vero aperte cognoscent, quam infirmum ex hujusmodi originationibus procudatur argumentum, ad nimiam linguæ Ebraicæ vetustatem comprobendam.

Tertium argumentum.

VI. Hæc quæ dixi ostendunt argumenti levitatem, quod Deorum Ethnicorum nomina, ex Ebraica, ut volunt, lingua detorta subministrant; nam ex notationibus illis nominum pleræque itidem valde incertæ sunt, & si quæ certæ sunt, proflexerunt illa nomina à Chananæa lingua, sive Ebraica, per commercia & colonias Ægyptiorum & Phœnicum, quæ fere fuerunt Abrahamo recentiores. His gentibus bona Græcicæ Theologiæ pars accepta referenda est, & Græcorum Deorum complures Mose recentiores esse merito scripsit Clemens Alexandrinus; & nos Mosem ipsum eos esse satis probavimus. Græcorum autem numinibus recentiores sunt etiam gentium occidentalium Dii: nam quicquid istis vetustius jactant, nugæ sunt, & fabulæ meræ, quarum in veteribus memoriis indicia extant omnino nulla.

Clem. Alex. Strom. 1.

Quartum argumentum.

VII. Ex eorumdem Phœnicum peregrinationibus factum est, ut in Occidente multa extiterint Ebraicæ vestigia. In Oriente vero tot bella gesserunt Israëlita; tot incursionibus lacessiti sunt à vicinis gentibus; tot *μετοικιστῶν* & *Ἰσραηλιτῶν* in Ægyptum, in Babyloniā, & Assyriam disseminati, ut minime mirum sit linguam Ebraicam cum ipsa gente quaquaverfus se diffudisse; ac proinde corruit quod inde constat est quartum argumentum. Adde linguarum diversitatem tantam non fuisse, ut omnis omnino illarum affinitas extincta sit. Constituerat Deus universalem illam linguam ita perturbare, uti opus inceptum Babelicæ turris intermitteretur. Satis ad id fuit alterum alterius loquelam non intelligere. Quantalibet autem Chaldaicæ, Arabicæ, Ægyptiacæ, aliisque cum Ebraica intercedat affinitas, nihilo magis tamen qui unam recte norit, omnes noverit. Purima vocabula Persicæ & Germanicæ linguæ communia observantur viri docti; plurima quoque Græcæ & Germanicæ non unam tamen ex altera provenisse quisquam opinor, dixerit. Hinc denique facile se expedient, qui primævam linguam divisam in omnes linguas ac dispersam fuisse statuunt, tum cum ea exortæ sunt: nemini enim non apertum erit ac perspicuum, unde contigerit ut aliquam cum aliis omnibus linguis affinitatem videatur Ebraicam retinere. Quod autem scripsit Hieronymus, linguam Ebraicam omnium linguarum esse matricem, nimis late patet, & angustius concludendum est, intra eas videlicet linguas ac gentes, quarum auctores Chananæi habendi sunt.

Hier. in Soph. cap. 3.

Quintum argumentum.

VIII. Postrema ratio ab Ebraicæ linguæ simplicitate & castitate deprompta, facili negotio retunditur: nam cum aliquam ipsi cum aliis linguis cognationem esse constet, puta cum Chaldaica & Arabica, quæ potius voces communes ex illa in has, quam ex his in illam transiisse demonstrabitur? Nam quod aiunt *מלך* prius esse quam *מלכא*; neque ut hoc ita esse probent rationem afferunt, neque ullam quæ id persuadeat ego video. An quod hoc est illo litera una longius? Ergo Latinæ voces, *mors*, *fors*, *sub*, *ancilla*, antiquiores sunt illis unde ortæ sunt, *μῆρς*, *ὄρεσ*, *ῥα*, *ἀφροδῖος*; & Gallicæ voces, *tempus*, *corpus*, *ail*, *sens*, *fouir*, *ouir*, *cruel*, antiquiores illis, *tempus*, *corpus*, *oculus*, *sensus*, *fodere*, *audire*, *crudelis*: quod falsum tamen est.

De origine literarum Samaritanarum & Judaicarum.

IX. Ebraicas literas, sive characteres, dixi esse duplicis generis; Samaritanos, quorum auctorem alii Sethum, Abrahamum alii esse putant; & Judaicos, quos Efdras, non sine Synagogæ magnæ, uti quidem reor, auctoritate ac nutu, captivitatis Babylonicæ temporibus ad describenda sacra Volumina usurpavit, desitis Samaritanis qui hætenus inter Ebræos fuerant in usu. Ego vero de elementis Ebraicis non aliter ac de Ebraica lingua sentio, prisca nempe illa, quæ Samaritana appellantur, mera esse Chananæa, usque tum primum usum esse Abrahamum, cum in Chananæam venit, & regionis illius linguam didicit; ac ea demum posteris cum lingua tradidisse, abolito Assyriarum literarum & linguæ usu, quas ad hoc tempus usurpauerat. Ante Diluvium, vel confusionem Babelicam, scripturæ & literarum usus repertus sit, necne, incertum relinquo; adeo obscura res est, & argumenta levia, quibus probatur vel refellitur. Postquam turbata est hominum loquela ac divisæ, tum vero ad notandos animi sensus & exprimendas voces, adhibitos reor characteres diversis temporibus, prout singularum gentium necessitas & ingenii largitor usus postularat; sive jam ante usurpationem soliti essent, sive jam tum primum reperti. Pristinæ vero elementa, quæ ante Babelicam confusionem in usu fuisse dicuntur, quoniam incertum est an aliqua tum fuerint, eo etiam incertius est quid illis factum sit: nec sine temeritate & reprehensionis periculo affirmaverit quisquam, vel ea exolevisse, vel in gentis alicujus usum velut hæreditario jure transiisse. Quocirca merito dubitat Augustinus, an satis probari possit Ebræas literas à primis hominibus fuisse inventas, Noacho deinde traditas, ad Abrahamum demum ejusque posteros fuisse transmissas. Sua ergo elementa habuit Assyria gens, sua etiam Chananæa. Illis cum assuevisset à pue-

August. Quest. 69. in Exod.

ro Abrahamus, Chananæis uti cœpit, cum in Chananæorum regionem venit; nec eorum abjecerunt usum Abrahami posterum, quoad in Chaldaeam traducti præcos Assyriorum characteres resumerunt. In eam sententiam his adducor argumentis. Græcos à Phœnicibus, seu Chananæis literarum characteres accepisse, auctoritate Herodoti, aliorumque complurium satis constat. Atqui tanta est Samaritanos inter characteres & Græcos similitudo, quam ob oculos posuit Josephus Scaliger in erudita dissertatione de literis Ionum, ut manifestum sit ad illorum exemplum Græcos esse formatos. Unde efficitur Samaritanos seu præcos Ebraicos eosdem esse ac Chananæos. Patet præterea ab Assyriis elementis differre Samaritica: nam vel ipso inspectu tanta apparet utrorumque discrepantia, ut aliquando fuisse eadem minime credi possit. Nec enim tantis mutationibus obnoxii sunt characteres literarum, quantis linguæ ipsæ, cum sint certis ductibus & figuris circumscripti ac determinati. Major autem Ebraicæ linguæ seu Chananææ cum Assyria intercedit affinitas, quam literis ipsis; quæ si tantillum quid habere videntur similitudinis & cognationis, id ab Ebraeis ipsis illatum reor, quorum manus Samaritanis literis insuefactæ cum Assyrias asciscerent, pristinos ductus non ita dediderunt, ut non ad eos etiam in vitæ flecterentur; atque ita Chananæos & Assyrios characteres coaluisse in Ebræos hodiernos, quemadmodum Chananææ & Assyriæ linguæ permissio, post captivitatem Babylonicam, Aramæam seu Syriacam linguam peperit. Quo sensu dixisse videtur Hieronymus Esdram Judaicas literas reperisse, ut pote ab Assyriis paulum diversas, Chananæarum vero valde dissimiles: quarum Judaicarum usum præ cæteris invexit Esdras, clarissimus illa ætate inter Judæos Scriba, & Legis Doctor ac reparator: accedente florentissimæ Synagogæ, quæ Magna appellabatur, imperio, sine quo nec id attentasset Esdras; nec si fecisset, successum res habuisset. Huc adde tralatitiam fuisse & per vulgatam multorum e Veteribus sententiam, Phœnicibus literarum inventionem debere, nedum literas ipsos ab aliis accepisse. Cum ergo Samaritani characteres, quos ab Abrahami ætate Ebræi usurpaverunt, sint Chananæorum perfimiles, vel potius iidem, ab Assyriis vero prorsus diversi, utrum verisimilius esse dicendum est, eos ex Assyria in qua non fuerunt in Chananæam in qua fuerunt detulisse Abrahamum, & nepotibus transmisisse: an potius advenientem in Chananæam, gentis illius cum qua conversaturus erat, linguam ac scripturam didicisse, patriæ linguæ ac scripturæ usu tantisper intermisso? Nec Diodorum moror, qui Phœnices literas accepisse scribit à Syris, quibus quidam Assyrios illic significari volunt, ego vero Ebræos ipsos interpretor, Mosem nempe, aut Abrahamum, quos literarum inventores falso plerique existimant. Unde Eusebius, *ἰστορίῃ*, inquit, *ἡ ἀρχὴ τῆς ἐβραϊκῆς γραμμικῆς ἐπινοήσεται ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως. ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ ἐβραϊστὴν, τὴν γὰρ ἰσραὴλ οὐκ ἔδειξε οὐδὲν ἄλλο.* Sunt vero qui Syros literas primos reperisse dicant. Syri sane hi, fuerint Ebræi, qui Judæam Phœnices vicinam colunt. Hinc Eupolemus, ut sæpe jam dixi, Mosem Judæis literarum usum tradidisse docuit, Judæos vero Phœnicibus. Quæ à vera prorsus ratione repulsa sunt.

X. Plane vero aspernamur deliria Rabbiorum, qui ut Samaritanæ scripturæ eriperent gloriam sanctitatis, & in Judaicam hodiernam qua utuntur transferrent, nihil non moliti sunt. Quidam affirmare ausi sunt Judaica scriptura exaratam primum fuisse Legem & reliquos deinde Libros sacros; ac sanctam fuisse scripturam hanc, & rebus sanctis destinatam; Samaritanam vero profanam, & in rebus profanis à majoribus suis usurpari solitam; cujus intermisso in Babylonia usu Judaicam solum retinuerint. Sic R. Obadias de Bartenora, sic R. Jacob in Oculo Jacobi, sic R. Juda Muscato in librum Cozri, sic R. Azarias in Meor enaiim, sic alii bene multi. Probationes opinionis hujus solidas afferunt omnino nullas, nec vero quas afferant ulla habent; tantum somnia sua sic tanquam *νέκρας δόξας* valere volunt. At Thalmudistæ Angelum scripturæ hodiernæ auctorem fingere maluerunt. Eum enim qui inter Baltassaris epulas muro verba hæc inscripsit, Mane, Thegel, Phares, hodierno Judæorum characterem usum tradunt, hunc suis Danielem tradidisse, Esdram vero Libros sacros eo postmodum descripsisse. Sic & R. Selomoh Jarchi, & R. Samuel Japhe in libro cui nomen est Pulcher visu. Addit ille characterem hunc statim didicisse, non Judæos solum, sed Assyrios quoque; nec enim Samaritanum fuisse, aut Assyrium, sed prorsus novum & ab Angelo inventum. Nempe pudebat Rabbios scripturam ab Assyriis accepisse: quod ne faterentur, omnia mendaciis suis miscere maluerunt. Verum cum in tribus dictionibus, Mane, Thegel, Phares, Angeli manu ad murum exaratis, non omnes reperiantur Judaicæ literæ, ecquem reliquarum auctorem jaetabunt? Valeant ergo cum suis deliramentis Rabbini: nos certis insistentes vestigiis, non ἀσεβησάντων, nec temere errantes veritatem sectamur.

Herodot. lib. 5. cap. 58.

Hieron. Prol. Galeat.

Diod. lib. 5.

Euseb. Præp. lib. 10. cap. 5.

Eupol. apud Clement. Alex. Strom. 1.

Refelluntur argumenta Rabbiorum super iuris que.

Obad. in Misn. tract. 177. sect. 4. Num. 5. Cozri cap. 68. Azar. Meor. en. Part. 1. cap. 68. Thalm. in Sanhedr. sect. 2. & ibi R. Selom.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

I. Refelluntur argumenta adversus *מִשְׁנֵי תוֹרָה* librorum Mosis. II. Primum argumentum. III. Secundum argumentum. IV. Tertium argumentum. V. Quartum argumentum. VI. Quintum argumentum. VII. Sextum argumentum. VIII. Septimum argumentum. IX. Octavum argumentum. X. Nonum argumentum. XI. Decimum argumentum. XII. Undecimum argumentum. XIII. Duodecimum argumentum. XIV. Decimum tertium argumentum. XV. Decimum quartum argumentum. XVI. Decimum quintum argumentum. XVII. Decimum sextum argumentum. XVIII. Decimum septimum argumentum. XIX. *Leviticule* quedam mende Pentateuchi ac reliquorum etiam *Scripturæ sacræ* librorum Codices infederunt.

Refelluntur
argumenta
adversus
מִשְׁנֵי תוֹרָה
librorum
Mosis.

Euseb. De vit.
Conit. libr. 1.
cap. 11.

Syst. Præad.
libr. 4. cap. 1.
Hobbes. Le-
viath. cap. 33.

Primum ar-
gumentum.
Euseb. Theolo-
gico Pol. cap.
3.
Deut. 1. 1.

Levit. 3. 8.

I. CUM ea sit demonstrationum ratio, ut veritatis inquisitione ac inventione contentæ, contrariis argumentis respondere negligant, idque merito, quoniam simplex est ac unica veritas, eaque reperta ac demonstrata, quæcunque opponuntur, falsa esse necesse sit; ego jure hoc poteram uti, & postquam ex principis nostris genuinos esse Mosis libros recte conclusi, contrarias rationes aspernari, & labore responsionis superfedere. Verum quoniam plurimis de facto quæstionibus constant argumentationes nostræ, proindeque nonnullis sunt difficultatibus obnoxia, colligemus rationes aliquot, quibus impugnatur Pentateuchus Mosis; non eas quidem quæ obiciendo sæpius ac repellendo jam pridem contritæ sunt, sed recentiores quasdam & novissime inventas; vel jamdiu quidem objectas, nondum tamen pro eo ac merita sunt dilutas & confutatas. Multos enim sua ætate extitisse testatur Eusebius, à quibus Mosis historia, falsa & belle excogitata credebatur. Prodiit vero nuper è tenebris in lucem Tractatus, uti præ se fert, Theologico-Politicus, cujus Scriptor philosophandi libertatem affectans, non solidæ tantum pietatis, & sinceræ Theologiæ, ac totius Christianismi fundamenta convellit, sed sanam etiam Politicam ac rectam Philosophiam funditus labefactat, planeque eo inclinat, ut exitialem ac pestiferam & nimis hac ætate contagiosam Deistarum, ut vocant, hæresim tueatur. Res esset operæ levis & exigui laboris, vanitatem & impietatem scriptiois hujus merita confutatione retundere: sed quoniam nobis ab instituto in præsentia divertere non licet, aliquas tantum ejus partes quæ ad nostrum pertinent propositum adoriar, & suam facris Codicibus dignitatem, quæ hac oppugnatur lucubratione, defendere conabor. Quoniam autem omnia undecunque adversus Mosem collegit venena, & partem argumentorum subministrarunt ipsi Aben Ezræ Explanationes, partem Systema Theologicum ex Præadamitarum hypothese, perniciosum itidem opus, sed cujus virus salubri poenitentia Auctor eluit, partem etiam Thomæ Hobbesii Angli Leviathan, omnium argumenta una opera discutiam.

II. Principio igitur Aben Ezræ testimonium profert Scriptor Theologo-Politicus, quo testimonio sex argumenta continentur adversus Mosaici Pentateuchi *מִשְׁנֵי תוֹרָה*. Primum petitur ex his verbis Deuteronomii: *Hæc sunt verba quæ locutus est Moses ad omnem Israël trans Jordanem.* Hæc, inquit, si scripsisset Moses, non trans Jordanem, ut hic & alibi etiam in Deuteronomio, sed *cis Jordanem* scribere se notasset, quippe qui Jordanem non transgressus sit: at liquet Deuteronomii Auctorem, quem Esdræ esse censent, in Terra sancta fuisse, cum hæc scriberet; cujus habita ratione Campes tria Moab, in quibus Moses extremum ad Judæos verba faciens Legem iteravit, sunt trans Jordanem. Ad argumenti hujus levitatem cognoscendam consulenda sunt Ebraica, quæ habent *בעבר*; hoc est ad verbum, *in transitu*; quæ locutio aliquando citeriora, aliquando ulteriora designat: quemadmodum & vox *עבר*, quando vim præpositionis assumit, non solum *trans*, sed & *cis* sonat: nec aliud habent vocabulum Ebraei, quo citeriora denotent. Hinc Pagninus: *Fere, quum cis intelligunt, dicunt בעבר; quum trans, מעבר.* Exponunt quoque *cis* & *trans* Schindlerus & Buxtorfius. Rem probabimus exemplo. Capite Deuteronomii tertio Moses res gestas Israëlitarum narrans, *Talimusque*, inquit, *illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant ירדן בעבר*, hoc est, *cis Jordanem*; nam Amorrhæi illi reges, Og nempe rex Basan & Sehon rex Hesebon, ratione habita Mosis scriben-

tis, erant cis Jordanem: Inde fit ut pluribus Deuteronomii locis, post *יבער הירדן* & *עבר הירדן*, subjungatur, ad orientalem, vel, ad occidentalem partem; ad vitandam nimirum ambiguitatem, & apertius designandam, vel ceteriorem, vel ulteriorem partem.

III. Secundum argumentum ex his Aben Ezra verbis depromitur: *Modo intelligas mysterium duodecim*. Quorsum hæc pertineant, intelligere se negat Auctor Tractatus Theologico-Politici, sed tamen significare coniectat, vel Aram in monte Hebal à Josia exstructam ex mandato Mosis, quæ juxta Rabbiorum somnia lapidibus duodecim constabat, cuique lex Mosis fuerat inscripta. Atqui, inquit, tam exiguo spatio Pentateuchus inscribi non potuit, unde sequitur Legem Mosis non esse Pentateuchum. Vel notari suspicatur duodecim Maledictiones vicesimo septimo Deuteronomii capite memoratas, quas, inquit, fortasse credidit Aben Ezra, non fuisse in libro Legis descriptas, idque propterea quod Mosis præter descriptionem Legis Levitas insuper recitare illas Maledictiones jubet, ut populum iurejurando ad leges descriptas observandum asstringerent. Vel notari denique putat postremum Deuteronomii caput, quod versibus continetur duodecim, & quo narratur Mosis interitus; proindeque ab alio quam à Mose scriptum esse tam caput illud, quam reliquum Pentateuchum. Ex hac opinionum varietate & inconstantia, conclusionis apparet inutilitas. Ad primam quod attinet, meminisset Disputator ille ingentes fuisse lapides, juxta verba Deuteronomii, quibus constabat Ara hæc Hebalitana. Quod autem ex Rabbiorum auctoritate duodecim eos fuisse vult, merito somnium hoc rejicimus; cui originem præbuerunt, ni fallor, duodecim illi lapides, quos de medio Jordanis alveo in castra Josie referri jussit. Meminisset præterea non univèrsum Pentateuchum, sed Deuteronomium duntaxat in Hebalitana Ara fuisse descriptum. Sic enim habetur in libro Josue: *Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël*. Videat nunc egregius ille libertatis philosophicæ vindex, quid inde adversus Pentateuchum possit concludere. Secunda opinio de duodecim Maledictionibus, quoniam mera coniectura est, meris innixa coniecturis, quibus nihil simile proferre debet, sed certissimis rationibus pugnare, quisquis antiquissimam & receptissimam sententiam tentat convellere, non responsione, sed risu excipimus. Tertia demum opinio, quæ his Aben Ezra verbis notari statuit versus duodecim postremi capitis Deuteronomii, quam frivola sit & inepta intelligunt ii, qui sacrorum Codicum per versus distinctionem Mose longe recentiore esse sciunt. Docet enim Elias Levita Legem omnem olim versum unicum fuisse, & à Magistris Tiberiadis, diu post Urbis excidium, divisam fuisse per versus. Mox autem argumentum refellemus, quod ex interitus Mosis narratione ad finem Pentateuchi adnexa oritur.

IV. Tertio argumento materiam subministrant hæc Deuteronomii verba è tricesimo primo capite: *Scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam Sacerdotibus filiis Levi*. Id volunt alterius esse Scriptoris, res à Mose gestas referentis, non Mosis ipsius. Equidem, ut verum fatear, argumenti hujus vim non video; nec enim intelligo, qui minus hæc à Mose scripta esse potuerint, quam illa capitis vicesimi noni: *Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi, ut scriberet cum filiis Israël in terra Moab*: & alia ejusmodi sexcenta, quæ passim in Pentateucho occurrunt, quibus de se ipse Mosis velut alia persona loquitur.

V. Hæc habentur duodecimo Geneseos capite: *Pertransiit Abram terram Chananæam, usque ad locum Sichem, usque ad Convallem illustrem: Chananæus autem tunc erat in terra*. Inde concludunt hæc à Mose scripta non esse: manifestum quippe esse Chananæum jam non fuisse in Chananæa terra, quo tempore hæc scribebantur: nam si fuisset, quorsum addidisset Scriptor, tunc fuisse in Chananæa, tempore nempe de quo scribit, cum etiam tum esset hoc tempore quo scribit? Atqui Mosis tempore nondum patriis finibus depulsi erant Chananæi. Minime igitur hæc Mosis adscribi possunt. Cui rationi ipse occurrit Aben Ezra; ait enim hoc commate significari, vel Chananæos jam tum in terra hac sedes posuisse, quando illuc venit Abram; vel aliud inesse rei huic mysterium, hoc est, jam his locis esse exterminatos, cum hæc scriberentur, proindeque Mosem auctorem non habere. En tibi igitur expositionis Aben Ezra disjuncta membra duo: vel, jam tum Chananæus erat in terra; vel, etiam tum Chananæus erat in terra: hoc est, *ה' אלהים הו' עו' תה' ע'ה' , ה' א'ה' ה' ע'ו' ת'ה' ע'ה'* quorum posterius, quoniam impietati suæ favet, arripit Theologico-Politicus Auctor; nos, quoniam veritati studemus, in priore acquiescimus. Nec enim sine causa notavit Moles Chanaanitidem terram jam tum invasisse Chananæos, cum illuc primum venit Abraham: quippe id ignorare poterat Chronologicæ rei imperitus Lector, cum vix quadringenti Chananæorum inter & Abrahami adventum intercesserint

anni: qui nisi monitus fuisset, cum qua deinceps gente victurus esset Abrahamus, obscuram tantum & intricatam rerum habuisset notitiam.

Quintum ar-
gumentum.
Gen. 22. 14.

Gen. 22. 14.

Gen. 22. 2.

Gen. 22. 8.

Sextum ar-
gumentum.
Deut. 3. 10, 11.

Syst. Præad.
libr. 4. cap. 1.
Tract. Theol.
cap. 8.

Thucyd. libr. 5.

Lamprid. He-
log. cap. 20.
Virg. Æn. 11.

Plin. libr. 33.
cap. 21.

Plutarch. Lu-
cull.

Plat. Pomp.

VI. Nascitur quintum argumentum ex vicesimo secundo capite Geneseos, ubi mons Moria appellatur *רַר יְהוָה יְרָאֵה*, *Mons Dominus videbit*; quo nomine tum primum vocari ceptum esse volunt, quando ædificationi Templi destinatus est: quod nonnisi post Mosem contigit. Unde sequitur librum hunc Mose recentiorem esse. At enim si quis negaverit tum primum appellatum montem *Dominus videbit*, cum extructioni Templi dicatus est, ruet Argutatoris nostri ratiocinatio. Et merito sane id negabitur: quid enim clarius his verbis: *Appellavitque Abraham nomen loci illius, Dominus videt*. Scio Hieronymum in Traditionibus Ebraicis, ex Ebraeorum doctrina, non ex sua, scribere montem Moriam exponi *Illuminantem & Lucentem*, & ut vertit Aquila Judæus, *αυτοφαις*, quia cum eum esse putent, in quo Templum extractum est, ibi putant esse Dabir, hoc est, oraculum Dei & Legem & Spiritum sanctum. Verum id sibi vult Hieronymus, Ebraeos cum Moriam interpretantur *Illuminantem*, ejusmodi interpretatione alludere ad rem nomine illo longe recentiorem, ædificationem nempe Templi, atque hanc esse causam, non nominis, sed interpretationis nominis. Caterum Hieronymus ipse & Symmachus eandem esse censent originem nominis *מריה* & nominis *יהוה יראֵה*, *Dominus videbit*, nempe *ירֵאֵה*, vidit: vertit enim Hieronymus, *ארע הַמְרִיָּה*, *terram visionis*; Symmachus, *τῆς ὀμιᾶσις*, à viso nempe Angelo & Hirco; at *Dominus videbit*, à responsione Abrahami ad filium: *Deus providebit sibi victimam holocausti, filii mei*. Quanquam non ignoro alias afferri nominis Moria interpretationes à Rabbiniis: sed hæc nihil ad rem. Ex hac porro voce *ירֵאֵה*, videbit, & altera *Salem*, nomen habuit Jerusalem: Salem enim Melchisedec regiam, ipsam esse Jerusalem pluribus probare possem.

VII. Ex tertio denique Deuteronomii capite sextum constat argumentum Aben Ezra: illic enim de Ogo Basanitarum rege differens Historicus hæc scribit: *Solus quippe Og rex Basan resisterat de stirpe gigantum. Mostratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis, ad mensuram cubiti virilis manus*. Auctor Systematis Præadamitici, eumque affectatus Auctor Tractatus Theologico-Politici, his contendunt indicari novitatem Scriptoris Pentateuchi: nam, inquiunt, si eum scripsisset Moses, quorsum Ogi proceritatem ex lecti ferrei magnitudine probasset Israëlitis, qui Ogum ipsum pugnantem, & casum deinde, ac humi jacentem conspexerant? Unde factum, ut lectus ille non in Basanide terra videretur, sed in urbe Ammonitarum Rabbatha, nisi ex temporum longitudine, quæ omnia mutare consuevit? Responso est in promptu, etsi Israëlitarum magna pars Ogum ipsum vel vivum, vel casum spectaverit, complures tamen ex ingenti eorum numero spectaculo huic non interfuisse; pueros, senes, feminas, ægrotos, absentes. Sciendum præterea non suæ solum ætatis Ebraeis, sed futuris etiam legem posuisse Mosem, & historiam scripsisse. Hos ergo ut de portentosa Gigantis illius mole faceret certiores, quæ creditu difficilis erat, lectum ejus prostare ait Rabbatha, & suis dictis fidem facere. Quod autem diuturnitatis argumentum esse putant, lecti hujus transvectionem ex Basanitica regione in urbem Ammonitarum Rabbatham, id Lectorum æquitati judicandum relinquo. Quasi non adversus Israëlitas præliaturus Og, & eventum reformidans, domesticum instrumentum & pretiosam suppellectilem in tuto collocare potuerit apud Ammonitas, quos sciebat Israëlitarum armis fore tactos: quasi Basanitidis regionis sectionem pro jure suo vendere non potuerit victor Moses, atque ita lectus ille ferreus ad Ammonitas pervenire.

Porro, ut id obiter moneam, non unum hoc extat testimonium apud Veteres, quo lectos ferreos in usu ipsis fuisse cognoscitur. Narrat Thucydides Thebanos excisis Plataeis, ex ære ac ferro illic repertis lectos fabricasse, quos Junoni dedicaverunt. Elagabalum quoque solido argento factos habuisse lectos & tricliniarios & cubiculares perhibet Lampridius. In aureo lecto tricliniari accubuisse Didonem videtur significare Virgilius, cum ait:

Auleis jam se regina superbis

Autæa composuit sponda.

Argentea trichina Punica & Deliaea Plinio memorantur. Quem morem, ut credere par est, ex Syria, in qua sita erat Basanitis regio, Elagabalus, & Dido, & Pœni attulerant. Est apud Plutarchum, Lucillum post debellatos Orientis reges Mithridatem & Tigranem, lectos aureos in triumpho inter manubias traduxisse. Scribit idem Iberum regem, lectum, mensam, & thronum, omnia aurea, ad Pompeium dono misisse. Quamquam & hunc morem multo ante Romani habuerunt. Carvilius Pollio eques Romanus primus inter suos argentum tricliniis addidisse traditur. Lectos quo-

que aureos fecit. Auctor Plinius. Aureo etiam lecto cubiculari Cæsarem in Bithynia fuisse exceptum notat Suetonius. Mentio fit & apud Scævolum, libro tertio Responsorum, grabati argento inaurato tecti. *Κάλυας* denique ἀρχαῖοις Veteres memorasse reperias. Quod idcirco refero, ut Interpretibus nonnullis reconditum aliquod mysterium hic apud Mosem anxie scrutantibus gratificer.

Plin. l. 33. c. 21.
Sueton. in Jul.
cap. 49.
L. 20. v. 8. D.
De instruct. vel
instrum. leg.

VIII. Sex illis argumentis ex Aben Ezra sumtis sua subnectit Disputator Theologopoliticus, quorum primum ab Auctore Systematis Præadamitici jam ante usurpatum arcessit ex his ejusdem capituli Deuteronomii verbis: *Jabir filius Manasse possedit omnem regionem Argob, usque ad terminos Gessuri & Machati, vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jair, id est villas Jair, usque in presentem diem.* Ex quibus postremis verbis concludit Disputator, longo post Mosi mortem tempore hæc esse scripta. Nos vero fateamur Scripturæ sacræ reparatorem Efdram, sicubi se darent obscuriores aut difficiliore loci, huc & illuc de suo nonnulla in Libros sanctos explicationis causâ infarsisse. Præterea cum tot descriptionibus propagati sint Codices sacri, ut nullius unquam libri tot extiterint exemplaria, quid mirum si quod alias sæpe evenit, factum hic quoque sit, & adtextæ ad oram à viris piis & doctis notæ in ipsum forte contextum irreperint? Hujusmodi locum hunc esse utique non negamus.

Septimum
argumentum.
Tract. Theol.
cap. 8.
Syst. Theol.
libr. 4. cap. 14.
Deut. 3. 14.

IX. Quoniam Auctor Pentateuchi de Mose ita loquitur, quasi alia persona sit, eumque variis præterea ornat elogiis, & ipsius prædicat laudes, ac vitia carpit, contra vero in Deuteronomio, ubi Legem ad populum recitans inducitur Moses, & gesta sua narrans de se ipse ex propria loquitur persona & ἀυτοπροσωπως; tum deinde post hanc narrationem alia denuo succedit persona, quæ reliqua Mosi acta ad ejus usque obitum persequitur; hinc octavum exurgit argumentum. Cui sic occurritur, supposititiam quoque dicendam *Κόρυ ἀνδραον*, supposititios Cæsaris Commentarios, & Josephi libros De bello Judaico, & ipsum Matthæi Evangelium, (uti hac ipsa ratione deceptus asseverabat Faustus Manichæus) in quibus Xenophontis, & Cæsaris, & Josephi, & Matthæi mentio fit, tanquam diversarum ab iis personarum: quod cum futile sit, futile illud quod adversus Mosaicum Pentateuchum objicitur. *Moris Scripturæ sacræ est*, inquit Gregorius Magnus, *ut ipsi qui scribant, sic de se in illa quasi de aliis loquantur. Hinc est enim quod Moyses ait, Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Hinc Johannes dicit, Discipulus ille quem diligebat Jesus. Hinc Lucas ait, quod ambularent duo ex discipulis in via, Cleophas, & alius.* Deinde: *Scriptores igitur sacri eloquii, qui impulsu sancti Spiritus agitantur, sic de se in illo testimonium, quasi de aliis proferunt.* Minime porro mirandum est, Mosem alias ubique de se tanquam ex diversa persona, & ἐπιπροσωπως locutum, propriam induere personam, dum ad Israëlitas verba facit in Deuteronomio: hic enim loquitur, illic scribit; atqui scribenti alienam quidem assumere personam licet, loquenti non licet, & ridiculum sane foret. Quod si virtutes suas jactare alicubi visus est, minime id quidem arroganter fecit, sed pro suo candore, quo fit ut errata ipse sua alias etiam ingenuè agnoscat. Sic Josephus Historicus sua sæpe merita decantat, Judæorum omnium prudentissimum esse se quandoque significat, cum & errores suos alias fateatur: nec idcirco tamen ab eo libros ipsius abjudices.

Octavum ar-
gumentum.

Augustin. adv.
Faut. lib. 17.
cap. 1.

Gregor. Magn.
Pref. in Job.
cap. 1.

Joseph. de bell.
Jud. libr. 3. cap.
14. & 24. & De
vita sua, sæpe.

X. Quod ad interitus Mosi, sepulturæ, & Ebraeorum luctus narrationem pertinet, & reliquorum quæ ad calcem Deuteronomii adtextæ sunt, unde nonum colligitur argumentum, pervulgata est omnium confessio, id vel à Josua, vel à Synagoga Magna, vel ab Efdra denique fuisse adjectum. Nam post solutam Captivitatem Babylonicam, & reversos in patriam Israëlitas, Efdra studio recognitos fuisse Libros sacros suo loco demonstrabimus. Minime vero probabilis videtur Josephi sententia, qui Mosem ipsum suam in literas mortem retulisse vult *ὅτι ἐπέβλην*, ne se propter virtutem à Deo raptum post obitum Israëlitarum opinarentur. A qua sententia non multum diversus abit Maimonides.

Nonum ar-
gumentum.

Joseph. Antiq.
libr. 4. cap. ult.
Maim. in tract.
De precib. &
ben. Sac. c. 11.

XI. Et limbo vero in contextum intrusa videtur vox *Dan*, hoc Geneleos loco, ubi dicitur Abraham hostes Loti persecutus esse usque *Dan*. Constat enim ex decimo octavo libri Judicum capite, longe post Abrahamum, & Mosem etiam, *Dan* appellatam urbem hanc, quæ prius *Lais* dicebatur. Vel ipse fortasse Efdras, dum Libros sacros recognosceret, vocabulum *Lais* sua ætate propter vetustatem & desuetudinem ignotum, trita & usitata voce mutavit. Etsi hac exceptione propositum argumentum satis refellitur, suspensionem tamen meam Lectorem non celabo. Ex duobus fontibus & rivulis *Jor* & *Dan*, Jordanis flumen & nomen coaluisse opinio est Hieronymi, & Philostorgii, apud Johannem Antiochensem *ὁ ποταμὸς τῆς Ἰορδάνου*. Id si sit, certe antequam urbi *Lais* nomen *Dan* indidissent *Danite*, alter fontium Jordanis *Dan* nomen habuit: nam Jordanis nomen *Dane* urbe vetustius est. Hunc ergo fortasse *Dan* flu-

Decimū ar-
gumentum.
Gen. 14. 14.
Jud. 18. 19.

Joh. Antioch.
apud Salm. in
Solim.

violium significavit Moses, cum diceret Abrahamum hostes usque ad Dan esse perfectum. Sed tamen in re incerta nihil pronuntio.

Undecimum XII. De nihilo est etiam, quod obicitur ex decimo septimo capite Exodi, ubi *argumentum* hæc extant: *Filii autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo alii sunt, usquequo tangerent fines terre Chanaan.* Nam cum aiunt hæc à Mose scripta dici non posse, quæ post ejus obitum contigerunt, ut liquet ex quinto Josuæ capite, nequam ad prophetiam facultatem Mosi à Deo concessam attenderunt. Erroribus enim quadraginta annorum addictos à se Israëlitas, Mosi & Aaroni multo ante præsignificavit Deus, ut indicat decimum quartum caput libri Numerorum. Ergo & jam tum id Mosi innotuisse, cum Manna è cælo depluit, credibile est. Hoc si minus verisimile esset, quod verisimillimum est, verba hæc ab Eldra, ut alia quædam, inserta diceremus. Prius illud responsum posteriori huic anteponebat Abrabaniel.

Duodecimum XIII. Similiter cum ait Moses Geneleos sexto capite supra tricimum: *Reges autem qui regnaverunt in terra Edom, antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi: Deo auctore prænoverat futurum ut aliquando Reges sibi præficerent Israëlitas.* Clarius id ostendunt hæc Deuteronomii: *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus dabit tibi, & possideris eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituiam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.* Duodecimo itidem Deuteronomii capite leges statuit de cultu Templi, quod in Chanaanæ terra nondum subacta extruendum erat, quippe futurum id monstrante Deo sciebat. Monet quoque Ebraeos alio Deuteronomii loco de excindenda Amalecitarum gente, postquam Terræ promissæ compotes facti essent, quod futurum Dei beneficio prævidebat. Ruit itaque duodecimum illud Philosophi Theologo-Politici argumentum.

Decimum XIV. Imbecillius etiam est postremum illud, quo concludit Pentateuchum à Mose nequam esse scriptum, quod citentur in eo alii Libri, sine dubio à Mose scripti: cuiusmodi est Liber Fœderis, & Liber bellorum Dei, & Liber leges Dei, qui Libri vicesimo quarto capite Exodi, & Numerorum vicesimo primo, & Deuteronomii tricimo primo commemorantur: atque item Canticum, quod representatur tricimo secundo capite Deuteronomii. Fac enim Libros omnes illos à Mose fuisse scriptos; quoniam ipse res suas, velut ex aliena persona, non ex propria narrauit, consentaneum sane fuit libros quoque suos, ut alienos, non ut suos citare. Mirum præterea est Argutorem nostrum, virum tam cautum ac suspiciosum, nihil ut admittendum censeat, nisi id quod ex ipsa scriptura constat, aut quod ex solis ipsius fundamentis legitima consequentia elicitur; at non ex eo quod rationi consentaneum videtur; pro certo tamen fumere Amalecitanum bellum & Israëlitarum stationes scriptas fuisse in libro Bellorum Dei, atque hunc proinde Librum Mosem auctorem habuisse; quoniam tum stationes Israëlitarum, tum Amalecitanum bellum constat à Mose fuisse scripta: quæ valde incerta sunt & dubia. De scriptore libri hujus Bellorum Dei alia omnia censent Ebraei Doctores, alia & Christiani plerique, cum facer contextus habeat *אמר*, dicitur, non dictum est: unde efficitur Librum hunc à Mose laudari, non quasi jam scriptum, sed quasi olim scribendum; quem propterea librum Judicum esse opinatur Aben Ezra. Non librum, sed carmen *זמירות* alii interpretantur; carmen, inquam, tritum ore vulgi ad victorias Ebraeorum concelebrandas, statim post pugnam conditum, quod in rei testimonium affert Moses, cum Pentateuchum diu post rem gestam scriberet. Eadem confidentia de Libro illo Fœderis disputat Philosophus Theologo-Politicus, quem pauculos illos habuisse versiculos statuit, qui leguntur in Exodo, à versu vicesimo secundo capituli vicesimi, ad caput usque vicesimum quartum; atque iis contineri fœderis leges à Deo cum Ebraeis initi. Id si sit, ipse ergo Decalogus fuerit extra leges fœderis hujus; fuerit & præceptum Circumcisionis, quæ tamen signum fuit perpetuum fœderis Deum inter & Ebraeos. Quæ quam inepta sint & absurda manifestum est. Addit Auctor Systematis Præadamitici Mosem laudare non potuisse Librum illum bellorum Dei, qui res in Arnón ab ipso Mose gestas continebat, ac proinde Pentateuchum Mosem auctorem non habere: suspicatur autem ex diurnis Mosi Commentariis conflatum fuisse Librum bellorum Dei; ex hoc Pentateuchum fuisse exceptum. Verum quoniam de genuina loci hujus scriptura non satis constat, nulla inde potest certa exculpi sententia. Confer Ebraica commatis hujus verba, cum Septuaginta Seniorum interpretatione, & cum Vulgata, & Arabica, & Syriaca, & Paraphrasi Onkelosi, fateberis non ex iisdem verbis tam diversos sensus extitisse.

Decimum XV. Atque hæc demum rationes sunt, quibus Pentateuchum à Mose abjudicare instituit

instituit male feriatu ille Disputator, quarum partem aliquam è Leviathane Thoma Hobbesii Angli mutuatus est; partem è Præadamitico Systemate. Prudenter vero factum ab eo est, quod cum alia argumenta è Libro hoc in usus suos sumeret, potestremum ut invalidum prorsus & imbecille spreverit. Nititur illud hoc loco Deuteronomii: *In Seir autem prius habitaverunt Horraei, quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis sue, quam dedit illi Dominus.* His significari putat Præadamiticus Auctor, Horraeos ab Idumæis de monte Seir fuisse dejectos, quemadmodum ab Israëlitis Idumæi postea ex eodem monte exterminati sunt. Quod cum non ante Davidem contigerit, sequitur Davide recentiorem esse Pentateuchum. Lectores & Interpretes, vestram fidem: Testimonium hoc versate, evolite, expendite, tum si vel verbulum unum eo vergere deprehenderit, quod Idumæos finibus suis ab Ebræis depulsos significet, manus dabo. Quod si quis tamen pertendat, scripta saltem hæc fuisse postquam promissam terram armis invaserunt Ebræi, proindeque post Mosem; respondebimus jam tum Rubenitas, Gaditas, & dimidiam Manassæorum partem, Amorrhæorum & Basanitarum sedes occupasse, cum hæc à Mose scriberentur.

XVI. Decimum quintum argumentum suppeditat Andreas Masius, cruditissimus libri Josue Interpres, ex Cariath-Arbe, quæ sæpe in libris Mosi Hebron appellatur, cum id nominis ab Hebrone Calebi filio ipsi obtrigerit post subactam ab Ebræis Chananæam terram. Verum responsionem idem Masius suggerit, eam nempe quam supra jam adhibuimus, unum id esse ex insertis ab Esdra in librum hunc additamentis; & sic appellatam urbem notiori nomine, *קריית יריבו*.

XVII. Decimum sextum oritur argumentum ex posteriore ad Timotheum Epistola, quæ Jannis & Mambri magorum Ægyptiorum Mosi adversariorum nomina refert, quorum nullum extat in Exodo vestigium: item ex Epistola ad Ebræos, ubi Moses ardentem montem conspicatus, dixisse fertur, *Exterritus sum & tremebundus*: quæ in Exodo nusquam comparent. Unde concludi posse videtur, luxatum saltem, interpolatum, ac mutilum ad nos Pentateuchum pervenisse, cuique propterea nulla fides adjungenda sit. Sed non ita est: nec enim ex Pentateucho excepta hæc esse dicimus, sed ex vetustis potius historiis, quas temporum diuturnitas consumserit. Cujusmodi multas Judaicam *ἀρχαιολογίαν* complexas intercidisse scimus.

XVIII. Denique quod volumina Legis ab impio Antiocho conscissa & concrementata fuisse referant Machabaici libri, usuramque eorum prohibitam ac morte punnitam; absurda hæc incessit nonnullis opinio, veros ac germanos Scripturæ sacræ libros ab hoc tempore fuisse abolitos; qui vero hodie supersunt, in priorum locum suppositos demum fuisse. Quasi vero qui omnes Legis codices conquirebat Antiochus, omnes repererit; nec in tota passim Judæa latebræ ullæ fuerint, in quibus tuto oculi potuerint Volumina sacra: quasi non in exoticis Bibliothecis, & Alexandria præsertim, quæ erat extra ditionem Antiochi, extiterint Codicum sacrorum exemplaria, & Septuaginta Senum interpretatio; quasi Israëlitis, quos sedibus suis moverat Salmanasar, penitus exciderit Scripturæ sacræ studium, omnesque hi Codices abjecerint. Furorem igitur Antiochi aliqua Librorum illorum exemplaria evasisse indicat Machabaicus ipse Scriptor, cum ait deinde jejuniis maceratos Israëlitas, ciliis indutos, cinere conspersos, vestibus laceros, *expandisse libros Legis*: & in Epistola ad Spartiatas solatio sibi fuisse Libros sanctos scribit Jonathas, & populus universus Judæorum. Pari propemodum responsione elevatur argumentum, quod ex illa Hierosolymis à Nabuzardane incendio, & ex combustis à Manasse Codicibus sacris petitur. Quo argumento adductos fuisse videmus Clementem Alexandrinum, Chrysostrum, Theodoretum, aliosque complures, ut crederent Esdræ Spiritu sancto afflatum sancta Volumina penitus consumpta reparasse. Quod & Scriptori libri quarti Esdræ, homini male & inepte fraudulento videtur fuisse persuasum.

XIX. Quod autem subjicit Scriptor uterque, Præadamiticus, & Theologo-Politicus, nonnulla in Mosiacis libris occurrere, vel obscura, vel inordinata, vel mutila, quoniam minime pertinet ad propositum hoc opus, ad accuratum examen neutiquam revocabimus, quod ab aliis multum ac sæpe factum est; hac præscriptione contenti, Verbum Dei, primum lapidibus, tum deinde libris, chartis, membranibus fuisse mandatum & hominum manibus vulgo usurpatum; vere thesaurum in vasis fictilibus; creta librorum primum digito Dei, aut Mosi fuisse scriptum; tum deinde digitis aliorum hominum, eorumque sæpe incuriosorum, aut socordium, aut indoctorum: hinc in leviculis quibusdam rebus, ad fidei dogmata neutiquam pertinentibus mendas, si forte, aliquot irrepsisse; nec in Pentateucho solum, sed & in reliquis Scripturæ sacræ libris vitia hujusmodi inolevisse; ut ex *תקין ספרים*, hoc est, *emendationibus Scribarum*, &

quartum argumentum.
Hobbes Leviath. cap. 11.
Deut. 2. 11.

Decimum quintum argumentum.
Mos. i. 1. 1.
Comm. in Jos.

Decimum sextum argumentum.
2. Tim. 3. 8.
Ebr. 12. 21.

Decimum septimum argumentum.
1. Mach. 1. & seq.

1. Mach. 3. 4 & 1. Mach. 12. 9.
Clem. Al. Str. 1.
Chrysostr. Hom. 8. in Epist. ad Ebr.
Theod. Præf. in Cantic.
4. Esdr. 14. 21; & seq.

Levicula quadam mendas Pentateuchi ac reliquorum etiam Scripturæ sacræ librorum Codices inserunt.

ex variis Lectionibus Orientalium & Occidentalium, & ex illis Ben Afcher & Ben Nephthali apparet. Qua re nihil de Librorum illorum auctoritate decerpitur: nihilo sane magis ac aureorum minueretur pretium, si vel detritus esset sacculus, vel inquinatus; nihilo magis ac labefacta est Lex, comminutis à Mose lapidibus illis scriptis digito Dei. Neque eo tamen favere vel tantillum volumus nefariae Muhammedanorum, Anabaptistarum, & Servetanorum doctrinae, qui depravata penitus & adulterata fescunt Veteris Testamenti volumina; non in minutis tantum, quod facile concederemus, sed in gravioribus etiam, quod falsum esse viri docti pluribus jam demonstrarunt.

Nom. 12. 16.
Deut. 34. 10.

Sed de Mose satis multa; cui quoniam Deus non per aenigmata & figuras, non per visa aut somnia, quemadmodum reliquis Prophetis futura revelavit, sed palam & aperte, ore ad os, ut habet Scriptura sacra, & facie ad faciem; proptereaque maximi sunt ad propositum opus momenti, quaecunque de Christo vaticinatus est; idcirco hoc argumentum paulo fusius sumus persecuti: cum praesertim Pentateuchus sit quasi summarius Judaicae religionis, foedus Dei ac leges complexum, reliqui vero Libri velut appendices. Unde Rabbinii docent teneri unumquemque Pentateuchi exemplar habere penes se; Prophetarum autem aut Hagiographorum, non item. Sed tamen pergamus ad reliqua.

DE LIBRO JOSUE.

I. Disputatur de Auctore libri Josue. Variæ opiniones proponuntur. II. Josue adscribitur, ejusque probatur ymoioris & antiquitas. III. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. IV. Secundum argumentum. V. Tertium argumentum VI. Quartum argumentum. VII. Quintum argumentum. VIII. Sextum argumentum. IX. Septimum argumentum. X. Octavum argumentum. XI. Nonum argumentum. XII. Hercules idem ac Josue. XIII. Unicus fuit Hercules. XIV. Explicatur denuo 1. Mach. 12. 21. in quo agitur de Judeorum & Spartanorum consanguinitate.

Disputatur
de Auctore
libri Josue.
Variæ opi-
niones pro-
ponuntur:

Theodor.
quest. 74. in
Jos.
Jos. 10. 13.
Mat. 23.
Comm. in Jos.
& in Jos. 10. 13.
Grot. in Jos.
Jos. 4. 9. & 6.
27. & 15. 61.
Jos. 19. 27.
3 Reg. 9. 13.
Jos. 19. 47.
Jud. 18. 29.
Hobb. in Le-
viath. cap. 31.
Syst. Praed. 6. 1.
Traz. Theo-
logico-Pol.
cap. 8.
Jos. 6. 27.
Jos. 8. 15. & 11.
25.
Jos. 16. 10.
Jud. 7. 29.

I. **Q**UONIAM Josue imaginem Christi Domini, non nomine solum, sed rebus etiam gestis praetert, cum quæ Legi decrant impleverit Christus Jesus, quemadmodum quæ Mofes Legislator praestare non potuerat, Israëlitas nempe in Terram sanctam inducere, ejusque compotes facere, id Josue executus sit; idcirco non tam spectandus est ipsius Liber, qui nulla nobis ad praesens institutum utilia suppeditat vaticinia, quam Josue ipse. Nos tamen de utroque disputabimus, ac primum de Libro, cujus Auctor & ætas à viris doctis vocatur in dubium; aliis ad Eleazarum Pontificem, ad Samuelem nonnullis, quibusdam ad Isaiam, pluribus cum ad Esdram referentibus. Auctor quidem Synopseos quæ Athanasio tribuitur Librum hunc a Josua abjudicat, Auctorem ipse non assignat. Theodoretus excerptum putat ex Libro Justorum, qui laudatus est decimo capite libri Josue. Andreas Masius Esdram, sive solum, sive virorum doctorum aequalium suorum studiis adjutum, Dei instinctu Librum hunc, atque item alios, ex variis Annalibus, qui tum magna cura in Templo asservabantur, compilasse putat. Hugo Grotius elaboratum conjicit post tempora Salomonis; tum quod aliquoties occurrat illa temporis notatio, *Usque in presentem diem*; tum etiam quod capite nono supra decimum mentio fiat terre Cabul, quæ ab Hiram Salomonis coævo id nomen accepit, ut habet liber tertius Regum; & quod capite eodem narrentur ea de Danitis, quæ Judicum demum tempore contigerunt. Josua quoque recentiorem putat Thomas Hobbesius, propter frequentem iterationem horumce verborum: *Usque in presentem diem*; tempus autem non definit. Ex laudatione libri Justorum, apographum librum arbitratur Auctor Systematis Prædamitici, non autographum. Eandem habet causam, & alias plerasque, Disputator Theologo-Politicus, cur in ævum Josua posterior libri hujus lucubrationem rejiciat; puta quod sub finem sexti capitis fama Josue per omnem terram vulgata dicatur; quod capite octavo & undecimo, quæcunque præceperat Mofes, præstitisse dicatur; quod in calce Libri, ipsius obitus, & res post ejus obitum gestæ narrentur; quod sub finem decimi sexti capiti, ea de Chananæis Gazeritanis referantur, quæ primo libri Judicum capite recitantur, tanquam Josua demum defuncto acta; quod nar-

rationi huic, & alteri quoque de Jebusais, quæ est in fine decimi quinti capitis, appo-
 sita sit illa notatio temporis quam dixi, *Usque in presentem diem*; quod historia Ca-
 lebi, quæ narratur commate decimo tertio & sequentibus capitis decimi quinti, post
 Josuæ obitum evenisse dicatur in primo libri Judicum capite; & quod Josua recen-
 tior videatur historia Aræ illius ingentis, ad ripam Jordanis à Rubenitis, Gaditis, &
 dimidia Manassæorum parte extractæ, quæ vicesimo secundo capite refertur, &
 nullam habet Josuæ mentionem; quippe cum veri haudquaquam simile sit decem
 tribuum adversus fratres suos conjurationi Josuam non interfuisse; & quod decimo
 capite legatur, neque ante Josuam, neque consequenti deinde tempore tam longum
 præterisse diem, qualis ille fuit, quo Solem Deus stitit, velut ad nutum Josuæ; ac
 concludit demum librum Justorum, qui hoc ipso laudatur capite, factum esse Josuæ;
 at libri hujus qui Josuæ nomen sibi præscripsit, tempus non determinat.

II. Contra vero è Veteribus ac Recentioribus longe plures, imprimisque Thalmu-
 distæ in Baba batra, primo capite, à Josua ipso scriptum esse arbitrantur, his persuas-
 si verbis quæ extant in postremo Libri capite: *Scriptis quoque Josue omnia verba hæc in*
volamine Legis Domini. Atque ea profecto, si quis animum advertat, sunt ejusmodi,
 ut prorsus significant Josuam ad exemplum Mosis res à se gestas literis commendaf-
 se, & Librum suum ad calcem libri Legis à Mose scripti adjecisse, quemadmodum ei
 adjunctus nunc quoque est. Sic intellexit & exposuit Chaldaeus Interpres, quem pe-
 nes se habebat Masius. Confirmatur id testimonio Sirachidæ, cum ait Josuam Mosis
 successorem fuisse *ἐκ τῆς ἀρχῆς*, hoc est in Librorum sacrorum, qui divinitus inspira-
 ti sunt, scripture. Libri præterea vetustatem arguit istud capitis decimi sexti libri
 tertii Regum comma: *In diebus ejus edificavit Hiel de Bethel tericho: in Abiram pri-
 mitivo suo fundavit eam, & in Segub novissimo suo posuit portas ejus; juxta verbum Domi-
 ni, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun.* Quod liquido depromptum est ex sexto
 capite libri Josuæ: *In tempore illo imprecatus est Josue dicens, Maledictus vir coram Do-
 mino, qui suscitaverit & edificaverit civitatem tericho: in primogenito suo fundamenta il-
 lius jaciatur, & in novissimo liberorum ponat portas ejus.* Ergo saltem libris Regum vetu-
 stior est liber Josuæ. Adde & verba ista Calebi è capite decimo quarto: *Hodie octo-
 ginta quinque annorum sum; sic valebam ut eo valebam tempore, quando ad explorandum mis-
 sus sum: illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum, quam ad
 gradandum: da ergo mihi montem istum.* Quæ respexisse videtur Sirachides cum hæc
 scriberet: *Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi
 virtus, ut ascenderet in excelsum terre locum.* Ex nominibus etiam mensium, si non de-
 monstrari, at conjici certe potest Libri hujus antiquitas. Sciendum est enim ante Ba-
 bylonicam Captivitatem menses Ebraeorum appellatos vulgo fuisse ex ordine & nume-
 ro quem inter se habebant. Itaque non aliter quam mensem primum, secundum, ter-
 tium, aliosque deinceps, sacri Scriptorum Captivitate vetustiores nuncupant. In Ba-
 byloniam autem delati Israelitæ, usu quotidiano & consuetudine Chaldaeorum, &
 tractu temporis paulatim nomina mensium illic usitata asciscere insuefacti sunt. Ea-
 propter in scriptis Captivitate recentioribus crebro occurrunt, velut in libris Esdræ,
 & Estheris, in Aggæo, Zacharia, Barucho, Daniele, & Machabaicis. Atqui in li-
 bro Josuæ menses Babylonicis nominibus haudquaquam affectos reperias, sed iis quæ
 ex ordine & numero quem inter alios obtinent, ipsis debentur. Verumtamen cum in
 Scriptoribus sacris Captivitate recentioribus menses etiam aliquando ex numero suo
 & ordine appellentur, rationi huic vim conjecturæ tantum, auctoritatemque tribui-
 mus. Cum nihil autem Ecclesiæ decretis super hoc Libro determinatum sit, præter-
 quam sacrum esse, & in priscum sacrorum Voluminum Canonem receptum, id modo
 jam constet quod negari utique non potest, etiamsi incerti Auctoris & temporis esse con-
 cederemus, quemadmodum ex hac opinionum varietate credi potest, genuinum tamen
 eum esse constaret: cum ex prima Definitionum nostrarum genuinus liber ille sit,
 qui ab eo Auctore scriptus est, à quo scriptus esse dicitur, & eo circiter tempore quo
 scriptus esse fertur.

III. Poteramus itaque eorum omnium qui Josuæ ipsum eripere conantur, argu-
 menta contemnerè. Nihilominus hæc quoque refellemus, ut retusis omnibus Adver-
 sariorum telis, tum maxime appareat opinionis illius firmitas, quæ in Josuam opus
 hoc transferibit. Primum argumentum subministrat decimum caput, in quo, ut di-
 xi, citatur Liber Justorum, Josua recentior, vel æqualis, ut qui Gabaonitanæ pu-
 gnæ à Josua commissæ videatur meminisse: unde sequitur Libro Justorum recentiorem
 esse Librum Josuæ nomine inscriptum, ac multo etiam magis ipso Josua. Tantum
 certe apud Masium, accuratissimum libri hujus Interpretem valuit istud argumen-
 tum, ut ex eo longe post ætatem Josuæ elucubratum esse concluderet: quod &

Theodor. In-
terr. 16. in Jos.

antea fecerat Theodoretus. Explicatus sanequam difficiles habet iste locus : nam primum non satis extat an tota rei gesta historia in Libro Justorum scripta fuerit ; an ea tantum verba quæ proxime præcedunt : *Steteruntque Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis* ; an quædam per figuram & poetice dicta in Libro Justorum, cujusmodi multa in Libris sacris occurrunt, Josue ad rem veram accommodaverit ; an generatim in eodem Libro prænuntiata, huic miraculo aptaverit. Deinde magna est inter Scripturæ sanctæ Interpretes de Libro Justorum concertatio, Judæos præsertim, qui multum hic pro more suo nugantur. Censent quidam ex illis hunc esse librum Geneseos, alii Exodi, alii quinque libros Legis, quibus justorum virorum Abrahami, Isâaci, Jacobi, & aliorum gesta continentur : in iis enim Deum polliceri aiunt se in Israëlita gentis gratiam prodigia editurum, cum ait in

Exod. 34. 10.

Exodo : *Signa faciam, quæ nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus.* Masius Annales rerum ab Israëlitis gestarum intelligit. Masio assentiuntur Janius & Tremellius, nec ab eo multum recedit Bonferrius. Grotius carmen *Ἐπιτύχιον* notari vult, statim post reportatam de Gabaonitis victoriam compositum, & inter Ebræos pervulgatum, cujus auctoritate rei incredibili quam narrabat, fidem fecerit Josue. Mihi probabile sit librum fuisse *παρρησιον*, ad pie sancteque vivendum homines informantem ; in quo fortasse scriptum erat, quod sæpe in Libris sacris scriptum legimus, debere se viros pios Deo in tutelam ac fidem totos committere ; hoc si faciant, futurum haud dubie, ut præsentem eos adversus hostes Deus auxilio prosequatur : & quemadmodum ut ab hostili impetu tuti essent, maris fluctus inhibuit, ita eum vel ipsos siderum cursus moraturum, quoad hostes suos ulciscantur. Quod cum re contigisset, dignum censuit Josue populo significare quam promissorum memor esset Deus, ut intelligerent eam reliquis ipsius pollicitationibus fidem deberent adhibere. Hoc

Joseph. Antiq.
libr. 5. cap. 1.

posito jam facile objectum argumentum discutimus : potuit enim multo ante Gabaonitanam pugnam scriptus esse hic Liber, & vulgi manibus tritus, vel in sacris tabulariis reconditus, ut in Templo servatum deinde fuisse docet Josephus. Sin Grotii aut Masii sequere sententiam, facile quoque te expedies : nam carmen illud *Ἐπιτύχιον*, aut Annales statim post Gabaonitanum prælium scripti fuerunt : at annis aliquot post rem gestam, & in summa senectute Librum suum exaravit Josue, ut ex postremo ejus capite cognoscitur. Itaque narrationi suæ fidem conciliat libri coævi & vulgo noti testimonio. Rabbinus vero, qui vel aliquos, vel omnes Pentateuchi libros hic notari putant, extra omnem teli jactum longe sunt.

Secundum ar-
gumentum.
Hobb. Leviath.
cap. 33.
Tract. Theolo-
gicop. cap. 8.

IV. Secundum argumentum constant Masius, Grotius, Hobbefius, & Disputator Theologo-Politicus, ex frequenti hac temporis notatione, *Usque in presentem diem*, quæ longi temporis intervallum significat. Verum cum hunc Librum scripserit Josue jam senex, ut jam monui, pridem ea facta erant, quæ *Usque in presentem diem* perseverasse ait : cum autem mutationem aliquam rebus iis inferre potuisset quantunque hæc temporis diuturnitas, (multis enim annis Israëlitis præfuit) res in eodem statu mansisse notandum duxit. Responsioni huic fidem conciliat Matthæus, qui cum Evangelium suum non multis post Christi necem annis scripserit, usus est his

Matth. 27. 8.
Matth. 28. 15.

verbis : *Propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est, Ager sanguinis, usque in hodiernum diem.* Et alibi : *Et divulgatum est verbum istud apud Judæos usque in hodiernum diem.* Pari exceptione solvitur simile argumentum, quod cudit Theologo-Politicus Arguator ex hoc loco decimi capitis : *Stetit itaque Sol in medio cali, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa dies.* Nec enim pridie aut nudius tertius evenerat hoc prodigium, sed ante multos annos quam hæc scripta sunt.

Tertium ar-
gumentum.
Jof. 19. 27.
3. Reg. 19. 15.

V. Tertio argumento causam præbet decimum nonum caput libri Josuæ, ubi mentio fit terræ Cabul, cui id nominis tributum putant Masius & Grotius ab Hiramo Tyri rege, ut est nono capite libri tertii Regum. Quasi eadem sit utraque terra Cabul, quæ penitus diversæ sunt : altera enim, regiuncula est viginti constans oppidis, altera, vicus in confiniis Ptolemaidis : utraque in tribu Aser. Distinxit eas Josephus : alteram enim appellat *γῆν χαβαλὸν*, libro octavo ἀρχαιοδοσίας, alteram *χαβαλὸν κάμλω*, in libro De vita sua.

Quartum ar-
gumentum.
Jof. 19. 47.
Jud. 18. 29.

VI. Indidem ex decimo nono capite libri Josuæ quartum oritur argumentum, quod & à Masio usurpatur. Nam quæ illic narratur Danitarum expeditio adversus Lazem, ea post mortem Josuæ contigit Judicum temporibus, quemadmodum ex decimo octavo capite libri Judicum scitur. Igitur unum hoc est ex additamentis, quæ huc illuc in Libros sacros infarsit Esdras, ad pleniorum rerum intelligentiam. Nam cum assignatam Danitis portionem descripsisset Josue, aliamque deinceps armis ipsi quæsiscent, merito id Esdras supplendum duxit. Clausulam ergo hæc si detrahas, nihilominus constabit sententia, neque luxatum orationis contextum aut pendulum

deprehendes. Quod miror Masium virum doctum non vidisse, aut visum non probasse, cum in libris Mosis idem factum confessus sit. Simili modo intrusos in caput vicissimum primum versus duos reperies, quos vetusta Ebraeorum exemplaria non agnoscunt; teste R. Davide Kimchi. Infarta quoque videtur clausula, quæ decimo quinto capite libri Josuæ, commate decimo quarto, & sequentibus quinque continetur, nam quicquid illic de Calebo, & extinctis ab eo tribus Enaci filiis, & de Dabira ab Othoniele expugnata, & nuptum ei data Axa Calebi filia, & addita doti Dabira urbe, cum fundis irriguis, videntur post mortem Josuæ contigisse, ut colligitur ex primo libri Judicum capite. Agnovit id Theodoretus, & ut libros Josuæ & Judicum conciliaret, prophetice illic prænuntiatam rem dixit, hic vero eventu comprobata. Maſ. Pref. in Joſ. Joſ. 21. 35. 36.

Quin & Adonisedecum regem Hierosolymæ, cujus infelix prælium, fuga, & supplicium capite decimo libri Josuæ describuntur, eundem esse censuit ac Adonibezecum, Bezecæ regem, cujus item primo libri Judicum capite adversa pugna, fuga, & interitus narrantur: atque illic rem itidem prædictam, hic fuisse completam. Quod non ita est: nam illi Adonisedeco, huic Adonibezeco nomen fuit: ille Hierosolymæ rex fuit, hic Bezecæ, cujus situm describunt Eusebius & Hieronymus in Libro De locis Ebraicis: ille Gabaone victus est, hic Bezecæ: ille ferro confossus, de stipite suspensus, Macedæ sepultus est; hic truncatis manibus & pedibus, Hierosolymam adductus, ibi demum occubuit. Tam parum autem sibi constat hoc loco Theodoretus, ut quamvis in Josuæ libro res fuisse prædictas notaverit, quæ in priore libri Judicum capite gestæ narrantur, tamen prius illud caput *ἀναγκαζαίον* esse pronuntiet rerum sub Josua actarum. Sed revertamur ad Calebum, Othonielem, & Axam, de quibus quicquid narratur hoc loco Libri Judicum, putat Grotius esse *ἐπιπέδον* ad ea quæ vivo Josua gesta fuerant: sed prorsus repugnat orationis series hoc capite. Nam primum ait: *Post mortem Josue consuluerunt filii Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananeum, & erit dux belli? dixitque Dominus, Judas ascendet. Et mox: Ascenditque Judas, & tradidit Dominus Chananeum ac Perezum in manus eorum. Tum deinde: Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananeum qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus. Pergensque Judas contra Chananeum qui habitabat in Hebron, percussit Sefai, & Abiman, & Tholmai: atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir. Et continuo: Dixitque Caleb: Qui percussit Carjath-Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Vides hæc ita connexa & colligata, tum verbis, tum rebus ipsis, ut ab ipso initio continuata serie manifesto profecta sint. Atqui initium illud est: *Post mortem Josue*: unde efficitur post Josuæ mortem evenisse, quæ his subnexa sunt. At hæc eadem, quæ de Calebo, Othoniele, & Axa in decimo quinto capite libri Josuæ referuntur, plane illuc videntur intrusa: nam cum tribus Judæ sortem describat *ἡρωσθημαίος*, postquam ad Calebi portionem ventum est, adjiciendum putavit Esdras ad pleniorum rei expositionem, quæ in libro Judicum de trium Enaci filiorum interitu, de Othoniele & Axa habebantur. Atque ea sunt hujusmodi, ut inde seclusa, integrum & coherentem orationis contextum relinquant. Porro quæ illic describitur sors Judæ, ut & aliæ fortes, non statim ut singulis tribubus assignatæ sunt à Josua, in earum ditionem continuo cesserunt: nondum enim edomita fuerat penitus & subacta Chanaanitis regio; sed potius ex hac divisione intelligebat unaquæque tribus, quæ sibi deinceps regio armis adorienda esset & expugnanda. Quod tamen pro virili non egerunt, dum paratam illis victoriam præstabat Deus. Quomobrem remollescentibus quiete & luxu animis, nec deinde hostes excindere potuerunt, cum maxime vellent, id permittente Deo, *ut in eis erudiret Israël.* Ab ea opinione non recedunt Ebraei Doctores. Videtur autem libri Judicum Scriptor horum bellorum privatim à singulis gestorum summarium in prius caput coniecisse, quamquam & in sequentibus plurima habentur generis ejusdem. Liquet etiam ex iis quæ ad calcem capitis decimi sexti in Septuaginta Senum interpretatione leguntur, nec in Ebraico exemplari usquam extant, adventitia quedam & extranea in Libro hoc reperiri. Theod. Interit. 1. in Jud. Judic. 1. 1. 2. Jud. 1. 4. Jud. 1. 9. 10. Jud. 1. 12. Jos. 3. 11.*

VII. Quod famæ suæ celebritatem jactat Josue sexto capite, & accuratam Mo-faicis legibus obtemperacionem aliis locis prædicat, indignum ipsius modestia censet Philosophus Theologo-Politicus; proindeque alteri adscribendum hunc Librum arbitratur. Idem jam supra objectum adversus libros Mosis argumentum refellimus; ex quo pari jure concludi potest Pauli Epistolæ aliquot, Pauli non esse, quod in iis pietatem suam & benefacta, ac eximias dotes Paulus commemoret; & Cæsaris Commentarios, Cæsaris non esse, quod in iis Cæsaris virtutes & præclara facinora celebrentur. Quintum argumentum. Jos. 6. 27. Jos. 8. 31. & 11. 15.

VIII. Quod postremo capite obitus Josuæ, & res post ejus obitum gestæ nar-

gumentum.
Syll. Præd.
libr. 4. cap. 1.

rentur, hinc effici putat Philosophus Theologo-Politicus alterius esse quam Josuæ: quod ex Grotio & Præadamitico patrono sumsit. Cui rationi parem adhibebimus responfionem, quam simili adversus Mosis libros argumento adhibuimus; nempe hæc vel à Samuele, vel ab Efdra illic fuisse adtexta.

Septimum ar-
gumentum.
Jol. 16. 10.
Jud. 1. 29.

IX. Objicit præterea versum postremum decimi sexti capituli, in quo legitur Chananæos Gazeritanos ab Ephraimitis neutiquam fuisse deletos, sed vestigales factos: quæ quoniam reperiuntur itidem in primo libri Judicum capite; Librum illum recentiorum esse Josua concludit. Frivola ac futilis argumentatio: nam res quæ fiunt, ei necessario illigantur tempori, quo fiunt. At quæ factæ non sunt, nulli certo adnectuntur tempori, nec ulla ætas est, qua factas non esse jure dici non possit. Ut si quis dicat in Vita Tiberii à Romanis deletam non fuisse Germanorum gentem, hoc ipsum in Vita Vespasiani dicere poterit. At si Gallos dicat à Cæsare domitos, res hæc illigabitur decennio illi quo gesta est, neque ultro, citroque vagabitur. Itaque cum ait Josue Gazeritanos ab Ephraimitis non fuisse excisos, idem dicere licet de sequenti ævo, quo nec excisi sunt.

Octavum ar-
gumentum.

X. Infinitum vero est octavum argumentum, proptereaque invalidum ac leve; nam quod nulla fiat Josuæ mentio in historia conjurationis decem tribuum adversus Gaditas, Rubenitas, & Manassæorum partem, quæ vicesimo secundo Josuæ capite facta narratur propter Aram illam ingentem in ripa Jordanis erectam, hinc concludit Adversarius Theologo-Politicus defuncto jam Josua hæc evenisse. Quid si tunc æger erat Josue? quid si aliis negotiis distractus? Sed cur ad eas præscriptiones confugimus, cum in hoc ipso capite tutissima nobis pateat defensio? narrat quippe sacer Scriptor Rubenitas, Gaditas, & dimidiam Manassæorum partem, post domitam Chanaanitidem in proprias sedes à Josua dimissos, cum ad turpulos Jordanis pervenisent, antequam disjungeretur, immanem illam Aram molitos esse, quæ reliquos Israëlitas concitavit. Vides connexionem rerum & temporum: à Josua dimituntur Rubenitæ cum sociis, iter faciunt versus fines suos, veniunt ad Jordanem, Aram extruunt, tumulantur Ebraei reliqui, legatos mittunt, excusationem accipiunt: hæc intra paucos dies & vivo Josua evenisse planissimum est.

Nonum ar-
gumentum.
Jol. 24. 25. 26.

XI. Capite postremo Josuæ, hæc leguntur: *Percussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem. Scripsit quoque omnia verba hæc in Volumine Legis Domini.* Ex his verbis recte collegimus Librum hunc Josuam auctorem habere. Sed mirare ingeniorum dissensionem: contrarium inde effici putat Scriptor Theologo-Politicus: nam pactum illud, inquit, à Josua & populo cum Deo initum, descriptum est in volumine Legis Domini, quod alterum pactum populi cum Deo continebat. Atqui nullus extat liber, in quo utrumque pactum extet, perisse ergo librum hunc dicendum est. Verum à Disputatore nostro quaesitum velim, an non vicesimo nono, aliisque Deuteronomii capitibus alterum habeatur pactum; an non item vicesimo quarto Josuæ capite postremum descriptum extet. Superest igitur liber, in quo habetur utrumque pactum, Pentateuchus nempe iis auctus, quæ Josue adjecit, Libro nempe hoc, qui Josuæ nomen præfert.

Hercules
idem ac Josue.

XII. Hæc habui de libro Josuæ quæ dicerem: nunc agamus de ipso Josua, qui quoniam Mosis administer fuit, & rerum gestarum particeps ac socius, hinc effectum est, ut falsis eum nominibus, perinde ut Mosem ipsum dissimulari consequens ætas, & actorum ejus didita primùm inter Chananæos & Phœnices, inde in remotiores gentes fama, innumeris subinde figmentis aucta accreverit. Josuæ ergo optime demonstraverimus vetustatem, si vetustissimarum fabularum integumentis involutum eum deprehenderimus. Constat inter eruditos Josuæ impostam esse Herculis personam. Id uberrime demonstravit Gerardus Johannes Vossius in libris De idololatria. Argumenta ejus in pauca contraham. Hercules Indos bello appetisse dicitur, quod in Syria & Arabia bella gesserit Josue: terra enim omnes ultra mare Mediterraneum sitæ, Indiæ nomine olim à Græcis appellabantur. Hercules Diis adversus Tiphœum, aliosque Gigantes præliantibus opem tulit: Josue bella Dei gessit adversus Chananæos, aliosque Terræ promissæ incolas, viros giganteæ proceritatis. Fuit unus ex illis Og rex Basan, cujus lectus ferreus novem cubitos longus erat, latus quatuor: is est ipse Tiphœus, ut ostendunt nominum significationes; nam hoc à τῖφω, illud à πῦ, quorum utrumque sonat, *ustit, coxit.* Nec obstat, quod superius observavimus, Typhonem Mosis esse simulacrum; sæpe enim vel eandem personam pluribus, vel varias personas eidem accommodarunt, ut à me quoque adnotatum est. Herculem adversus Gigantes ad ripam Rhodani pugnantem imbre lapideo à Jove adjutum ferunt: Deus quinque Regum contra Josuam præliantium copias lapidibus grandinis oppressit. In Arimis Tiphœus profligatus jacuit: in Aramæis, hoc est Syriacis campis

Voss. De idol.
libr. 1. cap. 26.

Og rex Basan, Philistæi, Chananæi, aliique Gigantes prostrati sunt. Herculis, non Thebani, sed Ægyptii ætas cum ætate Josuæ convenit, ut ostendit Chronicon Eusebii. Hæc Vossius acute & erudite, quibus illustrandis & confirmandis nos aliqua subjiciemus: ex quibus cognoscetur verum eos feliciter esse odoratos, qui nullum unquam fuisse Herculem suspicari sunt.

Hercules Ægyptius fingitur, Nilo patre natus, & Mosis coævus: Josue in Ægypto natus est Mosis temporibus. Tyrius quoque dictus est Hercules, nam Phœnices cum Judæis confundere Græci solent: quippe & Palæstinam Phœnicen esse dictam, & Judæos Phœnicibus permixtos perhibent veteres Geographi. Moschus ille Sidonius, quem testem citat Strabo, Moses ipse fuit, ut à me probatum est. Ea Tyriis tribuit Theophrastus in libro De legibus, quæ Judæis solis convenire docet Josephus disputans contra Apionem: nec Phœnices & Syros Palæstinam incolentes à Judæis distinguit Herodotus, ut ibidem Josephus adnotavit; nec distinguit Aristophanes, cum Phœnices appellat *Ἰαζωῶν, recantos*; cum non ipsi, sed vicini eorum Judæi præputia ponerent. Hinc ergo patet cur Herculi, qui Josue est, patria Tyrus assignetur. Idæus quoque & Cretenis dictus est Hercules; quod *Κρητῆς* appellentur Palæstini, ut supra docuimus in Dissertatione de Minoë, & Idæi cum Judæis confundantur. Trinoctio genitum eum ferunt, propter moram Soli à Josua injectam per Gabaonitanæ pugnæ tempus: unde & finxerunt Fabulatores, Solis radiis aliquando adustum Herculem, arcum in eum intendisse: unde & Astronomiæ peritus Hercules habitus est, adeo ut Astrologus eognomine sit dictus, ut habet Festus: unde & Sol ipse à Græcis creditus est, ut est apud Eusebium & Macrobius: unde & Atlantem caelum humeris gestantem sublevasse & oneri successisse commenti sunt; vel fortasse quod in partem curarum ac dignitatis Josuam asciverit Moses, quando impositis capiti ejus manibus partem ei gloriæ suæ transfecit, quemadmodum habet liber Numerorum, atque is Mose demum defuncto Israëlita Republicæ administrationem cepessit; vel quod montem Sinai subeuntem Mosem solus Josue sit comitatus. Mercurii, Osiridis, Æsculapii, & Evandri, quos Mosis figuram gerere diximus, coævus Hercules ponitur. Nec coævus duntaxat, sed socius quoque est Mercurii dictus, unde & communia olim utriusque fuisse simulacra tradit Aristides, & communes utrique visuntur Inscriptiones. Liquidum etiam est, quamobrem scripserit Diodorus Osirim ad bella proficicentem copiis suis Herculem præfecisse. Quod vero addit, eundem in exercitu Anubin habuisse, id Calebem notat, unum ex Terræ promissæ exploratoribus, Josuæ socium, cujus nomen *כלב* cum *canem* sonet, idcirco Anubin Cynocephalum mendax vetustas confinxit; atque hinc etiam nata est fabula de Cane Herculis purpure repertore. Arma accepisse Herculem à Mercurio & Apolline & Vulcano fabulatur Apollodorus: hos tres unum Mosem esse docui, cujus imperiis arma sumit Josue & tractavit. Hesionen ab irruente ceto tutam præstitit, Andromedam Perseus, qui Moses est, Magum & præstigiatorem fuisse Herculem idem Diodorus asseverat; quod inusitatis prodigiis Josuæ victorias Deus promovet. *Μουσηνάριος* vocatus est, perinde ut Apollo, qui Moses est, cum quo communia multa habet Josue. Hercules Musarum appellatur apud Macrobius, & in Inscriptionibus: quo nomine Romæ cultus fuit. *Πεσμαχος* etiam nuncupatus est, quemadmodum & Mercurius, altera Mosis imago. Ducas hoc ex Pausania. Philosophus eximius habitus est, Suida teste, quod in Mosem aptissime quadrare docuimus. Refert Cleodemus adversus Antæum gigantem cum filiis Abrahami Herculem esse profectum: Josue adversus Enacæos gigantes cum Israëlitis Abrahami nepotibus bellatum ivit. Post devictum Antæum coronatus dicitur Hercules à Mercurio, qui Moses est: hic Josuam ob res præclare gestas meritis præmiis & laudibus profecutus est. *Παυσανίας* cognomento dictus est Hercules Idæus, ut narrat Pausanias, hoc est Sattelæ, & Stipator, & Comes, & Custos, quemadmodum appellatur in Marmoribus antiquis; quod hoc officium Mose Josue præstiterit. Ideo adversus Indos bella gessisse dicitur, & adversus Æthiopas; quod hos bello laceraverit Moses, illos vero sub Bacchi persona expugnasse fingatur. Ideo etiam vatem Herculem & naturalium rerum scientem fuisse tradit Herodotus apud Clementem Alexandrinum, quippe Mosis pleræque dotes Josuæ propter individuum societatem adscriptæ sunt. Atque hæc pensanti mihi probabile sit Columnas illas celebres Herculis ex Columna ignea Ebræorum exercitui præeunte originem habuisse: quamquam valde incerta sunt quæ de Herculeis Columnis jaçantur. Unicam quidem Columnam ab Hercule Ægyptio in Africa positam Diodorus commemorat. In Gaditano Herculis templo Columnas fuisse auro & argento fufas Philostratus testatur, numerum Columnarum non apponit; nec Strabo, qui non alias ad fretum Gaditanum positas fuisse arbitratur, Posidonii auctoritatem secutus. Duas in Tyrio Herculis templo Columnas,

Strab. libr. 16.
Steph. in 167.
Priscian. in
Perieg.
Strab. libr. 16.
Joseph. libr. 1.
contr. Apion.

Euseb. Præp.
Evang. libr. 5.
Macrob. Sat.
libr. 1. cap. 20.
Num. 27. 18.
& seq.

Aristid. Orat.
in Herc.
Inscr. Gent. p. 1.
Diodor. libr. 1.
& 3.

Apollod. libr. 4.

Diodor. libr. 3.
& 5.

Macrob. Sat.
libr. 1. cap. 12.
Inscript. Græc.
p. 1070. 5.
Pausan. Hærot.
Suid. in *Ἡερ-
κλῆος ἀγαλλῆα*,
& in *Ἡερκλῆος*.
Cleod. apud
Euseb. Præp.
libr. 9.
Pausan. Eliac.
1. & 2.

Clem. Alex.
Strom. 1.

Diod. libr. 1.
Philostr. Vit.
Apollon. l. 1. c. 1.
Strab. libr. 3.

Herod. lib. 2.
cap. 44.
Phil. Bybl.
apud Euseb.
Præp. lib. 1.
cap. 10.

Joseph. Antiq.
lib. 2. cap. 5.
Artap. apud
Euseb. Præp.
lib. 9. cap. 27.

3. Reg. 7. 13, &
104.

Eupol. apud
Euseb. Præp.
lib. 9. cap. 14.
Joseph. Antiq.
lib. 8. cap. 2.
& lib. 1. contr.
Apion.

Sil. lib. 7.
Philost. Vit.
Apoll. lib. 5.
cap. 1.

Eupol. apud
Euseb. Præp.
lib. 9. cap. 14.
Theoph. apud
Euseb. ibid.

Diodor. apud
Euseb. Præp.
lib. 2. cap. 1.
Lactant. lib. 1.
cap. 11.
Cicer. lib. 1. de
divin.

Antip. Anthol.
lib. 4. cap. 22.
Serv. in Æn. 11.
Clem. Alex.
Strom. 1.

Joseph. lib. 2.
contr. Apion.

Paul. Eliae. 1.
Herod. lib. 2.
cap. 44.

alteram ex auro, ex smaragdo alteram, positas fuisse perhibet Herodotus. Neque hic prætermittendum est, quod ex Sanchoniathone tradit Philo Byblius, Usūm Hyphurani fratrem duas Columnas Tyri, Igni, Ventoque consecrassē & adorassē, ac ferarum sacrificiis coluisse. Aperte vides Columnam illam ignis & nubis, in qua duces se Ebraeis præbuit Deus, qui crebris animantium immolationibus; ex instituto Mo- sis placabatur. Adde fratribus his defunctis, eos qui superstites fuere, virgas conse- crassē, eisdemque Columnas adorassē. Virgæ autem Mosē & Aaronem denotant, & nomen quoque Usous idem videtur esse ac Ægyptium Τ^{ου}ς, quo nomine dictos fuisse qui essent ex aquis servati prodit Josephus. Hujusmodi autem fuit Mosēs. Ad- stipulatur Artapanus qui narrat Ægyptios Mosaicæ virgæ portentorum effectrici id honoris habuisse, ut in omnibus templis virgas consecrarent. Sed dissimulandum non est, observassē me vocem, σήλη, qua usus est Byblius ille Philo, non semper *co- lumnam*, sed & *statuam* aliquando notare. Exempla nobis sunt in promptu. Videndum igitur num & eandem illic significationem obtineat. Ut ut est, satis cognoscimus apud Tyrios, Tyriorumque colonos Gaditanos, frequentem fuisse sacrarum Columnarum usum. Itaque Hiram Tyrius, artifex ille ærarius, quem ad opera Templi accersive- rat Salomon, cum duas illas ingentes Columnas æreas, quas Templi altitudinem æquassē tradit Eupolemus, in porticu constituit, mori patrio videtur obsecutus. Sed redeamus ad Herculem. Scribit Menander, à quo Tyriorum Annales è Phœnicio sermone in Græcum translati sunt, in fragmento quod libris suis ἀρχαιοδορίας Jose- phus intexit, in Tyrio Jovis templo dedicatam fuisse ab Iromo rege auream Colum- nam: in gratiam, ut puto, Herculis, quem impense idem Iromus coluit, ut habet ibidem Menander, primusque ipsum statua honestavit, cum in templo ipsius Gadi- tano nullam fuisse effigiem doceant Silius & Philostratus. Addit Eupolemus auream hanc Columnam Tyri in templo Jovis consecratam; donum fuisse Salomonis. Hoc si verum sit, jam tum in profanos gentium ritus declinasse Salomonem dicendum est, cum Ethnicis impietatis instrumentum subministravit. At credendum potius Theo- philo, qui narrat Salomonem residuum ex Templi fabrica aurum ad Tyrium regem muneri misisse, hunc filix simulacrum ex eo constavisse, & in aurea Columna sic tan- quam theca conclusisse. Manavit & ad alias gentes isthæc Columnarum consecran- darum religio. In templo Jovis Triphylii visebatur Columna aurea, ab ipso Jove, ut in- dicabat titulus, posita; ex cujus præcipue inscriptionibus Euhemerus antiquus Au- ditor Jovis caterorumque Deorum historiam compilavit. Testes Diodorus & Lactan- tius. Fuisse & in fano Junonis Lacinix Columnam auream scripsit Cicero ex Cœlio, quam à Tyriis positam persuadet recepta apud Vereres opinio, fanum hoc ab Hercule fuisse exstructum. Hercules enim magno in honore erat apud Tyrios, ut cre- dibile sit gesta sua, & reperta, velut inventionem purpuræ, ipsi nonnumquam adscri- psisse. Addit Cicero Hannibalem, Columnam hanc cum exterebrasset & solidam in- venisset, auferre voluisse; verum monitu Junonis absterritum, ex eo auro quod ex- tritum fuerat, buculam confari jussisse, & in summa Columna collocari. Quo facto geminum videtur conjunxisse Mosaicæ historiae symbolum, & Columnam, & bucu- lam. Nam ad hanc quod attinet, nihil aliud fuisse puto quam Apidis simulacrum, quem Mosē esse diximus. Hanc Ægyptiorum religionem imitati sunt Aaron & Je- roboam, cum vitulos aureos adorandos proposuerunt Ebraeis, qui mores Ægyptios nondum penitus dediscere potuerant. Imitata videntur & finitimæ gentes, atque eam deinde à Tyriis Carthaginenses, eorumque dux Annibal accepisse. Præter me- moratas Columnas, alias quoque ab Hercule, item ut à Baccho, qui Mosēs est, in India positas fuisse legitur in Epigrammate Antipatri Sidonii; legitur & apud Ser- vium, Herculem Columnas in Ponto, ut & in Hispania statuisse. Et nos jam obser- vavimus ex Clemente Alexandrino Bacchum & Apollinem, qui Mosēs icones sunt, Columnæ simbolo, propter eandem Columnam Israëlitarum ducem, fuisse expressos. Queritur præterea Josephus Apionem Grammaticum, Mosaicarum rerum non satis peritum, scripsisse Mosē Heliopoli Columnas quasdam statuisse ad Solis motus ex- plorandos. Tot commentitias Columnas peperit una hæc Columna, in qua delites- cens Dominus ducem se itineris Ebraeis præbuit. Ac pro una quidem duas ab ali- quibus videmus fuisse confictas; quod Israëlita hæc per diem nubilo esset colore, per noctem vero igneo, atque ita quasi duplex haberi posset. Alexicaon Græci Herculem appellabant, Coi contractus Alexin, hoc est Averruncum, ita alludentes ad nomen Josuæ, יְהוֹשֻׁעַ, quod Servatorem & Salutiferum sonat. Sed & Herculem σωτήρα cognominatum ferunt in nummis Thasiarum, qui fuerunt Phœnicum coloni; & uti par fuit, & testatur Pausanias, Herculem eundem colebant ac Tyrii; quem- admodum & Tyrios Herculis Thasi templum habuisse perhibet Herodotus. Hinc sepe

sepe in Inscriptionibus appellatur Hercules conservator, & Hercules defensor: quo nomine Romæ Templum habuit. Quædam habet, DEO HERCULI COMITI ET CONSERVATORI. Alia, HERCULI COMITI CUSTODI. Calendarium Capranicorum, cujus fragmentum affert Gruterus, HERCULI MAGNO CUSTODI. Est apud Eustathium *καρπώματα* cognominatum fuisse Herculem ab Oeteis, *καρπώπων*, hoc est *καρπώπων*, à locustis, quarum lue ipsos liberavit: cognominatum vero ab Erythraeis *ἰσχυρόν*, à vermiculis vineas corrodentibus, quas abegit ex ipsorum regione & profligavit. Romanis *δαρμύλον* dictum tradit Clemens in Protreptico. Scribit Pausanias hunc in Olympia sacrificantem votum *Στομύλον* Jovi fecisse, ut muscas importunas & molestas à se depelleret, atque id impetrasse. At Solinus, eundem, cum illic ubi Roma deinde condita est, *viscerationem sacrivicolis daret*, *Myiagram Deum esse imprecatum* narrat. Fabularum istarum non alia origo quaerenda est, quam translata in Josuam culicum Aegyptiorum, muscarum, & locustarum prodigia à Mose edita. Serpentes dicitur infans Hercules in canis elisisse, quod Hevæos Chananæam gentem expulerit Josue, qui Cadmo duce in Græciam profugerunt: *Ἡρα* autem *Hevæum* & *Serpentem* Syriaca lingua significat. Apposita ad eam rem Clementis verba proferam è Protreptico, ubi de Bacchi Mythis sic disserit: *πάλαιοντι τις κραιναίαις τῶν ἐείρων, ἀνευμύθοι τις ὄφιοι, ἐπολύζοντες ἕνα ἐκείνῳ, δι' ἣν ἡ πλάνη παρηγοροῦσθαι, καὶ ὁ θάνατος ἐπιμορῶσθαι, καὶ σημεῖον ἔργων βασιλικῶν ὄφιοι ἔτι περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν ἑβραίων φωνῶν τὸ ὄνομα τὸ ἐνὰ διασωθέντων ἐρμηνεύεται, ὄφιοι ἑβραῖα. Ἡδινάρων carniū distributionem celebrant, coronati serpentibus, ululantes Evam illam, per quam error cum morte subsēcutus est, & in signe oryiorum Bacchicorum est serpens consecratus. Igitur juxta accuratam Hebraice vocis significationem, nomen Eva si aspietur exponitur, Serpens femina. Ex hujus vocis ambiguitate Lernaam Hydram contudisse dicitur Hercules à fabularum artificibus, & exitialem anguem ad Sagarim flumen extinxisse, unde Ophiuchi nomine & figura inter ἀστεισμούς donatus est; dicitur & Draconem Hesperidum mala servantem interfecisse, unde & Engonasin, sive Ingeniculi nomen & formam habuisse ex Eratosthene Hyginus observavit. Ex Eurysthei arbitrio pendebat Hercules, & ad ejus nutum præliabatur; quod & ipsius amore captum egisse volunt quidam: ita & ex præscripto Mosis Josue hostes adoriebatur, & labores suos exantlabat. Prometheum ad Causasi rupes expansis manibus religatum liberasse fingitur Hercules, quo figmento expressum suspicor Mosem, in vertice collis lapidi insidentem, & manus passas in sublime tollentem, quoad Josue parta ab Amalecitis victoria hoc ipsum labore levaret. Narratur Hercules Acheloum fracto cornu domuisse, eique post victoriam cornu reddidisse; quod ita interpretantur Mythologi, intumescens unum è fluvii alveis, & iter morantem, per colliquias & incilia alio derivasse, & post transitum in pristinum alveum reduxisse. Dicitur quoque apud Pausaniam per Pheneatarum agrum excavasse alveum Olbio fluvio, quem Aroanium Arcadum alii vocant. Tempe quoque & insalubres Stymphali paludes ferrur exsicasse, apertis montibus aquarum cursum retinentibus. Quibus illud Dei beneficium exprimitur, cum arefecit Jordanem, Josua Israëliticum exercitum transmittente, & pristinis deinde sedibus restituit. Mala Hesperidum ab Hercule detracta, & Geryonis abactos boves Mythici Scriptores commentum sunt: an quod, ut Madianitarum Moses, sic & Chananæorum Josue boves abegit & *μῆλα*, quæ vox & oves & mala significat. Busris, Augias, Sarpedon, Albion, Bergion, Dercynus, Eryx, Antæus, Eurypylos, Eurytus, Cteatus, Neptuni filii; Polygonus, & Telegonus, Neptuni nepotes, ab Hercule edomiti sunt: à Josua Chananæi & Phœnices, gens navigationibus & maritimis commerciis nobilitata. Tricorporeum Geryonem dicitur Hercules cecidisse, propter enormem Gigantum quos debellavit Josue staturam, solita hominum proceritate longe majorem: quam ob causam verisimilius est *πολυσημάτους* Gigantes fuisse creditos, quam propter gestorum multitudinem, ut Diodorus existimavit. Crediti & adversus Jovem, & Osiridem, & Herculem bella gessisse; quod monstri illi Enacim idolis dediti, veri Dei cultum respuerint, & adversus ejus ministrum Mosem, quem Osiridem ab Aegyptiis fuisse appellatum diximus, & Mosis ministrum Josuam, & Deo consecratam gentem infeliciter bello contenderint. Gigantes, inquit Macrobius, quid aliud fuisse credendum est, quam hominum quamdam impiam gentem Deos negantem, & ideo estimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant, quod significat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente. Terrore percussis finguntur Gigantes illi: sic Rahab meretrix Hierichuntina de popularibus suis ad exploratores à Josua missos: Irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terre: sic ipsi exploratores de Jos. 2. 14. iidem: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt*

Grut. Inscript. P. 45. & 134.

Eustath. in Iliad. a.

Pausan. Eliac. 1. Solin. cap. 2.

Hygin. Poët. Astron. lib. 2. & 3.

Pausan. Arcad.

Num. 31. 1. & seq.

Diodor. lib. 2.

Macrobius, lib. 1. cap. 20.

Jos. 2. 9.

Jos. 2. 14.

Jos. 5. 1. omnes habitatores ejus: sic ipse deinde Scriptor Libri: Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, & cuncti Reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quod sicisset Dominus fluventi Jordani coram filiis Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israël. Terrorem hunc Gigantibus Fabulatores ferunt injectum à Pane, quem probavimus esse Mosem, expeditionis hujus, secundum Deum, & be li auctorem. Post debellatos Gigantes duodecim Diis aras Hercules erexit: post interfectos Og & Schon, & transmissum Jordanem, duodecim lapides à viris duodecim, è duodecim tribubus sigillatim electis, in castris constitui jussit Josue ad perpetuam rei memoriam, & totidem in medio Jordanis alveo. Herculem Indicum cognominatum fuisse Belum perhibet Cicero, hoc est *ἑρμης*, quam dictionem *Domini* significare pervulgatum est: quippe Chanaanæ terræ dominatum Josue obtinuit. Mercurio clavam post caesos Gigantes Herculem consecrassè tradunt, quod Mosis auspiciis Josue reges Og & Schon deleverit. Hanc clavam ad Trezenem, prope statuum Mercurii Polygii, qui Moses est, actis radicibus & ramis repullulasse, & ex oleastro casa cum fuisset in oleastrum evasisse: vetus sermo est, à Pausania relatus in Corinthiacis, cujus origo latet in Aaronis virga, quæ à Mose in sacro Tabernaculo deposita restoruit & amygdalas trufit. Josue autem à Græcis Ebraicorum rerum non valde peritis attributum est, quod Aaroni debebatur. Ad Trezenem quoque fons est, quem ab Hercule reperrum fuisse dicunt, sed & sitienti flumen è terra erupisse fingunt: sic in eum transeribentes patratum à Mose prodigium, cum siccis Ebrais eductas è rupe aquas propinavit.

XIII. Quærat aliquis quemnam hic Herculem significatum velim, Phœnicium, Creticum, an Thebanum. Pervulgata quippe hæc est doctorum hominum sententia, plures fuisse Hercules, & gesta omnium à Græcis fuisse in unum Thebanum collata; seu potius fortibus quibusque viris Herculis nomen fuisse impositum. Tres statuit Diodorus, Ægyptium, Creticum, & Thebanum: tres Arrianus libro secundo De expeditione Alexandri, Ægyptium, Tyrium, & Gracum, quibus Indicum præterea addit in Indicis ex Megasthene. Herculem alii antiquissimum arbitrantur Phœnicium, secundum Ægyptium, postremum ac recentiorum Thebanum. Quidam Ægyptios duos agnoscunt; Herodotus duos Græcos, Deum alterum, alterum Herocem; Cicero sex; duodecim alii, quidam etiam longe plures. Ego omnino unicum, cumque Iosuum fuisse statuo; nam quæ tribuuntur aliis, ad Iosuum omnia commode referri posse video. Antiquissimus enim habetur ille Phœnix, qui Melicarthus dicitur à Philone Byblio, ut est apud Eusebium: hoc est *מלך קרתא*, *Rex urbis*, *ἑὸς πολιοῦχος*, ut jam observarunt alii. Amathusii *ἑρμης*, hoc est *Regem*, simplicius appellabant; quod Israëlitis jure regio Josue præfuit. Ex hoc Melicartho Phœnicium, nomen habuit Græcorum Melicerta, qui & Palæmon, quem & Herculem esse testatur Hesychius. Phœnix idem Hercules, Defanaus, sive Diodas dictus est. Atqui hunc ipsum Mosis ætati æqualem faciunt ratiocinationes Eusebianæ, proindeque & Iosue *ἑρμης*. Quoniam autem à Iosua, quem Herculem habendum esse ostendimus, circa hæc tempora patriâ sua exterminati Phœnices, partim in Africam profugerunt, ut ostendit vetus Inscriptio literis Phœnicis exarata in Numidia Tingitana, quam refert Procopius in Vandalicis: *ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ φωνίτιες ἀπὸ φερσέππου ἰσσοῦ τῆ λησοῦ οὐσοῦ ναυῆ*. Nos sumus, qui fugimus à facie Iesu latronis, filii Nave; partim in Bithyniam & Thraciam & vicina Thraciæ loca Phœnicie duce; partim & in Bœotiam ac Illyricum præunte Cadmo, quem & centum præterea urbes in Africa condidisse Nonnus asseverat; hinc factum ut fama ejus per varias gentes sparsa, horum animos terrore, illorum admiratione compleverit; ac ab aliis, putata Phœnicibus, *λησῆς*, *latro*; Deus ab aliis; puta Ægyptiis & Græcis, habitus sit, quemadmodum & Mofi contigisse supra notavimus. Ac non Iosue quidem solum, sed & reliqui Israëlita latrones ab exteris gentibus appellati sunt, ut habet R. Selomoh Iarchi, sive propter expilatos furto Ægyptios, sive propter dejectos sedibus suis Chananæos. Cum ergo Iosue virtutem in Græcia prædicasset expertus Cadmus, Cadmo oriundum & Thebis natum sinxerunt Græci, quem ex Cadmi Thebarum conditoris verbis cognoverant. Quocirca cultum ejus Cadmum in Græciam intulisse traditum est à Pausania. Similiter qui Africanis ex profugorum Phœnicum sermonibus primum innotuerat, ab iisdem Africanis ad suas appulisse oras confictus est, & Antæum circa Tingi regnantem domuisse. Atque ea commenta posterior ætas, vel propter veri ignorance, vel propter innatam hominibus fingendi libidinem, tanto fabularum incremento amplificavit, ut Herculem in multos, Phœnicium, Ægyptium, Creticum, & Thebanum sejunxerit; & quidquid demum fortiter gestum undecunde

Cicer. libr. 3. De nat. Deor.

Pausan. Corinth.

Unicus fuit Hercules.

Diodor. libr. 3.

Herod. libr. 1. cap. 44. Cicero de nat. Deor. libr. 3.

Euseb. Præp. Evang. libr. 1. Hesych. in *μῆτι*.

Hesych. in *μῆτι*.

Procop. Vandal. libr. 1. cap. 10.

Nonn. Dion. libr. 13.

R. Sel. in Gen. cap. 1.

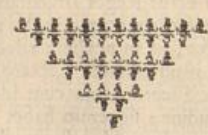
Pausan. in Eliac. libr. 1.

acceperat, ad Herculem quisque suum referret; sed Græci præcipue, gens mendax & fabulis serendis nata. Cum ait ergo Herodotus se Tyri accepisse, Herculis templum, quod illic extat, simul cum ipsa urbe fuisse conditum; Tyrum intellige Alexandri obsidione nobilitatam, quæ Trojano excidio non multo vetustior fuit, Josua vero longe recentior, non vero Palætyrum, cujus fit in ipso Josuæ libro mentio. Opinionem nostram plurimum juvat Pausanias, cum narrat Herculem Idæum, sive Creticum, Tyri templum habuisse, ac Bœotia ignotum non fuisse. Unde facilis existimatio est, Tyrium Herculem, Creticum, & Thebanum unum esse. Thasii quoque Herculis templum Tyri fuisse docet Herodotus; Pausanias vero Thasios Herculem eundem coluisse ac Tyrios. Magnificum illud Gaditanum templum Herculi Tyrio Phœnices condidisse & res ipsa clamat & docent Appianus & Arrianus. At idem Ægyptio Herculi fuisse extructum scribunt Philostratus & Pomponius Mela. Ægyptium Herculem patria lingua Chona dictum venisse in Italiam & nomen Chonibus dedisse legitur apud Phavorinum in Lexico. Is, si quid conjectura valeo, idem est ac Hercules Tyrius, sive Chananæus. Nam Stephanus Phœnicen perhibet appellatam fuisse *Χηνα*, & Phœnices *Χηναίους*; & Sanchoniathonis Interpres Philo Byblius Chna primum Phœnicem cognominatum esse scribit. Chna autem manifesto est *Χηνα*, Chanaan. Itaque Herculem Chona, qui Ægyptius dicitur, liquet eundem esse ac Herculem Chnaum, sive Chananæum.

Herod. libr. 2. cap. 44.
Pausan. Bœotia.
Herod. libr. 2. cap. 44.
Pausan. Eliac. 1.
Appian. Iberic.
Arrian. Exped. Alex. libr. 2.
Philostr. Vit. Apoll. l. 2. c. 14.
Pomp. Mel. libr. 3. cap. 6.
Phavor. in *Χηναίους*.
Steph. in *Χηνα*.
Phil. Bybl. apud Euf. Pr. l. 1.

XIV. Jam vero munita nobis est via ad enodationem perdifficilis & vexatissimæ quæstionis, quæ oritur ex priore Machabaico, in quo Sparta rex Arius Onia summo Judæorum Sacerdoti scribit, ex libro quodam didicisse se Judæorum fratres esse Spartanos, & utroque Abrahami esse nepotes. Quamquam probabili conjectura supra ita explanata est hæc quæstio, ut hæc expositio nostra nemini non possit sufficere; aliam nihilominus simpliciorē, & veri etiā, ne quid dissimulem, mea sententia aliquanto propiorem hic proponam. Lectori per me, utram volet, persequi fas esto. Constat Lacedæmoniorum reges, ac proinde Arium hunc, ad Herculem genus suum retulisse: quemadmodum fabulosa fere sunt initia vetustarum ac nobilium familiarum, & olim in Græcia generosius quisque ac natalibus clarus Deum aliquem stirpis suæ auctorem jactare solebat. Herculem autem quemdam Tyrium, necnon & Ægyptium Herculem pervulgata hominum fama celebrari ignorare non potuit Arius, re tot indicis expressa. Hos, ipsumque adeo Thebanum, non multos ac diversos, sed unum & eundem fuisse hominem, eumque Judæum, ex libri alicujus lectione, & ex rei veritate certior Arius fieri potuit; atque ita se Judæis, ipsoque Abrahamo oriundum, ac Judæorum fratrem reputare. Dices scripsisse Arium Spartanos & Judæos fratres esse, atque eo non Lacedæmonios solum reges, sed totam gentem significari. Respondeo numerosam fuisse & amplam regiam Heraclidarum familiam; teste Plutarcho, cujus verba hæc sunt: *ἡ δὲ ἀναμειχθῆσαν δωρεῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ κρηθλιῶν εἰς Πελοπόννησον, πολὺ μὲν ἐξ ἀνάστη καὶ λαμπρὸν ἔθηκεν ἔθνος. Ex Heraclidis, qui Dorienibus permixti sunt, & in Peloponnesum redierunt, ampla Sparta & clara gens floruit: in eaque, ut pote præcipua ac nobilissima Spartanæ gentis parte, totam gentem potuisse comprehendere; præsertim cum orti essent ex ea Reges ipsi; totius autem Republicæ personam Rex sustineat: Est enim, inquit Cicero, proprium munus magistratus, intelligere se gerere personam civitatis. Alia præterea conjectura nodum hunc solvere promptum esset, si fidem aliquam possemus iis adjungere quæ de Lacedæmonis origine ab Honorio Augustodunensi tradita sunt. Scribit ille libro tertio de imagine mundi, tempore Moïsi Lacedæmonem à Cecrope fuisse conditam. Cum autem Cecropem esse Moïsem supra demonstraverim, dicerem Arium ea re deprehensam, Moïsem urbis suæ conditorem, gentisque auctorem credidisse, atque hinc esse ratum unam eandemque fuisse Spartanorum ac Judæorum originem. Verum Honorii illius auctoritati parum tribuo, mihiq; Spartam cum Athenis à Cecrope conditis videtur confundere.*

Explicatur denuo 1.
Mach. 12. 21. in quo agitur de Judæorum & Spartanorum consanguinitate.
Plutarch. in Lyiand.
Cicer. Offic. libr. 1.

DE LIBRO JUDICUM.

I. *Disputatur de Auctore libri Judicum. Variæ opiniones proponuntur.* II. *Samueli adscribitur, ejusque probatur ætatis & antiquitas.* III. *Refelluntur argumenta Adversariorum.* IV. *Secundum argumentum.* V. *Tertium argumentum.* VI. *Ex Judicium libro aliquot manarunt Græcorum, aliarumque gentium fabula ac ritus.*

Disputatur de Auctore libri Judicum. Variæ opiniones proponuntur.
Ibid Orig. libe. 6. cap. 2.

Samueli adscribitur, ejusque probatur ætatis & antiquitas.
Psal. 67. 8, 9.
Jud. 5. 4.
Psal. 96. 5.
Judic. 13. 5.
Matth. 2. 13.
Jud. 9. 53.

2. Sam. 11. 21.

Refelluntur argumenta Adversariorum.
Primum argumentum.
Jud. 18. 30, 31.

Psal. 77. 60.
62.

I. **L**IBRI Judicum magis etiam quam superioris Auctor ignoratur. Eum esse Librum bellorum Dei in libro Numerorum laudatum censuit Aben Ezra. Visum est quibusdam Judices ipsos sua in libro hoc gesta consignasse. Samueli adscribunt Isidorus, & Thalmudici Scriptores capite primo Babæ batræ, & R. Moses Kimchi Davidis frater, alii Ezechia, Esdræ nonnulli. Auctor Synopsicos De vita & morte Prophetarum, quæ Dorotheo tribuitur, scriptum fuisse ait in Tabernaculo, perinde ut librum Ruth, à Scribis nempe sacris.

II. Utrunque est, vetustissimum esse Librum hæc arguunt, quæ in sexagesimo septimo Psalmo legimus: *Deus cum egredereis in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto, terra mota est; etenim caeli distillarunt à facie Dei Sinai, & facie Dei Israël.* Delibata illa manifesto sunt ex his libri Judicum verbis: *Domine, cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, caligæ ac nubes distillarunt aquis.* Hæc deinde subnexa sunt: *Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël.* Hinc ista Psaltes expressit: *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini; à facie Domini omnis terra.* Ex eodem quoque Libro sumtum esse constat, quod per Prophetas dictum esse pronuntiat Matthæus: *Quoniam Nazareus vocabitur.* Scriptum præterea habetur in libro Judicum: *Et ecce una mulier fragmen mole de super jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus.* Annon inde provenerunt illa libri secundi Samuelis: *Quis percussit Abimelech filium Jerobaal? nonne mulier misit super eum fragmen mole de muro, & interfecit eum in Thebes?* Quapropter ex iis quæ proposita sunt à me sententiis ad eam potissimum animus meus inclinatur, quæ Samueli libri auctorem esse decernit: ut pote cujus liber Esdra & Ezechia vetustior, verba libri Judicum repræsentet. A Judicibus vero ipsis scriptum fuisse verisimile non est, nam unius videtur textura opus, nec credi potest ea de se posteris tradere voluisse Abimelechum, vel potuisse Samsonem, quæ illic leguntur. Facilius assentientur Dorotheo, qui factum id statuit à Scribis sacris, modo gestarum rerum commentariis tantum ab iis scriptos, ex ipsis vero commentariis Librum à Samuele ipso decerptum & compositum fateatur, cum unius, ut dixi, texture, ejusdemque textoris opus esse appareat: id quod vel ex uno capite secundo cognoscitur, quo velut totius Libri summarij continetur. Neque vero probabile est Samuelem, cum Ebraicam Rempublicam Dei nutu & consilio restituendam suscepisset, præteritarum rerum, quarum auctorem Deum agnoscebat, memoriam ita neglexisse, ut Judicum historiam oblivione extingui & obsolescere pateretur; sed potius, pro injuncti sibi à Deo muneris ratione, ex Scribarum commentariis collectam concinnasse credendum est. Quamquam arbitrium quæstionis hujus unicuique permitto, dummodo concedatur genuinum esse Librum, quippe qui sit incerti Auctoris & temporis, qualis esse vulgo dicitur.

III. Neque me movent, quæ ad Libri hujus dignitatem labefactandam solent objici. Post captivitatem decem tribuum scriptum esse colligunt quidam ex his verbis capitis decimi octavi: *Posueruntque sibi sculptile, & Jonathan filium Gersam filii Moysi, ac filios ejus Sacerdotes in Tribu Dan, usque ad diem captivitatis sue.* Mansitque apud eos idolum Micha omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat Rex in Israël. Ergo, inquiunt, jam creati erant Reges Israëlitarum, & tribus decem captivas abduxerat Salmanasar, cum hæc scriberentur. Frustra: nam Michæ idolum tum perierat, cum de Silo ablata est Arca, ut in prælium adversus Philistæos produceretur, quemadmodum aperte significat istud comma. Sublato autem idolo, quorsum idoli Sacerdos? Sublatus autem est & Sacerdos una cum idolo, & belli jure captus, una cum magna Israëlitarum multitudine: sic enim habet Psalmus septuagesimus septimus: *Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus: & tradidit in captivitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.* Deinde cum ait Auctor libri Judicum: *In diebus illis non erat rex in Israël,* liquido indicat

captivitatem hanc contigisse antequam Israëlitis Reges Deus præficeret. Hæc enim verba ad præcedentia pertinere, cum Septuaginta Senibus & Vulgato Interprete existimamus. Atqui & infelix illud prælium, & Regum creatio, evenerunt Samuelis temporibus, & à Samuele scribi potuerunt.

IV. Alterum argumentum est Theodreti, qui recentem Libri hujus confectio- nem esse opinatur, quod mentio in eo fiat Jerusalem, cui nomen id inditum putat posteriori ævo. Eodem telo peti poterat & libri Josuæ dignitas, in quo urbem hanc nomine eodem sæpe affectam reperies. Certum est hanc ipsam esse civitatem, quæ prius nominabatur Salem, & in qua Melchisedeci regia fuit. Nam Psaltes ait, juxta Ebraicum exemplar: *Et factus est בשלם in Salem locus ejus, & habitatio ejus in Sion.* Proxima utriusque vallis regia; hæc in decimo quarto Genesios, illa decimo octavo capite secundi Samuelis memorata. Sita utraque est in via quæ à convalle Mambre, in qua habitabat Abraham, recta Hobam ducit, ad quam usque idem Reges quinque persecutus est. Certum quoque est factam dictionem Jerusalem ex vocibus ירום & Salem; sumto priore hoc vocabulo ex nomine quod Moriaë monti, qui in eodem loco situs erat, fecit Abraham, cum dixisset: *יהוה יראם Dominus videbit.* Quandonam vero hæc duæ dictiones in unam conflatae sunt, ac Jerusalem primum dici cepta sit hæc civitas, obscurum est & incertum. Ego quidem probabiliter dici posse censeo, Israëlitas, ipsumque Josuam, postquam vicina loca infederunt memores Abrahamici dicti, & impositi loco nominis, novum nomen urbi fixisse ex veteri hoc Salem, quod à Jebusæis finitimisque gentibus habebat, & altero ירום, quod ab Abrahamo habuerat. His autem recentior fuit libri Josuæ, & libri Judicum lucubratio: unde irritum est, quod inde telum cuditur.

Secundum argumentum Theod. in ebr. 2. in Judic.

Psalm. 75. 3.

Gen. 14. 17. 2. Sam. 12. 12.

Gen. 22. 9. 14.

V. Perstringenda interim Disputatoris Theologo-Politici levitas, qui cum capite tractatus sui octavo hæc scripserit: *Librum iudicum neminem sanae mentis sibi persuadere credo ab ipsis iudicibus esse scriptum: epilogus enim totius historiae, qui habetur cap. 2. clare ostendit eum totum ab uno solo Historico scriptum fuisse: capite tamen sequenti ex variis Historicis decerptum esse affirmat: Quis enim, inquit, non videt in cap. 2. iudicum ex vers. 6. novum Historicum afferri (qui res à osue gestas etiam scripserat) ejusque verba simpliciter describi. Nam postquam Historicus noster in ultimo capite Josuæ narravit quod ipse mortem obierit, quodque sepultus fuerit, & in primo hujus Libri narrare ea promiserit, quæ post eisdem mortem contigerunt; qua ratione, si solum sua historiae sequi volebat, potuisset annexere superioribus, quæ hic de ipso Josuæ narrare incipit? Ergo in eodem capite causam reperit homo perspicax, cur ab uno Historico & à pluribus scriptum hunc Librum opinaretur: quod ejus acumine dignum est. Attendisset primo capite Gentes recenseri, quæ inter Israëlitas manserunt incolumes, & sedibus suis moveri non potuerunt; capite vero sequenti causas afferri, quamobrem eas Deus adversus populi sui vim tutatus sit, peccata nempe post excessum Josuæ & sub Judicum imperio ab Israëlitis identidem admitta, quibus comprobandis rem arcessi à capite, à rebus nempe quæ מגוריו Josuæ proxime confectæ sunt; verba autem illic è calce libri Josuæ repetita, indicio esse tum calcem hanc, tum librum Judicum, ab eadem manu esse profecta, atque priora hæc capita duo ad pleniorum sequentium intellectum viam munire.*

Tertium argumentum.

Jos. 24. 29. & seq.

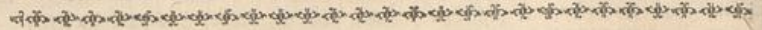
VI. Sed & fabulis aliquot comminiscendis ansam præbuit iste Liber. Fatalis ille Nisi Megarensium regis capillus, unde regni fortuna pendebar, quo demesso à Scylla amore perdita puella præfens exitum Niso & Megaræ conflatum est, nonne ad ipsam Samsonis casariam expressus est, quæ à Dalila meretrice refecta maximum infortunium Samsoni peperit? Casum ab eo Thamnatum eunte leonem leo Nemeæus ab Hercule interfectus refert; Dalilam, Omphale; columnas duas Gazææ domus, Columnæ Gaditanæ, quæ Herculi meta itinerum fuerunt, ut illæ Samsoni vitæ terminus. Uterque demum interitu voluntario perit. Atque ita Josuæ & Samsonis gesta uni Herculi Fabulatores accommodarunt, uti sæpe ab ilis fieri solere observatum est. Jephthæ sacrificans filiam Deo, adumbratur Agamemnone Iphigeniam Dianæ immolante: adumbratur & Idomeneo, qui tempestatibus jactatus cum Neptuno sacrificaturum se pollicitus esset quidquid sibi primum ad litus appellenti obvium foret, navi egressus incidit in filium, quem & ex voto macrare coactus est. Samgar sexcentos Philistæos interficiens בכרטר הכקר, *stimulo bovis*, Lycurgo exprimitur Bacchas βουκόλος in Syria insectante, qualis ab Homero & Nonno pingitur. Ex Lunularum gestandarum more, quem Gedeonis temporibus usurpabant Madianitarum Reges, ut ex libri Judicum octavo capite discimus, Brachmanes Esuvaræ caput Lunula insignire solent. Eodem uti ornamento consueverunt Arabes, gens Lunæ cultui à vetustissimis temporibus dedita, & ab Arabibus ad Turcas propagata est hæc religio. Madianitas dixi Lunulas gestasse; nam quod reddit Vulgatus Interpres hoc

Ex iudicum libro aliquot manarunt Gycorum, aliarumque Centium fabula ac ritus.

Hem. Iliad. 2. Nonn. Dion. 10. Jud. 8. 21. 26.

loco quem dixi, *bullas*, & *ornamenta*, Ebraice dicitur שררונים, quod *Lunulas* sonat; Septuaginta reddunt *μυλωνος*; Hierombalum sive Gedeonem Sanchoniathonis æqualem fuisse diximus supra; Sanchoniathonem autem Trojanum bellum multis præcessisse annis, & ad Mosis ævum proxime accessisse constat ex certissimis Phœnicum Annalibus. Denique Hierombali istius sive Gedeonis, ipsiusque filii Abimelechi meminerunt libri Samuelis. Hæc eo refero, ut tum Libri hujus, tum & rerum de quibus Libro hoc agitur vetustas appareat; ne qua possit de ea oriri dubitatio, si mysterii aliquid Noyi Testamenti adumbrationem huic inesse Volumini quispiam pertendat.

1. Sam. 12. 11.
& 2. Sam. 21. 21.

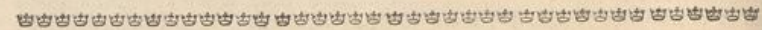
DE LIBRO RUTH.

Liber Ruth,
pars & velut
appendix li-
bri Judicum.
Euleb. H. It.
libr. 6. cap. 25.

August. libr. 2.
De doct.
Christi, cap. 8.

Doroth. Syn.
De vit. & mort.
Prophet.
Thalmod. in
Baba batra,
cap. 1.

LIBRUM Ruth partem esse & velut appendicem Libri Judicum, Ebraeorum sententia est. Sic Origenes apud Eusebium: *Κερωι, Ρουθ παρ' αυτου εν ιβι. Σωφρη. Judices, Ruth, apud ipsos (Ebraeos) uno libro continentur. Sophetim.* Hieronymus in Prologo Galeato: *Subiexunt (Ebraei) Judicum Librum, & in eundem compingunt Ruth. Prætereo alios, Hilarium, Epiphanium, Johannem Damascenum. Rationem subjicit Hieronymus, Quia in diebus Judicum facta ejus narratur historia. Verò; nam & id indicat Libri initium. Cum igitur Augustinus, alique ipsum affectati, dixerunt Librum Judicum exordium esse Librorum Samuelis, sic intelligito, historiam hoc Libro expositam, cum iis quæ continent Samuelis libri sponte sua connexam esse: nam historia Ruth velut aditus quidam est ad historiam Davidis, cum Liber ipse libri Judicum sit portio. Quod cum ita sit, par esse debuit, uti reipsa est, de Libri utriusque Judicum & Ruth Auctore fluctuatio Interpretum, & ad eisdem ab iis Scriptores referri, ad Esdram videlicet à plerisque, ad Ezechiam à quibusdam, ad Scribas Tabernaculi à Dorotheo, ad Samuelem à Thalmudistis, compluribusque aliis, ad quos libenter accedimus. De ætate item utriusque paria sentiamus, conserque saltem genuinum esse juxta nostra Principia, cum ignorabilis sit Auctoris & temporis, uti vulgo esse fertur.*

DE LIBRIS SAMUELIS.

I. *Disputatur de Auctore Librorum Samuelis. Varia opiniones proponuntur.* II. *Partim Samueli, partim Nathani & Gado Prophetis adscribuntur.* III. *Probatum eorum antiquitas & antiquitas.* IV. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* V. *Secundum argumentum.* VI. *Tertium argumentum.* VII. *Quartum argumentum.* VIII. *Quintum argumentum.* IX. *Sextum argumentum.* X. *Ex Libris Samuelis quidam manant Græcorum ritus & fabule.*

Disputatur de
Auctore li-
brorum Sa-
muelis. Va-
ria opinio-
nes propon-
untur.
1. Sam. 9. 9.
Grot. Pref. in
Libr. Sam.

Partim Sa-
mueli, partim
Nathani &
Gado Pro-
phetis ad-
scribuntur.
Thal. Bab.
batr. cap. 1.
Ibid. Or. 16. ca.
2. Par. 29. 29.

LIBRORUM quoque Samuelis dubia est ætas & controversus Auctor. Quidam post Samuelis tempora lucubrationem eorum rejiciunt, propter hanc clausulam capitis noni Libri prioris: *Olim in Israël sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, & camus ad Videmem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* Scribit Grotius Ebraeorum eruditissimis auctorem credi Jeremiam Prophetam Librorum quatuor Regum: causam affert ipse non satis probabilem, similitudinem sermonis, quæ vix apparet. At Libros duntaxat Regum tertium & quartum Jeremiæ adscribunt Thalmudistæ in Babæ batræ primo capite.

II. Librorum vero Samuelis viginti quatuor priora capita à Samuele ipso fuisse scripta; reliqua, quibus res post Samuelis obitum gestæ narrantur, à Nathane & Gado Prophetis, sentiunt iidem Thalmudistæ; sic & R. Moses Kimchi; sic Isidorus; nisi quod posteriora ad calcem usque operis à Davide vult fuisse scripta; quo argumento, nullus scio. Mihi quidem Ebraeorum sententia reliquis videtur antefrenda, utpote quæ his nitatur verbis Paralipomenon: *Gesta autem David regis priora & novissima, scripta sunt in libro Samuelis Videntis; & in libro Nathan Propheta, atque in volumine Gad Videntis.* Nec dissentit à nobis Theodoretus, cum ait singulos Prophetas suorum temporum historias scribere consueffe, atque ex his scriptis Libros Re-

gum multo post tempore fuisse contextos : quatuor enim Libros Regum intelligit ; nos vero de duobus prioribus agimus , qui Samuelis dicuntur ab Ebrais . Hos autem satis aperte significat sic fuisse vocatos , quod à Samuele scripti essent ; ex priorè videlicet parte : *αεσφίτων έγραφος*, inquit, *ειώθει συζησάσθαι όσα συνέβαινε γινώσκειν ή τον οικειών κηέρον αυτών τουού ή ή αεσφίτων βασιλειών, ή παρ' έλεξιόις, ή αεσφί σέσις, αεσφίτηα σαμουήλ όνομάζεται* . Unusquisque Prophetarum scribere consueverat quacunque suis temporibus contingebant . Sic igitur primus liber Regnorum & apud Ebræos & apud Syros *Prophetia Samuelis nominatur* . Atque eadem est Diodori Tarfensis sententia .

III. Sed & librorum Samuelis *γρησιότιη* & antiquitati perhibent testimonium quæ eum atates consecuta sunt . Unde enim petitem dicas istud , quod habet liber Sa-
Probatnr eor- rum γρησιότιη & antiquitas .
 pientia : *Tu enim es , Domine , qui vita & mortis habes potestatem , & deducis ad portas* & *antiquitas .*
mortis , & reducis : cujus germanum & illud est è libro Tobia : Quoniam tu flagellas ,
Sap. 16. 13 .
& salvus ; deducis ad inferos , & reducis : nempe è secundo capite libri primi Samuelis :
Tob 11. 2 .
1. Sam. 2. 6 .
Dominus mortificat , & vivificat : deducit ad inferos , & reducit . Cum in Psalmo centesi-
Psalm. 112. 7, 8 .
 mo duodecimo hæc legis : *Suscitans à terra inopem , & de stercore erigens pauperem : ut collo-*
1. Sam. 2. 8 .
cet eum cum principibus , cum principibus populi sui : nonne ex eodem primi Samuelis ca-
1. Sam. 2. 31, &
pite ducta agnoscis , in quo legitur : Suscitatus de pulvere egenum , & de stercore elevatus
seq .
pauperem , ut sedeat cum principibus , & solium gloria teneat . Quorum putas pertinere
Eccli 46. 22 .
 quod legitur in secundo capite Libri tertii Regum : *Ejecit ergo Salomon Abiathar , ut*
3. Reg. 2. 27 :
non esset Sacerdos Domini , ut impletur sermo Domini , quem locutus est super domum Heli
1. Sam. 2. 31, &
in Silo : nimirum ad secundum caput Libri prioris Samuelis , quo res illæ prænuntian-
Eccli 47. 3, 4i
tur . Samuelem insigni hoc Sirachides ornat elogio : *Et ante tempus finis vite sue & sa-*
1. Sam. 12. 9 .
culi , testimonium præbuit in conspectu Domini & Christi , pecunias & usque ad calcamenta ab
1. Sam. 17. 5 .
omni carne non accepit , & non accusavit illum homo : Davidem vero illo : Cum leonibus lu-
& seq .
si , quasi cum agnis ; & in urfis similiter fecit , sicut in agnis ovium , in juvenute sua . Num-
Eccl. 4. 17 .
quid non occidit Gigantem , & abstulit opprobrium de gente ? Duodecimum Libri primi Sa-
1. Sam. 35. 22 .
 muelis caput & decimum septimum consulto , fontes ibi laudum illarum reperies .
 Scitum hoc : *Melior est obedientia quam victima* , in libro Ecclesiasticis & apud Oseam
1. Sam. 15. 22 .
 usurpatum , ex decimo quinto capite libri primi Samuelis prodit . Quæ Davidi do-
Psalm. 88. 29 ,
 mum Deo ædificare cogitanti denuntiat Nathan in septimo capite libri secundi Sa-
& seq .
 muelis de filio post ipsum regnatura , magna eorum pars in Psalimum octogesimum
Execch. 18. 32 .
 octavum translata est . Non semel declarat Ezechiel nolle Deum ut pereat impius ,
& 31. 11 .
 sed ut ad meliorem se recipiat frugem & vivat , argumento , ut videretur , petito ex
2. Sam. 14. 14
 verbis Thecutidis ad Davidem , quæ leguntur in Libro secundo Samuelis . Confer de-
 nique libros Paralipomenon cum libris Samuelis , ex his illos confarcinatos & con-
 sutos esse liquido comperies ; non quoad sententias solum , sed & verba ipsa . Nec fa-
 cri tantum Scriptores , sed exotici etiam , Eupolemus & Nicolaus Damascenus , suf-
 fragio suo nos adjuvant : ea enim de Samuele , Saule , & Davide in Historiis suis re-
 tulerunt , quæ ex libris Samuelis sublecta fuisse minime dubitandum est . *Ætas libro-*
Eupol. apud
Euleb. Prepar.
rum Samuelis ex superioribus abunde cognoscitur : cognoscuntur & eorundem Aucto-
libr. 9 .
Nicol. Dam.
res ; quos si quis tamen incertos esse contendat , fatebitur nihilominus genuinum esse
libr. 4. Hist.
apud Joseph.
Antiq. libr. 7.
cap. 6 .
 factum , ex Principiis à me supra positis , ut pote qui incerti Auctoris sit , uti esse pu-
 tatur .

IV. Clausulam vero hanc quæ è capite nono libri prioris Samuelis objicitur , & à me supra allata est , *Qui enim Propheta dicitur hodie , vocabatur olim Videns ;* quamque
Reselluntur
 unam causæ fuisse arbitror , cur verbis libri Paralipomenon , quæ operis hujus Au-
argumenta
 ctorem indicant , detraheretur , interpretationis causa illuc adjectam , & deinde in
Adversaria-
 ipsum contextum intrusam fuisse clara luce clarius est . Superius enim à me observa-
rum .
 tum est multa sparsim Libris sacris , lucis vel connexionis rerum causâ adjectis , si-
Primum ar-
 ve Esdræ qui Canonem Synagogæ auctoritate composuit , sive alios qui Scriptiones
gumentum .
 sacras diversis temporibus recensuerunt . Hinc orta hæc *παριμολογία* . Ita visum Diodo-
1. Sam. 9. 9 .
 ro Tarfensi , qui super hac *ήρσι* quam tractamus , sic disserit : *επι τούτων δεικνύται , ότι*
απρη ήβ αεσφίτων έγραφος τα εν τούς κατ' αυτών χρόνοις έγρασαν , ταύτα οι ήβ ταύτα σωμα-
ζαρόντες αεσφίτηεν το , ότι ήμ αεσφίτων βλέποντα τον αεσφίτην εκάδρου . Ex his ostenditur ,
 quod quacunque singuli Propheta suis *αίτα* temporibus conscripserunt , hæc colligentes posteri ad-
 jecerunt istud , *Quod olim Prophetam appellabant Videntem* .

V. Non temperavit sibi Philosophus Theologo . Politicus , quin eodem argumen-
 to Libri hujus antiquitatem oppugnaret : sed & alio præterea usus est , ut eum non
 unius texturæ opus esse , sed collectitium & ex variis segmentis concinnatum probaret .
 Nam quod decimo sexto capite prioris libri Samuelis legamus Davidem in aulam
 Saülis ea de causâ primum fuisse accitum , ut Regem malo spiritu vexatum citharæ
 cantu oblectaret , capite vero sequenti alia afferatur causa unde Regi innotuerit ,
Secundum ar-
gumentum .
Tract. Theol.
cap. 8 , & 9 .

nempe ex conferta cum Goliatho pugna; hæc, utpote contraria, à diversis Scripto-
ribus profecta, & in unum ab aliquo compacta opinatur. Verum enimvero non recte
hæc à Disputatore nostro distincta sunt: primum enim citharæ causa venit David ad
Saullem jam intemperis agitatum; tum deinde recrudescencia Philistæorum bella alio
Saulis animum abstraxerunt, ut jam citharista non egeret. Ergo David à Rege dimis-
sus ad patrem rediit, & deinde à patre ad fratres cum cibariis in castra remisiss cer-
tamen iniiit cum Goliatho, eoque interfecto in comitatum demum & regionum asse-
clarum numerum à Saule adscriptus est. Ne cui locus hic esset fraudi præcaverat sa-
cer Scriptor: nam postquam Davidem citharæ cantu Saullem hilarasse dixit, tum ca-
pite sequenti Philistæorum bellum scribens, cum de Davide iterum esset acturus,
David autem, inquit, erat filius viri Ephraim, de quo supra dictum est: vel ut habet
Ebraicum exemplar, Filius viri Ephraim hujus, דוד; ut suppleat Lector, quem jam
supra designavi. Deinde: Tribus ergo majoribus secutis Saullem, abiit David, & reversus
est à Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem. Eum quidem ad se in castra rever-
sus non agnovit Saul: quid mirum vero, in tanto stipantium numero, quem tum vi-
deret cum mentis esset impos, aliter fortasse indutum ac ornatum cum ad Regem
iret ipsius oblectandi causa, quam cum ad fratres in castra.

1. Sam. 17. 12.
& seq.

Tertium ar-
gumentum.

1. tract. Theol.
cap. 9.

1. Sam. 14. 1.

1. Sam. 16. 1.

1. Sam. 14. 4.

& seq.

1. Sam. 16. 5. &

seq.

1. Sam. 14. 9.

& seq.

1. Sam. 16. 11.

& seq.

Quartum ar-
gumentum.

1. tract. Theolo-

gicop. cap. 9.

1. Sam. 7. 13.

V I. In capitibus præterea vicesimo quarto & vicesimo sexto obtrectandi Libri
hujus causam nactus est Theologo-Politicus: rem quippe eandem utrobique, sed ex
variis itidem Scriptoribus, de re eadem diversa sententibus collectam opinatur. Qua-
si ad antiquissimi & sanctissimi Libri dignitatem labefactandam opinionones satis esse
possint. Deinde attendat Lector, & mirabitur conjectoris audaciam. Illic latitat Da-
vid in locis tuisissimis Engaddi: hic in colle Hachila. Illic Saulis speluncam ingressi ad
requisita naturæ summam chlamydem David præcidit: hic dormientis ejusdem in
tentorio hastam & scyphum aufert. Illic Saullem spelunca egressum David blandissi-
me alloquitur: hic Abnerum amarissimis probris incessit. Diversæ sane res, neque te-
mere solius conjectura ductu confundendæ.

V II. Inter septimum etiam caput, & decimum tertium disconvenire ait, quod il-
lic talia legantur: *Et humiliati sunt Philistiim, nec apposuerunt ultra ut venirent in termi-*
nos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisteos cunctis diebus Samuelis: hic
autem bellicus Philistæorum adversus Israëllem apparatus, vivo etiam tum Samuele,
& ingens Ebræorum terror describantur. Hoc loco sane, ut alias sepe, ac fere sem-
per, Scripturæ sacræ verba perperam accepit Argutor noster: nam in his verbis: *Nec*
apposuerunt ultra, dictio *ultra*, Ebraice *אין*, non semper tempus perpetuum, imo ne-
diuturnum quidem, sed exiguum quandoque significat. Perinde igitur hoc est, ac si di-
xisset: Per aliquod tempus Israëlitem terram non invaserunt. Quod autem subjun-
gitur, per omnem Samuelis vitam manu Dei oppressos fuisse Philistæos, vere id con-
tigit: quotiescunque enim adversus Israëlitas, superflute adhuc Samuele, arma mo-
verunt, magnis cladibus sunt attriti.

Quintum ar-
gumentum.

Hobb. Le-

viath. cap. 31.

1. Sam. 5. 5.

V III. Eodem loco utitur Hobbefius, ut libros Samuelis oppugnet; sed & aliis
etiam, quorum primus extat capite quinto Libri prioris: *Propter hanc causam non cal-*
cant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azo-
to, usque in hodiernum diem: unde effici putat multis post Samuelem annis scripta
hæc fuisse. At meminisse debuerat Hobbefius, quæ de Dagonis simulacro narrantur
illie, Samuele etiam tum adolescente contigisse; Librum autem hunc à Samuele jam
sene fuisse scriptum, ac proinde intervallum satis grande intercessisse, ut merito usur-
pata ab eo fuerit clausula hæc: *Usque in hodiernum diem*. Quoniam autem priora tan-
tum viginti quatuor capita Libri prioris adscriptimus Samueli, reliqua Gado & Na-
thani, quorum ætas longe post Samuelem excurrit, frustra eandem locutionem vi-
cesimo septimo capite, & tricesimo Libri prioris, & sexto posterioris adhibitam ob-
jicit Hobbefius: cum præsertim non valde longum requiratur spatium, ut hæc no-
tatio temporis locum habere possit. Quod supra probavi exemplo Matthæi Evange-
listæ eandem usurpantis, cum de rebus tempore non multum distitis ageret.

1. Sam. 27. 6.

1. Sam. 30. 27.

1. Sam. 6. 4.

Sextum ar-
gumentum.

1. Sam. 7. 15.

V IX. Futile quoque est, quod colligit Hobbefius ex septimo capite Libri primi,
ubi hæc leguntur: *Judicabat quoque Samuel Israëllem cunctis diebus vite sue*. Nempe
vult nonnulli post obitum Samuelis hæc potuisse scribi. At minime hæc ita præcisè
accipienda sunt, uti ab Hobbefio sunt accepta, quasi significet Scriptor sacer per
totum vitæ suæ curriculum Israëlitem Samuelem præfuisse: nam certum est in pueritia
sua jus Israëlitis non dixisse. Ergo commoda adhibenda est interpretatio, nempe ab
obitu Heli Sacerdotis, ad id usque tempus, quo hæc scribebat Samuel, judicia ipsum
inter Ebræos exercuisse; etiam postquam regnum adeptus est Saul: velut cum Aga-
gum Amalecitarum regem, Saulis jussu servatum, in frustra concidit. Favent huic in-
terpreta-

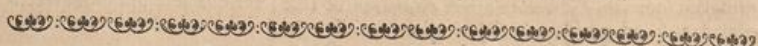
terpretationi Acta Apostolorum, in quibus Saulis regno quadraginta anni tribuuntur; conjunctis videlicet in unum annis, quibus & Samuel & Saul Israeliticam gentem rexerunt. Vel sic comma hoc accipies, eo tempore de quo septimo capite agitur, cum nondum Rex creatus esset Saul, Samuelem jura Ebraeis reddidisse tam assidua cura, ut nullam sibi, ad relaxationem animi & requiem, diem vacivam fumeret.

X. Magnum porro vetustatis indicium libris Samuelis positum est in ritibus quibusdam & fabellis, quas inde provenisse manifesta est fides. Solennis illa apud Athenienses Phallorum gestatio in honorem Bacchi, ex oraculi mandato instituta, ad sanandum morbum pudendis illorum à Baccho inflictum, cum ejus sacra à Pegaso Eleutheriensi apud se invecta sprevisissent; hæc est historia Azotiorum recocta, qui propter Arcam Dei inhonoratam, & in templum Dagon temere illatam, hæmorrhoidibus afflicti sunt, & tum demum sanati, cum simulacra aurea partium ægrarum in cistella apposuerunt. Narrant Fabulatores, Trojæ repertam à Græcis arcam Eurypylum referasse, & post visum Bacchi simulacrum illic reconditum statim ceritum extitisse; quo figmento adumbratur Bethsamitarum infortunium, qui propter visam Domini Arcam maxima clade à Deo affecti sunt. Notat Clemens Alexandrinus Græcicam fabulam de Æaco precibus pluvias eliciente de cælo, cum squallore & frugum penuria Græcia laboraret, prodiisse ex Ebraica historia de Samuele, ad fidem sibi inter suos conciliandam, imbres & tonitrua ciente, cum sudum esset.

Act. 13. 21.

Ex libris Samuelis quidam manarunt Græcorum ritus & fabule.

Clem. Alex. Strom. 6. 1. Reg. 12. 17. 13.

DE LIBRIS REGUM.

- I. Disputatur de Auctore librorum Regum. Variæ opiniones proponuntur.
- II. Eos videtur Esdras ex vetustiorum Scriptorum commentariis excerptisse.
- III. Probatum eorum antiquitas. IV. Fidem etiam his conciliant Ebnici Scriptorum. V. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. VI. Secundum argumentum. VII. Ex libris Regum quedam manarunt Ebnicorum fabule & ritus.

I. LIBRORUM Regum nihilo notior est Scriptor ac superiorum. Eo tamen variaz recidunt Interpretum sententiæ, ut Esdram nonnulli, Jeremiam plerique, ac Thalmudistæ potissimum, alique Rabbini, composuisse eos, vel aliunde potius excerptisse statuunt. Sciendum est enim, apud Ebræos, & apud Ægyptios, Tyrios, ac Babylonios, aliasque Orientis gentes, acta diurna in literas diligentissime fuisse relata. Hoc munere quiungebatur apud Ebræos, dicebatur *מגיד* *A commentarii*. Sic fuisse videtur Chaldaus Paraphraustes. Hujus ordinis fuerunt Josaphatus & Joahe, in libris Samuelis & Regum memorati. Prophetæ quoque perscribebant accurate quæ sibi mandata fuerant & significata à Deo, & quæ sibi eveniant, dum Dei mandatis obsequerentur: quæ quoniam ad Reges fere & optimates pertinebant, hinc libris ipsorum magna publicæ historiæ pars continebatur. Simile in Poëmaticis suis egisse Solonem, si profana licet sacris componere, refert Plutarchus. In versus enim suos politica ille & historica pleraque infarferat: non ut res ipsas posterorum commendaret memoriæ, sed vel ut rerum gestarum aperiret causas, easque excusaret; vel ut commonefaceret Athenienses, aut castigaret. Sed & extra Prophetias, rerum etiam ætate sua gestarum scripturam privata opera Prophetæ suscipiebant. Testatur Theodoretus. Factum id ab Isaiâ, quem Ozia regis historiam scripsisse docent Paralipomena. Factum & à Jehu, de quo hæc leguntur: *Reliqua Actorum Josaphat scripta sunt in verbis Jehu filii Manani, que digessit in libros Regum Israel*. Unde colligo libros Jehu ejus fuisse dignationis, ut relati sint in libros Regum Israel, quos actorum diurnorum commentarios fuisse existimo. Sed & alii etiam hanc in se operam recipiebant; nam ex sacris Historiis nonnullas scriptas esse constat ab iis Auctoribus, quos Prophetas fuisse dixerit nemo, etsi Spiritu sancto dictante scriptæ sunt. Mardocheus, post patefactas Eunuchorum adversus Artaxerxem insidias, rei memoriam literis tradidit, ut legitur in libro Esther. Qui vero scite id & perite administrarent, hi fuisse videntur, quos appellabant *שופרים*, ac si dicas *Elegantes scriptores*. Fiebat autem id utraque oratione, & *prorsa*, & *vorfa*. Quare valde fallitur Josephus, cum solos Prophetas, in gente sua, veteris ævi gesta literis mandasse affirmat; parum memor se ibidem scripsisse, Pontificibus quoque id muneris fuisse iijunctum.

Disputatur de Auctore librorum Regum. Variæ opiniones proponuntur.

Plur. Solon.

Theodoret. Prefat. in lib. Reg. 2. Par. 26. 22. 2. Par. 20. 34.

Esth. 12. 7. Joseph. lib. 2. contr. Apion.

II. Ex publicis vero commentariis excerptos fuisse libros Regum qui nunc extant, & in compendiarum historiam conflatos, pervulgata est multorum opinio, & vero.

Eos videtur Esdras ex ve-

*in hunc
Scriptorum
commentariis
excerpsit.*

Diod. in 1.
Sam. 9. 9.
Theod. Præp.
in libr. Reg.

Idem, libr. 6.
Origin. cap. 1.

*Præbatur eo-
rum ymois:
& antiqui-
tas.*

Eccli. cap. 48.
& 49.

Luc. 4. 25, &
seq.

Rom. 11. 2, &
seq.

*Fidem etiam
hæc conciliant
Ethnici Scri-
ptores.*

Joseph. Antiq.
libr. 8. cap. 2.
Theoph. libr. 3.
ad Autol.
Euseb. Præp.
libr. 10.
Clem. Alex.
Strom. 1.
Jof. Ant. l. 9.
c. 1.
Jult. l. 36. c. 2.
Her. l. 2. c. 141.
Ber. apud Jof.
Ant. l. 10. c. 1.
Dem. apud
Clem. Str. 1.

simillima : nam in iis laudatur *Liber verborum dierum Salomonis* ; sæpissime vero *Liber verborum dierum Regum Israël* , & *Liber verborum dierum Regum Juda* . Jam cum etiam extabant libri *Semeiz* , *Ahiz* , aliorumque Prophetarum , qui sæpe laudantur in Paralipomenis . *Isaia* totum tricesimum ac septimum caput , cum initio sequentis , ac tricesimo nono , in secundi Regum decimum nonum caput & vicefimum ἀνωλεξὶ depromta sunt . Planissime mecum sentiunt Diodorus Tarfensis & Theodoretus , Prophetas res ætatis suæ memorabiles retulisse in literas , & ex eorum commentariis excerptos subinde fuisse libros Regum . Mihi vero id *Esdræ* potiori jure tribuendum videtur quam *Jeremiæ* , quem sparsas Regum historias in unum corpus coëgisse vult Isidorus : nam in dirigendis & componendis libris ad res sacras pertinentibus potissimum versata est *Esdræ* industria : & in testimonium sæpe ab eo adhibita in his scripturionibus historia regum Juda , & Israël , & Prophetarum libri , indices sunt assidui sacrorum Librorum usus , qualem *Esdras* habuit . Præterea sexto capite libri prioris Chaldaica usurpat nomina mensium , ut hominem decuit Chaldaico sermone infusum . *Jeremiæ* qui libros Regum transcribunt , causas alias non habent , quam sermonis similitudinem , quæ non magna est , proptereaque intutum dat indicium : vel postremi capituli libri Regum cum postremo *Jeremiæ* capite convenientiam , nam alterum ex altero descriptum dicas ; at caput illud adventitium esse , & ad *Jeremiæ* calcem ab aliena manu subnexum , ostendit præcedentis capituli coronis , quæ talis est : *Huc usque verba Jeremiæ* : atque ea narrantur illic , vel quæ *Jeremiæ* obitu recentiora sunt , vel quæ jam in superioribus capitibus *Jeremias* retulerat .

III. Nec deficiunt Librum hunc aliorum Scriptorum testimonia . Ita de *Elia* , *Elisæo* , *Ezechia* , *Josia* , aliisque differit *Sirachides* , ut ex libris Regum , non res solum , sed nonnunquam etiam verba ipsum hausisse appareat . Confer hos cum libris Paralipomenon , tantam orationis deprehendes convenientiam , ut parem propemodum utriusque vetustatem odoreris . Quanquam propter illorum novitatem perpauca extant in sacris Veteris Testamenti libris inde sumta *phosæ* & sententiæ . At in Novo *γνωστῶν* illorum egregie confirmat *Christus Jesus* , cum ait : *In veritate dico vobis , multæ viduæ erant in diebus Elia , in Israël , quando clausum est calum annis tribus & mensibus sex , cum facta esset fames magna in omni terra , & ad nullam illarum missus est Elias , nisi in Sarepta Sidonie , ad mulierem viduam . Et multi leprosi erant in Israël sub Elisæo Propheta , & nemo eorum mundatus est , nisi Naaman Syrus .* Hæc suppeditavit decimum septimum caput tertii Regum , & quintum quarti . Confirmat & *Paulus* , dum hæc scribit ad Romanos : *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura : quemadmodum interpellat Deum adversus Israël ? Domine , Prophetas tuos occiderunt , altaria tua suffoderunt : & ego relictus sum solus , & querunt animam meam . Sed quid dicit illi divinum responsum ? Reliqui mihi septem millia virorum , qui non curvaverunt genua Baal : quæ è decimo nono capite tertii Regum sumta sunt .* Verumtamen his etiam omisiss , quod à Septuaginta Senibus interpretatione Græca donati sunt libri Regum , & quod in Canonem Librorum sacrorum dedicati , vetustatem illorum satis hæc arguunt . Et ut dubii eos esse Scriptoris & ætatis incertæ demus , haud minus genuinos esse vincemus , ut pote qui tales sint , quales esse creduntur .

IV. Præterea vero præclarum veritatis testimonium hisce Libris commodant *Ethnici Scriptorum* . Rerum enim novitas quæ iis narrantur , & major per novitatem parva celebritas , causa fuit , cur crebris exoticorum Auctorum , vel eorum , vel ætate proximorum suffragiis confirmarentur . Magna est imprimis monumentorum Tyriorum fides , quæ publica auctoritate descripta , in chartophylaciis diligenter aservabantur . Atqui ex iis constat Hierosolymitanum Templum toto pene seculisculo ante fuisse ædificatum , quam Carthago conderetur . Meminerant eadem *Salomonis* & *Hirami* , eorumque mutuas Epistolas representabant , etiam temporibus *Josephi Historici* , itidem ut illa Judæorum , unde & is sacrorum Librorum veritatem defendit . Ex his , aliorumque locorum tabulariis , historiam suam depromferat *Menander Ephesius* . Fiebatque illic mentio *ἀρωλείας* , quæ *Elia* temporibus in Judæa & Phœnicia contigit , *Achabo* apud Judæos , *Ithobalo* apud Tyrios regnante . Ex eo etiam , & *Dio* , integerrimo Phœniciarum rerum Scriptorum , testimonia affert *Josephus* , ex *Menandro Theophilus* , quibus commemorantur *Salomon* & *Hiram* , & *succisæ cædri Libani* in ædificationem Templorum . Idem extabat apud *Theodotum* , *Hypsicratem* , & *Mochum* , Phœnicia conditores Historiæ , & horum interpretem *Latum* ; & *Menandrum* quoque *Pergamenum* , ut à *Tatiano* traditur apud *Eusebium* , & à *Clemente Alexandrino* ; qui auctor præterea est , *Vasæ* Ægyptiorum regis , & *Salomonis* , & Tyriorum quoque Regis epistolas retulisse *Alexandrum Polyhistorum* in libro De Judæis . Eas etiam ex *Eupolemo* representat *Eusebius* . *Hazaelem* *Syriæ* re-

gem divinis honoribus suo ævo profecutos esse Damascenos narrat Josephus: Azelum Justinus Historicus appellat. Salmanafaris præterea in Syriam expeditio, Phœnicum Annalibus continebatur. Sennacheribi mentio extat apud Herodotum; extabat & apud Berofum & Demetrium. Nabuchodonofori meminerant ex Actis Tyriorum, Megasthenes, Abydenus, Berofus, Diocles, Philostratus, & ex Megasthene Strabo; victoriæ, quam Necofus Ægyptiorum rex retulit de Judeis, Herodotus; Evilmerodachi, Abydenus & Berofus; Baladani Babyloniorum regis, Berofus. Ex quibus cum pulchre intelligeret Julianus Apostata, quam integra esse librorum Regum fides, mirificum ignem, quo Eliæ holocaustum absumtum est, de cælo missum esse negare non est ausus. Hæc Ethnicorum Scriptorum, cum Mythicorum, tum Historicorum consensio cum libris Regum, si aliis argumentis à nobis supra allatis adjungatur, resque spectetur bona fide, horum antiquitas & auctoritas claris indicis demonstratæ agnoscentur.

V. Ex incerta, & ut fronte apparet falsa annorum computatione his in Libris posita, causam eorum carpenti petit Theologo-Politicus ratiocinator. Nam cum sexto capite libri Regum prioris legamus Salomonem quadringentesimo & octogesimo anno post exitum Ebræorum ex Ægypto, Templi molitionem inchoasse, & longe tamen major numerus exurgat ex collectione annorum quos singulis Ebræorum Judicibus & Regibus Scriptura sacra tribuit, hinc fidem ipsis derogare conatur. Ita nempe librorum oscitantiam & supinitatem Scriptoribus ipsis sacris tribuit: nam qui in historiarum lectione paulo diligentius sunt subacti, frequentissimos in numerorum notis errores esse sciunt: ut si abjiciendi libri justa hæc habeatur causa, maxima jam inde Historicorum & Chronologorum pars repudianda sit. Huc adde nodum hunc ipsum, cui inhaeret Adversarius, doctorum Interpretum disputationibus jamdiu esse solutum: quas quoniam ad trutinam nostram revocare, supervacaneæ esset ac longioris operæ, & ab instituto nostro diversæ, otiosum illuc amandabimus Lectorem, si quem Disputatoris nostri movent convitia.

VI. Pari exceptione retundimus telum alterum, quod idem procludit ex eorum discrepantia Librorum in computatione annorum Regum Juda & Regum Israël: nam vel mendæ irrepserunt in numerorum notas, vel Chronologorum & Interpretum studio jampridem tricæ illæ discussæ sunt, vel discuti certe facile possunt. Exemplo sit hoc ipsum quod proponit. Primo capite Libri secundi Regum legimus Joramum, filium Achabi, regem Israël, regnum esse auspicatum anno secundo Jorami, ejus qui Josaphati filius fuit, & Rex Judæ: cum capite libri ejusdem octavo is ipse Joramus, Josaphati filius, Rex Judæ, regnum inchoasse dicatur anno quinto Jorami regis Israël. Quibus adde, scriptum esse initio capitis tertii, Joramum Israël Regem regni initium summisisse ab anno decimo octavo Josaphati regis Judæ. Hæc quantumvis dissona conciliabuntur, si Josaphatum ponamus per annos viginti & duos regnum obtinuisse, nam annorum illorum numerus non constat inter Chronologos; in regni vero societatem ascivisse Joramum filium anno regni sui decimo septimo; at Joramum Israël regem regnare cœpisse decimo octavo anno regni Josaphati: ita cadet annus ille primus regni Jorami regis Israël in secundum Jorami regis Judæ; defuncto vero Josaphato anno regni sui vicefimo secundo, Joramus filius regnum Judæ capesset solus anno quinto regni Jorami regis Israël. Hoc exemplum valere debet ad alia ejusmodi confutanda argumenta, quæ ex chronologicarum computationum ambagibus oriri solent. Cujusmodi & illud est quod Scriptor idem arcessit ex repugnantia Chronologiæ librorum Regum cum illa Paralipomenon.

VII. Porro quum res his Libris descriptæ, longe magis innotuissent propter notitiam ac pleræque superiorum, proptereaque minus haberent auctoritatis in vulgus, hinc parum idoneæ ab Ethnicis habitæ sunt, ex quibus confingerentur fabulæ, aut ritus arcescerentur. Ex igne tamen de cælo precibus Eliæ lapsò propagata credi possunt similium miraculorum figmenta pleraque, & pervulgata inter præcos Ethnicos opinio, sæpe flammam sacrificia sponte sua corripuisse, atque eo læta omnia & fausta portendi solere. Hinc Virgilius in Pharmaceutria:

*Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse.*

Hinc idem de suis ignibus prædicarunt alii, quos supra commemoravimus. Quorum tamen originem per me referre licet, si quis malit, ad ignem, qui egressus à Domino hoc est, ut habet Machabaicus alter, de cælo, devoravit holocaustum Mosis; quemque ad Salomonem usque perseverasse traditur in Thalmudico libro Zebachim; aut ad ignem qui Angeli nutu ascendit de petra, & carnes azymosque panes Gedeonis consumpsit;

Meg. Abyd.
Ber. Diocl.
Phil. apud Jos.
Ant. 1. 10. c. 11.
& contr. Ap. 1.
1. & Euseb.
Præp. 1. 10.
Strab. 1. 15.
Her. 1. 2. c. 159.
Abyd. apud
Eul. Præp. 1. 9.
c. 41.
Ber. apud Jos.
contr. Ap. 1. 1.
& Ant. 1. 10. c. 3.
Jul. apud Cyr.
libr. 10. contr.
Jul.

*Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum. Pri-
mum argu-
mentum.*
Tract. Theol.
cap. 9.

*Secundum ar-
gumentum.*

2. Reg. 1. 17.

2. Reg. 8. 16.

2. Reg. 3. 10.

*Ex libris
Regum qua-
dam mana-
runt Ethni-
corum fabula
& ritus.*

Lev. 9. 24.

2. Mach. 2. 10.

Zebach. cap. 6.

Judic. 6. 21.

1. Par. 21. 26.
2. Par. 7. 1.

Siphra, Part.
נִפְרָי cap. 5.
5. 15.
Zac. in libr.
Iuchafin.
Iom. cap. 1.
Laniad. in 1.
Reg. 9. 1.

2. Reg. 4. 4.

aut ad eum qui Davidis Holocausta & Pacifica hausit, cum Deo sacra faceret in area Ornan Jebusæi, aut ad cœlestes illas flammæ, quibus Salomonis victima cremata sunt in Encænæi Templi, quas à Manasse demum extinctas fuisse docet liber memoratus Zebachim; at liber Siphra & R. Abraham Zacuth, alique Rabbini, à Chaldæis, cum Templum vastatum est, quasque perhibet liber alter Thalmudicus Joma, Leonis figuram gessisse, cum ignis Templi secundi Cani similis fuerit; quod legas etiam in libro cui titulus Pomum & flos, & passim apud Rabbinos: cumque R. Samuel Laniado formam Canis eas fuisse scribat, quotiescunque peccati alicujus se Israëlita alligassent. Quæ ineptiæ sunt Doctorum illorum. Ex raptu Eliæ in cœlum probabile est commentos fuisse Indos Bremavium suum in cœlum fuisse asportatum. Transiit quoque ad finitimas Asiæ gentes mos quarto libri secundi Regum capite notatus, liberorum à parentibus in nexum creditoribus tradendorum, ab illis ad Athenienses, hinc ad Romanos.

DE LIBRIS PARALIPOMENON.

I. Disputatur de Auctore librorum Paralipomenon. Variæ opiniones proponuntur. Incertus est eorum Auctor: etas assignatur. II. Probatur eorum antiquitas & antiquitas. III. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. IV. Secundum argumentum. V. Tertium argumentum.

Disputatur de Auctore librorum Paralipomenon. Variæ opiniones proponuntur. Incertus est eorum Auctor: etas assignatur. Thalm. Bab. barr. cap. 1. 2. Par. 35. 25.

Grot. ina. Par. 36. 21.

I. **E**SDRAM libros Paralipomenon lucubrassè, Ebræorum est omnium fama consentiens. Operas quoque suas Nehemiam contulisse volunt Thalmudistæ. Kem Christiani Interpretes relinquunt in dubio. Ego vero existimo collectum esse hoc opus, non ex Actis solum diurnis, sed & ex Prophetarum Semeiæ, Ado, Jehu, Nathanis, Abiæ, Ithiæ, aliorumque scriptionibus; fortasse & ex libris quibusdam genealogiarum, ut tradit R. Selomoh; necnon & ex Scripturæ sacræ Libris antea scriptis, ut R. Mosès Kimchi. Post Jeremiam constat esse Librum ostendunt ista ex tricesimo quinto capite libri secundi: *Univerfus Juda & Jerusalem luxerunt eum, (Josiam) Jeremias maxime, cuius omnes cantores atque cantatrices usque in presentem diem Lamentationes super Josiam replicant; & quasi Lex obtinuit in Israël: Ecce scriptum fertur in Lamentationibus.* Post solutos quoque Babylonica captivitate Israëlitas, Libros Paralipomenon esse compositos, argumento est finis scriptionis, qui redditam Ebræis per Cyrum libertatem fuisse narrat. Præterea cum hic ipse Libri finis repetatur *וּמְלֶכֶת* initio libri Esdræ, hinc effici videtur unius esse utrumque & ejusdem Scriptoris, qui pro suo jure ad historiarum suarum contendam seriem verba ipse sua usurpaverit, perinde ut à vetustis quibusdam Scriporibus factum Grotius observavit. Initium autem libri Esdræ incerti esse Auctoris ostendam inferius, qui Darium Hystaspiden regnantem viderit, & ad Artaxerxis usque Longimani ætatem vitam suam prorogaverit. Ergo & Auctor libri Paralipomenon incertus est; etas vero in Darii Hystaspidæ & Artaxerxis Longimani tempora incidit. Nos igitur hac in parte discendum ab Ebræis, qua libros Paralipomenon post librum Esdræ scriptos opinantur, ac istum illosque Esdram habere Auctorem; quod eatenus verum est, quatenus eos digessit Esdras, & sex priora Libri sibi cognominis capita subnexuit, quæ & deinde continuavit. Porro etsi libri Regum & Paralipomenon iisdem circiter videantur elaborati temporibus, minime tamen existimo designari libros Paralipomenon his verbis, quæ sæpe occurrunt in libris Regum: *Nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum Regum Juda? & Nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum Regum Israël?* nam & ea quoque frequenter reperias in libris Paralipomenon. His autem significantur Acta illa diurna accurate ab Ebræis condita, unde librorum Regum & Paralipomenon sumta est materia. Propius id accedit ad verisimilitudinem, quam quod statuit Hieronymus in Præfatione ad Domnionem & Rogatianum, & libros Paralipomenon esse intelligendos, si quando hæc in libris Regum leguntur: *Nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum Regum Juda? & si res his locis indicatae minime occurrant in Paralipomenis, tum esse ἀλλογενῶς exponendas: Sed & ipsæ appellationes, inquit, non homines, ut plerique existimant, sed urbes, & saltus, & provincias sonant, & oblique sub interpretatione & figura eorum quadam narrantur historiae, de quibus in Regum libro dicitur: Nonne ecce hæc scripta sunt in Libro verborum dierum Regum Juda? quæ utique in nostris Codicibus non habentur. Id si recipimus, sane omnia reperientur in omnibus, & magna*

figmentis hominum fenestra patefiet. At Ebraei cum Jeremiæ acceptos referant libros Regum, Esdræ vero libros Paralipomenon, hos in illis notari neutiquam credere possunt. Præterea vel ipsum nomen *Συλλογισμῶν*, Libris illis à Græcis inditum, ostendit posteriores esse libros Regum, ut pote in quibus suppleta sint plura, quæ cum in aliis Scripturæ sacræ libris, tum maxime in libris Regum desiderabantur.

II. Cæterum cum genuinum esse librum definiverimus, qui ab eo Auctore scriptus est, à quo scriptus esse dicitur, & eo circiter tempore quo scriptus esse fertur, omnino dicendum est genuinum esse librum Paralipomenon, qui controversum habet Auctorem & ætatem, ita uti habere dicitur, quique genuinus alioquin habitus est ab ætatibus continuata serie & proxime sequentibus: nam & in Canonem relatus est quem Esdras ipse composuit, & in Septuaginta Seniorum Interpretatione locum habuit, quæ non totis duobus sæculis Esdra recentior fuit. Atque hæc ad præsens opus sufficiunt: nam propter Libri novitatem, vix ulla ejus testimonia occurrunt in Scriptoribus sacris Veteris Testamenti. Legimus tamen hæc in libro Nehemiæ: *Filii Levi, principes familiarum, scripti in Libro verborum dierum*, quibus indicantur ea quæ extant nono capite libri prioris Paralipomenon, commate decimo & sequentibus. At in Novo Testamento librorum Paralipomenon auctoritatem agnovit Petrus cum dixit: *Et si Patrem invocatis eum qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini*. Hæc enim arcessivit ex istis libri secundi Paralipomenon: *Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupiditas munerum*.

III. Sed & hic intercedit Thomas Hobbesius, & ex usurpata aliquoties his in libris clausula, *Usque in presentem diem*, scriptos esse colligit longo tempore post res ipsas gestas. Quod magna sane ex parte verum est, cum historia hæc initium ducat ab orbe condito, & in Cyro definit. Quotiescunque autem adhibetur hujusmodi clausula, à tempore quo res illic narrata contigit, ad id usque tempus quo Librum concinnatum posuimus, tale intercessisse spatium comperies, cui convenire possit ista temporis determinatio. Scrupulum tamen injicit locus unus qui habetur capite quinto libri secundi, ubi Arca in Templum à Salomone illata, dicitur in eo fuisse, *usque in presentem diem*. Hinc potest concludi, non quidem recentiorem esse Librum eo tempore quod assignavimus, ut vult Hobbesius, sed vetustiorum, scimus enim ex secundo Machabæorum Jeremiam in spelunca montis Nebo Arcam occuluisse, cum Jerusalem à Chaldæis diriperetur, & prædixisse locum fore ignotum, quoad Deus populum suum congregaret. Unde efficitur ante Hierosolymæ excidium scriptos esse Paralipomenon libros, cum ante motam Templo Arcam scripti sint. Idem de libris Regum pronuntiare queas, quibus paria propemodum continentur. At meminerimus tum Regum, tum Paralipomenon libros ex variis vetustioribus historiis esse excerptos, quod ita factum existimo, ut non sententiæ solum, sed & verba etiam sæpe descripta sint. Mihi itaque sit verisimile, testimonium quo Arcæ in Templo depositæ habetur mentio, ex libro antiquiore fuisse *ἀπολαβῆς* depromptum, & in libros Regum & Paralipomenon infartum. Utrobique enim verba extant hæc eadem, ut valde probabilis conjectura sit ex eodem fonte esse profecta.

IV. De libris Paralipomenon nihil certi habere se ait Scriptor Theologo-Politicus, præterquam de ætate qua elaborati sunt, quam instaurato per Judam Machabæum Templo recentiorum esse asseverat. Cujus opinionis has causas affert: *Capite nono Libri prioris narrat Historicus, quenam familiae primum (tempore scilicet Esdræ) Hierosolymæ habitaverint: & deinde versu decimo septimo Janitores, quorum duo etiam in Nehemiæ capite undecimo, versu decimo nono narrantur, indicat. Quod ostendit hos Libros dudum post Urbis reedificationem scriptos fuisse*. Hæc satis obscura sunt: nam quod familias Babylone Hierosolymam reversas, ibique constitutas, & Templi Janitores Historicus recenset, cur inde sequatur librum Juda Machabæo recentiorum esse, non satis intelligo. Nisi forte ita censuit, in Urbe nondum penitus reedificata, & Templo vix restituto, neque familias sedem ponere, neque Janitores officio fungi potuisse: quæ tamen facta fuisse apparet ex libris Esdræ, in quibus pleraque etiam eorum nomina extant, quæ nono hoc capite prioris Paralipomenon commemorantur.

V. Quæ vero petuntur argumenta ex discrepantiis, quæ hos Libros inter & libros Regum intercedunt, jam sæpe Interpretum studio soluta sunt. Ea autem fere oriuntur ex depravatis Ebraicis exemplaris lectionibus, Cujusmodi illud est quod profert Philosophus Theologo-Politicus ex vicesimo secundo capite secundi Paralipomenon, ubi fuisse legitur Ochozias quadraginta duorum annorum cum regnum ca-

Probatum
eum yvnoic
& antiqui-
tas.

Nehem. 12. 23.

1. Petr. 1. 17.

2. Petr. 19. 7.

Reselluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.
Hobb Leviath.
cap. 13.

2. Mach. 2. 5.

3. Reg. 3. 8.

Secundum
argumentum.
Tract. Theol.
cap. 10.

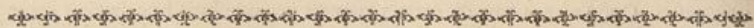
Tertium ar-
gumentum.

Tract. Theol.
cap. 9.
2. Par. 11. 1.

4. Reg. 8. 26.

Vat. in 2. Par.
21. 2.Tract Theol.
cap. 10.
Gen. 46. 21.
Num. 26. 18.
1. Par. 8. 1.Mas. in Jos. 21.
11, 16.

pefferet: & octavo tamen capite quarti Regum, anni tantum huic viginti duo tribuuntur. Facilis est conjectura lapsum hic in pingenda numeri nota librarium, ut alias saepe contingit, & pro γ notatum δ : quod penitus confirmatur ex interpretatione Septuaginta Senum: $\epsilon\tau\alpha\varsigma\ \epsilon\iota\kappa\omicron\tau\iota\ \delta\upsilon\omicron$, quod habent & Syrus & Arabs. Aliter solvit hunc nodum Vatablus, sed hæc quam affero potior mihi videtur solutio. Nec minus proclivis error in describendis nominibus propriis, unde prodierunt $\epsilon\upsilon\alpha\nu\omicron\delta\omicron\gamma\ \gamma\alpha\upsilon$, quas inter libros Paralipomenon & Genesim notat idem Arguator. Nam si nomina filiorum Benjaminis, quæ capite Geneleos quadragesimo sexto exposita sunt, cum iis contendat quæ habentur Numerorum capite vicesimo sexto, & quæ prioris Paralipomenon capite octavo; item Ebraïca cum Interpretatione Septuaginta Senum, statim magnam nominum depravationem deprehendet. Atque exceptio eadem pertinere debet adversus objectas à Disputatore nostro similes nominum discrepationes; eam vero præcipue quæ inter nomina Leviticarum urbium in Josua expressâ intercedit, & ea quæ comparantur in Paralipomenis. Res erit ex utriusque loci comparatione clarior. Quapropter id tantum his cavillationibus extorqueri potest, luxatum esse in nominibus quibusdam propriis, aut in arithmeticis aliquibus notis Scripturæ sacræ contextum; quod neque quisquam negat; & si negaretur, Maforthæ lectio-num differentiis quas collegerunt facile revincerent: imo & plerasque Libris sacris inesse fateor descriptionis varietates, quas neque Mafora adnotavit. Potissimum autem in Libros Paralipomenon hæc calamitas incubuit. De nominibus urbium aliter respondent Ebraï Magistri, nempe Levitis commodato datas urbes ad habitandum, quoad illæ quæ propriæ ipsis dicatæ erant Chananeis extorqueri potuissent; hinc diversa urbium nomina in Josua & Paralipomenon Libris extitisse. Masius vero mutata hæc nomina lapsu temporis arbitratur.

DE LIBRIS ESDRÆ.

I. Disputatur de Auctore libri prioris Esdræ. Vulgata opinio proponitur. Sex priorum capitum incertus est Auctor, ætas assignatur. Reliquorum auctor est Esdras. II. Probatur ejus $\gamma\mu\omicron\iota\omicron\tau\iota\varsigma$ & antiquitas. III. Nehemias auctor est libri sibi cognominis, cujus probatur $\gamma\mu\omicron\iota\omicron\tau\iota\varsigma$ & antiquitas. IV. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. V. Secundum argumentum. VI. Tertium argumentum.

Disputatur
de Auctore
libri prioris
Esdræ. Vul-
gata opinio
proponitur.
Sex priorum
capitum in-
certus est Au-
ctor ætas as-
signatur. Re-
liquorum au-
ctor est Es-
dras.

1. Esdr. 5. 4.
1. Esdr. 6. 14.
15.1. Esdr. 7. 27.
18.

I. **T**RITA est & vulgaris omnium opinio librum priorem Esdræ, qui solus apud Ebraeos Esdræ dicitur, cum secundus Nehemias nomine inscribatur, Esdræ auctorem habere: & vix quemquam ab hac sententia deflecentem reperias. Ego Libri hujus capita sex priora eundem scripsisse aio, qui Paralipomena, ut ex horum sine colligi potest, quæ initio libri prioris Esdræ reperitur, uti supra observavi, cum de Paralipomenis agerem. Præterea capitum illorum Scriptorem rebus ipsis quas narrat, interfuisse declarant hæc capituli quinti verba: *Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina auctorum ædificationis illius.* Atqui ædificatio illa absoluta est anno sexto Darii, ejus videlicet qui fuit Hytaspis filius. Id docet sequens caput. Igitur quisquis priora hæc scripsit capita, quem & Paralipomenon conditorem fuisse diximus, vixit Darii hujus temporibus. Sed & ad Artaxerxis tempora vitam produxit, ut pote cujus non semel meminerit sex his prioribus capitibus. Is autem Artaxerxes alius esse non potest quam Longimanus. Porro Scriptorem horum sex capitum alium esse ac Esdræ ex istis verbis concluditur, unde initium sumit septimum caput: *Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, ipse Esdras ascendit de Babylone.* Nam cum Hierosolymæ fuerit tempore Darii Scriptor priorum sex capitum, Esdras vero Hierosolymam venerit regnante Artaxerxe, sequitur alium esse sex priorum capitum scriptorem ac Esdræ. Reliquam autem Libri partem, quæ quatuor omnino constat capitibus, ab Esdra esse profectam manifestum est, cum ex aliis ejus verbis, tum ex his potissimum, quæ extant septimo capite, ubi postquam datas ad Esdræ ab Artaxerxe literas retulit, subjungit demum ista: *Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde Regis, ut glorificaret domum Domini quæ est in Jerusalem, & in me inclinavit misericordiam suam coram Rege, & consiliatoribus ejus, & universis Principibus Regis potentibus. Et ego confortatus manu Domini Dei mei quæ erat in me, congregavi de Israël Principes qui ascenderent mecum.* Ex quibus apparet eum qui ita de se loquitur

ac scribit *αὐτὸς μετὰ τὸν*, hunc ipsum esse Eſdrā. Idem probatur & ex nono capite, ubi cum de se dixisset, *Curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum*; & orationem demum adieciſſet, quam fudit ad Deum, tum ſubneſcit: *Sic er- go orante Eſdra, & implorante eo, & ſtente.* Cum igitur Thalmudista, aliiſque Ebraei doctores Eſdrā aiunt librum ſuum ſcripiſſe, id ad capita tantum poſtrema qua-
1. Eſdr. 9. 5.
 2. Eſdr. 10. 1.
 Thalm. in Bab. bathr. cap. 1.

II. Porro ex hoc Opere deſcripſit Nehemias *ספר הישר*, ſive Librum genealo-
1. Eſdr. 2. 2.
 giæ eorum qui Babylone primum Hieroſolymam redierunt; & ſeptimo ſcriptionis ſuæ capite repræſentavit. Verumtamen quoniam illic in ſecundo prioris Eſdræ, Nehemia fit mentio, qui & Atherſata appellatus eſt, quique in priore reditu non fuit, hinc mihi videtur probabile Nehemiam, cum hæc deſcriberet, nomina quoque eorum reſenſio- ni inferuiſſe, qui ſecundo reditu interfuerunt; atque ita Librum genealogiæ interpo- laſſe. Alios vero deinde deprehenſis Eſdrinæ & Nehemiaſis genealogiæ diſcrepantiis, ad Nehemiaſis exemplar Eſdrinam reſinxiſſe, & recompoſuiſſe.

III. Nehemiam librum ſibi cognominem lucubrariſſe Interpretēs conſentiunt, & res ipſa indicat: nam & ſe Libri auctorem in fronte profitetur, pro more ſcriptorum illius temporis, Herodoti, Thucydidiſ, Timæi Locri, Ocelli Lucani, Alcmaeonis Crotoniaſis; & reliquo opere res à ſe geſtas deſcribit *αὐτὸς μετὰ τὸν*. Atqui narrata illic reſtitutionis incemium Hieroſolymæ, ejuſque Auctoris Nehemiaſis, cum laude meminit Sirachides, Commentariorum autem ipſius & ſcriptionum, Auctor Machabaici poſterioris, ſecundo capite. Tum in autem Liber, tum & ille Eſdræ, in Ebraeorum Canonem rece- ptus, & à Septuaginta Interpretibus Græco ſermone redditus eſt. Vixit porro Nehe- mias Artaxerxis ævo, non Mnemonis, ut contendit Scaliger, ſed Longimani: atque ipſius in Judæam reditus Eſdræ reditu tredecim annis eſt recentior. Fuit de Tribu Juda, ut recte notant Eufebius & Cedrenus. Nec obſtat decimum caput libri Nehemiaſis, in quo Sacerdotes dicuntur ii quorum nomina proxime præmiſſa ſunt, inter quæ pri- mum eſt illud Nehemiaſis; nam ad reliqua, non ad hoc, pertinet notatio iſthæc. At vitio- ſa ſunt illa, quæ leguntur primo capite Machabaici ſecundi: *ἦντις Sacerdotes Nehemiaſis ἀſπερ- gi ipſā aqua*: nam ſi Græcum exemplar conſulas, iſta reperies: *ὄντις δὲ τὸς ἱερεῖς νεκρίας ἀπὸ τῆς ἀγῶναι τοῦ Ἰδρα. ἦντις Sacerdotes Nehemiaſis ἀſπεργῆ ipſā aqua.* Sub Eſdræ nomine lau- datur liber Nehemiaſis apud Eufebium & alios, *Quia apud Ebraeos Eſdra, Nehemiaſis que ſer- mones in unum volumen coarctantur*, inquit Hieronymus.

IV. Quamvis autem horum Librorum certa fit fides, eos tamen Anabaptiſtæ pe- nitus repudiant: ſed & argutationibus quoque ſuis eos appetit Theologo-Politicus Philoſophus, negatque ab Eſdra & Nehemia eſſe ſcriptos, ſed longe poſt inſtaura- tum à Juda Machabæo Templi cultum conſictos à Sadducæis, forte ea de cauſſa, ut po- pulo oſtenderent Danielis Propheciās adimpletas eſſe, atque eum hac ratione in religione con- firmarent, ne de melioribus & futura ſalute in tantis calamitatibus deſperarent. Tam novæ & temerariæ opinationis unicum hoc habet argumentum, quod capite Nehemiaſis duo- decimo nomen extet Jeddoæ Pontificis, quem Alexandro magno Hieroſolymam eunti obviam prodiſſe Joſephus narrat; & illud Darii, ejuſ nimirum qui Codomannus co- gnominatus eſt. Unde ſic concludit: *Neminem exiſtimare credo, quod Eſdras aut Nehemiaſis adeo longævum fuerint, ut quatuordecim reges Perſarum ſupervixerint: nam Cyrus omnium primus Judæis veniam largitus eſt Templum reediſicandi, & ab eo tempore uſque ad Darium decimumquartum & ultimum Perſarum regem ultra cexxx anni numerantur. Vix plu- res potuiſſet errores tam paucis verbis colligere: nam primum putat Nehemiam Cyri temporibus floruiſſe, qui Artaxerxis cœvus fuit: quatuordecim Perſarum reges nume- rat, qui à Cyro ad Darium Codomannum fuerunt omnino decem, aut ſi Patizithen & Smerdin Magos in iis numeres, ad ſummum duodecim. A tempore quo Judæis pa- triæ repetendæ poteſtatem fecit Cyrus, ad poſtremum Darium annos effluxiſſe cen- ſet cexxx, qui ad huius obitum non multo plus quam ducenti fuerunt. Præterea, ut hæc concedamus omnia, non inde ſequitur libros Eſdræ recentiores eſſe Juda Ma- chabæo, qui pluſquam clx annis poſt Darii Codomanni obitum Judæorum dux creatus eſt. Denique quidquid ex duodecimi Nehemiaſis capitis verbis ſequatur, minime id Eſdræ librum, ſed Nehemiaſis ſolum oppugnat. Jam vero quod ſpectat ad Jeddoam Pontificem, & Darium Codomannum, quos Nehemiaſis agnitos & commemoratos fuiſſe fateamur; & ad Sanaballetum Horoniten, quem Manalliſis fratris Jeddoæ Pontificis ſo- cerum fuiſſe cauſſantur, & à Dario ad Alexandrum deſeciſſe, ut eſt apud Joſephum, cum multo prius Nehemiam Hieroſolymæ muros reparantem interpellaſſet, quemad- modum legitur Nehemiaſis quarto capite; nos reſpondemus Nehemiam puerum fuiſſe, cum primum in Judæam profectus eſt, ut qui regi eſſet à poculis, quo miniſte- rio ſere pueri fungebantur; iter autem illud incidiſſe in annum viceſimum Lon-
1. Eſdr. 2. 2.
 2. Mach. 2. 11.
 Scalig. Proleg. Op. de emend. temp. & libr. 6. & An. in Euf. Chron. & Can. Gr. ad ann. 184.
 2. Eſdr. 10. 8.
 2. Mach. 1. 21.
 Eufeb. Chron. ad ann. 1184.
 Hier. Pref. ad Doan. & Rog.
 Reſelluntur argumenta Adverſario- rum.
 Primum argu- mentum.
 Tract. Theol. cap. 10.
 2. Eſdr. 12. 11, 12.
 Joſeph. Antiq. lib. 11. cap. 8.
 Joſeph. Antiq. lib. 11. cap. 8.*

gimani. Hunc si regnum esse auspicatum ponamus anno Periodi Julianæ 4249, incidet viceſimus in annum ejuſdem Periodi 4269: à quo tempore ad obitum Darii Codomanni, annum videlicet 4384, intercedunt anni centum & quindecim. Itaque ſi Artaxerxis viceſimo annum ætatis egerit decimum ſextum Nehemias, natus fuerit annos circiter centum triginta & unum, cum obiit Darius, quod profecto neque mirum eſt, neque novum. Optime id probat exemplis Scaliger: verum argumento ipſe ſuo abutitur, cum quod de uno, vel duobus credibile eſt, pluribus nititur accommodare. Cauſſa itaque non erat, cur Petavius ad refellendum hoc Scaligeri commentum, *viduas* incuſaret petriochen hanc, quæ Jeddæ Pontificis & Darii facit mentionem; aliorum quorundam auctoritatem ſecutus. Nodum quem ſolvere poterat, ſecare non debuit. Plane vero huic in eo aſſentior, quod Sanaballetos arbitratu fuiſſe duos, alterum Artaxerxis coætaneum, Darii Codomanni & Alexandri alterum. Unde Scaligeri argumentum ex unius Sanaballeti diuturnitate conflatum diſſolvitur.

Scalig. De emend. temp. libr. 6.
Pet. De doct. temp. libr. 12, cap. 15.

Secundum argumentum. Tract. Theol. cap. 10.

Hier. Præf. in Eſdr. & Neh.

Tertium argumentum. Ibid. Orig. libr. 6, cap. 11.

Hier. Præf. in Eſdr. & Neh.

V. Invidiam præterea facere conatur libris Eſdræ Theologo - Politicus Diſputator, ex eo quod in Epiftola genealogiæ, quæ Eſdræ ſecundo capite, Nehemiæ ſeptimo continetur, ſingulæ hominum, qui per partes numerantur, ſummæ in unum collectæ ſolidam ſummam illic notatam non exæquent, & quod in nominibus crebra vitia deprehendantur: frequenti nempe librariorum errore, quibus in referendis arithmetiſis notis, & exprimendis nominibus labi promptiſſimum eſt, ut jam dixi. Præcaverat incommodum iſtud Hieronymus, cum ad Domnionem & Rogatianum ſcriberet, ut librorum illorum emendata à ſe exemplaria cum fratribus communicarent, *Admonentes ut Ebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia eſt, diſtincte & per intervalla tranſcriberent. Nihil enim, inquit, proderit emendaſſe librum, niſi emendatio librorum diligentia conſervetur.*

VI. Conflatur tertium argumentum ex Iſidori verbis, quibus ſecundum Eſdræ librum apud Ebræos non haberi, ſed inter apocryphos rejici docet. Verum ex hoc ipſo teſtimonio manifeſtum eſt, non ſecundum illum intelligi Librum, qui Nehemiæ nomen præfert; nam diſerte pronuntiat idem ille Iſidorus, Eſdræ libro ſermones Eſdræ & Nehemiæ contineri. Probabile itaque eſt ipſum, cum ex Hieronymo didiciſſet, *apud Ebræos Eſdræ Nehemiæque ſermones in unum ſermonem coarctari*, unicum Eſdræ librum canonicum cenſuiſſe; cum autem alios Eſdræ libros apocryphos eſſe ſciret, eos quoque in unum conjungendos eſſe, ac unum canonicum, alterum apocryphum exiſtimaviſſe.

DE LIBRO TOBIÆ.

I. Diſputatur de Auctore libri Tobia. Scriptus videtur partim à Tobia patre, partim à filio, partim ab incerto Auctore. II. Probatuſ eius *grecitas* & antiquitas. III. Diſputatur de tribus Ebraicis libri Tobia editionibus; IV. & de Græca. V. Refelluntur argumenta Adverſariorum. Unicum argumentum.

Diſputatur de Auctore libri Tobia. Scriptus videtur partim à Tobia patre, partim à filio, partim ab incerto Auctore. Hier. Præf. in Tob.

Probatuſ eius *grecitas* & antiquitas. Tob. 11, 10.

I. **E**T ſi in Canonem ſacrorum Voluminum Tobiaë librum non dedicarunt Ebræi; quæcunque tamen in eo narratur, Salmanaſaris, & Sennacheribi, & Ezechiaæ ætate fatentur vere contigiſſe, ut eſt in Juchafin; Librum autem ipſum *hiſ* qua *Hagiographa memorant, manciparunt*, uti de eo loquitur Hieronymus. De Libri ætate & Scriptore non ita convenit. Conſtat quidem ante Chriſtum fuiſſe relatum in literas, ut tradit Auguſtinus in Speculo. Partim autem ab ipſo Tobia patre, partim à Tobia filio ſcriptum eſſe, nonnulla etiam ab incerto Auctore, aliquo fortasſe è Tobiaë nepotibus, eſſe adjecta conſentit ſanior pars Interpretum; & capita quidem priora duodecim à Tobia patre; decimum tertium, & decimi quarti partem, qua ſenioris Tobiaë narratur interitus, ad poſtremos uſque verſus duos; à Tobia filio; duos illos verſus poſtremos, quibus Tobiaë filii mors continetur, ab incerto Auctore.

II. Concedo libens in hanc ſententiam, ut pote quæ nitatur capite duodecimo, quo Tobiam utrumque jubet Angelus caſus ſuos literis tradere. Nam cum Vulgata habeat: *Narrate omnia mirabilia ejus*; ſic Græcus Interpres: *ἡρώματα πάρα καὶ τὰ σωτηριώδητα εἰς βιβλίον. Scribite in libro quæcumque evenerunt.* Cui mandato quin pro ſua pietate paruerit Tobias uterque, dubitari non poteſt; cum præſertim Ebræorum mos eſſet res ſuas in commentarios referre. Hunc autem Librum quem habemus, cum ipſum eſſe qui ab illis ſcriptus eſt, multa perſuadent; primum quod

credibile

credibile non sit tantam fuisse posterorum focordiam, ut Librum Angeli jussu à viris tam perfectæ pietatis lucubratum intercidere passi sint. Persuadet idem & Chaldaica loquela qua scriptus est, quæque in partibus illis usurpabatur, ubi vitam egit Tobias uterque. Latinam enim quam terimus interpretationem se ex Chaldaico sermone, ope hominis cujusdam linguæ utriusque periti, extudisse testatur Hieronymus. Unde recte quoque possumus concludere à Judæis Palæstinam incolentibus haudquaquam fuisse compositum. Hoc si ita foret, dicendum profus esset, factum id fuisse postquam Babylonis vinculis exemti sunt Judæi. Traditur enim in Beresith rabba & in Thalmude Hierosolymitano, Angelorum Raphaëlis, Michaëlis & Gabrielis nomina, cum mensium nominibus, è Babylonia venisse. Verum aperte demonstrat Chaldaica Libri oratio, ut dixi, aliunde repetendam esse ejus originem. Præter superiora persuadet etiam à Tobia utroque scriptum esse narratio *ἰστορησώτως*, quæ in Græca interpretatione, & Syriaca ad Græcam expressa, & Ebraica recentiore observatur. Hic enim Interpretum consensus indicare videtur quid exemplar primigenium habuerit. Hieronymi vero interpretatio etsi ex Chaldaico ipso archetypo derivata est; nihilominus tamen quoniam à se elaboratam ait Hieronymus adhibito Interprete, qui quæ legebat Chaldaice Ebraicis verbis reponebat, hinc alienum aliquid & adventitium huic adhæsisse par est suspicari; & quæ à Tobia *ἰστορησώτως* dicta erant, velut *ἰστορησώτως* dicta ad Hieronymum fuisse relata.

Hier. Pref. in Tob.

Hier. Pref. in Tob.

Ad hæc demonstrant Libri antiquitatem sententiæ quædam à sequentium ætatum Scriptoris usurpata. Cujusmodi illa est è quarto capite: *Eleemolyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras*: quam sic repræsentavit Jesus Sirachides: *Conclude eleemolynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo*. Legitur in eodem Tobie capite: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*: comparet eadem sententia apud Matthæum & Lucam. Quamquam ex ipsius naturæ dictatis sumi potuit. Scripsit Tobias: *Beatus ero si fuerint reliquie seminis mei ad videndam claritatem Ierusalem. Porta Ierusalem ex sapphiro & smaragdo edificabitur, & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus: ex lapide candido & mundo omnes platee ejus sternentur*. Talis propemodum fuit illa Ierusalem, quam Johanni ostendit Angelus in Apocalypsi: *Et erat structura muri ejus ex lapide iaspide, ipsa vero civitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus, tertium chalcedonius, quartum smaragdus..... Et duodecim porte duodecim margarite sunt per singulas & singule porte erant ex singulis margaritis; & platea civitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum*. In quibus vides Tobie & Johannis consentientem novæ illius Ierusalem descriptionem. Hæc autem conveniunt doctrinæ vetustiorum Prophetarum, qui Hierosolymæ, ac montis Sion, & civitatis Dei symbolo ac nomine Ecclesiam Christi præsignificare solebant. Apponamus hic denique notationem jam sæpe adhibitam; genuinum esse Librum hunc, ut pote qui sit, uti esse fertur, ignorabilis Auctoris & temporis.

Tob. 4. 11.

Eccli. 29. 17.

Tob. 4. 16.

Matth. 7. 12.

Luc. 6. 31.

Tob. 13. 20, & seq.

Apoc. 21. 18, & seq.

III. Extant libri Tobie Ebraice duæ editiones, à Munstero & à Fagio editæ: si modo duæ, non eadem credi possunt, quæ in multis licet dissentientes locis, maximam tamen inter se affinitatem habent, nec minorem cum tertia quadam, quæ manu scripta penes me est, quæque ad illam Munsteri propius accedit quam ad Fagianam. Multum illæ discrepant tum à Latina Hieronymi, tum & à Græca, quam prescius tamen assèctantur; ut si minus ab hac, ab aliis certe quæ ad illam accuratæ sint propagatam credere dignum sit. Utcunque est, temerarium esse & falsum liquet, quod à R. Davide Ganz in Chronologia traditum est, editionem Munsteri ab ipso Munstero confictam fuisse & suppositam, & quicumque nares habuerit non obtusas, futurum ut fraus ei facile subleat, totumque opus ineptum esse & stolidum, res vero quæ in eo narrantur, falsas penitus & commentitias, Quod judicium quam vanum sit, ex editione Fagiana & exemplari nostro manuscripto intelligitur: sed Judæum puidisset non ineptire. Scribit quidem Origenes ad Africanum accepisse se ab Ebraeis libros Tobie & Judith, ab eis Ebraice scriptos, in apocryphis haberi: sed Chaldaicum ipsum archetypum intelligo. Chaldaica quippe linguæ Ebraicæ nomine sæpe continetur.

Disputatur de tribus Ebraicis libri Tobie editionibus.

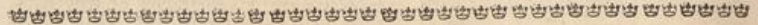
IV. Omnium Interpretationum Libri hujus, quæ hodie circumferuntur, anti- & de Græca. quissima, ac proinde purissima, & exemplari simillima Græca est: nam ea, & veteri Latina ad illam accurata usos esse videmus Auctorem Constitutionum quæ Clementi adscribuntur, Polycarpum, Clementem Alexandrinum, aliosque Patres Græcos & Latinos Hieronymo vetustiores. Quid quod à Septuaginta Interpretibus concinnatam quidam arbitrati sunt, sed non ego credulus illis: cum enim in Canone non haberetur ille Liber, quis credat fuisse in luculento & accurato exemplari, quod ad

Clem. Constit. Apost. 1. 1. c. 1. 1. 3. c. 15. 1. 7. c. 2. Polycarp. Epist. ad Philipp. Clem. Str. 1.

Ptolemæum Philadelphum transmissit Eleazarus Pontifex: Neque vero ejus auctorem Theodotionem dicam, quod multi faciunt, quippe quam vidisse certum sit Scriptores antiquiores Theodotione. Potius est ut eam Ægyptiis Hellenistis adscribamus, quos & eam ex Chaldaico exemplari excepiisse verisimile est, & ad reliquas Scripturæ sacræ partes à Septuaginta Senibus Græce converfas, & usu quotidiano versari sibi solitas accudisse; atque hinc porro accepisse Christi Ecclesiam, & in suum demum Canonem retulisse.

Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Unicum ar-
gumentum.

V. Nunc vero postularet hic locus, ut vulgaria argumenta quibus oppugnari solet Liber iste, pro more nostro discuteremus: quod quoniam abunde factum est ab aliis, præsertim ab iis qui susceptis adversus ætatis hujus Heterodoxos velitationibus & controversiis inclaruerunt, disputatione hac superledebo. Unicum hoc refellam, quo ea Libri hujus antiquitas, quam statui, convelli potest, quod nempe non fuerit in Canone, cum credibile sit minime eum prætermisuram fuisse Synagogam magnam ac Esdras, à quibus Canon conditus est, si jam ante extitisset. Verum cum eo tempore maximis rerum difficultatibus premeretur Israëlita gens, quamvis libertati & patriæ reddita, nondum Esdras, quantumlibet studiosus ac diligens, omnes gentis suæ historias & veteris memoriæ monumenta à popularibus suis scripta colligere potuerat. Quæ postmodum reperta ab aliis, in Canone jam clauso & obfignato locum non habuerunt.

DE LIBRO JUDITH.

I. Disputatur de Auctore libri Judith. Variæ opiniones proponuntur. II. Incertus est ejus Auctor: conjectura ætas exploratur. Probatur ejus *ἡλικία* & antiquitas. III. Libros Tobie & Judith inter Hagiographos ab Ebraeis esse positos contra Scaligerum defenditur. IV. Disputatur de præcis libri Judith interpretationibus. V. Judith tempore Manassis regis Juda facinus suum videtur edidisse. VI. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. VII. Secundum argumentum. VIII. Tertium argumentum. IX. Quartum argumentum.

Disputatur
de Auctore
libri Judith.
Variæ opinio-
nes proponun-
tur.
Hieron. Præf.
in Judith.
Ibid. Orig. libr.
4. cap. 2.

I. QUÆ de libro Judith dictum sumus, paria sunt propemodum iis quæ de libro Tobie diximus: nam & ex Ebraeorum Canone segregatus est, & à Christi tamen Ecclesia receptus, & quæ in eo narrantur minime fictitia esse agnoscunt Judæi, & Librum ipsum inter Hagiographa collocant, Hieronymo teste, & Libri auctor ac scriptoris tempus veniunt itidem in controversiam, & recentiorum disputationibus adeo ventilata sunt in utramque partem & excussa omnia, ut vix quidquam videatur addi posse. Paucis tamen hanc quoque partem attingemus. Dixi incertum esse Libri Auctorem, & ita sane esse pridem dixit Isidorus. Sunt qui Eliachimum velint, alio nomine Joachimum dictum, in ipso Judithæ volumine memoratum, qui summum Judæorum Pontificatum tenuit Manassis Judæ regis temporibus, Librum elaborasse. A Josua Josedeci filio, summo itidem Judæorum Pontifice, Zorobabelis comite, scriptum esse affirmat Jedidæus, hoc est Philon Alexandrinus, in libro De temporibus, quem è Latino Ebraice retulit R. Azarias in *מאור עינים*; quippe Judithæ historiam Xerxis ævo evenisse censebat. At quamvis hoc opus Jedidæi, sic ipsum Pseudo-Philonis Judæi Breviarium temporum, ita tamen interpolatum est, ut aliud videri queat, & Joachimo Josuæ filio, summo itidem Pontifici, in Latina hac scriptio- ne supposititia adscribitur liber Judith, qui Josuæ ipsi in Ebraica. Hieronymus in interpretatione Eusebiani Chronici hæc scribit: *Cambyses aium ab Ebraeis secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Judith historia conscribitur*: cum debuisset scribere, *sub quo Judith historiam ferunt contigisse*: sic enim habent Græca: *ἡ ἱστορία τῆς Ἰουδαίας ὑποτίθειται ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονοσοῦ*. Grotius lucubraturum putabat hoc opus Antiochi Epiphaniis temporibus, paulo ante Assamonæorum principatum, totumque *ἡλικία* censebat & concinnatum ad confirmandos Judæos adversus grassantem impii hujus Regis tyrannidem.

Euseb. Chron.
libr. 2.

Grot. Præf. in
Judith.

Incertus est
ejus Auctor:
conjectura

II. Ego in re incerta ab omni me assensu sustineo. Quod si tamen in tenebris micare liceat, scriptum conjiciam Babylonica captivitatis temporibus, ad leniendam exilii hujus ægritudinem, & spe arrigendos Israëlitarum animos. Id sua det Chalda-

cus sermo, quo scriptum fuisse hoc opus Hieronymus testificatur; unde & Interpretationem suam expromit. Neque aliter accipio verba Origenis, cum scribit ad Africanum se ab Ebraeis didicisse librum Judith Ebraice scriptum haberi ab iis in apocryphis; hoc est Chaldaice, uti superius de Tobiae libro disputantes observavimus. Quae potissimum nota Libri hujus antiquitatem R. Azarias deprehendit.

Quaedam praeterea locutiones & sententiae ex hoc libro videntur in Novum Testamentum transiisse. Quale illud est Elizabethae ad Mariam Christi matrem: *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelsò pre omnibus mulieribus super terram.* Ait Paulus in priore ad Corinthios Epistola: *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt: neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Proveniunt ista manifesto ex libro Judith, cuius haec sunt verba: *Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatentiam suam, & improprium murmurationis suae contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore & à serpentibus perierunt.* Ceterum meminimus saepe jam dictum esse à nobis genuinum hunc esse librum, qui ejus sit & auctoris & aetatis, cuius esse fertur; unde sequitur genuinum esse librum Judith, quippe qui sit incerti auctoris & aetatis, uti esse vulgo fertur.

III. Miratur Scaliger Hieronymum scripsisse libros Tobiae & Judith inter Hagiographos poni ab Ebraeis, cum certum sit in Canonem receptos non fuisse. Nempe in eo falsus est Scaliger, quod nulla extra Canonem Hagiographa Ebraeos habere censuit. Erant autem apud eos Hagiographa duplicis modi: alia quae dictata esse dicebant per Spiritum sanctum, atque hunc statuebant secundum Prophetiae gradum ex undecim, & רוח הקודש, Spiritum sanctum appellabant. Hujusmodi erant Hagiographa relata in Canonem, quae כתובים proprie & מקראות dicebantur. Testem locupletem damus Maimonidem in More nevochim. Verum nobilioribus Prophetiae generibus desitis post solutam Captivitatem, eo usi sunt Judaei quod בת קול, Filiam vocis appellant, & cujus creberrima occurrit in libris Rabinorum mentio; atque hujus ope alias ediderunt scriptiones, & eas quidem Hagiographas & à Deo inspiratas. Quoniam autem inferius habebatur genus hoc Prophetiae, iis per quae Libri sacri editi & in Canonem fuerant conclusi, ideo resignare Canonem, aliique Libris sacris istos adungere, & in idem volumen compingere non sunt ausi, quamvis sacros & Dei afflatu compositos esse arbitrarentur. Tales autem fuisse volunt Libros Tobiae ac Judith. Atque haec quidem Ebraei; nam Ecclesia Christi, hos itidem ut reliquos, qui Volumine sacro continentur, Spiritu sancto dictante conscriptos esse pro certo habet, & aliis Hagiographis neutiquam inferiores esse decernit.

IV. Multum porro Hieronymianam inter Libri hujus interpretationem, & Graecam quae hodie extat, interest. Verum utra exemplaris vestigiis pressius instituisse dicenda sit, dubitare nos nequaquam patitur Hieronymus, cum ait se magis sensum Judaeis interpretacionibus, quam ex verbo verbum transfuisse, multorum codicum varietatem vitiosissimam amputasse; sola ea quae intelligentia integra in verbis Chaldaeis invenire potuit, Latine expressisse. Huc accedit quod adhibitus hic quoque ab Hieronymo Interpretes, ut & in Tobiae libro è Chaldaeo sermone Latine reddendo, nonnulla etiam de suo videtur fuisse largitus. Chaldaei enim sermonis satis rudem se Hieronymus non dissimulat. Hinc tanta inter utramque interpretationem occurrit discrepatio. Graecam vero, itidem ut illam libri Tobiae, ex Chaldaico exemplari expressisse Judaeos Hellenistas credibile est: nam quis mulieris popularis suae historia, adeo inter Ebraeos celebri ut in Hagiographis collocaretur, caruisse putet Judaeos Alexandrinos, & ad eam vernacula lingua, Graeca nimirum, reddendam pauculas horas non contulisse? Ergo cum amena sit Libri lectio, & ad pietatem promovendam utilis, crebro eum usu videntur tulisse; nonnumquam etiam sacris Libris adjunxisse, ut pote quem Hagiographum esse & ab Ebraeis haberi scirent: adeo ut cum Christi deinde susciperent dogmata, Christianis eum communicarent cum reliquis Libris sacris, nullo discrimine; atque ita demum sacer ab Ecclesia Christi habitus sit, Nicæna Synodo comprobante ac decernente. Ex Graeca porro illa interpretatione Latinam quamdam deinceps produisse existimaverim, Hieronymiana vetustiore, & Graecis magis consonam, qua Latini Patres antiqui usi sunt; & Syriacam praeterea. Minime ergo iis assentior qui Septuaginta Senum, aut Theodotionis foetum hunc quoque esse comminiscuntur. Quis enim librum à Canone Ebraeorum se junctum Ptolemæo Philadelpho inter sacras Scripturas Eleazarum Pontificem venditasse censet? Sed nec Theodotioni id adscripserim: nam quis ipsum elaborasse existimet eam interpretationem, quam non aequalis solum ejus Clemens Alexandrinus, Origenes, & Africanus usurparunt, sed & ve-

atai exploratur. Probatur ejus veritas & antiquitas.

R. Azar. Meor Ensjim cap. 37.

Luc. 1. 42. Judith. 13. 23.

1. Cor. 10. 9. 10.

Judith. 8. 24. 25.

Libros Tobiae & Judith inter Hagiographos ab Ebraeis esse positos contra Scaligerum defenditur.

Scal. in Euseb. Chron. libr. 2. Hier. Praef. in Tob. & Jud. Maim. More nev. Part. 2. cap. 45.

Disputatur de prisca libri Judaeis interpretacionibus.

Hier. Praef. in Judith.

Hier. Praef. in Tob.

Clem. Alex. Strom. libr. 4. Orig. Hom. 19. in Jerem. & Tom. 3. in Job.

Cl. Ep. ad Cor.
Clem. Constit.
libr. 8. cap. 2.
Judith tempore
Manassis
regis Juda facinus
suum
videtur edi-
disse.

Bell. De verb.
Dei libr. 1. c. 12.
Secat. in Ju-
dith cap. 1.
quæst. 1. & seq.
Pet. De doctr.
Temp. 12. c. 26.
Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.

1. Mach. 4. 59.
Judith 9. 2.

Judith 16. 8.

Gen. 26. 34.

Fulgent. Epist.
3. cap. 14.

tustior quoque Clemens Romanus in Epistola ad Corinthios, & Auctor Constitutio- num qua Clementi eidem tribuuntur?

V. Et si vero minime propositum hic habeo novam de Judithæ ipsius facino- re, de Nabuchodonosore, & Arphaxado, in ejus historia commemoratis, eorumque ætate disputationem instituire, aut veteres recudere, quæ tot ac tantæ habitæ sunt super hoc argumento, ut penitus jam exhaustum sit, dicam tamen paucis per mihi eam placere quæ in Manassis Juda regis ætatem confert hanc historiam, & Nabu- chodonosorem sciscit unum esse ex Asarhaddonis successoribus, qui tum Assyrio- rum imperio præfuerit; regem vero Babyloniorum obnoxium habuisse Assyrios hoc tempore & stipendiarium; at Arphaxadam ipsum esse Dejecem Herodoti libris celebratum; & quæcunque narrantur illic tum evenisse, cum in vinculis Manassis Babylone attineretur. Hæc sententia partim à Bellarmino, partim à Serario, partim etiam à Petavio edita, ita omnibus occurrit Adversariorum vitiligationibus, & no- dos omnes disputationum præcidit, ita cum exteris ac sacris consentit historiis, ut in ea facile acquiescam.

VI. Dixi Grotium non hunc Librum rejicere duntaxat in Antiochi Epiphaniæ tem- pora, sed totum etiam commentitium, meramque esse Parabolam docere; & Judith, sive יהודית, esse Judaicam gentem, Bethuliam esse Templum Dei, בית-אל-יהוה; Judi- thæ gladium esse preces sanctorum; Nabuchodonosorem hic ut alias sæpe Ebræis Diabolum significare; Assyriam vero, factum; Holophernem typum esse Antiochi, ita dictum à הלפר נחש, quod Chaldaice *Lictorem serpentis* sonat; Judith viduam fin- gi, ut Judæam omni auxilio destitutam exprimat; Joachimum, sive Eliaximum *Deum surrecturum* significare, quæ spes cum homines Deo conjungat, idcirco ad Sacerdo- tem referri; Simeone Rubeni filio ortam dici Juditham, quod Ruben contracte dica- tur, pro ראה בעני *vidit miseriam* Deus, & ex ea Dei miseratione nasci Simeonem qui ab obedientia nomen habet; Simeonem Rubeni filium nullum fuisse, ex eoque com- menti suspicionem firmari; Manassem virum ab oblivione dictum cæli æstu mortuum fingi, quod adversa nobis Dei oblivionem excutiant, diem victoriæ à Juditha relatæ, ab Ebræis celebrari solitum dici, ut significetur dies φώτων, sive ἐγκαρτίων, nempe purgati Templi, & dedicatæ Aræ à Juda Machabæo, quemadmodum legitimus capite

suspiciatur; nono quippe capite, pro eo quod habet Hieronymi interpretatio: *Qui violatores extiterunt in coinquinatione sua*, Græca habere: *οἱ ἐλυσσάν μίσην παρθέτου εἰς μίσησιν*. (sic enim recte emendat, pro μίσην, quod editi Codices habent;) & quod decimo sexto capite Titanum filii commemorantur. Acute hæc quidem Grotius & erudite, ut reliqua; sed non tamen vere. Neque sane primus opinionis hujus archi- tectus habendus est: ipsi quippe præluserant Lutherus, Chytræus, Beroaldus, Rei- neccius, & alii ex Heterodoxis plerique, qui historiam Judith, poeticum figmentum & tragœdiam appellant. Præterea Ebræus quidem Poëta faciem Grotio videtur præ- luxisse, ut factum ad ἐγκαρτίων θυσιασθείον & ad Assamanæorum ætatem referret. Laudatur à R. Davide Ganz in עמך דוד his verbis: *Tempus hujus facti ignoramus, nihil enim de eo reperi in libro Josephi. Juxta verba Poëta Misad jozer schel chanucha, è fundamento effigiantis dedicationem (Templi) evenit hoc facinus etiam diebus Assamo- norum.* Jam vero quod nomina in allegoriam & parabolam trahit, fecit idem in veris Scripturæ sacre historis Origenes, fecerunt & alii Patres ac Interpretes Scripturæ plerique, pro captu suo unusquisque, & sæpe quidem adeo ingenio- se & feliciter, ut res non veræ & re ipsa factæ, sed fictæ & appositæ ad allegoriam excogitatæ videantur. Judithæ nomen Judaicam gentem signare ait; ante vero si- gnabat Judaicam gentem, cum id gereret Judith uxor Esau, filia Beerî Hethæi, cu- jus mentio extat in Genesi; Bethuliam vero, quam exponit *Domum Dei*, interpretantur alii, *Virginem Dei*, & aliam inde parabolam extundere possunt. Holophernis nomen, quod ab Ebraico derivat, Persicæ est originis, perinde ut Tisaphernes, In- taphernes, Pharnaces, & Pharnabazus. Holophermes ille Ariarathis Cappadocum regis frater, cujus meminit Appianus in Syriacis, num *lictor serpentis* fuit, aut Dia- boli minister? Pari modo refelli possunt allegoricæ reliquorum nominum expositio- nes. Porro neque Ruben ille Simeonis pater, unde historiam hanc in dubium voca- bat Grotius, neque postremus versus ultimi capitis, qui annuæ festivitatis ex Judithæ victoriæ ab Ebræis institutæ meminit, extant in Græca interpretatione, quam cer- tiorem Hieronymiana & tutiorem dixi; & pro Rubene exhibet illa quidem Israël. Nam cum Latina habeat: *Filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben*, Græca ita sunt concepta: *ἰσὺ σαλαθιήλ, ἰσὺ σασαουδῆ, ἰσὺ ἰσραήλ*. Fulgentius vero: *Filii Sursi- da, filii Simeon, filii Israël*. Quamvis autem nulla nunc festivitatis ex factò Judith in-

stituta occurrat in Ebraeorum libris memoria, tempore potuit abrogari, ut saepe fit. Graecanica vero locutiones, *λέων μέγαν*, & *ὕψος πύλων* adventitia sunt, & ab Interpretibus prodierunt, qui tum optime interpretandi munere functi sunt, cum nativum quid & *αὐτοφυές* ac vernaculum, non peregrinum sapit ipsorum oratio. Exempla majoris licentiae occurrunt apud Interpretes Scripturae. In librum Jobi Interpretes Septuaginta & Vulgatus, Pleiadis, Hyadum, Orionis, Arcturi, & Amaltheae nomina intruferunt. Capite vicesimo sexto Proverbiorum Ebraicum *מַרְנַח*, quod *acervum lapidum* sonat juxta Aben Ezram, reddit Hieronymus, *acervum Mercurii*. Alexandriae nomen praefert Vulgata Jeremiae, Ezechielis, & Nahumi editio, pro Ebraico *נַח*, cum longo post hos Prophetas tempore Alexandria condita sit. Quis sanus inde colligat hos Auctores Ebraeos Graecorum scripta legisse? Vides ergo quam levibus argumentis sua Libro huic derogetur veritas & antiquitas; atque eo levioribus, quo facilis exoticis & sacris historicis conciliari potest. Merito itaque opinionem eam, quae Judithae historiam confert in Assamonaeorum aetatem, refellit, ut dixi, R. Azarias, hoc praecipue argumento, quod Chaldaico sermone conscripta sit.

VII. Qui post solutam Captivitatem, Judithae casus incidisse volunt, eo potissimum id approbare student, quod legitur capite quinto Graecae interpretationis: *ὁ ναός τῆς θεοῦ αὐτῶν ἐξήλθεν εἰς ἱερὰς*, quo Templi excidium significari volunt. Notassent vero aliud esse, *ἡγίασθαι εἰς ἱερὰς*, aliud *κατελέσθαι εἰς ἱερὰς*, aut *καταβαλέσθαι εἰς ἱερὰς*, ut recte observatum est à Serario: hoc enim sonat, *in solum disturbari & dirigi, solum aquari*: illud vero est, *conculcari & pedibus proteri, ut solum proteri solet*. Itaque cum Manasses captus est ab Assyriis, verisimile est impiam gentem referatis Templi foribus in id penetrasse, atque ultro citroque nulla habita loci reverentia cursitasse, & profanis pedibus loca sancta haud secus quam publicum solum proculcasse. Ita intellexit Syrus Interpres qui Graeca expressit.

VIII. Recudi quoque potest adversus Libri hujus antiquitatem argumentum illud, quo librum Tobiae supra vidimus oppugnatum; locum videlicet in Canone fuisse habiturum, si Synagoga magna & Ebraeorum temporibus superior fuisset. At eadem utemur responsione quam supra adhibuimus, quo tempore compositus est Canon, res Judaicas in tantis fuisse positas angustiis, nondum cincta moenibus Urbe, urgentibus undique adversariis, ut nondum popularium suorum scriptiones omnes, quae in eum recipi mererentur, Efdrae compilare potuerit, ac proinde quae semel seclusae fuissent à Canone, in eum non fuisse ab Ebraeis deinceps admittas, postquam clausus ac circumscriptus est.

IX. Nihili vero facimus argumentum, quod adversus libri Judith, ac libri etiam Tobiae dignitatem & auctoritatem ex Josephi silentio ducitur: nam & Jobi historiam & Bethlehemitarum infantum caedem, aliaque praetermisit, & exiguum esse infitialis argumenti vim scitum est. Deinde vix alia retulisse Josephum videmus, quam quae habebantur in libris Canonicis. Nam quamvis paucula quaedam de suo alicubi asperserit, fecit id tamen praeter institutum: profitetur quippe in Prooemio Archaeologiae se eam ex literis Ebraicis translaturum. Clarius etiam in libro decimo: *καὶ ὅδ' ἐνθάδε ἐν ἀρχῇ τῆς ἰσραήλ ποιεῖ τὸς ἐπισημοτάτας τῆς ἱστορίας, ἢ μεμνημένους ἡσφαλιστάτω, μόνον τε μεταφράζων τὰς ἑβραίων βίβλους εἶπον εἰς τὴν ἑλληνίδα γλώσσαν, καὶ ταῦτα δηλώσθη, μήτις ποτε τῶν εἰς τὴν ἑβραίων βίβλον αὐτῶν ἴδιον, μήτις ἀφανίσθη ὑπερημνός*. Initio enim historia hujus respondi iis qui in rebus à me declaratis desiderabunt quippiam, vel expostulabunt, me Ebraeorum solum Libros Graece redditurum professus, promittens futurum ut in rebus exponendis nihil addam de meo vel detraham. Ebraeorum libros dicit, qui in Canone habebantur; in quem recepti non fuerant libri Tobiae & Judith, qui cateroquin nec Ebraice scripti erant.

⋯⋯⋯

DE LIBRO ESTHER.

I. Disputatur de Auctore libri Esther. Variæ opiniones proponuntur. II. Opus esse videtur Synagoga magna. III. Probatum ejus γνησιότης & antiquitas; deque Graeca illius interpretatione disputatur. IV. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum, in quo disputatur de sex postremis libri Esther capitibus. V. Secundum argumentum.

I. **Q**UOD ad librum Esther attinet, etsi habitus est in Ebraeorum Canone, nihil tamen minus dubius est ipsius Auctor ac superiorum. Efdrae ad-
Disputatur de Auctore
Y iij

libri Esther. scribunt Epiphanius, Augustinus, & Isidorus. Eusebius Esdra recentiorem putat. Pseudo-Philo, sive Jedideus, quem representavit R. Azarias in Lumine oculorum, Joachimum summum Ebraeorum Pontificem, Josuæ filium, ejus qui Josedecum patrem habuit, id operis Mardochei rogatu suscepisse arbitratur. Theologo-Politicus Scriptor hunc Librum censet ab eodem Auctore profectum, qui Esdrae, Nchemiae, & Danielis libros elaboravit, idque post reparatum à Juda Machabæo Templi cultum, excerptumque fuisse ex altero libro, qui Estheræ nomine inscribatur, & cujus mentio extat ad calcem noni capitis libri hujus de quo agimus, quemque jam olim intercidisse ait: quippe secundi Templi perinde ut primi temporibus viros fuisse, quibus curæ erat res gentis suæ literis prodere. Quæ ut temere, & nulla ratione conficta, jure à nobis exploduntur. Magnum vero recentiorum Interpretum, & aliquot etiam Ebraeorum agmen pro Mardocheo pugnat; Aben Ezra in his, & Abrahamus

Clem. Alex. Strom. 1. Esther. 9. 20, 23, 26, & 12. 4.

Hispanus, qui Sipientis cognomen reportavit. Quibus omnibus præit Clemens Alexandrinus. Nititur ea sententia his verbis libri Esther: *scripsit itaque Mardocheus omnia hæc, & literis comprehensa misit ad Judæos.* Et mox: *Susciperuntque Judæi in solennem ritum cuncta quæ eo tempore facere ceperant, & quæ Mardocheus literis facienda mandaverat.* Tum deinde: *Et cuncta quæ gesta sunt, epistola, id est Libri hujus volumine continentur.* Item hoc altero: *Sed & Mardocheus rei memoriam literis tradidit.* Serarius vero Mardocheum & Esther operas suas simul ad libelli hujus scriptionem contulisse colligit ex his Septuaginta Interpretum verbis, quæ extant nono capite: *ἡ ἑσθηρα ἰσθὴρ ἢ βασίλισσα, θυγατὴρ ἀμινάδῆ, καὶ μάρδοχαίου ὁ ἰουδαῖος, ἃ ἐποίησαν.* Et scripserunt Esther regina, Aminadabi filia, & Mardocheus Judæus, quæ fecerunt. Quibus & hæc quoque potuit addere, quæ caput idem claudunt in Vulgata editione, & quibus narrantur Judæi, quæ ad se scripserant Esther & Mardocheus, observanda suscepisse, & omnia quæ Libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur: quasi id sibi velit, Librum hunc, de nomine Estheræ dictum, illud ipsum esse quod ad Judæos à Mardocheo & Estheræ scriptum est.

Opus esse videtur Synagoga magna:

Joseph. libr. 1. contr. Apion.

II. Mihi vero Thalmudistarum imprimis probatur sententia, qui Babæ Batræ primo capite factum hunc esse decernunt Synagoga magnæ. Idem censuerunt & Magistri complures alii ex eodem grege. Hac sententia superiores omnes fere continentur sententiæ, tum eorum qui Esdræ, tum eorum qui Mardocheum auctorem agnoscunt, tum & eorum qui Joachimum, quippe qui Synagoga interesse potuit, ut pote Josuæ Pontificis filius. His quidem temporibus recentiore neutiquam esse Librum censet, quem constat fuisse in Ebraeorum Canone. Atqui hunc Canonem Artaxerxe Longimano & Esdra posteriorem non esse diserte docet Josephus. Mardocheum, vel Esther, vel utrumque, scripsisse opus hoc quod extat minime sane probant testimonia illa superius adducta. Nam quomodo in ipso hoc Libro narrare potuisset Mardocheus se Librum scripsisse, ad Judæos misisse, hunc ipsos suscepisse, & quæcumque eo mandabantur peregisse? Librum scriptum ante esse oportuit, quam mitteretur ad Judæos, ab iis susciperetur, & tradita in eo præcepta observarentur, multo etiam magis ante quam missio illa, ac susceptio, atque observatio scriberentur, Atqui scripta ea sunt in Libro hoc quem habemus. Ex quo plane efficitur Librum, seu Epistolam Mardochei ante scriptam esse, quam hic quem usurpamus Liber scriberetur. Cum autem ad Judæos missa esset Epistola hæc, tantæ rei gestæ historiam, tam insignem divini favoris testificationem, quodque caput est, festi diei solenni & anniversario ritu celebrandi sanctionem continens, dubitare profecto minime licet, quin accuratam rei narrationem in literas retulerint, vel ob id maxime ut festi Phurim diei origo posteris innotesceret. Hanc enim præcipuam ac primariam perscribendi Libri causam fuisse opinor. Ac si quis attendat ad nonum caput, ac initium decimi quod opus claudat, id profecto Scriptori unice propositum comperiet, solennium illorum causam, ceremonias, & sanctionem explicare. Hoc autem Synagoga magnæ munus fuit. Ad hæc suadet ratio magnam Epistolæ Mardochei, vel alterius quæ à Mardocheo & Esther scripta est partem, ac fortasse totam, Synagoga magnæ proceres, pro sua adversum illos reverentia, in librum quem lucubrabant inseruisse, aliquibus duntaxat ad historiam concinnationem adjectis. Mirari ergo subit unde tanta Anabaptistas ac Lutheranos nonnullos vafania inceserit, ut commentitiam historiam hanc ac fictitiam esse arbitrarentur. Nam cum solemniam Phurim observasse tamdiu Judæos pateat ex Machabaico secundo & Codice Theodosiano, eaque dicta sint dies Phurim five Sortium, & Amanea, & Mardochaica; quis homo non plane ceritus aut vancors opinari possit ex figmento, aut ut Lutheranis quidam loquuntur, ex Tragicomædia, religionem festi hujus diei & anniversariam celebritatem profluxisse? Dixi dies Phurim fuisse appellatos: Septuaginta habent *φουραῖ*, perperam pro *φουραῖ*, hoc est *פּוּרִים*,

1. Mach. 15. 37. Cod. Theod. L. Judæos. Tit. De Judæis.

quod idem est ac פורים. Jamdiu est cum codicibus Septuaginta Interpretum mendum hoc inolevit; quippe & Josepho fraudi fuit: sic enim habet: *ὅτι ταῦτα μὲν Ἰουδαῖοι τὰς πενήτην ἡμέρας ἑορτάζουν, πεντηκονταετησίαν αὐτὰς φερούσι.* Propterea Judaei supra memoratos dies celebrant, Phurim eos appellantes. Quod ne quis culpa librarii putet evenisse, nomen à φερούσιν, *servare*, videtur derivasse; mox enim dixerat: *ἔργα ἃ δὲ πεντηκονταετησίαν τὰς Ἰουδαῖοις ταύτας ἑορτάζουν τὰς ἡμέρας μεμνησάντας ὅδ' αὐτοὺς ἐν ταύταις ἡμετέροις ὑπὸ ἀμάρου, δὴνα ποιήσῃ ἐν δὴναζόντες μὲν τὸν κίνδυνον ἐν αὐταῖς, τοὺς δ' ἐξέβητος τιμωροῦσάσιν, ἑορτάζουν αὐτὰς ἐν ταῖς αὐταῖς.* Scripsit autem Marдохaeus ad Judaeos, ut hos dies observarent: nam cum diebus illis parum abfuisset ab interitu, quem ipsis paraverat Aman, recte facturos si periculo liberati, & hostes suos ultii, eos servent Deo gratias agentes. Vides ἑορτάζουν & φερούσιν pro φερούσιν usurpata *συνωνύμως*. Paterer Perficam vocem פורים ignorasse Josephum, si non & Ebraicorum etiam fuisset satis rudis, & gentilitii sacrorum Codicum exemplaris securus in Septuaginta Senum interpretatione acquievisset.

III. Porro festum hoc Phurim, quod ex Epistola Phurim originem & institutionem habuit, libri Esther antiquitatem egregie approbat. Libri quippe hujus Epistola Phurim praecipua & maxima pars est, ut qui genuinam hanc esse ostenderit. Libri *γενεσιῶν* una ostenderit. Cognoscitur ea quoque ex Ebraeorum Canone, in quo liber Esther locum habuit: Canon autem ille Artaxerxis Longimani aëvo, ut dixi, conditus est. Sed & aliud vetustatis argumentum præ se fert ipse Liber initio undecimi capitis, ubi leguntur ista in editione tum Græca, tum Latina: *Anno quarto, regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se Sacerdotem & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, hanc Epistolam Phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lyfimachum Ptolemæi filium in Jerusalem.* Epistola Phurim magna pars est libri Esther, ut jam monui. Ergo Librum hunc Lyfimachus magna ex parte Græce interpretatus est, vel Ptolemæo & Cleopatra regnantibus, vel paulo etiam prius. Hieronymus vero in Praefatione in hunc Librum, Græcam interpretationem qua usus est, quam esse eam ipsam quæ nunc extat manifestum est, Septuaginta Senibus adscribit, & in Vulgata editione repertam à se significat, hoc est ea quæ *κοινή* appellabatur. Hieronymo quoque vetustior Origenes eosdem interpretationis hujus Auctores agnoscit. Quem ergo dicemus Interpretem, Lyfimachum, an Senes Septuaginta? Equidem sic existimo, cum bona pars libri Esther constet Epistola Phurim, hanc autem Epistolam interpretatus sit Lyfimachus, bonæ partis libri Esther interpretem habendum esse Lyfimachum; Septuaginta vero Senes, ne actum agerent, interpretationem hanc lucubrationi suæ intexuisse, quemadmodum Synagoga magna Epistolam ipsam in Librum infarferat; & ne improvido Lectori fraudi esset diversarum lucubrationum permixtio, monitionem hanc adjecisse; illic autem memoratum Ptolemæum, Philadelphum esse, cujus anno septimo Libros sacros interpretati sunt Septuaginta Senes; ut habet Epiphanius in libro De ponderibus & mensuris: cum ejusdem anno quarto Dositheus & Ptolemæus filius Epistolam Phurim à Lyfimacho conversam attulerint. Cleopatras vero nomen plurimis Aegyptiorum regum uxoribus commune fuit. Magna est interpretationis hujus licentia, exemplar *laciniosis hinc inde verborum finibus trahens*, ut ait Hieronymus; neque illic Septuaginta Seniorum castitatem in convertendo & fidem reperias; ut vel inde alienum Interpretem possis agnoscere.

IV. His opponi possunt varia argumenta, quorum præcipuum oritur è sex posterioribus Libri hujus capitibus, quæ in Ebraico exemplari desiderata, in Septuaginta Interpretum editionibus reperiuntur. Cum enim capita hæc è variis hinc inde locis excerpta sint, sequi ex eo videtur interpolatum esse Librum, discerptum, & aliqua sui parte multatum; atque hanc fortassis ob causam à Melitone Asiano, Athanasio, & Gregorio Nazianzeno è sacro Canone esse expunctum. Alii aliter respondent: Origenes in Epistola ad Africanum hæc in Ebraico exemplari olim habita fuisse, atque inde demum excidisse probabile esse putat. Grotius composita censet à Profelytis Helenistis *ἑρπυλλοῦσι* & filium oratorio more exercentibus. Sixtus Senensis deprompta esse vult ex diversis Historicis, præcipue vero ex Josepho, in eoque *ἀπολεῖσθαι* haberi Epistolas Artaxerxis: quorum postremum aperte falsum est; prius vero adeo incertum, ut sua inde sumsisse Josephum longe sit verisimilius. Bellarminus duas conjicit fuisse Libri editiones Ebraicas; priorem breviorem, quæ superest; posteriorem laxiorem, & aliquot additamentis auctam, quæ interciderit quidem, sed unde Interpretatio Græca quæ extat prodierit. Ego vero quoniam Synagoga magnæ Librum hunc acceptum refero, complures ad eum scribendum animum adjecisse puto; atque inde factum, ut diversa ejus extiterint exemplaria; Ebraicum hoc quod habemus; atque item alterum paulo locupletius, unde Græca quæ usurpamus cum additamentis deri-

Joseph. Antiq. libr. II. cap. 6.

Probatur ejus *γενεσιῶν* & antiquitas; deque Græca illius interpretatione disputatur.

Orig. Epist. ad African. & Tom. 2. in Joh.

Hieron. Praef. in Esth.

Reselluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum, in quo disputatur de sex postremis libri Esther capitibus. Melit. apud Euseb. Hist. Eccl. libr. 4. cap. 26. Athan. in Synopli. Gregor. Naz. Carm. de Scriptur. Grot. Praef. ad Additam. Esth. Sixt. Sen. Bibl.

libr. 1. & 8.
Bellarm. De
Verb. Dei, libr.
1. cap. 7.
Orig. Tom. 2.
in Joh.

vata sint. Horum autem additamentorum Interpretes esse Senes Septuaginta, ex priscis Auctoribus cognoscimus: velut ex Origene, viro rerum harum consultissimo, cum in Epistola ad Africanum, tum & in Tomis in Johannem, ubi è decimo quarto capite nonnulla proferens, ἐν τῇ, inquit, καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα ἑξήκω: *In libro Esther, qui est juxta Septuaginta.* Scimus id & ex Hieronymi minutis Annotationibus, quas capitibus illis inferuit.

Secundum
argumentum.
Esth. 16. 10.

V. Graviter etiam eo pulsamur, quod Aman dicitur esse animo & gente Macedo: unde non sex tantum capita supra memorata vocantur in suspicionem, sed reliqua etiam vocari possunt: cum capite nono in Græca editione, itidem ut decimo sexto, Aman Macedo appelletur. Macedonum autem nomen obscurum fuit & ignotum, præsertim in Perside, longe post Artaxerxem Longimanum, quo regnante scriptum hunc Libellum diximus. Mirus est hic etiam Interpretum æstus & fluctuatio.

Esth. 9. 24. &
1. 1. 10
Joseph. Antiq.
libr. 11. cap. 6.

In nono capite Ebraica habent מַנְדַּי: ita & tertio capite. Recte Hieronymus, *De stirpe Agag*; ejus nempe Agagi qui fuit rex Amalecitarum: unde Josephus, ἀμαλειῖτις δὲ τὸ ὄνομα. Quamobrem pro ὁ μακεδὼν legendum suspicatur Grotius, ἀμαλειῖτις, ingeniosa quidem, sed audaci, ut ipse fatetur, conjectura, quam nec defendere velit.

Esth. 12. 6.

Nihilo magis ipsi assentiri possum, cum vocem, βουζαῖος, quæ duodecimo capite Aman tribuitur, & ab Hieronymo redditur, *Buceus*, eandem esse putat ac βαζαῖος, quo nomine spadones primum, tum & aulicos omnes dictos fuisse affirmat. Hujus autem sententiæ neque ullum profert idoneum fidejussorem, neque vero proferre posse pu-

Esth. 1. 1. & 9.
10.

to. Certe tertio capite, atque item nono, vocem מַנְדַּי reddit similiter Græcus Interpretes βουζαῖος, atque in hac voce manifesta cernuntur illius indicia. Itaque probabile est, vel Ebraica aliter legisse Græcum Interpretem; vel, quod potius crediderim, cum in eo Ebraica omnia nomina misere luxata & deformata sint, pro βου-

Druf. in Esth.
3. 1.

ζαῖος, legendum ἀγαῖος, quemadmodum & Drusio visum est. Eo me potissimum inclinat Complutensis editio, quæ habet οὐζαῖος. Scio non ita desinere solere patronymica nomina: sed quis ab Hellenista accuratam Hellenismi peritiam expectet? Id si sit, mendam illic jam ante Hieronymum inolevisse dicendum est. Sed ad rem. Dixi Lyfimachum in Libro hoc Græce convertendo intemperanter luxuriasse. Hunc ergo pro ea quam sibi sumserat libertate facile crediderim pro *Agagita*, reddidisse *Macedonem*; nulla habita ratione temporis, quo hæc vel facta sunt, vel scripta, sed illius quo ea ipse interpretatus est, cum nempe regnaret Ptolemæus Philadelphus, ut dixi, vel paulo prius. Hac autem tempestate Persarum animis vehemens infidebat adversus Macedones odium, vel Regum suorum desiderio, quos divinis prosequerentur honoribus, vel pudore subactæ alienis armis florentissimæ suæ gentis, vel Macedonum impotenter dominantium impatientia. Fortasse & historiæ parum peritus Interpretes, cum magna Græcos inter & Persas bella olim gesta, & multisdemum cladibus accitas penitus Persarum res & contusas à Macedonibus fuisse sciret, Macedones confudit cum Græcis, partem scilicet cum toto; (quanquam & extra Græciam sæpe Macedonia censeretur) quæ ab his, antiquis quippe Persarum hostibus, jam olim gesta fuerant, novitiis illis adscribens, & Macedonis nomen pro Græci nomine usurpans. Præsertim cum credibile sit, post debellatos Persas, totam Græcorum gentem, apud peregrinos potissimum, Macedonum, nobilioris videlicet partis, nomine venisse. Itaque cum in hac Lyfimachi interpretatione Macedonis nomen occurrat, Græcum intellige. Pro Amalecita autem Macedonem dixit Amanem, ut indignationem auget, ἀμαραειῖτις, vel certe ἠπτοειῖτις. Objici solent alia quædam, ad elevandam Libri hujus auctoritatem & fidem: verum quoniam hæc jamdiu disputando contrita sunt, ab iis præsertim, qui contra temporis hujus Heterodoxos pro Catholicis partibus decertarunt, frustra in iisdem iterandis responsonibus studium operamque consumerem.

DE LIBRO JOB.

I. Disputatur de Auctore libri Job. *Varie opiniones proponuntur.* II. Mose adscribitur. III. Probatur argumentis. IV. Vera est historia Jobi, sed poetice digesta. V. Probatur libri Job *veritas & antiquitas.* VI. Disputatur de clausula, quae habetur ad calcem libri Job in editionibus Septuaginta Interpretum. VII. Disputatur de aetate Jobi. VIII. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. IX. Secundum argumentum. X. Tertium argumentum. XI. Quartum argumentum. XII. Quintum argumentum. XIII. Sextum argumentum. XIV. Septimum argumentum. XV. Octavum argumentum. XVI. Nonum argumentum. XVII. Decimum argumentum.

I. **Q**UI de libro Jobi differuerunt Codicum sacrorum Interpretes, cum de Operis Auctore moverunt quaestionem, in varias ac multiplices diversi sententias abiere. Quidam adscripserunt Jobo ipsi, aut Jobi amicis, his permoti Jobi verbis: *Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro, stylo ferreo, & plumbi lamina, vel cetera sculpantur in silice?* & istis quoque: *Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens, & librum scribat ipse qui iudicat: ut in humero meo portem illum, & circumdum illum quasi coronam mihi?* Hanc sententiam defendunt Origenes, Gregorius magnus, & Suidas. Sunt qui à Jobo, ipsiusve amicis Syriace scriptum, à Mose redditum Ebraice, & aliquot additamentis auctum opinentur; quorum familiam ducit Auctor prioris Commentarii in Jobum, qui Origeni tribuitur; illa adductus clausula quae in Graeca editione finem imponit Libro, & è Syrorum lingua conversum eum fuisse docet. Mosem plerique, non Interpretem, sed Libri auctorem agnoscunt; Gregorius Nazianzenus Salomonem, uti quidem de eo scribit Polychronius, & alii bene multi. Quam sententiam Lutherus demum amplexus est. At Origenes Mosem negat plus quam quinque libros reliquisse. Alicui è Prophetis librum Jobi tribuunt quidam. Idumaei Prophetae factum esse suspicatur Philippus Codureus, sed multo magis inclinatur ut ab Isaia profectum dicat: *cujus sententiae causas habet, partim acutas quidem, at futes tamen & leves, partim vanas penitus & inanes.* Nonnulli etiam alicui ex Ebraeis Babylone captivis assignant. Grotius Ezechiele quidem vetustiore Libri scriptorem arbitrat, quicumque tandem fuerit, quod Jobi mentio apud Ezechielem extet, at Davide & Salomone recentiore, quod ex horum descriptionibus pleraque illuc translata agnosci possint, videri autem habuisse propositum posteros Esau à Babyloniis transportatos hoc exemplo ad verum Dei cultum retinendum, & adversa constanter ferenda excitare. Fridericus Spanhemius, qui Jobi historiam accurate nuper & erudite prosecutus est, à Jobo quidem, aut Jobi amicis res in adversaria primum fuisse lingua patria relatas existimat, Arabica nimirum, seu Syriaca veteri, & ex iis demum circa Davidis aut Salomonis tempora ab homine Ebraeo constatam eam quam habemus historiam. Quosdam etiam refert R. Levi ben Gerson postrema undecim Libri hujus capita in *voluntas* suspicionem vocasse, propter notulam ad tricesimi primi capitis calcem adtextam, qua illic desuisse sermones Jobi significatur. Quasi omnium sermonum Jobi, non colloqui solum cum tribus amicis, Baldado, Sophare, & Eliphazo finis hac clausula designetur.

II. In hac opinionum varietate, quam peperit vetustas Libri, ac rei obscuritas, *Mose adscribitur* cum vix quicquam nobis pro certo definire liceat, suspensiones nostras ac conjecturas *biur.* in medium afferemus. Librum scripsisse Mosem ad solatium Israeliticae gentis, cum Aegyptiorum tyrannide premeretur, mihi sane videtur perquam probabile. Ea est Thalmudistarum sententia in Baba batra; ea R. Davidis Kimchi, & Rabbinorum complurium. Eandem amplexus est Auctor posterioris Commentarii in Jobum, qui Origenis sibi nomen praescripsit; eandem Methodius apud Photium, Polychronius, & Julianus Halicarnassensis apud Nicetam in Catena in Jobum; eandem denique Recentiores bene multi. Id ipsum sensisse Hieronymum discas ex ejus Epistola ad Paulinum, in qua Libros sacros recensens, Pentateucho Jobi librum subjicit, posthabito etiam libro Josuae; quo ejusdem esse utrumque & Auctoris & aetatis significet.

Disputatur de Auctore libri Job. Varie opiniones proponuntur.
Job. 19. 23.
Job. 31. 35. 36.

Orig. libr. 6.
cont. Celf.
Greg. magn.
in Job. libr. 2.
cap. 1.
Suid. in *id.*

Polychr. Cat.
in Job Procem.
Orig. Tom. 5.
in Job. Philoc.
cap. 5.
Codure. Praef.
in Job.
Grot. Praef.
Comm. in Job.

Ezech. 14. 14.

Spanh. Hist.
Job. cap. 23.

Thalm. in Bab.
batr. cap. 1.
Phot. Cod. 235.

*Трѳвант аг-
гентис.*

Polychr. in
Proem. Ca-
ten, in Job.

Hier. Praef. in
Job.

III. Præter hæc doctorum hominum suffragia, rationes quibus ea nititur opinio afferuntur complures. Mihi ea valde efficax videtur ad persuadendum, quæ ex manifesta characteris ac styli similitudine petitur. Ea est autem hujusmodi, ut si proſam orationem cum proſa, vorſam cum vorſa contuleris, maxima ſtatim appareat conſenſio: ſimplex illic & nativa utrobique oratio, omni ornatu detracto; florida hic & *ἰνυμιτιορδν*. Agnoſcit id Polychronius, & uno hoc argumento Libri confectionem in Moſem tranſcribit. Sin ſtrictam orationem cum ſoluta contenderis, quod non factis caute fecerunt viri docti, magna enimvero, uti par eſt, apparebit ſtyli diſſenſio, ſed non inde efficies diverſis ea Auctoriſ deberi. Quod ſi grandius aliquid & *ἀσπόμεν* ſonare videtur liber Jobi, crebrioribusque diſtinctus eſſe luminibus ac ſententiis calor; illum vero, cum per ſeneſtam ætatem ignea viſ animi deferuiſſet. Etſi in Hymnis quoque ſuis, pro rei gravitate, ad ſublime & magnificum dicendi genus ſplendide aſurgit. Occurrunt quidem in Jobi libro Arabiſimi & Syriſimi, uti notatum eſt ab Hieronymo; nonnumquam etiam Chaldaſimi. Verum poëtam agenti afines uſurpare dialectos licuit, & ſpecioſa vocabula rerum proferre in lucem, & obſcurata populo verba eruere. Id ſibi juris arrogant Poëtae, id ab Homero ſumma licentia factitatum eſt. Præterea ſcito ſcriptum hunc librum à Moſe, cum apud ſocerum ſuum Jethro ad populares ſuos, aut ſolatio, aut conſilio, aut re juvandos ſtudia ſua & curas omnes conferret. Ad tolerandas igitur diuturnæ ſervitutis miſerias, & meliora à Deo petenda & ſperanda, propoſito Jobi exemplo inſtituere ipſos voluit. Sane Iſraëliticæ gentis caſus in Jobi hiſtoria perſpicue agnoſcas. Fortunati fuerunt Abrahamus, Iſaacus, Jacobus, & Joſephus, & magnas opes, pietatis fructum, à Deo retulerunt. Ab Ægyptiis deinde male habiti ſunt Ebraei; bonis, libertate, ac liberis etiam multati à Pharaone; quemadmodum & Jobus à Satana. Qui cum reſtitutus demum in integrum, ampliſſimis & uberrimis latifundiis Dei nutu ac ductu ditatus eſſet, Moſes propoſito hoc divinæ bonitatis exemplo, populares ſuos in paris beneficii ſpem erigere voluit. Longe porro veriſimilius eſt Moſem, in ſuo illo Madianitico ſecefſu, ad ſolamen genti ſuæ parandum mentem adjeciſſe, tum videlicet cum huic maxime hujusmodi allevamento opus eſſet, animum ipſe gereret negotiis vacuum; quam cum Ægyptiis vinculis ſoluti Iſraëlitæ per Arabicas ſolitudines Terram promiſſam peterent; Moſem vero inexplicabiles curæ diſtraherent: quod aliquibus placuiſſe video. Curarum autem neceſſaria pars fuit, deſcriptio Legis: in cujus obſequium populares ſuos facilius ut fleſceret, Dei beneficiorum commemorationem ab ipſis mundi initiis repetit. Arabica hinc prodiit Pentateuchus. Madianita porro, Arabica gens eſt, Syrorum & Idumæorum vicina; quos inter per quadraginta annorum moram verſatus Moſes, ex peregrino commercio patriam loquelam, quod nulli non uſuvenire ſolet, facile inquinavit. Quum autem ad ſuos reverſus intermiſſam purioris Ebraiſimi uſum repetit, allitas ſermoni ſuo ex congreſſu extraneorum ſordes ita abſterſit, ut quum ad ſcribendum Pentateuchum animum deinde appelleret, major exiſteret ſermonis caſtitas ac mundities.

*Vera eſt hi-
ſtoria Jobi,
ſed poëticè di-
geſta.*

Maim. in Mo-
re nevoch.
Part. 1. cap. 22.
R. Schem. tob.
in Job.

Hier. Epift. ad
Paulin.

IV. Porro Jobi, hominis Arabis, & inter ſuos valde nobilis, caſus in Arabia tolleratos, Moſes inter Arabes degens, vel ex vulgi ſermone diſcere potuit. Quamvis autem longiſſime abſim à Thalmudistarum infamia, qui commentitium & conſectum eſſe docent operis hujus argumentum, meramque parabolam, Iſraëlitis ad conſtantiam & virtutem informandis excogitatum: (cui eorum delirio cum favere ſubinde viſi ſint Maimonides, vir alioqui ſolers & ſagax, & R. Schem tob; palam vero id affectati ſint poſtremis hiſce temporibus Anabaptiſtae, alique Chriſtiani; à viris piis juxta & eruditis ſolidiſſimis rationibus confutati ſunt:) ego tamen rem poëticè digeſtam exiſtimo, allocutionibus & reſponſionibus inſtructam, eorumque delectu verborum, non quæ prolata ſunt, ſed quæ proferri pro tempore poterunt. Ratio eſt in promptu: cum enim numeris illigatum eſſe id opus, ac *αρχαῖ* ſcriptum conſtet, Hieronymi, aliorumque Patrum teſtimonio, quis putet Jobum in ſummis corporis & animi doloribus carmina ad uxorem & amicos fuſiſſe? aut ipſos viciffim virum tot malis oppreſſum verſibus eſſe allocutos? Jobum ergo revera exitiſſe reor, in acerbiffimas calamitates incidiſſe, & certo Dei conſilio bonis & liberis Dæmonis opera fuiſſe orbatum, diro etiam ac tetra ulcere eroſum, adiiſſe ad ipſum uxorem & amicos, verbaque ſimul ipſos conſeruiſſe in eam ſententiam quam retulit Moſes, controverſiam Jobi diremiſſe Deum oraculo ſuo, ac querimonias compoſuiſſe, Jobum ipſum denique ingens pietatis ac patientiæ præmium, reſtitutam ſanitatem, auctas opes, numeroſa prole fundatam domum à Deo eſſe conſecutum: verba vero, verborumque collocationem, dialogi compoſitionem, interlocutionum diſpoſitionem & di-

functionem, figuras, & reliquum sermonis ornatum esse Mosis.

V. Probatum præterea ejus *γνώσις* & antiquitas vel ex hoc Tobia loco: *Hanc* Probatur li-
*autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patien-
tiæ ejus, sicut & sancti Job. Nam sicut beato Job insultabant Reges, ita isti parentes & co-
gnati ejus irridebant vitam ejus dicentes: Ubi est spes tua, pro qua elemosinas & sepultu-
ras faciebas? quæ è libro Jobi deprompta esse certa est fides. Non id quidem affirma-
re, suspicari certe licet de istis Ezechielis: Et si fuerint tres viri isti in medio ejus,
Noë, Daniel, & Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.
 Plurima quoque indidem delibata passim per totum Voluminum sacrorum corpus In-
 terpretes deprehenderunt. Nos decerpemus paucula quædam, ut Libri antiquitas elu-
 cescat. Scriptum est in libro Jobi: *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum*
est, Conceptus est homo: scripsit Jeremias: *Maledicta dies in qua natus sum: dies in qua*
peperit me mater, non sit benedicta. Scriptum est in libro Jobi: *Conceptit dolorem, & pe-*
perit iniquitatem, & uterus ejus preparat dolos: scripsit Pfalter: *Ecce parturivit injustitiam,*
conceptit dolorem, & peperit iniquitatem: & Isaias: *Conceperunt laborem, & pepererunt ini-*
quitatem. Scriptum est in libro Jobi: *Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vocife-*
ror, & non est qui judicet. Semitas nostram circumsepit, & transire non possum, & in cal-
le meo tenebras posuit: scripsit Jeremias in Threnis: *Sed & cum clamavero & rogavero,*
exclusit orationem meam: conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit. In
 libri Jobi vicelesimo primo capite cum Deo Job de impiorum felicitate expostulat: to-
 tum id *συνώσις* in capite Jeremiæ undecimo repositum invenies. De Sipientia sic dis-
 ferit Job: *Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutationem*
ejus: non conferetur tintis India coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro:
non adequabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro eo vasa auri, ... non adequa-
bitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundissima componetur: sic de eadem Salomon
 in libro Sipientiæ: *Preposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in compa-*
ratione illius: nec comparavi illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius
arena est exigua, & tanquam lutum estimabitur argentum in conspectu illius. Effatum hoc
 Jobi: *Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, non in Psalmos solum, & Proverbia, ac Si-*
rachidæ Ecclesiasticum, sed & in Deuteronomium quoque defluxit. Nec mirandum
profecto eodem parente ortos factus, non forma solum & loquela, sed sensibus etiam
inter se convenire. Legitur in libro Jobi: Qui non accipit personas principum, nec cogno-
vit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi: le-
gitur in libro Sipientiæ: Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur ma-
gnitudinem cujusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit. De mari sic Deus in libro
 Jobi: *Circumdedit illud terminis meis, & posui vellem & ostia, & dixi: Usque huc venies,*
& non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos: de eodem sic Salomon
 in Proverbiis: *Quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne tran-*
sirent fines suos. Scriptum est in libro Jobi: *Quis preparat corvo escam suam, quando pul-*
li ejus clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos? scripsit Pfalter: Qui dat
jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum. Testimonium libri Jobi, sic
 tanquam sacri & canonici libri, ambit Paulus in priore Epistola ad Corinthios: *Sapientia,*
inquit, hujus mundi stultitia est apud Deum: scriptum est enim: Comprehendam sapien-
tes in astutia eorum. Ubi scriptum? nempe in libro Jobi, qui de Deo hæc fatur: *Qui*
apprehendit sapientes in astutia eorum. Similiter Jacobus in Epistola Catholica exemplum
 indidem petit: *Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Do-*
minus & miserator. Quid quod nulla prorsus in libro Jobi Mosaica Legis, aut rerum
 ab Israëlitis gestarum mentio occurrit: unde Libri vetustas certo argumento colligi-
 tur. Verum, inquit, Lege antiquior fuit Jobus, cujus congressus cum amicis hoc Li-
 bro referuntur; ac proinde nulla his affingi debuit mentio Legis, qui Legem ætate
 præcesserunt. At neque priora duo capita, neque postrema pars, Jobi, amicorumve
 sermonibus, sed Scriptoris ipsius narrationi tribuuntur, in qua Legis aliquod utique
 extaret vestigium, aut portentorum à Deo in Israëlita gentis gratiam editorum si-
 gnificatio, nisi confectio Libri his omnibus ætate prior fuisset. His subjungam Aristæ
 testimonium, qui in suo De Judæis Commentario, legisse se Jobi librum multis de
 Jobo memoratis testatus est. Fuit autem id Aristæ opus Alexandro Polyhistoris vetu-
 titatis, qui insignem ex eo depromptam pericopen lucubrationibus suis intexerat, ut
 est apud Eusebium. Denique è tertia è Jobi filiabus, cui *קַרְנֵי הַקֶּרֶן* nomen fuit, hoc
 est juxta Septuaginta Interpretes *κέρως ἀμυγδαλίνας*, natam esse fabulam Cornu Amal-
 theæ, & ex historia Jobi in Herculis fabulam multa Græcos transfuisse acute Span-
 hemius conjectat.*

VI. Nunc vero minime id quæro, utrum ex celebri illa & controversa clausula, *Disputatur*

Z ij

*de clausula
quæ habetur
ad calcem li-
bri Job in
Editionibus
Septuaginta
Interpretum.*

quæ in codicibus Septuaginta Interpretum libro Jobi accusa est, quædam deprom-
serit Aristeas; an ex Aristeæ clausula illa prodierit: nec item, si eam compilavit Aristeas,
an à Mose, ut sensit Auctor posterioris Commentarii in Job, qui Origeni adscribitur;
an à Septuaginta ipsis Interpretibus, ut visum est Origeni in Epistola ad Africanum;
an ab Hellenistæ alicujus recentioris, aut alterius cujuscunque manu, Jobi libro adtex-
ta sit. Id aio, clausulam istam, undecunque tandem extiterit, antiquissimam esse; à
Theodotione in suam Interpretationem fuisse receptam, ab Arabe itidem Interprete
in suam, à Pseudo-Origene in suos illos in Jobum Commentarios, & à Niceta in
suam Catenam, ac ejus Origenem, Chrysostomum, Hieronymum, Polychronium,
& Olympiodorum meminisse; & in omnibus denique vel antiquissimis Codicibus
& Olympiodorum meminisse; & in omnibus denique vel antiquissimis Codicibus
exemplaribus, Ecclesiæ tamen, ut testatur Olympiodorus, ab Apostolis, cum reli-
quo Jobi libro traditam fuisse. Animadversum velim id quoque, cum ex Syriaca lin-
gua translatum Jobi librum notat hæc clausula, non id sibi velle, Ebraicum quod
habemus exemplar ex Syriaco, sive ut alii censent, ex Arabico fuisse translatum à
Mose, ut voluit Auctor prioris Commentarii in Jobum qui Origeni tribuitur, sed
ex Ebraico Codice suam interpretationem Septuaginta Senes extudisse. Ita intellexit
Olympiodorus, qui cur Syriaca illic appelleretur Ebraica dialectus, erudite ostendit: ita
& Scholiastes quem citat Nobilius.

Nob, hoc loco.

*Disputatur
de ætate Jobi.*

VII. Ex superioribus conficitur Mose vetustiore Jobum fuisse. Minime vero otii
nostri res est, certe nec instituti hujus, in assignanda accurate ipsius ætate anxie la-
borare; præsertim cum in ea disquisitione diligenter versati sint viri eruditi. Dicam
obiter recentem mihi videri fuisse Jobi casum memoriam, cum ad eos describendos
Moses animum appulit, quo tempore apud focerum Jethro inter Madianitas degebat.
Mose vetustiore fuisse consentiens est quidem Interpretum prope omnium ac Chro-
nologorum opinio, at eum à Mosis ætate nimium in superiora removent quidam.
Thalmodista eo anno natum ferunt, quo in Ægyptum venit Jacobus, denatum an-
no quo inde Israëlita exierunt. Verum hariolos mittimus. Nos conjecturis probabili-
bus nixi & similia veri sectantes, vel paulo ante decessisse eum judicamus, quam
ipsius calamitatem & restitutionem Moses literis mandaret, vel etiam tum fortasse su-
peruisse.

*Resolvuntur
argumenta
Adversaria-
riorum.*

*Primum ar-
gumentum.*

Aben Ezz.
Coma. in
Job.

VIII. Adversus ea quæ de libri Job Auctore statuimus, plurima in contrariam
partem obijci solent, quorum cum maxima pars pervulgata sit, & ab aliis jam con-
futata, frustra in iis referendis desudarem, quæ aliunde peti possunt. Velut cum ex
Gregorii Nazianzeni auctoritate Salomonis opus id esse volunt quidam, ut supra dixi,
aut cum ex R. Levi ben Gerson partem Libri supposititiam esse pugnant. Potius est
ut nova quædam discutiamus argumenta, quibus confectionem ejus Mosis detrudere
literati quidam viri contendunt. Primum suggerit Aben Ezra, qui Sapientes ait Li-
bri Mosem scriptorem censere, sibi vero translatum videri, ac propterea subobscurum.
Librum translatum putat, à Mose translatum non negat. Imo vero ita videtur exi-
stimasse: cur enim Librum translatum ratus sit, causæ fuisse puto clausulam illam
superius memoratam, quæ perperam accepta multorum animos hac infecit opinione,
è Syriaco Jobi sermone Librum à Mose Ebraice fuisse conversum; cum è Syriaca lin-
gua, hoc est Ebraica, à Senibus Septuaginta Græcæ redditum orationi significet, ut
mox docui.

*Secundum
argumentum.*

IX. Aiunt deinde nusquam librum Jobi Mosis nomine citari, quod fieret ta-
men, si Mosem haberet auctorem. Ego vero in re dubia, aut vulgo ignorabili fieri
debuisset nego. Libri Josuæ, Judicum, Ruth, alique complures, quorum incerti sunt
Auctores, titulis suis indicantur, non scriptoribus; licet eos aliquis privata industria,
certis quantumvis argumentis deprehenderit. Complures laudavi supra in Libro hoc
Mosi assignando mecum sentientes, qui eum tamen, non ex Mosis scriptoris, sed ex
Jobi, cujus narratur historia, nomine appellare solent.

*Tertium ar-
gumentum.*

X. Ex loco, quem inter sacra Volumina obtinet iste Liber, tertium prodit argu-
mentum: quippe, inquit, si Mosis esset, Mosis libris adjungeretur; imo etiam
Pentateucho ipsi ordine præiret, quem tempore antecessit: hunc enim post exitum
ex Ægypto, illum in Madianitico secessu exaratum diximus. Ac si in digerendis Libris sa-
cris ratio temporum quo scripti sunt habita sit. Libris Regum, Paralipomenon, Esdrae,
Nehemiæ, Tobiae, Judith, & Esther, subijci solent Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes,
& Canticum; quæ tamen, si spectetur ætas, præfigenda illis esse nemo instituitur.
Alio ordine libros illos collocant Latini & Græci, alio Ebraei. Ab his tres in classes
esse distributos tradit Hieronymus in Prologo Galeato: prior Legem habet, Penta-
teuchum nempe Mosis; secunda Prophetis constat, libris videlicet Josuæ, Judicum,

Samuelis, Regum, Isaïæ, Jeremiæ, Ezechielis, & Duodecim Prophetarum: postrema denique continet Hagiographa, quibus liber Jobi præfigitur. Aliæ fuerunt sanctorum Voluminum partitiones, de quibus consulere licet Sixti Senensis Bibliothecæ: in his aliam, aliumque ordinem liber Jobi tenuit, prout diversa spectarunt ii, quibus disponendorum sacrorum Codicum cura tradita est. Non alia autem de causa Pentateucho Mosis librum Jobi conjunxisse videtur Hieronymus in Epistola ad Paulinum, quam quod ab eodem Auctore profectum utrumque crediderit.

XI. Quartum argumentum suppeditant vocabula quædam Libri hujus, vel *מִן־הַסֵּפֶר* Quartum argumentum. *הַסֵּפֶר*, vel nusquam certe in scriptis Mosis, passim vero in recentioribus Scripturæ sanctæ Libris extantia: unde Mose recentius esse hoc opus colligi potest. Cui rationi supra occurri, cum dicerem nonnullas voces Ebræis non exauditas finxisse Mosem, pro ea licentia, quæ pudenter sumpta Poëtis conceditur, plerasque etiam peregrinas admisisse, cum Librum hunc carmine scriberet; cum præsertim in alieno solo versaretur, unde patriæ loquelæ adhæsit peregrinitas illa, quam deinceps scriptiois illius auctoritas in Ebræam gentem iniecit. Sic enim comparatum est, ut quod arbitramur laude dignum, imitando consequi studeamus. Non ergo ex Davidis & Salomonis scriptioibus Jobi operis conditor; sed ex hoc opere potius exoticas suas locutiones David & Salomon, alique Prophetæ hausserunt.

XII. Ex his quæ leguntur versu penultimo libri Jobi: *Deditque filiabus pater suus hereditatem inter fratres earum*, quantum efflorescit argumentum, vel conjectura potius, aut levis suspicio: id enim ab Ebræo scriptore notatum consulto videtur, quod Ebraico jure in hereditanda familia feminæ à fratribus in partem non vocarentur; unde effici putant latis jam à Mose legibus Librum hunc esse confectum. Verum istud hinc effici nego; nam rem, uti acta est, referre potuit Scriptor, nulla habita Ebrææ Legis ratione. Etsi enim Legem nondum tulerat Mose de filiabus à successione removendis, id fortasse jam Ebræorum vel Arabum usus obtinebat. Similiter jubentur amici Jobi septem tauros & septem arietes holocausta offerre: etsi nondum sacrificiorum ritus in Levitico præscriptos sanxerat Deus. Nec enim putandum est quid legibus suis præcepit Mose, novum ad hoc tempus & inusitatum omnino fuisse: imo consuetudinem in multis Lex juvit; & quæ invexerat usus, jure firmata sunt.

XIII. Aiunt præterea nemini, præterquam Jobo vel amicis, perspectos esse potuisse sermones ultro citroque habitos, qui scriptioe illa continentur. Parata est superioribus responsio: nec enim persuadere voluit Mose dicta hæc omnia, prout jacent in Libro, à Jobo vel amicis fuisse prolata: nam quis putet amicos inter se verba familiariter commutantes carmina edidisse? Plane ita est, ut dixi, rem gestam & sermonum argumenta ad Mosem literis multorum & sermone omnium fuisse perlata, quæ uberiore deinde orationis filo & numeris adstricto convestivit.

XIV. Constat septimum argumentum ex eo quod dictus est *Job magnus inter Septimum argumentum. omnes orientales*, *בְּנֵי קִרְיָת*: quo nomine Arabes Ebræis Palæstinam incolentibus dici solebant, unde scriptorem libri Jobi incolam Palæstinæ fuisse concluditur. At id facile refellitur ex Madianicæ regionis situ, quæ ad Arabiæ & Ausitidis occasum posita est. Nec enim Palæstinæ solum incolis, sed gentibus universis familiare est alias gentes ex situ appellare. Hinc Græcis *αραβία*, quam Natoliam barbaram appellamus.

XV. Mose recentiorem operis hujus Scriptorem existimarunt nonnulli, quod decimo quinto capite Chananææ gentis excidium obscure significatum videatur. Verum si quis hæc attente perlustrer, non Chananææ potius, quam cujuslibet alterius regionis depopulationem, nec tam ut rem gestam, quam ut rem gerendam illic expressam comperiet.

XVI. Gravius oritur argumentum ex his Jobi verbis, quæ extant vicefimo sexto capite: *In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia ejus percussit superbum*. Ebraice *רָהַב*, quod inter alia Ægyptum notat: unde ad Ægyptiorum & Pharaonis interitum ista pertinere censuit R. Selomoh, & ex recentioribus Grotius. Uterque contra reliquorum omnium Interpretum fidem, cum antiquorum, tum recentium, qui alio penitus retulerunt. Horum opiniones si quis avert cognoscere, adeat Spanhemianam Jobi historiam, luculentum opus, in quo solidis præterea rationibus hoc argumentum retunditur.

XVII. Postremum argumentum hoc Jobi dicto continetur: *Et dixit Deus homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia*. Existimavit Sebastianus Castalio hic tangi verba Deuteronomii, quibus ita Israelitas Mose compellat: *Scitis quod docuerim vos præcepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra quam possessuri estis, & observabitis, & implebitis opere*. Hæc est enim vestra sapientia & intelle-

Etus coram populis. Quis non videt hæc vi detorquenda esse, ut istis accommodentur? Demus tamen nihil interesse: quis miretur eandem sententiam ab uno & eodem Scriptore bis esse usurpata? Deum quidem id homini dixisse ait, verum non in colloquio cum Mose habitis, at potius cum mentes hominum intus voce sua interpellat; quam cum audierimus, corda nostra obdurari vetat. Fortasse & Jobo fuerat id à Deo significatum per somnia aut visa; cuiusmodi multa & hic & alias sæpe hominum animis ante Legem latam objiciebantur.

D E L I B R O P S A L M O R U M .

- I. *Disputatur de Auctore libri Psalmorum. Variæ opiniones proponuntur.*
 II. *Plures variis temporibus fuisse videntur Libri hujus scriptores.* III. *Esdras numerum Psalmorum determinavit, eorumque volumen in Canonem dedicavit.* IV. *Probatur argumentis.* V. *Queritur cur ordo Psalmorum à temporum ordine discrepet.* VI. *Probatur Libri Psalmorum γυνώσις & antiquitas.* VII. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* VIII. *Secundum argumentum.* IX. *Tertium argumentum.* X. *Disputatur de Psalterio Salomonis à Johanne Ludovico de La Cerda edito.*

Disputatur de Auctore libri Psalmorum. Variæ opiniones proponuntur.

Hilar. Prolog. in Psalm. Philastr. Hæret. 126.

August. De civitate Dei, libr. 17. cap. 14.

Plures variis temporibus fuisse videntur Libri hujus Scriptores.

Joseph. Antiq. libr. 1. cap. 1. & libr. 5. cap. 1.

I. **S**CIAMUS errare eos, qui omnes Psalmos David arbitrantur, & non eorum quorum nominibus inscripti sunt. Verba sunt Hieronymi ad Cyprianum scribentis, & in ejus gratiam Psalmum octogesimum nonum explanantis; quem Psalmum cum sequentibus decem à Mose scriptum esse docet. Clariora etiam hæc ex ejusdem Epistola ad Sophronium: *Psalmos omnes eorum testatur Auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph, & Idithun, filiorum Core, Eman Ezrabita, Moysi, & Salomonis, & reliquorum quos Esdras primo volumine comprehendit.* Eandem tuctur doctrinam Auctor Synopsæ quæ Athanasio tribuitur; eandem & Hilarius. Par est sententia R. Davidis Kimchi, & magnæ Rabbiorum partis. Contra it vero Theodoretus, alique complures, qua veteres, qua nuperi: iique unicum Psalmorum omnium auctorem, Davidem agnoscunt. Philastrius etiam inter Hæreticos locat, qui secus senserit. At titubabat Augustinus, nunc totum Psalterii opus uni Davidi adscribens, velut in libris De civitate Dei; nunc novem solum Davidis proprios esse statuens, reliquos quatuor Cantorum, quos ipse ad id selegerat, velut in dissertatione ad titulum primi Psalmi. Variæ utrimque afferuntur rationes, quarum præcipua pars in sequentibus excutietur.

II. Certum est jam inde à vetustissimis temporibus, ipso etiam Noachico Diluvio antiquioribus, homines Dei præconia, victorias suas, & si quæ sibi prospera evenissent, hymnis, psalmis, choris ac tripudiis, tympanis etiam, tubis, citharis, alioque musico choragio celebrare fuisse solitos. Certum quoque carminum illorum compositionem viros aliquot ingenio ac eruditione præstantes in se recepisse, id quod de Mose non semel, ac de ipsius sorore Maria legimus. Certum etiam hoc hominum genus divino sæpe afflatum numine multa prædixisse. Talis Moses, talis & David, & Jeremias, & Ezechiel, & Aggeus, & Zacharias. Certum præterea carmina hujusmodi, eaque potissimum quæ Deo essent dicata, crebra recitatione ita fuisse per-vulgata, ut ea sibi plurimi describerent, curæque præsertim Levitis fuisse, uti exemplaria eorum, quæ Dei celebrarent laudes, in Templi tabulariis servarentur inter sacra Volumina, quæ in Templo fuisse recondita & custodita non uno loco Josephus assererat. Hinc deprompta Cantica pleraque, quæ in Libris sanctis vel descripta sunt vel memorata. Hinc certa quædam pro tempore selecta à Levitis, quæ Symphoniaci in Templo cantarent. Singulis porro Hymnis auctorum nomina crediderim fuisse adscripta, eorumque nominum partem aliquam temporum lapsu & hominum oblivione, aut librariorum oscitantia intercidisse. Atque hinc porro evenit, ut Psalmi aliquot sint ἀντιγράφος & ἀδωνότος. Cum autem penum hunc Psalmorum locupletare satageret, quisquis poetica erat arte instructus, valde eum crevisse probabile est; quem deinde in immensum auxerunt David & Salomon, collato illuc magno carminum numero; ne videlicet tantis impensis fundata ab eis domus Dei, tot ditata donariis, hac quoque parte liberalitatem eorum ac munificentiam desideraret. Ipse potissimum David in veterum Hymnis recognoscendis ac digerendis, suis adjungendis, choris Sympho-

niacorum instruendis, melodia ac concentuum temporibus determinantis, cantoribus ipsis deligendis, omnique apparatu musico comparando, egregiam operam navavit. Non parum etiam sacram hanc apothecam à sequenti ætate canticis differtam reor, quoad Templum à Chaldæis direptum & igne absumtum est. Quo incendio maximam quoque congestarum cantionum partem conflagrasse dubium non est. Postquam ventum est Babylonem, cum Deum pro ea quæ suppetebat facultate laudare vellent, tum vero collectas existimo paucas tot Psalmorum reliquias, vel ex memoria, vel ex aliquorum, si forte, privatorum hominum codicillis. Atque hæc carmina illustri aliqua pietatis significatione, aut artificii specimine insignia, aut ad ea, quæ essent ex usu populi, postulanda à Deo, videntur præ aliis fuisse accommodata, ut quæ ex cantu frequenti inhæsisent memoria, aut digna fuissent habita à quibusdam, quæ in literas referrentur. Facit ad nostram sententiam insigne hoc Phil. Phil. Hæz. 12.6: *Qui interpretati sunt studioissime, hoc dixerunt, quod sæpe existente captivitate in Judæorum populo à Gentilibus propter idololatriam, (quia cum illis colebant Judei & idola) inque his etiam Scripturæ divine inquirebantur & comburebantur à gentibus. Si quis autem abscondisset de Psalmis aliquid existente pace, postmodum requirebantur à paucis sanctis eadem divina Scripturæ: cumque invenirentur, accipientes postea qui erant illo tempore Sapientes, (quia non erant Prophete jam, sed Sacerdotes timore detenti) juxta quod accipiebant à quibusdam, ita componebant & textum Psalmorum, & ita ordine exponi jubebant. Quamvis autem ad quinque supra mille carmina lucubrassent Salomonem in sacris Codicibus proditum sit, attamen aut nulla eorum, aut perexigua pars servata est: sive quod vulgi superarent captum, ut ex Cantico Canticorum existimare licet, sive quod ad usum chororum minime essent concinnati, sive quod tam clari in iis non apparerent neque tam expressi pietatis sensus, quam in illis Davidis, quem egregium Psaltem Israël fuisse sanctæ Literæ testantur. Ad hos præterea Hymnos, qui ex Templi excidio, sic tanquam reliquæ è naufragio tabulæ, emerferunt, alii accesserunt, qui in vinculis Babylonis, ad calamitates Israëliticæ gentis coram Deo deplorandas, à piis viris compositi sunt: qualis ille est qui numero habetur centesimus tricesimus sextus, & quem titulus indicat esse Jeremiæ: *Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion. Nam quamvis subjunxerit Psaltes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? non id tamen ita accipiendum est, quasi in Babylonia Deo hymnos canere nefas ducerent Israëlita, nec omnino per tot annos cecinerint ullos; sed quod eo apparatu ac splendore id ipsis facere non liceret, quo olim Hierosolymæ fieri solitum erat. Sexagesimus quartus in fronte gerit hoc lemma: Canticum Jeremiæ & Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperet exire. Mala etiam apud Chaldæos tolerata queritur Psalmus septuagesimus: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum: in justitia tua libera me & eripe me. Sic & septuagesimus tertius: Ut quid Deus repulisti in finem? iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ. Talis est & septuagesimus octavus: Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt Templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Eiusdem etiam generis est octogesimus septimus: Domine, Deus salutis meæ, in die clamavi & nocte coram te, quem à Joachimo editum tradunt aliqui, dum Babylone in custodia attineretur: & octogesimus octavus: Misericordias Domini in aeternum cantabo, quem ab eodem in libertatem restituto compositum ferunt. Talis & centesimus primus: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Adjectos esse & alios post solutam Captivitatem Psalmos minime dubium est. Hujusmodi est centesimus viceesimus quintus: *In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati: & centesimus tricesimus septimus: Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei: & centesimus quadragesimus quintus: Lauda anima mea Dominum; laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quamdiu vivo. Quid quod & totos quadraginta postremos, ab eo videlicet, cui titulus est: *Reversionis Aggai & Zachariæ, in gratiam reditus Israëlitarum è Babylónico exilio in patriam, scriptos nonnulli arbitrati sunt. Intolerabilis vero fuit Pauli Samosatani, veneratoris & impuri Hæretici supinitas, cum Psalmos novitatis arguere ausus est, & post Christum elaboratos asseverare. Quem errorem vix persuaderi possem amplexos esse nonnullos de grege Anabaptistarum, uti factum ab iis esse fertur, nisi ab illorum impudentia, pari inficitia & stupore conjuncta, omnia expectanda esse scirem. At opinionis hujus ineptiam & fatuitatem declarabit hæc à nobis instituta dissertatio.*****

III. Exemtis Babylónico servitio Israëlitis, & in integrum restitutis, post instauratum Templi cultum, suadet nobis ratio Psalmos quoque in Templo cantari solitos collegisse Efdram, & ex Synagogæ magnæ auctoritate recognovisse, numerumque eorum ad centum & quinquaginta determinasse, sepositis fortasse aliquot, vel quorum incerta erat auctoritas, vel quos ad præsentem rerum statum minus congruere

Efdras numerum Psalmorum determinavit, eorumque volumina in Canone

nem dedica-
vit.

Hilar. Prolog.
Explan. in Psal.

Probatnr ar-
gumentis.

August. De ci-
vit. Dei, libr.
17. cap. 14.

August. De ci-
vit. Dei, libr.
17. cap. 14.
Matth. 22. 42.
& seq.

Virgil. Ecl. 6.
& Georg. libr.
2.

Horat. Carm.
libr. 2. Od. 1.

Orig. libr. 1.
deci. 47.

censebat, eos in unum redegisse volumen, & in Canonem sacrorum Librorum dedicasse, neque illuc postea ullos accessisse Psalmos, quod fuisse creditum video aliquibus, qui septuagesimum quartum, septuagesimum octavum, & septuagesimum nonum Antiochi temporibus adscribunt. Nam totidem, quot nunc extant, interpretati sunt Septuaginta Senes Antiocho vetustiores, uti prisca traditionibus, teste Hilario, ferebatur.

IV. Opinioni, quam hic proponimus, præcipua capita sacra ipsius Scripturæ testimoniis confirmantur. Quæ quoniam fere sunt in propatulo, & obvia unicuique, supervacaneum foret ea colligere. Reliqua vero probantur ex ipsis Psalmorum lemmatis, quibus eorum Auctores indicantur, aut ex diversis Psalmorum verbis, rebusque illic aperte narratis, unde ipsorum ætas deprehenditur. Tales ii sunt, quorum capita proxime attulimus: eos si quis perlegat accurate, rerum, quarum gratia scripti sunt, à Davidicis temporibus longe distitarum clarissima cernet monumenta. Centesimum tricesimum sextum adducam in exemplum. Quis enim Davidis ævo accommodari ea possunt: *Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion:* ac sequentia etiam, quæ palam edocent, & qui loquantur, captivi nempe, & cujates, Hierosolymis nempe & Sione profecti; & à quibus capti, nempe à Babyloniis, & quo deducti, nempe Babylonem. Quæ si quis ad Davidis ætatem referre nitatur, idem Atarim in Parthia, Tigrim in Germania reperire possit. Par de centesimo vice-simo quinto, atque aliis porro, quos supra indicavimus, esto iudicium. Augustinus qui in libris De civitate Dei totum Psalmorum opus uni Davidi acceptum refert, hæc eum propheticè vaticinatum fuisse ait, quemadmodum Josiæ regis non futurum duntaxat ortum & regnum, sed nomen quoque Propheta quidam trecentis ante eventum annis prænuntiavit. Sed quorsum ad propheticas vaticinationes & miracula recurremus, cum nulla nos eo cogat necessitas? Existimet Lector æquus, utra præferenda sit sententia, vel quæ rationibus pugnet, vel quæ excogitatis miraculis se tueri cogatur. Sed & ex Psalmorum plurimorum lemmatis, ut dixi, de eorum quoque ætate fieri arbitrium potest. Velut ex illo, quod centesimo tricesimo sexto præfixum est: *Psalmus David, Jeremia:* apud Septuaginta: *ᾠδὴ δαβὶδ, ἱερουσαίου*, manifestum est. Psalmum hunc Davidi adscribi non posse, & Jeremia temporibus compositum fuisse. Verum quæsi verit aliquis, qui hæc Babylone concini potuerint à Jeremia, quem illuc cum aliis captivis deportatum non fuisse constat. Equidem à Jeremia ad captivos transmissum opinor, quem calamitati eorum deploranda lucubraverat. Psalmi sequenti hoc lemma præscribunt editiones Septuaginta Interpretum: *ᾠδὴ δαβὶδ, ἀψαλτὸν καὶ ζαχαρίου*. Per genitivum casum plane videntur Psalmi Auctores significari. Quid hoc est igitur, *ᾠδὴ δαβὶδ*; Ebraica habent, *דָּוִד*; Vulgata, *Ipsi David*. Sic alibi, *לְאַסָּה*, *ᾠδὴ ἀσά*: & *לְבְנֵי קָרַח*; Septuaginta, *ὠδὴς ὁσῆ καὶ κάρη*; Vulgata, *Filiis Core*. Existimat Synopsos Auctor, quicumque Psalmi ita inscripti sunt, *ᾠδὴ δαβὶδ*, hoc est, *Ipsi David*, ab aliis lucubratos, Davidis personæ fuisse aptatos. Sententiam hanc refellit Augustinus Sospitatoris ipsius oraculo, qui Psalmum centesimum nonum Davidi tribuit, cum inscriptus sit, *Ipsi David*. Censuerunt vetustiores Magistri, quicumque Psalmus præfixum haberet hoc lemma, *דָּוִד*, Davidem auctorem habuisse: verum hanc quoque opinionem rejicit Aben Ezra, & à Davide scriptum, aut Davidi adscriptum statuit: quibus addi velim, aut ex ejus formula & exemplo lucubratum esse. Id si sit, quod veri sane perquam simile est, jam liquet cur Psalmus centesimus tricesimus sextus ita inscriptus sit: *ᾠδὴ δαβὶδ, ἱερουσαίου*, nimirum ut à Jeremia scriptus significetur ad Psalmorum Davidis exemplum, ac si diceret, Psalmus Davidicus Jeremia. Ita *Syracosis versu* ludere se dicebat Virgilius, cum ad exemplum Theocriti Eclogas scriberet: ita & *Astræum carmen* se per oppida Romana canere, cum ad Hesiodi imitationem Georgica componeret: ita & *Cæcæ nenia* munera retractare se aiebat Horatius, cum Simonidem Ceum imitaretur. Psalmum centesimum undecimum Agæo & Zachariæ tribuit Vulgata Editio, necnon & centesimum quadragesimum quintum. Hunc & sequentes duos iisdem adscribunt Interpretes Septuaginta. Psalmi sexagesimo quarto hunc præfigit titulum Vulgata Editio: *Psalmus David, Canticum Jeremia & Ezechielis populo transfmigrationis, cum inciperent exire*. Hunc & quædam Septuaginta Interpretum editiones præferunt. Psalmi septuagesimi lemma hoc est: *Psalmus David, filiorum Jonadab & priorum captivorum*; quod & apud Septuaginta Interpretes reperitur, & ad Joachinum regem Juda Babylonem à Nabuchodonosore deportatum sine dubio refertur. Ebraei Salomonem septuagesimi secundi Psalmi auctorem esse ferunt, quidam Psalmorum trium, plurimum etiam alii; Origenes Psalmorum graduum. Psalmi octogesimi noni titulus hic est: *Oratio Moysi hominis Dei*, quem & Septuaginta Senum interpretatio & Ebraica exemplaria exhibent; & Psalmum ipsum

ipsum Ebraei magno consensu volunt à Mose fuisse cantatum, cum Deum placare vellent, Israëlitis iratum propter excitatam inter eos ab exploratoribus Terræ sanctæ seditionem. Accedit ad hanc sententiam Hieronymus in Epistola ad Cyprianum. Mofi itidem sequentes decem Psalmos adscribunt Ebraei; adscribunt & Hilarius, & Hieronymus, cum tamen de nonagesimo octavo Psalmo verum id esse non possit, ut pote in quo fit Samuelis mentio. Nisi Moses ille fortasse unus fuerit ex cantoribus David, ut visum est Aben Ezra: cui ne assentiar facit additum illud elogium, *Homini Dei*, quod & in sacris Literis alias Mofi tribui solet, & virum pietate insignem notat. Nam quod respondent Hilarius, Hieronymus, & Augustinus, propheticè id à Mose scriptum, salvo sanctorum Patrum honore, sine causa mihi videtur dictum. Promptius enim & tolerabilius est, Psalmum illum contra Ebraeorum auctoritatem abjudicare Mofi, quam nulla urgente necessitate miracula & divinos vaticiniorum afflatus comminisci. Psalmum nonagesimum secundum, Adami canticum appellat Ebraei, & ab Adamo decantatum somniant matutinis primi sabbathi horis, cum serotinis diei antecedentis esset creatus. Auctor R. David Kimchi. Adde reliquos adscriptos Idithun, filiis Core, Asaph, Eman Ezrahita, & Ethan Ezrahita, quem *Ἰθὴν τῆς μετακίνας βαβυλωνος* vixisse quidam suspicati sunt, sed falso, ut docent Interpretes, quos ne longior sim, adiri jubeo. Valde etiam falleretur, si quis crederet hunc esse Ethanem Levitem, Casaiæ filium, quem ex instituto ac jussu Davidis musicam artem tractasse Parahipomena asserverat: hic enim Levites fuit, ille de tribu Judæ. Huc facit insigne Thalmudis & Masoræ testimonium, quo Psalmi omnes ab Adamo, Melchisedeco, Abrahamo, Mose, Emame, Idithuno, Asapho, & tribus Core filiis, Asere, Elcana, & Abiasapho, Mosis consanguineis & coævis dicuntur elaborati; à Davide vero in unum volumen collecti. Kimchio ad eandem sententiam præluxerunt Thalmudista. Is autem addit à Davide ipso in quinque libros divisum esse Psalterium, *ὅσα εἴη ἐν αὐτῷ ἀλλῶν πεντάτευχος*: adeo ut sit alter Pentateuchus: inquit Epiphanius. Psalmi vero *ἀνεπιγράφοι* cui tribuendi sint, non levem esse inter Rabbinos controversiam testatur Aben Ezra. Hæc cum ita sint, liquidum est optima me ratione dixisse, non unius Auctoris esse, Davidis nimirum, Psalmos omnes, sed cantorum complurium.

V. Quod ad ordinem Psalmorum attinet, qui à serie temporum palam discrepat, existimasse quosdam refert Philastrius, eo ordine dispositos fuisse Psalmos à Sapientibus post Captivitatem, quo à sanctis viris reperti sunt; fortuito nempe, & tumultuario, cum Ethnici antea, dum rerum potirentur, conquistos eos cremassent, & funditus abolere tentassent. Mihi vero ea incessit suspicio, hoc ordine fuisse ab Esdra & Synagoga magna digestos, quo in Templo canebantur; prout nempe vel anniversariæ festivitates, vel sacrorum ratio postulabat. Inde est quod collocatæ ab Esdra in ordinandis Psalmis operæ Ebraei non meminerunt: quippe Psalmos neque ipse, neque Synagoga magna digessit, sed quem in iis servari solere comperit ordinem, eundem retinuit. At cum ait Auctor Synopsæ Esdræ in ordinem Psalmos disposuisse, eum intellige, quem usus Templi, non temporum series desiderabat. Inde est etiam quod nullas numerorum notas his Psalmis Ebraei veteres præfigebant; & quod præcæ traditiones ferunt, auctore Hilario, in compositos eos, nec pro temporum diversitate digestos, Esdræ in unum volumen retulisse. Quod autem ex iisdem traditionibus subjungit Hilarius, Septuaginta Senes in numerum & ordinem Psalmos redegisse, singulos quosque iis numeris adjungentes, quorum efficientia & vis argumento suo responderet, parum solidum est, quod cum pace & reverentia sanctissimi viri dictum velim. Nihil credibilius est quod subnectit, priores quinquaginta Psalmos iis convenire, qui à virtus sese ad meliorem frugem recipiunt; sequentes quinquaginta iis, qui jam aliquos fecerunt in pietate progressus; iis denique reliquos, qui ad summum virtutis apicem evasere. Vanis itidem virtutis ac pietatis gradibus vulgatam ac celebrem Psalmorum in quinque partes divisionem fusa dissertatione accommodat Gregorius Nyssenus, & ad animorum emendationem, non ordinem temporum respexit se vult, qui Psalmos ita digesserunt. At hæc quantumvis pie cogitata, vel sola eorum lectio aperte refellit. Sed nec inter classium singularum Psalmos ullam temporum rationem habitam videmus, quod facere potuisset Esdras, etiam si varios pietatis gradus spectasset. Cæterum partitionem illam Psalterii in partes quinque, quam ab Ebraeis usurpari aient Hilarius & Hieronymus, & quæ in eorum Libris hodieque adnotatur, Machabaicis temporibus haudquaquam vetustiore reor.

VI. Quod attinet ad Libri hujus *ῥησιόματα* & antiquitatem, ea juxta principia nostra facile statuitur: genuinum quippe ab omnibus proxime & continuata serie sequentibus ætatibus esse habitum probatur primum capite vicesimo secundo libri secundum *ῥησιό-*

Hilar. Prol. in Psalm.
Hieron. Epist. ad Cypri.

Augustin. De civit. Dei lib. 17. cap. 14.

1. Par. 17. 17.
19.
Thalm. bab. bathr. cap. 1.

Epiph. De pond. & mens.

Quaritur cur ordo Psalmorum à temporum ordine discrepet.
Philast. Hæz. 116.

Hilar. Prol. in Psalm.

Greg. Nyss. l. 1. in Psalm. cap. 5. & lib. 2. cap. 11.

Hilar. Prol. in Psalm.
Hieron. Epist. ad Sophr. & ad Cyprian.
Probatur libri Psalmorum ῥησιό-

- me & anti-
quitas
2. Sam. 23. 1.
1. Reg. 16. 18.
& seq.
1. Par. 7. 6.
2. Par. 5. 13. &
20. 21.
1. Esdr. 3. 11.
Judith. 13. 21.
Jerem. 33. 11.
Dan. 3. 89.
2. Par. 23. 18.
2. Par. 29. 16.
1. Esdr. 3. 10.
11.
- Eccli. 47. 15.
2. Mach. 2. 11.
- Jerem. 17. 7.
- Isa. 38. 18.
- Psal. 6. 6.
- Psal. 17. 43.
2. Sam. 21. 43.
- Prou. 16. 5.
- Eccli. 4. 17.
- Psal. 50. 18.
& seq.
- Isa. 51. 10.
- Psal. 97. 1. 3.
- Th. 1. 19.
- Psal. 101. 13.
- Isa. 50. 9. & 51.
6.
- Psal. 101. 25.
& seq.
- Amos 9. 2.
- Psal. 139. 8.
- Psal. 141. 4.
- Thren. 3. 6.
- Math. 13. 35.
- Psal. 77. 2.
- Math. 27. 35.
- Psal. 21. 19.
- Math. 22. 43.
44.
- Marc. 11. 16.
- Luc. 20. 41.
- di Samuelis, quo totus Psalmus decimus septimus representatur, & Davidi Auctori tribuitur. Tum capite sequenti egregium se ipse Israël Psalten appellat, quod non temere ab eo jactari docet Saulis historia. Psalmum item quartum supra centesimum, & deinde nonagesimum quintum capite decimo sexto libri Paralipomenon prioris repetitos, ac in unum conjunctos reperias; quemadmodum Origenes observavit in Prologo Tomorum in Canticum Canticorum, & in Epistola ad Africanum, Posterioris vero libri Paralipomenon septimo capite, extat Canticorum Davidis apertissima mentio: *Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Levita in organis carminum Domini, quae fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in aeternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas.* Psalmum indicat centesimum quintum, cujus hoc est exordium: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus:* quod & capite quinto, atque item vicesimo libri ejusdem, & capite tertio libri prioris Esdræ, & decimo tertio libri Judith, & tricesimo tertio capite libri secundi Paralipomenon memorantur: ejus vero organa atque hymni vicesimo nono capite. Notabilis imprimis ille locus libri prioris Esdræ, quem mox attigi: *Fundato igitur à cæmentariis Templo Domini steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Levita sibi Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israël, & concinebant in hymnis, & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus.* Notabilis & ille è libro Ecclesiastici: *David de omni corde suo laudavit Dominum, & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.* Necnon & illa è secundo Machabæorum: *Inferebantur autem in descriptionibus & commentariis Nehemia hæc eadem, & ut construens Bibliothecam congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David: quibus Davidici hymni haud dubie significantur.* Toti etiam Psalterii versiculi in posteriorum Prophetarum, aliorumque sacrorum Scriptorum libris, tacito Auctoris nomine occurrunt. Initium Psalmi primi retulit his verbis Jeremias: *Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit aestus. Et erit felium ejus viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum.* Istud Isaïæ: *Quoniam non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te; germanum est illius è Psalmo sexto: Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi? Ex his decimi septimi Psalmi: Et comminam eos ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos, manifesto manavit illud libri secundi Samuelis: Delebo eos ut pulverem terra; quasi lutum platearum comminam eos atque confringam.* Est in libro Proverbiorum: *Initium viae bonae facere iustitiam; accepta est autem apud Deum magis quam immolare hostias: cui consimile est hoc Ecclesiastæ: Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ: hæc suppeditavit Psalmus quinquagesimus.* Unde illa Isaïæ: *Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terra salutare Dei nostri? nempe ex illis Psalmi nonagesimi septimi: Salvavit sibi dextera ejus & brachium sanctum ejus. Viderunt omnes termini terra salutare Dei nostri.* Unde & ista transtulit Jeremias: *Tu autem Domine in aeternum permanebis, solium tuum in generationem & generationem? ex his nimirum centesimi primi Psalmi: Tu autem, Domine, in aeternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem: Ait Isaïas: Ecce omnes quasi vestimentum conterentur: deinde: Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur: quippe scriptum legerat in centesimo primo Psalmo: Initio tu, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Ait Amos: *Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educt eos: & si ascenderint usque in caelum, inde detraham eos: jam ante id cecinerat Psalteres: Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Comma hoc Psalmi centesimi quadragesimi secundi: *Collocavit me in obscuris, sicut mortuos seculi, sic expressit Jeremias in Threnis: In tenebris collocavit me, quasi mortuos sempiternos.* Plura hujusmodi adnotarunt Interpretes: sed hæc viro veritatis amanti, neque nimis pertinaci satis sane sint. Longe vero clarioribus testimoniis Libro huic fidem conciliant Novi Testamenti Scriptores. Quid his Matthæi disertius: *Ut impletur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi: quæ è Psalmo septuagesimo septimo deprompta sunt: Quid & illis: Ut impletur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem: quæ habentur Psalmo supra vicesimum primo: Verum omni penitus ambage præcisâ sic ipse alibi: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? quæ apud Marcum & Lucam iisdem verbis referuntur.*

Alio loco apud Lucam sic Christus: *Necesse est impleri omnia quae scripta sunt in Lege* Luc. 24. 44.
Moyfi, & Prophetis, & Psalmis de me. Item Petrus Actorum primo: *Scriptum est enim in libro* Act. 1. 20.
Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatum ejus
accipiat aliter. Capite vero sequenti quatuor è Psalmo decimo quinto commatia recitat;
 duo è Psalmo secundo, capite quarto; unum indidem, capite decimo tertio. Da-
 vidis quoque suffragio Paulus se tuetur Epistolae ad Romanos capite undecimo, &
 Epistolae ad Ebraeos capite tertio; ejusdem vero sententiam capite sequenti usurpat.

Jam si Ethnicorum ambiamus suffragia, hinc etiam nobis aliquid opis proveniet.
 Philopatridos Auctor, qui Luciano tribuitur, respexit ad verba isthaec è Psalmo cen-
 tesimo tertio: *Extendens caelum sicut pellem*, cum dixit: *καταρῦνθος τοῦ οὐρανοῦ ὡς*
ἐπέταξε εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ ὑμεῖς ὡς δὲ ἄνθρωπον ἐξήπλωσατε. Fidem habe documentis qui-
 bus ad religionem Christianam à me erudiris, siquidem vitam aeternam concupiscis: si ca-
 lum tanquam pellem expandit. Ex eodem Psalmo, in quo omnem styli sui ἀσπόμετρον ἡ
 ὁσος Propheta explicavit, nonnulla transtulit Numenius, quae ab Eusebio adnotata
 sunt. Translata sunt è Psalms in Orphica, quaedam alia, quae nec Eusebii diligen-
 tiam effugerunt. E celebri Psalmsi quinquagesimi effato, supra à nobis commemora-
 to, Charondae Thuriorum legislatoris petatum illud reor, quod refert Porphyrius:
Ὅσοι ἰσχυροὶ τῶν πορνῶν ἐστίαις τε καὶ διατάξαις, ἀλλὰ τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν δικαίας
τε καὶ ἡγλαίας ἐπινοήσαντες. Dii non gaudent improborum sacrificiis & impensis, sed justis &
 rectis honorum virorum institutis. Commati huic è Psalmo quinquagesimo sexto: *Filii* Psalms 56. 5.
hominum, dentes eorum arma & sagittae, & lingua eorum gladius acutus, gemina est sen-
 tentia ista Solonis, quae linguam hominis nequam gladio esse acutiorem sciscit, & inter
 ejus effata fertur imprimis.

VII. His satis, ni fallor, comprobatis, superest ut aliqua diluamus pro more
 nostro argumenta, quae adversus propositas opiniones vel objecta jam sunt, vel ob-
 jici certe possunt. Primum inde petitur, quod uni Davidi Psalmorum opus inscribi
 solet, ac proinde ab uno Davide auctore profectum esse dicendum est. Id probant
 auctoritate Christi ipsius, qui cum ait apud Lucam: *Ipsè David dicit in libro Psalmo-*
rum: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, totum Psalterium Davidi vide-
 tur tribuere. Cui argumento sic occurrit, Davidis nomine Librum inscribi, qui ad
 plures pertinet; vel quod præcipuam Libri partem ipse condiderit, quemadmodum
 Ciceronianarum Epistolarum volumen, etsi aliorum plurimorum Epistolis constat, uni
 tamen Ciceroni, cujus est major Epistolarum pars, tribuitur; vel quod in priscorum
 hymnorum delectu, novorum adjectione, totoque musico instrumento adornando,
 Davidis ita enituit cura & industria, uti de ejus nomine tota Psalmorum congeries
 appellata sit. Qua responsione eo libentius utimur, quod eidem retundendo argumento
 ab Auctore Synopseos adhibetur. Quod autem scribit alio loco, amicos Ezechiae regis,
 ex ter mille Davidis Psalmis, centum & quinquaginta selegisse, reliquos vero oculuif.
 se, id ita accipio, tria illa Psalmorum millia non à Davide lucubrata fuisse univèrsa,
 sed ab aliis scripta, ipsum in ordinem, suis etiam additis, disposuisse. Quanquam &
 id mihi parum videtur verisimile: cum certum sit Psalmos plerosque illuc deinde fuis-
 se adjectos, qui nunc superfunt, ut demonstravimus; unde conficitur totidem è prio-
 ri numero detrahendos fuisse, ut semper numerus idem centum & quinquaginta
 constaret: quod vix sane credibile est. Adde Hilarium in Prologo, non Psalmos Da-
 vidis, sed librum Psalmorum appellandum decernere, atque ita ab Hieronymo &
 Augustino appellari.

VIII. Minime fugit Anabaptistas id argumentum, Psalmorum librum hac ratio-
 ne oppugnare solitos, quod Davidis sibi nomen non præscriberet: quod argumen-
 tum quam parum adversus nos valeat, perspicuum est; qui Librum uti Davidi ad-
 scriptum non esse fatemur, ita adscribi non debuisse pertendimus; quippe qui non
 eum solum, sed alios plerosque auctores habeat. Quod autem addunt, unicum Psal-
 mum decimum septimum vere esse Davidis, quippe qui ipsi tribuatur libro secundo
 Regum, capite vicefimo secundo, nos id non admittimus: nec enim minus vere Da-
 vidis est centesimus nonus, quem Davidis esse Christus ipse docet; & alii quem ei-
 dem lemmata in codicibus Ebraicis, Græcis, & Latinis præfixa assignant.

IX. Constat tertium argumentum ex hac clausula in qua desinit Psalmus se-
 ptuagesimus primus: *Defecerunt laudes David filii Jesse*: unde effici videtur superiores
 Psalmos esse Davidis, sequentes vero aliorum. Hoc telo libri Psalmorum dignitatem
 impugnabat Johannes Bodinus, ex persona Salomonis Judæi, in tetro & exitiali opere
 De abditis rerum sublimium arcanis. Cui argumento simile cudi potest ex his verbis,
 quæ capite vicefimo tertio libri secundi Regum Psalmum Davidis decimum septi-
 mum capite præcedenti descriptum excipiunt: *Hæc autem sunt verba David novissima*:

Aa ij

Luc. 24. 44.
 Act. 1. 20.
 Act. 2. 25, &
 seq.
 Act. 4. 15.
 Act. 13. 33.
 Rom. 11. 9.
 Ebr. 3. 7. & 4.
 12.
 Psalms. 103. 3.
 Euseb. Præp.
 libr. 11. & 12.
 Psalms 50. 18.
 & seq.
 Porphyt. adv.
 Ebr. 2.
 Psalms 56. 5.
 Refeantur
 argumenta
 Adversario-
 rum
 Primum ar-
 gumentum.
 Luc. 20. 42.
 Hieron. Epist.
 ad Sophr.
 August. de ci-
 vit. Dei libr. 17.
 cap. 14.
 Secundum
 argumentum.
 Matth. 22. 43;
 44.
 Tertium ar-
 gumentum.
 Bodin. De ar-
 can. libr. 5.

unde non absque similitudine aliqua veri concludi potest, non plures quam septemdecim Psalmos Davidem lucubrasse. Prius argumentum sic discutimus, postremum quidem Psalmum septuagesimum primum à Davide fuisse compositum, cum regnum Salomoni filio jamjam moriturus transcriberet; at extra ordinem in Psalmorum serie fuisse collocatum. Posteriore vero sic excipitur, vel ex clausula Psalmi illius septuagesimi primi apparere non in decimo septimo Davidem loquendi vel canendi finem fecisse; neque vero adnotationem illam, *Hac autem sunt verba David novissima*, ad antecedentia, verum ad sequentia pertinere.

Disputatur de Psalterio Salomoni à Johanne Ludovico de La Cerda edito.

X. De Psalmorum συλλογή agentibus nobis, minime prætermittendum est Salomonis Psalterium, ex Augustana Bibliothecæ vetustissimis membranæ ab Andrea Schotto descriptum, à Johanne Ludovico de La Cerda è Græco sermone Latine redditum, & cum ejusdem Scholii editum. Constat illud Psalmis octodecim, Græce scriptis, ita tamen ut Ebraicum & Septuaginta Senum styllum referant. Salomonis nomen præfixum gerunt, his verbis: *Ψαλμὸς τοῦ Σαλομῶν*. Quid de his statuatur Cerdanus incertus hæret, atque eo demum inclinatur, ut vel Salomonis, vel viri sacrarum literarum peritissimi, ex Salomonis persona differentis, factum esse statuatur. Ego vero Salomonis esse præcisè nego: nec enim tam augustum sacre antiquitatis monumentum, tamdiu, tantisque in tenebris jacuisse posse puto, ut aut Judæorum recentiorum ac veterum diligentiam effugeret, aut præcorum Ecclesiæ Patrum, aut piorum hominum, aut doctorum denique, tam sedula cura scrutantium quæcumque ad sacra studia promovenda pertinerent. Nam quis putet tam venerandas sacrorum Codicum reliquias nulla aura afflavisse Origenem, aut Pamphilum, aut Eusebium, aut Hieronymum, qui tanto studio præcorum sanctorum Voluminum exemplaria & interpretationes undique comparaverant? Tutius utique credi potest, Hellenistæ alicujus opus esse, hominis in Librorum sacrorum lectione detriti, plurimaque cum ex Davidicis Psalmis, tum ex Isaiâ, & Ezechiele, & aliunde etiam ad id opus mutuati. Ejusmodi enim figmentis sæpe industriam suam exercuisse Hellenistæ eruditi sciunt. Tempus assignare promptum non est: aliquanto tamen post Christi tempora scriptum reor; alioquin ad notitiam sanctorum Patrum pervenisset. Salomonis autem personam Auctor assumpsit, quod Psalmos complures à Salomone scriptos intercidisse sciret: non ut Lectoribus faceret fucum, & ab incautis pro genuina Salomonis lucubratione haberi veller, sed ut se ad imitationem Salomonis componeret, & ea ex illius persona proferret, quæ ipse proferre potuisset. Id indicat lemma istud, *Ψαλμὸς τοῦ Σαλομῶν*. Non enim is titulus, ut dixi, Salomonis hunc esse Psalmum ostendit, cui præfixus est, sed Salomoni esse adscriptum, ejusque personæ accommodatum. Quod autem à Judæo proficisci hoc opus potuisset negat Cerdanus, quia quæ de Christo vaticinatur, religionem Christianam adversus Judæos firmant, de nihilo est; nam & ei quem expectant Messia eadem Judæi tribuunt, & in Prophetarum libris similia reperiuntur. Quod de octodecim illis Psalmis à me dictum est, idem de eo Psalmo dicendum arbitror, quem extra centum & quinquaginta Canonicorum numerum exhibent editiones Septuaginta Interpretum, & Horologia Græcorum, quemque Synopsos Auctor commemoravit, aliis de eo altum silentibus.

DE LIBRO PROVERBIORUM.

- I. *Disputatur de Auctore libri Proverbiorum. Variæ opiniones proponuntur.*
- II. *Compositio Libri hujus, unius esse videtur Salomonis, compilatio multorum posterioris ævi, ordo & constructio Esdræ.* III. *Probatum ejus γρηγορίας & antiquitas.* IV. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* V. *Secundum argumentum.* VI. *Tertium argumentum.*

Disputatur de auctore libri Proverbiorum. Variæ opiniones proponuntur.

I. **H**ACTENUS per nubila fere & caliginem sanctorum Codicum Auctores internovimus: sic tamen ut etiam agnovimus. Nunc vel perplexarum disquisitionum tricas elucati, vel primæ & obscuræ vetustatis prætergressi tenebras, in luce deinceps paulo majori versabimur, nobisque Scriptores sacri se ipsi apertius cognoscendos dabunt. Libri quidem Proverbiorum auctorem se in fronte operis profiteretur Salomon: *Parabola*, inquit, *Salomonis, filii David, regis Israël*. Tum ab his verbis initium ducit vicesimum quintum caput: *Hæ quoque Parabola Salomonis, quas transfulerunt viri Ezechia, regis Juda*: quæ sic intelligo, sequentes Parabolas esse

quoque Salomonis, itidem ut superiores; verum à viris Ezechiae fuisse collectas & descriptas: non & præcedentes, ut existimavit Interpres Arabs. Id enim sonat Ebraica dictio, & ita intellexerunt Interpretes Septuaginta, & Thargum, & R. Levi ben Gerson. Deinde quorum notationem hujusmodi in istum locum infarsissent, cum præfigi debuisset decimo capiti, quod Parabolæ initium est, si ad omnes æque Parabolas pertinuisset? Viri Ezechiae, hoc est ministri, ii videntur fuisse Eliacim filius Helciae, Sobna scriba, Joahe filius Afaph, à commentariis, & ipse etiam fortasse Isaias Propheta, quem R. Moses Kimchi, aliorum Judæorum opinionem secutus, non Proverbia solum, sed & Ecclesiasten, & Canticum Canticorum scripsisse affirmat. Tricesimi deinde capitis hoc exordium est: *Verba Congregantis filii Vomentis*: cum ita reddi debeat: *Verba Agur filii Jake: Prophetiam dixit vir ad Ithiel, ad Ithiel & Ubal*. Unde liquet aliam quoque esse hanc Proverbiorum mantillam, ab Agure *ἡγορησθέντα* collectam. Nomen ipsius in Septuaginta Interpretum editione præfixum non est iis verbis, quæ illi adscribuntur: at genuinum tamen est, cum in Ebraico exemplari, & in Vulgata, & in Thargum, & in Syro Interprete occurrat. Hunc fuisse sapientem aliquem inter Ebræos Magistrum tempore Solomonis censet Aben Ezra, quod nulla probabili ratione nititur. Salomonem ipsum fuisse affirmant R. Nathan in Avoth, & R. Levi ben Gerson. Perperam utique, nam de se ait Agur: *Stultissimus sum virorum*, Prov. 30. 2, 3
& sapientia hominum non est mecum: non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum. Quæ nullo pacto convenire possunt Salomoni de se hæc prædicanti in Ecclesiaste: *Eccc magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Jerusalem; & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici.* Ecclesi. 1. 16. Crediderim potius sequiori eum avo vixisse sub regibus Judæ, & ex magna Salomoniarum Parabolæ congerie collegisse aliquot, & pro capite digessisse, præfixo nomine suo ac elogio, quo quam abjecte de se, contemtimque sentiret, declarare voluit. Sequuntur Lamuelis regis præcepta, quæ ab ultimi capitis initio exordiuntur; & ut conjicio, in nono versu desinunt: nam cum reliqua capitis pars in mulieris fortis laudes excurrat, & in priori referat Lamuel, quicumque tandem ille sit, quæ à matre acceperat, verisimile non est mulierem illam, fortem quoque ipsam ac prudentem, ut vel ex his præceptis existimari potest, mulieris prudentis præconia celebrasse, quod perinde fuisset, ut si se ipsa laudibus exornasset. Præterea posterior illa pars capitis à priorè disjuncta in editione Septuaginta Interpretum reperitur. Denique Ebraicorum elementorum ordinem primæ singulorum versuum literæ sequuntur; & ut docet Auctor Commentariorum in Threnos Jeremiæ, qui tribuuntur Hieronymo, tetrametris iambicis concluduntur, cum nihil tale in superioribus occurrat. Quis sit ille Lamuel, multum disputant Interpretes. Quidam Ezechiam esse putant, à matre Abia Zachariæ filia eruditum: R. Nathan in Avoth, aliique plures, Salomonem: quibus ut assentiar efficiunt ista his consimilia è quarto capite Proverbiorum: *Nam & ego filius sui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea; & docebat me atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea & vires.* Prov. 4. 3, 4. Quid mirum autem, si ex assiduo cum Davide convivu tantum sapientiæ Bethsabea hausserit? Fieri autem potuit ut Lamuelis nomine Salomon à matre appellaretur, quemadmodum Mosem Ebræi tradunt à parentibus & propinquis diversâ nomina habuisse. Verumtamen, ne quid dissimulem, ex vitiatas & male acceptis lemmatis hujus verbis, nomen Lamuelis prodidisse non vana prorsus suspicione conjici posse puto. Sic enim Septuaginta Interpretes: *οἱ ἐμοὶ λόγοι ἐπίλυται ὑπὸ θεοῦ βασιλέως χρηματισμὸς, ἐν ἐπαγγελίᾳ ἢ μὴτιρ ἀπὸ θεοῦ.* *Sermones mei à Deo dicti sunt Responsum Regis, quem erudit mater sua.* Neque versu quarto sequenti Lamuelis exhibent nomen. Alii Interpretes, Syrus, Aquila, Theodotion, & Symmachus, in eodem referendo multum discrepant. Laudes porro illas mulieris fortis subjecisse Salomonem ipsorum reor maternis præceptis, quasi minerval & honorarium, propter doctrinam ab ea sibi traditam. Quod autem ex vicefimo tertio versu vicefimi quarti capitis, ubi hæc occurrunt verba: *Hæc quoque sapientibus*, conjeciant quidam, sequentes Parabolas à sapientibus aliquibus Ebræorum Magistris post Salomonem fuisse excogitatas & editas, ac si sensus sit: Hæc quoque sunt sapientum; id mihi non probatur. Pluris est apud me interpretatio Septuaginta Senum, quæ est hujusmodi: *ταῦτα ἢ λέγω ὑμῖν τοῖς σοφοῖς ἐπιτηνύσκειν. ἀεὶ δὲ ἐξέστηπον ἐν κελῶν ἢ καλῶν.* Ubi *τὸ ἀεὶ δὲ ἐξέστη* adventitium videtur, & extrinsecus intrusum: cum ita ad Ebraici exemplaris fidem omnino legendum sit: *ταῦτα δὲ λέγω ὑμῖν τοῖς σοφοῖς ἐπιτηνύσκειν ἐξέστηπον ἐν κελῶν ἢ καλῶν.* *Hæc autem dico vobis sapientibus: Cognoscere personam in judicio non est bonum.* Sic legerunt Aquila, Theodotion, & Symmachus. Firmatur hæc Septuaginta Senum interpretatio pari allocutione, quæ apud eosdem extat paulo superius: *ταῦτα λέγει ὁ ἀνὴρ τοῖς πιστεύουσιν θεῷ.* *Hæc dicit vir iis qui Deo confidunt.* Eandem sequuntur

& Chaldaeus Interpres, & Syrus, & Arabs, & Vulgatus.

*Compositio
Libri huius
unius esse vi-
detur Salo-
monis, com-
pilatio multo-
rum postero-
ris aevi. ordo
& constructio
Esdrae.*

II. Utcunque se res habet, manifestum est hanc Parabolaram *αλληλοῦ* non simul ac semel fuisse compilatam, sed variis temporibus, partim ante Ezechiam, partim Ezechiae temporibus, partim & Aguris illius. Sic enim existimo, cum ter mille Parabolas scripsisset Salomon, integram earum collectionem ante captivitatem Babylonicam in Templi tabulariis, & in doctorum, piorumve hominum museis fuisse servatam: plurimos quoque ex ingenti hoc numero *ἐκδοχάς* aliquas in suos usus excerptisse, quasdam etiam memoriae commendasse. Crematis deinde in clade Hierosolymitana codicibus, quibus descriptae continebantur universae Salomonis Parabolae, cum Scripturarum sacrarum dispersas deinde reliquias Esdras in patriam redux colligere instituisset, ex ingenti Parabolaram numero aliquot tantum particulas, vel fortuito, vel studiosorum aliquorum, sanctorumve virorum diligentia, vel quod verius est certo Dei nutu flammis exentas nactus est. Ac priora quidem viginti quatuor capita crediderim operis totius fuisse exordium, quale in ipso Salomonis exemplari habebatur. Suadet id rerum ordo & contextus. Tu modo postremos vicefimi quarti capitis versus excipias, qui cum reliquis capitibus sede sua moti variis traiectionibus laborant. Reliqua ex superfluitibus, quae reperiri ab Esdra potuerunt, compilationibus illuc adiecta sunt. Igitur totius Proverbiorum libri unus Salomon auctor vere dicendus est: & priora quidem viginti tria capita, cum viginti duobus primis versibus capitis vicefimi quarti, nulla sui parte multata sunt; sed talia extare videntur, qualia à Salomone descripta fuerunt. Reliquorum septem capitum compilatio, cum postrema vicefimi quarti parte, multorum *αλληλοῦ* est, & Parabolis hinc inde ex toto Salomonis opere excerptis constat. Partium illarum collocatio, & in Librum hunc quem habemus constructio, Esdrae est, vel Synagogae magnae potius, cuius auctoritate Esdras sacrorum Librorum recensum egit. De sola illa parte quae Aguris est, oboriri potest suspicio: sed & hanc quoque Salomonis esse minime dubitabit, quisquis reputabit cum animo suo, ad tanti Regis & tanto cultu ac veneratione inter Ebraeos habitum effata non passuros fuisse gentis illius Magistros obscuro hominis sententias adjungi. Scio suspicatos esse nonnullos, non omnes illas *γνώμας* repertorem habuisse Salomonem, sed ex vetustiorum Scriptorum libris ab eo fuisse descriptas, quod nulla causa dictum est: nec enim video quamobrem sapientissimo & eruditissimo Regi, ac divinis dotibus instructissimo, Parabolaram aliquot inventionem invidemus. Jam vero ad Septuaginta Senum interpretationem quod spectat, in qua ultimorum septem capitum, cum vicefimi quarti parte postrema, ordo miris modis perturbatus est & confusus, factum id reor propter disjunctionem versusum & sententiarum, quae ita discretae sunt ab invicem, ut altera alterius operam minime poscat. Hinc evenisse puto, ut eorum alio alioque ordine pro libitu suo disponendarum licentiam sibi Hellenista aliquis sumferit, in postremis praefertim capitibus, quorum dispositionem Salomonis non esse cum vulgo notum esset, idem licere sibi credidit, quod in his alii jam *αλληλοῦ* attentaverant. Ex aliquo igitur hujus generis codice, atque ita ab Hellenistis perverso propagata esse arbitror, quae supersunt, Septuaginta Interpretum exemplaria; quamvis ipsos in primigenia sua scriptione Ebraicorum librorum ordinem affectatos esse non dubitem.

*Probatum
ejus γέννησις
& antiqui-
tas.*

III. Bene vero est quod ex hac Parabolaram adiectione opinioni nostrae accedit robur, verusque Libri auctor deprehenditur. Nam cum sic ordiatur vicefimum quintum caput: *Haec quoque Parabolae Salomonis, quas transfulerunt viri Ezechiae regis Juda, quod & in Ebraico exemplari legitur, & in Septuaginta Senum interpretatione, omnino hinc efficitur, & superiores Parabolae fuisse Ezechiae antiquiores, & à Salomone esse profectas; & eas quae sequuntur ad initium usque tricesimi capitis, Ezechia haudquaquam esse recentiores.* Operis praeterea aetatem indicat comma istud è libro Ecclesiasticis, quem post Parabolae à Salomone compositum esse Rabbini consentiunt: *Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quae fecerat, & investigans composuit Parabolae multas.* Quibus consonat & istud è tertio Regum: *Locus est quoque Salomon tria millia parabolae.* Atque id ad hunc tantummodo, quem habemus, Parabolaram librum referendum esse vult Hieronymus in Quaestionibus Ebraicis: *Locus est, inquit, Salomon tria millia Parabolaram. In Proverbiis enim versus noningenti & quindecim continentur, in quibus etiam continentur tria millia Parabolae.* Aliter Josepho visum est, qui Parabolaram libros ter mille à Salomone scriptos ait, atque eos in Hierosolymitano deinde excidio flammis perierisse Rabbini docent. Plane Scripturae ipsi contra it Josephus, quae non ter mille Parabolaram libros, sed Parabolae ter mille à Salomone conscriptae esse docet: necue tamen Hieronymo assentior, qui eo quem habemus Proverbiorum libro ter mille Pa-

Eccle. 12. 9.

3. Reg. 4. 32.

Joseph. Antiq.
libr. 8. cap. 12.
3. Reg. 4. 32.

rabolas putat contineri. Rationem ducat attentus Lector, & arbitrium faciat. Credi satius est, quod dixi, magnum Parabolarum numerum temporis injuria periisse. Ex hoc præterea Libro in alios posterioris ævi Codices sacros sententias aliquot & Parabolas videmus fuisse traductas. Velut illa, quæ habetur Proverbiorum decimo septimo capite: *In facie prudentis luget sapientia: oculi stultorum in sinibus terre*, in Ecclesiasticis Prov. 17. 24. Eccl. 2. 14. & 8. 1. *Qui fodit foveam, incidet in eam*. Hæc quæ jacet in primo Proverbiorum capite: *Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem*, tota apud Isaiam reperitur. In Ecclesiasticum vero tot indidem *γρῶμας* depromsit Sirachides, ut singula adnotare, hominis sit temporis suo non satis parcentis. Talis ea est & decimo Proverbiorum capite: *Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultus labiis verberabitur*: & ista è capite duodecimo: *Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane*: & paulo post: *Qui operatur terram suam, satiabitur panibus*: necnon & illa è decimo septimo capite: *Servus sapiens dominabitur filiis stultis*: & illa è capite decimo octavo: *Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat & confusione dignum*: & hæc è capite vicesimo primo: *Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa & iracunda*: & hæc quoque è vicesimo secundo capite: *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multe*: nec multo post: *Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi*: & ista quoque è sequenti capite: *Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur*: & hæc denique è vicesimo septimo capite: *Oculi omnium insatiabiles*. Reliquas prætermitto.

Transeamus ad Ethnicos Scriptores, in quibus nec pauciora, nec obscuriora deprehenduntur ex libro Proverbiorum arcessita testimonia. Hinc expressit illud Theognis, quod extat decimo tertio capite: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit*: & hoc Sophocles è capite decimo nono: *Divitiæ addunt amicos plurimos*; & istud etiam è capite vicesimo quarto: *Time Dominum, fili mi, & regem*. Euripideum illud de Pace: *γόου δ' ἐσθλῆ, ἡπάρτου δ' ἐναντία*, ubi videtur postulare sensus, ut legatur, *ἡπάρτου δ' ἐναντία*: *Luctibus inimica est; hilaritate autem gaudet*: illud, inquam, simile hujus est è Proverbiorum duodecimo capite: *Qui pacis ineunt consilium, sequitur eos gaudium*. Meretricem foveam esse profundam dixerat Salomon: hinc Anaxilaus de Phryne: *ἢ δὲ φρυγῶν τῶν χάρουδων οὐκ ἐπίσκοπος πρὸς ποταμῶν* Phryne autem Charybdin non procul præstat. Eusebius in septimum Platonis librum De legibus assumtum esse demonstrat istud: *Mentoria justis cum laudibus, & nomen impiorum putrescet*; quod legitur capite decimo libri Proverbiorum: in tertium vero De republica illud: *Mendacitatem & divitias ne dederis mihi*; quod habetur tricesimo capite, quodque Alexis Comicus & Horatius in carmina sua transtulerunt. Quod qui aliena rapiunt, semper in egestate futuros pronuntiasset Salomon in Proverbis, hinc Menander raptores sæpe cum dedecore repulsam & propriis multatam iri ait. Quod invidiam putredinem ossium appellasset, hinc *ἔσθρον σπῆρτικὸν καὶ φθιστικὸν*, invidiam quæ putredinem & labem inducit, dixit Menander. Timeri idem jubet servi imperium, quod & capite Proverbiorum tricesimo jussit Salomon. Quod de antiquitate sapientiæ capite octavo prædicat, id apud Eusebium repetit Aristobulus, qui Ptolemæi Philometoris temporibus floruit. Istud ejusdem essatum: *Qui accipit mutuum, servus est fuerantis*, à Græcis & Latinis usurpatum est. Usurpatum & istud: *Mulierem fortem quis inveniet?* & id quoque: *Quæstivit lanam & linum*, in vetusto mulieris fortis Epitaphio laudi datum videmus. Sed neque hic omittendum, quod legitur in libro Juchafin, Aristotelem librorum Salomonis, opera Alexandri, compotem factum, multa ex iis decerpisse, suosque exornasse.

IV. Facit ad dignitatem & existimationem Libri hujus, quod fere nullis impiorum hominum argumentis est oppugnatus. Unis, quod equidem sciam, Rabbinis, qui credita sibi esse jactant eloquia Dei, in dubium vocatus est, ac fere è sacrorum Librorum sensu expunctus: & fecissent, si non aliqua in eo essent nacti, quæ ad Legis commendationem opportuna esse judicarent. Id in Thalmude, tractatu Sabbathi, secundo capite, diserte scriptum extat. Verum quod inde conflare potest argumentum, indidem dissolvitur: nam quod id facere cogitarunt, nec fecerunt tamen, indicio est nefariam ipsorum voluntatem vi veritatis fuisse oppressam, & utrimque pensitatis rationibus Libri tandem *γρηγορήματα* & sanctitatem agnovisse.

V. Temperare mihi non possum, quin hic Disputatoris Theologo-Politici veterum excutiam, qui Proverbia hæc collecta fuisse putat tempore secundi Templi, vel certe Josiæ regis; hoc argumento, quod capite vicesimo quarto dicatur: *Hæc etiam sunt Salomonis Proverbia, quæ transtulerunt viri Ezechia, regis Juda*. Quia quædam Salomonis Proverbia ab Ezechia regis viris sunt collecta, hinc concludit acutus ille Philosophus collecta ea esse secundi Templi, vel Josiæ certe regis ævo. Cui pro responsione bonam mentem precamur.

Prov. 17. 24.
Eccl. 2. 14. &
8. 1.
Prov. 26. 27.
Eccl. 10. 8.
Prov. 1. 16.
Isa. 59. 7.
Prov. 10. 10.
Eccl. 27. 25.
Prov. 11. 9.
Eccl. 10. 10.
Prov. 12. 11.
Eccl. 20. 10.
Prov. 17. 2.
Eccl. 10. 28.
Prov. 18. 13.
Eccl. 11. 8.
Prov. 21. 19.
Eccl. 25. 22.
Prov. 22. 1.
Eccl. 7. 2.
Prov. 22. 9.
Eccl. 31. 28.
Prov. 23. 13.
Eccl. 30. 1.
Prov. 27. 20.
Eccl. 14. 10.
Prov. 27. 10.
Prov. 30. 21. 22.
Prov. 13. 20.
Prov. 19. 4.
Prov. 24. 21.
Prov. 12. 20.
Prov. 23. 27.
Euseb. Præp.
lib. 12.
Prov. 10. 7.
Prov. 30. 8.
Horat. Carm.
lib. 2. Od. 16.
Prov. 22. 24.
Prov. 14. 30.
Prov. 30. 22.
Euseb. Præp.
lib. 11.
Prov. 23. 7.
Prov. 31. 10. 13.
Musæ Lapid.
lib. 1. Mem. 27.

Refelluntur
argumenta
Adversaria
rum.
Primum ar-
gumentum.

Secundum
argumentum.

PROPOSITIO IV.

Tertium ar-
gumentum.

Thalmud, in
Baba bathr.

VI. Notabile porro illud est, apud vetustos Ecclesie Patres eodem vel σοφίας, vel πρῶτον σοφίας, vel πρῶτον nomine affici, & librum illum Proverbiorum, & Ecclesiasten, & Canticum quoque Cantorum, necnon & librum Sapientie, & Sirachide Ecclesiasticum, ut erudite nuper demonstravit doctissimus Johannes Baptista Corelerius, in Notis ad Epistolas Clementis, Thalmudicæ quidem libros Proverbiorum, & Ecclesiastis appellant, שְׁנַיִם סְפָרֵי חֵכְמָה, *duos libros sapientie*: unde videtur effici incertas esse & ancipites Librorum illorum circumscriptiones, qui uno eodemque signantur titulo; & minorem eorum esse dignitatem, quibus promiscua est & communis inscriptio cum Sapientia & Ecclesiastico, quorum controversa fuit & dubia auctoritas. Quibus tantum abest, ut Libri hujus, ac Ecclesiastis, & Cantici elevetur fides, ut inde potius accrescat, eosque Salomonis esse pateat. Sic enim existimo, & verisimilimum est, omnibus Salomonis inscriptionibus Sapientie nomen fuisse præfixum, quod Salomon ipse Sapiens cognomine appellaretur. Porro & Ecclesiasticus factus esse Salomonis à multis creditus est, & vere ex ipsius doctrina ac scriptis provenisse infra à me demonstrabitur.

DE LIBRO ECCLESIASTIS.

I. Disputatur de Auctore libri Ecclesiastis. Variæ opiniones proponuntur. Salomoni adscribitur. II. Probatum ejus ymnos & antiquitas. III. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. IV. Secundum argumentum. V. Tertium argumentum. VI. Quartum argumentum. VII. Quintum argumentum.

Disputatur
de Auctore
libri Eccle-
siastis. Variæ
opinionis pro-
ponuntur. Sa-
lomoni ad-
scribitur.

Grot. in Eccl. 1.
2. & 11. 11.
Eccl. 1. 16.
Eccl. 11. 9. 10.

Eccl. 7. 24.
Eccl. 8. 16.
Eccl. 7. 17.

I. **A**VULGATA doctorum hominum, recentium ac veterum, sententia, qui librum Ecclesiastis Salomoni tribuunt, recessit Grotius, & cum Zorobabeli adscripsit. Thalmudicæ vero capite primo Babæ bathræ, ab Ezechia lucubratorum volunt, quem de se putant locutum his verbis, quæ Librum inchoant: *Verba Ecclesiasta, filii David, regis Jerusalem: cum Zorobabelem ex persona Salomonis hæc pronuntiasse Grotius pertendat. Verum ut id Ezechie accomodari posse demus, eandem ipsi poterunt convenire: Locutus sum in corde meo dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Jerusalem? Num Salomonem Ezechias sapientia præcessit? Quomocumque solvant ista, aut ad sententiam suam flectant, qui ex insigni ista se clausula expediunt: Cumque sapientissimus esset Ecclesiastes, docuit populum & enarravit quæ fecerat, & investigans composuit Parabolas multas: quas scripsit verba utilia, & conscripsit sermones rectissimos ac veritate plenos. Quibus hæc adde: Cuncta tentavi in sapientia: dixi, Sapiens efficiar: & hæc quoque: Et apposui cor meum, ut scirem sapientiam: necnon & ista: Inveni amariorum morte mulierem, qua laqueus venatorum est, & signa cor ejus; vincula sunt manus illius: & ista etiam: Magnificavi opera mea, edificavi mihi domos, & plantavi vineas, feci hortos & pomaria, & consievi ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem sylvam lignorum germinantium; possedi servos & ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque & magnos ovium greges ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem; coarceavi mihi argentum & aurum, & substantias regum ac provinciarum: feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos & urceos ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Jerusalem; sapientia quoque perseveravit mecum. Quæ in Salomonem ita quadrant, ut expressius notari non potuerit: nam toties iterata illa sapientie ab eo affectæ laus, unius illius propria est, & velut ex* *εαυτῶν τοῦ ἰσραηλ.* Testis Deus ipse, cujus hæc verba sunt ad Salomonem: *Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus, cunctis retro diebus. Ergo* in Libro eodem hoc ornatur elogio: *Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium & Aegyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus. Libros scripsit & Parabolas Salomon, uti scripsisse dicitur in Ecclesiaste. Damnatas quoque mulierum illecebras, quas ibidem criminatur, expertus est; Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos. Quæ notæ ad Ezechiam haudquaquam aptari possunt. Multo etiam validius ex his confutatur R. Mosis Kimchi sententia, qui Judæos aliquot affectatus, confessionem Libri hujus Isaie adscripsit.*

Reg. 3. 12. 13.

3. Reg. 4. 30. 31.

3. Reg. 11. 4.

II.

II. Sed & sequentibus proxime sæculis cognitus hic Liber & usurpatus est. Nam pronuntiati istius è primo capite : *Generatio præterit, & generatio advenit*, germanum illud est Sirachidæ : *Generatio alia finitur, & alia nascitur*. Sententia hæc Ecclesiastis : *Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum & non peccet*, Salomoni tribuitur in libro Regum. Multa ex eodem libro Ecclesiastis ad Ethnicos manasse à Grotio observatum est. Nam Sirachida antiquior Homerus cum dixit : *οὐδὲ τὸ δὴ ἔρχεσθαι, Duo simul cuntes*, annon reperiisse videtur ad illud Ecclesiastis : *Melius est ergo duos esse quam unum?* Theognis cum dixit :

*ἀρχὴν μὲν μὴ φεύγει θεογονίαν ἀέριστον,
φύστα δ' ὄππος ὄμισσα πύλας αἰδῶο πύργου.*
Optimum hominibus omnino non nasci,
Natum vero quam citissime portas Orci penetrare.

referre eum voluisse dicas hæc Ecclesiastis : *Et laudari magis mortuos quam viventes*, & feliciorum utroque judicari qui necdum natus est : atque item ista : *Melior est dies mortis die natiuitatis* : quod effatum Euripides quoque usurpavit. Qui cum scriberet :

*ὦ λαμπρὸς ἀστὴρ, ἠὲ βλαστὸν ἄγρον φῶς
ὡς ἠδὲ λαμπρὸν
O lucidum æstera ! dici purum lumen
Cernere quam suave est!*

& rursum : *ἠδὲ τὸ φῶς βλέπειν, Suave enim est lucem cernere* : nonne ipsis fere verbis rependit illud Ecclesiastis : *Dulce lumen, & delectabile est videre Solem?* Horatianum denique istud :

*Quid sit futurum cras, fuge querere ; &
Quem fors dierum cunque dabit, lucro
Appone :*

Horat. Carm.
libr. 1. Od. 9.

& rursum hoc :

*Tu ne quaesieris scire, nefas, quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoe ;*

Horat. Carm.
libr. 1. Od. 11.
Ecccl. 7. 1.

numquid ex hoc expressum dicas : *Quid necesse est homini majora se querere, cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua, numero dierum peregrinationis sua, & tempore quod velut umbra præterit ? aut quis ei poterit indicare quid possit eum futurum sub Sole sui ?* Tum ad istud etiam capitis sequentis : *Laudari igitur letitiam, quod non esset homini bonum sub Sole, nisi quod comederet, & biberet, atque gauderet ; & hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vite sue, quos dedit ei Deus sub Sole ; allusisse videtur eadem Ode Horatius :*

*Sapias, vina liques, & spatio brevi
Spem longam respices : dum loquimur, fugerit invida
Ætas : carpe diem, quam minimum credula postero.*

Quibus & ista ejusdem consonant :

*Ille potens sui,
Letusque deget, cui licet in diem
Dixisse, vixi ; cras vel atra
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro.*

Horat. Carm.
libr. 3. Od. 19.

III. At gravissimis argumentis Libri hujus oppugnatur dignitas & *γνησιότης*, quorum validissimum cuditur ex allatis proxime verbis, quibus ad vitam belluarum ritu transigendam incitantur homines, & ad fruendas voluptates, quæ ex gustu, aliisque corporeis sensibus percipiuntur : quasi sit unicus ille vitæ fructus, neque aliud laborum suorum ac virtutis præmium homo sperare possit. Quod non semel hoc Libro iteratum reperias. Sed & hæc graviora : *Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & equa est utriusque conditio : sicut moritur homo, sic & illa moriuntur : similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius. Cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum : de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur. Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum ; & si spiritus jumentorum descendat deorsum ? Et deprehendi nihil esse melius quam letari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat ? Similia sunt isthæc : *Viventes enim sciunt se esse morituros ; mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem, quia oblivioni tradita est memoria eorum : & ista quoque : Quodcunque facere potest manus tua, instantè operare ; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erant apud Inferos, quo tu properas.* Quæ sunt ejusmodi, ut præsci Ebræorum Rabbini non tantum in Thalmudico libro *בבב* capite tertio, ausi sint dicere Ecclesiasten manus contaminare, sed de eo etiam repudiando penitus & abjiciendo aliquando deliberaverint ; quemadmodum est*

PROPOSITIO IV.

194

in Thalmudico tractatu Sabbathi, secundo capite, & apud Maimoniden in More Nevochim, & Aben Ezram; nec alia re absterriti sunt, quam quod & initium Libri & finis Legi consentiant. Factum id ab iis narrat quoque Hieronymus. At Philastrius Hæreticos quosdam hinc habuisse causam scribit; quamobrem Librum rejicerent. Neque defunt hac ætate homines in sacris Voluminibus non tam vitorum suorum medelam, quam impietatis patrociniū quærere soliti, qui his quæ mox adduximus verbis errores suos tueantur. Enimvero parum attente sunt in Libri hujus lectione versati: in quem si altius penetrassent, non ex sua sententia proferre ea Salomonem reperissent. Is enim est Ecclesiastæ scopus propositus, ut de finibus bonorum & malorum differat. Varias itaque statim ab initio profert opiniones, easque ad examen se suum revocasse, ac tandem repudiasse ait: & in ea demum acquiescit, quæ Deum timendum ac mandata ejus observanda esse tradit. Nam postquam prioribus quatuor capitibus argumentum id in varias excussit partes; tandem ita concludit: *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias: multo enim melior est obedientia, quam stultorum victima, qui nesciunt quid faciunt mali. Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in celo, & tu super terram; idcirco sint pauci sermones tui. Multas curas sequentur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcumque voveris, redde. Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam, neque dicas coram Angelo, Non est providentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum. Ubi multa sunt somnia, plurima sunt vanitates, & sermones innumeri: tu vero Deum time. Quibus impiorum hominum susurros, & vanas adversus Deum, Dei que providentiam disputationes aperte præcidit; Dei vero timorem ac reverentiam, tum & devoti Deo ac simplicis animi obsequium commendat. Septimo deinde capite sic disserit: *Lustravi universa animo meo, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam & rationem: & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut invenirem rationem, quam adhuc querit anima mea, & non inveni. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit questionibus. Quis talis ut sapiens est, & quis cognovit solutionem verbi? Tum sequenti capite: *Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem disensionem que versatur in terra. Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum que sunt sub Sole. Omnia hæc tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem. Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei; & tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta. Idem alibi: *Quomodo ignoras que sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium. Ex his agnoscitur de rerum causis & finibus diu multumque animo suo disputasse Salomonem; quæcunque autem mente agitaverat, exposuisse hoc Libro; quorum omnium ea tandem est conclusio, inanes esse ac frivolas, damnosas etiam ac exitiales hujusmodi disquisitiones, non aliter vero sedatum iri motus illos animi ac fluctuationes, quam si nos supremo Dei arbitrio permittamus. Ex eo etiam quod repugnantia quædam attulerit hoc Libro, demonstratur varias ipsū de finibus rerum sententias proponere voluisse. Velut cum ait: *Melior est canis vivus leone mortuo: supra tamen dixerat: *Et laudavi magis mortuos quam viventes, & feliciorē utroque judicavi, qui necdum natus est: & alio loco: *Melior est dies mortis die natiuitatis. Scripsit quinto capite: *Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis & bibat, & fruatur letitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub Sole: contra vero septimo capite: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conviviū. Scripsit alibi: *Letare juvenis in adolescentia tua: tum statim subjicit: *Adolescentia & voluptas vana sunt. Quæ si omnia ex sua ipsius sententia Salomon definivisset, inconstantia ac levitatis merito argueretur. De exitu vero animæ, ejusque immortalitate ac futura vita quid opinatus sit, disertè ipse declarat his verbis: *Scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium: & istis quoque: *Antequam revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum: & his denique, in quibus totius disputationis finem facit, & unde ipsius certo debet spectari opinio: *Deum time, & mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo. Et cuncta que fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit. Quæ quo majoris essent momenti in animis legentium, doctissimos viros à se consultos esse, & ex eorum sententia Librum à se conscriptum ait: *Verba sapientum, inquit, sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, que per magistrorum consilium data sunt à pastore uno. Consuli jubeo super hoc argumento Gregorium magnum, cuius hæc tantum afferam, cætera studio Lectoris relinquam: *Hic liber idcirco Concionator dicitur, quia Salomon in eo quasi tumultuantis turbe suscepit sensum, ut ea per inquisi-****************

Hieron. in fine
Comm in Eccl.
cap. 11
Philast. Hæret.
130.

Eccl. 4. 17. & 18.
& seq.

Eccl. 7. 26. & 27.

Eccl. 8. 17. & 18.
& 19.

Eccl. 11. 5.

Eccl. 9. 4.

Eccl. 4. 2.

Eccl. 7. 2.

Eccl. 5. 17.

Eccl. 7. 3.

Eccl. 11. 9. & 10.

Eccl. 11. 9.

Eccl. 12. 7.

Eccl. 12. 13.

Eccl. 11. 11.

Greg. M. Dial.
lib. 4. cap. 4.

tionem dicat, quæ fortasse per tentationem imperita mens sentiat. Nam quot sententias quasi per inquisitionem movet, quasi tot in se personas diversorum suscipit. Sed Concionator verax, velut extensa manu omnium tumultus sedat, eosque ad unam sententiam revocat, cum in ejusdem Libri termino ait: Finem loquendi omnes pariter audiamus: Deum time, & mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo.

IV. Dixi superius Librum hunc à Thalmudistis Ezechiaæ acceptum ferri: cujus opinionis rationes cum quaererem, hæc mihi ad animum occurrebant: quod Regum quarto de Ezechia hæc legantur: *In Domino Deo Israel speravit: itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his qui ante eum fuerunt: & ista secundo Paralipomenon: Fuit autem Ezechias dives & indyltus valde, & thesauros sibi plurimos congregavit argenti, & auri, & lapidis pretiosi, aromatum, & armorum universi generis, & vasorum magui pretii; apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & presepia omnium jumentorum, caulisque pecorum, & urbes ædificavit sibi; habebat quippe greges ovium & armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis: & hæc libro eodem, de festo Azymorum ab Ezechia celebrato: *Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis in diebus Salomonis, filii David, regis Israël, in ea urbe non fuerat. Ecclesiastes dicitur filius David; ita & Ezechias hoc ipso Paralipomenon libro: *Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus. *יהוה* denique appellatus est, sive *ευαγγελιστης*, hoc est Concionator, vel *συναγωγος*; quippe Ezechias *Adduxit sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam orientalem*, & ad eos hæc verba fecit, quæ vicesimo nono capite libri secundi Paralipomenon referuntur: præterea *Perrexerunt cursores ex ejus imperio, & principum ejus, in universum Israël & Judam, juxta id quod Rex jusserat, prædicantes: Filii Israël revertimini ad Dominum*, aliaque subjungentes, quæ cum istis sequenti Libri ejusdem capite recitantur. At cum à decem Tribubus, mandata regis Judæ spernentibus deriderentur cursores isti, Regi ipsi à quo mittebantur, & cujus verbis populum alloquebantur, Concionatoris nomen per ridiculum & cavillum imponere potuerunt. His conjecturis, quantum suspicione assèqui possum, niti potuit Thalmudistarum opinio. Verum ut Librum hunc extorquerent Salomoni, Ezechiaæ vero tribuerent, præter argumenta quibus Ezechiaæ opus esse posse probant, alia afferenda erant, quibus Salomonis esse non posse probarent: quod non faciunt. Nos vero initio disputationis hujus ostendimus, is signatum esse & expressum notis Libri hujus scriptorem, quæ uni Salomoni conveniunt. Quod si in causâ suæ patrocinium Thalmudistæ afferant præfixam vicesimo quinto capiti Proverbiorum clausulam, supra à me adnotatam, qua subnexæ Parabolæ à viris Ezechiaæ collectæ esse & descriptæ dicuntur; nos respondebimus hæc clausula viris Ezechiaæ, non Ezechiaæ ipsi adscribi Parabolæ quarundam collectionem, non compositionem: etiamsi vero earumdem compositionem concederemus Ezechiaæ, non recte inde colligi libri Ecclesiastis lucubrationem huic quoque esse tribuendam. Adde recentiores Rabbinos à Thalmudistis hæc in parte discedere; quippe qui à Salomone adolescente scriptum doceant Canticum Canticorum, Proverbia ab eo jam ætate maturo, Ecclesiasten vero ab eodem sene, cum ipsum anteauctæ vitæ, & scelerum muliebribus illecebris admissorum poeniteret. Unde prodissè videtur tritum inter illos adagium, quod legitur in *Jalkut*, Hominem dum adolescens est, cantilenas funditare; dum vir, parabolas; senem factum, sermones de vanitate rerum. Rationes cur libros illos Rabbini adscriberent Salomoni, optimas habuerunt; cur diversis eorum confectioem ætatibus definirent, longe futilissimas; quod, inquit, Cantico nomen duntaxat suum intexuerit, in Proverbiorum fronte se Regem Israël, Regem vero in Jerusalem initio Ecclesiastis se appellaverit: quæ Rabbinicum saltem sapiunt. Dixissent Cantici argumentum, stilum, ac compositionem, juvenilis animi studiis convenire; in Proverbis virilem quamdam & constanti ætate dignam gravitatem apparere; in Ecclesiaste, hominis longo rerum usu subacti, ac humanæ vitæ rerumque mortalium vanitatem experti & edocti, & pristinarum noxarum poenitudine tacti, & senilem prudentiam adepti sensus esse expressos; nos quidem facile contententes haberent.***

V. Quæ rationes ad Ecclesiasten Ezechiaæ abjudicandum valent, eæ ad oppugnandam Grotii sententiam, qua Zorobabelem operis hujus constituit artificem, invalidæ sunt: cum enim eum ex Salomonis persona à Zorobabele scriptum doceat, minime in Zorobabele reperire necesse est, quæ de se Libri Auctor prædicat. Superest igitur ut argumenta perpendamus, quibus in eam sententiam Grotius adductus est. Cum autem duo veniant probanda, alterum Salomonis non esse scripserunt hanc; alterum, esse Zorobabelis, (nec enim probare satis esset opus esse posse Zorobabelis: nam si parvis momenti argumentis probatur opus esse posse Salomonis, pluris esse de-

bet postrema hæc sententia, ut quæ non modo tot Interpretum consensu, sed ratione etiam nitatur, cum credibilis sit, ut pote usitatus, Librum à se elaboratum nomine suo auctorem inscripsisse, quam alienum ei falso præfixisse) Zorobabelis esse Grotius mera conjectura probavit, putare se dicens *Pastorem*, qui *Verba sapientum per magistrorum consilium* collegisset: se ait undecimo commate postremi capitis, cum esse Zorobabelem; filium vero ipsius Abiudem, quem versu sequente alloquitur. Quæ cur ad Zorobabelem potius referat, quam ad Salathielem, aut Eliacimum, aut alium quemcunque de posteris eorum, causam prorsum nullam video. Cur autem Salomoni Librum eriperet, hoc habuit argumentum, quod in eo multa occurrant vocabula, quæ non alibi quam in Daniele, Esdra, & Chaldæis Interpretibus reperiuntur. Ego vero hanc peregrinarum vocum copiam à Salomone ipso provenire potuisse reor: nam cum Librum scripserit jam senex, ut Ebræi tradunt, & verisimile est, eo jam tempore mulierum extranearum, Ægyptiarum, Moabitidum, Ammonitidum, Idumæarum, Sidoniarum, & Hethæarum ingentem numerum Hierosolymam traduxerat, seseque ita illis permiserat, ut quæ pristinos illius ritus & avitam inquinarent religionem, mirum non sit patriam quoque ipsius loquelam corrupisse: ad quam rem quantum muliebris sexus valeat, quotidiana experientia compertum est. Ut omittam per mihi levem videri causam, quamobrem sacrorum Scriptorum patria aut ætas vocentur in dubium, cum novæ aliquæ & inusitatæ dictiones in iis occurrunt. Ac si nobis omnes puri & sinceri Ebræismi voces cognitæ sint, quas ex sola sanctæ Scripturæ lectione perspectas habere possumus, ac non sæpe pro peregrinis habeamus, quæ vernaculæ fuerunt ac gentilitiæ. Quot enim inter Ebræos vocabula fuisse putandum est, assiduo usu contrita, ac penitus domestica, quæ à sacris Scriptoribus nusquam adhibita sunt, quod eorum adhibendorum nulla se dederit occasio? Quod si ex illis unus aliquis voces ab aliis neglectas usurpaverit, ac eas deinde in Chaldæicis, si forte, aut Arabicis nanciscamur scriptionibus, meritone idcirco aut Chaldæum, aut Arabem dicemus Scriptorem, qui vulgo Judæus fuerit habitus; aut recentiorem, qui antiquus: num potius est ut dicamus voces illas cum Chaldæis aut Arabibus Judæos habuisse communes, quorum inter loquelas magnam affinitatem fuisse certum est? Ergo ut de Scriptoris ætate aut patria certius ex loquela arbitrium fieri possit, non voculæ sufficiunt aliquot, sed stilus, locutiones, & alienarum dictionum numerus, spectanda sunt. Atque hæc non de Ecclesiasticis solum libro, sed de reliquis etiam Voluminibus sacris dictum velim.

Quartum argumentum.
Ecclesi. 8. 2.

VI. Ad nostram opinionem labefactandam usurpari quoque potest istud è capite Ecclesiasticæ octavo: *Ego os regis observo*, quod de se Salomon profiteri non potuit, qui Rex fuit, nec ullum ipse Regem observandum habuit. Adhiberi hic posset Hieronymi expositio, non alium Regem quam Deum ipsum significari censentis. Verum omnino legendum: *observa*; sic enim Interpretes Septuaginta: *ὄρα βασιλείας φύλαξον*. *Os Regis observa*: ita & Thargum, & Syrus, & Arabs, & hunc subesse sensum admonet ipse Hieronymus. Quod autem Ebraica habent *אני אשמר*, de nihilo est: nec enim id sibi vult, *Ego observo*, alioqui legendum foret, *אני שמר*, in Benoni; cum legatur, *אני שמר*, in Imperativo: *Ego observa*: hoc est, *Ego tibi precipio, ut observes*; nam accentus *שמר* indicat se jungendum esse *אני* à sequentibus.

Quintum argumentum.
Luth. Serm. Convivial. De lib. Veter. & Novi Testam.

VII. Minime vero hic seria responsione refellere dignum est, quod de Ecclesiasticæ dixit Lutherus: *Ecclesiastes liber non est plenus; multa habet abrupta; neque ocreis, neque calcaribus indutus est; hoc est nullam habet perfectam sententiam: equitat in arundine longa, sicuti & ego, dum eram in monasterio. Quisquis enim animum attentum, Spiritus sancti gratia, luce, & afflatu implorato, ad eum legendum appulerit, nihil in eo salebrosium, nihil abruptum, nihil inane aut imperfectum, sed plena omnia & integra reperiet.*

DE CANTICO CANTICORUM.

I. *Disputatur de Auctore Cantici Canticorum. Variæ opiniones proponuntur. Salomoni adscribitur, ejusque probatur antiquitas.* II. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* III. *Secundum argumentum.* IV. *Tertium argumentum.* V. *Quartum argumentum.*

Disputatur de Auctore

I. **A**UCTOR Cantici canticorum, qui Salomon esse tam certis deprehenditur argumentis, & tanto scriptorum omnium consensu agnoscitur, in

dubium tamen à nonnullis vocatus est. Thalmudistæ Ezechia, ipsiusque familiaribus adscribunt, ut est in Baba bathra: quorum auctoritatem secutum conjicio R. Mosem Kimchi, aliosque, qui ab Isaia Propheta ex Canticis Salomonis excerptum illud fuisse suspicati sunt, ut pote qui inter Ezechia familiares censeri possit. At Rabbinum recentioris ævi à Salomone scriptum esse statuunt, cum juvenili floreret ætate; quæ ætas amoribus magis dedita est; uti Proverbia cum grandior esset natu, Ecclesiasten cum jam consensisset, sicut à me paulo superius dictum est. Titulus quidem operis, cum in Ebraico exemplari, tum in Septuaginta Senum interpretatione, Salomonem auctorem indicat. Loquens inducitur Salomon cum Sulamitide, Sponsus cum Sponsa: quæ à Salomonis nomine Sulamitis nomen habet. Salomonem ipsum hæc scripsisse facile creditur, quem carminum, non quinque millia, ut scribunt Irenæus, & Synopsos Auctor, & Hieronymus, & ut habent quædam Vulgatæ Interpretationis editiones, sed quinque supra mille composuisse docent libri Regum; & quem in cantilenis, & proverbiiis, & comparationibus, & interpretationibus miratas esse terras Sirachides tradit. Reliquis autem absuntis, vel in Hierosolymitana clade & Babylonico exilio, vel aliis quibuscunque temporibus, hoc ab interitu servatum fuit, sive singulari Dei nutu, quod hoc egregio dramate suus erga Israëliticam gentem, vel erga humanam animam, vel Christi erga Ecclesiam amor exprimeretur; sive propter eximiam operis elegantiam, quæ talis est, nihil ut in eo genere simile Theocritus, aut Catullus elaborarint. Nam si quasdam similitudines ac translationes excipias paulo audaciores, ut est usus gentium illarum, consuetudini nostræ minus congruens, tot porro veneres, tot lepores, motus tam molles ac *αἰσθητικῆς*, tam expressas, tam decoras imagines rerum, tam aptam & convenientem colloquentibus personis Sponsi ac Sponsæ, & juvenum ac virginum choris orationem invenies, ut merito ab Ebraeis nobilissimum & eximium Canticum, & Canticorum Canticum appelletur. Quamobrem prudenter ab illis factum reor, cum viris solum jam ævo maturis Libelli hujus lectionem permiserunt; ne in lasciviam prona sponte sua adolescentium ætas, ad arcanos sensus minime penetrans, his illecebris ad amoris delicias invitaretur. Partim autem ex hac causa, partim ex operis brevitate evenisse puto, ut in sequentium ætatum Scriptoribus sacris vix ulla operis hujus vestigia appareant: sed ex his quæ diximus satis perspicitur ipsius antiquitas, & ex eo præterea quod in præscum Canonem receptum est, & quod in interpretatione sua cum reliquis Voluminibus sanctis id complexi sunt Senes Septuaginta. Atque id ad institutum operis rationem satis superque est.

II. Cæterum ita offendit nonnullos amatorum hoc scriptiois genus, secretiora nuptiarum arcana, lenesque amantium sub noctem susurros aperte revelans, ut à Deo auctore profectum, & divino afflatu conscriptum plane negarent. Fuerunt in ea sententia præsci quidam Hæretici, quos Theodoretus & Philastrius commemorant; fuerunt deinde & Anabaptistæ, nec ab ea recessit Castalio. Verum ut Christianos Interpretes præteream, qui latentia illic mysteria pie & sagaciter fuerunt scrutati, ita de eo sensit Rabbinorum omnium doctissimus & sapientissimus Moses ben Maimon, & Mosè hoc antiquior Chaldaeus Paraphrastes, ut amatorii illius *ὁμοιωσῶν* specie, Dei erga dilectum sibi ac fidelem populum amorem significari affirmarint. Igitur Ebraei Philosophiam Ethicis, Physicis, ac Theologicis disciplinis contineri sciscunt: quas cum posteris Salomon tradere vellet, multis exposuisse libris, quorum plerique diuturnitate perierunt; ac Ethica quidem, libris Proverbiorum & Ecclesiastis, aliisque per Parabolas digestis; Physica vero, libris ad historiam plantarum & animalium pertinentibus; Theologica denique Cantico Canticorum. Id ipsis videtur persuasisse tertius liber Regum, quo inter lucubrations Salomonis *משלים*, *משורים*, & Disputationes de rebus physicis commemorantur. Persuasit fortasse & ipse Salomon, cum in libro Proverbiorum sapientiam se descripsisse tripliciter ait. At Christiani Interpretes Canticum Canticorum ad Theologiam uno consensu referentes, & Proverbiorum librum ad Ethicam, Ecclesiasten ad Physicam pertinere volunt. Multa in id argumentum differit Origenes, & Logica præterea, quæ cum reliquis conferta, connexaque est, à Salomone quoque libris iisdem traditam fuisse demonstrat: atque hinc Græcos Philosophos doctrinam suam quatuor in partes discrevisse; laudem inde ac gloriam, sic tanquam ex proprio invento, quærentes, quæ Salomoni inventori tota debebatur. Hunc locum transtulerunt Theodoretus & Hieronymus.

III. Quamvis autem Dei nomen in hoc Cantico nusquam extet, quod causatur aliqui, sub Sponsi tamen persona latere Deum ipsum dicimus; atque hic Salomonis nomen, Pacifici nimirum, & amato sibi populo pacem optantis & conciliantis, usurpare: nec magis Libri hujus auctoritati officere id posse, quam libro Esther, qualem habent Ebraei, in quo etsi nulla de Deo mentio est, opus tamen sancti Spiritus esse creditur.

Cantici Canticorum. Variæ opiniones proponuntur. Salomoni adscribitur, e jusque probatur ætate & antiquitas.

Iren. libr. 4. cap. 45. Hieron. Quest. Ebr. in 1. Reg. 3. Reg. 4. 32. Eccl. 47. 18.

Reselluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. Theodor. Præf. Epl. in Cantic. Philast. Hist. 131.

3. Reg. 4. 32. 33.

Prov. 22. 20.

Origen. Com. in Cantic.

Theod. Explan. in Cantic. Hieron. in Eccl. 1. 1.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

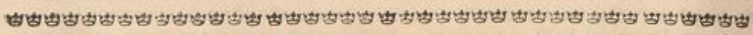
IV. Cur autem Ezechiae familiaribus id adscriperint Thalmudista, nullam aliam possum comminisci causam, quam quia libri Proverbiorum pars quaedam ab ipsis collecta est, ut supra diximus; & Ezechiae ipsi libri Ecclesiasticis compositionem iidem Thalmudista censuerunt esse adscribendam. Verum nemo non videt, à Proverbiis & Ecclesiaste ad Canticum quam sit ἀναλόγουτον πόρρωμα. Sin suspicetur aliquis, inde fortasse opinatos esse Thalmudistas, non Salomonis opus esse Canticum, sed Salomoni affictum, & ex ejus persona compositum, quod in Libri titulo nomini Salomonis, non ה' aut ה"י, quae notae sunt genitivi, sed ה, quae servit dativo, praefigatur: sciat ille traditum esse à Grammaticorum filiis, articulum ה, non dativum solum, sed genitivum etiam & accusativum aliquando notare. Ita capite primo libri primi Regum ה'י ה'י vertunt Septuaginta, & primo Malachiae capite, ה'י ה'י vertunt iidem, & יאזבל. Sciat is quoque Psalmos qui initio praefixum habent ה'י ה'י, à praeis ipsis Rabbini Davidi auctori adscribi, ut observavi supra. Itaque hoc loco Cantici, Vulgata editio habet, Salomonis. Ita & Thargum, & Syrus, & Arabs.

1. Reg. 1. 3. Mal. 1. 2.

Quartum argumentum.

V. Hic ipse titulus, qui clarum Auctoris dat indicium, opere ipso recentior, & ascititius credi potest, quod pleraque vetustiorum scripta lemmatis titidem insignita sint, multo postquam ex Auctorum manibus exierunt. Verum is extat in Septuaginta Senum interpretatione: eundem agnovit Origenes: neque de eo aliter existimandum est ac de Psalmodum titulis, unde ipsorum Auctores certo cognoscuntur.

Orig. Comm. in Cantic.

DE LIBRO SAPIENTIAE.

I. Disputatur de Auctore libri Sapientiae. Salomoni adscribitur: II. ex cuius libris excerptum fuisse verisimile est, & à Philone seniore Graece redditum. III. Probatur ejus ἀρχαιότης & antiquitas. IV. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. V. Secundum argumentum.

Disputatur de Auctore libri Sapientiae. Salomoni adscribitur. Sap. 9. 7, 8.

I. F O E T U M quoque Salomonis esse librum Sapientiae multa persuadent: primum ipse titulus, qui in Graeca interpretatione, & Syriaca, & Arabica, & Rabbini aliquot, qui Salomonem auctorem appellant: atque haec praeterea è capite nono Libri hujus, quae rem omnino evincunt: Tu elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum tuorum & filiarum, & dixisti me aedificare Templum in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuae altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod preparasti ab initio. Et alio loco: Disponam populos, & nationes mihi erunt subdite: timebunt me audientes reges horrendi. Tum: Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Deinde: Adii Dominum, & deprecatus sum illum .... Deus patrum meorum .... da mihi sedium tuarum assidricem sapientiam. Et alibi: Disponam populum tuum iuste, & ero dignus sedium patris mei. Quae Salomoni, nec ulli praeterea, omnia conveniunt. Ad haec pleraque habet iste Liber, quorum consimilia in libro Proverbiorum reperias: praecipue vero de Sapientia eadem utrobique disputantur.

Sap. 2. 14, 15. Sap. 8. 19. Sap. 2. 21. & 9. 1, 4.

ex cuius libris excerptum fuisse verisimile est, & à Philone seniore Graece redditum.

II. Quamvis autem nunc Graece duntaxat scriptum extet primigenium operis hujus exemplar, nihilominus sententiae huic quam proponimus sua constat fides; ex Ebraico siquidem archetypo, vel conversum esse, vel collectum, pluribus indicis deprehenditur: nam & in eo Ebraismi occurrunt, & carmine adstrictum fuisse, perinde ut reliquos Salomonis libros, & Jobum, & Psalmos, nonnulli è Veteribus memoriae prodiderunt. Nunc autem cum prosa oratione scriptum Graece habeamus, hinc efficitur ea lingua, unde prodiit, versibus fuisse comprehensum. Nulla vero lingua, praeter Ebraicam, assignari alia potest. Testificatur quidem R. Moses ben Nachman se librum hunc Chaldaice scriptum vidisse: verum è Graeco conversum puto ab aliquo ordinis Rabbiorum, sodalibus suis gratificante, cum eos insigni hoc Salomonis opere carere noller, quod ספר הוכמתא רבתא דשלמה, Librum sapientiae magna Salomonis appellare solent. Nec à Salomone ipso Chaldaica lingua exaratum fuisse ausus est aperte asseverare R. Azarias: sed cum verba ipsa Nachmanidae adduceret in testimonium in libro Imre binah, conjectat Chaldaice à Salomone esse scriptum, in gratiam regis alicujus ad Orientem positi; אמ לא נעתק, si non sit conversus. Itaque disquirenti mihi scriptiois illius originem, id ad animum mihi verisimillimum occurrit, unam hanc fuisse ex plurimis sententiarum compilationibus ac eclogis, quas ex magno ethicorum ac gnomiorum Salomonis librorum numero produisse diximus; à viro pio

R. Mos. ben Nachm. Procl. Comm. in Pentat.

R. Azar. Imr. bin. cap. 19.

ac studioso excerptam, & Græco deinde sermone liberius explicatam. Minime quidem reperitur in Canone, quod collectiones illæ, etsi è genuinis Salomonis scriptio- nibus provenerant, totæque Salomonicis segminibus contextæ erant & confutæ, non tamen ut meræ Salomonis scriptioes habebantur; ut pote quas privati homines pro arbitrio suo & captu digessimus. Ut ergo hominum illorum haudquaquam par erat auctoritas, ita nec eadem fuit collectionum existimatio. Aliquarum etiam ignorari po- tuerunt Concinnatores, proptereaque ut dubiæ & incertæ fidei repudiari. Meminerimus præterea persuasum esse Judæis, admissos ab Esdra & Synagoga magna in Canonem hos tantum libros, qui compositi essent per hujusmodi afflatum, quem Spiritum sanctum appellabant: cujus generis habitus ab illis non est liber Sapientia. Sic supra laudatus R. Azarias. Quid si dicamus post obsignatum à Synagoga magna & clausum Cano- nem, repertas esse fortassis aliquas ex Salomonicis compilationibus quas dixi, ac id- circo ab eo exclusas, & inter apocryphos libros rejectas; unde tamen emerferint, non- nullæ sequenti ævo, & auctoritatem apud Hellenistas, ac locum tandem in Cano- ne sint adeptæ? Videtur ista quidem, quæ Sapientia inscribitur, celebrari cœpisse, postquam Græce exposita est à Philone Seniore. Est enim apud Hieronymum non- nullos Scriptorum veterum, Librum hunc adscripsisse Philoni Judæo. Philonem Senio- rem intellige, qui Judæorum Regum historiam scripsit: nam qui ad Philonem alte- rum Christo recentiorum referunt, non satis attenderunt plurimum discrepare stilum utriusque, & pleraque ex eo Libro depromissis Scriptores alios Philone hoc vetustio- res, neque inter ejus scripta recenseri, quorum indicem Eusebius & Hieronymus con- cinnarunt. De prisco Philone satis multa diximus supra, cum exoticorum Auctorum, qui Mosis meminissent, seriem pertexeremus. Nunc itaque animadvertendum super- est, hanc Scriptorum veterum opinionem, quæ Philoni Seniore librum Sapientia tri- buit, ita proponi ab Hieronymo: Liber Sapientia apud Ebræos nusquam est: quin & ipse stilus Græcam eloquentiam redolet; & nonnulli Scriptorum veterum hunc esse Judæi Phi- lonis affirmant. Apud Ebræos nusquam esse ait; quia ipsius jam ævo Ebraicum exem- plar, unde fuerat exceptus, interciderat: Græcam redolere eloquentiam; quia in eo Græce representando non castigatum ac pressum, sed liberum ac fufum stilum Philo adhibuerat. Certe ex Hellenistarum grege fuit Philo iste: Hellenistas autem fere om- nes Ebraicæ loquelæ mediocrem constat habuisse notitiam, ac prope nullam. Hujus gregis fuerunt Philo Alexandrinus, Platonis imitator, & Josephus, qui suis scriptio- nibus Ebraicæ linguæ rudes se prodiderunt. Igitur ad assequenda verba, & introspi- cendos sensus libri Sapientia, Interprete usum puto Philonem Seniore, & res sibi rudius expositas fufius deinde ac subtilius retulisse.

Hier. Praef. in
libr. Salom.

III. Cæterum cum triplici modo spectari possit iste Liber, vel qualis in ipsis Sa-
lomonis libris, vel qualis in compilatione librorum illorum, vel qualis in Græca com-
pilationis hujus interpretatione habitus est; ex singulis arcessitas nanciscimur senten-
tias apud posterioris ævi Scriptores sacros. Velut ex Salomonicis scriptis illud Isaiæ:
*Quia hæc dicit Dominus Eunnuchis; Qui custodierint Sabbatha mea, & elegerint quæ ego vo-
lus, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen
melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit:* quæ manifeste ex
istis libri Sapientia verbis derivata sunt: *Spado qui non operatus est per manus suas iniqui-
tatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, &
sors in Templo Dei acceptissima.* Hoc quoque Isaiæ: *Venite, sumamus vinum, & implea-
mur ebrietate; prodiit haud dubie ex illis Sapientia: Venite ergo, & fruamur bonis quæ
sunt, & utamur creatura tanquam in juventute celeriter, vino pretioso & unguentis nos im-
pleamus.* Item istud Isaiæ: *Quis adjuravit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, &
offendit illi? germanum est illius è libro Sapientia: Quis enim hominum poterit scire con-
siliium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus?* Non aliter idolorum fabricationem
& cultum deridet Jeremias capite decimo, ac derisa ea viderat eo loco libri Sapien-
tia, qui est capite decimo quarto. Scriptum est in libro Tobia: *Magnus es, Domine,
in æternum, & in omnia secula regnum tuum: quoniam tu flagellas & salvas; deducis ad
inferos & reducis: sumtum hoc est ex istis libri Sapientia: Tu es enim, Domine, qui
vita & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.* At verba hæc
Ecclesiastici: *Deus creavit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum:*
habebantur in *ουλογοη* ex Salomonicis scriptioibus excerpta; quæ ita in libro Sa-
pientia concepta sunt: *Deus creavit hominem inextermabilem, & ad imaginem si-
militudinis sue fecit illum.* Quoniam autem ex omni sacrorum Scriptorum numero,
uni omnino Machabaicorum auctores Philonem Seniore ætate subsecuti sunt, ii-
que in argumento historico versati oppido paucas, ac propemodum nullas ex *γνο-
μωσις* operibus sententias arcessere, ac libris suis infarcire necesse habuerunt; inde

Probatur
ejus γνομῶσις
& antiqui-
tas.
Isa. 56. 4.

Sap. 3. 14.

Isa. 56. 11.

Sap. 2. 6.

Isa. 40. 13.

Sap. 9. 13.

Jer. 10. 3.

Sap. 14. 11.

Tob. 13. 1. 2.

Sap. 16. 13.

Eccli. 17. 1.

Sap. 1. 23.

- fit ut ad Novi Testamenti Scriptores nobis decurrendum sit. Matthæo ergo sententiam hanc: *Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in regno patris eorum*, subministravit istud comma libri Sapientie: *Fulgebunt iusti, & tanquam scintilla in arundinetis discurrent.* Istud vero: *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt?* mutuatus est Paulus ex eodem Libro, in quo legitur: *Judicabunt iusti nationes.* Et hoc etiam Pauli: *Fi de Enoch translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transfudit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo, ex illo ortum est: Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est.* Et istud Epistolæ ad Ephesios: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei, detortum est ex illis: Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum; sumet scutum inexpugnabile, æquitatem; acuet autem duram iram in lanceam.* Sed & illud Sapientie: *Candor est enim lucis æterna, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius, quæ de Sapientia ipsa pronuntiavit Salomon, ita retulit Paulus: Ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei: & alibi: Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creatura: rursus: Qui cum sit splendor gloria, & figura substantiæ ejus. Istorum etiam Pauli: Invisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ita ut sint inexcusabiles, hæc est origo: *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex.* Denique ista clausula libri Sapientie: *Sed & figulus mollem terram premens laboriose fingit ad usus nostros unumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in unum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, iudex est figulus; hanc Paulo suppeditavit: An non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* His adde Catholicam Barnabæ Epistolam, quæ hæc affert è libro Sapientie: *Pe anima iniquorum, qui dicunt inter se: Circumveniamus iustum, quia insuavis est nobis.* Adde & priorem Clementis ad Corinthios Epistolam, cujus hæc verba sunt è libro Sapientie deprompta: *τίς ἐπί ἀνθρώπων, ἢ ἐν ἰσχυροῦς, ἢ τίς ἀντιπαρατίθεται τῷ κρείττῳ ἢ ἰσχυροῦς ἀνδρῶν; Quis dicit ipsi, Quid fecisti? aut quis resistit robori potentie ejus? Adde & Constitutiones ejusdem Clementis nomine inscriptas, quæ hæc indidem petita usurpant: *Ὁσίων ἰσχυρὸν ἐκ τοῦ θεοῦ. Iustorum anima in manu Dei.* Merito ergo de libro Sapientie sic disserit Augustinus: *Ubi & illud testimonium ponit de libro Sapientie: Raptus est, ne malitia immutaret intellectum ejus. Quod à me quoque postquam fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro Canonico adhibitum, quasi & excepta hujus Libri attestazione res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri ..... Quæ cum ita sint, non debuit repudiari sententia libri Sapientie, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorum Ecclesia Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab Episcopis, usque ad extremos Laicos fideles, penitentes, catechumenos, cum veneratione divina auctoritatis audiri. Hæc retulimus ad confirmandam Libri hujus dignitatem adversus ætatis hujus Heterodoxos, qui eam convellere magno conatu adorti sunt.***

IV. Horum argumenta à multis sæpe obtrita, iisque præsertim qui controversas de religione quæstiones ventilandas susceperunt, ea quam de libri Sapientie scriptio-
ne, collectione, interpretatione, & ætate proposuimus sententia discutit ipsa per se & retundit. Nam primum afferuntur nonnulla Veterum testimonia, qui à Salomone li-
brum Sapientie scriptum fuisse negant; ac merito quidem, si Liber ille significetur, qui superest ad hanc diem; nam et si doctrina ipsa ac sententia sunt Salomonis, or-
do certe, contextus, ac compositio sunt alterius.

V. Plura etiam proferuntur Patrum testimonia, qui à Canone librum Sapientie
segregant. In Efrino quidem Canone propter causas à me expositas locum non
habuit. At defectum hunc sarfit demum Ecclesia Christi.

Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

DE ECCLESIASTICO.

I. Disputatur de Auctore libri Ecclesiastici. Ex ethicarum Salomonis scripturionum compilationibus excerptum fuisse verisimile est. II. Jesu filio Sirach operis concinnatio, Josepho Uzzielide ipsius nepoti interpretatio adscribitur. III. Disputatur cur Latina interpretatio laxior, & multis laciniis auctior sit Græca. IV. Disputatur an Jesus filius Sirach idem sit qui Ben-Sira. V. Disputatur de Ebraicis Ecclesiastici editionibus. VI. Probatur ejus *ῥησιμότης* & antiquitas. VII. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. VIII. Secundum argumentum.

I. **E**X ethicarum Salomonis scripturionum compilationibus decerptus esse videtur Ecclesiasticus liber. Id ostendunt sententiæ quamplurimæ à Proverbiis Salomonis detractæ, ex Ecclesiaste etiam, & ex libro Sapientiæ. Illuc translatae alibi quot & Proverbiis collegit Drusius in Observationibus suis. Aliæ his multæ adjici possunt. Velut illa: *Servo sensato liberi fervient*: manifesto prodiit ex ista Proverbiorum: *Servus sapiens dominabitur filiis stultorum*. Et ista: *Melior est qui operatur & abundat in omnibus, quam qui gloriatur & eget pane*: ad hanc expressa est: *Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane*. Hæc quoque: *Præquam audias, ne respondeas verbum*: ex ista nata est: *Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum*. Gravis hæc & pia Ecclesiastici sententia: *Initium sapientiæ timor Domini*, *ἄνωγιξι* in Proverbiis reperitur, etsi ex Jobi & Psalmorum libris primum profuxit. Effatum quoque hoc: *Arenam, & salem, & massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium*: & istud: *Commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam*: atque id etiam: *Qui diligit filium suum, assiduatur illi flagella*: totidem pene concepta verbis extant in Proverbiis. Utrobique eadem Sapientiæ laudes, idem Sapientiæ studium: (quorum consimilia etiam habes in libro Sapientiæ) paria utrobique muliens probæ præconia. Is comparationis influentia: modus: *Duo genera abundant in peccatis, & tertium adducit iram & perditionem*: rursus alibi: *Duas gentes odit anima mea, tertia autem non est gens quam oderim*, crebro in Proverbiis usurpatur. Plura colliget, cui vacabit, nam obvia sunt. Sed & istud Ecclesiastici: *Omnes aquæ in terram revertentur*: germanum est illius ex Ecclesiaste: *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant*. Hæc vero: *In igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis*: similia sunt illorum Sapientiæ: *Tanquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos*. Item illud: *Investiga sapientiam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam*: consentit his Sapientiæ: *Et ut sciri quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat Sapientiæ, scire cujus esset hoc donum, adii Dominum*. Hoc denique: *Non tradent filii mulieris adultera radices, & rami ejus non dabunt fructum*: germanum est istius à Sapientiæ: *Spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt*. Conjicere quoque licet Salomonis opus hoc esse, ex eo quod affirmat Epiphanius, versibus scriptum fuisse, perinde ut alios libros Salomonis, Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum. Inde adeo *ἐπιθετός τῶν σοφισμῶν*, Salomonis *ἀσπλάξα*, appellatur Jesu Libri hujus scriptor ab Athanasio, seu quisquis est auctor Synopsæos; non quod ejus solum in condendis Parabolis modum rationemque tenuerit, sed etiam quod totas ipsius descriperit Parabolas ac sententiæ, sententiarumque compilarit *συλλογὰς*, & carminibus constrinxerit. Qua ratione contigisse opinor, ut veterum Patrum plerique auctorem libri hujus Salomonem prædicent, & nomine Salomonis in eorum scripturionibus non raro citetur, & inter Salomonis volumina in Ecclesia Latina haberi solitus sit. Cum enim hæc legimus in vicefima secunda Origenis Homilia in Librum Numerorum: *In Libro, qui apud nos quidem inter Salomonis volumina haberi solent, & Ecclesiasticus dicitur; apud Græcos vero, Sapientia Jesu filii Sirach appellatur*, manifestum est Origenem, qui inter Græcos Alexandriæ natus fuit, de se ita locutum non fuisse, quasi Græcus non esset; proindeque id esse Rufini interpretis additamentum, qui per summam intemperantiam & perfidiam has interpretationes elaboravit, ut alibi dictum est à me. Vult ergo Rufinus Ecclesiasticum, quem Græci Sapientiam Jesu filii Sirach appellant, apud suos, Latinos nimirum, inter Salomonis volumina referri solere.

Jesu filio Sirach Operis concinnatio. Josepho Uxida ipsius nepoti interpretatio adscribitur. Eccli. 50. 29.

II. Cæterum operis concinnator fuit Jesus filius Sirach Hierosolymitanus, qui ad Salomonis sententias adjesit & suas, ac aliorum fortasse sacrorum Scriptorum nonnullas quoque adrexit. Id ostendunt hæc verba è quinquagesimo Libri capite: *Doctrinam sapientia & disciplina scripsi in codice isto Jesus filius Sirach Hierosolymita*: & ista è Prologo: *Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam ictionis Legis, & Prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent.* Apertissima vero ista ac ex alio Prologo ἀνεργασθῆναι Libri hujus, qui ex Athanasiana Synopsi depromptus est: ὁ δὲ ἐν πάμπαν αὐτῷ Ἰωσήφῳ, καὶ τῷ αὐτῷ Μετάρτῳ, Φιλόσοφῳ τε γέγονεν ἀνὴρ καὶ θεολογικῶτατος ὄντων ἐν μόνῳ τῶν ἑσπερίων τῶν περὶ αὐτῷ συνειρηθέντων ἀποφθεγγόμενα συναρτάσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἰδίᾳ τῶν ἀποφθεγγόμενων πολλὰς συνείσεως καὶ σοφίας γέγονεν. Jesus ergo avus ejus, quemadmodum & ipse testatur, vir fuit laboriosus & sapientissimus, qui non aliorum dumtaxat prudentiam virorum, qui ipsum præcesserunt, sententias collegit, sed & quædam ex proprio ingenio effatus est, multa prudentie & sapientia plena. Quæ de postremis præcipue capitibus dicta sunt, in quibus prædicantur laudes sanctorum virorum, quorum plerique Salomone recentiores fuere; ac ea proinde non ex alieno, sed ex proprio penu Sirachides depromissæ credendus est. Atque hæc Ebraice descripta Græco sermone retulit Jesu istius nepos, cujus interpretatio ad hanc pervenit ætatem: Ebraico vero exemplari quid factum sit, post viderimus. Porro controversum esse inter eruditos video, an ipse Libri Auctor, Interpretis avus, is fuerit, qui Jesus filius Sirach dictus est, an Interpres ipse potius Auctoris nepos. Quæ etiam levis est momenti quaestio, dicam tamen hoc nomine appellatum ipsum Libri Auctorem mihi videri; ita ut cum Sapientia filii Sirach, & Ecclesiasticus Jesu Sirachidæ citatur, avum non nepotem significari putem. Id persuadet recepta communi Scriptorum usu consuetudo, qui ex Auctorem, non ex Interpretum nomine libros appellare solent. Indicat hoc ipsum locus ex quinquagesimo capite mox adductus: qui sive ab Auctore ipso avo scriptus est, sive à nepote Interprete additus, ad eum omnino videtur pertinere, qui Librum ipsum lucubravit, quem Jesum Interpretis avum fuisse constat. Probat id quoque capituli quinquagesimi initium: *Oratio Jesu filii Sirach*; ea quippe oratio, ejusdem videtur esse, cuius & reliquum opus, Jesu nempe avi. Sunt qui existiment Jesum quoque appellatum fuisse nepotem Interpretem: nam cum tralatitio apud plerasque gentes, ac Ebraeos etiam more, nepotes nomine avos referre consueverint, & Jesus itidem dici potuit, & pater ipsius Sirach; adeo ut Sirachides uterque extiterit. Verum, cum non alium esse existimem Libri hujus auctorem Jesum filium Sirach, ac Ben-Siram, cujus Proverbia Ebraice scripta extant, uti mox ostendam, sequenda nobis est ejus auctoritas, qui Ben-Siram Scholiis Ebraicis illustravit, quique Uziellem Ben-Sirach filium, Josephum nepotem fuisse docet. Itaque Josephus ille idem fuerit, qui Sirachidæ Parabolæ Græce reddidit, & cujus interpretatione fruimur. Ad eam eudendam anno ætatis suæ octavo & tricesimo in Ægypto se comparavit hic Josephus, cum Ægyptum regeret Ptolemæus Evergetes, non prior ille Philadelphi successor, ut perperam existimavit R. David Ganz; sed alter, Phylcon cognomento dictus, Philometoris frater. Ac proinde circiter Ptolemæi Epiphaniæ ætatem vixisse liquet avum Interpretis Jesum Sirachiden, non multo post Simonis, Oniæ filii, summi Judæorum Pontificis, obitum. Cur vero Syrus Interpres Libri hujus auctorem appelleret Jesum filium Simeonis Asiro, & nomen Simeonis illuc intruferit, non aliam reperire possum causam, quam quod Simonem Oniæ filium, & Sirachum patrem Jesu, quorum præconia extant in eodem capite, perperam confuderit. Simonis enim & Simeonis nomina sæpe permiscuntur.

Disputatur cur Latina interpretatio laxior, & multis laciniis auctior sit Græca.

Disputatur an Jesus filius Sirach idem sit qui Ben-Sira.

III. Quærere dignum est, quid sit cur Latinus Interpres tantum sibi permiserit, ut totas sententias infarciret huc illuc, & Auctorem Græcum sæpe deserens foras ipse tam licenter prodiret. Meliori usum exemplari vulgaris est omnium responsio. At recurrit quaestio, unde orta hæc exemplarium varietas. Mihi factum id videtur à viro aliquo pio & erudito, qui Librum describens utilia pleraque & bonæ frugis plena passim asperserit, prout rerum quas habebat in manibus arguente postulare censuit: Jesu Sirachidæ invitatus exemplo, quem Salomonis effata colligentem, multa de suo largitum esse, & Salomonis adjecisse sciebat.

IV. Disputatur inter viros doctos, an Jesus iste filius Sirach idem sit qui Ben-Sira. Veri id quidem simile est, & ita censent Rabbinii plerique: quippe afferuntur in Thalmude, & in Maimonidæ, aliorumque Magistrorum libris, effata pleraque Ben-Sira, quæ in Sirachidæ Ecclesiastico extant: & magna pars sententiarum Ebraicarum, quæ sub Ben-Sira nomine editæ sunt, in Ecclesiastico reperitur. Nomina præterea conveniunt, & ut Sirachides scripsit Ecclesiasticum, hoc est Eclogas Prover-

biorum, ita & Ben-Siræ Proverbia circumferuntur. Nec sententiam hanc elevat quod opponunt quidam, disconvenire nomina, illum quippe *בן סירא*, hunc vero *בן סירא* appellari, illum existimari nepotem Jesu, qui fuit Josedeci filius; hunc vero filium Jeremiæ, ut est in *Lequte*, sive *Collectaneis* R. Joli Levi: denique quia in libro Ben-Siræ *sunt fascinationes, vel illusiones, ex faciei concisione*, ipsius lectionem decreto Thalmudis ejusdem interdicti. Nam quod ad nominis discrepantiam pertinet; permutari facile ejusdem instrumenti literas Grammatici sciunt. Utriusque vero ignorabilis profapia est; falsa etiam & inepta, quæ Sirachidæ affingitur. Quomodo enim nepos Jesu Josedecidæ esse potuit, quod vult Isidorus, qui totis trecentis annis eo recentior fuit? Suspecta vero & valde dubia, quæ tribuitur Ben-Siræ, cum Jeremiæ per matrem nepos fuisse dicitur; nam si id ita esset, major ejus foret utique apud sequentes Scriptores celebritas & fides. Porro vitiatum in multis fuisse Ben-Siræ librum, etiam ante Thalmudis compositionem existimo, multaque in eum inserta quæ Thalmudistis Magistris probari non potuerint. R. David Ganz in *צמח רודר* hoc Thalmudis interdictum sic exponit, ut vetitum usum libri Ben-Siræ velit, non quod perniciosas res & malas, sed quod excellentes & sublimes contineat, quarum lubrica est & periculosa inquisitio. Sententiam Davidis istius adjuvat ipsum Thalmud, quod in *Baba Cama*, capite *Hachobel*, librum Ben-Siræ in *Hagiographorum* classem conjicit. *Hagiographa* intellige, non ea quæ proprie & *כתובים* appellabant Ebræi, & Spiritus sancti afflatu scripta esse docebant; sed inferioris generis, eorum nempe quæ per *בן סירא* dictata erant: cujusmodi creditos fuisse diximus libros *Tobiæ* & *Judith*.

R. Dav. Ganz
Germ. David,

Isidor. libr. 6.
Orig. cap. 2.

Sententia igitur nostra hæc est: cum scriptionem suam Ebraice excudisset Sirachides, ut pote Hierosolymita, idque ut videtur Hierosolymis, ea deinde usos esse Hierosolymitas Judæos, & qui in Syria partibus degebant, ac multis descriptis exemplaribus ad posteros propagasse: verum tractu temporis multa à Scribis & Rabbinis, multa à Librariis mutata, detracta, adjecta esse, quod in *Libro* *αὐθιγνιστοῦ* id sibi licere censerent; tandemque in eum quem habemus ordinem per literarum seriem, memoriae fortasse causa, esse digestum. Nec enim assentior Paulo Fagio, qui factum id a Ben-Siræ ipso asseverat. In Palæstinam cum subinde venisset Hieronymus, exemplaria illic vulgata, ac jam adulterata natum esse reor. Vitata quoque venerunt in manus Thalmudistarum. At cum Græcam Libri ejusdem interpretationem in Ægypto elaborasset Josephus Uzielides, Sirachidæ, sive Ben-Siræ nepos, & Hellenistis communicasset, credibile est argumenti gravitate, & dignitate operis permotos, id inter sacros Libros repositum fuisse. Quod demum Ecclesiæ Christi ab iis traditum cum reliquis Codicibus sanctis, ambiguae fuit aliquandiu auctoritatis, cum hinc admitteretur in Canonem ab Hellenistis, inde à Judæis secluderetur, quoad Ecclesiæ demum Christianæ consensu ac decretis auctoritatem adeptum est. Itaque valde dispar exemplaris & interpretationis fors fuit, cum hæc consecrata sit ab Hellenistis, illud inter apocrypha rejectum. Unde evenit, ut in ea attendere quicquam nefas duxerint Hellenistæ, nihilque profus mutaverint: cum id Judæi interpolaverint ad libitum, & recoxerint. Inde nata hæc quæ nunc est Ecclesiasticum inter & Proverbia Ben-Siræ discrepantia.

Fag. in Epist.
Præf. Ben-Sir.

V. Dixi Ebraico primum sermone compositum fuisse Librum hunc. Id trique clare testatur Prologus, Ebraica lingua scriptum vidisse Hieronymus asseverat. Munsterus quoque, sacrarum literarum apprime peritus, accepisse se narrat, Judæos Constantinopolitanos Ecclesiasticum Ebraico sermone conceptum, itidem ut librum *Tobiæ*, typis vulgasse. Paulus Fagius, in iisdem studiis subactus, ex viris fide dignis audivisse se ait, Ecclesiasticum Ebraicum in Bibliotheca quadam extare. Verum merito dubitari potest, ipsumne hoc sit Jesu Sirachidæ archetypum Ebraicum, an Ebraica interpretatio e Græco profecta. Mihi probabile videtur, quod dixi, Ebraicum Sirachidæ exemplar, sed jam vitiatum, in manus Hieronymi & Thalmudistarum venisse, novasque subinde labeis passum ad sequentis ævi Rabbinos sub Ben-Siræ nomine fuisse transmissum. At de exemplaribus Ebraicis Munsterus & Fagius memoratis alia mihi suspicio est: facile quippe crediderim ex Græco fuisse conversa, quod in libro *Tobiæ* factum dixi, apprime siquidem nota illis erant Proverbia Ben-Siræ. Antiquissimum eorum exemplar Constantinopoli impressum, penes Munsterum fuisse docet nos Buxtorfius in *Bibliotheca Rabbinnica*. Eadem vero *Isræ* edidit Paulus Fagius. Cum ergo operis hujus & Ecclesiastici discrimen probe cognoscerent, minime putandum est falsos in eo delusosque esse, sed potius re attente explorata caute ea distinxisse. Sed hæc proposita tantum à me sunt, non definita.

Disputatur
de Ebraicis
Ecclesiasticis
editionibus.
Hier. Præf. in
libr. Salom.
Fag. Epist.
Præf. libr.
Tob. Ebraic.

Buxtorf. in
Bibl. Rabb. in
בן סירא

VI. Caterum Libro huic à sacris sequentium temporum Scriptoribus suis honos habitus est, ex eoque depromptæ occurrunt non pauca in Novo Testamento sententia. Cujusmodi illa est Johannis: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*: quæ ger-

Probatur
ejus
& antiqui-

1. Pet. 1. 14. 23.
Eccli. 4. 18.
Eccli. 11. 10.
1. Tim. 6. 9.
Luc. 11. 19.
Eccli. 11. 18. 19.
Matth. 19. 17.
Eccli. 15. 16.
Luc. 16. 9.
Eccli. 19. 15.
Rom. 9. 21.
Eccli. 33. 13.

mana est istius ex Ecclesiastico: Qui diligunt Dominum, conservabunt viam illius. Confer illud ejusdem: si dives fueris, non eris immunis a delicto, cum hoc Pauli ad Timotheum: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, similia esse dices. Item hoc Lucæ: Dicam anima mea; Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt: quæ autem parasti, cujus erunt? nonne interpretatio est horum Ecclesiastici: Est qui locupletatur parce agendo, & hac est pars mercedis illius, in eo quod dicit, Inveni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus; & nescit quod tempus prateriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur. Cum dixit Matthæus: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: nonne istud Ecclesiastici videtur expressisse: Si volueris mandata servare, conservabunt te? Cum dixit Lucas: Ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: numquid videtur respexisse clausulam hanc Ecclesiastici: Conclude elemosynam in corde pauperis, & hac pro te exorabit ab omni malo? Prodit etiam istud Pauli ad Romanos: An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam, ex illo Sirachidæ: Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere; sic homo in manus illius qui se fecit.

Eccli. 4. 16.
Clem. Confl. Apoll. libr. 7. cap. 11.
Reseruntur argumenta Adversariorum.
Primum argumentum.

Quod si aliorum Scriptorum conquiramus testimonia, ex iis quoque Libri hujus vetustatem arguemus: verba quippe hæc Barnabæ ex Epistola Catholica: μη ζήσῃς ὡς ἰσὺς τὸ λαβὴν ἀπὸ τῶν ἁγίων, ὡς δὲ τὸ δουλεῖν σωτῶν hæc ipsa sunt Sirachidæ: Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. Extant hæc eadem in Clementis Apostolicis Constitutionibus, in quibus alia plurima reperire licet indidem deprompta, & nonnulla quoque in Ignatianis Epistolis.

VII. Jam vero expedita est argumentorum, quæ ex contraria parte opponi possunt, & parata solutio: istius puta, quod Hieronymi subministrabit auctoritas, Salomonem Libri hujus auctorem esse præcisè negantis, cum in Præfatione in libros Salomonis, tum præcipue in Commentariis ad nonum caput Danielis. Nempe ad Libri concinnatorem respexit, qui Sirachides fuit, ac etiam auctor dici potuit; perinde ut Stobæum Eclogarum suarum auctorem merito dicimus, & ut domus opifex censetur is, non qui materiam cædit, aut cæmenta tandit, sed qui hæc aliunde subministrata ordine collocat, & suis quæque locis ad condendam domum disponit; ita sententias à Salomone fere excogitatas, sic tanquam cæmenta ac materiam collegit Jesus Sirachi filius, & in ejus quo utimur operis fabricationem digessit. Qua de causâ, opinor, idem Hieronymus Ecclesiasten interpretans, cum Ecclesiastici testimonio uteretur, Salomonem testem citare se professus est.

Secundum argumentum.
Drus. in Eccli. Prol. 1.
Epiph. De pond. & mens. 2.
Joh. Dam. De orth. fid. libr. 4. cap. 18.

VIII. Ad id autem quod legitur in Prologo ἀνεργάφου, qui, ut dixi, ex Athanasiana Synopsi descriptus est, Jesum Sirachiden, cujus nomen hic Ecclesiastici titulus præfert: σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Ἰσαχ, Sapiaientia Jesu filii Sirach, nepotem ipsum esse, respondere possumus, Prologo huic eatenus esse credendum, quatenus verum dicit, quod jam olim respondit Johannes Drusius. Pari responsione excipiemus Epiphanium, cujus hæc sunt verba: ἢ τὸ Ἰησοῦ τῆς υἱοῦ Ἰσαχ, ἀνεργάφου δὲ τῆς Ἰησοῦ, τῆς καὶ τὸν σοφίαν ἔβραϊστὴν ἠγάπησεν, ἢ ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ Ἰησοῦ ἐκλυσιδύσας ἐκλυσιδύσας ἔγραψεν. Quæ est Jesu filii Sirach, nepotis Jesu, qui Sapiaentiam scripsit Ebraice, quam nepos ejus Jesus interpretatus Græce conscripsit: & Damascenum, qui nec aliter videtur sensisse. Idem nos olim, re minus explorata scripsimus alibi, ut nostra etiam nosmet vineta cædamus: nunc vero Scholiaste Ebraici libri Ben-Siræ auctoritatem sequimur, qui nepotem Sirachidæ Josephum appellat. Synopsæ autem Auctori, aliisque, causæ fuisse videtur ambigua Libri inscriptio, cur Interpretem nepotem avo cognominem fuisse putarent: cum enim legissent in Libri lemmate: σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Ἰσαχ ἀνεργάφου, uti nunc quoque habet Vulgatæ editionis titulus: In Ecclesiasticam Jesu filii Sirach Prologus, id ita acceperunt, quasi sensus esset, Jesu filii Sirach Prologus in Ecclesiasticum: cum potius id sibi velit, Prologus in Ecclesiasticum Jesu filii Sirach, atque ita interpungenda Græca sint, σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Ἰσαχ, tum adjecta ἔγραψεν subjici debeat, ἀνεργάφου. Cæterum & Auctor, Synopsæ, & Epiphanius, & fere quicumque nepoti, Jesu Sirachidæ nomen fuisse censent, avo tamen Libri lucubrationem ultro concedunt. Addit Prologi hujus ἀνεργάφου Scriptor, mortuo Jesu avo, cum ad summam Libri perfectionem aliqua etiamnum curatura desideraretur, id nepotem præstitisse: quod eatenus ab eo factum concedo, quatenus id interpretis fides pati potuit, uti ex vulgato altero Interpretis ipsius Prologo intelligitur. Ex opinione autem falso præcepta, Sirachiden esse nepotem, non avum, sequi necesse fuit hanc alteram, nepotis esse Orationem toti operi subjectam, ut quam Jesu filio Sirach titulus adscribat.

DE PROPHETIA ISAIÆ.

I. Disputatur de Auctore Prophetia, qua Isaiæ nomen præfixum gerit. Isaiæ ipsi adscribitur. II. Probatum ejus antiquitas. III. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. IV. Secundum argumentum. V. Tertium argumentum.

I. **P**ROPHETIÆ, quæ Isaiæ sibi nomen præscribit, auctorem esse Isaiam *Disputatur* ipsum prima fronte Liber indicat: *Viso Isaiæ, filii Amos, quam vidit super de Auctore* *Iudam & Ierusalem, in diebus Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia, regum Iuda. Vero, in-* *Prophetie,* *que Isaiæ no-* *men præ-* *fixum gerit.* *Isaiæ ipsi ad-* *scribitur.* *Isa. 30. 8.*

quies, Prophetiam ipsam edidit Isaias, at descripsit alter & Librum lucubravit. Fru- *August. De civ.* *Dei, libr. 18.* *cap. 17.* *Cyrril. Præf.* *Expos. in* *Amos.* *Procop. in Isa* *1. 1.*

itra, se enim Libri scriptorem indicat aliis testimoniis compluribus, in quibus cum *De civitate Dei: Isaias filius Amos, sive Propheta, sive quod magis perhibetur, alterius* *qui non Propheta eodem nomine vocabatur; agnovit & Cyrillus: Ἰσαῖος ἦν ἀμώς ὁ παῖς αὐτοῦ* *πατρός. Alter erat Amos Isaiæ pater, nempe à Propheta; agnovit & Procopius: λέγουσι* *δὲ μὴ τὸν ἕνα τῶν δώδεκα τῶν πατέρων τυχεῖν. οὗτος γὰρ ἀμώς ἦλθὺς λέγεται,* *καὶ ἐρμηνεύεται, λόγος σκληρὸς ὃ ἦ τῶν πατέρων, διακρίνεται, καὶ σημαίνει πάλαιον, καὶ διδάμων,* *καὶ ἰσχυρό. Aiunt Isaiæ patrem non esse unum e Duodecim. Is enim Amos tenuiter pronuntiatum,* *& exponitur, Sermo durus. At pater Isaiæ aspiratur, & significat perfectionem, & potentiam,* *& robur. In quo falsa ratione quod verum erat probare conatus est Procopius. Nam γ,* *nomini Amosi unius e Duodecim præfixa, validissima est Ebraicarum omnium aspi-* *rationum; tenuissima vero est α, quæ præfixa est nomini patris Isaiæ. Cæterum hæc* *eo notantur à me, ut appareat Clementis Alexandrini error, qui hæc scripsit: Ἐσφα-* *πόδοισι ἢ ἐπὶ ὄρει, ἀμώς, καὶ Ἰσαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Sub Ozia autem vaticinantur Amos, & fi-* *lius ejus Isaias: & Pseudo-Epiphani, qui in libro De vitis Prophetarum eandem sen-* *tentiam prodidit. Unde natam opinor Rabbiorum quorundam opinionem, quos* *existimasse ait R. David Ganz, Amosum Isaiæ patrem Prophetam fuisse. Idem in-* *cauto homini persuadere ista possent, quæ habentur apud Isaiam Hieronymianæ edi-* *tionis: Ezechias misit Eliacin ad Isaiam, filium Amos Propheta. Item: Intravit ad eum* *Isaias, filius Amos Propheta. Ubi Hieronymus: Hic quia ipse de se Esaias scribebat histo-* *riam, non se appellavit Prophetam, sed filium Propheta. Quod miror excidisse viro vetu-* *stas interpretationes explorare solito: nam utrobique Ebraica habent: וישעיהו בן* *אמון הנביא, Septuaginta: Ἰσαῖος παῖς ἀμώς τῶν ἑσφάπτων, & capite sequenti:* *Ἰσαῖος υἱὸς ἀμώς ὁ ἑσφάπτων; Vulgata: Ad Isaiam, filium Amos, Prophetam. Item: Isaias,* *filius Amos, Propheta. Similiter Cyrillus & Procopius, Isaiæ interpretes. Fuit Isaias de* *tribu Juda, vir apprimè nobilis, & si R. Isaaco Abrahami fides est, regia stirpe or-* *tus, ut pote Amos, Azariæ regis fratre natus. Diferens & elegans, quod ipsius Li-* *ber indicat. Sub regibus Juda quatuor, Ozia, Joathane, Achazo, & Ezechia vaticini-* *atum se declarat: & quid sub unoquoque seorsum sit vaticinatus, adnotat suis lo-* *cis. Floruit Hierosolymis & in Judæa, ubi & uxorem duxit, vatem & ipsam. Duos* *susccepisse filios Iasub & Emmanuelem ex perversa septimi capitis interpretatione pri-* *fici Judæi tradiderunt: sed & filiam quoque, ut quem focerum fuisse dicant Manassis* *Judæorum Regis, à quo demum per summam crudelitatem ferra lignea dissectum* *eum ferunt, quod ipsius impietatem, optimatumque corruptos mores libero ore car-* *peret. Quam majorum suorum sævitiam excusare conantes Judæi, hanc ipsi inflictam* *pœnam commenti sunt, quod Dominum Sabaoth oculis suis vidisse se prædicasset,* *cum Dei terga tantum Moses vidisset. Ad Isaiæ supplicium refertur istud ex Epistola* *ad Ebræos: ἑσφάπτων Serra scæti sunt. Sepultus demum est sub quercu Rogel, jux-* *ta Regum sepulcra. Præter hunc, quem habemus, vaticiniorum Librum, alia ab ipso* *scripta esse constat ex Paralipomenis, ubi res gestas Ozia regis literis prodidisse nar-* *tatur, neque in eo qui extat Libro uspiam comparent. Opera vero Isaiæ nomine fal-*

Origen. in
Math. 23. &
Epist. ad Afric.
Epiph. Hæc.
Archeontic. cap.
2. & Hæc. Hier.
ratic. cap. 5.
Hier. in ll. 64.

Probat
ejus *γρονισμο*
& antiqui-
tas.
Ila. 2. 2. & seq.
Mich. 4. 1. &
seq.

Nah. 1. 4.
Ila. 33. 9.

Jerem. 48. 37.
38.

Ila. 15. 2.

Jer. 48. 44.

Ila. 24. 18.

Jer. 50. 2.

Ila. 46. 1.

2. Par. 32. 31.

Joseph. Antiq.
Jude. 11. cap. 1.

Reselluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.
Ila. 6. 8.

Ezech. 33. 25.
22.

fo inscripta, quale fuit illud Isaïæ Apocryphum, Origeni sæpe commemoratum; & Anabaticus Isaïæ, cujus meminerunt Epiphanius, & Hieronymus, five duo hæc idem fuerunt opus, five duplex; & libellum quemdam supposititium, sub Visionis Isaïæ titulo typis editum, ab hac dissertatione removemus. Eam vero R. Mosis Kimchi sententiam, quæ Judæis quibusdam præcuntibus librum Proverbiorum, Ecclesiasten, & Canticum Canticorum Isaïæ tribuit, satis supra discussimus.

II. Jam vero Libri hujus *γρονισμο* & antiquitatem per consequentium ætatum testimonium more nostro adstruere perfacile est. Nam primum Michæas, qui Isaïæ fere æqualis fuit, ex ipsius Prophetia clausulam hanc integram, nec interpolatam ad se transtulit: *Et erit in novissimis diebus preparatus mons domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob; & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit Lex, & verbum Domini de Jerusalem. Et judicabit gentes, & arguet populos multos, & conlabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Id observatum est Origeni in Epistola ad Africanum, falso censentem nullum et Prophetis veteriorum Prophetarum sententias usurpasse, quasi indignum hoc esset veritatis præconibus. Nahum quoque adversus Sennacheribum vaticinans cum dixit: *Infirmatus est Basan, & Carmelus, & flos Libani elanguit:* ad ista Isaïæ videtur attendisse, quæ de Sennacheribi itidem & Assyriorum expeditione protulit: *Luxit & elanguit terra, confusus est Libanus, & obsorduit, & factus est Saron sicut desertum, & concussa est Basan, & Carmelus.* Hoc autem vaticinium edidit Isaïas sub Achazo, suum Nahum sub Ezechia, ut suo loco probabimus. Jeremias quoque, centum circiter & quinquaginta annis Isaïa recentior, multa ex eo in suum vaticinium depromsit: cujusmodi illud est: *Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. Super omnia tecla Moab, & in plateis ejus omnis plantus: quoniam contrivi Moab, sicut vas inutile, ait Dominus: quibus manifesto exprimitur illud Isaïæ: Moab ululavit: in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur. In trivis ejus acinetti sunt sacco: super tecla ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.* Ait Jeremias: *Qui fugerit à facie pavoris, cadet in foveam; & qui conscenderit de fovea, capietur laqueo: scripserat ante Isaïas: Qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam; & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo.* Est apud Jeremiam: *Confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum: est apud Isaïam: Confractus est Bel, contritus est Nabo; facta sunt simulacra eorum bestis & jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.* Isaïæ præterea tricesimum septimum caput, cum sequentis initio, totum item tricesimum nonum, in quarti Regum libro decimo nono ac vicesimo capite descripta sunt, idque *ἁπολιεῖς*, ut non sententias modo, sed verba etiam illinc istuc transisse liquidum sit. Apertissime vero Paralipomenon Auctor: *Reliqua autem sermonum Ezechie, & misericordiarum ejus, scripta sunt in Visione Isaïæ, filii Amos, Propheta.* Vere: nam gestis Ezechie narrandis tricesimum sextum Isaïæ caput, cum sequentibus tribus consecratur. Narrat Josephus Cyrum Perfarum Regem pellectis iis quæ de se Isaïas ducentis circiter ante annis prædixerat, cum se certo Dei Israëlitarum consilio, restituendis in integrum Ebrais, reparandæque Hierosolymæ, & Templo reficiendo destinatum intellexisset, ad id opere præstandum adjecisse animum, & re ipsa complevisse.

III. At quædam dissolvenda veniunt argumenta, quibus oppugnatur iste Liber. Primum à sexti capitis initio exorsum esse Prophetam vaticinium suum quidam volunt, idcirco quod propter oris sui impuritatem ad id tempus tacuisse se ait: tum subjicit: *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. Et dixit, Vade.* Quæ si recte colliguntur, sequitur vel perversum esse Libri hujus ordinem, & priora quinque capita loco suo fuisse mota, vel adventitia esse & supposita. Quæ tamen non ita sunt: nec enim id sibi vult Propheta, se ad hanc diem penitus obmutuisse, & sibi tum primum vaticinandi munus à Deo fuisse impositum; sed de hoc tantum viso se diutius quam decreverat tacuisse, ejusque vulgandi mandatum à Deo accepisse. Multis enim vaticiniis Prophetarum libri constant, multis visis à se ita disjunctis & secretis, ut nequaquam temere permiscenda sint, & quæ unus sunt, ad aliud minime sint flectenda. Rem confirmabimus exemplo. Leguntur ista tricesimo tertio capite Ezechielis: *Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens, Vastata est civitas. Manus autem Domini facta fuerat ad me respere, antequam veniret qui fugerat, aperuitque os meum, donec veniret ad me mane, & aperto ore meo non silui amplius.* Quis hinc colliget vaticiniorum Ezechielis hoc esse initium, nec ipsam

antea suum os refferasse? Nempe pertinet silentium illud Isaïæ ad id tempus, quo animo ejus hoc visum objectum est, neque ad alia priora est detorquendum. Huc adde aliam esse loci hujus sententiam apud Septuaginta Interpretes, ut ab Hieronymo ^{Hier. in Isa. 6.5.} quoque observatum est, qui sic illud reddunt: *ὁ πόντος ἐγὼ, ἐν ἁγίων ἰσχυροῖς. O miser ego, quia dolore punctus sum!* Jonathan ben Uziel: *Va mihi, quia peccavi!* Syrus: *Va mihi, obstupui!* Arabs: *Audax sum!* Recentiores Interpretes, Vatablus, & Forerius, ^{נרמית} exponunt, *Ilicet, perii, actum est de me.* Porro cum visa, quæ toto opere narrantur, sub quatuor Judæ regibus, Ozia, Joathane, Achazo, & Ezechia, oblata sibi fuisse scribat Isaïas, quæ autem sexto referuntur capite, ad annum eum pertineant, quo decessit Ozias, & à multis credantur post Ozia interitum sub Joathane evenisse; sequentia vero ad tricesimum usque & septimum caput sub Achazo contigerint, & reliqua demum ad Ezechia tempora referantur, sequitur quinque priora capita in Ozia regnum esse conferenda. His autem generales quædam continentur præceptiones, monitiones, castigationes, ac minæ, quibus refractarios ac contumaces popularium suorum animos ad Dei obsequium subigere studebat: verum ne sic quidem edomita eorum pervicacia, graviora denuntiavit. Nec mirum sane aut novum videri debet, Isaïam prioribus hujus capitibus excidium genti suæ fuisse interminatum, quod Ozia regnante non contigit: nec enim temporis ordini semper congruit ratio vaticiniorum, in quibus *ὄψεσθαι θεήσεσθαι* sæpe occurrit.

IV. Cum in libro Proverbiorum Thalmudistæ legissent, partem aliquam libri illius ab Ezechia regis famulis collectam fuisse, inter quos operam quoque suam ad id contulisse Isaïam supra conjectavimus, ipsi contra Isaïæ vaticinationes ab iisdem Ezechia familiaribus & necessariis, ipsoque adeo Ezechia scriptas fuisse censuerunt, ut est in Baba bathra. Nec enim aliud opinionis hujus argumentum reperio, quam hoc dictum libri Proverbiorum. Quasi vero vel Ezechias, vel Ezechia familiares divino omnes impulsu fuerint instinctu, & vaticinia fundere potuerint: quo stolido commento quantum hominibus istis gloriæ addunt & decoris Thalmudistæ, tantum de Libri hujus existimatione decerpunt, vaticinii dignitatem atque oraculi vim ipsi detrahentes. Ita religiosi illi sacrorum Voluminum custodes, quibus *credita sunt eloquia Dei*, quique in apices & literulas studiose inquirunt, librorum ipsorum fidem honorem ac commendationem temere labefactant. ^{Secundum argumentum. Prov. 25. 1. Rom. 3. 2.}

V. Rursum hic in scenam prodit Philosophus Theologo-Politicus, atque Libri hujus auctoritatem elevat hoc argumento, quod non is ipse sit Liber, in quem vaticinia sua conjecit Isaïas, sed tantum compilatio fragmentorum Libri hujus, quæ ut fors tulit, hinc inde collecta, potissimum vero ex Chronicis regum Juda & Israël, & in hoc quod habemus volumen compacta sunt. Atque id vult adversus reliquos Prophetarum libros valere. Rationes cur ita sentiat has habet, quod disturbato ordine ac perverso digestæ sint Isaïæ Prophetiæ, nec eam tueantur seriem, qua primum ab Auctore dispositæ inter se ac collocatæ sunt, quod res gestas Ozia sit literis persectus, ut adductum supra ex Paralipomenis comma indicat, sub eoque etiam sit vaticinatus, ut apparet ex initio libri Isaïæ qui nunc extat, cum tamen nec acta Ozia referat idem ille Liber, nec ulla habeat vaticinia quæ sub Ozia edita fuisse constet, quod certum sit præterea, ex Rabbinorum sententia, sub Manassæ quoque Isaïam vaticinia edidisse, quorum in ipsius Libro reperire liceat omnino nullum. Verum hæc facile dissolvimus: nam quod ex confuso in hoc Libro prædictionum ordine causam reperisse putat, quamobrem eum Isaïæ eripiat, imo vero, vel inde maxime apparet non esse id humanæ mentis opus, res conserte contextequæ explicantis, & rationum coherentiam sequentis, sed afflatu potius cælesti instinctæ & agitæ, ac res futuras per intercisa & salebrosa pandentis oracula, quorum obscuritas periplos demum eventus rerum erat illustranda. Negamus præterea Ozia historiam inter vaticinia sua Isaïam descripsisse, sed peculiare opus fuisse censemus, temporum demum injuria perditum. Supra enim auctoritate libri Paralipomenon, & Theodoretæ testimonio adducti docuimus, Prophetas, præter vaticiniorum suorum editionem, historias sæpe temporum suorum peculiari opera literis commendasse. Nec fatemur vero, quæcunque prædixit Isaïas, fuisse relata in literas: ac proinde si qua sub Manassæ præsignificavit, frustra in hoc Libro requiri putamus, cum præsertim titulus ipse ostendat hoc tantum opere contineri vaticinia sub quatuor regibus, Ozia, Joathane, Achazo, & Ezechia edita. Nam quod attinet ad prædictiones, quæ in Ozia tempora conveniunt, jam supra ostendimus eas quinque prioribus capitibus descriptas videri. ^{Tertium argumentum. 1. Par. 29. 19. 2. Par. 20. 14. Theodoret. Pref. in lib. Reg.}

DE PROPHETIA JEREMIAE.

I. Disputatur de Auctore Prophetiae, quae Jeremia nomen praefixum gerit. Jeremia ipsi adscribitur Libri compositio, Barucho vero descriptio. II. Varia Jeremianorum vaticiniorum partes variis temporibus sunt elaborate; III. nec juxta temporum ordinem inter se sunt disposita. IV. Recensentur Jeremiae descriptiones quae supersunt. V. Probatur Prophetiae Jeremiae antiquitas. VI. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. VII. Secundum argumentum. VIII. Tertium argumentum.

Disputatur de Auctore Prophetiae, quae Jeremia nomen praefixum gerit. Jeremia ipsi adscribitur Libri compositio, Barucho vero descriptio.

Jer. 1. 1, 5, 7, 9.

Ebr. 11. 37. Gregent. Disput. cum Hier. bano Jul.

R. Ic. Abrab. in Ezech. 1. Abulcar. Hist. Orient. Dyn. 3.

Jerem. 25. 13.

Jer. 29. 1.

Jer. 30. 1.

Jer. 51. 60.

Jer. 45. 1.

Jer. 36. 1, 2, 4.

Jer. 36. 32.

Varia Jeremianorum vaticiniorum partes variis

I. **V**ATICINIORUM nomine suo inscriptorum auctorem se, cum ipso initio, tum etiam passim profiteretur Jeremias: Verba Jeremiae, inquit, filii Helciae, de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin. Tum paulopost sic ipse de se non semel disserit *ἠὲρ ἐσομαι*, Et factum est verbum Domini ad me. Rursum: Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum. Quibus vero temporibus singula sibi à Deo, à se vero Judaeis, aliisque gentibus edita sint oracula, suis signavit locis: unde cognoscitur eum pene puerum, anno primum Josiae decimo tertio vaticinia sua auspiciatum, regnantibus deinde Joachazo, Joakimo, Jechonia, & Sedeciae, per annorum circiter quadraginta decursum, ad Urbis usque excidium, quod Sedeciae undecimo contigit, Dei mandata ac futura mala in Judae ac Benjamin tribubus, populo denuntiassse: Godolia deinde, qui Sedeciae fuerat suffectus, ab Ifinaele interfecto, ipsum Jeremiam cum Barucho, à Johanano filio Caree, in Aegyptum fuisse abductum, & novis vaticiniis Judaeos illic degentes, Aegyptum, aliasque gentes conterritum. Quo factum esse ferunt, ut concitatis adversum se hominibus nefariis, popularibus suis, quos crebris objurgationibus incessabat, lapidibus demum Taphnis oppressus sit; quo pertinere creditur istud ex Epistola ad Ebraeos, *ἰλιθάδωνος*, lapidibus casti sunt: vel juxta Gregentium, jaculis in caeno sit confixus. Verum cum ejus obitus non aperte in Scriptura sit expressus, superesse eum ad hanc diem in vivis, & cum Elia supremis mundi temporibus appariturum fore perlique Patres arbitratii sunt. Quidam ex Ebraeis, in patriam ex Aegypto cum Barucho remeasse asseverarunt. Mirari porro subit, cur scripserit Abrabaniel Jeremiam cum Jechonia in Babyloniam fuisse deportatum, atque illic diem suum obiisse; Abulfaragius vero, inventam in Aegypto ejus urnam Alexandrum deportasse Alexandriam, ibique esse sepultum. Quae inter Rabbidorum deliria & Arabum nugas amandamus. Porro non voce solum prolata haec à se vaticinia, sed in literas etiam Dei jussu à se fuisse relata non semel docet: velut vicefimo quinto capite, cum ait: *Et adducam super terram illam omnia verba mea, quae locutus sum contra eam; & omne quod scriptum est in Libro isto, quaecunque propheta vit Jeremias adversum omnes gentes.* Item alibi: *Et haec sunt verba Libri, quem misit Jeremias Propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis.* Et tricesimo capite: *Hoc verbum quod factum est ad Jeremiam à Domino dicens: Haec dicit Dominus Deus Israel dicens: Scribe tibi omnia verba quae locutus sum ad te, in Libro.* Tum ad calcem vaticiniorum suorum: *Et scripsit Jeremias omne malum quod venturum erat super Babylonem in Libro uno; omnia verba haec quae scripta sunt contra Babylonem.* Ad ea autem describenda usum eum opera Baruchi, filii Neriae, haec indicant è quadagesimo quinto capite: *Verbum quod locutus est Jeremias Propheta ad Baruch, filium Neriae, cum scripsisset verba haec in Libro ex ore Jeremiae.* Clariora etiam isthaec è tricesimo sexto capite: *Factum est verbum hoc ad Jeremiam à Domino dicens: Tolle volumen Libri, & scribes in eo omnia verba, quae locutus sum tibi adversum Israel, & Judam, & adversum omnes gentes, à die qua locutus sum ad te, ex diebus Josiae, usque ad diem hanc. Vocavit ergo Jeremias Baruch, filium Neriae, & scripsit Baruch ex ore Jeremiae omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine Libri.* Deinde: *Jeremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch, filio Neriae, scriba, qui scripsit in eo ex ore Jeremiae omnes sermones Libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni, & insuper additi sunt sermones multo plures quam antea fuerant.*

II. Ex his cognoscitur duplicem primum fuisse vaticiniorum Jeremiae descriptionem; priorem oracula universa à Deo Jeremiae edita ad Joakimi usque tempora complexam, alteram vero longe ampliorem, majori nempe verborum ornatu ac pondere elaboratam, & novis praedictionibus adauctam, graviorumque poenarum comminationibus

tionibus, quibus ulciscendum Deus decreverat recens illud Joaximi regis facinus, ^{temporibus sunt elaborata} cum priorem vaticiniorum Jeremiae libellum discidit, & concremavit. His ergo necesse est multo post subjecta fuisse vaticinia hæc, quæ Jeremiae revelata sunt Sedeciae temporibus. Atque hæc duæ partes prius videntur totam Jeremianarum prædictionum complexionem constituisse. Manifeste id ostendit ipsum Libri Proœmium: *Verba Jeremiae: quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josia, filii Amon, regis Juda, in tertio decimo anno regni ejus. Et factum est in diebus Ioachim, filii Josia, regis Juda, usque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto.* Postea vero subnexa sunt ea quæ gessit & prænuñtiavit Jeremias post ultimam Hierosolymorum cladem, & Sedeciae deportationem, quoad ipse cum Barucho in Ægyptum abductus est. Reliqua in Ægypto literis tradita sunt, & hæc quinquagesimi primi capitis clausula terminantur: *Hucusque verba Jeremiae.* Quæcumque vero adversus Babylonem quinquagesimo capite ac sequenti mala denuntiantur, eadem videntur in eo extitisse libro, quem per Saraïam Babylonem deferri, illicque prælegi, ac deinde in Euphratem projici iussit. Postremum caput e duobus postremis quarti libri Regum totum fere depromptum est: quo partim ea narrantur, quæ jam supra narraverat Jeremias, partim quæ post ejus obitum evenerunt: velut obitus ipse Jechonia. Splendide itaque halucinabitur, quisquis caput illud Jeremiani partem esse operis censuerit, uti supra adnotavi, cum de libris Regum disserterem. Minime vero dubium mihi est, quin Voluminum sacrorum concinnator Esdras hoc caput à se compositum, & è libris Regum à se, ut nobis verisimile sit, elaboratis, magna ex parte decerptum illuc adtexerit, ut esset argumentum sequentium Jeremiae Threnorum. Atque id propius ad verum videtur accedere, quam, quod opinatus est Sixtus Senensis, à Barucho postremum id caput fuisse adjectum: nec enim credibile est eadem illic iterasse ipsum de Sedeciae infortuniis, quæ paulo superius Jeremia dicente retulerat.

III. Minime vero temporum ordini capitum series respondet, magnaque rerum ^{nec juxta temporum ordinem inter se sunt disposita.} inest confusio; id quod observatum est ab Origene in Epistola ad Africanum, & ab Hieronymo. Nam quæ postrema sunt, Joakimo regnante sunt prædicta, atque alia itidem nonnulla, huc & illuc sparsa, quibus inserta alia sunt, Sedeciae temporibus edita, quædam etiam post ejus deportationem; sive hoc ordine disposita in Baruchi adversariis, eo defuncto reperta sint, cum morte fortasse oppressus ea nondum digessisset, sive casu deinde, aut librariorum incuria confusa ea sint; sive denique temporum rationem insuperhabuerit Baruchus, & certis aliquibus de causis alium ordinem secutus sit; quod non temere credi potest. Nam cum quadraginta quatuor prioribus capitibus Judaicas res exposuisset, sequens ad Baruchum pertinet, reliqua ad extraneas gentes. Conjectura nostra nititur verbis Hieronymi, qui de Jeremiae Prophetia sic præfatur: *Præterea ordinem visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus.* Ergo Hieronymi interpretatio, quam hodie terimus, ad pristinam fidem correctæ est, pristinumque ordinem sequitur: neque est cur Critici novitii in restituendo hoc ordine desudent; quasi Baruchus & Esdras sapientiores esse velint. Confusio autem interpretationi Septuaginta Senum adhesit, nec ab Hieronymo emendata est. Generatim vero observare licet, res à Prophetis nullo servato ordine, sed sparsim ac confuse fere esse narratas. Nempe sic decuit viros, non rationis humana dictata sequentes, & seriem rerum cogitate texentes, sed divino impulsos motu ac de cælo afflatos, & sacro, si ita loqui fas est, furore correptos. Legimus apud Auctorem libri De vita & morte Prophetarum, qui Dorotheo tribuitur, omnes Prophetas, præter Davidem & Danielem, vaticinia sua non ipsis commendasse literis, sed Scribas, qui in Templo erant, ea quotis quibusque diebus ex vaticinantium ore excepisse: quæ cum alia, aliaque essent, & prout cælestis se dabat ille spiritus, dissipato & indigesto ordine funderentur, ita à Scribis in libros fuisse relata. Hæc partim vera esse, partim aliter se habuisse puto: plures enim quam quos notat Pseudo-Dorotheus, suas ipsos prædictiones ad posteritatis memoriam arbitror descripsisse; nec omnium, qui hanc alii reliquerunt curam, prophetias à Scribis illis fuisse scripto consignatas.

IV. At præter hoc Jeremianorum vaticiniorum opus, & Threnos, de quibus ^{Recensentur Jeremiae scriptiones quæ supersunt.} proxime actum sumus, alia pleraque Jeremias scripsisse fertur. Nam & libros Regum & ipsius nomen præferunt Psalmus sexagesimus quartus, & centesimus tricesimus sextus: & ejus Epistolâ ad captivos in Babyloniam abducendos constat sextum Baruchi caput, de qua mox disputabimus. Hæc autem Epistola, cum Threnis & Prophetia Jeremiae, unicum efficiebat librum, uti tradunt Origenes apud Eusebium, & Hilarius. Denique ex eo libro, quo calamitates Babylonis eventuras prædicebat, ^{Euseb. Hist. libr. 6. cap. 25.}

quomque per Saraïam Babylonem deferri, & in Euphratem mergi curavit, depromta videntur Jeremiæ vaticiniorum capita duo, quinquagesimum cum sequenti. Reliquas Jeremiæ scriptiones accurate percenset Sixtus Senensis; quæ quoniam intercederunt, neque ad institutum pertinent opus, eas prætermittimus.

- V. Cæterum Jeremiani vaticinii *ἠθροῖν* & antiquitatem præclara ac manifesta proximarum & porro consequentium ætatum testimonia confirmant. Nam primum Threni ipsi eas habent locutiones, quas ex eadem origine venisse, unde & ipsum prædictionum opus, haud dubium est. Tale est istud Threnorum comma: *Plorans ploravit in nocte, & lacryma ejus in maxillis ejus: quod hujus e Prophetia germanum est: Plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. Ista quoque e Threnorum secundo: Deduc quasi torrentem lacrymas per diem & noctem, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui: paria sunt istis: Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant.* Baruch, Jeremiæ scriba ac familiaris, totas ex ejus scriptionibus sententias libello suo inseruit. Nam quod ait secundo capite: *Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri, operari regi Babylonia, defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, & à foris Jerusalem, & auferam à vobis vocem jucunditatis, & vocem gaudii, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam: id liquido expressum est ex istis Jeremiæ: Perdamque ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, vocem mole, & lumen lucerne: & erit universa terra hæc in solitudinem & in stuporem, & servient omnes gentes istæ Regi Babyloni septuaginta annos: quibus similia reperies capite Jeremiæ septimo. Hanc autem locutionem ex Osea sumsisse Jeremiam infra ostendam. Subjicit Baruch: *Ut transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo: & ecce projecta sunt in calore Solis, & in gelu noctis: quippe scripserat Jeremias: In illo tempore ait Dominus: Ejjicient ossa regum Juda, & ossa principum ejus, & ossa Sacerdotum, & ossa Prophetarum, & ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem, de sepulcris suis, & expandent ea ad Solem & Lunam. Nec multo post hæc scribit Baruch: Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, nisi illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: ut istis Jeremiæ accineret: *Feriam domui Israël, & domui Juda sædus novum: deinde: Ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* Alio loco sic Baruch: *Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam & alterius lingue: præverat Jeremias cum diceret: Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israël, ait Dominus: gentem robustam, gentem antiquam, gentem cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquetur.* Plurima indidem ab Ezechiele hausta reperire licet: puta hæc e decimo octavo capite: *Quid est quod inter vos parabolas vertitis in proverbium istud in terra Israël, dicentes: Patres comederunt uram acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Virgo ego, dicit Dominus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israël. Ecce omnes anime mee sunt: ut anima patris, ita & anima filii mea est: anima que peccaverit, ipsa morietur: ad istud exemplar videntur excusa: In diebus illis non dicent ultra: Patres comederunt uram acerbam, & dentes filiorum obstupescunt: sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo, qui comederit uram acerbam, obstupescunt dentes ejus. Totum illud Ezechielis comma, quo pastores Israël incesit tricesimo quarto capite, plane similia sunt eorum quæ Jeremiæ capite vicesimo tertio in eandem sententiam disseruit. Omnem vero repugnandi ansam præcidit Daniel cum ait: *Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. Nec aliter auctor Paralipomenon: Ut compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, & celebraretur tertia sabbatha sua: cunctis enim diebus desolationis egit Sabbathum, usque dum complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri regis Persarum ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum. Eadem repetuntur initio libri Esdræ. Atqui ea significantur, quæ extant capite vicesimo nono Jeremiæ: *Hæc dicit Dominus: Cum ceperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum: & visitabo super Regem Babyloni septuaginta annis: cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super Regem Babyloni. Neque vero nobis prætermittendum videtur illud Zachariæ: *Hæc dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: quod manavit ex his Jeremiæ: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego fringo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem. Revertatur unusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra. Qui dixerunt, Desperavimus, post cogitationes enim nostras ibimus. Item alibi: *Misi ad vos omnes servos meos, confurgens diluculo, mittensque, & dicens: Convertimini unusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra; & nolite sequi Deos alienos, & non inclinastis autem vestram, neque audistis me.********

Confer & istud Zachariæ: *Eccē enim ego adducam seruum meum Orientem, cum isto Je-* Zach. 3, 8.
remiæ: Suscitabo David germen iustum; utrobique vocem מַלְאָכִים reperies, quam Inter- Jer. 23, 5,
pretes varie reddiderunt: eandem porro prædictionibus istis sententiam inesse fatebe-
re. Alibi Zachariæ: Et revertetur omnis terra usque ad desertum de colle Remmon ad Au- Zach. 14, 10.
strum Ierusalem; & exaltabitur, & habitabit in loco suo, à porta Benjamin usque ad locum
porta prioris, & usque ad portam angulorum; & à turre Hananecel, usque ad torcularia Re-
gis: quæ subministrarunt ista Jeremiæ: Adificabitur civitas Domino, à turre Hananecel, usque Jer. 31, 38, &
ad portam anguli; & exibit ultra norma mensura in conspectu ejus super collem Gareb, & 1eq.
circuibit Goatha, & omnem vallem cadaverum, & cineris, & universam regionem mortis
usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum orientalis. Sanctum Domini
non destruetur, & non evellatur ultra in perpetuum. Cum ergo Jeremiæ vestigia tam stu-
diose legisse Zachariam observassent Judæi, vulgari sermone dicebant Jeremiæ spiri-
tum in Zachariam transisse. Cum ea scriberet Sirachides: Incenderunt electam sanctita- Eccli. 49, 8, 9,
tis civitatem, & desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ: nam male tractaverunt il-
lam, qui à ventre matris consecratus est Propheta, evertere, & perdere, & iterum adifica-
re, & renovare: respiciebat procul dubio ad ista Jeremiæ: Eccē constitui te hodie super Jer. 1, 10.
gentes, & super regna, ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & adifices, & plan-
tes. Nec leve vetustatis argumentum capi potest ex mensibus, quos numeris suis Je-
remias designavit, cum post captivitatem Babylonicam nominibus Chaldaicis eos fe-
re Judæi signare consueverint.

Quinetiam in Ethnicos sparsa est Jeremianarum prædictionum fama, easque & ipsum Jeremiam præconio insigni prolecutus est Alexander Polyhistor, qui Ptolemæi Lathyri temporibus vixit. Extat illud apud Eusebium libro nono Præparationis Evangelicæ; quod tamen si propius inspexerimus, ea illic de Jeremia referri deprehendemus, quæ in ipsius prædictionibus nusquam occurrunt: ait enim Jeremiam impendentem clades, & mox futurum exilium ac servitatem denuntiasse Judæis, ac propterea flammis eum à Jechonia rege esse destinatum; captum demum à Nabuchodonosore Jechoniam ipsum, & Babylonem deportatum, cum universa Templi gaza, præter Arcam fœderis, & inclusas in ea Tabulas Legis. Quæ cum in Prophetia Jeremiæ non extant, videntur deprompta ex ejus Descriptionibus, quæ Chaldæis Hierosolymam diripientibus, Arcam cum Tabernaculo & Altari incensi, in speluncam montis Nebo à Jeremia fuisse illatam & occultam docebant, uti testatur secundus liber Machabæorum. Ad ætatem autem Iasonis Cyrenæi, cujus historia in epitomen contracta Machabaico eodem secundo continetur, proxime accessit Alexandri Polyhistoris ætas, adeo ut ab hoc quoque legi potuerint Jeremiæ *Προφηταί*.

VI. At non Philosophi Theologo-Politici cavillationes effugit iste Liber, sed ex confuso ac perturbato, quem notavimus, temporum ordine, & ex ea quam in diversis rerum earundem narrationibus inesse putat discrepantia ac repugnantia, criminandi ejus sumit argumentum. Hæc autem inde evenisse censet, quod ex diversis Historicis collectus sit & decerptus. Quæ tamen aliis plerisque ex causis oboriri potuisse manifestum est. Nam quod ad temporum perturbationem spectat, id jam supra à me ostensum est. Rerum vero discrepationem depravatio Codicum, vel narrationis obscuritas invehere potuerunt. Verum ut temporum ac rerum confusionem inesse fateor, ita ullam inesse repugnantiam prorsus nego: nam quod ait vicesimo primo capite Scriptorem afferre causam, cur in carcerem conjectus sit Jeremias, nempe quod Urbis vastationem prædixerit Sedecia, tum capite sequenti Joaximi tempora repetere, & interpositis deinde multis capitibus tricesimo octavo demum capite ad ea reverti, quæ vicesimo primo narrari coepta fuerant, aliamque illic narrari causam, quamobrem custodia traditus sit Jeremias, quam quæ superiori capite fuerat allata: hoc, inquam, nulla ratione objicitur. Nam vicesimo primo capite de Jeremiæ comprehensione, aut comprehensionis causa nullum prorsus verbum extat: at vicesimo secundo capite, & sequentibus duobus, quibus interrumpi putat annorum seriem, continuat Jeremias suam ad eosdem Sedecia legatos orationem, & ad perterrefaciendum Sedeciam nonnulla refert, quæ sibi à Deo adversus Joachazum sive Sellum, & Joaximum, & Jechoniam præsignificata fuerant. Caput vero tricesimum octavum, quod vicesimi primi continuationem esse putat, omnino non est; hoc enim Phasurum, & Sophoniam alloquitur Jeremias; illo Saphatiam, Gedeliam, Tucha-lem, & Phasurum ait audivisse sermones, quos ad omnem populum habere ipsè consueverat. Falsum quoque est, tricesimo septimo capite, & tricesimo octavo diversas afferri causas, quamobrem Jeremias comprehensus sit: nam res penitus diversæ utrobique narrantur; illic quippe Jeremias, cum rus suum peteret, sic tanquam profugus & perduellionis reus, à Ieria custode comprehenditur, & in carcerem Jonatha-

Refelluntur
 argumenta
 Adversario-
 rum.
 Primum ar-
 gumentum.
 Tract. Theol.
 cap. 10.

PROPOSITIO IV.

212

nis compingitur : hic vero, quod in hujus carceris vestibulo ad populum verba faceret, & ad relinquendam Urbem sollicitaret, Saphatias, Gedelias, Iuchal, & Phasfur, annuente Sedecia, inde extractum in lacum Melchiae detruserunt. Itaque animum seriem, & narrationem rerum hoc Libro confusam esse fateor; res vero aut verba inter se discrepare plane nego : & ut utrumque darem, ex Historicorum tamen, unde petita ea vult Philosophaster, repugnantia & discordia prodire omnino inficiarer.

Secundum VII. Capite præterea vicefimo secundo carpenti sui, & in dubium revocandæ suæ γνώσιμος Disputatori eidem causam præbuit Jeremiæ Prophetia. Quæ cum hæc habeat : Numquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias ? numquid vas absque omni voluptate ? quare abjecti sunt ipse & semen ejus, & projecti in terram quam ignoraverunt ? Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus : Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur : nec enim erit de semine ejus vir qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Iuda ; palam hæc repugnare ait Philosophus libro quarto Regum, cujus postremum caput summis honoribus affectum ab Evilmerodacho Jechoniam fuisse narrat ; & libro Paralipomenon primo, cujus tertium caput octo filios Jechoniam suscepisse docet, Salathielem in his, & Phadaïam patrem Zorobabelis, qui populi dux fuit, & regium jus inter suos exercuit, licet Regis nomen, regiaque ornamenta non usurparit. At vel ex hac argumentatione ostendit Philosophus vix unquam se in Scripturæ sacræ adyta penetrasse. Sciret hoc loco Paralipomenon alium notari Zorobabelem, quam qui Judæorum dux fuit, uti recte à Grotio observatum est ; hunc Salathielis fuisse filium, ut habetur in libris Esdræ, Aggei, Matthæi, & Lucæ ; illum Phadaïæ : huic Resam filium fuisse, ut est apud Lucam ; illum vero inter octo, quos genuit liberos, & quorum nomina extant in Paralipomenis, nullum Resæ nomine appellatum habuisse. Quod ergo habet Alexandrinus Codex, & ἡ δὲ σαλαθιήλ, Ζοροβὰβελ, & σέμει. Et filii Salathielis, Zorobabel, & Semiei, pro eo quod præferunt vulgati libri Septuaginta Interpretum capite tertio prioris Paralipomenon : & ἡ δὲ φαδαΐας, Ζοροβὰβελ, & σέμει. Et filii Phadaïæ, Zorobabel, & Semiei : id videtur interpolatum ab aliquibus hanc clausulam studentibus ita conciliare clausulis aliis, quæ Zorobabelem Salathielis filium faciunt. Mera vero corruptela est id quod extat apud Interpretem Syrum & Arabem : Filii Nedabie, Zorobabel, & Semiei. Neque placet Judæorum responsio, qui Zorobabelem Salathielis nepotem fuisse volunt, ut pote Phadaïæ filium, qui Salathiele genitus sit : nepotes autem sæpe filios dici, quippe qui ab avo patris genitore geniti censeantur. Quod ut tueri possint, dicere coguntur mancam esse & hiuleam decimi octavi versus orationem : Melchiram, Phadaïa, Senniser, & Iecmia, Sama, & Nadabia ; atque ad eam explendam verba hæc esse præfigenda : Et filii Salathielis fuerunt. Quæ si amplectamur, dicendum itidem erit, quod ab aliquibus dictum est, Mosollamum Zorobabelis filium, alio nomine dictum fuisse Abiud, ut Matthæi verbis sua constet fides. Verum cum hæc nulla veterum scriptorum aut codicum tueatur auctoritas, temere nequaquam videntur admitenda. Porro Salathielem illum Zorobabelis patrem, Neri fuisse filium docet Lucas : at in Paralipomenis sic habent Ebraica : ובני יכניה אשר שאלתיאל בנו. Septuaginta : & ἡ δὲ ἰεζονΐα, ἀσὶρ, σαλαθιήλ ἡ δὲ ἀσὶρ. Et filii Iechonia, Asir, Salathiel filius ejus. Id sibi vult Asirum Jechoniæ natura filium fuisse, Salathielem vero Asiri filium lege, hoc est successione, ac bonis ; quia nimirum Salathiel Asiro successit, eoque defuncto summus populi iudex, dux, & princeps creatus est. Fidem astruit huic responsioni superior versus capituli ejusdem Paralipomenon, ubi Ebraica, & Septuaginta habent : Et filii Ioakim Iechonias filius ejus, Sedecias filius ejus. At Sedeciam Josiæ & Amitalis filium, Joakimi fratrem, Jechoniæ patrum fuisse docent libri Regum : hic autem Jechonias Joakimi filius fuisse dicitur, Sedecias autem Jechoniæ, quia nimirum in Jechoniæ locum à Nabuchodonosore suffectus est : quod acute itidem vidit Grotius, & ante Grotium aliud agens Erasmus, præmonstrante Philone. Itaque Jechonias appellatur vir sterilis, non quod liberos non procreaverit, sed quod abjectus sit ipse & semen ejus, & projectus in terram quam ignorabat, & quod non fuerit de semine ejus, vir qui sederet super solium David, & potestatem haberet ultra in Iuda. Itaque Ebraicum, יכרתי, Septuaginta & Theodotion vertunt, ἐκχέουρον, hoc est, exterminatum ; quod secutus est Arabs : Aquila, ἀνάδεντον, qui augeri non potest ; Symmachus, κενόν, vacuum. Vas quoque fictile & contritum, vas sine voluptate dicitur Jechonias, quod regno, patria, bonis, & libertate dejectus, in externo solo ad alterius arbitrium vitam egerit : quarum rerum jacturam nulli honores, nulla præmia farcire possunt. Præclare igitur Jeremiæ convenit cum Paralipomenis, si quis non in Scripturæ sacræ cortice cum Philosophastro hæerere, sed intima enucleare sciat.

VIII. Alio præterea argumento fidem Libri hujus ac auctoritatem convellere conatur Theologo-Politicus Tractator. Scripsit Jeremias tricesimo quarto capite: *Terrium ad verbum Domini, Sedecia, rex Iuda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio, sed in pace morieris.* Hæc ei minime convenire ait ille libertatis Philosophicæ patronus, cujus oculi effossi sunt, postquam filiorum cædem spectavit. Quid ita vero? an cæcorum omnium violenta mors est? at notasset duo hæc invicem opponere Prophetam, *mori in gladio, & mori in pace*: violentam nempe & maturatam mortem, tranquillam, spontaneam, & naturali, quæ cæcis perinde ut oculatis contingit. Hanc optavit mortem Sedecias, cum prius lethi genus filii ejus subiissent. At qui se Philosophum, Theologum, & Politicum duntaxat fuerat professus, hic etiam Criticum agit, & in clausula supra deprompta e Jeremias vicesimo secundo capite, pro Jechonia nomine Sedecia nomen subjiciendum censet; hoc vero capitis tricesimi quarti loco, pro Sedecia nomine Jechonia nomen supponi jubet. Quam recte, videamus. Capite vicesimo secundo verba supra recitata proxime hæc præcedunt: *Vivo ego, dicit Dominus, quia si fuerit Iechonias, filius Ioachim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde revelam eum.* Deinde: *Et mittam te & matrem tuam, que genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibique moriemini.* Quæ Jechonia plane convenire ista indicant e quarto Regum: *Transiit quoque Ioachim in Babylonem, & matrem Regis, & uxores Regis, & eunuchos ejus.* Sedecia vero matrem illuc fuisse abductam nusquam legitur. Nihil magis altera pericope, e tricesimo quarto capite, Jechonia aptari potest, nam cum totum caput pertinet ad Sedeciam, tum ista maxime: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vade & loquere ad Sedeciam, regem Iuda, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus Regis Babylonis, & succendet eam igni.* Atqui à Nabuchodonosore concremata est Hierosolyma, postquam urgente fame Sedecias Urbem arrepta fuga deseruit, minime vero, cum eam Jechonias Nabuchodonosori tradidit. Subjungit Jeremias: *Es tu non effugies de manu ejus, sed comprehensione capieris, & in manu ejus traderis, & oculi tui oculos Regis Babylonis videbunt.* Quippe e fuga retractus est Sedecias, & in vincula conjectus, & post visum postremo Babylonium Regem luminibus oculorum est orbarus. At neque effugere conatus est Jechonias, cum in Nabuchodonosoris potestatem ultro venerit, & in libera custodia servatus sit. Tantumne inesse potest temeritatis cuiquam aut impietatis, ut obruso adeo ac plumbeo ingenio, & severioribus disciplinis tam leviter tincto, sacrorum Voluminum majestatem violare, & in veneranda vetustatis scriptiones ita grassari audeat!

DE LAMENTATIONIBUS JEREMIE.

I. Disputatur de Auctore Lamentationum, que Jeremie nomen præfixum gerunt. Jeremie ipsi adscribuntur. II. Disputatur utrum idem sit hic Liber, qui à Joakimo rege crematus est. III. Disputatur de Auctore exigue Præfationis Threnis præfixæ. Septuaginta Interpretibus adscribi potest. IV. Probatur Lamentationum Jeremie veritas & antiquitas. V. Refelluntur argumenta Adversariorum. Unicum argumentum.

I. SEQUUNTUR Lamentationes Jeremie, metro scriptæ, & in quatuor capiteo artificio compositi sunt, ut priores ipsorum literarum ordinem elementorum Ebraicorum retineant, excepto tertio capite, quod singulis literis ter iteratis eodem ordine servato ternos versus inchoat. Factum id memoriæ juvandæ causâ, ne quid in iis modulandis cantores turbarentur. Hieronymus in Epistola ad Latam: *ordinem teneat literarum, ut memoria nominum in canticum transeat.* Harum argumentum postremo vaticiniorum Jeremie capite continetur: quod ab Esdra illuc e libris Regum translatum est, ut sequentium Threnorum causam aperiret. Cum autem unicum librum cum vaticiniis Threni efficerent, usque continuata serie cohererent, facile evenit, ut quod pertinebat ad Threnos, antecedentibus vaticiniis sit adjunctum. Illic autem dum miserabile patriæ suæ excidium luget Propheta, suas quoque capite tertio calamitates *ἀπὸ θεοῦ* deplorat, qua re operis auctorem sese luculenter prodit, cum se à populo derisum, contumeliis affectum, maledictis proscissum, à suis deinde inimicis in carcerem conjectum, & in lacum demersum conqueritur, seque tandem Dei be-

Disputatur de Auctore Lamentationum, que Jeremie nomen præfixum gerunt. Jeremie ipsi adscribuntur. Hier. Epist. ad Lat. cap. 3.

neficio inde eductum, & libertati redditum, & inimicos suos facinorum poenam tulisse ait, quæ ipsius vaticiniorum Libro accurate consentiunt.

Disputatur utrum idem sit hic Liber, qui à Joakimo Rege crematus est.

Jer. 36. 29.

Jer. 36. 28.

Jer. 36. 32.

II. Ebrais nonnullis, ac præcipue R. Salomoni persuasum fuit, hunc ipsum esse Librum, quem Joakimus rex, postquam à Barucho iussu Jeremia coram populo recitatus est, cum sibi prælegeretur, scalpello conscidit, & in ignem projecit, quemadmodum narratur tricesimo sexto Jeremiae capite, quemque Baruchus Jeremia dictante rescripsit, gravibus comminationibus auctum, iis nempe quæ habentur quarto Threnorum capite, cum prius volumen tribus duntaxat primis capitibus constaret. His ne assentiar, duæ me causæ absterrent, prior, quod tricesimo sexto capite Jeremianarum prædictionum legatur: *Et ad Joakim regem Juda dices: Hac dicit Dominus: Tu combussisti volumen illud, dicens: Quare scripsisti in eo annuntians: Festinus veniet Rex Babylonis, & vastabit terram hanc, & cessare faciet ex illa hominem & jumentum?* Certum est itaque in priore illo volumine concremato postrema hæc verba existisse. Quæcumque autem illic scripta erant, in alterum volumen Dei mandato relata sunt. Rursum, inquit, tolle volumen aliud, & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussisti Joakim rex Juda. Atqui vaticinium istud, Babylonii Regis adventum prænuntians, in Threnis minime reperitur. Præterea hæc est ingruentis mali denuntiatio, Threni vero sunt illata jam cladis deploratio, ut ostendit Præfatio Libri præfixa. Altera causâ oritur ex hoc commate ejusdem capituli: *Jeremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch, filio Nerie, Scriba, qui scripsit in eo ex ore Jeremia omnes sermones Libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni: & insuper additi sunt sermones multo plures quam antea fuerant.* Cum ergo tria prima capita totum efficerent priorem Librum, uti Ebraei volunt, longe ampliorem capitum numerum secundum volumen continebat, cum unico tantum capite auctior sit Threnorum liber.

Disputatur de Auctore exigua Præfationis Threnis præfixæ. Septuaginta Interpretibus adscribi potest.

III. Exiguam illam, & vix unius versiculi Præfationem, quæ Libri hujus argumentum complectitur, & in Editione vulgata extat, Septuaginta quoque Senum interpretatio repræsentat, sed nec in Ebraico exemplari, neque in Chaldaica Ionathanis Paraphrasi, nec in Syriaca interpretatione habetur, neque in Hieronymo, qui Ebraica scæctatus est. Hanc ab eo tempore Libro adtextam arbitror, ex quo caput postremum vaticiniorum Jeremiae, quod ab Esdra argumenti loco fuerat Threnis præfixum, ut docuimus, à librariis inde sejunctum, & ad præcedentis libri calcem fuit adnexum. Nam cum argumento jam inde careret Threnorum liber, præmittendum istud viri eruditi arbitrati sunt. Septuaginta ipsos Interpretes facti auctores credunt plerique, neque nos dissentimus. Id enim vel in vetustissimis eorum editionibus reperitur, & Arabica quoque, aliæque præferunt Interpretationes, ad Græcam illam expressa.

Probatnr Lamentationum Jeremiae ymnus & antiquitas.

Zach. 1. 6.

Jer. 2. 17.

2. Par. 35. 24.

25.

Joseph. Antiq. libr. 10. cap. 6.

Hier. Proem. in Lament.

Thren. 4. 10.

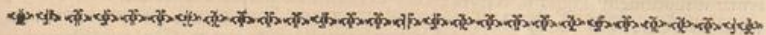
IV. Cæterum quoniam cohærebant Jeremiae Prædictiones & Threni, ut dixi, & in unum volumen compacta erant, hic quoque valere debent argumenta plurima ex iis, quibus illarum vetustatem probavimus. Idem ostendit & cognatio stili, quam statim subodorantur ii, quibus largitus est Deus *spira verbuli*. Ostendunt & locutiones similes in utroque opere & germanæ, quas supra adnotavimus. Ostendit & parva illa Præfatio, quam ab ipsis Septuaginta Senibus videri præfixam docui. Ostendunt & hæc Zacharia: *Verumtamen verba mea & legitima mea, qua mandavi servis meis Prophetis, nunquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt, & dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum adinventiones nostras, fecit nobis?* quæ derivata sunt ex istis Threnorum Jeremiae: *Fecit Dominus que cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat à diebus antiquis, destruxit, & non pepercit, & latificavit super te inimicum, & exaltavit cornu hostium tuorum.* Minime vero facit huc iste locus de secundo Paralipomenon: *Univrsus Juda & Ierusalem luxerunt Iosiam, Jeremias maxime, cujus omnes cantores atque cantatrices usque in præsentem diem Lamentationes super Iosiam replicant; & quasi lex obtinuit in Israël, Ecce scriptum fertur in Lamentationibus.* Quamvis enim de iis quæ supersunt Lamentationibus hæc videatur scripsisse Josephus libro Antiquitatum decimo: *ισαίας δ' ὁ θεσπίτης ἑραυδίων ἰωσίου σωτήρης μέγας ἑλευνηνῶν, ὃ καὶ μέγας οὖν ἠλεγμῶν.* Jeremias autem propheta in Iosie funere lugubre carmen composuit, quod superest ad hanc diem: & allata Paralipomenon verba ad eas quas habemus Lamentationes retulerit Hieronymus, cum dixit: *Quod enim Lamentationes prædictæ, non solum super urbis Hierusalem vastatione, & Iudaici populi captivitate, sed etiam super Iosie Regis occasu conscriptæ sint, liber Verborum dierum demonstrat: & quamvis arbitrati sint Ebraei quidam, in hisque R. Selomoh, lessum in Iosia funere à Jeremia cantatum, quarto Threnorum capite contineri, atque id maxime demonstrari hoc versu: Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus: (quippe & is captus dici potest, qui est interfectus.*

Sic Valerius Flaccus dixit de Amazone, quam sagitta Hercules occiderat: *Herculee mox vulnere pressa sagitta.*) nos tamen, contra horum omnium auctoritatem, Librum intercidisse iudicamus. Nam & postremo hoc capite, & reliquis etiam, Urbis ac regionis vastationem, & communem patriæ interitum manifeste luget, quæ in Josiæ funere minime contigerunt. Vel hoc qui affertur versu, etiamsi demus captum dici posse qui occisus est, fatendum tamen est aptius id congruere in Sedeciam, qui captus est, non occisus, & cuius captivitatem direptio Urbis consecuta est; quam in Josiam, qui occisus, non captus est. Huc adde statim post eadem Josiæ natiæ à Jeremia super eo casu scriptam videri, cum post captum Sedeciam, & excisam Urbem, eas scripserit Lamentationes, quæ ad hoc tempus pervenerunt.

V. At venire in dubium potest postremum Threnorum caput, quod Oratio Jeremiæ vulgo appellatur; nam neque Lamentatio est, & à Theodoro, qui Librum explanandum susceperat, caput istud est prætermisum. Verum etsi caput ipsum Lamentatio non est, Lamentationum tamen clausula est, qua post deploratas misérias suas Deum orat Propheta, ut condonatis demum popularium suorum noxis gentem suam restituat in integrum, & pristinis sedibus reponat. Nam quod ad Theodoretum spectat, itane tandem ex Interpretum diligentia aut arbitrio pendebit sacrorum Voluminum *ῥησιώτης* & auctoritas? Jam ergo incerta erit viginti posteriorum Jeremiæ capitum fides, quia priora tantum triginta duo, reliquis omisis Hieronymus exposuit. Jam ergo nutabit & fides totius Lamentationum operis, quod in Aquilæ & Theodotionis Interpretationibus omnino non habebatur. Temere sane à reliquo Threnorum opere partem hanc segregare tentaveris, quam & Ebraicum exemplar, & Septuaginta Senum interpretatio, & Chaldaica, & Syriaca, & Arabica, & Hieronymus quoque ab eo non sejungunt.

Val. Flacc. libr. 5.

Refelluntur argumenta Adversariorum. Unicum argumentum.

DE PROPHECIA BARUCH.

I. *Disputatur de Auctore Prophetiæ, quæ Baruchi nomen præfixum gerit. Baruch ipse adscribitur.* II. *Disputatur de Auctore Syriacæ Baruchi Epistolæ. Scripta esse conicitur à Christiano aliquo, Syria monacho.* III. *Probatur Prophetiæ Baruchi *ῥησιώτης* & antiquitas.* IV. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* V. *Secundum argumentum.* VI. *Tertium argumentum.* VII. *Quartum argumentum.*

I. **A**UCTORIS nomen præ se fert ipse Liber: *Et hæc verba Libri, quæ scripsit Baruch, filius Neria.* Notat & tempus: *In anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldaei Jerusalem, & succenderunt eam igni:* hoc est, quinque annis post cladem Hierosolymitanam; nec enim alio referri potest id quinquennium; non ad Sedeciam, qui undecim jam annos regnaverat, cum excisa sunt Hierosolyma; non ad Nabuchodonosorem, qui imperium obtinuerat, etiam antequam Judæorum regnum Sedecias capessivisset. Tum etiam significat exordium Libri, quorum causa sit iucubatus: *Et legit Baruch verba Libri hujus ad aures Iechonia, filii Ioaquim, regis Iuda:* notat & locum: *Et ad aures populi, à minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.* Ex his ergo & sequentibus patet Baruchum librum hunc prælegisse Iechoniæ regi, reliquisque Judæis, qui in Babylonia captivi detinebantur; ab iisque ad Joakimum, Helciæ filium, Sacerdotem, cæterosque à Nabuchodonosore in patria relictos missum fuisse. Tunc autem ab his capitibus primi verbis duxisse videtur initium: *Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei nostræ.* Superiora vero à Baruch ipso præfixa subinde fuisse crediderim. Hic ipse porro Baruchus est, Jeremiæ discipulus & amanuensis, quem Josephus nobilissima ortum familia, & patria lingua præclare eruditum fuisse ait: quem tamen vaticinandi facultatem à Deo minime consequi potuisse colligit Maimonides ex Jeremiæ capite quadragesimo quinto, variasque repulsæ hujus causas comminiscitur, quarum vanitatem, præter falsam Baruchi Epistolam, quæ inter Syros celebratur, vel unus ille quem habemus Baruchi liber abunde refellit; qui à viro Jeremianis præceptionibus instituto, assiduoque ejus comite, convictore, ac librario scriptus, haud secus quam Jeremiæ vaticinium censi debet: uti reipsa habitus est à multis, qui ejus testimoniis sub Jeremiæ nomine usi sunt. Porro hunc, itidem ut Jeremiam, Hieronymo teste, *tradunt Ebraei, priusquam Nabuchodonosor Ægyptum caperet, imminentem captivitatem morte vitasse;* cum alii tamen ex eodem Judæorum grege ipsum affirmant

Disputatur de Auctore Prophetiæ, quæ Baruchi nomen præfixum gerit. Baruch ipse adscribitur.

Bar. 1. 2, 3, 4.

Bar. 1. 35.

Joseph libr. 10. cap. 11.

R. Mos. ben. Maim. More nevoch. libr. 2. cap. 32. Bar. Epist. Syr. cap. 1.

Hier. libr. 7. in Isa. cap. 50.

Babylone mortuum esse & sepultum, duodecim annis post Hierosolymitanum excidium; quemadmodum habetur in Megilah, & apud R. Abrahamum Zacuth in libro Juchasin. Qui vero Baruchum Jeremiæ amanuensem à Barucho libelli hujus Auctore distingunt, egregie halucinantur; cum uterque dicatur Nerix filius, & ætates conveniant.

Disputatur de Auctore Syriacæ Baruchi Epistolæ. Scripta esse conjicitur à Christiano aliquo, Syria Monacho.

II. Fertur & inter Syros, ut dixi, Epistola Baruchi, quam omnino suppositam dicunt. Ita vero de futuro Judicio, & futura vite pœnis ac cruciatibus dissentit, ut Christiani hominis factum esse omnino existimem; alicujus fortasse ex his Monachis, qui Syriæ deserta primis Ecclesiæ temporibus magno numero incoluerunt. Nugatoria sunt quæ de Angelis narrat, à Deo missis ad convellendas Hierosolymitanas arces ac mœnia, & abscondenda Templi vasa, ne hæc polluerent hostes, & à se fuisse destructa illa gloriarentur. Scripta fingitur ad novem tribus ac dimidiam, trans Euphratem deportatas, ne hanc Israëlitiæ gentis partem neglexisse videretur Baruchus, qui alios à Nabuchodonosore Babylonem adductos, & reliquias populi in Judæa manentes alloquitur & adhortationibus suis, altero Libro descriptis, ad pietatem & pœnitentiam erexerat. Scripta fingitur post Hierosolymitanum excidium, quod post eandem calamitatem Baruchi liber fuerit compositus. Quo quidem argumento colligitur pro certo habitum fuisse præcis temporibus, Prophetam Baruchi editam fuisse, non solum post abductum Jechoniam, quod volunt quidam, sed etiam post Sedecianam cladem. Capite secundo hujus Epistolæ scripta hæc leguntur: *In hanc etiam modum scripsi fratribus nostris Babylonem, & ipsis quoque hæc eadem contestor.* Quibus ipsum Baruchi vaticiniorum librum notatum esse credi potest: quod tamen non est ita; nam Syri ficticiam hanc Epistolam, primam Epistolam appellant; Librum vero vaticiniorum Baruchi, secundam Epistolam: nempe quod prior illa non multo post Hierosolymæ direptionem fingatur scripta, cum e Palæstina nondum excessisset Baruchus; vaticinia vero, toto ab ea clade quinquennio. Præterea vaticiniorum Liber, epistola non est ad Jechoniam missa, sed liber ipsi, aliisque exulibus Babylone prælectus.

Probatur prophetia Baruchi vaticiniorum & antiquitas.
Bar. 1. 15, 16, 17.
Dan. 9. 7, & seq.

III. Huic autem lucubrationi consequens ætas testimonium præbuit: nam ipsum operis exordium, quod olim, ut dixi, ab his verbis petebatur: *Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei nostræ, sicut est dies hæc, omni Jnda, & habitantibus in Jerusalem; Regibus nostris, & principibus nostris, & Sacerdotibus nostris, & Prophetis nostris, & Patribus nostris.* Peccavimus ante Dominum Deum nostrum, & non credidimus disidentes in eum; cum sequentibus, Prophetæ suæ accudit Daniel: ait enim: *Tibi, Domine, justitia, nobis autem confusio faciei, sicut est hodie, viro Jnda, & habitatoribus Jerusalem, & omni Israël, his qui prope sunt, & his qui procul, in universi terris ad quas ejecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te. Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris qui peccaverunt: tibi autem Domino Deo nostro misericordia & propitiatio, quia recessimus à te, & non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in Lege ejus.* Reliqua prætermitto. Horum germana sunt ista Nehemiæ, & indidem deprompta: *Nunc itaque, Deus noster, magne, fortis, & terribilis, custodiens pactum & misericordiam, ne avertas à facie tua omnem laborem, qui invenit nos, Reges nostros, & principes nostros, & Sacerdotes nostros, & Prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum, à diebus Regis Assur, usque in diem hanc. Et tu justus es in omnibus que venerunt super nos, quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus. Reges nostri, principes nostri, Sacerdotes nostri, & patres nostri non fecerunt Legem tuam, & non attenderunt mandata tua. Scripserat Baruchus: Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc, que venerunt super nos: & non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum à viis nostris pessimis: & vigilavit Dominus in malis, & adduxit ea super nos: quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, que mandavit nobis; & non audivimus vocem ipsius, ut iremus in præceptis Domini, que dedit ante faciem nostram: ea sic retulit Daniel: Sicut scriptum est in Lege Moysi, omne malum hoc venit super nos, & non rogavimus faciem tuam, Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam. Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos. Justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis que fecit; non enim audivimus vocem ejus. Pergit Baruchus: Et nunc, Domine Deus Israël, qui eduxisti populum tuum de terra Egypti in manu valida, & in signis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomen, sicut est dies iste. Peccavimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis: pergit & Daniel: Et nunc, Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Egypti, in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc, peccavimus, iniquitatem fecimus: item hoc ipso capite: Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinavimus à mandatis tuis ac judiciis: his adsonat Nehemiæ nono capite: Et dedisti signa atque portenta in Pharaone,*

1. Esdr. 9. 31, & seq.

Bar. 1. 7, & seq.

Dan. 9. 13, & seq.

Bar. 1. 11, & seq.

Dan. 9. 15.

Dan. 9. 5.
1. Esdr. 9. 10.

Pharaone, & in universis servis ejus, & in omni populo terra istius: cognovisti enim quia superbe egerant contra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die. Sic paulo infra Baruchus: Quia nomen tuum invocatum est super Israel, & super genus ipsius: sic paulo infra & Daniel: Quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum. Postremo cum ita Deum orasset Baruchus: Aperi oculos tuos, & vide quia non secundum justitias Patrum nostrorum nos fundimus preces & petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster, sed quia misisti iram tuam & furorem tuum super nos: hanc orationem ita expressit Daniel: Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem super quam invocatum est nomen tuum: neque enim in justificationibus nostris prosterimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

IV. Caveamus interim ne argumentationem hanc labefaceret temporum ratio, & dum Baruchi vestigia legisse Daniele credimus, ipsum se ad Danielis imitationem composuisse Baruchum deprehendamus. Quod sane aliter se habet: nam cum Baruchus Babylonem venit, quintus à Sedecia captivitate annus agebatur. Atqui nonnisi triginta annis, postquam hoc iter suscepit Baruchus, nonum prædictionum suarum caput scribere potuit Daniel, quippe cum jam Darius Medus Babylonicum regnum occupasset. Quo capite cum Jeremia vaticiniorum meminerit, proclivis conjectura est hoc ipso tempore Baruchi librum ob oculos vel in mente habuisse, qui à Jeremia discipulo compositus, velut ipsius Jeremiae factus habebatur, proindeque tantam inter Judæos obtinebat existimationem, ut ejus lacrimas scriptionibus suis affluere Daniel non dedignaretur. Atque id Libri hujus auctoritatem præclare confirmat adversus ætatis hujus Heterodoxos.

V. Nam quod in Canone non est positus, unde secundum conflatur argumentum, id ex multorum consuetudine evenit, qui inter Jeremiae scriptiones Librum hunc ponebant. Atque ea consuetudo à prima Ecclesie ætate prodita, à vetustis Patribus servata est. Nam Baruchi utentes testimonio, Jeremiam se testem citare sæpissime profitentur. Loca indicarem sexcenta, si non laborem hunc doctorum hominum industria jam sæpius antevertisset. Atque hinc evenisse puto, ut Ebraicum exemplar intercederet: cum enim librarii Volumina sacra exscribentes, in eorum indice Baruchi nomen non reperirent, qui sub Jeremia titulo continebatur, Librum quoque ejus inde amovendum censuerunt, cujus nomen in titulo non comparebat.

VI. Quamvis ergo Græca tantum oratione scriptus ad nos pervenerit, quam obrem eum à se, cum alios Prophetas exponeret, prætermissemus, prætermissemus Hieronymus; ex Ebraico tamen exemplari, quod annorum diuturnitate consumtum est, derivatam esse hanc interpretationem, non ut volunt quidam, confictam & subditiā, evincunt Ebraicis complures, quibus opus totum perspersum est; iisque tam crebris, ut palam sit opus esse Ebraicæ originis. Neque enim verisimile est hominem Græcum, aut Hellenistam, Græce scribentem, tantum Ebraici coloris huic scriptioni alinere potuisse, nisi præeunte ipso exemplari, cujus ductus fidus Interpretes sequebatur. Quod si homini Ebraice perito promptum fuisse dicas, etiam cum Græce scriberet, Ebraicæ linguæ saporem retinere, & crebros ubique Ebraicos aspergere, mirum profecto videbitur, virum Ebraicæ loquelæ scientem, cum Baruchi Ebraei nomine opus confingere & supponere vellet, Græcam orationem, non Ebraicam adhibuisse.

VII. Cuditur etiam adversum nos argumentum ex ipso Baruchi Proemio, unde apparet scriptum ab eo fuisse Librum, ut jam monui, quinto post anno quam à Chaldaeis diruta Urbs & incensa est. Quod ad eam solum pertinere potest vastationem, quæ Sedecia regnante contigit. Nam cum Babylonem deportatus est Jechonias, Templi quidem vasa detracta sunt, multique simul abducti captivi, citra omnem Templi aut Urbis cladem, quæ incendio demum absumta sunt & diruta, cum Sedecias caperetur. Cum ergo post hoc excidium Librum suum significet se scripsisse Baruchus, stante tamen etiam tum Templo scriptum videtur. Nam quid aliud hæc sibi volunt, quæ à Judæis exulibus ad Judæos in patria relictos scripta fuisse refert: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocaustomata, & thus, & facite manna, & offerre pro peccato ad aram Domini Dei nostri? Deinde: Et legite Librum istum quem misimus ad vos recitari in Templo Domini, in die solemnī, & in die opportuno. Et capite sequenti: Respice, Domine, de domo sancta tua in nos. Ait præterea: Et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium Helcia, filii Salom, Sacerdotem, & ad Sacerdotes, & ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem. Quæ videntur aperte iis repugnare, quæ leguntur postremo capite libri quarti Regum: Et succendit domum Domini, & domum Regis, & domos Jerusalem, omnemque domum combussit igni. Tum: Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiae. Et de pauperibus terra reliquit vini-

Bar. 1. 15.

Dan. 9. 19.

Bar. 1. 19.

Dan. 9. 18.

Refelluntur

argumenta

Adversario-

rum.

Primum ar-

gumentum.

Secundum ar-

gumentum.

Tertium ar-

gumentum.

Hier. Pref. in

Jer. & Proem.

Comm. in Jer.

Quartum ar-

gumentum.

Bar. 1. 10, 14.

Bar. 1. 16.

Bar. 1. 7.

4. Reg. 25. 9.

1. Reg. 1. 7.

tores & agricolas. Hæc quantumvis *absorta* facile conciliabimus, si meminerimus auctorum locutiones non esse interpretandas ad verbum, neque ad vivum refecandas: nam quamvis conflagrasse dicatur Templum, & universa domus Jerusalem, non id tamen sic accipiendum est, quasi ne Templi quidem parietina, ne tugurium quidem, aut pergula incendio exempta sit. Demus tamen tantam fuisse ignium vim, aut Chaldaeorum furorem, ut viles etiam attegias consumferit; num credibile est per annos quinque, qui effluerunt ab Hierosolymitana clade, ad id tempus quo liber Baruchi in Judæam missus est, vinitores illos & agricolas, quos ad excolendam terram incolumes Nabuzardan reliquerat, loci commoditate invitatos, in ipsis Urbis ruinis mappalia & inconditas casas non excitasse? & in vicinia habitantes incolas, religionis avitæ memores, Sacerdotes etiam ipsos & Levitas, statis festivitatibus diebus inter Templi rudera Deum numquam fuisse veneratos, & ad aram aliquam tumultuario opere structam, & terream fortasse, cujusmodi sibi fieri Deus Mosi mandavit vicefimo Exodi capite? Huc accedit præterea, quod sacra quaedam Templi vasa rapacitati Chaldaeorum à Judæis fuerunt subducta, ut ostendit supposititia Baruchi Epistola, quam habent Syri, quemadmodum Tabernaculum, & Arca, & Altare incensi, à Jeremia servata sunt: quæ vasa deinde ad sacrificiorum usus adhiberi potuerunt.

Erod. 20. 24.
15.
Bar. Epist. Syr.
cap. 1.

DE EPISTOLA JEREMIAE.

I. *Disputatur de Auctore Epistola, quæ sub Jeremia nomine edita est. Jeremia ipsi adscribitur.* II. *Probatur ejus $\gamma\eta\eta\sigma\iota\sigma\mu\epsilon\tau\alpha$ & antiquitas.* III. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.* IV. *Secundum argumentum.* V. *Tertium argumentum.*

Disputatur de Auctore Epistola, quæ sub Jeremia nomine edita est. Jeremia ipsi adscribitur.
Hilar. Prolog. Explan. in Psalms.

I. **Q**UOD quinque prioribus Baruchi capitibus subijci solet in Editione vulgata sextum & postremum caput, Jeremiae illud Epistola est, à Baruchi libro non minus distincta ac sejuncta, ac à Threnis liber Baruchi sejungitur. Itaque in Editionibus quibusdam Senum Septuaginta subnexa est Threnis ipsis, & in Arabica, quæ ex Septuaginta Senum Interpretatione expressa est. Unde Hilarius ait vaticinia Jeremiae cum Threnis & Epistola, unum constituere Librum, ex viginti illis duobus, quibus totus sacrorum Voluminum Canon constat. Peccant ergo qui à Baruchio ipso adtextam libro suo arbitrantur. Scripta est statim post dirutam Hierosolymam, ad commonefaciendos Judæos, qui in Babyloniam jam erant deportandi, ne ad impium idolorum cultum, cui impense dedita erat Chaldaea gens, malo exemplo raperentur. Aliam ad eisdem epistolam misit Jeremias, cum jam in Babyloniam pervenissent. Atque hæc, licet posterior tempore, priorem tamen occupat locum, utpote quæ vicefimo nono Jeremiae capite habeatur. Ceterum auctorem indicat Jeremiam lemma ipsum ac materies operis, tum & ii ad quos scripta est, & descriptionis tempus: & decimum præterea prædictionum ipsius caput, quod in eodem versatur argumento, & sententias habet ejusdem $\lambda\omicron\mu\epsilon\tau\alpha\sigma$, magnam ostendit germanitatem.

Probatur ejus $\gamma\eta\eta\sigma\iota\sigma\mu\epsilon\tau\alpha$ & antiquitas.
2. Mach. 2. 1, 2.

II. Agnovit Epistolæ hujus $\gamma\eta\eta\sigma\iota\sigma\mu\epsilon\tau\alpha$ Machabaici secundi scriptor, & luculenta testificatione confirmavit. Sic enim ille secundo capite: *Invenitur autem in Descriptionibus Jeremiae Prophetae, quod jussit eos ignem accipere qui transmigrabant; ut significatum est, & ut mandavit transmigratis. Et dedit illis Legem, ne obliviscerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentibus, videntes simulacra aurea, & argentea, & ornamenta eorum.* Quæ hanc, de qua differimus, Jeremiae Epistolam clarissime significant. Nec ea enim aliud sibi proponit Jeremias, quam ut idolorum ostendat vanitatem, ab eorumque cultu populares suos salubri consilio deterreat.

Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.
Hier. Proem. Comm. in Jer. Cyprian. De orat. Domin. Hilar. Prolog.

III. Quæ quanquam ita sunt, eam tamen *Ἰεζεκιήλου* appellat Hieronymus, proptereaque nec explanationibus suis dignatus est. At Hieronymo Cyprianum opponimus, qui testimonium inde depromens, Jeremiam testem citare se declarat. Opponimus & Hilarium, qui Jeremiae prædictiones, Lamentationes, & Epistolam, unum e Canonicis libris efficere docet. Cujus rei ignari plerique Epistolam, vel propter exiguitatem suam facile delitescerentem, inter Canonica scripta non posuerunt. Hinc quoque contigisse puto, ut librorum Ebraicos Codices describentium diligentiam fugerit. Quamobrem Hieronymus Ebraico Baruchi exemplari desiderato, cum eam præterea Baruchi libro, qui Græce solum descriptus exbat, ideoque sibi

suspecto adjunctam reperisset, utrumque e Canone una litura sustulit. Sed hæc accurate jam disputata sunt ab iis, qui adversus recentiores Ecclesiæ perduelles sunt velitati.

IV. Quid quod e Græcis quibusdam Voluminum sacrorum exemplaribus excidisse hæc Epistola deprehenditur? Nempe id effecit, tum ea quam diximus Libelli brevitatis, tum & situs diversitas: cum aliquando Threnis, nonnunquam Baruchi Prophetiæ subjungeretur. Fieri enim facile potuit, ut cum Threnos descripsisset librarius ex uno Codice, in quo Epistola Jeremiæ subnexa erat Prophetiæ Baruchi, à Threnis una serie ad Baruchum describendum progressus sit: deinde vero cum Baruchum describeret ex altero Codice, in quo Threnos excipiebat Jeremiæ Epistola, ab incauto & parum attento librario prætermisâ sit.

V. Quod si quis Theodoretum nobis objiciat, qui cum Baruchi librum explanaverit, Jeremiæ tamen Epistolam non attigit, respondebimus nihil ad Librum illum Epistolam pertinere, penitusque ab eo, ut dixi, fuisse discretam. Quoniam autem Threnos exponens, postremum caput, quo Jeremiæ habetur Oratio, omisit, ideo Epistolam Jeremiæ, quæ pone sequebatur, simul quoque omisâ opinor. Cum cæteroquin ex sacrorum Librorum fide nihil detrahat, ut dictum est superius, Interpretum negligentia vel studium, huc, illucve pro arbitrio industriam suam conferentium.

DE PROPHETIA EZECHIELIS.

I. *Disputatur de Ezechiele.* II. *Disputatur utrum Ezechiël idem sit ac Zaratus Assyrius, Pythagoræ præceptor.* III. *Ezechieli adscribitur Prophetia, quæ nomen ipsius præfixum gerit; ejusque probatur ætas, & antiquitas.* IV. *Disputatur de duobus Prædictionum voluminibus, quæ ab Ezechiele scripta fuisse tradit Josephus; & de Psalmo sexagesimo quarto, nomine Ezechielis, aliorumque inscripto.* V. *Refelluntur argumenta Adversariorum.* VI. *Primum argumentum.* VII. *Secundum argumentum.* VIII. *Tertium argumentum.*

I. **P**ERGAMUS ad Ezechielem Prophetam, Leviticæ tribus, Buzi Sacerdotis filium, & filius Pontificum oriundum, in terra Sarera natum, Jeremiæ coævum, cum Jechonia rege in Chaldaeam deportatum, ibique futura prædicere exorsum ad oram annis Chobar, quinto anno quam illuc traductus est; & per viginti annorum decursum vaticinatum; atque ibi demum interfectum à gentis suæ Principe, cum eum, populumque adeo ad idola colenda proniorem ad virtutem excitaret; & in eadem spelunca sepultum, in qua Sem & Arphaxad, Abrahami progenitores, ad ripam Euphratis. Hæc scribimus ex fide Scriptoris, qui vitas Prophetarum retulit in literas sub nomine Epiphani, qui ad ætatem suam superfuisset docet Ezechielis sepulcrum, miraculis clarum, & magno Judæorum concursu frequentatum. Tum vero nihil aliud fuisse narrat sepulcrum hoc, quam duplicem speluncam: at Benjamin Tudelenis supra sepulcrum magnificentissimi operis testudinem à Jechonia, & triginta quoque Judæorum millibus exstructam fuisse narrat, Jechoniæ, ipsiusque comitum, & Ezechielis imaginibus decoratam; illic institutam fuisse Synagogam, & locupletissimam Bibliothecam, in qua volumen ingens visebatur Ezechielis manu scriptum, & Expiationis die prælegi solitum; ad quam diem, à primo usque Tifri die, quod anni initium est, magno peregrinorum illuc pietatis causa confluentium concursu solennia festa agitari, & frequentissimis nundinis celebrari; nec Judæis solum, sed Muhammedanis quoque sacrum esse locum ac venerabilem. Fides esto penes verpum hunc, qui in longinquis regionibus describendis veris falsa immiscere sæpe deprehenditur. Certum est quindecim circiter Francis leucis à Bagdado locum nunc quoque magnis Judæorum conventibus celebrari, in quo sepultum Ezechielem arbitrantur. Contra vero Scriptor Itinerarii Hierosolymitani, qui vixit Constantini temporibus, suo ævo prope Bethlehem extitisse tradit Ezechielis sepulcrum, atque idem fuisse quod Jobi, Jesse, Davidis, & Salomonis. Quod valde ineptum est. Facessat etiam Abrabaniel, qui Ezechielem & in terra Chanaan, & extra eam vaticinatum esse docet; cum quinto demum post deportationem suam anno futura prædicere aggressus sit.

Disputatur
num Eze-
chiel idem sit
ac Zaratuz
Assyrius, Py-
thagora præ-
ceptor.
Clem. Alex.
libr. 1. Strom.

Plat. de tri-
bus quibus Ju-
dæorum
Theod. Serm.
9. de legib.
Agath. libr. 2.

Ezech. 1. 4, 5,
13.

Ezech. 2. 9, 10,
& 3. 1, 2, 3.

Epiph. De
Vit. Proph.

Ezech. 37. 1, &
seq.

Agath. libr. 2.

II. Est apud Clementem Alexandrinum, existimare nonnullos Nazaratum Assyrium, quem Alexander, in libro De Pythagoricis symbolis, Pythagoræ præceptorem fuisse scribit, eundem esse ac Ezechielem: quam demum opinionem rejicit. Mihi contra probatur, nec sine argumentis. Nam primum emendandus est Clemens, in quo hæc leguntur: ἀλέξανδρος ἢ ἐν τοῖς ἀπὸ πυθαγορείων συμβόλων, ναζαράτω τῆς ἀσσυρίου μαθητεύσας ἰσορεῖ τὸν πυθαγορεὺν ἢ ἐξαιτῶν τούτων ἡρωϊκῶς πνεῖ· οὐκ ἔστι δὲ, ὡς ἐπιτα δὴλοῦσθαι. Alexander autem in libro De Pythagoricis symbolis, narrat Pythagoram Nazaratū Assyrii auditorem fuisse. Hunc quidam Ezechielem fuisse putant: haudquaquam vero est, ut infra ostendetur. Illic pro eo quod legi debet, ναζαράτω τῆς ἀσσυρίου, perperam legitur, ναζαράτω, ex vitiosa iteratione postrema litera præcedentis. Zaratuz autem is est, quem Zabratum appellat Porphyrius in vita Pythagoræ, & Zaratuz Plutarchus. Atqui hunc esse Zoroastrem supra probavimus, qui & Zarades apud Theodoretum & Agathiam appellatur. His positis, si temporum inearum ratio,prehendemus juventutem Pythagoræ, qui Polycratis Samii coævus fuit, in Ezechielis senectutem incidisse. Proindeque cum ad Chaldaeos ivisse Pythagoram constet, non solum fieri potuit, ut cum Ezechiele viro inter suos claro, & sanctitate, vaticiniis, ac prodigiis celebrato fuerit conversatus, sed aliter etiam fieri non potuit, cum ad ejusmodi tantum viros noscendos & alloquendos tam longinquas peregrinationes susceperit. Superest ut causam queramus, cur Ezechiel dictus sit Zaratuz, quem Zaratuz esse Zoroastrem, sive Mosē, alibi docuimus. Hujus appellationis hæc mihi videtur esse ratio valde probabilis, quod pleraque Ezechieli evenere, quæ Zoroastri itidem evenisse traduntur. Nam matrem Zoroastris statim post eum conceptum, cælum ardens & quatuor gryphes vidisse ferunt; ipsum deinde Zoroastrem Deum aliquando celestibus micantem flammis aspexisse, atque hinc Zardust, sive Zoroastrem dictum; hoc est, *Amicum ignis*. De se autem ita scripserat Ezechiel: *Et vidi & ecce ventus turbini veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis involvens, & splendor in circuitu ejus: & de medio ejus quasi species electri, id est, de medio ejus similitudo quatuor animalium. Deinde: Et similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens.* Zoroastrem in cælum raptum narrat à Deo librum accepisse: idem sibi evenisse narrat Ezechiel. Addunt Zoroastri tradita tunc esse à Deo præcepta, ad hominum eradenda vitia & mores emendandos: patria de se refert toto suo opere Ezechiel. Zoroastri quoque futurorum præsentionem à Deo concessam tradunt, itidem ut Ezechieli. Ex Sinenis finibus in Persidem venisse Zoroastres fertur: ex Judæa in Babyloniam, quæ Persidi contributa deinde fuit, migravit Ezechiel. Hoc itinere fluvios obstantes à Zoroastre congelatos fingunt: scribit Pseudo-Epiphanius fluvium ab Ezechiele siccatum Ebræis Perfarum impetum fugientibus transitum præbuisse, Persas ipsos obruisse. Prodigis editis nobilitatum fingunt Zoroastrem: Ezechielis miracula refert idem Epiphanius. Humana offensa Zoroastri lectulo supposita fuisse ferunt: in campum ossibus arefactis plenum in spiritu deductus est Ezechiel. Multa Zoroastrem sua de Deo, deque cultu doctrinæ gratia passum volunt: pari de causa mortem Ezechiel sustinuit. Huc accedit quod de Zoroastri ætate, quam vix cognosci posse scribit Agathias, tam varia, tamque dubia promiserunt Auctores, ut à quibusdam etiam coævus Hystaspis positus sit: hic autem ab Ezechielis ævo non multum abfuit. Hinc ergo planissime liquet, quamobrem annorum diuturnitate veram rerum notitiam abolente, cum Zoroastre sive Zarato Ezechielem confuderint Græci, à quibus id videtur Clemens Alexandrinus accepisse, gens ubi veritatis deesse notitia, quod jam sæpius iteravi, in figmentis commiscendis intemperanter luxuriari solita. Multum vero sua ratio Clementem fallit: Pythagoram non negat audivisse Zaratuz, at Zaratuz negat esse Ezechielem, cum Zaratuz sive Zoroastrem, qui Mosēs fuit, nec audiverit, nec propter annorum intervalum audire potuerit; Ezechielem vero audivisse valde probabile sit. Sunt qui hæc Clementis verba ita interpretentur, quasi Ezechielem, non Zaratuz, sed Pythagoram haberi à quibusdam voluerit, quod non ita esse cognoscet, quisquis locum totum attente lustraverit. Porro figmenti hujus opifices ignorasse manifestum est Zoroastrem fuisse Mosē. Verum cum ex eorum discrepantia, quæ de Zoroastri ætate, patria, & rebus gestis spargebantur, personatum esse hominem feliciter deprehendissent, in eo agnoscendo aberrarunt; & Ezechielem esse conjecerunt, qui vere Mosēs erat. Tantum abest ergo, ut opinioni nostræ, qua Zoroastrem Mosē esse statuimus, decedat aliquid roboris propter alterum istud eorum decretum, qui Ezechielem fuisse volunt, ut potius multum hinc eam confirmari putem. Nam & Zoroastrem, fictitiam esse personam, & ea magnum aliquem & sanctum inter Israëlitas

virum occultari nobiscum sentiunt; & morem, modumque nostrum antiquitates sacras profana vetustatis spoliis ditandi & decorandi exemplo suo comprobant. Nunc utri sagacius odorati sint; illine, cum Ezechielem, an nos, cum Mosem in Zoroastre latere conjectavimus, aequi & attenti Lectoris esto arbitrium. Lineamenta enim Ezechielis aliqua, at ipsum Moſis os, totumque corpus in eo haud dubie agnoscer.

III. Jam vero quod ad Prophetiæ, quæ Ezechielis nomine inscripta est, *ἑζεκιήλ* Ezechielis ad- & antiquitatem pertinet, ipse se initio operis auctorem Ezechiel declarat, idque *ἑζεκιήλ* scribitur Pro- phetia; qua *ἑζεκιήλ* nomen ipsius præfixum ge- nis, & proceritas ejus contingens calum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terra: filia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius, & esca universorum in ea: subter eam habi- tabant animalia & bestia, & in ramis ejus conversabantur volucres cali, & ex ea vescaba- tur omnis caro. Tum deinde: Arborem quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitu- do pertingit ad calum, & aspectus illius in omnem terram, & rami ejus pulcherrimi, & fru- ctus ejus nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestia: agri, & in ramis ejus commorantes aves cali: tu es, Rex, qui magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad calum, & potestas tua in terminos universæ terra. Similis hæc arboris descriptio isti Ezechielis ex tricesimo primo capite: Ecce Assur, quasi Cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus..... Cumque extendisset umbram suam, in ra- mis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cæli, & sub frondibus ejus genuerunt omnes bestia: sal- tum; & sub umbraculo ejus habitabat cætus gentium plurimarum. Hinc parem fere inter- pretationem accipere visæ multis per somnum arbores, Altyagi, Xerxi, Maie Virgiliti matri. Porro ne quis fallatur, dum nos falli putat, sciat caput hoc Ezechielis tricesi- mum primum, ante ab Ezechiele fuisse scriptum, quam quartum operis sui Daniel lucubrasset. Illustre præterea, ad fidem Prophetiæ Ezechielis faciendam, testimonium Sirachida, cum ait: Ezechiel, qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru Cherubim: nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias: respiciebat nempe ad initium Ezechielis, ubi gloria Dei, & currus Cherubim descri- buntur: maxime vero ad ista è decimo capite: Et egressa est gloria Domini à limine Templi, & stetit super Cherubim, & elevavit Cherubim alas suas, exaltata sunt à terra co- ram me, & illis egredientibus rota: quoque subsécute sunt. Unde istud Platonis petium esse recedè à Justino notatum est: *ὁ δὲ ἐν μέγας ἠγαυὸν ἐν οὐρανῷ ἔειπε, ἐξ ἡμῶν ἠλθὼν ἀπέμπε.* Justin. Patren, Magnus sane imperator in cælo Juppiter, alatum currum agitant. Respiciebat item Auctor Ecclesiastici ad hæc decimi tertii capitis Ezechielis: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Reliqua ad tricesimum quartum, & tricesimum sextum cum sequenti pertinent. Ista quoque è libro tertio Regum: Operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, & fecisti tibi Deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum: annon alludunt ad illa Ezechielis: Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum & fornicationes tuas? Illud Zachariæ: Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum; Disperdam nomina idolorum, & non memorabuntur ultra, germanum est hujus ex Ezechiele: Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simu- lacra, & cessare faciam idola de Memphis.

IV. Porro non unum hoc, quod extat, Prophetiarum volumen edidisse fertur Ezechiel, sed alterum quoque, quod per Judæorum socordiam intercidisse retur Auctor Synopsæos. His Josephi verbis nititur ea sententia: *ὁ ὑμῶν δὲ διὰ τὴν ἰσχυρίαν ἀπερθεύσατο αὐτὰ ὅτι οὐκ ἔχρησε, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποστόμος ἰσχυρίως, ἐς ἀποθῆκην πρὸς τὸν θεόν ἐβίβλητο ἡμετέρας ἀποκρίσεις.* Non solum autem Jeremias iste catibus hominum illa pradixit, sed & Pro- pheta Ezechiel, qui primus libros duos de his conscriptos reliquit. Quæ aliter accipienda cenſeo, ac vulgo accipi solent; nec enim alterum Ezechielis volumen interiisse existi- mo, quod vulgo tamen credi video; præsertim post Josephi ætatem, qua ætate per universas gentes vulgatæ erant, & in omnes propemodum linguas conversæ Scriptio- nes sacra. Sed hunc Ezechielis librum, quo nunc utimur, in duas partes Josephi ævo distinctum fuisse puto; & si conjecturis patet locus, triginta novem prioribus capiti- bus primum volumen, postremis novem constituisse alterum, quo Templi reparatio ac Urbis dimensio continentur. Profecto cum Pradus, & Villalpandus, diligentissimi li- bri hujus Interpretes, explanationem inter se partiri voluissent, ille triginta novem priora, hic reliqua exponenda suscepit; cum neutrum tamen ad verustam illam parti- tionem respexisse credam. Nempe ita res ferebat; nam prædictiones sunt quasi distinctæ penitus inter se & discretæ. Psalmus præterea sexagesimus quartus, Davi- dis, Jeremiæ, & Ezechielis nomen præscriptum gerit: quod nimirum ad Psalmorum

ἑζεκιήλ Ezechielis ad-
phetia; qua
nomen ipsius
præfixum ge-
ni; ejusque
probatur pro-
phetiæ & anti-
quitas.

Dan. 4. 9, 18, 19.

Ezech. 31. 3, 6.

Eccle. 49. 10.

Ezech. 10. 18.

Justin. Patren,

Ezech. 13. 11.

Ezech. 23. 15.

Zach. 13. 2.

Ezech. 30. 13.

Disputatur
de duobus
Prædictionum
voluminibus,
quæ ab Eze-
chiele scripta
fuisse tradit
Josephus; &
de Psalmo se-
xagesimo
quarto, nomi-
ne Ezechielis,
aliorumque
inscripto.
Athan. in Syn-
nopſ.
Joseph. Antiq.
libr. 10, cap. 6.

Davidicorum formam à Jeremia compositum Ezechiel, ad quem fuerat missus, ali-
quibus fortasse adjectis, vel resectis, vel mutatis, ad præsentem rerum statum accom-
modaverit, & populo præcinnendum dederit.

*Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.
Tract. Theol.
cap. 2. & 11.*

V. Sed nec immunis a male feriatorem hominum calumniis & cavillationibus fuit
iste Liber: nam primam struit Theologo. Politicus arguator ex Thalmudico tractatu
Sabbathi, in quo legitur, propter sententias aliquas Ezechielis, quæ Mosis effatis vi-
dentur repugnare, Rabbinos de expungendo ipsius Libro & rejiciendo consilia agi-
tasse; ac fuisse facturos, absque Anania quodam fuisset, qui discrepantias illas conci-
liaturum, nodosque omnes soluturum se recepit; ac re præstitit. Tum deinde horum
repugnantium locorum specimen affert, eumque qui capite Ezechielis decimo octavo
habetur, quo negat futurum Deus, ut majorum delicta immeriti nepotes luant, con-
fert cum tricesimo quarto Exodi, & tricesimo secundo Jeremiæ, ubi Deus paterno-
rum scelerum pœnas à nepotibus ac pronepotibus expetiturus esse dicitur. At hoc ipso
argumento convellit Deuteronomii *חנפים*, quod huic Ezechielis doctrinæ con-
sentiit his verbis: *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro
peccato suo morietur*: convelluntur & Libri Regum ac Paralipomenon, quorum par est
doctrina. Otiosi hominis esset huc afferre quæ ad has sententias conciliandas Inter-
pretes congestere. Paucis dicam, ob patrum noxas sæpe filios plecti pœnis temporariis:
unde vetus illud:

Deut. 24. 16.

De male questis non gaudet tertius hæres:

æternis vero suppliciis sua quemque peccata luere. Præterea cum post expensam il-
lam sententiarum pugnam ac discordiam, Ezechielis librum nihilominus in Canone
retinendum censuerint Rabbini, eamque Ananias composuerit, vel inde cognoscitur,
temere, ipsis Rabbiniis iudicibus, ac perperam facere, quisquis Librum hunc pro-
pterea censeat oppugnandum.

*Secundum
argumentum.*

VI. Ac velut infirmitatis argumenti hujusce prioris consciusidem Disputator, aliud
ad elevandam Prophetiæ Ezechielis auctoritatem excogitat, eamque majoris operis
fragmentum esse quatuor rationibus probare satagit, quarum prima hæc est, Librum
à conjunctione connexiva initium ducere. Altera ab his verbis petitur, quæ in fronte
Libri apparent: *Et factum est in tricesimo anno*, unde concluditur Ezechielem res sibi
à Deo superioribus quoque annis præmonstratas commemorasse. Tertiam suppeditat
ista tertii versus primi capitis verba: *Fuerat sæpe verbum Dei Ezechieli filio Buzi, Sacer-
doti, in terra Chaldeorum*. Postrema oritur ex Josepho, qui capite decimo libri deci-
mi Antiquitatum, prædixisse Ezechielem narrat, futurum ut Sedecias Babylonem non
videret, quod in eo libro Ezechielis, qui superest, nusquam reperitur; sed contra
decimo septimo capite in Babyloniam ductum iri prænuntiat. Quarum rationum levi-
tatem arguere facile est: nam quæ ducitur ex conjunctione connexiva libro Ezechie-
lis præfixa, eadem libris Josue, & Ruth, & primo Regum, & Jonæ, & primo Ma-
chabæorum præmissa est; neque semper copulam significat, sed sæpe ab Ebraeis, vel
ornatus adhibetur gratia, vel aliis de causis quas afferunt Grammatici. Alteram con-
futur verborum, quæ opponit Adversarius, legitima interpretatio: ea autem ex Jona-
thane & R. Davide Kimchi petenda est; ille quippe tricesimum hunc annum nu-
merandum esse ait ab eo tempore, quo Helcias summus Ebraeorum Pontifex librum
Legis invenit in domo Sanctuarii, anno nempe Josiæ decimo octavo; David autem
Kimchi hoc tempore actum fuisse annum Jubilæum docet. Quibus characteribus in-
signitus ille annus, quidam fuit cardo temporis, unde consequentes annos Ezechiel
numeravit. Tertia vero falso innixa fundamento sponte corrui: nam versu tertio, ita
in Ebraicis concepto: *היה היה דבר יהוה אל-יהוהקאל*, dictiones istæ, *פנימים רבות*, *mul-
tis vicibus*, hoc est sæpe, nusquam apparent, neque Interpretes agnoscunt. Denique
quod ex Josepho prodit argumentum, futile est: nam quæcunque vaticinatus est Eze-
chiel, in literas relata non sunt; neque quidquid unquam retulit in literas, hoc quod
habemus Volumine continetur. Itaque prædictio illa ad Sedeciam pertinens, vel voce
tantum prolata est, & per nuntios Sedeciæ significata, vel per epistolam ab Ezechiele
missa; minime vero in Librum vaticiniorum relata. Quod autem addit Theologo. Po-
liticus Doctor, contrarium haberi decimo septimo Ezechielis capite, in eo stolidè ha-
lucinatur; nam Sedeciam non visurum esse Babylonem, minime alteri huic vaticinio
repugnat, Sedeciam ductum iri Babylonem: postquam enim oculis privatus est Se-
decias, ductus est Babylonem; itaque Babylonem non vidit, & tamen Babylonem
deportatus est. Atque id Sedeciam ipsum jam ante sefellisse scribit Josephus: cum
enim futurum asseveraret Jeremias, ut captivus Babylonem duceretur, negaret vero
Ezechiel visurum hunc Babylonem; repugnantes, ideoque vanas & incertas esse vati-
cinationes Sedecias ratus est, quas consentientes ac verissimas esse eventus compro-
bavit.

*Joseph. Antiq.
libr. 10. cap. 10.*

VII. Tertia hæc afferri potest adversus libri Ezechielis dignitatem contraditio, Thalmudistas capite primo Babæ bathræ, in Gemara, aliosque Rabbinos, lucubrati-
Tertium ar-
gumentum.
 nem ejus viri Synagogæ magnæ tribuere; cujus opinionis causam hanc ibidem reddi,
Quod futurorum presensio tradita non sit, ut extra Terram sanctam scriberetur. Atqui in
 Daniele falsum hoc deprehenditur, ut infra ostendam, falsum & in Jeremia, qui va-
 ticipiniorum suorum partem in Ægypto scripsit. Thalmudistis assentitur Isidorus. At-
 que hinc dubitat Thomas Hobbesius, utrum Ezechiel sua ipse vaticinia ediderit. Equi-
 dem & Ezechielem librum condidisse censeo, & Synagogæ magnæ Magistros suo
 ipsum nitori restituisse, & descripsisse, & multis exaratis exemplaribus publicasse; qui
 rarior fortasse erat, nec in aliena terra, inter profani cultus & damnatæ religionis
 gentes, tuto & commode vulgari potuerat; cum sua ipsi vaticinia Isaias & Jeremias
 edidissent, ut idem Isidorus adnotavit.

Isid. Orig. lib. 6. cap. 1. Hobbesius Le- viath. cap. 39.

DE PROPHETIA DANIELIS.

- I. Disputatur utrum Daniel fuerit Propheta. II. Disputatur utrum Daniel fuerit Eunuchus. III. Disputatur utrum Daniel idem fuerit qui Belesis à Diodoro memoratus. IV. Disputatur utrum Daniel Ecbatanis, an Susis insignem illam turrim à Josepho & Hieronymo memoratam extruxerit, & utrum Susis, an Babylone fuerit sepultus. V. Disputatur utrum ad unum eundemque Danielem pertineant, quæcunque in Danielis Prophetia narrantur, deque ejus interpretationibus Græcis. VI. Disputatur de ordine partium libri Danielis. VII. Disputatur cur partim Ebraice, partim Chaldaice, partim Græce scriptus exeat. VIII. Nonnulla afferuntur ad auctoritatem Additamenti Danielis conciliandam. IX. Disputatur de Senibus, à quibus attentata est Susanna pudicitia. X. Disputatur de supposititiis Danielis scriptioibus. XI. Probatur Prophetia Danielis γρηγορίας & antiquitas. XII. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. XIII. Secundum Argumentum. XIV. Tertium Argumentum. XV. Quartum Argumentum. XVI. Quintum Argumentum.

I. **T**A' βιβλία ὅσα δὴ συγγράμματος καταλέγοιτε δανιήδος, ἀναγνώσεται παρ' *Disputatur*
 ἡμῶν ἐπὶ τῆς νύκτος, καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας ἐξ ἀποτῆν ὅτι δανιήδος ἀμείλιχ' ἦτο' δεσφ. *utrum Daniel*
que libros à se conscriptos reliquit Daniel, leguntur hodieque apud nos: atque hi nobis fidem
 faciunt, Danielem cum Deo colloquia habuisse. Ita de Daniele, Danielisque libro sentiebat *fuerit Pro-*
 Josephus, ex cujus verbis scimus, & divinis Danielem præditum fuisse dotibus ac virtu- *phetia.*
 tibus, & genuinum esse ipsius vaticiniorum opus. Quod antequam probare aggre- *Jos. Antiq. libr. 10. cap. 15.*
 dior, adnotanda veniunt quædam, vel observatione digna, vel parum explicata ad
 hanc diem, vel ad sequentium quæstionum enodationem opportuna. Quibus dilucide
 expositis, contraditioes plurimæ; adversus Librum hunc jacitari solitæ, concident
 ipsæ per se & evanescent. Danielem Prophetam non fuisse, fuisse vero Eunuchum con-
 sentiens est Judæorum omnium opinio. Prophetam non fuisse has ob causas existi-
 mant, quas affert Maimonides in More nevochim; nimirum quod etsi Angelus ei
 videndum se dedit, eumque rerum futurarum noticia imbuit, per somnium tamen
 id factum est, nec Angelum in sese deprehendit, quod ad veram Prophetiam desi-
 derabatur; proindeque non inter Prophetas Librum ipsius, sed inter כתובים, hoc
 est Hagiographa, collocant: quanquam laxiori significatione Prophetæ nomen ipsi
 Maimonides largitur. Rationem præterea hanc addunt, nempe quod Daniel non
 Prophetico more vixerit, sed δυναστευτικῶς. Adversus ea confurgunt Christiani Pa-
 tres, Christi auctoritatem secuti, à quo Daniel Prophetæ titulo donatus est, & Pro- *Matth. 24. 15.*
 phetam jure optimo dici contendunt; & recte quidem: quippe si Propheta vere is
 est, qui clare & distincte eventura prænoscit & prædicit, quis tandem futuras rerum
 conversiones, imperiorum interitus, Christi adventum & necem prænuntiavit aper-
 tius? quis temporibus accuratius distinxit? Sed & juxta Maimonidæ ipsius definitio-
 nes & principia, Prophetæ nomen etiam stricte sumtum Danieli congruit: quodque
 Judæis os occludit, inter Prophetas cum Jeremia, Aggæo, Zacharia, Malachia re-
 cenfetur in Thalmudico libro Megilah, primo capite. Neque solum ἐξ τῆς προφητείας

R. Mos. ben Maim. More nev. libr. 2. c. 45.

Joseph. Antiq. libro 10. cap. ultim.

προφητῶν, unus è maximis Prophetis appellatur à Josepho, & cum Deo colloquia habuisse dicitur, sed aliis etiam anteponitur Prophetis: οὐ γὰρ, inquit, ἡ μέλλουσα μόνον προφητῶν διετέλε, καθάπερ καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται, ἀλλὰ καὶ κατὰ αἰετὸν, εἰς δὲ ταῦτα ἀποβήσεται: καὶ τῶν προφητῶν ἡ γὰρ ἰσχυρὰ ἐπελεγομένη, καὶ διὰ τούτων δυσχερανομήτων ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ τῶν πλάθους, δαυὶδος ἀγαθῶν ἐγένετο προφητῆς αὐτοῖς. Non enim futura solum praedicere solebat, ita ut alii Propheta, sed & tempus quo hac eventura erant determinabat. Cumque alii Propheta mala praeannuntiarent, prosperaeque regum & vulgi odia in se concitarent, bonorum praeannuntius his erat Daniel. Tum deinde laudat τὸ τῆς ἀκελεύου αὐτῶν προφητείας ἀσάγγακτον, certe ejus Prophetia immutabilitatem.

Disputatur utrum Daniel fuerit Eunuchus. Ita. 19. 7. Dan. 1. 3. Dan. 1. 6. Origen. Hom. 4. in Ezech. & in Matth. To. 15. Hier. 1. 1. c. 6. in Dan. & 1. 1. c. 13. in Jovin. Jof. Ant. 1. 10. c. 11. Ezech. 14. 14. 15. Hier. lib. 1. in Jovin. cap. 13.

II. At Eunuchum fuisse Danielem Judaei facile assentior; cum & hoc suadeant ista, quae solent proferre, verba Isaiae ad Ezechiam: De filiis tuis, qui exibunt de te, quos generis, tollent, & erunt Eunuchi in palatio regis Babylonis. Suadent & illa Danielis: Et ait rex Assyrenus Proposito Eunuchorum, ut introduceret de filiis Israel, & de semine regio. Tum: Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, & Azarias. Itaque in eam sententiam ultro concesserunt Origenes & Hieronymus. Aiunt Pseudo-Epiphanius, & Pseudo-Dorotheus, in vitis Prophetarum, spudonem visum Judaeis, propter insignem ipsius castitatem: ac si nulla sint praeter castitatem exacta virilitatis indicia. Josephus quosdam ex nobili illo captivorum flore Eunuchos fuisse autumat; an & ex illis Daniel fuerit, non affirmat; sed à Gentilium suorum persuasione discessisse vix credo. Quod autem ex Ezechiele objici potest pro contraria parte, si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job, nec filios, nec filias liberabunt, praecclare dissolvit Hieronymus, ut dicemus infra.

Disputatur utrum Daniel idem fuerit qui Belesis, à Diodoro memoratus. Diod. lib. 2.

III. Dubitatum quoque est à nonnullis, annon Daniel idem fuerit qui Belesis à Diodoro memoratus. Neque vana sane ea est suspicio, adeo multa ad fidem faciendam concurrunt. Nomina affinia, Belesis, & Baltassar, בלשצצר: nam è medio vocabulorum litera T frequenter exteritur, ut à σελμη, signum & à πιδρον, pilus. At R & S in fine permutantur, arbor, arbos; honor, honos. Eamdem dictionem, בלשצצר, uti conjicio, Graece expresserat Ctesias, Βελιτιέζης, quemadmodum habet Plutarchus: quod nomen fuit scissoris, quo ad necandam veneno Statiram, Artaxerxis Mnemonis uxorem, usa est ejusdem mater Parysatis. Nisi legere mavis, Βελιτιέζης. Pro quo scripsisse Dinonem, Μελέωντες, legitur apud Plutarchum: perperam; vitium quippe dictioni huic inolevit ex similitudine praecae figurae τὸ β, quae ad figuram τὸ μ accedebat. Sed ad rem. Belesis erat de genere Chaldaeorum: Chaldaeis orti Ebraei progenitorum suorum nomine censabantur. Astrologicae artis peritus & futurorum praecius fuit Belesis: Daniel fuit eruditus omni sapientia, cautus scientia, & doctus disciplina, & vaticinandi peritia imprimis nobilitatus. Unus ex Babyloniis fuit proceribus Belesis, fuit & Daniel. Denique vix ulla sese firmioribus argumentis approbaret conjectura, si non tempora penitus discrepant. Quippe Danielis deportationem annis plusquam sexaginta & ducentis antecessit Sardanapali interitus, cujus regnum opibus ac consiliis Belesis subnixus Arbaces occupavit.

Dan. 1. 4.

Disputatur utrum Daniel Ecbatanis, an Susis insignem illam turrim à Josepho & Hieronymo memoratam exstruxerit: & utrum Susis, an Babylone, fuerit sepultus.

Joseph. Antiq. libro 10. cap. 12. Hier. in Dan. 8.

Porph. apud Hier. in Dan. 9.

IV. Dignum etiam disquisitione est, utri habenda fides, Josepho, an Hieronymo, quorum ille à Daniele Ecbatanis Mediae exstructam ait fuisse turrim mirabili artificio, tantaque operis firmitate, ut ad suam aetatem integra, nec ulla omnino parte labefacta, aut vetustate deformata spectaretur, in ea sepeliri ad eam diem Medorum, Persarum, & Parthorum Reges, ejusque custodiam Judaeo Sacerdoti credi solere. Eadem refert Hieronymus iisdem fere verbis: hac una re diversus, quod quae Ecbatanis Josephus, Susis ipse locat, quodque mirere, ea se à Josepho sumfisse proficitur. Profecto etsi multa in hac Darii Medi historia à Josepho Xenophontem assecante peccata sunt, contra Berosi, Megasthenis, & Abydeni fidem, qui Danieli praecare consentiunt; velut cum eum Astyagis filium, Medorum regem, Cyri cognatum, ab eoque ad regnum Babylonium invadendum adjutum fingit, aliaque multa adversus historiam veritatem comminiscitur, minime tamen in hac exstructae à Daniele turris narratione ab eo discedendum putamus. Nam post patratam caedem Baltassarum sive Laborosarchodi, postremi ex stirpe Nabopolassari, qui pater fuit Nabuchodonosoris, quo natus Evilmerodachus, & filia Niriglisfororo nupta, Laborosarchodi mater, Danium oriundo Medum, (non Hytaspis filium, quod credulis & stolidis Lectoribus persuadere conatus est Porphyrius, ut Danielis annos produceret) qui regno ad se delato, pro more gentis mutavit nomen, & Nabonidus, sive Nabannidochus dictus est, Astyagis filium, caedis auctorem, cum imperium sui provincias lustrare vellet, Mediam potissimum adiuille verisimile est, unde genus ducebat; & Danielem in comitatu habuisse, cum propter hominis dignitatem, spectataeque virtutes, tum maxime quod ab eo fuisset praedictum, fore ut post Baltassarem regnum esset adepturus. Cum itaque Ecbatanis

banatis substitisset Darius, turrim illic excitasse, vel ad urbis defensionem, vel ut posteris præclarum magnificentiæ suæ monumentum relinqueret, facile credo. Cui rei cum consilium suum ac industriam præbuisset Daniel, inde factum ut Danielis opus diceretur. Deinceps vero cum in Susianam pervenissent, in qua magistratum aliquem jam ante gesserat Daniel, Baltasare regnante, ut habetur capite Danielis octavo, regioni huic denuo præfectus est à Dario cum summa auctoritate; atque illic cum per annos aliquot, etiam sub Cyri imperio, ad mortem usque vixisset, egregia ab eo exstructa fuisse ædificia ad regionis tutelam & ornatum probabile est. Horum gnarus quidem Hieronymus, sed memoria tandem lapsus, commemoratam à Josepho turrim Medicam cum Susiana turri confudit. Conjecturæ nostræ vim addit Benjamin Tudelensis, qui Susis sua ætate summæ elegantiæ ædificium jam inde à prisca temporibus extitisse ait, ibidemque sepultum fuisse Danielem, quod habet quoque Abulfaragius. Vetus illud & elegans ædificium, quod Benjamin ætate Susis visebatur, Hieronymi quoque ævo videretur extitisse: hinc ejus error. Miror vero unde habuerint Pseudo-Epiphanius, & Pseudo-Dorotheus, à quibus vitæ Prophetarum scriptæ sunt, Danielem Babylone defunctum, in spelunca Babylonica fuisse sepultum, ad suaque tempora notissimum fuisse his in locis sepulcrum Danielis & celebratissimum. Scimus nos, anno Cyri tertio, in Susiana fuisse Danielem, ut ex ipsius decimo capite cognoscitur. Tunc autem valde senex erat. Regressum autem fuisse Babylonem, ibique diem clausisse, nemo ex vetustioribus Scriptoribus prodidit. Veri ergo propius est illic obiisse, ubi senectutem egit. Præsertim cum magnas, ob ejus loculum & reliquias, concertationes Susis ortas narret Benjaminus. Multo etiam minus eorum mihi probatur ratio, qui Hierosolymam ipsum rediisse volunt, & Synagogæ magnæ interfuisse, cum ראשי הגולה, *Principibus captivitatibus*. Quæ tamen sententia viris eruditis placuit.

V. Gravior ea quaestio est, eidem & uni Danieli, an duobus, ea omnia tribuenda sint, quæ in Prophetia Danielis referuntur. Causam dubitationi præbent verba hæc Hieronymi, e Procemio Commentariorum Danielis: Porphyrio Eusebius & Apollinarius pari sententia responderunt, Susannæ, Belisque ac Draconis fabulas non contineri in Ebraico, sed partem esse Prophetiæ Habacuc, filii Iesu, de tribu Levi: sicut juxta Septuaginta Interpretes in titulo ejusdem Belis fabule ponitur: Homo quidam erat sacerdos nomine Daniel, filius Abda, conviva regis Babylonis; cum Danielem, & tres pueros de tribu Juda fuisse sancta Scriptura testetur. Unde & nos ante annos plurimos, cum verteremus Danielem, has visiones obelo prænotavimus; significantes eas in Ebraico non haberi. Eundem titulum, & narrationis exordium Sixtus Senensis Græcis verbis representavit; nescio an ex ingenio, an ex libris: *περὶ τῆς ἀβδαίου, ἡ δὲ τῆς βουδῆ, ἐν πολλῆς λολί. Αὐτοῦ βροπὸς πρὸς τὸν ἱερόδωτον, ὀνόματι δανιὴλ, ἡ δὲ τῆς ἀβδαίου, συμπίπτει τῆ βασιλείας τῆ βαβυλωνίως.* Primum hic notari velim, titulum illum ad Beli solum & Draconis historiam pertinere; Eusebium vero & Apollinarium ad Susannæ etiam historiam ex conjectura, uti quidem verisimile est, extendisse: quasi nempe utraque historia ex Prophetia Habacuci hujus depromta sit, & idem Daniel, Sacerdos nempe, Abda filius, Susannam servaverit, & Belum ac Draconem confecerit. Quorum nullum omnino extat in Hieronymo vestigium: ait enim: *Sicut juxta Septuaginta Interpretes in titulo ejusdem Belis fabule ponitur.* Notandum præterea, nullam esse causam, cur id sibi velle Hieronymum credamus, ipsos Septuaginta Interpretes titulum hunc historiæ Beli à se Græce conversæ præfixisse; sed credi posse eum in eodem volumine, quo ipsorum habebatur Interpretatio, fuisse repertum: quemadmodum hodieque in vulgatis Septuaginta Senum editionibus, Græcam Danielis interpretationem, sine ullo Interpretum discrimine, descriptam videmus, quamvis sit Theodotionis: quemadmodum Lysimachum supra diximus auctorem videri Græcæ interpretationis libri Esther, quamvis in Septuaginta Senum editione extet: & quemadmodum videmus alias Scripturæ sacræ partes Græce conceptas, quas à Septuaginta Interpretibus neutiquam profectas esse constat, cum ea tamen uno nomine editionis Septuaginta Interpretum contineantur; toto nimirum opere à præcipua parte appellato. Notandum denique, idque accurate, alio loco suspicari Hieronymum, hanc ipsam Danielis interpretationem, quæ Senibus Septuaginta tribuebatur, ab aliquo Chaldaicæ linguæ imperito, hoc nomine fuisse falso editam. Sic enim ille Præfatione in Danielem: *Sive quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt Septuaginta Interpretes eisdem linguæ lineas in translatione servare; sive sub nomine eorum ab alio nescio quo, non satis Chaldaeam linguam sciente, editus est Liber.*

His animadversis, dico primum Danielem, Susannæ vindicem, eundem esse ac Prophetam: nam contrarium non suadet allatum Hieronymi testimonium: Eusebio autem & Apollinario, opinioni huic adversantibus, opponimus vetustissimas Editiones

Dan. 8. 26

Abulfar. Hist. Orient. Dyn. 5.

Dan. 10. 1, 4.

Disputatur utrum ad unum eundemque Danielem pertineant, quæcumque in Danielis Prophetia narrantur; deque ejus Interpretationibus Græcis. Sin. Sen. Bibl. lib. 1.

Græcas, in quibus tantum abest ut ulla discriminis nota distinguatur Daniel Sufannæ patronus à Daniele Propheta, ut potius ab hac Sufannæ historia initium capiat Danielis Prophetia, servato scilicet ordine temporum, quod Daniel etiam tum duodecim annorum puer ab hoc facinore inclarescere cœperit, atque hoc primum virtutis & sapientie specimen ediderit. Opponimus & Synopsos Auctorem, & Sulpitium Severum, & Eusebium quoque ipsum, qui historiam Sufannæ eundem locum assignant. Dico præterea, ne Daniele quidem Beli ac Draconis domitorem, alium videri à Propheta. Comparetur narrationis hujus initium: *Erat autem Daniel convirva Regis, & honoratus super omnes amicos ejus, cum his sexti capituli: Daniel superabat omnes Principes & Satrapas, quia Spiritus Dei amplior erat in illo. Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ querebant occasionem, ut invenerint Daniele ex latere Regis; eundem significari dices. Cur ergo, inquires, olim in exemplaribus Septuaginta Senum, alteri Danieli eversio Beli & Draconis interfectio, alteri item Scriptori, Habacuco videlicet, hujus historiam narratio tribuebatur? Per mihi similis veri videtur mox allata Hieronymi conjectura, qui Danielis interpretationem Septuaginta viris adscriptam, *Ἰουδαϊστικῶν* fuisse suspicatur. Ad stipulatur huic opinioni summa Interpretis licentia, qui pessima fide opus hoc Græce convertit. Audiamus eundem Hieronymum: *Exceptis Septuaginta Translatoribus, qui hæc omnia nescio qua ratione præterierunt, tres reliqui interpretati sunt. Unde iudicio magistrorum Ecclesie editio eorum in hoc Volumine repudiata est, & Theodotionis vulgo legitur, quæ & Ebraicæ, & cæteris Translatoribus congruit. Unde & Origenes in nono Stromatum volumine asserit se quæ sequuntur ab hoc loco in Propheta Daniele, non juxta Septuaginta Interpretes, qui multum ab Ebraicæ veritate discordant, sed juxta Theodotionis editionem differere. At fluxam illam in interpretando fidem plane alienam fuisse à Septuaginta Senibus alio libro ostendimus. Cum ergo artifex interpretationis hujus, homo videatur fuisse ingenii immodici, & nimium sibi permittentis, credibile est ipsum conjectasse, postremi capituli, quo Beli & Draconis narratur historia, auctorem fuisse Habacucum Prophetam, quod mirificum ejus illic narretur facinus, & reliquis fere Prophetis solenne sit casus suos ac vilâ memoriæ prode, idemque proinde Habacucum sibi faciendum censuisse: atque hæc demum conjectura ita delectatum fuisse Interpretem, ut jam non tanquam conjecturam, sed ut rem indubitam in fronte capituli hujus adscripserit. Atque hanc ipsam**

Athan. Synops.
Sulp. Sev.
Chron. libr. 1.
Euseb. De vit.
Proph.
Dan. 14. 1.
Dan. 6. 3, 4.

Hier. in Dan.
4.

Athan. Synops.

Hier. in Dan.
4.

Hier. Proem.
Comm. in
Dan.

1. Sam. 8. 18.

1. Par. 18. 17.

Gen. 41. 45.

Exod. 2. 16.

2. Sam. 20. 16.

Disputatur
de ordine par-
tium libri
Danielis.

historiam *Ἰουδαϊστικῶν* significasse videtur Synopsos Auctor, cum inter apocryphos Veteris Testamenti libros Habacucum quemdam recenset. Sed iudicio Magistrorum Ecclesie repudiata est tota hæc Danielis interpretatio, ascita vero est editio Theodotionis. Quamvis autem Daniele Sacerdotem dixerit levis ille Interpres, pluris mihi tamen est Theodotionis auctoritas, cujus editio, Hieronymo teste, *& Ebraicæ, & cæteris Translatoribus congruit. In Theodotione autem nihil comparet hujusmodi. Verum concedamus summam fuisse Interpretis hujus fidem, quid ergo dixisse eum narrat Hieronymus? istud nempe: Homo quidam erat Sacerdos, nomine Daniel: Sixtus vero: ἀθεσπότης τῆς τοῦ ἱεροῦ, ὀνόματι δανιήλ. Haud dubie Ebraicæ, quæ sequebatur, sic habebant: *איש היה כהן דניאל שמו*. Græcus Interpres, כהן, reddidit, *ἱερός, Sacerdos*: perperam, nam hoc loco non *Sacerdotem*, sed *Satrapam* vel *ἀρχαγέω* notat, qualis fuit Daniel. Sic libro Samuelis secundo, octavo capite, filii David dicuntur Sacerdotes, Ebraice *כהנים*, Septuaginta Senibus *ἀρχαγέω*; Jonathani *רַבְרַבִּין*, *optimates*; Syro & Arabi, *Principes*. Auctor Paralipomenon de iisdem: *דראשנים ליד המלך* Septuaginta: *οἱ ἀρχαγοὶ τοῦ βασιλέως*, Vulgata ad verbum: *Primi ad manum Regis*. Sic, *Sacerdos On*, dicitur Putiphar in Genesi; sic Jethro, *Sacerdos Madian*, in Exodo; sic Ira Jairites, *Sacerdos David*, libro secundo Samuelis, qui principes fuerunt.*

VI. Dixi Sufannæ historiam fuisse in fronte libri Danielis collocatam in Septuaginta Interpretum antiquissimis editionibus; quippe egregium Danielis admodum pueri factum exponentem; ratione videlicet habita temporis. Qui vero rejeceverunt ad calcem, quod Vulgatus fecit Interpres, Ebraici exemplaris auctoritatem videntur secuti, unde abesse historiam hanc intelligebant. Idem de Beli & Draconis historia censendum est. Illuc etiam orationem Azariae, & trium puerorum Hymnum itidem ablegassent, si sedibus suis emota ea ac distracta integram aliquam ac plenam historiam, non hiulcam ac imperfectam constituissent. Porro pertinet ea Sufannæ historia ad postremum hunc usque capituli decimi tertii versum: *Et rex Astyages apposuit eum ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum ejus*. Is enim versus in optima Sixti V. editione Græca connectitur historiam Beli & Draconis. Reliquis Danielis capitibus quæ videtur inesse perturbatio, nulla est: sciendum quippe est, non historicum hic agere Daniele, sed Prophetam; nec annales condere, sed miracula Dei, & res sibi à Deo revelatas ac præsignificatas ita referre, ut conducant Lectoribus, eorumque ani-

mos ad pietatem accendant. Prioribus itaque sex capitibus aliena fere visa narrat: sex sequentibus sua ipsius exponit, accurate servata utrobique serie temporum. Nam etsi undecimo capite ad annum primum Darii Medi videtur reverti, cum superiori capite annum Cyri tertium attigisset, non est ita; Angelus enim sermonem capite decimo inchoatum, undecimo persequitur, & res Darii Medi temporibus gestas refert. Atque ea præposteri hujus ordinis longe probabilior est ratio, quam quæ ab Hieronymo proponitur. Putat enim idcirco capite septimo redire Baltasarem in scenam, cum præcedenti capite res Darii narrari essent cæptæ, *quod statim historiam historiam copulavit*, hoc est, voluisse ipsum historiam quinti capitis, sexti historiam serie continuata subnectere: cum tamen capitum etiam sequentium, quæ non historias exponunt, sed vaticinia, intricatus ordo sit & perplexus. Quod si aliqua sæpius iterata occurrunt, sic habeto, non visorum eorundem repetitam esse narrationem, sed visa eadem sæpius à Deo fuisse Danieli objecta, fortasse ut ejus animum validius percellerent.

VII. Cur autem partim Chaldaice, partim Ebraice, partim etiam Græce scriptus extet liber Danielis, nobis quoque pervestigandum est. Primum enim caput, cum tribus sequentibus secundi versiculis, Ebraice scriptum habemus; sequentia ad octavum usque caput Chaldaico narrantur sermone, quæ subinde à R. Levi ben Gerson Ebraice reddita sunt; reliqua rursus Ebraico, præter orationem Azariæ, Hymnum trium puerorum, Susannæ, Beli & Draconis historias, quæ Græce scripta sunt. Ac pia sane & laudabilis doctorum virorum opinio est, qui discrepantiæ hujus causas scrutantes, consulto id factum à Daniele affirmarunt, ut sex Chaldaicis capitibus haberent Chaldaei, quæ regibus suis evenissent; sequentibus quinque docerentur Ebraei futura mysteria post exitum Babylonicum imperium, Christi adventum & interitum, Hierosolymitanam cladem, Judaicarum reliquiarum salutem, & mortuorum ad vitam revocationem. At cur tandem primum caput, cum prioribus tribus secundi versibus, Ebraice conceptum est, quo res narrantur mære Chaldaicæ? cur visa Chaldaeorum regum ad septimum usque pertinent caput, sermo vero Chaldaicus ad octavum producitur? Veneri ergo mihi videtur propius, Librum Chaldaice primum fuisse exaratum à Daniele ipso, qui Chaldaica lingua jussu Regis Babylonii fuerat imbutus, & magnum linguæ hujus usum diutina inter Chaldaeos mora comparaverat; deinde Ebraice à Judæis reductibus, in gratiam & utilitatem suæ gentis, idque publica auctoritate; demum etiam Græce ab Auctore prisce Interpretationis, ab Aquila, Theodotione, Symmacho, & aliis. Inde contigit, ut male multatis & detruncatis exemplaribus, quod labentibus annis usque nimis verum est, in ea præsertim gente, tot exiliis, ruinis, ac incendiis vastata, cum librarii ad describendum opus & recomponendum accederent, quæ in Ebraico exemplari deerant, ex Chaldaico supplere cogerentur; unde ambiguus ille fetus exortus est. Orationi vero Azariæ, Hymno trium puerorum, Susannæ, ac Beli & Draconis historiis, quod lectu jucundæ, & ad vulgi captum essent accommodatæ, contigisse puto, ut valde celebrarentur inter Hellenistas, & Alexandrinos præsertim, reliquosque Ægyptios, quorum ingenium hujusmodi deliciis & auditibus mirifice capiebatur. Inde ergo prodeunte maxima Græcorum exemplarium copia, primigenia ipsa archetypa, ut fieri assolet, neglecta jacuerunt, ac sensim denique interciderunt; vel, ut acute conjicit Origenes, à Judæis ipsis dedita opera superpressa sunt, cum majorum suorum infamiam, scelerumque vestigia alio scelere abolere starent. Quod ut felicius succederet, ipsum Historiæ Susannæ artificem, Græcum quemdam hominem nominabant, ut refert Hieronymus; Interpretem ipsum fortasse, aut commentitiam aliquam personam, pro Auctore, nefaria arte obtrudentes.

VIII. Non est nostri otii, aut instituti, ea colligere, quæ de Græcis illis libri Danielis partibus habitæ à piis juxta & eruditus hominibus adversus horum temporum Heterodoxos disputationes peperere. Duo tantum Lectorem monebo, quæ his reliquiis auctoritatem aliquam conciliare possunt: multos primum in iis Ebraicis occurrere, quod ab eruditis jamdiu est observatum; quos si quis oculis æquis perspexerit, Ebraice primitus fuisse conceptas fatebitur; deinde Judæos Historiæ Susannæ veritati non refragari, sed Libri tantum hujus, quo ea continetur, auctoritatem oppugnare, unico hoc argumento, quod Ebraicis literis consignatus non extet; cujus rei probabilem hanc dari causam ab Origene, quam dixi, quæcunque progenitorum suorum corruptelas ac impuritates monumenta continerent, summo à recentioribus Judæorum Magistris studio erasa fuisse & oblitterata.

IX. Ad opinionem suam comprobendam nonnulla affert Origenes, quæ ab Ebræo quodam sese accepisse narrat; nempe vulgata traditione inter populares ejus

Hier. in Dan.

Disputatur
cur partim
Ebraice, partim
Chaldaice,
partim
Græce scri-
ptus extet.

Orig. in Epist.
ad African.

Hier. Præf. in
Dan.

Nonnulla af-
feruntur ad
auctoritatem
Additamen-
tis Danielis
concilian-
dam.

Origen. in Ep.
ad Afric.

Disputatur
de Senibus,

à quibus at-
tentata est
Susanna pu-
dicitia.

ferri, defloccatos illos & impudicos Senes Ebræarum mulierum pudicitia hac arte illudere fuisse solitos, cum apud eas in privatis colloquiis identidem prædicaret uterque, concessum sibi à Deo, ut Christum gigneret, id lupinis auribus accipientes simplices feminas corporis sui copiam impius viris sine mora fecisse, at Susannæ castitati cum pari astu essent insidiati, vafritiem illorum prudentissimam feminam elusisse: nomina autem illis Achabo filio Coliæ, & Sedecia filio Maasæ fuisse, quos Jeremias his verbis incessit: *Ponat te Dominus, sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne, pro eo quod fecerint sultitiam in Israël, & mæchati sunt in uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum iudex & testis, dicit Dominus.* Nam quod ignis supplicium infanti Susannæ falso testimonio parassent, poenam eandem, juxta Deuteronomii præceptum, quo talionis poena sancitur, relatam ipsis fuisse Ebræi volunt: cum & Chaldæi in adulteros igne animadvertere solerent, sicuti & in Chananæa ante Legem fieri solitum fuisse dicitur ex Judæ & Thamaris historia. Atque hanc narrationem, sed interpolatam Thalmudistæ recinunt. Syrus Paraphrastes ex editione Heraclienfi, non Achabum & Sedeciam, sed Amidum & Abidum appellat. Utur est, quod Senes fuisse dicuntur, id potius eorum dignitatem notat quam ætatem. Ebraice erat זקנים. Sic זקנים apud Græcos *Senem & Senatorem* sonat; *אֲבִיבֵי מַלְכוּת*, *Senem & Sacerdotem*. Hinc Senior Latinis. Gellius: *Seniorum hominum, & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina, memoriaque præstantium, disceptatio quedam fuit.* Ex Latino *Senior*, Gallicum *Seigneur*. Sic *Senem Montis, Le Vicil de la Montagne*, appellat Historici nostrates Regem Assassinatorum, sive potius Haschischorum, שׂוֹרְ אֲחֵי שׂוֹשֵׁט: cum appellari debuisset, *Dominus Gebal*, זְקֵן הַגִּבְעָה. Nam זְקֵן, *Dominum*, sive *Principem* significat hoc loco. Item *Gebal*, & regionem hujus nominis sub monte Libano sitam, & *montem* quoque apud Arabes significat. Vera esse, quæ proponimus, non inficiabitur, qui Benjaminum Tudelensem legerit. Cujus Interpres (id enim silentio præterire non possum) in puerlem hoc loco incidit errorem, cum ait Montanos omnibus passim esse terrores, *quia reges serra dissecant: cum vertere debuisset, quia reges dolo interficiunt.* Decepit eum vox מַסְרָה, cujus radix est מָסַר, quæ dictio sonat, *dolo prodidit, & serra dissecuit.* Ex his quæ supra dixi, potest existimari quam non absurde, nec sine causa conjectarit Origenes, Judæos gentis suæ, optimatumque suorum famæ consulentes, tanti dedecoris memoriam sustulisse.

Disputatur
de suppositi-
titiis Danie-
lis scriptioni-
bus.
Decc. Part. 2.
Causl. 27.
Quest. 1. cap.
16.

X. Fecit præstans Danielis fama, & explicandis potissimum somniis celebrata, ut vetus quidam Onirocriticorum Auctor operi suo Somnialiorum Danielis nomen falso præscriberet. Ejus usum damnant Decreta Gratiani, ut pote supposititii & impii. At incertum est, idne, vel simile quid notaverit Synopsis, cum inter Apocrypha Daniellem collocavit. Certe Additamenta Danielis non repperit, quæ inter legitimos hujus Prophetæ factus ab eo recensentur. Ego vero & Latinam Christiani hominis scripturam esse puto, cum nulla ejus appareat mentio, vel in Artemidoro, vel in Achmete, nec valde antiquam, cum inter eos qui ante Artemidorum idem tractaverunt argumentum, nomen Danielis nusquam extet.

Probat
Prophetia
Danielis ymo-
nime & anti-
quitas.
Dan. 7. 1, 2.
Dan. 8. 26.
Dan. 12. 4.
Ezech. 14. 14.
1. 20. & cap.
23. 2, 3, 4.
Dan. 9. 3, 4.

XI. Sed jam tempus est ut ad probandam Libri hujus *אֲנִיכְוִימְרָה* & antiquitatem nos accingamus. Daniellem ejus esse scriptorem, clausula hæc indicat è septimo capite, in qua sic disserit: *Anno primo Balsasar, regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: & somnium scribens brevi sermone comprehendit; summamque perstringens ait: Videbam in visione mea nocte. Item istud è sequenti capite: Tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit. Et ego Daniel langui. Et id etiam è capite duodecimo: Tu autem Daniel clande sermones, & signa Librum usque ad tempus statutum. Et vidi ego Daniel. Præclara ad hæc Danielis mentio apud Ezechielem, sic tanquam viri pietate & sapientia longe præstantis. Scripserat Daniel nono capite: *Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in jejuniis, sacco, & cinere. Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obscuro Domine Deus, magne, & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Manifesto hæc imitatus est Nehemias primo capite: Cumque audissem verba hujuscemodi, sedi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunabam & orabam ante faciem Dei celi; & dixi: Quæso Domine Deus celi fortis, magne, atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiant mandata tua. Librum eundem se versavisse abunde testificatus est Mathathias, cum ait primo Machabæicorum: *Ananias, & Azarias, & Misael, credentes liberati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Daniellem notant ista ex Epistola ad Ebræos: Observaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis. Daniellem vero Christus nominatim appellavit, cum dixit apud Matthæum: Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem***

Neh. 1. 4.

1. Mach. 2. 59.
60.

Ebr. 11. 33.

Matth. 24. 15.

in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Indea sunt, fugiant ad montes. Quae sic à Daniele expressa sunt: Et erit in Templo abominatio desolationis. Ad haec objectas sibi de caelo species in Apocalypsi referens Johannes, Danielem palam imitatur. Velut cum de Bestia cornibus instructa, sibi vita differit, Antiquum dierum sic describit Daniel: Antiquus dierum sedit; vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli ejus quasi lana munda, thronus ejus flamma ignis: sic & virum vestitum lineis: Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir unus vestitus lineis, & venter ejus accinctus auro obryzo, & corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens; & brachia ejus, & quae deorsum sunt, usque ad pedes, quasi species aris candentis; & vox sermonum ejus ut vox multitudinis: sic Christum Johannes: Vidi ... similem Filio hominis, vestitum podere, & praecinctum ad mamillas zona aurea: caput autem ejus & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, & oculi ejus tanquam flamma ignis, & pedes ejus similes orichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tanquam vox aquarum multarum. Apparet quoque imitatio, cum Regnum Sanctorum praedicat, & Libros iudicii, cum innumerabiles Ministrorum Dei copias insuavit millibus tentat comprehendere; cum Bestiam igni tostam exhibet, cum Filium hominis nube curuli invecum, & Bestiam viros pietate insignes oppugnantem & expugnantem describit, cumque cornua decem Bestiae, Reges totidem praesignificare docet. Ait Daniel: Cumque loquebatur ad me, prolapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit me in gradu meo: & alibi: Et audiens jacobam consternatus super faciem meam, & vultus meus harebat terra: & ecce manus tetigit me, & crexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, ... & ait ad me, Noli metuere Daniel: ait Johannes: Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus; & posuit dexteram suam super me, dicens, Noli timere. Cum Michaëlis praelium narrat Johannes, Danielem aperte sectatur. Sic Daniel duodecimo capite: Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum elevarisset dexteram, & sinistram suam in caelum, & jurasset per Viventem in aeternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis: sic Johannes: Et Angelus quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad caelum, & juravit per Viventem in saecula saeculorum. Haec ipsa Danielis locutio: In tempus, & tempora, & dimidium temporis, quam & alio loco usurpat, à Johanne itidem usurpatur.

Dan. 9. 17.
Dan. 7. 7.
Joh. 1. 1.
Dan. 7. 9.
Dan. 10. 5, 6.
Apoc. 1. 13, 14.
Dan. 7. 22, 27.
Apoc. 10. 4.
Dan. 7. 10.
Apoc. 5. 6. &
20. 12. & 5. 22.
& 9. 16.
Dan. 7. 17.
Apoc. 19. 20. &
20. 10.
Dan. 7. 13.
Apoc. 14. 14.
Dan. 7. 20, 21.
Apoc. 11. 7. &
11. 7.
Dan. 7. 24.
Apoc. 12. 12.
Dan. 8. 18. &
10. 9, 10, 12.
Apoc. 1. 17.
Dan. 10. 11.
Apoc. 12. 7.
Dan. 12. 7.
Apoc. 10. 5.
Dan. 7. 25.
Apoc. 12. 14.
Wend. Diff. de
Pyth. Tetracty.

Nunc si à Scriptoribus exoticis petamus subsidia, plurima sane succurrent. Placet imprimis Godefridi Wendelini opinio, qui Pythagorae πεφασμεν, nihil aliud significare conjectat, quam Dei nomen πεφασμεν, idque à Daniele Magorum Principe, qui tum senex fuerit, Pythagoram accepisse. Addidisset & Ezechielem, quicum conversari potuisset Pythagoram ostendimus supra. Adjungit & hoc è tertio Machabaeorum: οὐ πύς κ' ἢ βαβυλωνίω ἕτις ἐπαίεσε πρὸς τὴν ἄνθρωπον ἰσχυρῆς διδασκάλου, εἰς τὸ μὴ λαθεῖσθαι τοῖς νεοῖς, διὰ πύσον θροῦντας χέμινον, ἐρρίστω μέχρι πρὸς ἀπημῖνον, φλόγα πύσον ἐπιπύμας ἕως ὑπναινῶν: οὐ ἢ ἀβελόαις φθόνου λέουσι κ' ἢ ἡς ῥιπῖντα ἔρησι βοῶν δανιὴλ εἰς φῶς ἀνήγαγας ἀσπῶν. Tu in Babylonia tres sodales, qui igni vitam suam ultro commiserant, ne idola colerent, ardentem fornacem rore respergens, flammis illos praestitisti, in omnes eorum adversarios flammam immittens. Tu Danielem, qui per invidiorum calumnias feris leonibus in escam fuerat expositus, intactum in lucem eduxisti. Praclarum vero, neque ulli exceptioni obnoxium Josephi testimonium. Alexandrum refert Hierosolymitano populo tributorum immunitatem in septimum quemque annum libenter dedisse, suisque uti legibus viveret concessisse, postquam ei Danielis vaticinia Pontifex ostendisset, quibus Persarum regnum à Principe Graecorum profligatum iri praedixit. Postmodum verò Graecis literis eadem Danielis Propheta est explicata. Verumtamen huic interpretationi illa Theodotionis anteposita est. Itaque Josephus se hanc narrare testatur historiam, ita ut in vetustis Ebraeorum Codicibus scriptam reperit: quos sane Codices dicere vetustos non potuisset, nisi multis ante ipsius, Christianique adeo aetate fuissent exarati.

Joseph. Antiq.
libr. 11. cap. 8.

XII. Quae quamvis nullis argumentis appeti posse videantur, Porphyrius tamen è quindecim libris, quibus Christianam religionem oppugnavit, toto duodecimo unum Danielis librum sibi refellendum proposuit. Sed à Methodio, Eusebio, & Apollinario confutatus est luculentis operibus, quae diuturnitate consumta sunt. Multa quoque ejusdem argumenta dissolvit Hieronymus: velut quod ex his constat, καὶ τὸ ἕξου ἕξου, καὶ τὸ πρῶτον πρῶτον, quod & Africanus, & Judaeorum usurpant Magistri, ut Graeci hominis opus hoc esse probarent, & ab Origene erudite discussum est, ut & ab Eusebio, & Apollinario. Plurima etiam adversus Addebitamenta Danielis commentati sunt novelli Heterodoxi: quae cum egregie refellerint Catholicae veritatis vindices, in iisdem repetendis oleum operamque non perdemus. Sed & supra de Daniele differentes, multas antevenimus contradictiones, vel iis data

Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.

opera respondententes, vel ea certe afferentes in medium, ex quibus illarum nascitur solutio. Progrediamur ergo ad ea quæ nobis profliganda supersunt.

Primum argumentum.

Ac primum falso Danielis nomen Librum hunc præferre contendit Porphyrius; Antiochi enim Epiphaniæ ævo in Judæa fuisse à quodam compositum, qui res ad id tempus gestas, sic tanquam futuras prædixerit; reliqua autem, quæ vere futura erant, ut pote à se ignorata, incertis & falsis vaticiniis prænuntiaverit. *Tanta enim, inquit Hieronymus, dictorum fides fuit, ut Propheta incredulis hominibus non videretur futura dixisse, sed narrasse præterita.* Nos falsa ea esse vaticinia negamus; perperam vero à Porphyrio intellecta cum Hieronymo dicimus: Bestiam enim tertiam & quartam, Danielis capite septimo memoratas, ad unum Macedonicum regnum refert, cum ad Romanum Imperium quarta pertineat. Cornua item decem, & parvulum cornu de medio eorum exortum, pravis interpretationibus ad res præteritas detorquet, cum ad futuras trahi debere ostendat Hieronymus, & ex Apocalypsi confirmet Sixtus Senensis, ubi Bestia describitur, cornua itidem habens decem, symbola nempe decem Regum, qui regnum nondum acceperant, cum Apocalypsis, nedum cum liber Danielis scriberetur, sed potestatem tanquam Reges una hora accepturi erant post Bestiam.

Hier. Proem. Comm. in Dan.

7. Sixt. Bibl. libr.

8.

Apoc. 17. 12.

Secundum argumentum.

Tract. Theol.

7. 1. 12.

XIII. Longius etiam abit Philosophus Theologo-Politicus, & librum Danielis prodidiisse demum censet, dudum post instauratum à Juda Machabæo Templi cultum. Hujus sane perquam intricatæ sunt hoc loco opiniones, unde vix certi quicquam possit exculpere. Nam capita postrema quinque sine dubio Danielis scripta contine re fatetur. Unde colligimus, quæcunque adversus librum Danielis deinceps objicit, ad priora duntaxat septem pertinere. Ea autem suspicatur ex Chronologicis Chaldæorum libris esse deprompta. Subjungit deinde, libro Danielis Esdræ librum adnecti, huic illum Estheræ, & unde concludit ejusdem Auctoris opera esse, Danielis, Estheræ, & Esdræ libros: quibus mantissam addit & illum Nehemiæ. Auctorem fatetur se profus ignorare. Tum subdit: *Quare non dubito quin hi Libri, dudum postquam Judas Machabæus Templi cultum restauravit, scripti fuerint: idque quia tum temporis falsi Danielis, Esdræ, & Estheris Libri edebantur à malevolis quibusdam, qui sine dubio scilicet Sadducæorum erant: nam Pharisei nunquam illos Libros, quod sciam, receperant. . . . . Vel forte ea de causa tum temporis descripti atque editi sunt, ut populo ostenderent Danielis Prophetias adimpletas esse, atque eum hac ratione in religione confirmarent, ne de melioribus & futura salute in tantis calamitatibus desperaret.* Quæ adeo perplexa sunt, adeo vanitatis plena, ut hominem tantis de rebus, tamque seriis, tanta levitate disserentem, omnino certum fuisse necesse sit. Non patiuntur scriptionis hujus angustia nos pede collato singula pro merito suo retundere, quæ & partim jam supra de Esdræ, Nehemiæ, & Estheræ libris disputantes, tanquam mera somnia ac deliramenta, nulla solida ratione subnixæ explosimus; partim hic levi brachio excutimus. Libro Danielis Esdræ librum adnecti ait, cujus opinionis causam nullam affert; nos ejus repudiandi istam habemus, quod liber Danielis desinat in anno tertio Cyri, à primo autem ejusdem anno initium ducat liber Esdræ, neque ulla intercedat argumenti similitudo. Esdræ libro Estheræ librum conjungit, idcirco quod huic conjunctio præfixa est, quæ alio referri non possit. Nos rationis hujus infirmitatem supra de Ezechiele agentes declaravimus; neque video cur ad Esdræ potius, quam ad alium quemcunque librum conjunctio isthæc pertinere debeat. Demus tamen hæc conjungenda esse, propterea eisdem Scriptori tribuenda sunt? Homeri Iliadem excipiunt Quinti Smyrnæi Paralipomena, Virgilio Æneidem Maphæi Vegii liber, idemne porro Quintus, & Homerus, Vegius, & Virgilius? Atque hos cur ejusdem parentis scetus esse diceret, aliquem attulit colorem; cur Nehemiæ etiam Librum, plane nullum. Nempe ea est hominis auctoritas, ut etiam sine ratione nos frangere possit. Falsi illi Danielis, Esdræ, & Estheræ libri, à Sadducæis post restitutum à Juda Machabæo Templi cultum editi, (quibus verbis significari puto partes Græcas librorum Danielis & Estheræ, & Esdræ tertium, de quo jam non disputo) gerræ germanæ, gratis obtrusæ, gratis retrusæ. Quod sequitur, Libros eos hac de causa editos, ut Danielis prædictiones completas esse populus intelligeret, quid sibi vult? An ea sententia est, Judæos horum temporum, ex Chronologicis, ut conjectat, Chaldæorum libris accepisse, talia olim à Daniele fuisse prædicta, quæ ut majorem apud vulgus haberent fidem, supposuisse librum ipsius Danielis nomine, eique has Prophetias inseruisse? Hoc si censuit Conjector noster, quæram ab eo cujus sectæ fuerint fabricatores doli: an Sadducæi? at Prophetias aspernabantur: an Pharisei? at non ita caute dolum intrudere potuissent, ut eorum adversariis Sadducæis fallacia non suboleret. Fraude autem patrefacta, manifestum adiuvent capitis discrimen: non minus enim impium fuisset & periculosum, Judæorum moribus, Prophetias confingere, quam Prophetam agere, quod

morte puniri iussit Mofes. An vero significat Disputator, ad confirmandam quinque postremorum Danielis capitum veritatem, quæ à Daniele vere scripta esse confessus est, septem priora supposita fuisse? At res plane diversæ utrobique narrantur, nec ad confirmandam unam altera conducit quicquam. Aio præterea ea quoque septem capita temere vocari in dubium. Si quid enim id persuadere potest, maxime hæc duo, quod Chaldaice scripta sint, cum reliqua sermone Ebraico sint explicata; item quod in iis de Daniele ἐπεὶ ἀποσώτηκας sermo fiat, in reliquis αὐτο ἀποσώτης. At nos supra causas conjectura videmur affecuti, unde factum, ut hæc partim Chaldaica, partim Ebraica loquela tradita sint. Ad hæc primum Libri caput, & tres versiculi priores capituli sequentis, Ebraice concepta sunt: unde sequeretur eam quoque partem Danieli adjudicandam. Septimum vero, quod ἐπεὶ ἀποσώτηκας est initio, pergit tamen αὐτο ἀποσώτης Daniel, inquit, *somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo*: hæc ἐπεὶ ἀποσώτηκας Pergit: *Et somnium scribens, brevi sermone comprehendit, summatimque perstringens ait*: hic tamen se auctorem prodit. Tum addit: *Videbam in visione mea nocte: αὐτο ἀποσώτης* de se loqui hic incipit, ac porro pergit. Cur itaque caput octavum ac sequentia Danieli tribuat Disputator, non septimum, causa nulla est. Quod si ei septimum largiatur, ubi partim ex sua, partim ex aliena persona disserit, cur non & reliqua, in quibus ex aliena? Diximus supra probabile esse Librum Chaldaice primum fuisse scriptum à Daniele, deinde & Ebraice à Judæis in patriam postliminio reversis, in gratiam suæ gentis: hoc insuper addo, res suas narrantem Danielem alienam induisse personam, vel ex gentiliis suorum usu, ac Mosis præcipue, qui cum gestorum suorum memoriam posteris proderet, ἐπεὶ ἀποσώτηκας locutus est; vel modestiæ & decori causa, ne se virum captivum & extraneum apud victores Babylonios jactare videretur: Ebraeos vero in Judæam reduces & compotes libertatis, cum id opus lingua sua referrent, Danielem partim ex sua, partim ex alterius persona indifcriminatum differentem pro arbitrio induxisse. At capite quarto, & fine tertii, Nabuchodonosor verbis suis somnium suum refert; quod consulto à Daniele factum est, ut majorem auctoritatem haberet oratio, edictum integrum ne mutatis quidem verbis repræsentans. Si quis præterea nos urgeat auctoritate Josephi, qui res à Daniele scriptis traditas recensens, postquam ad octavum pervenit caput, gradum sistit, quasi sequentia non agnoscat, respondebimus non singulas sacrorum Librorum partes explicandas suscepisse Josephum, sed aliquas tantum carptim pro libitu delibasse. Notabile vero est, hæc ipsum fere Danielis attigisse capita, quorum γρηγορήματα Tractator Theologo-Politicus in dubium revocavit. Sed & se reliquorum auctoritatem sequi ostendit alibi, cum Templi desolationem à Daniele prædictam esse ait, nono videlicet capite, atque item undecimo, & duodecimo.

Deut. 18. 10, 11

Joseph. Antiq. lib. 12. cap. 11. Dan. 9. 2. & 12. 31. & 12. 33. Tertium argumentum. 16d. lib. 6. Orig. cap. 2. Hobb. Leviath. cap. 33.

XIV. Tertium suppeditat argumentum Thalmudistarum sententia, qui capite primo Babæ bathræ, in Gemara, librum Danielis à viris Synagogæ magnæ elaboratum fuisse sciscunt. Hos alii assèctantur Rabbin. Isidorus à viris quibusdam sapientibus scriptum esse perhiberi ait. Hobbæsius vero, an vaticiniorum suorum scriptor ipse fuerit, sciri non posse docet. Hac ratione nititur Thalmudistarum opinio, quod fas non fuerit literis Prophetias tradere extra Terram Sanctam, proindeque Ezechielis & Danielis vaticinia à Synagogæ magnæ viris, post reditum, in libros fuisse relata. At si Daniel fuerit unus ex illius Synagogæ proceribus, ut vult Maimonides in Jad Chazakah, utique non videtur rerum sibi visarum, suæque ipsius Prophetiæ literis consignandæ munus alteri concessisse. Sin ex illis non fuerit Daniel, uti statuit Abrabaniel in Hæreditate patrum, (quod verisimillimum est, cum anno tertio Cyri esset in Susiana, in qua & sepultus fertur; anno autem Cyri primo Judæi patriis sedibus sint restituti) frivola etiam erit Thalmudistarum ratio, quippe cui refragatur ipse Daniel, cum ait: *Daniel somnium vidit, & somnium scribens brevi sermone comprehendit*: item: *Tu ergo visionem signa*: tum: *Tu autem, Daniel, claude sermones, & signa librum*. Præterea Jeremias vaticiniorum suorum partem literis prodidit in Ægypto. Falsum est ergo non licuisse extra Terræ sanctæ fines Prophetias describere: proindeque falsum quod inde cogitur, illam Danielis à Synagoga magna esse scriptam. Sed ut his careamus præscriptionibus, hæc certe petitionem istam excipiemus, revera Synagogæ magnæ viros librum Danielis scripsisse, Ebraice nimirum, ut diximus, cum jam ante à Daniele Chaldaico sermone fuisset exaratus. Verum quid istis immoror, cum idem argumentum jam ante refellerim in disputatione de Prophetia Ezechielis?

Dan. 1. 7, 2

Dan. 8. 26.

XV. Ex Habacuco discophoro, qui Danieli coævus ponitur, & vaticinia tamen edidisse Manassis temporibus fertur in Seder Olam, & multis rationibus persuaderi potest, quartum prodit argumentum. Nam si rationem ineamus temporum, annos vixerit circiter centum & quinquaginta, juxta Eusebianos ἐπιτομήματα: minimum cer-

Quartum argumentum.

te annos plusquam centum & triginta, cum mortuus fingatur biennio ante dimissos Israëlitas, quod vix credibile est. At ea nos facile solvimus, geminum Habacucum fuisse statuentes, priorem Prophetam, Manassis coetaneum, cujus vaticinia supersunt ad hanc diem; alterum Prophetam quoque, qui escam ad Danielelem deferre iussus est. Hunc fuisse de tribu Levi ostendit Lemma, historiae Beli & Draconis praefixum in editione Septuaginta Interpretum, quod exhibet Hieronymus in Proemio Commentariorum Danielis, & nos supra adduximus. Ille vero Symeonis tribu oriundus fuit, ut est apud Pseudo-Epiphanium & Pseudo-Dorotheum, in libris De vitis Prophetarum. Sed id pluribus infra persequemur. Neque verò de Libri hujus dignitate detrahit, quod Magistrum quemdam Judaeum praesente se objecisse narrat Hieronymus, nullum in veteri Testamento exemplum occurrere hominis gravi corpore volantis, & tantillo tempore tanta terrarum spatia tranantis. Quasi quaecumque vel in sacris, vel in profanis narratur historiis, fidem amittant, nisi similia proferantur exempla. Detur è sacris Codicibus exemplum Noachici diluvii, vel Sodomitici incendii, vel Metamorphoseos uxoris Lothi. Nos verò, qui Christum scimus à Diabolo in montis cacumen, ac Templi fastigium fuisse delatum, Habacuci historiae fidem facile tribuimus.

Hieronym.
Praefat. in
Dan.

Quintum ar-
gumentum.
Ezech. 14. 14.
& seq. & 28. 3.

Hier. lib. 1.
adv. Jov. c. 13.

XVI. Quintum demum argumentum procurrunt Anabaptistae ex istis Ezechielis: *Si fuerint tres viri isti in medio terrae, Noë, Daniel, & Job, nec filios, nec filias liberabunt.* Item: *Ecce sapientior es tu Daniele?* Quibus exprimitur vir quidam Daniel, grandis natu, & multorum liberorum parens; cum Propheta Daniel, quo tempore hoc scribebat Ezechiel, anno nempe Joachimi sexto, nondum pueriles annos excessisset. Id vero praecclare retunditur ex Hieronymo, qui ait Danielelem adhuc puerum inter grandaevoos homines ab Ezechiele fuisse collocatum, utpote qui ex somniis Regis apposite explanatis, & ex liberata Sufanna valde jam inclaruisset: ipsi vero non aliter liberos tribuisse, quam *ἐκ τῶν δούλων*, ac si dixisset, Etiam si liberos haberent Noë, Job, & Daniel, non eos pecnis eximere possent.

DE LIBRO DUODECIM PROPHETARUM

I. Disputatur de ordine librorum Duodecim Prophetarum. II. Probatur libri Duodecim Prophetarum *ἡλικιότης* & antiquitas.

Disputatur
de ordine li-
brorum Duo-
decim Prophe-
tarum.
4. Ezech. 1. 38,
39, 40.

Probatur li-
bri Duodecim
Prophetarum
ἡλικιότης &
antiquitas.
Ezech. 49. 12.

Beth. Isr. ad
Baba Bathr.
cap. 1.

I. ANTEQUAM agamus sigillatim de libris Duodecim Prophetarum, pauca quaedam de iis in universum praefanda sunt. Notat Hieronymus aliter dispositos esse in Ebraico exemplari, ac in Septuaginta virorum Interpretatione, quam secutus est Auctor libri quarti Esdræ; secuti & Eusebius, & Pseudo-Epiphanium, & Pseudo-Dorotheus, à quibus Prophetarum scriptae sunt vitae. At Ebraicum Codicem affectatus Hieronymus pristinam seriem restituit. Nulla tamen in sex postremis occurrit utrobique discrepatio, nulla in primo loco Osæ tribuendo: de reliquis concertatio est; nam Joëlem secundum, Amosum tertium, quartum Abdiam, quintum Jonam, sextum Michæam ponunt Ebraei: Septuaginta vero, Amosum secundum, Michæam tertium, Joëlem quartum, quintum Abdiam, sextum Jonam. Utram persequere sententiam, parum refert, coævi quippe fuerunt sex hi priores, exiguo vel nullo ætatis discrimine; atque hinc nata ea varietas est. Viri Synagogæ magnæ, à quibus in ordinem dispositi sunt, rationem habuerunt temporum, etiam in Abdiam collocando libro: quamvis Abrabaniel in eo seriem temporum interruptam censeat, & Abdiam ætate priorem fuisse Joële & Amoso, his tamen esse subiectum, tum quod profelytus fuerit, tum etiam quod in eodem ac illi argumento versatus sit. Sed de his mox viderimus.

II. Luculento porro Libri hujus antiquitatem testimonio comprobatur Sirachides, cum ait quadragesimo nono capite: *Duodecim Prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, & redemerunt se in fide virtutis.* Quæ quidem testificatio, etiam si reliquæ deessent omnes, omnibus Prophetarum vaticiniis, quæ hac collectione continentur, suam adstruit antiquitatem & *ἡλικιότητα*. Unumquodque tamen singulatim percensēbimus, & praeter generalem illam & late patentem, privata sua cuique ac legitima continget probatio. Sed nec aspemandum est testimonium Auctoris Beth Israël, qui tradit Aggeum, Zachariam, & Malachiam Prophetias suas parvis Prophetis adjunxisse, & in grandius volumen compegisse, ne separatae propter exiguitatem

PROPOSITIO IV.

tem perirent. At cum R. Isaac Aramah, Praefatione in Canticum, Synagogae magnae Magistris libri Duodecim Prophetarum scriptionem videtur tribuere, sic intellige, quosdam à Prophetis illis fuisse de numero Sapientum Synagogae hujus, Aggaeum videlicet, Zachariam, & Malachiam; totum vero Confessum prophetias horum Duodecim in unum volumen composuisse.

DE PROPHETIA OSEE.

I. *Disputatur de Osea. II. Probatur Prophetia Osee*
ἠρωσις & antiquitas.

I. **P**ROPHETARUM Duodecim, qui Minores appellantur, sed & majorum *Disputatur* etiam quatuor primus censetur Osee, quippe qui primus omnium *de Osea.* αὐτῶν futura prædicare aggressus sit, Ozia, Joathanis, Achazi, & Ezechiae, regum Juda, Jeroboami vero, filii Joas, regis Israel temporibus. Hoc inter suos munere functus est per longissimum annorum decursum, quos ad nonaginta proferunt Ebraei; proindeque ad summam vixerit senectutem: adeo ut Israëlitici regni, teste Hieronymo, futuram prænuntiaverit cladem, & luxerit ingruentem, & præteritam ad emendandum Judam commemoraverit. Tribu Isachar oriundum fuisse à Pseudo-Epiphonio & Pseudo-Dorotheo traditum est; oppido Bethsemes, non ut apud eos mendose legitur, Belemoth, quemadmodum à Drusio observatum est; patre Beerii, non Beera illo quem captivum abduxit Thelgathphalnasar, & cujus meminerunt Paralipomena, uti opinantur Ebraei: nam præterquam quod nomina discrepant, cum hic sit בארי, ille בארי; Propheta Isacharites fuit, ut dixi, alterum vero principem Rubenitarum fuisse Paralipomena indicant.

II. At vaticinii hujus auctorem se ipse declarat Osee tertio capite, sic de se *Disputatur* ἠρωσις *amico & adulteram*: tum: *Et sodi eam mihi quindecim argenteis*: deinde: *Et dixi ad Osee* *eam, Dies multos expectabis me.* Inde porro plurima sumfisse Jeremiam deprehendimus: *cum enim scripsisset Osee secundo capite: Et cessare faciam omne gaudium ejus, solennitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, & omnia festa tempora ejus*: sic eadem *re-* *præsentavit Jeremias: Et quiescere faciam de urbibus Juda, & de plateis Jerusalem, vocem sponsi & vocem sponsæ: in desolatione enim erit terra; quæ bis, tertioque repetit.* Ea quæ *ita* *re-* *præsentavit Ezechiel: Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.* Talibus convitiis Hierosolymitanam Synagogam inceserat Osee: *Et hæc nescivit quia ego dedi ei frumentum & vinum & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal: hæc ipsa ei objicit Ezechiel: Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa, hinc inde consuata, & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est. Et tulisti vasa decoris tui, de auro meo atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Et sumisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illa: & oleum meum, & thymiana meum posuisti coram eis. Et panem meum, quem dedi tibi, simulam, & oleum, & mel, quibus enutrivisti te, posuisti in conspectu eorum, in odorem suavitatis, & factum est, ait Dominus Deus.* Reliquum Ezechielis caput, si quis cum Osee secundo conflixerit, paria omnia deprehendet: utrobique enim Hierosolyma acerrimis verbis castigatur propter impios idolorum cultus, qui adulterii & spurci amoris nomine adumbrantur, pœnæque olim infligendæ, atque iis demum toleratis venia scelerum condonanda, novumque faciendum fœdus præsignificantur. Similis sunt argumenti, quæ extant vicesimo tertio capite Ezechielis, atque hæc potissimum: *Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te, thymiana meum, & unguentum meum posuisti super eam.* Ita quoque Osee: *Et post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum: hæc Jeremix pepererunt: Non dominabuntur Jacob amplius alieni, sed servient Domino Deo suo, & David regi suo: & hæc quoque Ezechielis: Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascet eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deus, & servus meus David princeps in medio eorum.* Ex hoc denique Osee: *Et adducet ventem ventum Dominus de deserto ascendentem, & siccabit venas ejus, & desolabit fontem ejus, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis: manifesto hæc Ezechielis expressa sunt: Et ventus urens siccavit fructum ejus: & arefactæ sunt virgæ roboris ejus: ignis comedit eam: & nunc transplantata est in desertum, in terra invia & sitiienti.*

DE PROPHETIA JOËL.

I. Disputatur de Joële. II. Proponitur nostra opinio de etate Joëlis. III. Probatur Prophetia Joëlis *novitas & antiquitas*. IV. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. V. Secundum argumentum

Disputatur de Joële:
Epiph. de vit. proph.
Doroth. de vit. Proph.

I. **O**SEAM sequitur Joël: de cujus patria & tribu quamvis parum inter Ebræos conveniat, Rubenitam tamen facit Pseudo-Epiphanius, ex agro Bethor, vel, ut alii legunt, Bethoron. Dorotheus scribit, *Bethomeron*. Bethoron locus est in tribu Ephraimitica. Id si sequamur, Rubenita oriundo fuerit, Bethoronensis natalibus. Quid si legamus, *Betharan*? quo nomine dictus fuit locus tribus Gaditice, Rubenitice propior: vel *Bethnemra*; Gaditice item tribus: vel *Bethabara*, vel *Beelmeon*, quæ trans Jordanem in Rubenitica tribu sita fuere? Lectoris arbitrium esto. Controverfia quoque ipsius est ætas: nam quod regnum Juda prædictionibus suis perstringat, Israëliti vero regni profus non meminerit, hinc nonnullos ea incescit opinio, post expugnatam à Salmanasare Samariam, & excisum Israëlitis regnum, futura prædixisse Joëlem, Manasse videlicet inter Judæos regnante. Sic Seder Olam Rabba, & Zutha: sic Ebræi Doctores alii, ut legitur apud R. David Ganz; quos & Christiani aliquot subinde sectati sunt. At Abrabaniel Oseeæ tempore vaticinatum eum statuit, sed ante Amosum; cum ab eo versu auspiciatus sit Amos Prophetiam, in quo suam Joël concluderat; isto nimirum: *Dominus de Sion rugiet*. Quæ Rabbinica ratiocinatio est, hoc est stolidæ & ineptæ. Ad Jorami utriusque tempora referri à nonnullis discimus ex R. Salomone Jarchio, & ex Davidibus Kimchio & Ganzio. A Michæa Cabalam eum accepisse traditur in Juchasin. At Hieronymus in ea est sententia, quam Abrabanieli placuisse dixi: cujus hanc affert rationem, quod in Ebraicis codicibus Oseeæ subnexus sit Joël, quibuslibetque autem Prophetarum libris temporis nota præfixa non est, hi ad ea sint tempora referendi, quæ in libro proximè præcedenti adnotata sunt. Ex incerta hac Joëlis ætate factum est, ut in codicibus Ebraicis, & Hieronymianis enarrationibus Oseam sequatur Joël, quartum vero inter duodecim Prophetas locum Græcæ ei editiones tribuant.

Proponitur nostra opinio de etate Joëlis.
Joël 1. 2, 3.

II. In hac disensione meam quoque proponere conjecturam jus fasque est. Scriptum fuisse hoc vaticinium post decem tribuum deportationem, conjici potest ex his Joëlis: *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hereditate meâ Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam dividerunt, & super populum meum miserunt sortem*. Sin rem futuram, quasi præteritam, a Propheta, uti sæpe fit, enuntiatam fuisse respondeas, at altum præterea de Israëliti regno ejus silentium omnino nos persuadet excisum penitus tum fuisse: nec enim perversitatem Israëlitarum indictam prætermisurum fuisse verisimile est. Sed & ante hanc calamitatem diu vixisse puto, ita ut Oseeæ ætati suppar fuerit, vel æqualis: ipse quippe Osee, ut dixi, Israëliti imperii excidium præcessit, eidemque superstes fuit. Omnem vero dubitationem tollunt hæc Hieronymi: *Perspicuum est prophetante Osee, Esaiâ, Joël, & Amos, & Abdia, & Jona, & Michæa, qui ὁῤῥογοὶ, id est contemporanei ejus fuerunt, regnum decem tribuum esse finitum*. Credibilis etiam id fiet, si Augustinum audimus, qui Joathanis regis Juda regno Joëlis ætatem adjungit. Itaque Oseeæ coætaneus esse potuit Joël, sed hujus prophetia prophetiâ illius recentior fuit, ut pote post decem tribuum exilium scripta, quod illa præcessit. Qui ergo libri Joëlis habuerunt rationem, quartum ipsi locum assignarunt; qui Joëlis ipsius, Oseeæ conjunxerunt.

Probatur Prophetia Joëlis novitas & antiquitas.
Joël 1. 1, 2, 10, & seq.

III. Antiquitati Joëlis suffragantur posteriores Propheta, qui in lucubrations suas transcriperunt in lignem hanc *ἰσχυρὸν*: *Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terra; quia venit dies Domini, quia prope est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis*. Deinde: *Sol & Luna obtenebrati sunt, & stella retraxerunt splendorem suum, & Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia & facientia verbum ejus: magnus enim dies Domini & terribilis valde, & quis sustinebit eum? Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini in toto corde vestro. Nec multo post: Et erit post hac, effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filie vestre, senes vestri somnia somniabunt, & juvenes*

vestri visiones videbunt. Sed & super servos meos & ancillas, in diebus illis, effundam spiritum meum. Et dabo prodigia in caelo & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et erit omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit; quia in monte Sion, & in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus. Inde manifesto prodierunt ista Sophonia: Dies ira, dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbidinis, dies tubae & clangoris super civitates munitas, & super Angelos excelsos. Indidem & illa Jeremiae: *Vae, quia magna dies illa, nec est similis ejus, tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipso salvabitur.* Tum: *Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israel, quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, & semen tuum de terra captivitatis eorum, & revertetur Jacob, & quiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet.* Et haec Petri Apostoli in Actis: *Hoc est quod dictum est per prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiae vestrae, & juvenes vestri visiones videbunt, & Seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super servos meos & super ancillas meas, in diebus illis, effundam de spiritu meo, & prophetabunt: & dabo prodigia in caelo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quae postrema verba a Paulo etiam relata sunt.*

Soph. 1. 13, 16.

Jer. 30. 7, 10.

Act. 2. 16, & seq.

Rom. 10. 13.

IV. Adversatur nobis Ebraeorum nonnullorum opinatio, Christianorum etiam quorundam calculo comprobata, qui Jorami regis Juda aequalem fuisse Joëlem putant hoc argumento, quod diram famem Judaeis instantem praedixerit; atque hanc ipsam famem esse aiunt, quae per septem annos Judaeam vexavit Jorami temporibus, quemadmodum narratur capite octavo libri quarti Regum. Ego vero res diversas perperam confundi aio: nam famem illam quae mortales hoc tempore afflixit, naturae vitio exortam esse certum est; quam vero penuriam annonae praedixit Joël, hostilium incurfionibus contractam esse constat.

Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.

V. Ad censuram quoque nostram revocandi sunt novitii quidam Scriptorum, Theodoretum sententiam persecuti, qui Joëlem Osee coævum statuit, uti re ipsa fuit; verum ea ducitur ratione, quam minime possum concoquere: paria quippe vaticinata ait utrumque, vastandam nimirum ab Assyriis & Babylonis Israëliticam gentem, & in servitutem cogendam, & restituendam demum in libertatem. Quae sententia non rationibus expugnanda venit, sed sola libri Joëlis lectione, omniumque propemodum Interpretum suffragio obtinetur, cum disertis & saepius iteratis verbis designentur Hierosolyma, & regnum Juda; semel autem, ut videtur, Israëlitica captivitas, idque obiter. Nam quid haec sibi volunt: *Periit sacrificium & libatio de domo Domini, luxerunt Sacerdotes ministri Domini.* Utri autem conveniunt Hierosolymae, an Samariae? Et ista: *Accingite vos, & plangite, Sacerdotes, ululate, ministri altaris: ingredi- mini, cubate in sacco, ministri Dei mei: quoniam interit in domo Dei vestri sacrificium & libatio. Sanctificate jejunium, vocate caetum, congregate senes, omnes habitatores terrae in domum Dei vestri.* Et mox: *Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei vestri, latitia & exultatio?* Deinde: *Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo.* Tum: *Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate caetum, congregate populum, sanctificate ecclesiam.* Et statim: *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini.* Nec multo post: *Et filii Sion exultate, & letamini in Domino Deo vestro.* Praeterea: *In monte Sion, & in Jerusalem erit salvatio.* Adde & istud: *Cum convertero captivitatem Juda & Jerusalem; congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat.* Et hoc quoque: *Et filios Juda, & filios Jerusalem vendidistis filii Graecorum.* Atque item illud: *Consurgant & ascendant gentes in vallem Josaphat.* Et id etiam: *Dominus de Sion rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam.* Item: *Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancto meo, & erit Jerusalem sancta.* Deinde: *Per omnes rivus Juda ibunt aquae, & fons de Domo Domini egredietur.* Denique: *Judaea in aeternum habitabitur, & Jerusalem in generationem & generationem: & Dominus commorabitur in Sion.* Verius itaque Hieronymus: *Sanctus Joël apud Ebraeos post Osee ponitur: & sicut ibi sub nomine Ephraim ad decem tribus confertur vaticinium, quae vel Samaria, vel Israel saepe memorantur: sic in hunc Prophetam omne quod dicitur, ad tribum Juda, & ad Jerusalem pertinere credendum est, & nullam omnino Israëlis, id est decem tribuum in hoc fieri mentionem.*

Secundum
argumentum.
Theod. Praef.
in Joël.

Joël. 1. 9.

Joël. 1. 13, 14.

Joël. 1. 16.

Joël. 2. 1, 15, 17.

21, 32.

Joël. 3. 1, 6, 12, 16, 17, 18, 20, 21.

Hier. in Joël. 1. 1.

DE PROPHETIA AMOS.

I. Disputatur de Amoso. II. Probatur Prophetia Amosi
ἁγιωσύνης & antiquitatis.

Disputatur
de Amoso.
Epiph. de vit.
Proph.
Euseb. de loc.
Ebraic.
Hier. Procem.
in Amos, &
De loc. Ebraic.
Cyrill. Praef.
Enarr. in
Amos.
Zach. 14. 5.

Epiph. & Do-
roth. de vit.
Proph.

Probatur
prophetia A-
mosi ἁγιωσύνης
& antiqui-
tatis.
Amos 7. 8. &
seq.

Amos 8. 1. 2.

Hobb. Leviath.
cap. 33.

Tob. 2. 5. 6.

Amos 8. 10.
1. Mach. 1. 14.

Amos 1. 1.

Joël 3. 15.

Jer. 25. 30.

Joël 3. 18.

Amos 9. 13.

Amos 9. 4.

Jer. 44. 11.

Amos 4. 9.

Agg. 1. 18.

Act. 7. 43.

Amos 5. 25. 26.

I. DE Amoso certiora & liquidiora proferre licet, cum se pastorem Thecu-
tam, Ozia Regis Juda, & Jeroboami regis Israël ævo vaticinia protu-
lisse significet, biennio ante terræ motum. Thecuam locat Pseudo-Epiphanius in terra
Zabulon; sed refragantur Eusebius, Hieronymus, & Cyrillus, & ad Hierosolymorum
Aultrum sitam esse docent, nimirum in tribu Juda. Terræ verò motum eum esse, qui
tum contigit, cum Pontificale jus sibi arrogavit Ozias, & cuius meminit Zacharias,
consent Ebraei interpretes, & assentitur Hieronymus, & verisimillimum est. Hoc si
sit, jam Prophetiæ hujus tempus compertum habebimus. Vaticinandi munere ad Acha-
zum usque regem Juda functum esse Amosum Interpretes volunt, & non absurde pro-
bant. Sed & diutius etiam vivere, & futura prædicere per ætatem potuit, & Osee,
qui sub iisdem floruit regibus, pietatis esse & propheticorum minorum confors. Atque
hinc extabit ratio, cur Osee libro Librum hunc Græci interpretes adjunxerint. Nihil
autem attinet ea hic iterare, quæ attulimus supra, cum Amosum Isaia patrem alium esse
ac Amosum hunc Prophetam evinceremus. Crebras ei ab impio Bethelis sacerdotem
Amasia inflictas plagas, cum idolorum cultum summa libertate carperet, factem deni-
que ipsi ab Amasia filio illatam, elisis clava temporibus, narrant ἁγιωσύνης Epi-
phanius & Dorotheus.

II. Cum passim autem in suo prædictionum volumine de se ipse ἁγιωσύνης
differit Amos, tum maxime septimo capite: *Et dixit Dominus ad me; inquit, Quid
tu vides, Amos? Quibus ista subjicit, quæ quomodo ad Propheticum munus à Deo vo-
catus fuerit, exponunt: Misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël: dicens,
Rebellavit contra te Amos. . . . Hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Jeroboam, & Israël
captivus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos, Qui vides, gradere, & fuge in
terram Juda, & comede ibi panem, & prophetabis ibi, & in Bethel non adjicies ultra ut
prophetes, quia sanctificatio Regis est, & domus regni est. Responditque Amos, & dixit ad
Amasiam, Non sum Propheta, & non sum filius Propheta, sed armentarius ego sum, velli-
cans sycamoros; & tulit me Dominus cum sequerer gregem, & dixit Dominus ad me, Vade,
propheta ad populum meum Israël. Et sequenti capite: Hæc ostendit mihi Dominus Deus,
Ecce uncinus pomorum. Et dixit, Quid tu vides, Amos? Hæc clarissima sunt universis,
non tamen Hobbessio, qui hæc in Leviathane profari non dubitavit: Liber Amos,
prophetia ipsius est. An tamen ab eo scriptus sit, non apparet. Pro eo quoque testimonium
absque ulla ambage dicit Auctor libri Tobia, his verbis: Cumque occultasset corpus,
manducavit panem cum luctu & tremore, memorans illum sermonem, quem dixit Dominus
per Amos Prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. En tibi ipsa
Amosi verba: Et convertam festivitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in plan-
ctum: quæ priore quoque Machabaico adhibita sunt: Sanctificatio ejus desolata est sicut
solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbatha ejus in opprobrium. Ipsum quoque
Amosi exordium retulerunt Joël & Jeremias. Sic Amosus: Et dixit; Dominus de Sion
rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam: sic Joël: Et Dominus de Sion rugiet, & de Je-
rusalem dabit vocem suam: sic Jeremias: Et dices ad illos, Dominus de excelso rugiet, &
de habitaculo sancto dabit vocem suam. Id quoque Joëlis: Et erit in die illa, stillabunt
montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes rivus Juda ibunt aquæ, & fons de
domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum: ex hoc Amosi profluxit: Stillabunt
montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Dixerat Amosus: Ponam oculos meos
super eos in malum, & non in bonum: dixit Jeremias: Ecce ego ponam faciem meam in vo-
bis in malum, & disperdam omnem Judam. Hoc Amosi dictum: Percussi vos in vento
urente, & in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum & vinearum vestrarum, oliveta
vestra & ficeta vestra comedit cruce, & non redistis ad me, dicit Dominus: sic ex-
pressum dedit Aggæus: Percussi vos vento urente, & aurugine, & grandine omnia opera
manuum vestrarum, & non fuit in vobis qui reverteretur ad me, dicit Dominus. Hæc quæ
à Stephano dicta sunt: Scriptum est in libro Prophetarum: Numquid victimas & hostias
obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israël? Et suscepistis tabernaculum Moloch,
& sidus Dei vestri Remphan, figuras quas fecistis adorare eas: ipsissima Amosi verba sunt.*

DE PROPHETIA ABDIÆ.

I. *Disputatur de Abdia.* II. *Proponitur nostra opinio de etate Abdie.*
 III. *Probatum Prophetia Abdie vno nomine & antiquitas.* IV. *Refelluntur
 argumenta Adversariorum. Unicum argumentum.*

I. **A**BDIAM Sicheomitam fuisse, ex agro Bethachamar, tradit Epiphanius *Disputatur de Abdia.*
 Bethacaram, seu Bethacarem, urbem montanam fuisse in tribu Juda, proindeque lon-
 ge Sichemo distitam. Quid si legamus, *Bethacad*, qui vicus fuit Samarie, uti ab Euse-
 bio & Hieronymo notatum est? De tribu vero Abdie, ejusque parentibus, nihil pro-
 ditum est. Nos de ejus etate dicturos summa ambages circumfuitunt, & satis amplus
 conjecturis quidem patet locus, firmæ vero ac certæ assensionis vix exiguus. Sunt enim
 qui Achabi Israëliti regis etate floruisse Abdiam volunt, atque hunc ipsum esse
 Abdiam regis domus dispensatorem, qui, *cum interficeret Jezabel Prophetas Domini,*
tulit centum Prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, &
paravit eos pane & aqua; quique irriguas convalles ad pastum pecoris ab Achabo qua-
 rere justus, obvium Eliam habuit. Hanc opinionem Ebrais tribuit Hieronymus, atque
 ipse etiam in Epitaphio Paulæ, Abdie huic, dispensatori domus Achab, Prophetæ no-
 men tribuit. Cujus opinionis argumenta querenti mihi, unica occurrebat ad animum
 similitudo nominis, qua nihil infirmius. In eadem tamen sententia subinde etiam fuisse
 videntur R. Selomoh Jarchi, & R. David Kimchi, & R. David Ganz, ut pote quam ex
 majorum suorum auctoritate sine confutatione proponant. Aliter vero Aben Ezra: *Igno-
 ramus etatem ejus, neque possumus dicere eum esse, cujus mentio fit in libro Regum; nam ibi scriptum
 est, Abdias erat timens Deum valde. Si ille fuisset ille Propheta, quare vocaret eum Scriptura,
 Timentem Deum, & non potius, Prophetam? major quippe est Propheta dignitas.* Pentecon-
 tarchum hunc esse autumant Pseudo-Epiphanius, & ejus interpretes Dorotheus, qui
 ab Ochozia ad Eliam missus, duobus jam igne cœlesti absumtis, similem poenam pie-
 tate sua effugit, deductoque ad Regem Propheta, ei demum comes adhæsit. At Cle-
 mens Alexandrinus & Eusebius, Eliæ duntaxat cœvum ponunt, silent de reliquis.
 Veteribus Ebræorum Magistris placuisse tradunt R. Selomoh Jarchi, & R. David
 Kimchi, Idumæum fuisse, gentisque suæ repudiatis ritibus ad Ebraicos transfuisse, pro-
 pheticoque demum à Deo munere dotatum, popularibus suis futura mala prænun-
 tiasse. Idem sensit & Abrabaniel. Fundamentum hoc est illius sententiæ, quod unos
 Idumæos libello suo perstringat, vana prorsus & inani conjectura. Alii Osæ, Joëlis,
 & Amosi Prophetarum æqualem faciunt. Sententiam eandem secuti sunt præsci sacro-
 rum Voluminum Canonis concinnatores, qui eum Amosum inter & Jonam colloca-
 runt, secutus est & Cyrillus. Sunt denique qui Jeremiæ & Ezechielis coætaneum sta-
 tuunt. Hos inter suspicantur quidam eum esse Abdiam, quem Paralipomena Templi
 instauratoribus ἐποδιστικῶν à Josia adhibitum fuisse commemorant, una nominum simi-
 litudine ducti.

II. Quibus omnibus expensis accurate, & circumspectis sententiis, reque ipsa ar-
 tente explorata, ea mihi placet in primis opinio, quæ Osæ, Joëlis, & Amosi æqualem
 ponit. Nec enim facile discedendum arbitrator ab auctoritate vetusti Canonis, cujus
 antiquitatem suo loco probabimus. At in eo collocatos esse liquet Prophetas mino-
 res hoc ordine quo vixerunt, uti & Abrabanieli persuasum fuit. Causas præterea his
 temporibus extitisse reperio, cur Idumæos ita Abdias incesset: nam cum Rafin, &
 Phacee Romelia filius, hic Israël rex, ille Syriæ, Achazum persequerentur armis,
 & Hierosolymam obsidione frustra cinxissent, Ailam demum Judæis ereptam, Idu-
 mæis occupandam permiserunt. In partem quippe periculi ac prædæ venerunt Idumæi,
 multisque interfectis Judæis amplas manubias retulerunt. Traditur id in libris Regum &
 Paralipomenon. Hinc itaque frequentes Prophetarum ἀσχεβῶν adversus Idumæos ex-
 postulationes & querelæ: Amosi puta, cum ait: *Hæc dicit Dominus, Super tribus scele-
 ribus Edom, & super quatuor non convertam eum, eo quod persecutus sit in gladio fratrem
 suum, & indignationem suam servaverit usque in finem, mittam ignem in Theman: &
 Joëlis: Erit Idumæa in desertum perditionis, pro eo quod inique egerim in filios Juda, &
 effuderint sanguinem innocentem in terra sua.* Quibus si conferamus Abdie verba, rem
 eandem utrobique significatam esse fatebimur. *Propter interfectionem,* inquit, *& propter*

iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, & peribis in aeternum. In die cum staret adversus eam, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Jerusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis.

Probatur
Prophetia
Abdiae, rono-
m. & anti-
quitas.
Abd. 1, & seq.

Jerem. 49. 14.
& seq.

Abd. 1, & seq.

Jerem. 49. 8.

Abd. 8.

Jerem. 49. 7.

Hier. in Abd. 1.

Refelluntur
argumta
Adversario-
rum.
Unicum ar-
gumentum.
Abd. 11.
Abd. 13, 15, 16.

Psalm. 136. 7.

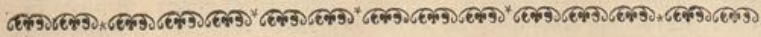
Hier. Proem.
Comm. in Abd.

Matth. 26. 19.
Jer. 49. 11.

III. Itaque cum sequentibus annis, Nabuchodonosore Hierosolymam expugnante, eadem adversus Judæos attentassent Idumæi, similibus ipsos castigavit objurgationibus Jeremias, & ipsa Abdia verba in eos olim in pari causa jactata usurpavit. Res apparebit ex verborum ipsorum contentione. *Auditum audivimus à Domino, inquit Abdias, & legatum ad gentes misit, Surgite & consurgamus adversus eum in praelium. Ecce parvulum dedi te in gentibus: contemtilibis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solum tuum, qui dicis in corde tuo, Quis detrahent me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus: sic autem Jeremias: Auditum audivi à Domino, & legatus ad gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in praelium. Ecce enim parvulum dedi te in gentibus, contemtilibilem inter homines. Arrogantia tua decipit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petra, & apprehendere niteris altitudinem collis. Cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Pergit Abdias: Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisse? nonne furati essent sufficientia sibi? Si vindemiatores introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi? hinc illa Jeremias: Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. Ait Abdias: Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau? inde Jeremias: Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Perit consilium à filiis, inutilis facta est sapientia eorum. Merito ergo dixit Hieronymus: Excepta ordine commutato, & aliis quæ videntur discrepare, magna pars Abdia in Hieremia volumine continetur. Atque ex his satis patet Libri hujus vetustas.*

IV. Atenim qui Jeremiae coævum Abdiam esse docent, pugnabunt ipsius Abdia verbis, quæ post captam Hierosolymam omnino scripta videntur. Nam quid aliud hæc sonant: *In die cum staret adversus eam, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Jerusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis. Deinde: Neque ingredieris portam populi mei in die ruina eorum. Tum: Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributionem inam convertet in caput tuum. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter.* Refert hæc Hieronymus ad incursum Chaldaeorum, & Hierosolymæ excidium: atque ista in eandem sententiam recitat à Psalmo centesimo tricesimo sexto, quem post deportatos Judæos scriptum alibi diximus: *Memento, Domine, filiorum Edom in die Hierusalem dicentium, Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Has actiones multis excludimus exceptionibus, nam primum minus hic me movet Hieronymi auctoritas, qui hanc Abdia explanationem dedit admodum adulescens: *In adolescentia mea, inquit, provocatus ardore, & studio Scripturarum, allegorice interpretatus sum Abdiam prophetam, cujus historiam nesciebam.* Sin opus ab eo subinde emendatum fuisse dicas, at sciunt certè qui in literis sacris vel leviter sunt versati, hæc concederemus ad captivitatem Babylonicam & Hierosolymitanam cladem pertinere, non hinc sententia nostra de ætate Abdia convelleretur. Verum nec istis concedimus Hierosolymæ vastitatem præsignificari. Nam cum ait Propheta: *Extranei ingrediebantur portas ejus, referri ista possunt ad urbes plurimas, quas occupasse Syros necesse est, interfectis uno die centum & viginti Judæorum millibus, ducentis vero captivorum millibus in servitutem abductis.* Præcipue vero Ailam notat, quam expulsis Judæis Syri Idumæis tradiderunt. Addit autem: *Et super Jerusalem mittebant sortem, utris nempe post expugnationem cederet.* Minime vero ad Idumæos verba hæc spectant: *Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter, ne juxta plurimos quidem ex iis, qui postremum bellum Chaldaicum hic notatum volunt.* Ad Judæos enim illic convertitur oratio, quos hac pollicitatione solatur Deus, futurum ut quas tolerarunt calamitates, easdem hostes ipsorum patiantur. Genuinam hanc esse significationem metaphoræ istius ostendit Christus ipse cum ait: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.* Præclare mentem Abdia aperit Jeremias, sic ipsum velut interpretans: *Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium, ut liberent calicem, bibentes bibent; & tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes.* Ad Idumæos, sed de Judæis verba facit. Sensus autem hic est: Si Judæos, quos summo favore ac benignitate complector, noxarum suarum poenæ manent, putasne, Idumææ, impune tibi erunt scelera tua? Par est apud Abdiam sententia, sed inversa oratio: alloquitur enim Judæos, sed de Idumæis: *Quemadmodum, inquit, in sancto Monte*

Sion peccata vestra luitis, cum circumfessam videretis Hierosolimam, totamque regionem ferro flammaque vastatam, ita à reliquis gentibus criminum suorum poenas expectam. Non alio igitur detorquendam hanc pericopen ratus est Aben Ezra, non Tremellius, non alii plerique sacrorum Librorum Interpretes.

DE PROPHETIA JONÆ.

I. *Disputatur de Jonæ patria, II. & etate. III. Probatum Prophetie Jonæ veritas & antiquitas. IV. Ex libro Jonæ quedam manarunt Græcorum fabula. Disputatur de vera significatione vocis גִּיּוֹן. V. Refelluntur argumenta Adversariorum. Unicum argumentum.*

I. **D**E Jona quoque controversia est. Scribunt Hieronymus & Isidorus, opinari Ebraeos, filium eum fuisse viduæ Sareptanæ, quem ad vitam Elias revocavit. Causa credendi hæc est, quod Jonæ patri nomen fuisse dicatur Amathi: id Veritatem sonat; vidua autem post suscitatum puerum dixerit Elia: *Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo Veritas est: Filium Amathi dictum, hoc est Filium veritatis.* Frivola penitus & cassâ sunt hæc, ex Rabbiniticis officinis profecta. Repugnat etiam locorum situs; nam Sareptanæ viduæ filium, Sareptanum & ipsum fuisse par est credere, cum Scriptura sacra Jonam de Geth-Opher prodisse tradat libro quarto Regum. Situm Geth-Opher accurate indicat Hieronymus, non longe à Sephor, quæ Diocæsarea appellatur, versus Tiberiadem, in tribu Zabulonitide, ubi & Jonæ sepulchrum suâ etate ostensum fuisse ait, nonnullosque carpit, qui in alia Geth, Lyddæ, seu Diospoleos proxima, natum eum & conditum volebant; Geth illam cum Geth-Opher, Diospolin cum Diocæsarea permiscentes. Benjamin quoque in Itinerario Jonam ad Siporin in monte sepultum tradit. Idem & indigenis persuasum fuisse ait Brocardus Argentoratensis in Descriptione Terræ sanctæ. Insaniunt ergo solennia Pseudo-Epiphanius, ejusque imitator Dorotheus, cum ex terra Carjathmaum, non longe ab Azoto, (seu Carjath-jarim legere mavis, quæ urbs est tribus Judæ, longe tamen ab Azoto) ortum fuisse garriunt, & in terra Saar mortuum ac sepultum, in spelunca Cenezæi judicis. Orthonielem intelligunt, unum ex Israëlitis Judicibus, filium Cenez, cui Caleb frater Axam filiam despondens, Carjath-sepher dori dixit. Est autem Carjath-sepher, quæ & Dabir, in tribu Juda. Atqui videtur Epiphanius ille nominum affinitate delusus, Carjath-sepher confudisse cum Geth-Opher, seu Geth-Epher, scribitur enim Ebraice גֵּת הַפֶּפֶר, *Geth-hachepher*. At Muhammedanos delirare sinamus, qui non longe à Ninives rudibus Jonam sepultum fuisse censent, ejusque tumulum venerantur.

Disputatur de Jonæ patria.
3. Reg. 17. 24.
4. Reg. 14. 25.
Hier. Proem. Comm. in Jon.

II. **Q**uamvis autem Elia ævo vixisse Jonam Ebraei autument, Osæ tamen, Amosi, & Isaiæ æqualem ponunt, ut testatur Hieronymus. Sic visum Abrabanieli. In eadem opinione est Eusebius, & id pati possunt optimorum Chronologorum ratiocinia. Ut ut est, tempore certe præcessit partam à Jeroboamo de Syris victoriam, ut pote quam prædixit, quemadmodum habetur in quarto Regum; ac proinde Osæ, Amosi, & Isaiæ vel minimum æquævus esse potuit. Quatuor certe Majorum, & Minorum Duodecim Prophetarum nullum superest tantæ vetustatis vaticinium. In quæ tempora vero conferendum sit Niniviticum ipsius iter, atque hujus itineris historia, plane incertum est. R. David Kimchi, aliique Ebraei, Jehu filii Namsi, & Elifai temporibus adjungunt. In Sardanapali etatem, & initium Arbacis conjicit Scaliger, & in Joasi ævum, ac propterea Niniven à Deo destinatum vult fuisse Jonam, quo solutos in flagitia & libidinem ad Regis exemplum Assyrios ad meliorem frugem revocaret. Sed parum solida hæc videtur conjectura. Profecto qui Canonem Librorum sacrorum digesserunt, in collocandis Duodecim Prophetarum libris spectasse videntur rationem temporum, ut dixi, ideoque existimasse casum hunc, vel casus certe descriptionem, Osæ, Amosi, & Abdia prædictionibus supparem esse vel æqualem. Atque hæc est Clementis Alexandrini, Eusebii, Cyrilli, Augustini, Theodoret, longeque plurimorum Interpretum assensione probata opinio. Quanquam multo longius abit Clemens, velut pristinae desertor sententiæ, cum signum Jonæ, postremam Danielis in lacum Leonum missionem, & Tobia junioris nuptias in idem tempus conjicit.

& etate.
Euseb. Præp. libr. 10, c. 14.
4. Reg. 14. 25.
Scal. animad. in Euseb.
Clem. Alex. Strom. 1.
Euseb. Præp. libr. 10, c. 14.
Cyrill. Præf. in Jon.
Augustin. De civit. Dei l. 18. cap. 27.
Theod. Proem. Comm. in XII. Proph.
Probatum

III. **Q**uamvis autem manifesto non appareat, utrum Libellum hunc ipse scripserit

Prophetia
Jonæ ymothi
& antiqui-
tas.

4. Reg. 14. 15.

Tob. 14. 5. 6.

Matth. 12. 18.

& seq. & 16. 4.

Luc. 11. 29. &

seq.

Joël. 1. 13.

Jon. 4. 2.

Joël. 1. 14.

Jon. 3. 9.

Ex libro Jo-
næ quædam
manarunt
Græcorum sa-
bule.
Disputatur
de vera signi-
ficatione vo-
cis נביא
Sext. Emp.
adv. Gramm.
libr. 1. cap. 11.
Phavor. in
נביא &
Grot. in Jon.
1. 1.

Jonas, ut pote qui non *ὡς θεοτόκος* de se ipse differat, genuinum tamen agnoscere se Jonæ librum posterior ætas non obscure declaravit. Nam prætermisso isto quarti Regum: *Ieroboam restituit terminos Israël, ab introitu Emath, usque ad Mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum Ionam, filium Amathi, Prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher*: quod alterius Jonæ vaticinii, diuturnitate temporis aboliti, non ejus quod superest, antiquitatem probat; manifesta sunt illa Tobix: *In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus, nepotes suos, dixitque eis: Prope erit interitus Ninive; non enim excidit verbum Domini.* Ubi Græca editio: *ἀπὸδε ἴς τὴν μὴσταν, τάνων, ὃν πῶσμαι ὅσα ἐδάλοσεν ἰωνᾶς ὁ θεοφῆνης ἐπὶ τῶνδῶν, ὃν κατισραφήσῃ.* Vade in Mediæm, Fili, quia quæcumque de Ninive dixit Jonas, futurum nempe ut evertatur, credo esse eventura. Et deinde: *ἢ, ῥὺν, τάνων, ἀπαλθε δαὸ τῶνδῶν, ὃν πᾶντος ἔσαι ἀ ἐδάλοσεν ὁ θεοφῆνης ἰωνᾶς.* Et nunc, Fili, exi Ninive, quia quæ effatus est Jonas Propheta, omnino continget. Addam etiam testimonium è tertio Machabaico, Auctoris satis antiqui: *τὸν τε βυδοθεῖστος ἐν γαστρὶ κήσῃς ἰωνᾶν τικέουδρον ἀρξῆδῶς ἀπὸ μὲν ὄν πᾶσαν οὐδέσῃς ἀνδεδεῖξας, πᾶντ.* Et Ionam pereuntem in ventre ceti viventis in profundo, prorsus illasam omnibus notis exhibuisti, Pater. Quam historiam recitat Christus Dominus apud Matthæum & Lucam. Hausta videntur ex iisdem fontibus & illa Joëlis, cujus librum libro Jonæ recentiorem puto: *Benignus & misericors est, patiens & multa misericordie, & prestabilis super malitia.* Nempe hoc ipsum est quod dixit Jonas: *Tu Deus demens & misericors es, patiens & multa miserationis, & ignoscens super malitia.* Pergit Joël: *Quis scit si convertatur, & ignoscat? Jonas iisdem verbis: Quis scit si convertatur, & ignoscat Deus?*

IV. At non sacræ solum, sed profanæ quoque literæ Jonæ memoriam retinent. Herculem enim, cujus famam aliorum facinoribus exornare Græci solent, finxerunt ad liberandam Hesionem, in os & alvum canis Tritonis, sive canis Carchariæ, qui ad eam depascendam mittebatur à Neptuno, insillisse, triduumque in ejus visceribus latuisse, neque hinc aliud ipsi accessisse incommodi, quam capillorum aliquot destulvium. Auctor Lycophron, & Lycophronis Interpres Ifacius Tzetzes: auctor quoque Cyrillus, & Theophylactus in Jonam: auctor denique Sextus Empiricus, & Phavorinus. Hoc vero discrimen adiisse eum, compage navis, qua vehebatur, soluta, narrat Æneas Gazæus in Dialogo De immortalitate animorum. Observat præterea Grotius Amythaonidas fuisse apud Græcos, quemadmodum Jonas Amathi filius inter Ebræos, & Jonæ nomen habere posse significationem hominis ex Græcia orti: nempe quod Græci Ionum nomine apud Ebræos censerentur, à Javane ducta appellatione, qui fuit Japhethi filius. Quid inde efficiat, non apponit; neque ego certe video: nam Amythaon bellum Trojanum multis præcessit annis, quo Amathi longe recentior fuit. Jonas vero, si ab Ionibus nomen habuit, ita Herculis casus fuerit adscriptus Jonæ, non vero Jonæ casus Herculi, quod absurdum est. Probabilius videtur, quod aliis venit in mentem, Arionis historiam, à nautis in mare missi, & à Delphine excepti, & Corinthum delati, ex Jonæ historia detortam esse: nam tempora, licet non omnino convenient, propius tamen accedunt, & in nomine Arionis vestigia extant nominis Jonæ; & ut hic in mari Deum oravit & Psalmum dixit, ita ille cantu delphinem delinuisse fertur. Jonas Propheta fuit, Arion citharædus: Ebræis quippe vox נביא, præter alias significationes, & Prophetam & Fidicinem notat: ut Latinis vocabulum *Vates*, designat & Prophetam & Poëtam. Sic vigesimo quinto capite prioris Paralipomenon, Alaph, Heman, & Idithun, qui fidicines fuerunt, dicuntur הנביאים כנורות. Vulgata, *Qui prophetaverunt in citharis.* Septuaginta, *ἀποφθῆσκαρῶν ἢ κινύρας.* His assentitur Syrus Interpres, & Arabs. Simile reperias paulo inferius. Sic Debhora in libro Judicum eodem afficitur *Prophetissa*, הנביאה, quippe saltatrix & tympanistris. Sic Debhora in libro Judicum eodem afficitur *Prophetissa*, נביאה nomine, cujus Canticum statim subjicitur. David ipse, non ob vaticinia solum, sed & propter psallendi ac carminum condendorum facultatem, Prophetæ nomen videtur esse consecutus. Manichæi, Gnostici, Nicolaitæ vatem futurorum fuisse ipsum omnino negabant: negabat & Theodorus Mopsuestenus, ut annotatur in Actis quintæ Synodi; & Prophetæ nomen, quod sæpe illi tributum negare non poterant, ad unam canendi peritiam referebant. Sed non unicus hic error nefarius Hærenicis illudit. Leguntur hæc capite decimo nono libri primi Samuel: *יהקת הנביאים נבאים.* Vertunt Septuaginta, *ἐμολογῶν τῶν θεοφῆτων.* Vulgata, *Prophetarum vaticinantium.* Ita Syrus quoque & Arabs. At Jonathan vertit, ספרי משבחן, scribarum laudantium. Et mox, ubi Vulgata habet, *Et prophetae ceperunt, habet Jonathan, ושבחן, Et laudaverunt.* Item Vulgata, *Et ambulabat ingrediens, & prophetabat: Jonathan, Et ivit iens & laudans, ושבח.* Vulgata: *Et prophetavit cum ceteris coram Samuele: Jonathan, Et laudavit, ושבח.* Vulgata demum:

1. Par. 25.

Exod. 15. 20.

Judic. 4. 4.

1. Sam. 19. 20.

1. Sam. 19. 25.

demum: Num & Saul inter Prophetas? Jonathan: Num & Saul inter scribas? בַּסְפָּרִיאַם. Utrum enim verisimilius esse dicas, significari musicum concentum, an hominum turbam, sibi invicem obstrepentium, & vaticinia ita fundentium, ut à nullo possent exaudiri? Existimare satius est, chorum notari psallentium & saltantium hominum. His cum se adjunxerunt Saulis nuntii, & Saul ipse, nempe afflatu divino ita sunt permoti, ut ipsos cantandi quoque & psallendi ac saltandi libido incesseret. Qua exercitatione usque adeo incaluit Saul, ut vestimenta detraheret, nimiaque demum lassitudine confectus, in terram sese nudus abjiceret. Hunc psallendi ac tripudiandi morem inter Judæos receptum tenuit & David, cum Arcam de domo Obededom Hierosolyman reduceret: nam septem cantantium choris stipatus, ad strepitum citharæ & tubarum strenue saltabat. Verum Micholi hoc majestate regia indignum in Davide visum est, universo vero populo in Saule: unde natum est adagium: Num & Saul inter Prophetas? Sed Dei instinctu factum id ab utroque nesciebant, quod quum ita sit, tum vere existunt Prophetæ: & hoc prophetiæ genus in secundo gradu collocat Rabbiorum doctissimus Maimonides in More nevochim. Secundus, inquit, prophetiæ gradus est, cum homo in se sentis rem vel facultatem quampiam exoriri, & super se quiescere, quæ cum impellit ad loquendum; ita ut loquatur vel de scientiis & artibus, vel Psalmos & Hymnos, vel utilia ac saluaria recte vivendi præcepta, vel res politicas & civiles, vel denique divinas, & quidem inter vigilandum, & in vigore sensuum ordinario. Et hic est de quo dicitur quod loquatur per Spiritum sanctum. Hac specie Spiritus sancti instinctus Psalmos suos scripsit David. Quoniam igitur qui Spiritu Dei excitati psallebant, מְבַרְכִים dicebantur, hinc & fiducines omnes מְבַרְכִים eodem nomine videntur appellati. Atque ita ex Jona Propheta, Arion fidicen confingi potuit.

Maim. in More nevochim, lib. 1. cap. 45.

V. Dixi superius Jonæ vaticinium, libro quarto Regum memoratum, annorum injuria periisse. Hinc ejus, quod extat, deprimendi ansam arripit Theologo-Politicus Disputator, vel quasi fragmenti alicujus è majori opere decerpti, vel certè quasi è seriptionum complurium numero levis unius opusculi & contemnendi. Quam notam reliquis itidem inurit Prophetarum libris; una omnes opera abolere, in contemptum certe adducere studens. Aliis quoque, sed saniora sentientibus de Libris sacris, grandioris historiæ particula visa est Prophetia Jonæ; idcirco quod à conjunctione connexiva initium capiat. Ii vero sibi id responsi habeant, quæ edidit vaticinia Jonas præter Libellum hunc, non videri ab eo litteris fuisse mandata, proindeque nec temporum lapsu consumta; ea quippe duntaxat scriptis tradidisse Prophetas, quæ in longitudinem pertinebant, ne ex hominum animis memoria ipsorum evanesceret: quæ autem proxime spectabant ad exitum, etsi nonnumquam in libros relata sunt, minime tamen id ita necessarium fuisse, ut pote quorum futura esset recens recordatio, tum cum eventu ipso completerentur. Cujusmodi fuit illud, quod de Jeroboamo prænuntiatum à Jona libri Regum testantur: nam cum coævi fuerint Jeroboamus & Jonas, verisimile est in re instanti ac imminente prædictionem hanc à Jona editam fuisse. Favere nobis videtur Cyrillus: ait enim: ἡ προφητὴς ἡ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἀποκάλυψης λέγουσα ἵνα μὴ ἀποβῆται ἡ πόλις ἐκείνη. Prophetia ab illo prolata sermo præter hunc nullus alter in literas relatus est. Quæ autem ex conjunctione connexiva, initio Libri hujus posita, petitur ratio, frivolum esse demonstravimus alibi, cum librum Ezechielis contra Adversariorum argumenta tueremur; ut pote quam ab Ebræis in fronte ornatus gratia collocari Grammatici doceant. Postremo etiamsi majoris operis partem esse Prophetiam hanc fateremur, quid inde illi ex auctoritate sua decederet, non intelligo. Imo vero hinc conjicere licet, nobilissimam visam ac utilissimam particulam hanc, quam adversus edacem vetustatem studium hominum, vel potius supremi numinis voluntas conservavit, ne eximio hoc Christi per triduum mortui ac deinde resurgentis simulacro careremus.

Refelluntur argumenta Adversariorum. Unicum argumentum. 4. Reg. 14. 15. Tract. Theol. cap. 10.

DE PROPHETIA MICHÆÆ.

I. Disputatur de Michæa. II. Probatur Prophetia Michææ
 ἡ ἀρχαιότης & antiquitas.

I. QUI ab Ebræis sextus inter Prophetas Duodecim ponitur Michæas, is tertius ab Interpretibus Septuaginta, aliisque Græcis scriptoribus collocatus est. Tempus quo edita ipsi à Deo sunt vaticinia, quibus nunc fruimur, ipsa in fronte

Disputatur de Michæa.

Hh

indicant, nempe in diebus Iothan, Acha, & Ezechia regum Iuda. Proindeque munus Propheticum obire cepit paulo post Oseam, Joëlem, & Amosum, qui Ozia regis Iuda temporibus vaticinia sua exorsi sunt. Et vix stare potest Ebraeorum sententia, qui Michæam Joëli Cabalæ mysteria tradidisse volunt. Patriam quoque titulus declarat, & Morasthiten fuisse docet. Viculum autem non grandem sua ætate fuisse Morasthi, juxta Eleutheropolim Palæstinæ urbem, tradit Hieronymus. Paria fere habet Eusebius in Topicis. Horum autem, in locorum sanctorum explorando situ, ratio potissimum habenda est, ut pote oculatorum testium, qui ad præclaram Scripturæ sanctæ peritiam, diurnam in his oris moram adjunxerunt. Minime igitur audiendus Paraphrastes Chaldaeus, qui pro Morasthi Maresam reddit. Utramque accurate distinguit Hieronymus, cum in Epitaphio Paulæ, tum in libro De locis Ebraicis, ubi Maresam esse ait in tribu Juda, altero ab Eleutheropoli lapide, cujus rudera tantum sua ætate viscebantur, Morasthi autem vicum esse ad Orientem Eleutheropoleos : quod ex Eusebii Topicis exscripsit. Nihilo magis audiendus Drusus, cum ambigere se ait, num Morasthi idem sit locus ac Moreseth Gath, cujus commate decimo quarto capitis primi Michææ fit mentio : nam pro eo quod est in Vulgata : *Super hereditatem Geth*, Ebraicum exemplar habet : על מורשת גת, quod quidam vertunt : *Ad Moreseth Geth* : quasi sit nomen loci proprium. His præter Vulgatum Interpretem refragantur Septuaginta Senes, & Jonathan. Deinde ex sequenti commate sententiam hujus odorari licet : *Hæredem*, inquit Deus, *adducam tibi, quæ habitas in Maresa*. Futurum nempe minatur, ut Maresitas de patria sua alienus hæres à se adductus extrudat : unde apparet pari prorsus comminatione & simili sententia Gethæos exterrere voluisse : *Dabit emissarios super hereditatem Geth*. Scribit Pseudo-Epiphanius interiisse Michæam ex alto præcipitatum à Joramo filio Achabi regis Iuda, quem ob ipsius patrumque noxas crebris objurgationibus perstringebat : quæ ineptiæ, non scutica, sed flagello animadvertendæ sunt, nam neque rex Iuda Achab fuit, aut Joramus ipsius filius, sed Israël, nec Jorami ævo vixit Michæas Morasthites, sed post ejus ætatem annis minimum centum ac triginta. Fraudi fuit insulso Scriptori Michæas alter, qui & Josaphati & Achabi ætate vixit, variisque ab eo cruciatibus vexatus est. Decepit hunc quoque fortasse, quod legitur initio libri Michææ, Prophetias ipsum edere cepisse, *ἐν ἡμέραις ἰωαχάμ, in diebus Ioram*, non observatis iis quæ sequuntur, *καὶ ἀρχὴ καὶ ἐξέλευσεν βασιλείαν ἰούδα, & Acha & Ezechia regum Iuda*. Deinde cum ait Epiphanius ille *καθολύματος*, patri Michææ nomen fuisse Iramo, ita videtur expressisse nomen *Iemla*, quod prisci illius Michææ pater gessit. Sed nec supplicio affectum fuisse Morasthiten satis ostendere videntur ista Jeremiæ : *Numquid morte condemnavit Michæam Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini, & panituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Demum in patria sepultum fuisse ait, prope Enacitarum sepulcretum, celebremque ad suam ætatem tumulum ejus fuisse. Huic paria succinit Dorotheus, Morasthim certe, Michææ antea sepulcrum, Ecclesiam vero sua ætate fuisse scribit Hieronymus. Unde apparet, eequæ fides habenda sit iis, qui loca Terræ sanctæ descriperunt, dum in Oliveti montis descensu sepulcrum Michææ collocant.*

Juchaf. & R. Dav. Ganz. Chronol.

Hier. Prolog. in Mich. & De loc. Ebr.

Hier. Epit. Paul. c. 6.

Jer. 16. 18.

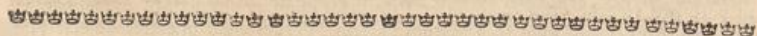
Hier. Epit. Paul. c. 6.

Probatum prophetia Michææ γυναικός & anti-quitat. Mich. 2. 11. & 1. 8. Jer. 16. 18.

Joseph. Antiq. lib. 10. c. 7.

II. Libri porro hujus, qui Michææ nomen præfert, scriptorem se Michæas ipse fati prodit, cum alibi, tum maxime capite secundo, ubi ait : *Utinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer*. Item tertio : *Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio & virtute; ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israël peccatum suum*. Nec caret præterea sequentium temporum testimonio. Illustre hoc est & omni cavillatione majus, quod ipsi præbet Jeremias : *Michæas de Morasthi, fuit propheta in diebus Ezechia regis Iuda, & ait ad omnem populum Iuda, dicens : Hac dicit Dominus exercituum : Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem in acervum lapidum erit, & mons Domini in excelsa sylvarum. Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? Numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini, & panituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Quæ expressit Josephus : οἱ ἰσοφῆς ὄντις θρασύτης ἀπαύτου τον ἀεσθητικῶν ἀπὸ τῆς αὐλῆς, ἔ τῶς ἀλλοίς συνεβόλδουσαν μὲν δὲ θῆναι καὶ τον ἰερουσαλὴμ ἔλασον ἢ ἔ μόνον τῶτον ἀεσθητικῶν τῆ πόλι τὰ μέλδουσα, ἀλλὰ καὶ μὲν ἀπὸ αὐτῶν καὶ τῶν γῆμωναι, καὶ πολλῶς ἀλλοίς, ὡν ἔδιδε ὅπο ἂν ὅτι βασιλείων ἔδιν ἔπαδαν, ἀλλ' ὡς ἀεσθητικῶν ἔ δὲ τῶν ἡμῶν ἔ τῶν κα. Qui vero mentis erant sanioris, Prophetam ex aula dimiserunt, aliisque auctores fuerunt, ne quid mali adversus Jeremiam designarent. Aiebant enim non hunc solum urbi futura prædicere, sed & Michæam ante ipsum eadem esse vaticinatum, aliisque complures, quorum nullus à sui temporis regibus malo ullo, sed honore tanquam Propheta Dei esset affectus. Hæc autem verba, quibus Hierosolymæ excidium impune interminatus est Michæas, tertio capite sic concepta sunt : *Propter hoc**

caussa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem quasi acervus lapidum erit, & mons Templi in excelsa sylvarum. Videtur quoque Sophonias ex eodem Libro ista hausisse: *Salva-* Soph. 3. 19.
bo claudicantem, & eam que ejecta fuerat congregabo, & ponam eos in laudem, & in nomen, in
omni terra confusiois eorum: sic enim Michæas: Et ponam claudicantem in reliquias, & Mich. 4. 7.
eam que laboraverat in gentem robustam, & regnabit Dominus super eos in monte Sion. Illa
etiam Ezechielis: Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effunden- Ezech. 22. 27,
dum sanguinem, & ad perdendas animas, & avare ad sectanda lucra. Propheta autem ejus
liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & dirvinantes eis mendacium, dicentes,
Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus: affinia sunt istorum Michææ: Mich. 3. 10, 11.
Qui adificatis Sion in sanguinibus, & Jerusalem in iniquitate. Principes ejus in muneribus
judicabant, & Sacerdotes ejus in prophetia dirvinabant, & super Dominum quiescebant di-
centes: Numquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. Apposita
quoque ad id argumentum testimonia Matthæi & Johannis, unde intelligitur, ex præ-
dicione Michææ consentientem Judæorum omnium opinionem extitisse, futurum ut
Bethlehemi Christus nasceretur: nec enim ex sua ipsorum persona docent Evangelistæ
id prænuñtiasse Michæam, sed pervulgato inter Judæos sermone jacari istud solitum
fuisse: talia enim de Herode refert Matthæus: Et congregans omnes principes Sacer- Math. 2. 4, &
dotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In 10.
Bethlehem Juda; sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequa-
quam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël.
Item Johannes: Quidam autem dicebant: Numquid à Galilea venit Christus? Nonne Scri- Joh. 7. 41. 42.
ptura dicit, Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?
Jamdudum enim percrebuerat inter Judæos insigne illud Michææ vaticinium: Et tu Mich. 2. 1.
Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur qui sit dominator
in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Christus ipse denique verba ejus
& voces usurpare dignatus est: nam cum apud Matthæum sic disserit: Veni enim Math. 10. 35.
separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adver- 36.
sus socrum suam; & inimici hominis domestici ejus: procul dubio in animo hæc habuit:
Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam; &
inimici hominis domestici ejus: quæ Michææ septimo capite reperiuntur,

DE PROPHETIA NAHUM.

I. Disputatur de Nabumi patria. II. Varia de ejus ætate opiniones proponuntur; III. deinde nostra. IV. Probatum Prophetia Nabumi antiquitas. V. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. VI. Secundum argumentum.

I. **D**E Nabumi patria & ætate, deque Ninives excidio, quod vaticiniis Nahum præsignificavit suis, magnæ cientur inter eruditos velitationes, & oppido pauca ac fere nulla posterior ætas huic præbet testimonia, adeo ut quæcunque ad eum pertinent, jaceant propemodum in obscuro, & densis tenebris circumsepta sint. Institutum tamen tenere conabimur, & Librum hunc ab omni suspitione vindicare. Agamus primum de Nahumi patria. Simeonitide tribu oriundum fuisse ait Pseudo-Epiphanius, Elcesi natum, trans Jordanem, versus Begabar. Verba ipsius hæc sunt: *Ἐστὶ δὲ πατὴρ ἰεροσολίμων, πέντε τὴν ἰορδάνην, εἰς βεγαβάρ, ἐν φυλῆς συμμοίων.* Hic erat ab Helcesi, trans Jordanem, in Begabar, de tribu Symeon. Dorotheus vero Epiphanius hujus simius: *Hic Nahum erat ab Elcesi, trans Bethabaran, de tribu Symeon.* Hinc emendandum Epiphanius, & pro *βεγαβάρ*, legendum *βεθαβάρ*. Bethabaram enim trans Jordanem esse sitam docent Eusebius & Hieronymus, illicque Johannem lavacro homines in noxarum emendationem abluisse. Idem habet Origenes. Elcesi igitur circa Bethabaram natus est Nahumus, ex Epiphanius & Dorothei sententia, ibidemque sepultus. Elcesi quoque natum agnoscunt Eusebius & Hieronymus. Verum hic longe à Bethabara Elcesin locat; aitque Helkesai, *הלכסי*, parvum Galilææ viculum, & vix veterum ædificiorum ruderibus agnoscendum, sua ætate extitisse, Judæis notum, sibi que ab itineris duce monstratum. Unde eos confutat, qui Nahumum Helcesæum putabant esse dictum, à patre Helcesæo, Propheta quoque & ipso. Si qua in re, certe in notitia Terræ sanctæ fidem meretur Hieronymus, qui & ex diligenti lustratione, & ex

accurata sacrorum codicum lectione, & ex frequenti doctorum Judæorum consuetudine Palæstina loca apprime cognoverat.

*Varia de ejus
atque opinio-
nes proponuntur;*

Joseph. Antiq.
libr. 9. cap. 11.

Hier. Theod.
& Theoph.
Proem. in
Nah.

Clem. Alex.
Strom. 1.
deidenostra.

Herod. libr. 1.
subversam.
Joseph. Antiq.
libr. 9. cap. 11.

*Probatum
prophetia*

II. Exploranda deinde Nahumi ætas, quam quidam ad Sardanapali tempora retulerunt, hoc Ninive excidium notatum ab eo esse volentes, quod Arbace auctore contigit, cum ab Assyriis ad Medos imperium translatum est; Joa Judæorum, Jehu Israelitarum regnum tenente. Id si fit, sacrorum omnium Prophetarum, majorum, & minorum, quorum scripta constant, antiquissimus ille fuerit. Probabilis Josepho visum est, ad Joatham tempora Nahumum pertinere, quas autem adversus Ninivitas edidit vaticinationes, post centum & quindecim annos esse completas, Josiæ nempe temporibus. Plures Ezechia regnante floruisse Nahumum censent; Hieronymus, Theodoretus, & Theophylactus, etiam post abductos à Salmanasare in servitutem Israelitas, & Deum tum eos, tum & reliquos Ebræos, qui Ezechia parebant, & variis modis ab iisdem hostibus vexabantur, prædictionis hujus solatio recreare voluisse. Atqui idem Hieronymus, primo Nahumi capite prædictam fuisse sentit cladem Sennacheribo, Assyriisque illatam ab Angelo, dum Hierosolymam oppugnarent. Unde colligitur editum esse vaticinium inter duas Assyriorum expeditiones, Salmanasaris adversus tribus decem, Sennacheribi adversus reliquas duas, quarum illa vix novem annis hanc antecessit. At auctor Seder Olam, & ex eo R. Isaac Abrabaniel, Ebraïque fere omnes, cum Michææ, quem sub Joatham, Achazo, & Ezechia floruisse sciebant, succedere Nahumum in Canone viderent, eum, ejusque prædictiones attribuendas duxerunt awo Manassis, qui Ezechia regi successit. Atque has prædictiones exitum habuisse statuunt Joaximo inter Judæos regnante, cum à Nabuchodonosore Ninive diruta est. Jonathan vero, & Pseudonymi Epiphanius & Dorotheus, alique, Ninivitis imminentes calamitates prædixisse rentur, quod Jonæ comminationibus ad meliora jam ante conversi, in pristinas deinde noxas essent revoluti. Quot annis Jona fuerit recentior, accuratius definire insuper habent, quod quidam nonaginta annorum spatio definiunt. Sunt qui Josiæ awo futura prædixisse velint. Omnium vero longissime extra oleas abit Clemens Alexandrinus, Ezechiele ipso recentiore Nahumum fingens.

III. In tanta Interpretum discordia, ad similitudinem veri mihi valde videtur accedere Hieronymi sententia, qui in Ezechia ætatem Nahumi vaticinium confert, inter Israeliticam deportationem, & Hierosolymitanam Rabsacis obsidionem; nam & id postulare videtur ordo quem inter Prophetas minores obtinet, & eo inclinare video maximam eruditorum Interpretum partem. Verum aliud præterea adjecit Hieronymus accurata observatione dignum: nam inflictam quidem Assyriorum exercitui pro mœnibus Hierosolymitanis cladem, primo Nahumi capite prænuntiari sentit; sed reliqua duo libelli ejusdem capita ad toleratas olim ab Israelitis ærumnas, irrogatasque Judæis ab Assyriis contumelias, & excisam demum à Nabuchodonosore Niniven pertinere arbitratur. Quæ postrema capita duo priusquam explanet, Lectorem monet se Ebræorum expositionibus adhærere. Quamobrem si Ebræos illos, quos secutum se profiteretur Hieronymus, conciliare velimus aliis ejusdem gentis Magistris, qui sub Manasse editum Nahumi vaticinium rentur, dicemus primum caput temporibus Ezechiaæ prodixisse, post deportatas decem tribus; eventum vero tum esse nactum, cum Sennacheribi copiæ ab Angelo deletæ sunt, & ipse Sennacheribus Niniven redux, à filiis interfectus est; reliqua vero capita duo multis post annis primum à Nahumo fuisse adjecta, & ita quidem adjecta, ut in unum contextum colligata simul videantur coherere; nimirum quod consimilis essent & ejusdem argumenti, & Assyriorum calamitates prænuntiarent; exitum vero habuisse, partim cum Niniven vastavit Cyaxares Medorum rex, Josiæ temporibus; partim etiam ac præcipue, cum eam Nabuchodonosor aliquot post annis funditus delevit. Idem quippe Hieronymus, Proemio in Jonam, sic diserit: *Quantum ad historias tam Ebræas, quam Græcas pertinet, & maxime Herodotum, legimus Niniven, regnante apud Ebræos Josia, & Assyge rege Medorum, fuisse subversam.* At cladis hujus auctorem fuisse Cyaxarem tradit Herodotus. Illuc respexit Josephus cum Joatham coætaneum Nahumum statuens, post annos centum & quindecim edita ab ipso adversus Niniven vaticinia, eventu comprobata fuisse refert, in Josiæ quippe ætatem incurret illud tempus, si à Joatham ætate initium feceris numerandi. Itaque Nahumi prædictio adversus Ninivitas, quæ duobus postremis capitibus inest, à Cyaxare & Nabuchodonosore diversis temporibus completa est. Nec refragari videntur conditores prisca Librorum sacrorum Canonis, à quibus Nahumus subjunctus est Michææ, qui Joatham, Achazi, & Ezechiaæ æqualis fuit: in eo quippe desit Michæas, in quo vaticinari exorsus Nahumus ad Manassæm pervenit.

IV. Bene vero est, quod Duodecim Prophetarum memoriam Sirachides retinuit, unde satis probatur antiquitas Nahumi, qui unus ex illis semper habitus est, ut ex

Septuaginta Senibus, aliisve cuiusvis ætatis interpretibus cognoscere promptum est. Vix ulla autem Scriptoris hujus posterior ætas servavit vestigia. Unum hoc apud Habacucum & Ezechielem nanciscor, quod extat tertio Nahumi capite: *Va civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena: non recedet à te rapina.* Ad id quippe videtur excusum hoc Habacuci: *Va qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.* Multo magis etiam istud Ezechielis: *Va civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram.* Incertum autem habeo, an à Nahumo Ifaias, an ab Ifaia Nahumus hæc sumserit: *Ece super montes pedes evangelizantis & annuntiantis pacem: celebra, Juda, fecerunt vota tuas, & redde vota tua:* utrumque enim docui vaticinia hæc Ezechie tempore scripsisse.

V. Diximus Sennacheribi, Assyriorumque interitum prædictum fuisse primo capite Nahumi; at postremis duobus illatas Ninivitis per Cyaxarem & Nabuchodonosorem clades: quam sententiam Hieronymi suffragio tutati sumus. Verum supposititii Epiphanius & Dorotheus aliorum vaticinationes illas detorqueant, præsignificasse quippe Nahumum volunt, futurum ut exundante aqua, & ignibus erumpentibus Ninive subvertatur, atque id evenisse, motu quippe terræ stagnum, quo cingitur civitas, ripas supergressum loca vicina, urbemque adeo ipsam submersisse, cum interea flamma aliunde effervescentes eam depalceret. Nempe hæc ad verbum interpretati sunt: *Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt, & contremuit terra à facie ejus.* Deinde: *Indignatio ejus effusa est ut ignis, & porta dissoluta sunt ab eo.* Tum: *In diluvio pretereunte consumptionem faciet loci ejus.* Et alibi etiam: *Porta fluviorum aperta sunt, & templum dirutum.* Paulopost: *Ninive, quasi piscina aquarum aque ejus.* Præterea: *Succendam usque ad fumum quadrigas tuas.* Rursum: *Devorabit ignis vestes tuas.* Verum quid istis fiet, quæ ibidem leguntur: *Miles captivus abductus est, & ancille ejus minabantur gementes ut columbe, murmurantes in cordibus suis: & istis: Vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadriga frementis, & equitis ascendentis, & micantis gladii, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ: & his quoque: *Ece populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis adaperitione pandentur porte terræ tuæ, devorabit ignis vestes tuas. Aquam propter obsidionem hauri tibi, exstrue munitiones tuas, intra in lutum & calca, subigens tene laterem. Ibi comedet te ignis, peribis gladio.* Quæ manifesto declarant bello domitam & dirutam fuisse Niniven, & militum copiis, non aquis inundatam, & flagnis hostilibus, non naturæ vi ingruentibus absumentam; quod neque consentit cum fide historiarum, neque cum Ninives ipsius situ, quæ stagno haudquaquam circumfusa fuit. Artendissent autem Epiphanius ille & Dorotheus, quam sæpe exotici & sacri Scriptores, ac potissimum Prophetæ, ad bellicas clades exprimentas, hujusmodi translationibus ex incendiorum & exundationum impetu accessitis utantur.*

VI. Leve quoque est argumentum, quod ex Theodreti verbis erui potest, quibus asseverat post interfectum à liberis Sennacheribum, imperium ad Chaldaeos paulopost transiisse, & regum illorum genus extinctum fuisse. Hæc enim aperte pugnant cum historia à sacris Auctoribus tradita, cujus fides non ad manifestas halucinationes exigenda est, sed hæc contra ex illa convincendæ. Certam quippe est Sennacheribo successisse Asarhaddonum filium, ut docet postremus liber Regum; huic Saosduchium, quem exceperit Cineladanus: quod cognoscitur ex Canone Mathematico Regum Babyloniorum, quem repræsentat Georgius Syncellus. Imperium autem Assyriorum à Chaldeis excisum non est ante Nabuchodonosorem, qui æqualis Joaximi fuit. Itaque à Sennacheribi obitu ad dirutam à Chaldaeis Niniven, anni intercedunt circiter centum & viginti. Castigandus hic ergo Theodoretus; multo etiam magis Cyrillus, qui à Nahumo prædici censet eam Ninives expugnationem, quæ auctore Cyro facta est; Niniven haud dubie cum Babylone confundens, quam Cyrus ditioni suæ subjecit.

Nahumi
2. 11. &
antiquitas.
Eccl. 49. 12.
Nahum, 3. 1.
Hab. 2. 11.
Ezech. 24. 9.
Nah. 1. 14.
Isa. 52. 7.

Refelluntur
argumenta
Adversario-
rum.
Primum ar-
gumentum.
Epiph. & Dor.
De vit. Proph.
Nah. 1. 5, 6, 8.
Nah. 2. 6, 8,
11.
Nah. 3. 13.
Nah. 2. 7.
Nah. 3. 2, 3.
Nah. 3. 13, 14.

Secundum
argumentum.
Theod.
Proem. in
Nah.
4. Reg. 19. 37.
Cyrill. Pref. in
Nah.

DE PROPHETIA HABACUC.

I. Disputatur de Habacuci patria. II. Varie de ejus ætate opiniones proponuntur; III. deinde nostra. IV. Disputatur de libro apocrypho Habacuci. V. Probatur Prophetia Habacuci *ἡλικίας* & antiquitas. VI. Refelluntur argumenta Adversariorum. Unicum argumentum.

Disputatur
de Habacuci
patria.

Epiph. & Dor.
De vit. Proph.

1. Mach. 6. 32.
1. Mach. 7. 19.

Varia de
ejus ætate
opiniones
proponuntur.

4. Reg. 4. 16.

Clem. Alex.
Strom. 1.
Epiph. De vit.
Proph.
Hier. Procm.
in libr. 1. Hab.
Dorothei. De
vit. Proph.

deinde nostra.

Hier. Procm.
Comm. in
Dan.
Hab. 1. 6.
Hab. 2. 3.

Hab. 1. 4.
Hab. 1. 13.

4. Reg. 11. 16.

Joseph. Antiq.
libr. 10. cap. 4.

I. DE Habacuci patria & ætate nihilo certiora quam de Nahumo proferre possumus. Quid vestigando tamen & scrutando reperire possumus, experiamur. Patriam designavit Epiphanius *ἑποβολικαί*, quem secutus est Pseudo-Dorotheus, oriundumque fuisse ait ex tribu Simeon, natum in agro Bethzocher: cujus dictionis cum ambigua sit & parum constans in exemplaribus lectio, Dorotheus vero scribat *Biticuchar*, locum assignare promptum non est. Videndum an is sit, qui sexto capite prioris Machabaici dicitur Bethzachara, Josépho non semel memoratus; an qui sequenti capite Bethzecha appellatur. Ait idem Epiphanius adventante in Judæam Nabuchodonosore Habacucum fugisse Ostracinen, (quam urbem in Ismaëlitica terra collocat,) ad Cassiotidem usque, in qua Ostracinen Ptolemæus statuit, Ismaëlitarum fines prorogans; post discessum vero Chaldæorum rediisse in patriam, in eaque tandem fuisse sepultum. Quæ perperam accepta Dorotheus interpretando pervertit. Alii Levitica ipsum tribu prognatum fuisse volunt, & in urbe Ceila sepultum. Eusebius quidem narrat in Topicis sua ætate sepulcrum Habacuci Ceilæ monstrari solitum fuisse.

II. In ætate vero deprehendenda viri eruditi in varias opiniones discessere. Existimantur Ebraei veteres filium fuisse Sunamitidis mulieris, quem vitæ restituit Elisæus, quemadmodum Jonam Sareptanæ filium ab Elia ad vitam revocatum fuisse rati sunt; argumento ducto ex convenientia nominis Habacuc, cum verbis, quibus Elisæus Sunamitidi filium pollicitus est: *הבאת בן* *amplecteris filium*; quæ Rabbinnicæ nugæ sunt. Saniora senserunt Judæi recentiores, in Manassis tempora Habacuci vaticinium conferentes. Ita Seder olam, Rabbah & Zuthah: unde Abrabaniel, & Rabbitorum greges sua hausere. Josiæ ætati assignant alii; Sedecia & Jeremiæ, Clemens Alexandrinus & Pseudo-Epiphanius; Danielis etiam, idem Epiphanius, Hieronymus, Dorotheus, & alii, que complures, quibus placet non alium esse Habacucum hunc, quam qui cibaria ad Danielem inter leones jacentem ab Angelo vectus detulit, biennioque ante obiit, quam libertatis compotes facti Judæi in patriam remeassent. A quo tempore ad Elisæum retro computantur anni trecenti circiter & quinquaginta; quo intervallo Habacucum fuisse constat; sed in loco intra hos limites accurate definiendo laborant Interpretes.

III. Ego vero & supra jam dixi, cum de Daniele agerem, & nunc etiam asserantius dico geminum fuisse Habacucum, alterum Danielis obsonatorem, alterum hunc Prophetam Manassis coævum, de tribu Simeonis, cum illum Levitica prognatum esse declaret titulus historiae Beli & Draconis, quem ex editione Septuaginta Senum repræsentat Hieronymus. Chaldæorum certe adversus Judæos expeditionem præcessit, quam & prædixit: *Quia ecce, inquit, ego suscitabo Chaldæos. Chaldæorum ipsorum vastationem, sic tanquam rem nondum instantem, sed multis post annis eventuram denuntiat: Quia adhuc visus procul, & apparet in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.* His autem tangi videntur Manassis Hagitia: *Lacerata est Lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur judicium perversum.* Rursum: *Quare aspicias super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorum se?* Ista omnino his adstant, quæ de Manasse narrat posterior liber Regum: *Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os; absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.* Addit Josephus, Deum intentatis ipsi per Prophetas minis ad meliorem mentem revocare ipsum frustra voluisse, cum interea novis sese alligaret sceleribus, & aliquem è Prophetis quotis quibusque diebus supplicio afficeret. Cum autem post Babylonicum exilium mores in melius commutavit, plane dicendum est Habacuci vaticinium ad priora illa & nefaria Manassis tempora pertinere: nec abluat à vero prædictionem illam Chaldaicæ irruptionis, non solum

postremam, qua diruta est Hierosolyma, sed & priorem illam spectare, cum Manasses Babylonem deportatus est. Nam quamvis narrent Paralipomena captum eum fuisse à Principibus exercitus regis Assyriorum, nihilominus Chaldaeos intelligere decet, qui à Principibus & regulis supremum Regis Assyriorum imperium agnoscentibus regerantur. Hanc autem Judaeorum calamitatem notare videtur Propheta, cum Judaeos monet eventura illa ipsorum temporibus: *Opus, inquit, factum est in diebus vestris.* Similibus Achazum & Ezechiam objurgationibus, & impendentis ab Assyriis & Chaldaeis exitii minis Isaias aliquot ante annis perterruebat. Adeo ut coævum ipsius Habacucum, simili instinctum afflatu, paribus denuntiationibus inronuisse credibile sit. Denique atatem ejus patefacit assignatus ipsi in Canone locus inter Prophetas minores Duodecim: Nahumum enim sequitur, quem Ezechiae *וְיִשְׁכָּנֻן* diximus, Sophonia vero praet, qui Josia regnante vaticinatus est.

IV. De libro apocrypho Habacuci, quem commemorat Auctor Synopsios, etsi jam à me superius disputatum est, cum de Graecis Prophetiae Danielis interpretationibus agerem, aliqua tamen hic iteranda sunt, quae praetermittere omnino locus non patitur. Hunc ergo apocryphum Habacuci librum, ipsam esse dixi Beli & Draconis historiam, in qua liber Danielis clauditur. Tradit enim Hieronymus, in Graeca interpretatione Septuaginta virorum Habacuco adscriptam fuisse hanc historiam, & Eusebium ac Apollinarium cum Porphyrium refellerent respondisse, Susanna Beli, & Draconis historias partem esse Prophetiae Habacuci de tribu Levi. At Graeca libri Danielis interpretatio, quae Septuaginta Senum nomen sibi praescriperat, Hieronymo merito suspecta fuit, & ab Ecclesiae Magistris repudiata est. Itaque quod Beli & Draconis historia Habacuco tribuitur, perperam id factum dixi, cum mirabilem illam Prophetam exportationem, non ab alio quam ab ipso in literas relatum fuisse Interpreteres conjectassent, reliquorum Prophetarum consuetudine deceptus, qui res à se gestas memoriae prodere consueverunt aliquando, at nonnunquam id facere neglexerunt. Nimum igitur suspicioni huic indulgens Interpreter nomen Habacuci historiae huic praemisit. Sed prudenter fecerimus, si titulum leviter & temere excogitatum inducamus.

V. Prophetiae autem se scriptorem ipse suae declarat Habacuc, cum ait secundo capite: *Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem, & contemplanor, ut videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum.* Quibus significat, se à Deo mandatum habuisse, ut res sibi praemonstratas literis traderet: cui mandato pro sua pietate paruisse ipsum plane credendum est. Eas ergo *in negotiis* disseruit. Unde Hobbesium mirari subit, qui incertum esse dicit, utrum prophetiam suam ipse Habacuc scriptam ediderit. Earum praeterea in novitiorum Prophetarum libris expressa licet reperire vestigia. Cum enim gentem Chaldaeam sic descripsisset Habacuc: *Levioreis parvis equi ejus, & velocioreis lupis vespertinis, & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum: ita Nabuchodonosorem pinxit Jeremias: Ideo percussit eos leo de sylva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: ita & Ezechiel: Hac dicit Dominus Deus, Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate venit ad Libanum. Hac quoque Jeremiae querela: Justus quidem tu es, Domine, si disputem tecum, verumtamen justa loquar ad te: Quare via impiorum prosperratur, bene est omnibus qui praevarecantur, & inique agunt? numquid videtur referre hanc Habacuci: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris: quare respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiore se? Illud quoque Jeremiae: Et dices ad eos: Hac dicit Dominus exercituum Deus Israel: Bibite, & inebriamini, & vomite: ex hoc Habacuci detortum dicas: Bibe tu quoque, & consopire circumdabit te calix dexterae Domini, & vomitus ignominia super gloriam tuam. Deinde vero Lucas in Actis Habacucum designavit, cum diceret: Videte ergo, ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis: Videte contemtores, & admiramini, & disperdimini, quia opus operor in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis: haec enim ex Habacuci priore capite petita sunt. Cujus & istud: Justus autem in fide sua vivet, Paulus non semel in Epistolis suis usurpavit.**

VI. Circumspicienti vero mihi, si qua parte oppugnari posset nostra de Habacuci atate sententia, unum occurrit ejus ipsius testimonium, unde cadere contra nos argumentum queant Adversarii. *Aspicite, inquit, in gentibus, & videte: admiramini & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo crederet cum narrabitur.* De Chaldaeorum bello adversum Judaeos verba facere ipsum liquet, quod quom factum jam fuisse his diebus clarissime significet, hinc efficitur necessario, post vastatam à Na-

2. Par. 33. 11.

Hab. 1. 5.

Disputatur de libro apocrypho Habacuci.

Hier. Proem. Comm. in Dan.

Probatum prophetiae Habacuci ymnositas & antiquitas. Hab. 2. 1, 2.

Hobb. Leviath. cap. 33.

Hab. 1. 2.

Jer. 5. 6.

Ezech. 17. 3.

Jer. 12. 1.

Hab. 1. 13.

Jer. 25. 17.

Hab. 2. 16.

Act. 13. 40, 41.

Hab. 1. 5.

Hab. 1. 4.

Rom. 1. 17.

Gal. 3. 11.

Ebr. 10. 38.

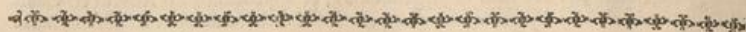
Resistantur argumenta Adversariorum.

Unicum argumentum.

Hab. 1. 5.

Hab. 1. 6. buchodonofore Judæam vixiffe Habacucum, & vaticiniis inclaruiffe. Verum id argumentum infringit ipfe commate fequenti, cum ait: *Ecce ego fufcitabo Chaldaos*: nondum ergo fuerant fufcitati, quos fufcitaturum fe Deus prænuntiat. Sed & Ebraicum exemplar, non futurum habet, *הוּבַן* faciam, fed Benoni *הוּבַן*, quod Ebrais præfentis, quo carent, vice fungitur. Itaque Septuaginta id reddunt: *ἐγὼν ἐγὼ ἐφύλαξα*: *Opus ego facio*: Hier. in Hab. & Symmachus, juxta testimonium Hieronymi: *Opus fiet in diebus vestris*.

1. 3.

DE PROPHETIA SOPHONIÆ.

I. Disputatur de Sophonia patria & tribu, II. & etate. III. Probatur Prophetia Sophoniae *γνησιότης* & antiquitas.

Disputatur
de Sophonia
patria &
tribu,

Epiph. De
Vit. Proph.

Doroth. De
Vit. Proph.

1. Par. 4. 17.
Gen. 14. 14.

R. Aben Ezra
& R. Dav.
Kimchi in
Soph. 1.

& etate.
Soph. 1. 1.
Hobb. Levial.
cap. 33.

1. Par. 14. 3.
Soph. 1. 4. 5.

Soph. 1. 9.

4. Reg. 23. 4.
1. 6. 10.

I. **P**ROPHETIÆ Sophoniæ lemma hoc præfixum est: *Verbum Domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godolia, filii Amaria, filii Ezechia, in diebus Josia filii Amon regis Judæ.* Inde Sophoniam vere Prophetam Dei fuisse cognoscimus; tum & quibus parentibus ortus sit, & quo tempore vixerit. Si patria ac tribus, unde prodiit, fuissent appositæ, nihil ultra requireremus. Verum occurrit desiderio nostro supposititius ille Epiphanius, sæpe jam in partes vocatus; nam Sarabathia monte ortum fuisse tradit. At sibi non constat in montis hujus nomine, ut neque in variis Libri illius locis Codicum fides; alii enim habent *Baratha*: Pseudo-Dorotheus scribit *Sabarithara*. An *Sarathasar* legendum, quem locum montanum fuisse intra terminos Rubeniticæ tribus discimus ex libro Josuæ: an *Saredatha*, quem commemorant Paralipomena, & Sarthan esse volunt quidam? an *Barad*, inter quem locum & Cades statuit Moses Puteum Agaris? Addit Epiphanius fuisse tribu Simeonitam, cum eum tamen Ezechia regis Judæ abnepotem, proindeque de tribu Juda oriundum fuisse ratus sit Aben Ezra, auctor inter Ebræos non inutilis: quam opinionem nec admittit, nec rejicit R. David Kimchi. Quibus argumentis hanc opinionem secutus sit Aben Ezra, nescio; profecto tempora apte conveniunt, neque alia videtur fuisse causa, cur initio Libelli hujus, non pater solum Sophoniæ sit appositus, sed explicata præterea stemmatis serie, genus ab hoc capite contra Scriptorum sacrorum, Prophetarumque omnium morem sit repetitum, quam ut clarissimo & sanctissimo parente prognatum fuisse Prophetam appareret, neque nobilitatis tam præclaræ & illustris honore fraudaretur. An ita sensit Cyrillus, cum fuisse eum ait *ὁρὴ ἀνθρώπου τὸ κατὰ σάρκα* *Ἰσοβ.*, non ignobilem genere secundum carnem? an propter commemoratos proavos minime quidem ignobilem credidit, quod & R. Davidi Kimchi visum est, non vero regia stirpe ortum? Veri quidem id similis est, quam quod aliis ex eadem Ebræorum gente persuasum est, descripta hic fuisse ab abavo ulque parentum nomina, quod Prophetæ essent; cum pro certo inter eos constet, quorumcumque Prophetarum nominantur in Codicibus sacris parentes, Prophetas & hos fuisse.

II. **A**tatis ipse suæ tempus cum definiaverit Sophonias, Josia regnum Judæ tenente vaticinatum se dicens, satis pro merito culpæ non possum Thomam Hobbesium, cum Prophetarum omnium antiquissimum Sophoniam, & Amasiam ac Osiam coævum facit. Eorum vero mihi impense probatur ratio, qui sub initia Josiæ propheticum munus capessivisse ipsum affirmant, antequam profanos & sacrilegos idolorum cultus à Manasse inductos Josias sustulisset, quod in duodecimum ipsius annum ab inito regno Paralipomena conferunt. Flagitiosos enim & impios Judæorum ritus hac objurgatione arguit: *Extendam manum meam super Judam, & super omnes habitantes Jerusalem: & dispergam de loco hoc reliquias Baal, & nomina adituorum cum Sacerdotibus, & eos qui adorant super tecta militiam cæli, & adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom.* Deinde: *Vistabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa; qui complent domum Domini iniquitate & dolo.* Nempe hæc ipsa sunt, quæ Josias præstitit, ut discimus ex postremo Regum: *Præcepit Rex Helcia Pontifici, & Sacerdotibus secundordinis, & janitoribus, & projecerunt de Templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & in luto, & universæ militiæ cæli. Tum: Et delevit eos qui adolebant incensam Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cæli, & efferi fecit lucum de domo domini foras Jerusalem.* Deinde: *Contaminavit quoque Topheth, quod est in convalle filii Ennon, ut nemo consecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch.* Verumtamen, ne sic quidem elisis penitus impietatis radicibus, novis ipsos commonitionibus Jeremias identidem urgebat: sed ita tamen ut non tanquam hujus temporis noxas, sed tanquam vetera

vetera

vetera flagitia fere ipsis objiceret. *Quid, inquit, invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt? Et paulopost: A saculo congregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti, Non serviam. In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Deinde: Populus meus oblitus est mei diebus innumeris. Tum: Fornicata es cum amatoribus multis. In viis sedebas expectans eos quasi latro in solitudine, & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis. Quanto aliter Sophonias: non pristina quidem recolens facinora, sed tanquam in flagranti deprehensus facinore increpans: Disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina edituorum cum Sacerdotibus, & eos qui adorant super tecta militiam caeli, & adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom. Visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa, qui complent domum Domini iniquitate & dolo. Nempe hæc in re præfenti nupsit Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. Constat itaque nondum avitam impietatem abolevisse Josiam, cum hæc Sophonias vaticinaretur, inde licet prædictionis illius ætatem ante duodecimum Josiæ annum liquido statuere, proindeque & ante Jeremias prophetiam, quæ à decimo tertio Josiæ anno ducit initium.*

III. Quare & dicta quædam Sophonias videmus subinde Jeremias & Ezechielem usurpassè. Ait Sophonias: *Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon, quæ exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum. Propterea virgo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum, reliquia populi mei diripient eos, & residui gentis mee possidebunt illos: inde Jeremias: Audivimus superbiam Moab; superbus est valde; sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus, & quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere. Ideo super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri stertiles lamentantes: indidem & Ezechiel: Et dices ad filios Ammon, Audite verbum Domini Dei, Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est, & super terram Israel, quoniam desolata est, & super domum Juda, quoniam dacti sunt in captivitatem. Idcirco ego tradam te filiis Orientalibus in hereditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua. Pressius etiam Sophonias vestigia scaturit Ezechiel cum ait: Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini; animam suam non saturabunt, & ventres eorum non implebuntur, quia scandalum iniquitatis eorum factum est: quid enim hæc distant istis Sophonias: Sed & argentum eorum, & aurum eorum non potest liberare eos in die ira Domini: in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. Cum ait Ezechiel: Sacerdotes ejus contemserunt Legem meam, & polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à Sabbathis meis averterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum: principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avare ad sectanda lucra: Propheta autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinantibus eis mendacium, dicentes, Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus: nonne hæc Sophonias referre voluit: Principes ejus (Jerusalem) in medio ejus quasi leones rugientes; judices ejus lupi vespere non relinquebant in mane: Propheta ejus vesani, viri infideles: Sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem. Sed & ad locum quemdam è Michææ tertio capite, quem indicavi supra, videtur illic respexisse.*

DE PROPHETIA AGGÆI.

I. Disputatur de Aggæo. II. Probatur Prophetie Aggæi *veritas*
& antiquitas. III. Refelluntur argumenta Adversariorum.
Argumentum unicum.

Disputatur de
Aggæo.
Hier. in Agg.
1. 1.
Agg. 1. 13.

Jos. Scal. Prolog.
& libr. 6. De
emend. temp.

Joseph. Antiq.
libr. 11. cap. 4.
Clem. Alex.
Strom. libr. 1.
Hier. Proleg.
in Agg.
Theodor.
Procem. Com-
ment. in xxi.
Proph. & Arg.
Comment. in
Agg.
Zach. 1. 11.

Zach. 7. 5.

Agg. 1. 4.

Sc. lit. libr. 6.
De emend.
temp.

AGGÆUM ab aliquibus Angelum esse creditum, hominibus juvenis, & ad virtutem excitandis à Deo missum refert Hieronymus: causa inde ducta quod מלאך יהוה appelletur priore ipsius capite. Id & Angelum significat, & nuntium Domini. Quasi non & alii hoc nomine affecti sint, quos Angelos fuisse nemo suspicatus est. Unum è Synagogæ magnæ assessoribus cum Zacharia fuisse Rabbini asserebant. Synagogam vero magnam Darii Hystaspidae temporibus initium habuisse censent. Aggæi autem & Zachariæ vaticinia, quæ in annum secundum Darii Regis Scriptura sancta confert, ad Darium Nothum pertinere arbitratus est Scaliger, alique Scaligerum sectati: quod Darius ille, ejus ætate futura prædixerunt Aggæus & Zacharias, quarto Esdræ capite subjungatur Assuero & Artaxerxi, quos Xerxem & Longimanum esse volunt. Sed certioribus niti videtur fundamentis eorum opinio, qui Darium hunc Hystaspiden fuisse censuerunt. Hos inter, præter eos quos dixi Rabbinos, insigne nomen est Josephi, Clementis Alexandrini, Hieronymi, & Theodoret, quibus maxima Chronologorum assensu est pars. Assuerum vero & Artaxerxem, Darii hujus decessores, vel Cyrum & Cambylen esse, ita ut gemino nomine designetur uterque; vel Cambysem certe & Smerdin; vel Cambylen unicum, sed πολλωνων esse sunt arbitrati; quod Persarum reges, postquam rerum essent potiti, Xerxis fere & Artaxerxis nomina usurpare solerent. Hujus sane controversiæ, tot velitationibus in utramque partem excusæ, disputationem hoc loco repetere, etsi est præter nostrum institutum, dicam tamen valde infirmum mihi videri argumentum, quod Scaligeranæ doctrinæ patroni eliciunt ex hoc commate Zachariæ: *Ei respondit Angelus Domini, & dixit, Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est: & ex isto: Loquere ad omnem populum terra, & ad Sacerdotes, dicens, Cum jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos, numquid jejunium jejunastis mihi?* Eodem tempore vaticinati sunt Aggæus & Zacharias, ut habetur quinto Esdræ capite, & ut libri utriusque ostendunt. Ad utrumque ergo ista pertineant. Anni, inquiunt, hi septuaginta, non sunt anni Babylonice captivitatis, qui deserunt anno primo Cyri: vaticinia autem illa scribebat Zacharias anno secundo & anno quarto Darii, quorum neuter septuagesimus erat ab excidio Hierosolymæ: Darius porro hic Hystaspides non est, nam si ab anno ejus secundo, vel quarto septuaginta annos retro numeres, ubicunque illorum consistat initium, nihil occurrerit, cui hæc oracula Zachariæ possint accommodari: unde concludunt non alium notari hic Darium, quam Nothum; septuaginta vero annorum Zachariæ initia repetenda esse à primordiis regni Assueri, quem Xerxem esse statuunt, apud quem accusati sunt Judæi, & gravissimis deinde calamitatibus oppressi. Verum hæc ipsa Zachariæ dicta opportunam nobis commenti hujus confutationem subministrant. Anno secundo Darii septuagesimum annum Propheta numerat; anno item quarto septuagesimum: numerasset utique septuagesimum secundum anno quarto, si septuagesimus in annum secundum cecidisset. Utrobique autem numeratur septuagesimus, quod in annos illos Darii secundum & quartum, septuaginta annorum finis non congrueret: definitum quippe jamdiu, ac circumscriptum annorum significabat spatium, quo Babylone captivi fuerant Israëlita. Ebraica vero verba, interpretatio Septuaginta Senum, & Jonathanis Paraphrasis, si recte intelligas, non magis præsens quam præteritum tempus notant. Hinc error natus est. Respondent ad numeri rotunditatem septuaginta annos dixisse Prophetam, qui septuaginta non erant. Cur idem igitur Propheta initio capitis utriusque, primi & septimi, non annos solum, sed menses & dies tam accurate distinxit: Adde splendidum Aggæi testimonium: *Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?* Multum in his eludendis æstuat Scaliger, ne fateri cogatur ex sua sententia consequi, homines hac ætate superfuisset centum septuaginta sex annis majores; atque ita hæc accipienda esse vult, quasi diceret Propheta, O si quis vestrum domum priorem vidisset, quam parvi hanc fa-

ceret: Verum quis non videt similia hæc esse eorum quæ leguntur tertio Eſdræ ca-
 pite: *Plurimi etiam de Sacerdotibus & Levitis, & Principes parum, & Seniores qui vide-*
rant Templum prius cum fundatum eſſet, & hoc Templum in oculis eorum, ſtebant voce ma-
gna. Multi ſupererant anno primo Cyri, vetuſtiores Templi excidio: quidam ex illis
ad annum Darii Hyſtaſpida ſecundum protraxerunt vitam, qui annus à primo Cyri
decimus octavus fuit. Hæc ſibi coharent, & contentanea ſunt. At Scaliger vim affert
Aggæi verbis: ipſius tamen expoſitionem quamlibet violentam ſi admittamus, at fateri
tamen cogetur ex opinione ſua conſequi, ad centum & quinquaſaginta annos, eoque
amplius, vitam produxiſſe Jeſum Joſedeciden, & Zorobabelcm; Eſdram etiam ad
ducentos annos, quod viris ſobriis neutiquam perſuadebit. Scio aliter iſtud comma
Zachariæ ab aliis exponi, ejuſque veriſimilem à Petavio interpretationem afferrî; hanc
defendant alii, dum meam mihi perſequi liceat. Sed hæc obiter, nunc ad rem. Docent
libri Aggæi & Eſdræ propheticum munus adminiſtraſſe Aggæum & Zachariam, an-
tequam Templi inſtaurationi ſupremam manum impoſuiſſent Zorobabel & Joſue Joſe-
decides Pontifex maximus. Unde & contentaneum eſt quod habet Cyrillus, jam inde
à Cyri temporibus vaticinia ipſos edidiſſe: & fides haberi poteſt Epiphanio & Doro-
*theo *ἱεροπολιτικῶς*, cum Aggæum adhuc juvenem Babylone protectum Hieroſo-*
lymam veniſſe, ibidemque mortuum, ac prope Sacerdotum ſepulcra humatum fuiſſe
ſcribunt.

Pet. De doct.
 temp. libr. 12.
 cap. 24.
 Agg. 1. 1.
 1. Eſdr. 5. 2.

Cyriſt. libr. 1.
 adv. Juſtan.
 Epiph. & Dor.
 De vit. Proph.

II. Ejus autem Libello luculentum conſtat teſtimonium in his libri Eſdræ verbis: *Probatur*
Tunc intermiſſum eſt opus domus Domini in Jeruſalem, & non fiebat uſque ad annum ſecun-
dum regni Darii regis Perſarum. Prophetaverunt autem Aggæus Propheta, & Zacharias filius
Addo, prophetantes ad Judeos qui erant in Judea & Jeruſalem, in nomine Dei Iſrael. Tunc ſur-
rexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Joſue filius Joſedec, & ceperunt adificare Templum Dei
in Jeruſalem, & cunctis Prophete Dei adjuvantes eos. Significantiuſ etiam ſequenti capite:
Seniores autem Judeorum adificabant, & proſperabantur, juxta prophetiam Aggæi Propheta,
& Zachariæ filii Addo, & adificaverunt & conſtruxerunt jubente Deo Iſrael. Nec de ni-
hilo eſt quod Sirachides ſcripſit: Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipſe quaſi
ſignum in dextera manu Iſrael: nempe alludebat ad id Aggæi: In die illa, dicit Domi-
*nus exercituum, *Assumam te Zorobabel, fili Salathiel, ſerve meus, dicit Dominus; & ponam**
te quaſi ſignaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. Sed & iſtud ex Epiſtola ad
Ebræos: Cujus vox movit terram tunc, nunc autem repromittit dicens: Adhuc ſemel, & ego
movebo non ſolum terram, ſed & cælum; derivatum eſt ex his Aggæi: Quia hæc dicit Do-
minus exercituum: Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cælum, & terram, &
mare, & aridam, & movebo omnes gentes. Et deinde: Loquere ad Zorobabel ducem Juda
dicens: Ego movebo cælum pariter & terram. Præter exiguum illum prædictionum Libel-
lum, huic atque item Zachariæ Pſalmum centeſimum quadreſimum quintum ad-
ſcribit Vulgata editio; adſcribunt & Interpretes Septuaginta, atque ſequentes inſu-
per duos, & centeſimum triceſimum octavum. Sed de collectione Pſalmorum ſatis ſu-
pra egimus.

Probatur
 Prophetia
 Aggæi ym-
 pnetis & anti-
 quium.
 1. Eſdr. 4. 24.
 8. 5. 1. 2.
 1. Eſdr. 6. 14.
 Eccli. 49. 15.
 Agg. 1. 24.
 Ebr. 12. 26.
 Agg. 2. 7. 8. 14.

Refelluntur
 argumenta
 Adverſario-
 rum.
 Unicum ar-
 gumentum.
 Eccli. 49. 12.

III. Porro quod inter magnæ Synagogæ *συνέδριον* ponerentur ab Ebræis quibuſ-
 dam, Aggæus, Zacharias, & Malachias, idcirco ex albo Prophetarum ab aliis illorum
 gregalibus, & Iſaaco præſertim Abrabaniele expuncti ſunt. Hanc quippe Synagogam
 Sapientibus, non Prophetis, conſtatam fuiſſe volunt. Hinc & Daniele inter Synago-
 gæ magnæ proceres adſcribere volentes, Prophetæ dignitate fraudare conantur. At
 palam refragatur ipſi Aggæi, Zachariæ, & Eſdræ libri, qui hos Prophetæ titulo
 honeſtant. Refragatur & Sirachides Eccleſiaſtici Auctor, qui cum Duodecim Prophe-
 tarum mentionem facit, tribus his poſtremis, perinde ut aliis, titulum hunc manifeſto
 tribuit. Refragatur & ipſa res, cum futurorum vaticinationes, tum ipſorum, tum
 & Malachia ſcriptis contineantur. Hujus quoque refragatur inſcriptio: *Onus verbi*
*Domini ad Iſrael, in manu Malachia: quo *Oneris* vocabulo calamitatum prædictiones à*
Prophetis editæ affici ſolent. Itaque ab aliis Rabbiniſ repudiatur temerarium hoc
Abrabanieliſ dogma: & Auctor Beth Iſraël Aggæum, Zachariam, & Malachiam
*fuſſe ſtatuit *נביאים האחרונים* poſtremos Prophetas; & in Avoth R. Nathan e*
Synagogæ magnæ cenſu eximuntur, ſed Cabalam Synagogæ magnæ tradidiſſe
dicuntur.

Auct. Beth Iſr.
 ad Bab. bathr.
 cap. 1.

DE PROPHETIA ZACHARIE.

I. *Disputatur de Zacharia, II. deque ejus avo Addone, III. & patre Barachia, IV. Probatum Prophetia Zacharie*
 זכריהו וגו' & antiquitas.

*Disputatur
de Zacharia,
Agg. 1. 1.*

*Cyrril. Pref.
Comment. in
Zach.
Dorotheo. de vit.
Prop.
Epiph. De vit.
Prop.*

I. **S**EQUITUR Zacharias, parentum ipse suorum & ætatis index, se quippe Deo afflatum fuisse anno secundo Darii, octavo mense, duobus nempe mensibus post Aggeum, quem mense sexto ejusdem anni vaticinatum esse Scriptura sancta nos docet, filium vero Barachia, filii Addo declarat. Levitica tribu ortum, Sacerdotibus prognatum, & Hierosolymæ. Licet dotio fundum fuisse producat Cyrrillus & Pseudo-Dorotheus. Jam grandem natu Hierosolymam Babylone revenisse, plurimisque predictionibus ac prædigiis editis, utrobique inclausisse, à supposito Epiphano, eodemque ipsius testatore Dorotheo tractum est. In sepulcro vero ipsius assignando à duce suo discedit Dorotheus. Ille enim prope Aggeum fuisse sepulcrum narrat, Hierosolymis videlicet, ut diximus: Dorotheus ab Eleutheropoli stadiis quadraginta, in agro Noëman, cui nomen Bethania, centum ac quinquaginta stadiis Hierosolyma distito. Verum cum subiciat hunc fuisse Zachariam Barachia filium, cujus meminit Isaias, videtur Zachariam illum cum nostro hoc confudisse, quos tamen diversos fuisse ratio temporum demonstrat, & nos mox ostendimus. Supra notavimus Rabbiorum quorundam esse sententiam, inter Synagoga magnæ *מפוזת* lectum cum fuisse, perinde ut Aggeum, cum quo plurima ipsi fuere communia. Ea jam tametsi observasse satis est. Nec de ætate, quæ æqualis utrique sub Dario Hytaspida fuit, verbum amplius addam. Tantum Lectorem commonefaciam, valde Cyrrillum suam fecidisse memoriam, cum Zachariam Sophoniæ coævum finxit, quem Josia temporibus floruisse nulli dubium est. Sed sancto ac erudito viro gratificantes credamus potius mendam infedisse ipsius codices, & nomini Aggai Sophoniæ nomen subrepsisse, ac illud sedibus tandem suis extrusisse.

*deque ejus
avo Addone,
1. Esai. 1. 1.*

*Cyrril. Pref.
Comment. in
Zach.*

Matth. 1. 1.

II. Nunc vero dubitationibus aliquot occurrere decet, quæ circa Zachariæ parentes oriri possunt. Nam primum videndum est, quid sit, cur cum se dicat *filium Barachia, filii Addo*, initio Prophetiæ suæ, in libro tamen Esdræ filius Addo appelletur. Interpretes Septuaginta Zachariam Barachia & Addo filium statuunt his verbis: *Ζαχαριαν υιον υιου Βαρχια, υιον αδδου υιου Αδδου*. Hieronymus quoque in interpretatione sua ad Ebraicum excelsa: *Ad Zachariam filium Barachia, filium Addo Prophetam*: quam lectionem & in expositione sua sequitur: cum Vulgata tamen habeat, *filii Addo*. Atque hinc quæstionem movet, neque solvit, *cum sit filius Barachia, quare dicatur filius Addo*. Existimat Cyrrillus natura filium fuisse Barachia, institutione vero & imitatione Addonis Prophetæ. At exemplis fidem facere debuerat, quæ nusquam extant. Credibilius esset natura alterius filium fuisse, alterius Lege, altero nimirum sine liberis mortuo, alterum agnatum ad Mosaicæ Legis præscriptum vidua ducta, Zachariam in defuncti agnati nomen & familiam genuisse. Sed malumus in recentiorum Interpretum sententiam concedere, qui Barachiam Zachariæ patrem, Addonem avum ponunt, filium vero Addonis dici apud Esdram, quod generali filiorum nomine nepotes ab Ebraicis appellari soleant. Testis: unus pro omnibus Matthæus: *Liber generationis Iesu Christi, filii David, filii Abraham*. Ebraicum exemplar libri Zachariæ utramque admittit interpretationem, *Filium Barachia, filii Addo; & Filium Barachia, filium Addo*. Atque hinc dubitationis origo. Minime vero ferendas est Hieronymus, cum Addonem hunc Zachariæ avum, cum ipsi esse sine hæsitatione pronuntiat, qui ad Jeroboamum in Bethel sacrificantem missus, futuram aræ demolitionem prædixit. Utcumque enim rationem subdlexeris, non efficies, ut avum inter & nepotem intercedere possint quadringenti & quinquaginta anni, quorum intervallo Darius Hytaspides Jeroboamo Nabati filio recentior fuit.

& patre Barachia.

III. Quærendum præterea, idemne sit Zacharias hic noster Barachia filius, an Zacharias alter Barachia itidem filius, cujus capite octavo Isaias meminit. Id ne credamus, facit diuturnitas temporis, quæ Achazum regem Juda, ad cujus ætatem pertinet hoc Isaiæ caput, à Dario Hytaspida dirimit: anni enim interjacent plusquam ducenti. Is præterea quem Vulgata Isaiæ editio Barachia filium facit, Jebarechia filius fuit juxta Ebraicos Codices, *בן ירכיהו*: cum Prophetæ noster dicatur *בן ברכיהו*, *filius*

Barachia. Longe etiam minus credibile est nostrum hunc Zachariam cum fuisse, quem Joasi regis iussu, in atrio domus Domini lapidibus necatum fuisse Paralipomena narrant: quod tamen Auctor libri De vita & morte Prophetarum, qui Epiphanio adscribitur, affirmasse legitur in Codice Augustano. Nam si Joasi temporibus occubuit, quomodo ad Darii Hytaspidae tempora potuit pervenire, qui totis trecentis annis recentior fuit? Deinde hic Jojada filius fuit, ille Barachia. Utrum vero noster ille sit, quem apud Mattheum & Lucam Christus interfectum fuisse dicit inter Templum & aram; an potius Zachariam alium significaverit, qui Joasi regis iussu, ut dixi, in atrio domus Domini lapidibus necatus esse dicitur in Paralipomenis, dijudicare haud ita promptum est. Barachia quidem filius est noster, ut ille Christi; inter Templum vero & aram caelum fuisse Scriptores sacri haudquaquam tradunt, *Αλλά ἐν τῷ ἱερῷ* *ἔκτετα ἡσθε* *ἡσθε*, inquit Origenes, *καὶ οὐκ ἐν τῷ ἱερῷ* *ἔκτετα ἡσθε* *ἡσθε*. Sed & de Zacharia filio Barachia, acciso inter Templum & locum sacrificiorum, à Jesu quidem didicimus, à nulla vero alia Scriptura cognovimus. Caelus est ille Paralipomenon in atrio Templi, perinde ut ille Christi; at Barachia filius hic fuit, ille Jojada. Undique angustia, Censuisse nonnullos Prophetam nostrum à Christo fuisse notatum docet Hieronymus, optimus nodi hujus vindex: eosdemque hoc argumento refellit, quod ejus temporibus vix Templi ruinae superferunt. In alteram itaque abijt sententiam, & Zachariam à Joaso morte affectum, cum esse vult, quem Christus commemoravit: atque hunc in Evangelio, quo utebantur Nazaræi, & cujus exscribendi licentiam sibi factam fuisse ait ab iis qui Beream Syriae incolebant, non Barachia, sed Jojada filium esse dictum. Duos itaque tantum habemus Zacharias Barachia filios, alterum Isaiae coævum, alterum Prophetam unum è Dodecim. Meminit præterea Josephus, in libris De bello Judaico, Zachariae cujusdam, filii Baruchi, viri itidem pii & sancti, in Templo quoque à Zelotis per invidiam interfecti; atque ita priorem Zachariam Joasi coævum, ut nomine, sic moribus & vita, ac interita etiam & mortis causa referentis.

Par. 24. 20.

Math. 23. 27.
Luc. 11. 51.

Orig. Epist. ad Afric.

Hier. in Math. 23. & De Script. Eccl.

Joseph. de bell. Judaic. libr. 4.

IV. Genuinum autem Zachariae factum esse Prophetiam ipsi adscriptam ostendunt primum Libri ipsius verba, quæ de se Zacharias ipse *ἐν ὄνειρον* profert. Puta cum ait: *Factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachia, filii Addo. Prophetam, dicens: Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrreta, quæ erant in profundo; & post eum equi rufi, varii, & albi. Et dixi, Quid isti, Domine mihi? Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me, Ego ostendam tibi quid sint hæc. Plurima hujusmodi per totum opus sparsa sunt. Hic præterea valere debent testimonia, quæ ad fidem libro Aggae conciliandam supra adduximus, cum par-vaticiniorum utriusque commemoratio nis contineatur. Nobis vero brevitati consulentibus ea iterare nihil attinet. Recitemus potius istud Malachia: *Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus exercituum; quod prodissit liquet ex hoc Zacharia: Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.* Jam vero si ad novum decurramus Testamentum, multa illic è Zacharia arcessita offendemus: hoc præcipue apud Mattheum: *Dicite filie Sion: Ecce rex vester venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis: quod & in Evangelium suum Johannes transtulit. Et istud etiam: Et acceperunt triginta argenteos; pretium appretiati, quem appretiarunt à filiis Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.* Referuntur hæc quidem apud Mattheum ad Jeremiam, sed id factum videtur osecitantia libroriorum. Quamquam alias alii causas afferunt. Proclivem in nominibus propriis esse lapsum sciunt, qui manu scriptos Codices versare solent. Sic apud Justinum Zachariae tribuuntur ista, quæ Malachia sunt: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam.* Petium est indidem hoc Matthæi: *Scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis; quod & Marcus representat: & hoc Johannis: Et iterum ultra Scriptura dicit, Videbunt in quem transierunt: ὡς ἔλεγε vero istud Pauli: Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Zacharianum est denique illud Johannis in Apocalypsi: *Ecce venit cum nubibus & videbit eum omnis oculus, & qui eum popugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terre.* Quam predictionem jam ante attigerat in Evangelio.**

Probat. Prophetia Zachariae antiquitas. Zach. 1. 7, 8.

Mal. 3. 7.
Zach. 1. 3.

Math. 21. 4, 5.
Zach. 9. 9.
Joh. 12. 14.
Mat. 27. 9.
Zach. 11. 12.

Justin. Dial. cum Tryph. Mal. 4. 5.
Matth. 26. 31.
Marc. 14. 27.
Zach. 11. 7.
Joh. 19. 37.
Zach. 11. 10.
Eph. 4. 25.
Zach. 8. 16.
Apoc. 1. 17.
Zach. 11. 10.

Cæterum quæ supra diximus de Psalms aliquot Aggae & Zachariae nomine inscriptis, cum Aggae prophetiam expendere, atque item argumentum quod ad verus Aggae dignitatem prolatum confutavimus, quoniam ea Aggae cum Zacharia communia sunt, hæc etiam æquo jure pertinentio.

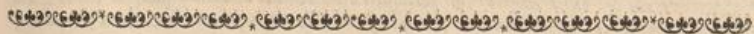

ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Et alibi de Johanne Baptista: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Quod & à Maimonide probatum est. At propiorem causam in Malachia nomine reperio; nam, מלאכי, idem sonat ac *Angelus meus*: quam rationem non magis nobis persuadere debere ait Hieronymus, re ipsa Angelum fuisse Malachiam, ac nomina Josue, & Joelis, & Jonæ; quorum illud *Servatorem* significat, id *Deum meum*, hoc *Columbam*; fidem facere possunt hunc fuisse columbam, istum Deum, illum Servatorem.

III. Nihilo magis audiendus est Jonathan Chaldaeus Paraphrastes, verustioresque Ebraeorum Magistri, cum Malachiam eundem atque Esdram fuisse docent. Cujus opinionis argumenta hæc affert Hieronymus; quod ætas utriusque conveniat; quod *omnia que in libro illius continentur, etiam hic Propheta commemorat*; quod denique cum ait Malachias, *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*, se Esdram esse non obscure declaraverit; Esdram quidem, Sacerdotem & Legis instauratorem dicens, se vero Angelum Domini appellans, quod sonat vocabulum, Malachias. Sed hæc diffilare facile est: nam quod tempora congruant, efficitur coævus esse, non unum & eundem virum. Falsum est porro eadem libris utriusque contineri. Quibus autem Malachia verbis ostendi putant eundem ipsum esse ac Esdram, ea ad Levi primum, deinde ad universos Sacerdotes pertinere contextus orationis ostendit. Et tamen futilibus his argumentis labefactatus Hieronymi animus, opinionem istam si calculo aperte non comprobavit suo, at certe nec confutavit, pro eo ac debuit. Adde nec Prophetam in sacris Codicibus appellari Esdram, sed Sacerdotem & Scribam; cum decuisset tamen nobiliore eum titulo insigniri. Itaque sanior Christianorum Patrum ac Interpretum pars commentum hoc repudiavit.

IV. Ad propugnandum Libri hujus *γνησιότητα* & antiquitatem vix ullis ex Veteri Testamento juvamus subsidii, propter exiguitatem operis, & auctoris novitatem. Unicum se dat illud testimonium, quod ex Ecclesiastico Sirachidæ supra attulimus, quo generatim atque univèrse Duodecim Prophetarum, inter quos postremus hic est, fit mentio. Sed multorum instar unum hoc esse potest. At in Novi Instrumenti scriptoribus Malachia auctoritas crebrius usurpatur. Matthæus quippe, Marcus, & Lucas, in testimonium citant hæc ipsius verba: *Ecce ego mittam Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Scripsit Malachias: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, & convertet cor patrum ad filios*: id significabant Christi Discipuli, cum dicerent apud Matthæum & Marcum: *Quid ergo Scriba dicunt, quod Eliam primum oportet venire?* significabat & Angelus, cum de Johanne Baptista Zacharia patri hæc prænunderet apud Lucam: *Ipsæ præcedet in virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios.* Malachiam quoque spectabat Paulus cum diceret: *Scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui*: hæc quippe *ἰωακείμ* Malachia sunt.

Nihil hic me movent Rabbini quidam, qui quod in Synagogam magnam alle-
ctum fuisse Malachiam nonnullis fuerit persuasum, causam inde habuerunt, cur ei
Prophetæ dignitatem detraherent: hos quippe refelli jam supra, cum de Aggæi Pro-
phetia disputarem.

DE LIBRIS MACHABÆORUM.

AC PRIMUM DE PRIORE.

I. Disputatur de priore Machabaico. II. Probatum prioris Machabaici *γνησιότης* & antiquitas.

I. **T**ANTAM nominis claritatem præclaris rebus gestis adepti sunt Assamoni, ut eorum memoriam propagandam Judæi merito censuerint; quo ad religionem conservandam, & tuendam libertatem, majorum exemplis posteri incitarentur. Itaque sive privatorum aliquorum hominum studio & industria, sive, quod potius crediderim, auctoritate publica factum est, ut in literas Machabaica historia referretur, suppeditatis ad id, ut satis Libri ipsius primi finis indicat, publicis Commentariis, quos diligenter ab ea gente conscribi solitos fuisse supra notavimus. Atque id quidem non multo post res gestas factum fuisse probabile est: quippe stili ipsius cha-

raeter vetustatem indicat, & ad priscorum exemplarium formam opus compositum est. Ac primum descriptum est Ebraica lingua, sive potius Syriaca, seu Hierosolymitana, ea nempe quæ hoc tempore inter Judæos patrium solum incolentes jam inde à soluta Babylonica captivitate usurpabatur. Ergo hæc historia continebatur priore Machabæorum libro, qui diu Ebraicis descriptus literis superfuit, quemque se vidisse testatur Hieronymus. Hinc Græca prodiit interpretatio, qua fruimur; hinc & Latina quæ ad hanc diem extat: quippe Ebraicis utraque adeo oblita est, ut Ebraicam prorsus originem sapiat. Hæc vero, Latinam dico, an ex Ebraico exemplari proxime petita sit, an per Græcæ interpretationis fistulas derivata fuerit, incertum est. Titulum Libri Origenes indicat hanc fuisse, *σάββατον σαφάρων* &c. Hoc est, uti alibi exposuimus, *שַׁבָּת שַׁרְבִיט שֵׁר בְּנֵי אֵל*, *Sceptrum rebellium Dei*, vel si secundam dictionem disjungas, atque ita scribas, *שַׁבָּת שֵׁר בְּנֵי אֵל*, *Sceptrum principis filiorum Dei*. Atque id lemma libro Machabæorum prior, Ebraicum præfixum primo fuit. Deinde vero cum Libro prior alter, & in aliquibus etiam Codicibus tertius quoque adjungeretur, omnes communem hanc appellationem tulerunt: quemadmodum libri Esdræ titulum sequens Nehemiæ liber participavit. Causa itaque non est, cur tantopere miretur Scaliger sub Ebraicum titulum librum Græcum venisse, nec cur Origeni Judæos imposuisse usque adeo asseveranter affirmet. Ignoratur Libri hujus prioris Auctor, quem tamen conjectando quidam assequi tentarunt. Sunt qui Johannem Hyrcanum fuisse putent, Simonis filium, quem diuturno potitum imperio ac Pontificatu, & futurorum quoque præcium fuisse narrat Josephus: quod & tuto credi, & sine periculo negari potest.

Hier. Prolog. Galcat.

Scal. Animad. in Euseb.

Joseph. Antiq. lib. 11. cap. 18. Probatur prioris Machabæi *σάββατον* & antiquitas.

II. Quamvis autem ad probandam Libri hujus *σάββατον* vix quicquam nobis Libri sacri præsentis opis, reliqui etiam oppido pauca, quod in Canonem Ebraeorum nunquam, in illum Christianorum sero sit admittus; satis clara tamen ad ejus agnoscendam antiquitatem superfunt vestigia, si quis animum adhibeat minime refractarium ac pertinacem, sed studiosum veritatis, qualem initio operis hujus desideravimus. Primum autem non una res est, quamobrem ex priore Machabæico in secundum multa transiisse suspicemur. Nam cum ex variis libris hinc inde compilatus sit secundus, ut ex capite secundo liquet; ad Egyptios autem Hellenistas, inter quos prodiit, Hierosolymitani Judæi multa ex suis tabulariis deprompta transfuderunt veteris memoriæ instrumenta, ut ostendit idem caput, atque item primum, dubitari vix potest, quin Machabæicam quoque ipsi historiam impertiverint. Inde adeo non res solum eadem in utroque referuntur, sed sententiæ etiam aliquot occurrunt utrobique consimiles. Nam quod his verbis expresserat Machabæicus prior: *Et edificaverunt gymnasium in Jerusalem secundum leges nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & juncti sunt nationibus, & venundati sunt ut facerent malum*: id sic alter retulit: *Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque Ephæborum in lapidibus ponere*. Scripsit prior: *Quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur*. Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo, & proposuit principes populo, *qui hæc fieri cozerent*: scripsit alter: *Decretum autem exiit in proximas gentium civitates suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi adversus Judæos agerent, ut sacrificarent: eos autem qui nolent transire ad instituta gentium, interficerent*. Illic Judas Machabæus adversus Nicanorem præliaturus ait: *Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit Angelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque millia*: illic vero: *Admonuit eos & de auxiliis Dei quæ facta sunt erga parentes, & quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt*. Nicanoris interitus, capitis ejus dextræque exectio, atque eorum contra Templum Hierosolymitanum in sublimi loco collocatio, & instituta victoriæ ab eo reportatæ anniversaria celebritas, paribus fere verbis ab utroque recitantur. Plura non proferam, cum Librorum germanitas ex instituto ab aliis parallelismo præclare intelligatur. Ex his sequitur ferri eorum non posse sententiam, qui Theodotionem primum Libri hujus interpretem Græcum ponunt. Adde probabile haudquaquam videri, tamdiu passos fuisse Hellenistas Judæos decora suæ gentis, & eximia Dei adversum suos beneficia à popularibus suis ignorari. Jam si discedamus à sacris Codicibus, Josephum ita se ad prioris Machabæi affectationem composuisse reperiemus, ut totum in Archæologiam suam transtulerit. Id ultro fatentur Rabbini, Judæos à supersticioso Sabbathorum cultu Tertullianus revocat exemplo Machabæorum, qui commissis Sabbathi die præliis patriam liberarunt. Meminit etiam hujus Origenes, ut dixi; & arcessita ex eo testimonia usurpat non semel Cyprianus.

1. Mach. 1. 15.

2. Mach. 4. 12.

1. Mach. 1. 52.

2. Mach. 6. 8.

1. Mach. 7. 41.

1. Mach. 8. 19.

DE LIBRO SECUNDO MACHABÆORUM.

I. Variis constat partibus hinc inde collectis & confutis secundus Machabaicus. II. Disputatur de Auctore Libri hujus. III. Probaturn Machabaici secundi *γνωσις* & antiquitas.

I. **M**ULTIS partibus conflatum esse Machabaicum secundum liquet. Nam primum ad Libri frontem præfixæ sunt Epistolæ duæ, prior populi Hierosolymitani ac Judaici ad Hellenistas Ægyptios, quæ in nono versu primi capituli definit: altera populi ejusdem, Senatus, & Judæ ad Aristobulum & eosdem Ægyptios Judæos. Hæc eos ad celebrandum diem ignis, illa ad diem Scenopegiæ mensis Casleu, sive Encæniorum festo ritu traducendum hortatur. Quæ quoniam res Machabaicis gestas temporibus continebant, & Machabaici erant argumenti, in hoc Machabaicum volumen merito relatæ sunt. Subjecta est deinde Jasonis Cyrenæi historię epitome. Quid ea historia contineretur, tradit ipse Epitomes Auctor: De Juda Machabeo, & fratribus ejus, & de Templi magni purificatione, & de aræ dedicatione, & de præliis quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem, ab Jasono Cyrenæo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine breviate. Extrivi voculam, itemque, in editione Vulgata his dictionibus præfixam, ab Jasono Cyrenæo, unde imprudens aliquis alia ab Jasono desumpta suspicari posset, quam quæ supra memorantur, nam vocem illam Græcum exemplar non agnoscit. Quæcumque præterea Machabaicus ille secundus continet, haudquaquam Jason ille suppeditavit: puta caput tertium & initium quarti, quæ res sub Seleuco gestas referunt; item postrema duo, quæ ad Demetrii Soteris tempora pertinent. Notandus interim obiter Blondellus, qui ignorari ait qua lingua historiam suam ediderit Jason Cyrenæus, cum clarissima ratio suadeat, ea usum esse lingua, quæ Callimachus itidem Cyrenæus poemata sua scripsit, Græca nimirum, quæ inter Cyrenæos Græcæ originis homines usurpabatur. Eadem quoque in multis Ægypti partibus, ac maritimis præsertim obtinebat, maxime vero Alexandria. Itaque harum regionum incolæ Judæi Græco sermone vulgo loquebantur, & Libros sacros Græce scriptos in Synagogis prælegebant; Ebraicæ vero linguæ fere rudes erant & inscii. Quapropter Hellenistæ dicti sunt, quod cum Judaicæ essent originis, Græca loquela uterentur. Ex pluribus ergo libris excerptum esse Machabaicum secundum satis ista indicant: Considerantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus agere di narrationes historiarum propter multitudinem rerum, curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio; studiosis vero, ut facilius possint memoria commendare. Tum deinde: Libenter laborem sustinemus, veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes. Ipsa præfatio in fine secundi capituli posita, ad sequentia viam muniens, non aliunde petita est, sed è Scriptoris Machabaici penu deprompta. Valde porro credibile est ad id consarcinandum opus, inter reliquas scriptiones, priore Machabaico usum quoque fuisse, uti ostendimus supra, aliisque memoriis ex Hierosolymitano tabulario desumptis. Id ut significaret, eam, quam dixi, Hierosolymitanorum epistolam quasi dedita opera representavit, in qua hæc habentur: Judas ea qua deciderant per bellum quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis. Itaque ne præclaro hoc patriæ fortitudinis, & divinæ erga gentem suam benignitatis monumento carerent Hellenistæ Ægyptios, quemadmodum reliquos Codices sacros Ebraico sermone descriptos Græce redditos habebant, ita Machabaicorum quoque gestorum historiam literis Græcis, quibus utebantur, complexi sunt; exemplar Ebraicum ita affectati, ut alios quoque ejusdem argumenti libros adhiberent. Ex ipsa sane phrasi Græce lucubraturum esse vere dixit Hieronymus. Quidam non satis caute distinctis variis Libri hujus partibus, cum Librum ab Hierosolymitanorum Epistola inchoatum esse perspexissent, nec bene observassent Epistolæ hujus clausulam, reliqua coherere, totumque Librum epistolam unam esse crediderunt. Fuit in ea sententia Genebrardus; fuerunt & alii, cum recentiores, tum antiqui, Vetustam *ἐπιστολὴν* profert doctissimus Cotelierius, quæ Machabaicum secundum epistolæ formam habere definit. Eandem ob causam ab Hierosolymitanis scriptam esse Rabanus Maurus opinatus est; sed numero singulari Auctor de se ipse loquens in postremis Libri versibus apprehenditur, ut recte notatum est à Serario; & duæ sunt Epistolæ; & secunda in

Variis constat partibus hinc inde collectis & confutis secundus Machabaicus.

De Juda Machabeo, & fratribus ejus, & de Templi magni purificatione, & de aræ dedicatione, & de præliis quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem, ab Jasono Cyrenæo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine breviate.

Blond. De Sibyl. lib. 2. cap. 24.

1. Mach. 2. 15, 16, 19.

1. Mach. 2. 14, 15.

Hieron. Prol. Gal.

Genebr. in Chronol. Cor. in Not. ad Canon. Apoll.

Serar. in Mach. Præloq. 2.

decimo nono capitis secundi versu clauditur.

*Disputatur de
Auctore libri
hujus.*
Hon. De Script.
Ecl. in Phi-
lone.

Hier. libr. 2.
adv. Pelag. cap.
5. & libr. De
Script. Ecl. in
Iosepho.
Eul. Hist. libr.
5. cap. 10.
Serar. Praefat.
2. in Mach. &
in cap. 1. & 2.
libr. 2.
2. Mach. 2. 14.

Jof. Antiq. libr.
13. cap. 19. & De
Bell. Jud. libr. 4.
cap. 5.

II. At quis ea in librum unum compegerit, itidem ut prioris Machabaici Auctor, prorsus ignoratur. Philoni Judaeo lucubrationem adscribit Honorius Augustodunensis, Iosepho alii. At stili character à Philonis stilo discrepat, etsi disertus est, nec in Philonis scriptionibus occurrit quicquam, unde non modo scerum ipsius hunc esse, sed vel visum ipsi conjectare liceat: quod esset sane aliter, si Libri auctor extisset. Iosepho autem cur sit adscriptus, causa manifesta est. Scripsit is elegantem librum hoc titulo: *ἰς μακχαβαίου, ἢ περὶ ἀποκρίσεως Ἰουδαίου*, quo Eleazari, septemque puerorum, ac piissimae matris supplicia narrantur. Hinc Hieronymus: *Iosephus Machabaeorum scriptor historiae, frangi & regi posse dixit perturbationes animi, non eradicari.* Idem alibi quoque apud eundem reperias, sed & apud Eusebium. Fraudi haec fuerunt vel imperitis, vel incautis lectoribus, qui expressum ex Machabaico secundo libellum, cum Machabaico ipso secundo confuderunt. Adde & nonnulla haberi in Archaeologia Iosephi, quae cum Libro illo non satis consentiant. At Serarius Judaei cuiusdam Essaei opus hoc esse opinatur, quam opinionem his rationibus fulcit. Judae primum id adscribi vult his verbis secundi capitis: *Judas ea quae deciderant per bellum quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.* Tum deinde disquirens, quisnam fuerit ille Judas, eo tandem delabitur, ut conjecturas suas in Juda Essaeo sistat, quod magna ejus fuerit inter Aegyptios Judaeos auctoritas, & quod vaticinandi etiam facultate floruerit, ut ex Iosepho discimus. Nec alium esse putat quam qui huic ipsi Epistola scribenda affuit, & in inscriptione nominatur. Atque hujus demum sententiae auctorem laudat Rupertum. Ego contra hoc loco quem designat in secundo capite, minime adscribi puto Judae isti Machabaici secundi lucubrationem. Judam ait res per bellorum motus dissipatas recollegisse, quod de Bibliotheca accipiendum ostendit antecedens comma. At aliud est colligere libros, aliud scribere. Praeterea demum Judam libros scripsisse, non ideo Machabaicum hunc scripsit. Nego etiam Judam Essaeum hunc fuisse, qui etsi summa inter suos dignitate ac futurorum praecognitione, non ideo scribendi quoque facultate praestiterit. Nego denique eundem esse Judam illum, quem Machabaicum esse verisimile est, ac qui in Epistola lemmate ponitur. Hanc ergo opinionem tam infirmis nixam radicibus corruiere necesse est. Verum cum longe operosius sit reperire verum, quam falsum refellere, quis non fuerit hujus scriptionis Auctor ostendisse contenti, quis fuerit tandem, eruditioribus aut felicioribus investigandum relinquemus.

*Probatnr
Machabaici
secundi γυνώσκων
& antiquitas.*
Ebr. 11. 35.
2. Mach. 6. 19.

Cleus. Alex.
Strom. 5.

Can. Apost. 76.

III. Nunc quod instat agendum, & sua γνώσις ac antiquitas Libro huic inter Codices sacros postremo asserenda est. Opem ad id nobis praestat Epistola ad Ebraeos, cujus haec verba: *Alii autem dissentunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem*, Theodoretus, alique eruditi viri complures, ex Eleazari & septem fratrum historia, sexto & septimo capitibus scripta, petita censuere. Nam quod habet scriptor Machabaicus: *ἀναβήτους ἐπὶ τὸ πύμπανον σπασίτης*, sic reddidit Paulus: *ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίδισαν*. Hinc quoque instructus ad egregiam ejusdem casus narrationem conscribendam videtur Iosephus accessisse, vel quisquis auctor est libelli περὶ ἀποκρίσεως Ἰουδαίου, scriptor certe antiquus. Apertissime vero meminit Clemens Alexandrinus τὴ συντάξαμεν τὴν ἱστορίαν μακχαβαίων ἐπιτηλώ. Apertius etiam Origenes Machabaicum utrumque post Librorum sacrorum recensionem commemorat, grandemque ex secundo hoc laciniam suis in Exodum Exegeticis affuit, atque alibi saepe ejus testimonio sententias suas confirmat. Ejus quoque suffragio crebro se tuetur Cyprianus. His subjungere possem Zenonem Veronensem, Ambrosium, aliorumque deinceps agmina tota, sed acquiescamus in Canonibus Apostolorum, apocryphis, ut voles, antiquis certe, qui Machabaicos tres agnoscunt, & in Thalmudicis scriptoribus, à quibus septem fratrum historia celebratur.

DE COMPARATIONE TESTIMONIORUM,
 QUÆ AD LIBRORUM SACRORUM PROBANDAM ΓΗΝΣΙΟΤΗΤΑ
 ET ANTIQUITATEM TOTA HAC PROPOSITIONE EX HIS DEPROMUNTUR.

I. *Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum.*

II. *Secundum argumentum.*

I. NUNC antequam tollamus manum ex hac tabula, occurrendum est expo-
 sitioni cuidam, supra à nobis leviter jam delibata, hominum pertina-
 cium, quos tamen ab his disputationibus operis initio arcebamus. Queri enim possunt
 intutam esse & in alefidam viam, quam ad sacrorum Voluminum γηνοσίωτα & an-
 tiquitatem demonstrandam sumus ingressi. Nam cum ad id recentiorum Scriptorum
 testimonia protulerimus, tanquam depromta ex eorum libris, quos antiquiores pro-
 bare volebamus, id nobis ut probatum fuisse, quod in quæstione positum erat; tam
 fieri quippe potuisse, ut quos antiquiores credidimus, ii è contrario testimonia à no-
 bis prolata exceperint ex iis, quos finximus recentiores; vel utrosque fortasse ead-
 dem exceperisse testimonia ex prisca aliquibus Scriptoribus, quorum lucubrations diu-
 tinitate temporis consumatae sint. Huic querelæ primum obnoxios non esse Scriptores
 aio, quorum nomina ac scripta in aliis memorantur. Exempli causa, quod Jeremiae
 Prophetiae nominatim meminerit Daniel, jure possum colligere vetustiorum Daniele
 fuisse Prophetiam Jeremiae. Atqui complures è Scriptionibus sacris in hac classe po-
 nendæ sunt. Aio præterea, etiamsi id ita esse concedamus, ut volunt Adversarii, vix
 nobis inde deperire quicquam, vix illos quicquam inde lucrari: nam dum antiquita-
 tem detrahunt uni, alteri adstruunt: utrumlibet enim priorem ponant, hujus certe
 probata fuerit antiquitas. Velut cum dixit Origenes in epistola ad Africanum totam
 pericopen ex Isaia Michæam transtulisse; si ex Michæa translatum id potius dicere
 audeant Adversarii, hoc ipso Michæe Prophetiam Isaiae Prophetia antiquiorem co-
 gentur agnoscere. Atque ita Michæe antiquitatem & γηνοσίωτα satis comprobata
 habebimus. Sin & Isaia & Michæam ex vetustiore aliquo Propheta hæc hausisse
 contendant, utris potius habenda fides est, an his nullo argumento, sola pertinacia
 pugnantibus, neque ullum commentitiæ quam afferunt originis prophetiarum senten-
 tiarum indicium, notamve dantibus; an nobis res liquidas clarissimaque testimonia
 proponentibus? Arbitretur prudens & æquus Lector, & sententiam ferat. Deinde si
 id quod volunt obtinent Adversarii, & quas scriptiones antiquiores posuimus, recen-
 tiores esse fateamur iis quas diximus posteriores, tum illidentur Chronologiae & Hi-
 storiae scopulis, quæ has rerum & temporum perturbationes vindicabunt. Ad hæc
 recordari debemus Librorum fere omnium Veteris Testamenti γηνοσίωτα generatim
 nos probasse initio Propositionis hujus, iis argumentis, quæ nullis Adversariorum
 responsionibus eludi queant. Totam itaque volumus rationum quas adhibuimus mo-
 lem spectari, quæ est hujusmodi; ut cavillationes omnes facile contemnat.

II. Objici potest præterea Libros sacros à Spiritu sancto Prophetis esse dictatos,
 & verba Prophetarum verba esse Spiritus sancti, non ex aliorum depromta libris, sed
 ab eodem profecta Spiritu, qui à diversis Prophetis res easdem denuntiari hominibus
 voluerit; ac idcirco temere nos facere, qui vetustiorum Prophetarum testimonia à
 novitiis usurpata statuamus. Jam pridem hoc ipsum apud Origenem jactavit Africanus,
 velut arbitratus Prophetarum, Spiritus sancti nuntiorum ac præconum, dignitati parum
 convenire, alienis dictis & sententiis uti. Quam perversam ei opinionem exemit Ori-
 genes, testimoniis ipsis Prophetarum in medium prolatis, quæ palam extant in anti-
 quioribus: ac imprimis celebri illo, quod Michæas ex Isaia secundo capite in quar-
 tum suum transtulit. Fateor equidem vaticinia Prophetarum Dei oraculo esse edita;
 at Spiritum sanctum aio afflatus suos ad ingenium Prophetarum & hominum mores
 temperasse: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus*; inquit Paulus; *& divisiones*
ministracionum sunt, idem autem Dominus; & divisiones operationum sunt, idem vero Deus
qui operatur omnia in omnibus. Optime Maimonides in eximio opere More Nevochim:
Scito unumquemque Prophetam peculiare quid habere; & ea lingua, eaque loquendi ratione,
quæ ipsi est familiaris & consuea, impelli à Prophetia sua ad loquendum ei qui intelligit
ipsum. Isaia & Amosum idem afflavit Spiritus; disertus tamen est Isaia, rudis &

Kk ij

*Refelluntur
 argumenta
 Adversario-
 rum.
 Primum ar-
 gumentum.*

*Isa. 21, & seq.
 Mich. 4, 1, &
 seq.*

*Secundum
 argumentum.*

*Afr. in Epist.
 ad Origen.
 Orig. Epist. ad
 Afric.
 Isa. 2, 3, 4.
 Mich. 4, 1, &
 seq.*

*1. Cor. 12, 4;
 & seq.*

inconcinus Amosus: quemadmodum flatus uno ore emissus pro calamorum varietate varios sonos edit è fistula. Alioquin unus esset Scriptorum omnium sacrorum character, stilus unus, eadem oratio; quam tamen diversam esse observamus. Ergo afflatus ac inspirata ipsa res, Spiritus sancti sunt; sermo ac verba, sunt Prophetarum, sic tamen inspirante & incitante Spiritu sancto loquentium: quæ verba proinde ab aliis fumere, & in proprios usus convertere potuerunt. Atque ea non à Scriptoribus solum sacris, sed & ab Ethnicis nonnunquam mutuati sunt; uti fecit Paulus, cum Arati, & Epimenidis sententias ac verba protulit. Verba hæc fuisse Spiritus sancti nemo dixerit: ut à Paulo autem citarentur, Spiritus sancti instinctu factum est. At veterum Auctorum sacrorum verba à recentioribus Auctoribus sacris recitata, & ut primum ederentur à vetustioribus, & ut deinde à recentioribus citarentur, Spiritus sanctus auctoritate & impulsu suo perfecit: fuerunt nihilominus Prophetarum verba, sed movente & instigante Spiritu sancto prolata.

Act. 17. 28.
Tit. 1. 12.

DE CANONE LIBRORUM SACRORUM.

I. Disputatur de Auctore & ætate Canonis Librorum sacrorum. Varia opiniones proponuntur. II. Unicus ante Christum editus fuisse videtur Canon, ab Esdra compositus, & Synagoga magne auctoritate comprobatus. III. Disputatur de Synagoga magna. IV. Probatour nostra sententia veterum Scriptorum auctoritate; V. deinde argumentis. VI. Disputatur utrum inscriptiones libris Prophetarum præfixe, à Synagoga magna, an à Prophetis ipsis addite sint. VII. Nehemias & Judas Machabeus Canonem recognoverunt & confirmaverunt; novum vero Ecclesia Christi edidit. VIII. Disputatur de Arca in qua reconditi fuisse feruntur Libri Canonici. IX. Refelluntur argumenta Adversariorum. Primum argumentum. X. Secundum argumentum. XI. Tertium argumentum. XII. Quartum argumentum. XIII. Quintum argumentum.

Disputatur
de Auctore
& ætate Ca-
nonis Libro-
rum sacro-
rum. Varia
opinionis pro-
ponuntur.

I. SUPERIORES omnes, quibus Librorum sacrorum *ἁγιόγραφα* probare conati sumus, disputationes, una de eorumdem Canone disputatione continentur. Canonem dico, Librorum sacrorum collectionem ac catalogum, legitimo Synagoga, vel Ecclesie consensu determinatum ac comprobatum. Nam si Canonem Eudra temporibus conditum fuisse demonstravero, libros omnes in eum collatos Eudra vetustiores esse necesse est, quod ad præsens institutum est satis. Plurimum ergo refert hujus Canonis ætatem seruari, quod pro rei momento ac dignitate satis accurate à nemine factum adhuc reperio. De Canone enim differunt omnes, hosque vel illos libros *νεκρωτισμῶς*, vel *ἀναορίστου* fuisse affirmant, huncque vel illum Canonis conditorem fuisse aiunt; qui vero legitimis id argumentationibus probaverit, quod equidem sciam, nemo homo est. Nos huic quaestioni, cum utili per sese, tum ad propositum opus valde opportuna paucis satisfaciamus. Ac non una primum de eo sententia est. Plures quidem Canonis auctorem Esdram agnoscunt, eum qui Librorum sacrorum instaurator & reparator habitus est. Synodo magne adscribit Genezardus, quam Quintam appellat, cuique Esdram interfuisse ait: at præter Esdrinam hunc Canonem, alios inducit duos, alterum ab Hierosolymitana Synodo Sexta conflatum, quam de sacris Codicibus ad Ptolemæum Philadelphum mittendis, & Septuaginta Interpretibus Græce eos reddituris coactam fuisse vult: in eum autem Canonem injectos esse docet Libros sacros, qui post Quintam Synodum prodierant, puta Tobie ac Judith; Ecclesiasticum item & Sapientiam, quos per utriusque Synodi intervallum editos censet. Tertium demum Canonem existimat fuisse conditum in Septima Synodo, quam coisse arbitratur ad probandos Phariseos, quorum duces Sammai & Hillel; damnandos vero Sadoc & Barjetos, Sadducæorum antesignanos. Hujus porro Synodi decreto scribit fuisse confirmatam librorum Tobie & Judith, aliorumque auctoritatem, qui in antecedente Synodo fuerant cooptati in Canonem; in eumque tum primum adscriptos libros Machabæorum. Serarius, alique literati viri geminum tantum Canonem admittunt, priorem Esdrinam, in Synodo magna confectam; recentiorum alterum, in quem dedicati fuerint Libri reliqui, quos prior non continebat. Dispu-

Genezard,
Chronol.

tator vero Theologo-Politicus pro more suo *ἱεροπολιτικῶν*, nullum sacrorum Librorum Canonem ante Machabæorum tempora concinnatum fuisse asseverat, cum ejus, qui Esdræ tribuitur, libri aliquot Machabaico ævo haudquaquam vetustiores sint. Trad. Theol. cap. 10.

II. His diligenter pensatis sententiis, verisimillimum mihi visum est, unicum editum fuisse Canonem, ab ea Synagoga, quæ Magna appellata est; cum in libris colligendis, digerendis, & adomandis primas partes ageret Esdras, vir patriæ antiquitatis, Ebraicorum rituum, sacrarumque literarum longe peritissimus: *ἱεροπολιτικῶν, ἢ ἱεροπολιτικῶν ἱεροπολιτικῶν ἱεροπολιτικῶν*. Scriba, & legum sacrarum insignis magister, ut eum appellat Eusebius in Chronico; & ut Esdræ ipsius verbis utar, *Scriba velox in lege Moysi*. Cum itaque doctrina, & præcorum Codicum usu ac tractatione æqualibus suis antecelleret, dubium non est quin Librorum sacrorum conquirendorum, excutiendorum, ac dijudicandorum provinciam ei demandaverit Synagoga Magna Judæorum; sed ita tamen ut ipse de rebus à se mature expensis ad illam referret, quæ eas demum supremo arbitrio determinaret ac componeret. Unicus ante Christum editus fuisse videtur Canon ab Esdra cõpositus. & Synagoga Magna auctoritate comprobatus. 1. Esdr. 7. 6.

III. Sciendum quippe est captivitate Babylonica solutos Judæos, & patriis laboribus redonatos, cum de cultu Dei instaurando, & divinis ac humanis legibus restituendis cogitarent, viros gentis suæ sapientia & eruditione florentissimos diversis temporibus iis negotiis administrandis præfecisse; Zorobabelem in his, Mardocheum, Josiam Josedeciden, Aggæum quoque, Zachariam, & Malachiam. Prophetas istos ex hac serie expungunt alii, qui hunc cœtum, ut dixi, Sapientibus, non Prophetis, constituisse volunt. Unde & Danieli dignitatem Prophetæ detrahunt, ut cum inter Synagoga Magnæ confessores collocent. Certe eum, & Ananiam, & Azariam, & Misaellem superioribus adjungit Maimonides in *Jad Chazacah*, sed contradicente Abrahamiele: & de Daniele quidem falsum esse supra nos ostendimus. Vocabantur illi *ראשי הנהלה*. Principes captivitatis, & numero fuisse dicuntur centum ac viginti. Duodecim tantum ponit, ac nominatim etiam recenset Abrabaniel in Præfatione ad *נהלת אבות*. An ex 12 factum 120, proclivi sane lapsu? Cur autem Synagoga Magna *בנסת נהלה* dicatur à Judæis, discimus ex Tractatu Megilah, capite tertio, in Gemara: nempe quod majestatem in pristinum statum restituerit, non addito tantum ad reliquos Dei titulos titulo *נהלה*, in oratione quadam, ut ibidem habet Gemara, sed etiam quod totam Scripturam sacram curis suis reparaverit. Ejus initia ad Darium Hystaspiden probabiliter Rabbini referunt, cum nondum Babylone rediisset Esdras, ut quo tempore reficiebatur Templum, ejus quoque concelebrandi leges renovarentur. In eundem porro cœtum alii subinde ingenio præditi ac virtute sunt cooptati: velut Esdras, postquam Babylone reversus est. Quamobrem aliis porro, aliisque ascitis, & in decedentium locum junioribus suffectis, diuturna fuit hæc Synagoga, & per multos annos perseveravit. Nam & ex ea fuit Nehemias, qui ad Darii usque Codomanni & Alexandri tempora vitam prorogavit, & Simon cognomento Justus, qui Seleuci Nicanoris ævo summum Pontificatum tenuit, quemque postremum ex hoc consensu superfuisse narratur in *Misna Thalmudica*. Ad hanc sententiam plerique nobis præiverunt Rabbini, aliis licet dissentientibus, quibus placet, non post multas ætates, & continuatam plurimorum hominum seriem, sed intra unius tantum ævi angustias Synagoga Magnam defloruisse. Quamquam eam proprie Synagogam Magnam dicendam esse fateamur, quæ circiter Artaxerxis *ἡγεμονίας* tempora viguit.

IV. Eam autem quam proposui opinionem locupletibus primum auctoribus tueor. Constans est enim omnium fere consensus, crematos in Hierosolymitano excidio, & in deportatione Babylonica amissos, aut neglectos Codices sacros Esdræ Artaxerxis Longimani ævo recuperata libertate reparasse. Etsi de modo quo res acta est, non satis convenit; cum alii numine afflatum, sacrum id quod superest opus dictasse velint; prioribus libris penitus abolitis. Ita sensit Auctor libri quarti Esdræ, qui decimo quarto capite commentitiam rei gestæ historiam explicavit. Futilem hunc Scriptorem secutus est Clemens Alexandrinus Stromatum primo. Secutus est eum quoque Theodoretus Præfatione in Psalms. Apertissime vero omnium Basilius in Epistola ad Chilonem. Et in eandem sententiam viri quidam docti recentiores abierunt. Propius accedit ad verum Irenæus, cum ait corruptas Scripturas Esdræ restituisse. Patria habent Tertullianus & Hieronymus. Clarissime vero Chrysostomus Esdræ Deo instinctum Scripturæ sacræ reliquias digessisse, & in unum corpus composuisse significavit. Accuratius etiam Auctor Synopsæos, quæ Athanasio tribuitur, sacros Codices per Captivitatis diuturnitatem, & populi incuriam amissos Esdræ ait penes se servasse, & suo demum tempore protulisse, ac publici juris fecisse. Profecto Mosaica Lege in exilio Ebræos non caruisse inde patet, quod Esdras se *Scribam velocem in lege Moysi* appellat: patet & ex capite nono Danielis, ubi Mosis liber tanquam superites, Probatnr non sra sententia veterum Scriptorum auctoritate; Iren. lib. 5. cap. 25. Tertull. De habit. mil. cap. 3. Hieron. adv. Helv. cap. 1. Chryl. Hom. 8. in Ep. ad Ebr. 1. Esdr. 7. 6. Dan. 9. 11. 13.

& vulgo cognitus, ac versari solitus, testis citatur. Nam quis crederet tantam esse potuisse eadem ac vastitatem, ut ne apud privatos quidem homines ulla servata sint Codicum facrorum exemplaria? non apud Ezechielem, vel Mardocheum? ne apud ipsum quidem Jeremiam, quem Nabuchodonosoris iussu Nabuzardan militiæ magister ab omni injuria tutum præstitit? Certum est igitur Esdras Libros sacros dissipatos collegisse, & instaurasse. Utcunque vero egregius fuerit iste labor, fructu tamen caruisset, nisi accessisset publica Synagogæ auctoritas, quæ recognovisset opus, & expensum comprobasset, ejusque usum populo concessisset. Quapropter non quasi Esdræ, sed quasi Synagogæ ipsius opus ab Eliâ Levitâ, aliisque Rabbiniis habitum est. Hinc Thalmudista capite primo Baba bathrâ, vaticinia Ezechielis, librum Duodecim Prophetarum, Danielis, & Estheris libros, à viris Synagogæ Magnæ scriptos esse definiunt, quos ab aliis scriptos, ab Esdrâ collectos suffragio suo Synagogæ Magnæ firmavit. Memorabile habetur apud Josephum, libro primo contra Apionem, testimonium, quod omnino consuli velim. Gentilium enim suorum morem hunc esse ait, ut si qua ingruant bella, pace demum composita veteres Scripturæ à superstitionibus Sacerdotibus recognoscantur, pace demum composita veteres Scripturæ à superstitionibus Sacerdotibus recognoscantur, relegantur, ac renoventur; nec unicuique de rebus sacris scripta in vulgus edere fas esse, sed Prophetis solum, qui Dei instinctu, & præterita, & præsentia sciunt: hinc duo solum ac viginti sacra Volumina, & ea sibi usquequaque consentanea gentem suam usurpare, veterem omnem anteaevi temporis memoriam complexa; à Mosis usque temporibus, ad Artaxerxis Longimani ætatem scripta; ab hac vero ætate singula fuisse relata in litteras, sed eandem quam superiora fidem minime esse consecuta. Ex his liquet post Babylonicâ bellâ ex more Judæorum instaurari debuisse Codices sacros, idque Sacerdotum superstitionum opera, qualis fuit Esdras; horam vero Librorum collectionem in Artaxerxe Longimano defuisse: quod sane fieri non potuit, nisi per Canonem publicâ auctoritate conditum, quo qui non continerentur, pari exitumatione carerent.

deinde argu-
mentis.

V. Nunc si argumentis pugnatè libet, primum subministrat Septuaginta Senum Interpretatio, quam cum Ptolemæi Philadelphi cura elaboratam esse consentiant omnes, ante hæc tempora collectos esse Libros sacros, constatque jam eorum Canonem oportuit. Convulsam enim & obtritâ reor eam sententiam, quæ Mosaicum duntaxat volumen à Septuaginta Interpretibus conversum fuisse fingit. Ab Israelitarum autem liberatione ad Philadelphum, nulla ejus condendi magis opportuna ac necessaria apparet occasio, quam post refarta ac recollecta sacra Volumina; nullus idoneior hujus operis auctor, quam Esdras. Quadragesimo præterea ac nono Ecclesiastici capite locum deprehendo, à nemine, opinor, adhuc observatum, unde vetustas Canonis præclare intelligitur. Nam cum sanctos plerisque viros Sirachides laudare institisset, in hisque Scriptores sacros fere omnes; postquam de Isaiâ, Jeremia, ac Ezechiele discessit, tum servato Canonis Judaici ordine, qui tribus his Prophetis Minores Duodecim subjungit, hæc addit: *Et Duodecim Prophetarum ossa pallulente de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, & redemerunt se in fide virtutis.* Quibus statim subjicit Zorobabelem, & Jesum Josedeciden, principes Synagogæ Magnæ: non obscure significans post Duodecim Prophetas Synagogam Magnam extitisse. Itaque in unum librum jam compacti erant hoc tempore Duodecim Prophetarum vaticinia. Librum hunc haud dubie significat Stephanus, cum hæc Amosi verba recitans: *Numquid victimas & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israël? Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas?* scripta esse diceret in libro Prophetarum. Atqui collectio hæc Duodecim Prophetarum, & in unum corpus conjunctio, non nisi in sacrorum Voluminum redintegratione facta credi potest; cum nonnulli è Prophetis illis Duodecim exiguo annorum intervallo Esdræ reditum præcesserint; fortasse & vitam ad id usque tempus produserint. Profecto antequam Scripturæ totius sacræ conderetur Canon, singulorum Librorum partes componi simul, & in unum corpus conflare, ac velut suo sibi Canone determinari oportuit. Psalmorum numerum definiri, & in unum colligi volumen necesse fuit, priusquam in generalem Canonem conjicerentur. Factum id ab Esdrâ docent Auctor Synopsos & Hilarius, atque ita vulgo credi: nos ab Esdrâ & Synagoga Magna factum diximus supra. Idem de libro Duodecim Prophetarum dictum velim. Inde est quod in Baba bathra docent Thalmudista, & post illos Abrabaniel, viros Magnæ Synagogæ Duodecim Prophetarum libros in unum volumen compegiisse. Porro Sirachiden Ptolemæi Epiphaniis coævum fuisse probavimus, unde efficitur vetustiorum hæc ætate Canonem fuisse. Atque inde idem ac superiori argumentatione colligimus, nullum videri aptius ejus conficiendi tempus, quam post recompositos Codices sanctos; neque ulli probabilius ejus confectionem adscribi posse, quam Esdræ. Ad hæc cum Rabbino-

Eccli. 49. 12.

Ag. 7. 42, 43.
Amos 5. 25, 26.

Hilar. Prolog. in
Psalm.

Abrab. Prefat.
in 12.

rum vulgatissima opinio sit, Scripturam sacram, quæ nullis sectionibus, interpunctio-
nibus nullis ad illam diem distincta erat, sed veluti unico comprehensa versu tota si-
mul coharebat, à Synagoga Magna, cujus Esdræ fuisse Scribam aiunt, in פְּרָשִׁיּוֹת,
& in סְרָרִים, & in פְּטוּקִים, aliasque partes esse divisam, eandem quoque à Scribis,
eorumque principe Esdra octodecim locis emendatam, quos Masorethæ numerant,
& תְּקוּן סְפָרִים, ordinationem Scribarum, & תְּקוּן עֵרָא, ordinationem Esdræ appellant;
cum priscos etiam Ebraicæ linguæ characteres hoc tempore Esdra auctore Assyriis mu-
tatos esse Thalmudistæ affirmant in Tractatu Sanhedrin, doctique omnes assentian-
tur; quæ sine magni hujus Confessio auctoritate & consilio fieri haudquaquam po-
tuisse manifestum est: quis credat tantum operæ ac studii in Scripturæ sacræ chara-
cteribus mutandis, sectionibus determinandis, notandis sectionibus, distinguendis versibus
posuisse Synagoga Magnam, ejusque velut mentem Esdræ; totos vero Libros
ipsos neglexisse, deque eorum numero definiendo ac sanciendo minime cogitasse?

Tract. Sanh.
cap. 2.

VI. Id si obtinemus, quod nobis omnino concedendum est, jam liquet non
alium quærendum esse auctorem, quam Esdræ & Synagoga Magnam, addita-
mentorum quorundam, quæ ad Librorum sacrarum connexionem, vel illustrationem
hinc & inde sparsa sunt. Cujusmodi sunt, quæ de Mosis morte ad calcem Pentateu-
chi addita legimus. Aliam præterea operam in Codicibus sacris exornandis ab hac
Synagoga collocatam fuisse ratus est Grotius, ad inscriptiones nimirum ac lemmata
libris Prophetarum præfixenda: quod ex titulo libri Amos apparere existimat, qui talis
est: *Verba Amos, qui fuit in pastoribus de Thecne, quæ vidit super Israël in diebus Osie
regis Judæ, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Israël, ante duos annos terræ motus.* Ego
vero & inscriptiones à Prophetis ipsis arbitror fuisse appositas, neque video quid ex
hoc titulo pro contraria parte effici possit. Nam post terræ motum scribere hoc po-
tuit Amos ipse, & vaticinii tempus ex hoc casu denotare; vel quod potius reor, im-
minentem terræ motum, pro sua vaticinandi facultate prævidere & prædicere potuit,
quod & his capituli tertii verbis factum ab eo quidam Interpretes censent: *Et percus-
tiam domum hyemalem cum domo esirva: & peribunt domus eburnæ, & dissipabuntur ades
multæ, dicit Dominus.* Huc adde in ipso vaticiniorum contextu ejusmodi inscriptiones
occurrere, velut apud Zachariam, versu septimo primi capituli: *In die vicesima quarta
undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam,
filium Barachia, filii Addo, Prophetam, dicens:* item initio septimi capituli. Plurima hu-
jusmodi reperies in brevissimo Aggæi vaticinio, plurima & in illo Jeremiæ; nonnulla
etiam in Isaia, Ezechiele & Daniele. Ea profecto quin ab ipsis Auctoribus profecta
sunt, minime dubitandum est. Id si evicero, quod negari non potest, jam una quoque
evicero vaticiniis ipsis præfixas inscriptiones illarum confimiles, & prorsus germanas,
eorundem quoque Auctorem esse, cum credibile non sit hos Auctores scriptionum
suarum particulas his notis præmuniendas duxisse, tota vero opera ἀνετίθεσθαι & ἀνα-
φύλαξαι emittenda censuisse.

Disputatur
utrum inscri-
ptiones libris
Prophetarum
præfixæ à Sy-
nagoga ma-
gna, an à
Prophetis
ipsis addita
sint.
Grot. in Amos
1. 1.

Amos 1. 15.

VII. Cæterum operam Esdræ circa sancta Volumina, ac diligentiam imitatus
Nehemias, priscos sacrarum scriptionum Codices conquisivit, magnam collegit anti-
quitate memoriam, rerum à se, fortasse & ab aliis, gestarum commentarios ipse scri-
psit. Hæc sequuntur ex isto secundi Machabaici dicto: *Inferiebantur autem in deseri-*
ptionibus & commentariis Nehemie hæc eadem; & ut construens Bibliothecam congregavit
de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis. Quæ
si ita sunt, ut certe sunt, Canonem haud dubie recognoverit Nehemias, & ex ve-
terum exemplarium fide confirmaverit, Librumque demum, qui ejus nomine inscriptus
est, quemadmodum suum Esdræ, in sacrum Canonem retulerit, atque hæc demum
sanxerit auctoritate Magnæ ejusdem Synagoga, ad quam unam librorum consecra-
tio pertinebat. Quamobrem exemplari illo aureis literis descripto, quod ad Philadel-
phum Eleazarus Pontifex misit, Nehemiæ liber continebatur, ut pote qui cum reli-
quis Voluminibus sacris à Septuaginta Senibus interpretatione donatus sit. Post an-
nos centum circiter & viginti, quam fieri id curavit Ptolemæus Philadelphus, An-
tiochi Epiphaniis furias passis Hierosolymis, direptisque ac incensis, sacrarum Libro-
rum curam sumit Judas Machabæus, & qui per bellum interciderant, recollegit,
Nehemianam Bibliothecam supplevit, deditque operam ne qua sui parte Canon im-
minueretur, pro eo ac fieri apud Judæos solitum fuisse scribit Josephus, ut post bella
sanctos Libros Sacerdotes recenserent. Nam quid aliud sibi volunt ista, quæ in Epi-
stola Hierosolymitanorum Judæorum ad Ægyptienfes Hellenistas nobis exhibet secun-
dus Machabaicus; testimonio indidem proxime deprompto subnexa: *Similiter autem*
& Judas ea quæ deciderant per bellum quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud
nos. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis. Ipsi quippe Hellenistæ, ad quos

Nehemias &
Judæ Macha-
bæus Canone-
m reco-
gnoverunt &
confirmaverunt,
novum vero
Ecclesia
Christi edi-
dit.
2. Mach. 2. 13.

Joseph. lib. 7.
contr. Apion.

2. Mach. 2. 14.

hæc scripta sunt, Hierosolymitanam Synagogam de rebus divinis consulebant, ejusque decreta sequebantur. Quamobrem etsi libros quosdam habebant in pretio, cujusmodi fuerunt illi, qui dicti sunt *σοφιστικοί*, & *ἀκανόνιστοι*, & *ἀντιλογόμοι*, quosque ab Hellenisticis acceptos Ecclesia Christi multo post in suum Canonem admisit, numquam tamen ab ipsis pro Canonicis, & *ἐκκλησιαστικαῖς*, ac *ἱεροῖς* habiti sunt, cum nec eos Hierosolymitana Synagoga consecrasset, nec id juris ipsi sibi arrogarent. Profecto si in Hellenistarum Canone habuissent locum, eundem & in Canone vetustiorum omnium Christianorum tenuissent; quod fuit secus: nam prioribus Ecclesie sæculis à multis repudiati sunt, & inter apocryphos habiti; at eos demum suscepit univèrsa Christi Ecclesia, & in suum Canonem dedicavit. In jura quippe & auctoritatem prisca Synagogæ successit Ecclesia, deque libris arbitria facere ipsam jus fasque fuit. Itaque suum ipsa sibi concinnavit Canonem, & à piis omnibus suscipi iussit.

Disputatur de Arca, in qua reconditi fuisse feruntur Libri Canonici. VIII Operæpretium hic me facturum puto, si quæfivero quamobrem Canonici Libri intra Arcam, Apocryphi vero extra Arcam fuisse dici soleant. Ac veterum scripta Auctorum memoria repetenti mihi primus omnium occurrit Epiphanius, qui id affirmaverit in libro De ponderibus & mensuris: librum enim Sapientie, & Ecclesiasticum, quamvis utiles, & Canonicorum albo seclusos fuisse ait: *ὁ δὲ*, inquit, *ἐν τῇ ἀρχῇ* (*אָרְן*) *ὄντι ἀνετίθουσιν, ὅτι ἐν τῇ δὲ δόξη καὶ κωστῶ.* Quamobrem & in Aron repasiti non sunt, hoc est in Arca Fœderis. Quod dictum sic expressit Johannes Damascenus: *ἢ ἡ πανάρετος, ταπεινὴ ἢ σοφία τῆ σολομώντος, ἢ ἡ σοφία τῆ ἰσοῦ, ἐκείνη δὲ ἡ καὶ ἡ καὶ, ἀλλ' ὄντι ἀεθμοῦ.* At Panaretus, hoc est Sapientia Salomonis, & Sapientia Jesu, egregia quidem virtutis præcepta continent, & pulchra sunt, sed non numerantur, neque in Arca habebantur. Hinc liquet emendandos esse vulgatos Epiphanius Codices, in quibus particula infialis desideratur, & hæc ita leguntur, *ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνετίθουσιν.* Et in Aron repasiti sunt. Unde male colligit Scaliger *σοφιστικοί* ideo esse dictos Sapientie & Ecclesiastici libros, quod intra Arcam Veteris Testamenti, in Sanctis sanctorum adytorum recondentur. Johannis Damasceni interpres Jodocus Clichthovæus Arcam Fœderis intelligendam censet, atque id magno consensu Recentiores pene omnes arripuerunt. At Judæorum varia & multiplex opinio est. Somniant quidam duas fuisse Arcas, alteram à Mose, à Beselele alteram fabricatam, hanc in Tabernaculo fuisse depositam, illam pro necessitate rerum huc illucque circumlatam; in hac reconditas fuisse Tabulas Legis integras repetitæ fabricationis, in illa Tabulas Legis contractas. Sic R. Jehuda ben Elai in Thalmudico libro שקלים, capite sexto; sic R. Bechai, & R. Selomoh Jarchi, & R. David Kimchi, sic & alii. Sententiæ autem hujus patronis quibusdam persuasum est, in Arca Mosæica præter fragmenta Tabularum fuisse etiam librum Legis. At Aben Ezra, Gerundensis, Abrabaniel, & quorum melior sententia menti, unicam fuisse Arcam volunt. Verum de rebus in ea reconditis haudquaquam inter illos convenit: quidam enim statuunt illuc conclusas fuisse Legis Tabulas utraq; & integras, & comminutas, librum Legis, virgam Aaronis, & urnam manna plenam; alii solas Tabulas, & fractas, & integras, in capsulam vero ad latus Arcæ librum Legis, Virgam, & Urnam includunt. De Tabulis fractis, Virga, & Urna nunc non quærimus; disputamus tantum de volumine Legis. Id in Arca servatum fuisse docet R. Meir in utroque Thalmude, Hierosolymitano, & Babylonico. Idem habetur in Debarim rabba, & apud Maimoniden. Hos sequitur Isaac Abrabaniel, hoc argumento, quod non minoris fuerit dignationis liber Legis ac Tabulæ ipsæ, proptereaque non alio loco fuerit asservandus. Hi omnes, ipseque adeo Epiphanius, unicum opinionis suæ præsidium collocant in celebri hoc commate Deuteronomii: *Postquam ergo scripsit Moses verba Legis hujus in volumine, atque complevit, præcipit Levitis qui portabant Arcam Fœderis Domini, dicens, Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arce Fœderis Domini Dei vestri, & sit tibi contra te in testimonium.* Illic latus Arcæ interius notari censuerunt, & R. Meir aliquem Arcæ angulum intellexit vacuum à Tabulis relictum, & à volumine Legis occupatum. Verum exterius Arcæ latus designari, videntur probare verba ipsa Mosi, *כַּעַר הָאָרְן*, à latere Arce, quæ usurpantur à Sacerdotibus & divinis Philistinorum, in primo libro Samuelis, cum vasa aurea, quæ solvebant Deo, apponi jubent in capsula, ad latus Arcæ. Atqui hæc in Arcam ipsam condita fuisse nullus ex Interpretibus existimavit. Docent nos præterea Tertius Regum, & Secundus Paralipomenon, non aliud fuisse quicquam in Arca Fœderis, quam duas Tabulas lapideas. Ergo Jonathan Paraphrastes in capsula, ad latus dextrum Arcæ, positum fuisse credit Sepher, hoc est, volumen Mosæicum, & R. Juda in Babylonico Thalmudis citato loco, idem supra tabellam ex Arca foris prominentem locat; & Gemara ad caput primum Babæ bathræ, & ad Thalmudis Hierosolymitani librum שקלים, vult Mosem ad latus Arcæ adtrexisse capsulam, (*גַּלְתֵּי הַסֵּפֶר*) appellat,

Scalig. in Euf.

R. Bech. in Deut. 10. 1. R. Sel. & R. Dav. Kimch. in 1. Sam. 4. Aben Ezz. in Deut. 10. 1. Gerund. ibid. Abrab. in Proph. prior.

Thalm. Hier. libr. שקלים cap. 66. Thalm. Babyl. in Baba bathr. Maimon. Pref. in Jad. Chaz. Abrab. in 1. Reg. 8. 9. Deut. 31. 24. & seq.

1. Sam. 6. 8.

3. Reg. 8. 9. 1. Par. 5. 10. Jonath. in Deut. 31.

appellat, hoc est *γλωσσόκομος*) in eamque suum volumen inclusisse. Locat & extra Arcam Aben Ezra, & David Kimchi, & alii. At opinantur Arabes, Phinees Dei iussu urnam conflasse æneam, reconditisque in ea quinque libris Legis, Tabulis duabus, virga Moysi, & virga Aaronis quæ frondes emiserat, & pauxillo Manna, plumbo obturasse & in speluncam abdidisse. Quæ veri speciem non habent ullam. Cum autem librum Legis, ipsa Moysi manu exaratum, se in domo Domini reperisse ait Helcias; non fimeo infossum eruisse intellige, quod postulat Chrysostomus. Videtur enim data opera absconditus fuisse codex Legis à Sacerdotibus, qui ob reverentiam sacri Voluminis nefas duxissent in locum scædum & immundum id abjicere. Legitur in Gemara Sanhedrin, septimo capite, factum id Manassis temporibus, qui cum Mosaicos libros violare instituisset, archetypum ipsum Moysi exemplar furori ejus à piis Sacerdotibus esse subductum. Inter tigna Templi occultum fuisse vult Abrabaniel: quod probabilius utique est. Quocumque abditum fuisse dicas, simul cum ipsa capsula qua inclusus erat abditum dicitur; nec enim sacratum pignus aliter haberi decebat. Ego vero in capsula illa latibulum aliquod parari potuisse censeo, cujusmodi recondendæ pretiosiori supellectili & *κρημνίστοις* fieri videmus. Illic ita delitescere potuit sacer Codex, ut spectantium oculis facile effugeret. Inde erutus est ab Helcia, cum ad instaurandum Dei cultum, sacra omnia Templi vasa, Arcamque adeo ipsam, & adtextam Arcæ capsulam diligentius lustraret. Cum ait ergo Auctor Paralipomenon, tum repertum fuisse librum Legis ab Helcia, cum pecunia Templo efferretur, non inde colligendum est in eodem loco fuisse & Librum & pecuniam, sed eodem tempore & pecuniam elatam, & Librum repertum. Ut ut est, magnam Interpretum partem id consentire videmus, non in Arca ipsa Fœderis, sed in scrinio ad latus Arcæ Mosaicas scriptiones latuisse. Concedamus tamen intra Arcæ ipsius conceptaculum servatas, non idcirco concesserimus Epiphanio & reliquos Canonicos libros illuc fuisse infartos, quod nullo sibi persuasit argumento: imo vero & falsum esse probare facile est; nam Arcam Fœderis, cum Hierosolyma à Babyloniis excinderentur, in spelunca fuisse à Jeremia absconditam, legitur in secundo Machabaico; nec inde erutum

iri, quoad congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat. Canonicorum autem Librorum plerosque post illatam Babyloniis cladem scriptos, & Canonem ipsum multo post editum fuisse declaravimus. Quis ergo intra vel extra Arcam esse poterant, qui necdum erant? Aliam prioris similem in secundo Templo à Judæis dedicatam fuisse Rabbini volunt. At ne in eo quidem omnes consentiunt, cum è Thalmude tradant nonnulli loco Arcæ lapidem tribus digitis prominentem Judæos in terram destituisse, eique thuribulum imposuisse. At Josephus, qui unus nobis est pro millibus, conceptis verbis pronuntiat, post reditum è Babylonia nihil prorsus fuisse in adyto, quod Sancta Sanctorum appellabant: *ἐν τῷ ἁδὲν ἔλας ἐν ἀπυλῷ. Nihil prorsus in eo erat.* At in idem loculamentum, in quo repositos diximus libros Legis, conjectos quoque fuisse verisimile est reliquos Codices, simulatque ex consensu Synagogæ fuerant consecrati: direptis autem à Nabuchodonosore Hierosolymis, capsam quoque cum iis quæ inerat Voluminibus sacris repositis: verum restitutis iis post solutam Captivitatem, & composito per Esdram & Synagogam Magnam Canone, novam capsam servandis iis fabricatam esse; atque eam Arcam fuisse, qua probati & consecrati Libri continebantur; non, ut vulgo creditur, Arcam Fœderis, quæ jamdiu ablata erat, nec unquam sacris Voluminibus recondendis fuerat destinata. Præclare igitur Tertullianus, non Arcam appellavit hoc librorum receptaculum, ne falleret vocis ambiguitas, sed armarium: *Scio*, inquit, *Scripturam Enoch, que hunc ordinem Angelis dedit, non recipi à quibusdam, quia nec in Judaicum armarium admittitur.* Sed & ante Captivitatem Helcias Pontifex librum Legis se reperisse ait, non in Arca fœderis, sed in domo Domini: id quod à me superius observatum est. Atque hinc Augustinus libros Apocryphos ait non esse in eo Canone Scripturarum, qui servabatur in Templo populi Ebræi, succedentium diligentia Sacerdotum. Nunc quoque Judæi in Synagogis sacrum Legis volumen includunt armario, & depromunt identidem, ac populo spectandum & venerandum præbent. Cæterum non Libros solum sacros, sed eos etiam qui vulgo probarentur, & utiles esse possent, in Templo fuisse repositos & dedicatos, ex Josephi pluribus testimonio discere licet.

IX. Refellenda super sunt argumenta, quibus proposita doctrina oppugnari potest. Primum arcessi posse video ex auctoritate Veterum, qui locis à me supra notatis Esdræ quidem Canonis instauratorem appellant, Synagogæ vero Magnæ haudquaquam meminerunt. At nec Macedonum meminere, cum Alexandrum Persarum domitorem appello; quamvis ad subigendos Persas, non Alexandrum solum, sed plerosque fortissimos Macedones operam contulisse sciam.

Aben Ezz. in Exod. 25. 16. R. Dav. Kimch. in 1. Reg. 8. Abulfar. Dyn. 2. Hist. Orient. 4. Reg. 22. 8. Chrysol. in Math. 2. Hom. 9. & in 1. Cor. 2. Hom. 7.

2. Par. 34. 14.

2. Mach. 2. 7.

Joseph. De bell. Jud. 1. 6. cap. 14.

Tertull. De habit. mul. cap. 3.

August. De civit. Dei. 1. 15. cap. 23.

Joseph. Antiq. libr. 3. cap. 1. & 1. 6. cap. 5. Refelluntur argumenta Adversarium. Primum argumentum.

*Secundum
argumentum.
Gen. Chronol.*

X. Genebrardus, qui triplicem finxit Canonem, primum Esdrinum, secundum ab Hierosolymitana Synodo Sexta concinnatum, priusquam ad Libros sacros interpretandos viri Septuaginta in Ægyptum mitterentur, tertium in Septima Synodo conditum, his argumentis suam tuebatur sententiam; editis post primum Canonem libris aliquot magnæ auctoritatis, novo Canone numerum Librorum sacrorum fuisse determinandum, ne eos Græcæ reddituris Interpretibus ulla in ea re existeret dubitatio, neve per errorem externis Gentibus profana pro sacris obtruderent, aut eas ulla sacrorum Voluminum parte fraudarent; tertium vero Canonem componi debuisse post bella Machabaica, per quæ divinæ res, ac Libri sacri neglecti jacuerant, tum & ut ad priores Canones Machabaici libri adjicerentur. Sed quorsum secundum confingemus Canonem, cum primum jam recensuisset Nehemias, qui ætatem suam ad primum Septuaginta Interpretibus ævum produxit, neque post illum ulli deinde ad Canonem Libri adjecti sint? Nam quos ad primum Canonem adjiciendos fuisse Genebrardus censet libros Tobia, Judith, Ecclesiastici, Sapientia, Machabæorum, eos in Judaicum Canonem nunquam admissos fuisse affirmamus; nam nulla unquam de iis in Ecclesia habita fuisset controversia, quæ tamen prioribus saculis extitit. Quidquid vero Libris sacris perturbationis ac confusionis intulerant Machabaici tumultus, per Judæ Machabæi eam, quam dixi, instaurationem sanatum est.

*Tertium ar-
gumentum.
Serat. Proleg.
Biblicæ, c. 8,
questiune, 16.
& Præloq. 3.
in Mach.*

XI. Serarius, ut geminum fuisse Canonem probet, quodam utitur *ἱστορίῳ*, quod tanquam à Lege affert Josephus libro secundo contra Apionem: *γυνὴ ἢ χριστὸν ἀνδρῶς εἰς τὴν πόλιν, ἢ ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ γυναικὸς*. Mulier vero in omnibus peior viro, cujus nequitia mulierem etiam beneficam superat. Atqui hæc habentur secundo & quadragesimo Ecclesiastici capite. Igitur vim Legis Ecclesiastico tribuit; quod non faceret, nisi fuisset relatus in Canonem. Alter ergo ab Esdrino Canon conflatus est, in quem Ecclesiasticus, aliique Libri sacri Esdrinis recentiores coniecti sunt. Ego vero minime diffiteor magnam fuisse Libri hujus inter Judæos auctoritatem, qui, ut suo loco dixi, ex Salomonicarum Parabolarum collectionibus videtur fuisse compilatus, & Salomonicis scriptis supparem exultationem habuisse, præsertim apud Hellenistas, qui libris quibusdam apocryphis, & à Canone seclusis studiose utebantur, summamque venerationem iis exhibebant; maxime vero Josephi tempore, quo Libris istis jam prope eadem ac Canonicis auctoritas tribuebatur. Sed Canonici nihilominus nec erant, nec habebantur: nam si fuissent, nullo penitus reverentiæ discrimine habiti fuissent. At Josephus ipse priore contra Apionem libro diserte testificatur, quicumque ab Artaxerxe Longimano ad suam ætatem scripti sunt Libri, non æqualem prioribus fidem esse consecutos. Dicendum ergo est, ne à se ipse dissentiat Josephus, sententiam hanc sic tanquam à Salomone editam, & ad suam ætatem per *παραφρασεῖς διδασκαλίας* propagatam, fortasse ipsum protulisse: cujusmodi pleraque Prophetarum effata inter Judæos fuisse memoriter conservata, in scripta vero ante non relata, quam in Novo Testamento usurpata sint, viri eruditi consentiunt. Ad id credendum eo magis inclinatur animus, quod sententiæ hujus, quam affert Josephus, prior illa pars, *γυνὴ ἢ χριστὸν ἀνδρῶς εἰς τὴν πόλιν*, in Ecclesiastico non reperitur.

*Quartum ar-
gumentum.*

XII. Infirmis vero penitus ac caducis nititur fundamentis Philosophi Theologo-Politici opinio. Canonis enim, quem post Judam Machabæum conflatum fuisse vult, novitatem non aliunde arguit, quam ex imaginaria & fictitia sacrorum ipsorum Codicum novitate, quam vanissimis rationibus probare conatus est, & nos toto hoc opere abunde refellimus.

*Quintum ar-
gumentum.*

XIII. Postremum hoc in nos cudi potest argumentum, cum duobus ac viginti Libris constituisse Canonem Esdrinum fateantur omnes, postquam suum deinde librum adjecit Nehemias, jam non viginti duos, sed viginti tres fuisse; quod neque ullus dixit unquam, & aperte inficitur Josephus; nam viginti duobus Libris Judaicam religionem contineri docet, qui eo intervallo, quod à Mose ad Artaxerxis usque Longimani tempora intercessit, editi, totius ævi præteriti memoriam complexi sunt. Verum libros Esdræ & Nehemiæ unicum constituitur volumen, notum omnibus ac tralatitium est, & diserte apud Eusebium Origenes declaravit. Suum quippe librum Nehemias ad Esdræ librum, utpote in ejusdem argumenti continuatione versatum, adtexerat.

*Joseph. libr. 1.
contr. Apion.*

*Euseb. Hist.
Ecol. 1, c. 6.*

EPILQUS QUARTÆ PROPOSITIONIS.

Sed modum tandem imponamus quartæ huic Propositioni, prolixissimæ illi quidem & fuscè disputatæ, sed pro rerum copia & gravitate fortasse etiam brevi. Ac susce-

ptum quidem munus ita videtur administrasse, ut jam constare possit Libros Veteris Testamenti ab iis auctoribus esse scriptos, quorum præ se ferunt nomina, & iis circiter temporibus quibus scripti esse feruntur. Unde sequitur esse genuinos. Quod erat probandum.

PROPOSITIO QUINTA.

Multæ habentur Prophetiæ in Veteri Testamento.

LUDAM operam, si multis Propositionem hanc persequi instituiam: adeo crebra sunt per totum Vetus Testamentum vaticinia. Colligamus tamen aliqua in exemplum, ne qua pars operis hujus diligentiam nostram desideret. Ac ordiamur à nobilissima illa Prophetia, qua diversis temporibus Abrahamo, Isaac, & Jacobo promisit Deus futurum, ut in *ipsis benedicantur omnes cognationes terræ*: quæ tum demum eventum sunt completa, quum per universum orbem jacta Christianæ religionis semina adoleverunt. Cum de futuro gemellorum partu Deum Rebecca consuleret, respondit Deus: *Dux gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, & major serviet minori.* Cum senectute confectus Isaac Jacobo filio fausta apprecaretur: *Esse, inquit, Dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tue: & ad Esau: In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies: tempusque veniet, cum excutias, & solvas jugum ejus de cervicibus tuis.* Quæ post obitum Mosis contigerunt, perinde ut ista, quæ Jacobus lecto ex morbo decumbens, & jamjam moriturus de Manasse nepote vaticinatur: *Iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater ejus minor major erit illo, & semen ejus crescet in gentes.* Reliquos deinde natos suos ad se accersens Jacobus: *Congregamini, inquit, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis.* Totum ergo ipsius Testamentum prædictionibus ferè constat, quæ eventum Mose defuncto sortitæ sunt. Insignis quoque Balaami prophetia: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus: hereditas Seir cedet inimicis suis, Israel vero fortiter aget.* Reliqua pertinent ad Amalecitas, Cinxos, & Assyrios, & valde illustria sunt. In futuris etiam prænuntiandis totum versatur Testamentum Mosis. Sin veniamus ad Psalmos, multa in iis occurrent prædicta in posterum: velut in Septuagesimo Psalmo, quem licet titulus ad Salomonem referat, nonnullaque in eo de Salomone intelligi possint, pleraque tamen alio spectare, vel ipsis fatentibus Judæis, manifestum est. Sed ut reliqua desissent, Propositionem hanc aperte comprobant libri Prophetarum, quos vaticinis totos constare, ipsa lectio indicat. Pauca ergo hæc de multis selegisse sufficiat, ex quibus facile cognoscitur multas haberi Prophetias in Veteri Testamento. Quod erat probandum.

PROPOSITIO SEXTA.

Multæ Prophetiæ Veteris Testamenti veraces sunt.

CONSTABIT Propositionis hujus veritas, si ostendero multas Veteris Testamenti Prophetias ea præsignificasse, quæ eventu deinde completa sunt, ut ex tertio nostro Axiomate consequitur. Neque hic universas vaticinationes corradere animus est, quæ exitum habuerunt, sed eximias duntaxat aliquot, ad memoriam insignes, & nullis cavillationibus opportunas. Præclara illa est, quam protulit Noë, cum Chamum, & Chanaanum diris devoveret: *Maledictus, inquit, Chanaan, servus servorum erit fratribus suis.* Et fuit sane; vel cum Chanaanos in servitutem redegerunt Israëlitarum, & cum ipsorum reliquias Nabuchodonosor bello adortus edomuit; & hic & illi Semo prognati: vel cum ab Alexandro, aut Romanis Japhetho oriundis devicti sunt. Futurum prædixit Jacob ut Zabulon mare accolat: idem à Mose prædictum est, atque item fore ut Nephthali mare possideat; quod & contigit, cum Chanaanitis terra sortito divisa est: hic enim ad Genesareticum mare, ille ad Mediterraneum situs fuit. Eventu quoque comprobatum est, quod de Issachare vaticinatus est Jacobus, futurum ut